

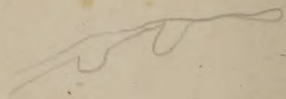
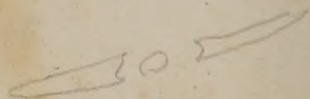

Gift of

Mrs. Harold Rider

TRAETHAWD

AM

YR YSBRYD GLAN;

YN YR HWN YR YMDRINIR AM

EI ENW, EI NATUR, EI BERSONOLIAETH,

EI ORUCHWYLIAETH, EI WEITHREDIADAU,

A'I EFFEITHIAU;

Ac y gwneir sylwadau eglurhaol ac amddiffynol
ar ei holl waith

YN YR HEN GREADIGAETH A'R NEWYDD;

GAN Y PARCH. JOHN OWEN, D.D.,

Gynt Is-Ganghellydd Athrofa Rhydychain.

WEDI EI GYFIEITHU YN BENAF O DALFYRIAD

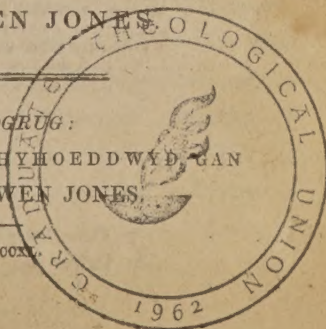
Y PARCH. G. BURDER,

GAN OWEN JONES.

WYDDGRŪG:

ARGRAFFWYD, A CHYHOEDDWYD GAN
HUGH AC OWEN JONES.

MDCCCLX.

BT
120
08719

RHAG-HYSBYSIAD.

MAE Traethawd y DR. OWEN ar Waith yr Ysbryd yn haeddu y lle blaenaf yn mysg ei gyfansoddiadau lluosawg a gwerthfawr; a chyfrifid ef gan lawer fel ei ORCHEST-WAITH. Mae yn wir fod y testyn o'r dyddordeb mwyaf, ac yndrinir âg ef yn y tu dalenau canlynol â'r fath farn ddyfn-ddwys, y fath resymeg sylweddol, a'r fath dduwiol-frydedd gwresog ag a hynodai ei gyfansoddiadau duwin-yddol ef yn gyffredinol: ond er rhagored y gwaith, mae yn ddiau ei fod yn rhŷfawr, yn rhŷ ddysgedig, ac yn rhŷ ddrudfawr yn ei ddull cyntefig i'r cyffredin o'r rhai a garent gael ei ddarllen; ac felly ystyrid mai cymwynas fawr i'r byd crefyddol a fuasai i ryw un galluog gymeryd y gorchwyl arno o dalfyru y Gwaith hwn; a hyny a wnaed yn rhagorol dda yn ddiammeu gan y Gweinidog duwiol hwnw i Iesu Grist, y diweddar Barch. GEORGE BURDER. Mae y Talfyriad hwnw yn sefyll yn dra uchel yn nghyfrif duwinyddion Lloegr, a'r Cyfieithiad canlynol a gymerwyd gan mwyaf o'r Pedwerydd Argraffiad o'r Talfyriad hwnw: ond gan fod y Gwaith gwreiddiol yn meddiant y Cyfieithydd, efe a gydmarai y Talfyriad â hwnw, ac weithiau efe a gymerai ei ryddid i chwanegu ambell i frawddeg yma ac acw, na chynwysid yn y Tal-

fyriad Seis'nig, ac i adael ambell un allan, pan farnai hyny yn oreu er amlygu meddwl yr Awdwr yn well.

Er gwneuthur y Traethawd hwn yn fwy perffaith, ychwanegid dan yr ARDDAWD amryw ddyfyrion tra rhagorol o Draethiadau craill a gyfansoddasai y Dr. OWEN ar ranau o waith yr Ysbryd, ar yr hyn nid ym-drinid cymmaint yn ei *Pneumatologia* gwreiddiol ef; a meddylwyf fod y rhanau hyn yn chwanegu gwerth y Llyfryn hwn yn ddirfawr.

Tra mae y Cyfieithydd yn dymuno dychwelyd ei ddi-olchgarwch diffuant i'w gydgenedl am y gefnogaeth ragorol a gafodd efe i ddwyn y Llyfr hwn allan, trwy fod uwchlaw *dwy fil* yn ei dderbyn yn rhifynau, heblaw rhai cannoedd a roisant eu haddewidion yn barod i'w gymeryd yn Gyflyfr ar ei orpheniad; y mae efe yn dymuno eu hysbysu hefyd ei fod yn bwriadu, os estynir iechyd ac einioes iddo, gyhoeddi rhai rhanau eto o waith yr un Awdwr dysgedig yn gyfrolau cyffelyb i hon, yn enwedig ei Draethawd ar GYMMUNDEB A DUW, o'r hwn y mae swm wedi ei gyfieithu yn barod; ac amcenir dilyn hwnnw gan yr eiddo ar *Feddylfryd ysbrydol*, ar *Ogoniant person Crist*, &c.; pa fodd bynnag, y mae cyflawniad y bwriadau hyn yn ymddibynu, mewn mesur mawr, ar yr amnaid a gâ y Cyfieithydd o lais ei gydgenedl gyda golwg ar hyny.

Gyda golwg ar y Cyfieithiad presenol, ymdrechwyd i osod meddwl yr Awdwr allan mewn iaith ddirodres hyd y gellid; eto ar ei derfyn y mae y Cyfieithydd yn addef fod ynddo amryw wallau ac amherffeithderau amlwg i lygaid beirniaid crassus. Ond, medda yr hyfrydwch pa fodd bynnag o ystyried ei fod wedi cael bod yn offerynol i ddwyn un Llyfr tra buddiol yn ychwanegol o'r Wasg Gymnreig, yn yr hwn y gobeithia y caiff cannoedd o'i gydgenedl hyfrydwch a llesiad ysbrydol mewn oesoedd dyfodol, wedi ei synnud ef i fyd yr ysbrydoedd.

Wrth derfynu, dymuna yn ostyngedig, eto yn daer, ar fod i'w gydwladwyr ddarllen y Traethawd hwn yn fanwl a diragfarn; gan weddio a'n wybodaeth brofiadol o waith yr Ysbryd Glan ar eu heneidiau hwy eu hunain: ac am fod iddynt gael eu cyfarwyddo trwy offerynoldeb y Llyfr hwn i ffurfio barn gywir am yr athrawiaeth sydd yn ol duwioldeb, eu gwreiddio a'u seilio yn y gwirionedd, a'u hadeiladu yn y sancteiddiolaf ffydd, y gweddïa

eu gwas anwiw,

OWEN JONES.

Wyddgrug, Awst 1, 1840.

Y CYNNWYSIAD.

LLYFR I.

TU DAL.

PEN. I. Gosodiadau cyffredinol, mewn perthynas i'r Ysbryd			
Glan a'i waith	9
PEN. II. Enw a theitlau yr Ysbryd Glan	24
PEN. III. Dwyfdeh a phersonoliaeth yr Ysbryd Glan yn			
cael ei brofi a'i amddiffyn	28
PEN. IV. Gweithredoedd neillduol yr Ysbryd Glan yn y			
grëedigaeth gyntaf	42
PEN. V. Dull y gweinyddiad o'r Ysbryd Glan	46

LLYFR II.

PEN. I. Gweithrediadau neillduol yr Ysbryd dan yr Hen			
Destament, yn rhagarweiniol i'r grëedigaeth			
newydd	54
PEN. II. Goruchwyliaeth gyffredinol yr Ysbryd Glan gyda			
golwg ar y grëedigaeth newydd	68
PEN. III. Gwaith yr Ysbryd Glan ar natur ddynol Crist,			
Pen y grëedigaeth newydd	73
PEN. IV. Gwaith cyffredinol yr Ysbryd Glan ar aelodau y			
corff dirgeledig o'r hwn y mae Crist yn Ben.	87

LLYFR III.

PEN. I. Gwaith yr Ysbryd yn y grëedigaeth newydd trwy			
adgenhedliad	99
PEN. II. Gweithredoedd yr Ysbryd Glan yn rhagarottoawl			
i ailenedigaeth	116
PEN. III. Llygredigaeth y meddwl trwy bechod		125

TU DAL.

PEN. IV. Bywyd a marwolaeth, naturiol ac ysbrydol, yn cael eu cydmaru	149
PEN. V. Natur, achosion, a moddion ailenedigaeth			154
PEN. VI. Dull dychweliad yn cael ei egluro trwy annghraifft yn hanes Awstin	173

LLYFR IV.

PEN. I. Natur sancteiddäad, a sancteiddrwydd efengylaidd yn cael ei egluro	196
PEN. II. Sancteiddäad yn waith cynnyddol			207
PEN. III. Credinwyr yn unig wrthddrychau sancteiddäad, a deiliaid sancteiddrwydd	223
PEN. IV. Halogedigaeth pechod; yn mha beth y mae yn gynnwysedig; yn nghyd a threfn puredigaeth oddiwrtho	231
PEN. V. Halogedigaeth pechod yn cael ei dynu ymaith trwy Ysbryd a gwaed Crist	241
PEN. VI. Gwaith awdurdodol yr Ysbryd yn sancteiddäad Credinwyr	257
PEN. VII. Am weithredoedd a dyledswyddau sancteiddrwydd				277
PEN. VIII. Marweiddiad pechod, ei natur, a'r achosion o honaw	283

LLYFR V.

PEN. I. Yr angenrheidrwydd am sancteiddrwydd yn cael ei brofi oddiwrth natur Duw	301
PEN. II. Ein hetholedigaeth dragywyddol yn achos o, a chymhelliad i sancteiddrwydd			316
PEN. III. Sancteiddrwydd yn angenrheidiol oddiwrth orchymynion Duw	327
PEN. IV. Yr angenrheidrwydd am sancteiddrwydd yn cael ei brofi drwy waith Duw yn anfon Iesu Grist ..				338
PEN. V. Yr angenrheidrwydd am sancteiddrwydd yn cael ei brofi oddiwrth ein cyflwr ni yn y byd hwn...				349

YR ARDDAWD.

				TU DAL.
Gwaith yr Ysbryd Glan mewn gweddi	361
Gwaith yr Ysbryd fel Dyddanydd	370
Am breswyliaid yr Ysbryd	371
Am Enneiniad yr Ysbryd	373
Yr Ysbryd yn sêl	375
———— yn ernes	379
Y Cymhwysiad	381
Am ddoniau ysbrydol	384
Swyddau a doniau anghyffredinol	385
Yr achosion, y ffyrdd, a'r moddion, o ddeall meddwl Duw yn				
yr Ysgrythyrau	398

TRAETHAWD

AM

YR YSBRYD GLAN.

LLYFR I.

GOSODIADAU CYFFREDINOL, MEWN PERTHYNAS I'R
YSBRYD GLAN A'I WAITH.

PENNOD I.

Y Rhaglith.

CYFARWYDDAI yr apostol Paul y Corinthiaid, yn y 12fed bennod o'i epistol cyntaf attynt, i ddefnyddio DONIAU YSBRYDOL, o'r rhai y cawsent helaethrwydd, ac yn nghylch yr hyn yr ymgynghorasent âg ef; canys yn gymmaint a bod gan yr Arglwydd "bobl lawer yn ninas Corinth, y rhai yr amcanai eu galw, efe a gymhellodd yr apostol i fyned yno a phregethu iddynt,—a barodd lwyddiant mawr i'r gair,—ac a addurnodd y dychweledigion cyntaf â'r cyfryw ddoniau anarferol, ag a allai fod yn offerynol yn nychweliad rhai eraill. Yn yr arferiad o'r doniau hyn, ymddygasai llaweroedd yn dra anmhrïodol, a cham ddefnyddient hwynt er gwasanaethu eu huchelfrydedd. Ar hysbysiad rhyw rai a garent wirionedd, tangnefedd, ac iawn-drefn, ac a flinid yn fawr o herwydd hyn; ac mewn attebiad i lythyr oddi-wrth yr holl eglwys, o barth hyn ac amgylchiadau eraill,

mae yn rhoddi cynghor iddynt er uniawni y cyfryw gam-arferion : ac mewn trefn i barottôï eu meddyliau i dderbyn addysg, trwy gyflroi gostyngaeiddrwydd a diölehgargwch ynddynt, y mae efe yn dwyn ar golf iddynt y cyflwr yr oeddynt ynddo, cyn eu dychwelyd at Grist, “Chwi a wyddoch mai Cenhedloedd oeddych, yn eich arwain ymaith at yr eilunod mudion, fel y’ch tywysid,”—gan gael eich ffyrstio dan ddirgymhellïadau oddiwrth y diafol i wasanaeth eilunod. Efe a grybwyllai hyn, nid er edliw iddynt, ond er galw eu sylw at yr ansawdd meddwl a ddysgwylid mewn rhai wedi derbyn y fath gyfnewidiad yn eu cyflwr; ac efe a ddarlunia y cyfnewidiad yma yn mhellach wrth yr awdwr a’r effeithiau o honaw : “Am hyn y wyf yn hysbysu i chwi, nad oes neb yn llefaru trwy Ysbryd Duw, yn galw yr Iesu yn ysgymmun-beth : ac ni all neb ddywedyd yr Arglwydd Iesu, eithr trwy yr Ysbryd Glan.” Dadl fawr yr oes hono oedd yn nghylch yr Iesu. Anghredinwyr a gablent gan ddywedyd fod yr Iesu yn anathema. Hwyl a’i cyfrifent ef fel unr i’w ffeiddio, ac am hyn pan sonid am dano, hwyl a arferent ddywedyd, “Iesu anathema!” “y mae, neu bydded felldigedig, ffeiddiedig!” A hyn oedd cyflwr y Corinthiaid eu hunain unwaith; ar y llaw arall, y credinwyr a’i galwent ef yr **ARGLWYDD**; hwyl a’i cydnabyddent ef yn **JEHOFAH**, “uwchlaw pawb yn Dduw bendigedig yn oes oesoedd;” a hwyl a addefent ei fod ef yn Arglwydd iddynt hwyl, yn Arglwydd eu heneidiau a’n cydwybodau, megis y dywedai Thomas yn ei gyfies fawr, “Fy Arglwydd a’m Duw.” Y cyfnewidiad mawr yma a wnaed yn y Corinthiaid gan yr Ysbryd Glan; canys “ni all neb ddywedyd yr Arglwydd Iesu,” neu, mai yr Iesu yw yr Arglwydd, (*Saes.*) ond trwyddo ef. Dynoda yr ymadrodd yma ein ffydd ni ynddo ef, a’n *proffes* ni o’r ffydd hono; yr hyn bethau ydynt yn canlyn eu gilydd pan yn ddiffuant bob amser; canys megis yr oedd dywedyd fod yr Iesu yn *ysgymmun-beth*, yn cynnwys gwadiad amlwg o hono ef,—felly yr oedd ei alw ef yn *Arglwydd*, yn arwyddocau *proffes*

o'u ffydd ynddo ac ymostyngiad iddo ef; ac mai gwaith yr Ysbryd Glan yw hyn, i'r hyn nid oes neb yn ddigonol o hono ei hun, a brofir yn helaeth rhagllaw.

Wedi darlunio dechreuad a sylfaeniad yr eglwys fel hyn, mae efe yn eu hysbysu yn mhellach mai yr unrhyw Ysbryd hefyd yw awdwr y doniau hyny trwy y rhai yr ydoedd i'w hadeiladu a'i heangu; "Ac y mae amryw ddoniau, eithr yr un Ysbryd;" ac er dynodi unoliaeth yr Awdwr, er amrywiaeth y doniau, mae efe yn ei alw ef, yr un Ysbryd—yr un Arglwydd—yr un Duw. Megis y'i gelwir ef *yr Ysbryd*, er dangos pa un o'r personau a olygid, felly efe a elwir yn *Arglwydd*, a *Duw*, i arwyddocau ei awdurdod benarglwyddiaethol ef yn ei holl weithrediadau, ac i gymyrchu yn ein calonau barch priodol iddo ef. adn. 4—7.

O ran eu natur yn gyffredinol, y mae yr apostol yn eu dosbarthu i ddoniau, gweinidogaethau, a gweithrediadau; ac yna yn dangos dyben yr Ysbryd yn y cyfraniad o honiunt i'r eglwys: "eithr eglurhad," neu ddatguddiad "yr Ysbryd, a roddir i bob un er llesad;" hyny ydyw, y doniau hyny, trwy y rhai yr amlyga efe ei ofal am yreglwys; a'i bresenoldeb, ei allu, a'i weithrediadau effeithiol, a ganiattêir i rai, fel y'u defnyddier er adeiladaeth eraill.

Gwahaniaethir y doniau hyn yn mhellach trwy naw o wahanol enwau;—Doethineb, Gwybodaeth, Ffydd, Dawn i Iachau, Gwneuthur Gwyrthiau, Proffwydoliaeth, Gwahaniaeth Ysbrydoedd, Tafodau, a chyfieithiad Tafodau. Adn. 8—10.

Ond, gan fod cynnifer o amrywiaeth doniau, pa fodd y gellir attal ymraniadau ac amrafaelion yn mhilith y rhai a dderbyniasant y doniau hyn?

Mae yn ddiau y gall y cyfryw amrafaelion gymeryd lle, a'u bod wedi cymeryd lle mewn gwirionedd yn eglwys Corinth. Y naill a fawrygai un ddawn, y llall, arall, ac felly yn mlaen; ac yn mysg y rhai a gawsent y doniau eu hunain, ymfrostiai un o'r ddawn neillduol yma, ac arall o'r llall; a chwennyddid y doniau hyny a dueddent i gyffroi syndod

y bobl, yn fwy na'r rhai a dueddent i fod yn fwy defnyddiol. Fel hyn, megid ymraniadau yn yr eglwys;—mor fflor yw meddyliau dynion; mor dueddel yw eu chwantau i “droi barn yn wernod,” ac i gam ddefnyddio doniau gwerthfawrocaf Duw! Er attal y drygau hyn rhagllaw, ac amlygu unoliaeth y doniau hyn o ran eu ffynhonell a'u tueddiad, yr ymadroddai yr apostol yma am yr awdwr o honynt, a rheol eu gweinyddiad; “A'r holl bethau hyn y mae yr un, a'r unrhyw Ysbryd yn eu gweithredu, gan ranu i bob un o'r neilldu megis y mae yn ewyllysio.”

Nid ymdröaf gyd a'r geiriau hyn yn bresenol, gan y bydd raid i ni wneyd cyfeiriad mynych attynt fel yr eloni rhagom; canys yr ydwyf yn amcanu drwy gymhorth Dwyfol ymdrin oddiwrth y geiriau hyn am Ew, Natur, Bôd, a holl Waith yr Ysbryd Glan; yr hyn sydd yn orchwyl rhy fawr i mi i ymafael ynddo, a thu hwnt i'm gallu i'w gyflawni er gogoniant i Dduw na daioni dynion; canys “pwy sydd ddigonol i'r pethau hyn?”—Ond eto ni's beiddiaf lwyr ddiffygio, tra yr edrychaf at yr hwn sydd yn rhoddi doethineb yn haelionus a heb ddannod i'r rhai sydd hebddi. Pwysfawredd a defnyddioldeb y testyn, yn nghyd a'r angenrheidrwydd presenol i sylwi arno, yn unig a'm tueddodd i ymafael yn y gwaith. Gan hyny, myfi a geisiaf ddangos y pethau hyn mewn rhai ystyriaethau cyffredinol.

Yn gyntaf, Nyni a allwn sylwi fod yr athrawiaeth am Ysbryd Duw, yn *ail brif Erthygl* o'r gwirioneddau efengylaidd hyny, â'r rhai y mae gogoniant Duw, a lles eneidiau yn dwyn perthynas benaf; ac heb adnabyddiaeth o hwn, ni fyddai y cyntaf o unrhyw ddefnydd. Canys pan ragluniodd Duw y gwaith gogoneddus o adferu dyn colledig, efe a drefnodd ddau foddion mawr i hyny:—Y naill oedd rhoddi ei Fab drostynt hwy; a'r llall oedd rhoddi ei Ysbryd iddynt. A thrwy hyn agorwyd ffordd i amlygu gogoniant y Drindod fendigedig, yr hyn yw eithaf-nod holl weithredoedd Duw. Trwy hyn y gwnaed amlygiad gogoneddus, o gariad, gras, a doethineb y Tad yn y lluniaethiad

o'r cyfan; cariad, gras, a gostyngeiddrwydd y Mab, yn ngweinyddiad trefn Iachawdwriaeth; a chariad, gras, a gallu yr Ysbryd, yn nghymmhwysiad y cyfan at eneidiau dynion. Felly, er pan ddaeth pechod gyntaf i'r byd, yr oedd dau ben cyffredinol i addewidion Duw o barth iachawdwriaeth; y naill mewn perthynas i anfoniad ei Fab i gymeryd ein natur, a dyoddef drosom ynddi; a'r llall mewn perthynas i roddiad ei Ysbryd, i wneuthur ffrwythau ei gnawdoliaeth, ei ufudd-dod, a'i ddyoddefaint yn effeithiol i ni. Addewid fawr yr Hen Destament, oedd yr un am ddyfodiad Mab Duw yn y cnawd; ond wedi cyflawni hono, y brif addewid sydd yn aros dan y Testament Newydd, a berthyna i ddyfodiad yr Ysbryd Glân. Am hyny y mae yr athrawiaeth am ei berson, ei waith, a'i ras ef, yn perthynu yn arbennig i'r Testament Newydd, ac yn nod ffydd y cristion mewn modd neillduol; ac y mae yn ofynol i ni fan-ylu peth ar hyn, gan fod a wnelom â rhai nad addefant o'r braidd, ei fod ef yn deilwng o nemmawr o ystyriaeth yn y pethau hyn.

1. Mae yr ystyriaeth o fod Iesu Grist, pan oedd ar adael y byd hwn, wedi addaw anfon ei Ysbryd Sanctaidd, i lanw ei le gyd a'i ddysgyblion, o'r pwys mwyaf. Nyni a allwn ddirnad mewn mesur, o ba ryw wasanaeth yr oedd presenoldeb Crist iddynt hwy; canys eu calonau a lanwyd o dristwch pan soniodd efe am eu gadael. Gan amcanu eu cynnal a'u cysuro yn yr amgylchiad yma, efe a wnaeth yr addewid hon iddynt: gan sierhau iddynt drwy hyny ryw beth gwell na pharâad ei bresenoldeb corfforol ef yn eu mysg, "A mi a weddiâf ar y Tad, ac efe a rydd i chwi Ddiddanydd arall, fel yr arhoso gyda chwi yn dragywyddol; Ysbryd y gwirionedd, yr hwn ni ddichon y byd ei dderbyn, am nad yw yn ei weled, nac yn ei adnabod ef: ond chwi a'i hadwaenoch ef; o herwydd y mae yn aros gyda chwi, ac ynoch y bydd efe. Ni's gadawaf chwi yn amddifaid, (neu yn annyddanus) mi a ddeuaf atoch chwi," hyny yw, trwy ei Ysbryd. "Y pethau hyn a ddywedais

wrthych, a mi yn aros gyda chwi. Eithr y Diddanydd, yr Ysbryd Glan, yr hwn a enbyn y Tad yn fy enw i, efe a ddysg i chwi yr holl bethau, ac a ddwg ar gof i chwi yr holl bethau a ddywedais i chwi. Buddiol yw i chwi fy myned i ymaith; canys onid âf fi, ni ddaw y Diddanydd atoch. A phan ddel, efe a argyhoedda y byd o bechod, ac o gyfiawnder, ac o farn. Efe a'ch tywys chwi i bob gwirionedd; a'r pethau sydd i ddyfod a fynega efe i chwi. Efe a'm gogonedda i, canys efe a gymer o'r eiddof fi ac a'i mynega i chwi." Ioan 14. 16, 17, 18, 25, 26, a'r 16. 7, 8, 13, 14. Dyma y gymmun-rodd fawr a adawodd yr Iesu i'w ddysgybllion galarus; ac o herwydd ei phwysfawrogrwydd efe a'i hadroddai drachefn a thrachefn, gan ymhelaethu ar y buddioldeb a dderbynient hwy trwy hyn.

Oferedd yw haeru na pherthynai yr addewid hon namyn i'r apostolion, neu y cyn-gristionogion; canys er ei gwn-euthur iddynt hwy mewn modd *neillduol*, eto mae yn perthynu i gredinwyr yn gyffredinol, a hyd ddiwedd amser. Yr hyn a weddiâi Crist dros ei apostolion, can belled ag y perthynai i'w *weithrediadau grasol ef*, a weddiâi efe hefyd dros y rhai a gredent ynddo ef trwy eu hymadrodd hwynt. Ioan 17. 20. A'i addewid ef yw, mai pa le bynnag y byddo dau neu dri wedi ymgynnull yn ei enw ef, y bydd efe yno yn eu canol hwynt. Matt. 18. 20. a 28. 20; a thrwy ei Ysbryd yn unig y mae efe felly; ac y mae yr unig ystyriaeth yma yn ddigon i ddangos pwysfawredd yr athrawiaeth; canys a yw yn ddichonadwy i un cristion fod mor ddiöfal, fel nad ymofyno pa beth a addawodd Crist i laww ei le ei hun gyda ni, ac i'n dwyn o'r diwedd atto ei hun? Nid oes i'r hwn a fyddo yn ddiystyr o'r pethau hyn, na rhan na chyfran yn Nghrist ei hunan; canys "od oes neb heb Ysbryd Crist ganddo, nid yw hwnw yn eiddo ef." Rhuf. 8. 9.

Mae gwaith mawr yr Ysbryd Glan yn ngoruchwyliath yr efengyl, yn brawf arall i'r un perwyl. Ac o herwydd hyn y gelwir yr efengyl ei hunan yn "weinidogaeth yr Ysbryd," yn gyferbyniol i weinidogaeth y ddeddf, yr hon

a elwir "Gweinidogaeth angau, a damnedigaeth." 2 Cor. 3. 6—8. Wrth weinidogaeth yr Ysbryd y golygir, naill ai y weinidogaeth a wneir yn effeithiol gan yr Ysbryd; neu y weinidogaeth hono, trwy yr hon y mae yr Ysbryd yn ei ddoniau a'i rasau yn cael ei gyfrannu i ddynion; a hyn yn unig sydd yn gwneuthur yr efengyl yn effeithiol. Cymerwch yr Ysbryd o'r efengyl, ac yna, nid yw yn amgen na "llythyren farw;" mor hollawl annefnyddiol i gristionogion, ag yw yr Hen Destament i'r Iuddewon. Gan hyny, dychymyg niweidiol, yn deillio oddiar anwybodaeth ac angrhediniaeth, yw nad oes dim mwy yn yr efengyl, nac a gynnwysir dan gyhoeddiad o unrhyw wirionedd arall; nad yw yn ddim amgen na llyfr i ddynion roddi eu rheswm i weithredu arno. Ysgaru yr Ysbryd oddi wrthi yw hyn, yr hyn yw ei dinystrio mewn gwirionedd; a gwrthod cyfammod Duw, sef y byddai i'w eiriau a'i Ysbryd gyd fyned. Esa. 59. 21. Gan hyny, nyni a brofwn fod holl effeithioldeb gweinidogaeth yr efengyl yn ymddibynu ar weinidogaeth addawedig yr Ysbryd, â'r hon y'i dilynir. Ac felly, os oes un gofal genym am yr efengyl, wele ddyledswydd arbenig i ni o'n blaen, yn y testyn dan sylw.

3. Nid oes un *daioni ysbrydol* yn cael ei gyfrannu i ni o'r dechreu i'r diwedd, ond a ddatguddir ac a gyfrennir i ni, gan yr Ysbryd Glan. Yr hwn ni theimlodd waith neillduol Ysbryd Duw arno erioed, ni's derbyniodd unrhyw drugaredd neillduol oddiwrth Dduw. A pha fodd y gall? canys pa beth bynnag a weithredir gan Dduw ynom, trwy ei Ysbryd y'i gweithredir: gan hyny ni dderbyniodd yr hwn nad yw gwaith Ysbryd Duw ar ei galon, na thrugaredd na gras oddiwrth Dduw. Felly y mae gwadu gwaith yr Ysbryd, yn ymwadiad â phob cyfran yn nhrugaredd a gras Duw.

4. Nid oes dim a wneir genym yn sanctaidd a chymeradwy gan Dduw, oddieithr yr hyn fyddo yn effaith gweithrediad yr Ysbryd. Hebddo ef ni's gallwn ni wneuthur dim, Ioan 15. 5; canys heb Grist ni's gallwn ni wneuthur

dim, a thrwy yr Ysbryd yn unig y mae gras Crist yn cael ei gyfranu. Trwyddo ef y'n *hadgenhedllir*; trwyddo ef y'n *sancteiddir*; trwyddo ef y'n *glanheir*; trwyddo ef y'n *cyn-northwyir* yn mhob gwaith da. Gan hyny yn ddiau, nyni a ddylem ymholi i achos a ffynhonell yr holl ddaioni sydd ynom.

5. Mae Duw wedi sicrhâu i ni, mai yr unig bechod anfaddeuol yw y pechod yn erbyn yr Ysbryd Glân. Gallai hyn yn unig ein hargyhoeddi o'r angenrheidrwydd dirfawr i ni fod yn hyddysg yn ei gylch ef. Fel hyn y dywaid ein Harglwydd, "Maddeuir pob pechod i ddynion, a phagbledd bynnag a gablont; eithr yr hwn a gablo yn erbyn yr Ysbryd Glan, ni chaiff faddeuant." Marc 3. 28, 29. Math. 12. 32. Dyma y pechod i farwolaeth, am yr hwn nid oes gweddi i'w gwneuthur, 1 Ioan 5. 16. Oblegid gan ei fod ef wedi cymeryd arno gymhwyso attom ni y rhinwedd mawr sydd yn ngwaed Crist er maddeuant ein pechodau; os y dirmygir ac y ceblir ef yn y cyflawniad o'r gwaith hwnw, yna nid oes faddeuant wedi ei adael mwyach am y pechod hwnw; canys, o ba le y gellid ei gael? gan nad oes gan Dduw Fab arall i gyflwyno aberth arall dros gamwedd, fel nad oes aberth wedi ei adael dros y neb a ddirmygo ei aberth ef; felly, nid oes ganddo Ysbryd arall i gymhwyso yr aberth attom ni, os dirmygir yr Ysbryd Glan. Gan hyny, amlwg yw, na's gallwn fod yn rhyddiwyd yn ein hymchwiliadau i'r datguddiad a wnaeth Duw am ei Ysbryd, gan na's gall dynion wneyd camgymeriad mor niweidiol mewn dim ag yn eu gwrthwynebiad iddo ef.

Yn ail;—Mae cyfeiliornadau a fuant yn ffynnu yn mhob oes yn yr eglwys, dan rith enw a gwaith yr Ysbryd Glan yn peri fod yn dra angenrheidiol i ni fyfyrïo ar yr athrawiaeth hon. Pe na buasai y pethau hyn yn ardderchog ynddynt eu hunain, ni ffugiasid hwynt mor fynych. Yn ol gwerth pethau, y maent yn ddarostyngedig i'w camddefnyddio; a pha ragoraf y byddo unrhyw beth, mwyaf niweid-

iol a fydd y cam ddefnyddiad o'r cyfryw. Nid oes dim yn yr holl fyd mor ffaidd â'r hyn sydd yn cymeryd arno fod yn Dduw, ac nid yw; na dim arall y gellir gwneyd cam-ddefnyddiad mor niweidiol o honaw. Er esampl, ystyriwn; mai y ddawn ysbrydol fwyaf nodedig dan yr Hen Testament, oedd y ddawn i broffwydo. Ystyrid y ddawn hon yn deilwng, yn un o fri mawr, fel un yn dwyn argraffiad arni o awdurdodiad Duw, ac o'i agosrwydd at ddyn; heblaw hyny, ymddiriedasid i'r proffwydi lywio meddyliau a chydwybodau dynion; canys hwy a lefarent yn enw yr Arglwydd a thrwy ei awdurdod ef. Am hyny yr ymhonodd llawer yn y ddawn hon, o'r rhai nad ysbrydolasid gan yr Ysbryd Glan; ond a gynhyrfid mewn gwirionedd gan ysbryd celwyddog ac aflan; canys y mae yn dra thebyg y byddai diafol yn defnyddio dynion i gyflawni ei amcan ei hun, pan fyddent yn gau ymhoni o *Ddwylol ysbrydoliaeth*; ond nid yw yr ymhoniadau gweigion hyn yn bwrw un an-fri ar y wir ddawn o'r Ysbryd Glan: ond yn hytrach yn achlysuro arddangosiad dysglaeriach o'i rhagoroldeb; canys nid anrhydeddodd Duw ei wir broffwydi yn fwy un amser, na phan fyddai lluwys o gau-broffwydi; ac ni's gwna unrhyw gau-ymhoniadau o Ysbryd y gras, ei wneyd yn llai hoff gan gredinwyr, neu leihau defnyddioldeb ei ddoniau yn yr eglwys.

Fel hyn y bu hefyd dan y Testament Newydd. Yr efengyl a gyhoeddwyd ar y cyntaf trwy ddatguddiad di-gyfrwng yr Ysbryd; hi a bregethid trwy ei gynnorthwy, a effeithiolid trwy ei allu, a ddylynid â gwyrthiau yn aml. Gan fod pawb a gyhoeddent gau athrawiaethau yn cydnabod y pethau hyn, ni's gallent ddyfeisio gwell ffordd i ateb eu dybenion pennodol eu hunain, na thrwy gymeryd arnynt eu bod wedi derbyn datguddiad digyfrwng oddiwrth yr Ysbryd. Am hyny y dywedai Pedr, "Bu gau brophwydi hefyd ym mhlith y bobl, megis ag y bydd gau athrawon yn eich plith chwithau." Ac o herwydd hyn y rhoddai yr apostol Ioan y gocheliad a'r rhêol werthfawr hono i ni, "Anwylyd, na

chredwch bob yspryd, eithr profwch yr ysprydion ai o Dduw y maent; oblegid y mae gau brophwydi lawer wedi myned allan i'r byd. Wrth hyn adnabyddwch Yspryd Duw; Pob yspryd ar sydd yn cyffesu ddyfod Iesu Grist yn y enawd, o Dduw y mae. A phob yspryd a'r nid yw yn cyffesu ddyfod Iesu Grist yn y enawd, nid yw o Dduw." 1 Ioan 4. 1, 2.

Rhybuddir cristionogion yma, i oehelyd rhoddi coel i bob athrawiaeth a ymhona mewn datguddiad digyfrwng, ond, i brofi yr ysbrydion eu hunain. Gelwir gau athrawon, yn gau broffwydi, ac ysbrydion, mewn cyfeiriad at y gau broffwydi gynt, y rhai a dadogent eu rhagfynegiadau ar Ddwyfol ysbrydoliaeth; ond y rhai mewn gwirionedd a gyffröid gan y diafol ei hunan. Gan hynny fe'n hannogir i brofi eu honiadau; nid trwy eu rhoddi ar ryw waith anughyffredinol er cadarnaad o'u honiad,—ond trwy yr athrawiaeth a ddysgir ganddynt. Profer eu hathrawiaeth wrth yr ysgrythyrau; ac os bydd yn gyson â'r rhai hyn, gellir ei derbyn yn ddiogel; ond os bydd yn ngwrthwyneb i'r ysgrythyr, rhaid ei gwrthod yn y fan, pa mor uchel bynnag a fyddo yr awdurdod a honir ganddynt drosti. Mae yn angenrheidiol befyd ein bod wedi cael argyhoeddiad trwyadl o rai *egwyddorion sylfaenol*. Felly yn gymmaint a bod rhyw ddychymygion dyeithriol am berson a chyfryngdod Crist yn ffynnu yn y dyddiau hynny, cyfarwyddai yr apostol y credinwyr i brofi yr ysbrydion wrth yr egwyddor sylfaenol hon:—"Ddyfod Iesu Grist yn y enawd;" yr hyn a gynnwysai addefiad o'i berson a'i gyfryngdod ef. Parai iddynt ofyn gan bob rhyw athrawon newyddion, "A ydych chiwi yn credu fod Iesu Grist wedi dyfod yn y enawd?" ac oni's gwnaent yr addefiad yma, nid oeddynt i ymdroi i wrando unrhyw honiadau eraill o'r ciddynt, ond troi oddiwrthynt, heb ddywedyd "Duw yn rhwydd iddynt:" a'r cyfryw ydyw dyledswydd pob credinwyr eto, i brofi yr ysbrydion; a'r neb a fynmai eu hysbeilio o'r rhyddid hwn, a fynent wneyd afresymolion yn lle cristionogion o honynt. Mae y gocheliad yma yn dra angenrheidiol yn neillduol pan fyddo tywalltiadau helaeth o'r

Ysbryd ar ddysgyblion Crist; oblegyd pan fyddo doniau ysbrydol mewn arferiad a bri mawr, y mae Satan yn sier o ddefnyddio yr adeg i ddwyn cyfeiliornadau i fewn. Felly y bu tuag amser y diwygiad oddiwrth Babyddiaeth; ac yn y dull yma yr â rhagddo yn fwy-fwy ymdrechgar i dwyllo dynion, fel y byddo i Dduw gynyddu doniau a grasusau ei Ysbryd yn yr eglwysi.

Yn drydydd. Mae gwrth-ysbryd yn cael ei osod i fynu yn ein dyddiau ni, yn erbyn Ysbryd Duw, yn ei Fod, a'i holl weithrediadau; canys y mae yr ysbryd newydd yma yn cymeryd arno wneuthur yr hyn oll sydd addawedig i'w wneuthur gan Ysbryd Duw. Gelwir hwn gan rai, "Y gol-euni oddi fewn," er nad yw mewn gwirionedd ddim amgen na chyfeiliornad tywyll o gynnyrchiad Satan ar eu dychymygion hwy; neu, ar y gorau, golau naturiol cydwybod, yr hyn a alwai rhai o'r paganiaid hefyd yn Ysbryd. Hyn a'u dysg hwy, a'u hyfforddia, a'u goleua; a thrwy hyn y dysgwyl-iant gymeradwyaeth gyda Duw, a bywyd tragywyddol. Yn awr, gan fod y drwg yma ar gynydd, mae ein dyledswydd i Grist, a thosturi at encidiau dynion, yn gofyn i ni ymdrechu i'w wrthdaro; nid trwy wawdiaith nac erledigaeth, fel y gwnaeth rhai, ond trwy ddarluniad cyflawn, eglur, ac ysgrythyrol o natur a gweithrediadau yr Ysbryd Glan. A thrwy hyn y dangosir y fath estron yw y rhith oleuni yma, i wir Ysbryd Crist; mor annigonol ydyw i fod o un gwir wasanaeth i encidiau dynion; i.e. ei fod yn cael ei osod i fynu mewn gwrthwynebiad iddo ef a'i waith.

Yn bedwerydd. Mae llawer o farnau niweidiol ar led yn y byd, mewn perthynas i'r Ysbryd Glan, ac y mae llawer yn derbyn y cyfryw gau dybiau, er dymchweliad eu ffydd. Y cyfryw ydyw golygiadau y rhai hyn y wadant ei Dduwdod a'i Bersonoliaeth. Bu llawer o ymddadleuon yn nghylch y pethau hyn, ond dygid y cyfryw ddadleuon yn mlaen yn y cyfryw fodd yn gyffredin, fel, er i'r gwirionedd gael ei amddiffyn, nad adeiledid nemmawr ar feddyliau credinwyr; canys nid yw y nifer fwyaf o ddynion

difrifol, yn hyddysg yn ansoddion dadlyddiaeth, yr hyn a amcenir i ddystewi gwrthddywedwyr yn hytrach nac i gyfarwyddo ffydd eraill. Heblaw hyny, mae ein hadnabyddiaeth o bethau yn gyffredinol, yn deillio yn fwy oddiar eu gweithrediadau a'u heffeithiau, nac oddiar eu natur eu hunain; ac felly y mae yn arbenig gyda golwg ar Dduw ei hunan. Yn ei fod gogoneddus ei hunan, y mae efe yn trigo yn y goleuni na's gellir dyfod ato : ond yn effeithiau ei ewyllys, datguddiedig yn ei air a'i weithredoedd, yr ydym ni i'w geisio ef : ac fel hyn nyni a gyrhaeddwn well adnabyddiaeth o honaw ef, na thrwy y dyfeisiau mwyaf diwyd am ei natur ef yn ddigyfrwng. Ac felly y mae gyda golwg ar yr Ysbryd Glan a'i bersonoliaeth. Efe a arddangosir i ni yn yr ysgrythyrau drwy y darluniad a wneir o'i briodoliaethau a'i weithredoedd; trwy ein dyledswyddau tuag ato ef, a'n troseddau i'w erbyn. Gan hyny er yr amcanaf roddi eglurâad byr ar y tystiolaethau Ysgrythyrol a ddygir o'i Dduwdod a'i bersonoliaeth ef, myfi a ymhelaethaf yn benaf ar ei weinidogaeth a'i weithrediadau ef, iawn ystyriaeth o'r hyn a'n harweinia i'r wybodaeth sicer, a'r farn ddiysgog hono am ei fodoliaeth ef, sydd mor angenrheidiol er cyfarwyddo ein ffydd a'n hufudd-dod; a'r hyn hefyd a adlewyrcha oleuni grymmus i'n meddwl, ar holl drefn Duw yn ein iachawdwriaeth.

Yn bummed. Y prif achlysur o'r gorchwyl presenol, ydyw y gwrthwynebiad a wneir yn y dyddiau hyn, i Ysbryd Duw a'i ddoniau. Dirmygir a cheblir pob peth a berthyn iddo ef; i.e., y mae enw yr Ysbryd yn cael ei ystyried yn waradwydd. A buai's yn synu at hyn lawer gwaith, gan fod pob peth da a sanctaidd, yn cael ei briodoli i'r Ysbryd yn hollol yn yr efengyl, a chyflwr y rhai ydynt hebddo ef, a ddarlunir fel rhai di Grist a gwrthodedig; eto y mae llawer a gymerant arnynt eu bod yn credu yr efengyl, mor bell o ddymuno cyfrannogi o'r Ysbryd yma eu hunain, fel y dirmygant y sawl a addefant eu bod yn ymdeimlo yn fywiog yn achos yr Ysbryd a'i waith; ond, y cyfryw oedd

ei groesawiad ef yn y byd ar y dechreu! a hyd yn hyn nyni a ganfyddwn na's dichon i'r byd ei dderbyn ef. Mae yn ddiddadl mai yr addewid o'r Ysbryd oedd y gynnal-iaeth a adawodd Crist i'w eglwys, i gyflenwi y diffyg o'i bresenoldeb corfforol ef, ac i wneuthur ei gyfrwngwriaeth ef yn effeithiol; ond y mae yn ansier gan rai yn y dyddiau hyn, pa un a yw Ysbryd Duw o ryw wasanaeth i'r eglwys a'i nid yw! ac ni rasant haeru yn ddi gryn, mai y pethau hyny a briodolir yn eglur iddo ef yn yr Ysgrythyr Lan, ydynt yr achos o'r holl drallodau a'r ymrysonau yn y byd. Rhoddwch y gair iddynt hwy, yn cynnwys datguddiad all-anol o ewyllys Duw (fel y medda yr Iuddewon hyd heddyw) ac yna, bod iddynt ei iawn ddefnyddio trwy eu rheswm eu hunain, yw y cwbl sydd yn angenrheidiol i wneuthur eu personau a'u dyledswyddau yn gymeradwy gyda Duw, meddynt hwy; gan hyny o ba ddefnydd y mae Ysbryd yr Arglwydd? O ddim oll debygid yn ol hyn, ond yn unig i beri trwst yn y byd; ac i lanw meddyliau dynion â rhyw dybiau annëalladwy. Pe na's dywedasad pethau fel hyn ni buaswn yn eu hail adrodd; canys y mae angau yn gorwedd wrth y drws ynddynt. Felly gan hyny, gall dynion weddio hebddo ef, pregethu hebddo ef, troi at Dduw hebddo ef, a chyflawni pob dyledswydd yn eithaf hebddo ef, ac eto er hyn oll, mynnent gael eu cyfrif yn gristionogion!

Yn erbyn unigolion y rhoddir y cyfeiliornadau hyn yn bresenol, pan y'u cofleidir gan eglwysi, parant ymadawiad ofnadwy oddiwrth y ffydd.

Y prif ddatguddiad a wnaethai Duw o honaw ei hun o ddechreuad y byd, oedd unoliaeth ei natur, a'i freniniaeth ar bob peth; ac yn hyn yr arddangosid person y Tad yn uniongyrchol. Yn yr ansawdd yma ar bethau, yr unig gyfeiliornad y gallai yr eglwys gwympo iddo, oedd aml-dduwiaeth, neu eilun-addoliaeth; ac am hyny y cawn ni fod pobl Israel mor duedol i'r ffieidd-derau hyn yn barhaus, er anled y'u cosbwyd o'r herwydd. O'r diwedd, rhoddes

Duw ben ar eu heilun-addoliaeth trwy eu rhoddi yn nwy-law y Caldeaid, i lwyr amrheithio eu gwlad, a'u caethgludo hwythau i Babilon.

Trachefn, hwy a brofwyd, â goruchwyliaeth newydd; —anfonwyd Mab Duw mewn enawd attynt. Ei dderbyn ef ac ufuddâu iddo, oedd i fod yn awr yn brif brofiad eu flydd. Yma hefyd y cwmpodd y rhan fwyaf o'r eglwys hono yn ol drwy anghrediniaeth. Wedi gwrthod yr Iuddewon, galwodd Mab Duw eglwys arall; gan ei seilio ar ei berson ei hun, flydd yn yr hwn; a phroffes o honaw fel sylfaen yr eglwys, sydd hanfodol i aelodaeth o honi, Matt. 16. 18, 19. Yn yr eglwys newydd hon, mae y sylfaen yma yn osodedig, "Bod Iesu Grist, Mab Duw i'w anrhydeddu fel yr ydym yn anrhydeddu y Tad;" ac y mae pawb a elwir yn briodol yn gristionogion, yn cyduno yn hyn; ond yn bresenol, wedi i Grist esgyn at ei Dad, efe a draddododd yr hyn oll sydd ganddo i'w wneuthur yn yr eglwys a'r byd, i'r Ysbryd Glan i'w gyflawni, Ioan 16. 7, &c.; a hyny gyd a'r bwriad, y byddai i berson yr Ysbryd Glan gael ei dradyrchafu yn yr eglwys;—gan hyny, y mae dyledswydd yr eglwys yn bresenol, yn dwyn perthynas union-gyrehol âg Ysbryd Duw, yr hwn sydd yn gweithredu tuag atti yn enw y Tad, ac yn enw y Mab. A chyda golwgar ei pherthynas âg ef y mae yr eglwys yn ei chyflwr presenol mewn perygl i wrthgilio oddiwrth Dduw; a pha radd bynnag o wrthgiliad a ganfyddir mewn person unigol, neu mewn eglwys, dan yr oruchwyliaeth bresenol, rhaid olrhain ei ddechreuad hyd yma; canys y mae y pechod o ddirmygu ei berson, ac ymwrthod a'i waith ef yn bresenol, o'r un natur ag oedd eilun-addoliaeth gynt, a gwrthodiad y Iuddewon o berson y Mab.

Hwyrach y bydd i ryw un wrth-ddadleu, Bod yn rhaid cyfyngu yr hyn a ddywedir am weithrediadau yr Ysbryd Glan i amserau cyntaf yr efengyl, pan y'u hamlygid drwy effeithiau gweledig; ac o ganlyniad nad ydynt yn dwyn dim mwy o berthynas i ni nac fel tystiolaeth gofnodawl i

wirionedd yr efengyl. Mae hyn yn wirionedd gyda golwg ar ei weithrediadau gwyrthiol ac anghyffredinol; ond, os awn i gyfyngu ei holl waith fel hyn, mae yn anlwg y byddem drwy hynny yn gwadu gwirionedd addewidion Crist, ac yn dymchwelyd ei eglwys ef; canys nyni a brofwn yn ddiwad, na's gall neb gredu yn Nghrist, neu addoli Duw ynddo ef, ond trwy yr Ysbryd; ac am hynny, os palla ei gryfraniadau ef, yna rhaid y derfydd am flydd yn Nghrist, ac am gristionogaeth hefyd.

Pregethwyd llawer yn y byd ar adrawiaeth yr Ysbryd, ei waith ar eneidiau dynion, mewn argyhoeddiad o bechod, duwiol dristwch, mewn adenedigaeth a sancteiddiad, a'i gynnorthwy mewn gweddi. Dysgwyd dynion fod y pethau mawrion a berthynent i'w heddwch a'u dyddanwch yn ymddybynnu ar ei ddylanwadau sanctaidd ef. Hwyl a anogwyd i hunan-ymholi am eu profiad personol o'r pethau hyn; a sierhawyd hwynt yn y modd difrifolaf na's gallant fyned i mewn i deyrnas nefoedd, heb waith effeithiol yr Ysbryd ar eu calonau. Derbyniwyd y pethau hyn fel gwirioneddau sanctaidd gan dorseydd yn mhob rhyw oes; y rhai a ddarbwyllid yn drwyadl eu bod wedi cael sicriad o'u gwirionedd yn eu profiadau eu hunain; ond, cyfodir amheuaon yn erbyn hyn oll yn bresenol; ac edrychir ar y cyfryw syniadau fel yn afresymol i'r eithaf. Am hynny y mae yn angenrheidiol anhebgorol i ni chwilo yr Ysgrythrau, a yw y pethau hyn felly. Myfi a wn yn dda, fod y rhan fwyaf o gredinwyr wedi eu boddioni mor drwyadl am y gwirionedd o'r pethau hyn, fel na siglir eu cred gan na gwrthwynebiad na gwawd; oblegid y mae gan yr hwn sydd yn credu, dystiolaeth ynddo ei hun; eto y mae yn ddyledswydd arnom ni deinlo cymmaint oddiwrth y gwrthwynebiad trystfawr a wneir i'r gwirionedd, fel ag i'n cyffroi i ddiwydrwydd adnewyddol yn chwilio yr Ysgrythrau, er cadarniad ychwanegol i'n meddyliau. Ac er ystyriaeth bwyllig o'r cyfan dan sylw, myfi a adawaf y darlennydd at ei ddewisiad, fel y gwnaeth Elias gynt; "Os yr

Arglwydd sydd Dduw, ewch ar ei ol ef; ond os Baal, ewch ar ei ol yntau." Os ydyw y pethau y mae crefyddwyr yn gyffredin yn eu credu mewn perthynas i'r Ysbryd, wedi eu datguddio yn yr Ysgrythyrau, glynant yn y broffes sanctaidd o honynt, ac ymlawenychant yn y cysuron a gair o honynt; ond os "chwedlau cyfrwys," neu ddychymygion gweigion a di les ydynt; yna y mae yn llawn bryd i feddyliau dynion gael eu rhyddâau o honynt.

PEN. II.

Enwau a Thitlau yr Ysbryd Glân.

E fydd yn rheidiol i ni cyn dechreu ar y gwaith ei hunan, ymadroddi ychydig am yr enw wrth yr hwn y dynodir y Trydydd person yn y Drindod yn fwyaf neillduol yn yr Ysgrythyr Lan.—Yr YSBRYD, yr YSBRYD SANCTAIDD, neu yr YSBRYD GLÂN.

Addefir yn gyffredin fod y geiriau Hebraeg a Groeg a gyfieithir *Ysbryd*, yn arwyddocau *awyr mewn ysgogiad, awel, anadl, gwynt*; yr hyn a ysgoga ac ni's gwelir. Defnyddir y geiriau hyn yn yr Hen Destament a'r Newydd, i arwyddocau amrywiaeth mawr o bethau, a hyny o herwydd rhyw bethau cyffredinol yn y rhai y cydunant; ond nid oes nemmawr o anhawsdra i gau fod eu gwir ystyr, mae yr amcan a'r amgylchiadau cysylltiedig a'r testyn dan sylw, yn penderfynu eu harwyddocâd yn y fan. Er mor amhen-nodol ydyw y defnyddiad o'r geiriau hyn, y mae yn ddigon eglur fod yn yr Ysgrythyrau ddatguddiad cyflawn o Ysbryd Duw, fel un nodedig, ac yn mhôb modd yn wahan-iaethol oddiwrth bob peth arall a ddynodir trwy yr enw hwnw; a bod yr hyn oll a ddywedir am yr Ysbryd hwn, yn perthynu i'w berson neu ei weithrediadau. Weithiau, efe a elwir yr Ysbryd; weithiau, yr Ysbryd Glân; weith-iau Ysbryd Duw; weithiau, yr Ysbryd Daionus; weithiau

Ysbryd sanctaidd, ac weithiau Ysbryd Crist, neu Ysbryd y Mab. Yr enw cyntaf, *Ysbryd*, a ddywoda ei berson; a'r ychwanegiadau at yr enw yna, a ddynodant ei briodol-iaethau, a'i berthynas â'r Personau eraill.

Mae yr enw YSBRYD, wedi ei amcannu i ddynodi ei natur, neu ei hanfod; fel y mae yn sylwedd pur, ysbrydol; ac felly y dywedir am iddo, Ioan 4. 24. "Ysbryd yw Duw,"—mae efe o natur bur, ysbrydol, heb fod yn gyfyngedig i le, na derbyn wneid y naill mwy na'r llall yn ei addoliad; yr hyn yr amcennir ei osod allan yn y tescyn. Hawrach y dichen i ryw rai ddiadieu o herwydd hynny, nad yw yr enw hwn yn perthynnu yn neillduol i'r trydydd Person; ond ei fod yn hytrach yn cynnwys darluniad o'r natur Ddwysol fel y cyfryw. Addeiraf, nad yw yr enw *Ysbryd*, yn y lle cyntaf, yn nodweddiadol o'r trydydd Person: ond gan ei fod yn cael ei arfer am dano ef yn neillduol, y mae yn ddarlaniedol o'i ddull ef o fodoli; yn gynmair, fel pa le bynnag y sonir am yr Ysbryd Sanctaidd. cynnwysir golyg-ddrych ar ei berthynas ef â'r Tad a'r Mab, yn y crybwylliad hwnw; canys Ysbryd Duw yw efe. Ac y mae yn yr enw hwn hefyd gyfeiriad at anadlydny; ac am hynny yr arwyddocâai yr Arglwydd Iesu roddiad yr Ysbryd i'w ddysgybillion, trwy anallu arnynt hwy, Ioan. 20. 22. Mae y cyffelybiaethau hyn yn weiniaid ac amherfflaith yn ddiâu, gan fod pethau sylweddol yn cael eu harddangos ynddynt trwy bethau damweiniol, pethau anfeir-ol trwy bethau meidrol, a phethau tragywyddol trwy bethau amserol: mae eu hanghyffelybrwydd yn llawer mwy na'u cyffelybrwydd; eto y mae y cyfryw gyffelyb-iaethau yn angenrheidiol i'n gwendid ni, ac yn dra phriodol fel cyfryngau addysg i ni.

Trachefn, Efe a elwir mewn modd o rageriaeth, yr YSBRYD GLAN, neu yr YSBRYD SANCTAIDD, ac efe a elwir felly, am mai iddo ef y priodolir y gwaith o'n sancteiddio ni. Dyma ei waith arbennig ef; pa un bynnag a fyddo yn gynawysedig yn neillduol pethau allan neu gyffredin i

wasanaeth sanctaidd, neu, mewn rhoddiad sancteiddrwydd gwirioneddol mewn dynion. Mae y gwaith hwn yn profi ei fod ef yn Dduw; canys Duw yn unig sydd yn sancteiddio ei bobl: ond, nid hyn yw yr holl reswm am yr enwad yma. Efe a elwir Ysbryd sanctaidd Duw, Sal. 51. 11; ac Ysbryd sancteiddiad, Rhuf. 1. 4; a gelwir ef wrth yr enwau hyn, i ddynodi ei natur yn mlaenaf oll, ac nid ei weithrediadau yn unig. Gan hynny, megis y darlunir Duw wrth y briodoledd yma o eiddo ei natur ef, fel “y Sanct,” a “Sanct Israel,” felly y gelwir yr Ysbryd yn *Ysbryd Sanctaidd*, i ddynodi sancteiddrwydd tragwyddol ogoneddus ei natur, ac ar y cyfrif yma y’i gwrth gyferbynir i ysbryd aflan, neu ansanctaidd, Marc 3. 29, 30. “Eithr yr hwn a gablo yn erbyn yr Ysryd Glan, ni chaiff foddauant yn dragwydd, am iddynt ddywedyd, Y mae ysryd aflan ganddo.” Ac yma gwelwn ei bersonoliaeth yn cael ei hōni; canys y mae yr ysbryd aflan yn berson, a phe na byddai Ysbryd Duw namyn rhyw briodoledd, fel y breuddwydia rhai, ni’s gellid gwneuthur cyferbyniad cymmhws rhyngddo ef a’r ysbryd aflan; sef y diafol. Gwrth gyferbynir y ddau hefyd o barth natur; ei natur ef sydd sanctaidd, tra mae natur yr ysbryd aflan yn ddrwg. Gelwir yr Ysbryd Glan hefyd wrth yr enw yma, gyda golwg ar ei holl weithrediadau: canys gan mai efe yw gweithredydd union-gyrehol pob gweithrediadau Dwyfol, a bod y cyfryw oll yn *sanctaidd*, efe a elwir yr Ysbryd Glan.

Yn mhellach. Efe a elwir yn *Ysbryd daionus Duw*, “Tywysed yr Argiwydd daionus fi i dir uniondeb,” Salm 143. 10. Neh. 9. 20. Neu, yn hytrach, “Dy Ysbryd sanctaidd a’m tywys” Efe a elwir felly, am ei fod yn dda o angenrheidrwydd natur; “Nid da neb ond un, sef Duw.” Mat. 19. 17; a hefyd oblegid fod ei holl weithrediadau yn dda; ac yn gyflawn o ddaioni yn eu heffeithiau i gredinwyr.

Trachefn. Efe a elwir yn gyffredin, *Ysbryd Duw*, ac *Ysbryd yr Arglwydd*, felly y’i gelwir pan y’i crybwyllir gyntaf yn y Bibl, Gen. 1. 2. “Ac Ysryd Duw yn ym-

symmud ar wyneb y dyfroedd." Ac nid ydwyf yn ammen-
nad yw yr enw *Elohim*, yr hwn a gynnwys luaws-rif yn
yr unrhyw natur, yn cael ei arfer yn y darluniad o'r grëad-
igaeth i ddynodi gwahaniaethiad y Dwyfol bersonau.
Gelwir yr Ysbryd yn Ysbryd Duw, yn bennaf ar yr un
cyfrif ag y gelwir y Mab yn Fab Duw, canys megis y'i
gelwir ef felly ar gyfrif ei dragywyddol genhedliad—felly
y gelwir yr Ysbryd yn Ysbryd Duw, ar gyfrif ei dragy-
wyddol ddeilliad. Efe a elwir ar yr enw hwn hefyd, i'w
wahaniaethu ef oddiwrth bob rhyw ysbrydoedd eraill; ac
oblegid ei fod ef wedi ei addaw, ei roddi, a'i anfon gan
Dduw, er cyflawni ei ewylllys ef tu ag attom ni.

Ar yr un cyfrif hefyd y'i gelwir ef *Ysbryd y Mab*; ac Ys-
BRYD CRIST :—"Ac o herwydd eich bod yn feibion, yr anfon-
odd Duw Yspryd ei Fab i'ch calonau." Gal. 4. 6.—"Eithr
chwychwi nid ydych yn y cnawd, ond yn yr Yspryd, od
yw Yspryd Duw yn trigo ynoch. Ac od oes neb heb Yspryd
Crist ganddo, nid yw hwnw yn eiddo ef." Rhuf. 8. 9, 10.
Gan hyny mae yn amlwg mai yr un a'r unrhyw, ydyw
Ysbryd Duw, ac Ysbryd Crist; felly yn yr un ystyr ag y
dywedir ei fod yn Ysbryd Duw, hyny yw, fel y mae yn
deillio o'r Tad, felly hefyd y dywedir ei fod yn Ysbryd y
Mab, canys y mae yn deillio o'r Mab hefyd. Yr ydwyf yn
addef ei fod ef yn cael ei alw Ysbryd Crist hefyd, oblegid
ei addaw a'i anfon ganddo ef, i wneuthur gwaith ei gyf-
ryngdod ef yn effeithiol tuag at ei bobl; ond ni's gallasai
fod y cyfryw, oni buasai ei fod yn gyntaf yn Ysbryd y Mab
trwy ddeilliad o honaw ef hefyd. Yr Apostol Pedr wrth
lesaru am y prophwydi, a ddywedai, eu bod yn chwilio yn
fanol yn nghylch addewidion yr iachawdwriaeth oedd i'w
chyflawni.—"Am yr hon iachawdwriaeth yr ymfynodd,
ac y manwl-chwiliodd y prophwydi, y rhai a brophwyd-
asant am y gras a ddeuai i chwi: Gan chwilio pa bryd,
neu pa ryw fodd yr oedd Yspryd Crist, yr hwn oedd yn-
ddynt yn ei hysbysu" (1 Pedr. 1. 10, 11:) felly gan hyny y
gelwir yr Ysbryd hwnw a lefarai yn y prophwydi ym,

cyn ymgnewdeliaeth Crist, yn Ysbryd Crist. Yn awr, y mae yn eglur, na's gallai gael ei alw felly, am i Grist gael ei enneinio ganddo ef, neu, oblegid i Grist ei roddi ef wedi hyny i'w ddysgyblion; canys nid oedd ei natur ddynol ef (yr hwn a enneiniwyd wedi hyny) yn bod y pryd hyny. Y prif resymau dros alw yr Ysbryd Glan yn Ysbryd y Mab, ac Ysbryd Crist, yw ei ddeilliad o'i Berson ef. Ac nis gellid yn briodol ei alw ef yn Ysbryd Crist, oddieithr yn y golygiad yma. Fel hyn y gelwir yr Ysbryd yn yr Ysgrythyrau: y rhai hyn ydynt yr enwau drwy ba rai y darlunir y trydydd Person yn y Drindod Sanctaidd. Nyni a sylwn wrth fyned rhagom, ar yr enwau a roddir arno ar gyfrif ei swyddau a'i weithrediadau.

PEN. III.

Dwyfoldeb a phersonoliaeth yr Ysbryd Glan, yn cael ei brofi a'r amddiffyn.

Nyni a awn rhagom bellach at y prif beth mewn golwg, aef Goruchwyliaeth Ysbryd Duw tuag at yr eglwys; ac ymdrechaf i osod yr hyn sydd genyf i'w gynnwys, ar ei egwyddorion priodol; ac oddiyno gasglu yr holl athrawiaeth berthynol iddo; a hyny yn y fath fodd ag a ddangoso berthynas bwysig ein ffydd, ufudd-dod, ac addoliad, i bob rhan o honi. I'r perwyl yma, sylwer ar yr egwyddorion canlynol:—

1. *Mai natur a bod Duw yw sylfaen pob gwir grefydd ac addoliad crefyddol yn y byd.* Y dyben nawr i'r hwn y'n gwnaed, yw i addoli a gogoneddu Duw; a'r hyn sydd yn gwneuthur yr addoliad hwn yn ddyledswydd anesgusodawl arnom, yw natur a bod Duw ei hunan. Mae yu wir fod rhai gweithrediadau o addoliad crefyddol, yn y rhai y golygir yn benaf yr hyn ydyw Duw i ni, neu y:

hyn a wnaeth efe crom : ond y prif reswm am bob addoliad dwyfol, a'r hyn a'i gwna yn addoliad *dwyfol*, yw yr hyn ydyw Duw ynddo ei hunan. Am ei *fod ef*,—am ei fod yn Fod anfeidrol ogoneddus, da, doeth, sanctaidd, galluog, cyfiawn ac oll-ddigonol ; yr achos cyntaf, y dyben olaf, ac Arglwydd goruchaf pawb oll ;—am hyny y mae efe i'w addoli : am hyny y dylem ei fawrhau a'i garu ef ; ei foliannu, ymddiried ynddo, a'i ofni ef. Hyn ydyw ei ogoneddu ef fel Duw ; canys megys y mae pob peth o hono ef, a thrwyddo ef, ac iddo ef ;—iddo ef y rhaid fod gogoniant yn oes oesoedd.

2. *Mai y datguddiad a wnaeth Duw o hono ei hun, yw rhêol pob addoliad ac ufudd-dod crefyddol.* Ei *Fod* yn yr ystyriaeth noeth o honaw, yw y rheswm am ein haddoliad ; ond y mae yr addoliad hwnw i gael ei lywio wrth y datguddiad a wnaed o'r Bod hwnw i ni ; a'r prif ddyben o'r datguddiad Dwyfol yw, ein hyfforddi pa fodd i dalu yr ufudd-dod dyledus arnom i'r Natur Ddwyfol.

3. *Bod Duw wedi ei ddatguddio ei hun i ni, fel Tri yn Un* ;—fel Tri o Bersonau gwahaniaethol yn hanfodi yn yr un sylwedd anwahanol, ac am hyny, fel y cyfryw y mae efe i'w addoli. Gellid cadarnhau yr egwyddor hon yma, ond fel yr wyf wedi gwneuthur hyny mewn man arall ; canys y mae yr holl Draethawd canlynol yn cymeryd gwirionedd yr egwyddor hon yn ganiataol, ac yn ymddibynnu arni hi : ac yn wir yr ydwyf yn ofni fod adfeiliad crefydd rhai yn dechreu gyda'u hesgeulusiad o'r sylfaen yma. Hyn a fu camgymeriad niweidiol y bobl a elwir Crynwyr ; a buasai yn dda genyf pe na buasai neb ond hwy yn gyfeiliornus yn hyn ; canys y mae llawer eraill yn ymwrthod âg athrawiaeth y Drindod, fel pe byddai gyfeiliornad, neu yn ei dirmygu fel yn anecalladwy, neu yn ei hesgeuluso, fel yn anefnyddiol. Myfi a wn fod y cornwyd hwn yn gorwedd yn guddiedig yn meddyliau llaweroedd, ac yr ydwyf yn dysgwyl y bydd iddo dori allan a gorchuddio yr holl gorff, o'r hwn y maent yn aelodau, â'i halogrwydd ; ond

gadawn y pethau hyn i ofal Iesu Grist. Hyn a ddywedaf yn bresenol, bod Duw, oddiar y dybiaeth o'i fod wedi ei ddatguddio ei hun fel Tri yn Un, i'w olygu felly yn ein holl addoliad; ac am hynny, yn ein derbyniad i fewn i broffes ac ymarferiad o addoliad Duw, fe'n rhwymir i'r gwaith yma, *yn enw y Tad, y Mab, a'r Yspryd Glan*. Hyn yw dechreuad ein "gwneuthur pob peth a orchymynodd Crist i ni:" ac i wasanaethu Duw trwy ei addoli fel Tad, Mab, ac Ysbryd Glan, y'n cyflwynir mewn modd neillduol.

4. *Bod y Personau Dwyfol hyn mor wahaniaethol yn eu hymfodoliaeth neillduol, fel y priodolir gweithrediadau gwahaniaethol i bob un o honynt.* Mae rhai o'r cyfryw weithredoedd yn dufewnol, ac yn briodol i'r naill fel y llall. Felly, y mae y Tad yn "adnabod" y Mab ac yn ei "garu" ef; a'r Mab yn "gweled," yn "adnabod," ac yn "caru" y Tad; Ioan 3. 15. a 5. 20. a 6. 46. Felly hefyd y dywedir fod y Tad yn "rhoddi," yn "anfon," ac yn "gorchymyn" y Mab, gyda golwg ar ei ymostyngiad ef i ddyfod yn ddyn ac yn Gyfryngwr; a dywedir fod y Tad a'r Mab yn "anfon yr Yspryd," gyda golwg ar ei ymostyngiad ef i fod yn Sancteiddydd yr eglwys. Y mae hefyd weithrediadau gwahaniaethol o eiddo pob un o'r Personau Dwyfol tuag at y creaduriaid; yr hyn sydd mor amlwg trwy yr holl ysgrythyr, fel nad oes angen nodi anghreiffitiau neillduol: heblaw hynny, gwelir hyn yn amlwg wrth ystyried amryfal weithrediadau yr Ysbryd.

5. *O ganlyniad, mae yn rhaid fod yr Ysbryd ynddo ei hunan yn Berson Dwyfol, bywiol, galluog, a doeth,* canys ni's gallai neb amgenach fod yn awdwr y gweithrediadau Dwyfol hynny a briodolir iddo ef. Gan hynny, y mae yn angenrheidiol i ni ymholi pwy, a pha beth, yw "yr un a'r unrhyw Yspryd" hwnw, ar ewyllys yr hwn y mae yr holl bethau hyn yn ymddihynu; canys os fflŷna dynion yn eu gwrthwynebiad i'w Berson, ni bydd ond ofer i ni ymdroi gyd a'i waith ef; canys os symmudir sylfaen unrhyw adeilad, mae yr oruwch-adail yn sicr o gwympo.

Gellir darlunio y gwrthwynebiad a gyfodir yn erbyn Ysbryd Duw dan ddau ben. Addefa rhai ei *Bersonoliaeth*, ond gwadant ei *Dduwdod*. Ilwy a haerant mai Ysbryd crëedig meidrol ydyw, y penaf o'r holl ysbrydion crëedig, a phen yr holl angelion; a'i fod yn cael ei alw yr Ysbryd Glan, ar gyfrif ei waith. Dyma oedd barn y cyfeiliornwyr Macedonaidd, y rhai a ddilynwyd wedi hyny gan y Mahometaniaid, a chan rai yn ddiweddar yn ein mysg ninnau; ond y mae y golygiad hwn mor flol, fel y mae yn cael ei wrthod yn gyffredinol yn bresenol; canys tystiolaethir y cyfryw bethau am yr Ysbryd Glan yn yr Ysgrythyrau, fel y mae addef ei *Bersonoliaeth*, a gwadu ei *Dduwdod*, yn wallgofrwydd i'r eithaf. Gan hyny, y mae y Sosiniaid, prif elynion athrawineth y Drindod yn yr amseroedd diweddaf hyn, yn llwyr ymwrthod â'r gau honiad yma; eto nid yw y golygiad a ddygant hwy yn ei le, yn ronyn llai ei niweidiolrwydd, canys gan addef fod y pethau a briodolir iddo ef yn effeithiau gallu dwyfol, hwy a wadant ei *bersonoliaeth*; ac a haerant nad yw yr hyn a elwir Ysbryd Duw, yn ddim amgen na *chynneddf* yn y natur ddwyfol, neu y gallu a ddyru Duw ar waith i ryw amcanion arbennig. Nid ydwyf yn bwriadu ymryson â hwy yma yn nghylech pob peth a berthyn i'w golygiad hwn; canys nuni a gyfarfyddwn â phob peth pwysig yn y ddadl fel yr elom rhagom. Yn unig ymröaf yma i gadarnhau y golygiad dros *Bersonoliaeth Dwyfol* yr Ysbryd trwy un rheswm; yr hwn ni rusaf haeru, sydd y cyfryw, fel na ffyna pyrth uffern byth i'w erbyn. Ond y mae yn ofynol i ni rag-grybwyll un peth, sef bod y gair Ysbryd yn cael ei arfer weithiau i ddynodi Ysbryd Duw ei hunan, ac weithiau, ei ddoniau a'i rasmusau, a gyfrennir i ddynion; ac wedi addef hyn yna, yr ydwyf yn meddwl fod yn anmhossibl profi y Tad neu y Mab yn Berson, mewn unrhyw ffordd amgenach nae y gellir profi fod yr Ysbryd Glan yn Berson; canys rhaid fod yr hwn y mae pob priodoliaethau, rhagoriaethau, a gweithrediadau personol yn cael eu priodoli iddo, ac i'r

hwn ni phriodolir din ond a berthyna o briodolder i berson, yn Berson; ac felly y'n dysgir i gredu am dano ef. Fel hyn nyni a wyddom fod y Tad yn Berson, a'r Mab hefyd; canys y mae ein hadnabyddiaeth o wrthddrychau yn fwy drwy eu priodoliaethau na thrwy eu hanfodoliaeth. Amddiffynaf y ddadl hon, nid cymmaint trwy unrhyw dystiolaeth neillduol, na thrwy briodoli unrhyw ragoriaeth personol unigol iddo ef, a thrwy ddull unffurf yr Ysgrythyr yn priodoli yr holl ragoriaethau hyn iddo ef; ac nid oes unrhyw briodoledd bersonol yn perthynu i'r natur ddwyfol, na's priodolir iddo ef yn y naill ran neu y llall.

Pe dyweddi dyn doeth a didwyll wrthych, fod mewn rhyw wlad lle y buasai efe, lywydd rhagorol, yr hwn a gyflawnai orchwylion pwysig ei swydd mewn doethineb; yr hwn a wrandawai gwynion, a weinyddai gyflawnder, ac a gysurai y trallodedig,—oni chredwch chwi ei fod ef yn golygu rhyw berson cyflawn, doeth, a deallus, trwy y cyfryw ddarluniad?—Pa beth yn amgen a allai neb ei ddychymygu? Ond tybier bod rhyw ddyeithr-ddyn, neu un o nodweddiad amheus yn dyfod ac yn dywedyd fod y mynegiad blaenorol yn ddiau yn wir, ond na's golygid unrhyw ddyn neu berson, eidd yr hytrach yr haul, neu y gwynt, trwy ddylanwad dymunol y rhai y gwnelid y wlad yn ffrwythlawn a thymherus, ac y tueddid y trigolion i fod yn hynawsaidd, ac am hynny nad oedd yr holl ddarluniad o lywydd, namyn *cyffelybiaethol*,—oni fyddai yn rhaid i chwi gredu, naill ai bod y cyntaf yn gellweiriwr gwagoddol, neu fod yr olaf, yr hwn y byddai genych le i annuan ei eirwiredd, wedi ymdrechgu gwneuthur cam â phob un o honoch? Fel hyn y mae yn hollol yn y gosodiad dan sylw. Mae yr Ysgrythyr yn tystiolaethu i ni fod yr Ysbryd Glan yn llywodraethu yreglwys,—yn gosod goruchwylwyr arni,—yn canfod ac yn barnu pob peth,—yn dyddanu yr annyddanus,—yn cryfhau y gweiniaid,—ei fod yn cael ei dristau gan bechod; a'i fod yn y pethau hyn a llawer o'r cyffelyb, yn trefnu ac yn llywio pob peth yn ol ei ewyllys

ei hun. A all neb gredu y dystiolaeth hon, a golygu yr Ysbryd yn amgen nae fel Person sanctaidd, doeth, a da! Ond, tra yr ydym eto dan ddyfanwad y golygiadau hyn, tybiwn fod rhyw ddynion yn dyfod attom, y rhai y byddo genym achos cyflawni'w drwg dybio, a'u bod yn dywedyd wrthym fod yr hyn oll a ddywaid yr Ysgrythyr am yr Ysbryd Glan, yn ddiau yn wirionedd, eto na olygid y fath Berson trwy yr ymadroddion hyn, eithr yn hytrach, naws, neu ddyfanwad gallu dwyfol yn unig, yr hwn a wna yr holl bethau hyn yn *allegawl*, neu gyffelybiaethol;—bod ganddo ewyllys cyffelybiaethol,—a deall cyffelybiaethol,—bod pechu yn ei erbyn yn gyffelybiaethol, ac felly am yr hyn oll a ddywedir am dano ef. Pa beth a allai neb na's byddai wedi ei amddifadu o reswm naturiol cystal a goleuni ysbrydol, ei gasglu oddiwrth hyn, ond, naill ai bod yr Ysgrythyr wedi ei hamcanu i'w dynu i gyfeiliornadau niweidiol, neu fod y rhai a briodolant y cyfryw ystyr iddi, yn dwyllwyr llygredig, y rhai a fynent ei yspeilio o'i ffydd a'i gysuron?—Mae yn ddiau mai y cyfryw y gwelir eu bod o'r diwedd. Bellach âf rhagof, i gadarnhau y ddadlyddiaeth hon.

1. Mae y cwbl sydd yn angenrheidiol i'r perwyl yma yn gynnwysedig yn y ffurf o fedydd cristionogol. Gorchymynai ein Harglwydd i'w apostolion “ddysgyblu yr holl genhedloedd; gan eu bedyddio hwy yn enw y Tad, a'r Mab, a'r Ysbryd Glan.” Yn awr, fe addefa pawb fod y Tad a'r Mab yn Bersonau gwahaniaethol;—ond pa mor fawr y dyrysweh yn harweinir iddo, wrth ychwanegu attynt, a chyssylltu yn gyfartal â hwy, o ran pob peth a berthyn i i ffydd ac ufudd-dod, yr Ysbryd Glan, os nad yw efe yn Berson Dwyfol!—Ac os ydyw efe yn Berson, ond heb fod yn Ddwylol, yna yr ydys yn priodoli i grëadur, yr un anrhydedd ag i Dduw, yr hynsydd yn eilunaddoliaeth fflaidd!—ac os nad yw yn Berson, namyn rhyw rinwedd, neu gynneddf yn Nuw, pa synwyr a all neb ei wneyd o'r geiriau?

Heblaw hyn, y mae yr hyn oll a briodolir i'r Personau

eraill, yn cael ei briodoli mor hollawl iddo ef;—pa beth bynnag a olygir wrth *enw* y Tad a'r Mab, mae yr unrhyw yn perthynu iddo yntau. Nid yr *enw Tad*, a'r *enw Mab*, ond yr *enw Duw*, (yr hwn a roddir i'r naill a'r llall) a olygir;—ac wrth *enw Duw* y golygir, naill ai ei Fod, neu ei awdurdod. Os y'i defnyddir yn yr ystyr gyntaf, yna rhaid mai yr un yw Bod yr Ysbryd â'r eiddo y Tad; os yn yr ystyr olaf, y mae iddo yr un awdurdod ag ef; a rhaid fod yr hwn sydd yn meddu *enw* ac awdurdod Duw, yn Dduw,—yn Berson Dwyfol.

Trachefn; Dywedir ein bedyddio i'w *enw ef* (*eis to onoma*) ac ni's gellir cyssylltu unrhyw olygiad â'r geiriau hyn, na byddo yn cynnwys ei bersonoliaeth ef; canys y maent yn cynnwys ein haddefiad crefyddol o Dad, Mab, ac Ysbryd Glan, yn ein haddoliad, ein ffydd, a'n hufudd-dod. Megis yr addefwn y naill, yr ydym hefyd yn addef y llall; ac os addefwn ni y Tad fel Person gwahaniaethol, felly hefyd yr addefwn yr Ysbryd Glan; canys fe'n bedyddir i *enw* y naill fel y llall, gan ymostwng i awdurdod y naill fel y llall, a chymeryd proffes o *enw* y naill fel y llall, arnom. A byddai tybied fod rhyw un na byddai yn Dduw, wedi ei gyssylltu â'r Tad a'r Mab i'r perwylion hyn, heb un awgrym o wahaniaeth o ran Dwyfoldeb neu bersonoliaeth, yn cynnwys tybiaeth lwyr ddinystrioli bob crefydd, a thueddol at aml-dduwiaeth.

2. Mae ei ymddangosiad dan *arwydd gweledig*, yn brawf o'i bersonoliaeth. Efe a gymmerth ffurf neu wedd colomen, i wneuthur cynnrychioliad gweledig o honaw ei hun drwyddo; canys yr oedd arwydd gweledig i gael ei roddi o ddisgyniad yr Ysbryd ar y Messiah, yn ol yr addewid; a thrwy hyny y cyfarwyddwyd ei rag-redegwr *enwog i'w aduabod* ef. Megis ar ddechreuad yr hen grëedigaeth, yr oedd Ysbryd Duw yn ymsymmud ar y dyfroedd, gan feithrin a chyfrannu naws fywiocäol i'r cyfan, fel yr ymsymmuda colomen yn esmwyth ar ei hwyau, gan weinyddu gwres bywiol iddynt, Gen. 1. 2, felly yn y grëedigaeth newydd, efe a ddeuai megis colomen ar yr

awdwr cyntaf o honi. Nid colomen wirioneddol a ymddangosai, ond rhyw sylwedd awyrawl, rhyw beth o natur danllyd, ar lun colomen, debygaf fi, a hwn a wnelai yr ymddangosiad yn fwy eglur a gogoneddus;—a chyffelybir yr Ysbryd Glan i dân yn fynych, oblegid ei fod yn cael ei gysgodi drwy dân gynt; canys ar amryfal achlysuron pan offrymmid aberthau, deuai tân i waered o'r nef ac a'u hysai hwynt. A phan y crybwyllir am ei ymddangosiad gweledig nesaf, dywedir yn eglur ei fod yn danllyd;—“Ymddangosodd iddynt dafodau gwahanedig, megis o dân,” Act. 2. 3; yr hyn oedd yr arwydd gweledig o ddyfodiad yr Ysbryd Glan arnynt;—felly hefyd y dywedir fod Crist yn “bedyddio â'r Ysryd Glan ac â thân,” Math. 3. 11: hyny yw, â'r Ysbryd Glan, gras puredigawl yr hwn a ellir ei gydmaru i dân. Mae yr ymddangosiad yma o eiddo yr Ysbryd Glan, yn yr hwn y'i gosodid allan trwy yr hyn sydd sylweddol, yn dangos ei fod ef ei hunan yn sylwedd; canys os nad yw efe namyn effaith ddylanwadol gallu Duw yn unig, ni'n dysgir ni i iawn synied am dano trwy yr ymddangosiad hwn. Y rhai hyn a'u cyffelyb ydynt y tystiolaethau a ddygir i bersonoliaeth ddwyfol yr Ysbryd Glan. Yn nesaf, myfi a ystyriaf y rhagoriaethau personol a briodolir yn bennodol iddo ef.

Yn gyntaf. DEALL, neu DDOETHINEB, priodolder anysgaredig bod deallus, a briodolir iddo ef:—“Mae yr Ysryd yn chwilio pob peth, i.e. dyfnion bethau Duw,” 1 Cor. 2. 10. Gwyddis mai gweithred y deall ydyw chwilio, a dywedir fod yr Ysbryd yn chwilio, am ei fod ef yn gwybod: “Canys pa ddyn a edwyn bethau dyn, ond ysryd dyn,” yr hwn sydd hysbys o'i holl feddyliau ei hun; “felly hefyd, pethau Duw, nid edwyn neb ond Ysryd Duw,” Ni's gellir llefaru y pethau hyn am un person ond a fyddo yn feddiannol ar ddeall; am hyny, mae yn rhaid fod yr hwn sydd fel hyn yn chwilio “dyfnion bethau Duw,” dirgelion ei ewyllys, ei gynghor, a'i ras, yn Berson Dwyfol, yr hwn y mae ei ddeall yn anfeidrol. Sylwch hefyd, mai yr Ysbryd yw awdwr

doethineb a deall mewn eraill; am hynny rhaid ei fod yn eu meddu ynddo ei hunan; ac am hynny y'i gelwir, "Yspryd doethineb a deall, Yspryd cyngor a gwybodaeth." Esa. 11. 3. 1 Tim. 4. 1. 1 Pedr 1. 11.

Yn ail. Priodolir Ewyllys iddo ef; a hyn yw nodwedd amlycaf person. Pa beth bynnag a fyddo yn feddiannol ar ewyllys ddëallawl, y mae hwnw yn berson; ond, fe briodolir hyn i'r Ysbryd Glan, 1 Cor. 12. 11. "A'r holl bethau hyn y mae yr un a'r unrhyw Yspryd yn eu gweithredu, gan ranu i bob un o'r neilldu, megis y mae yn ewyllysio." Ni's gwn pa fodd y gellid ymadroddi yn fwy cyflawn i ddarlunio person deallawl, yn gweithredu yn wirfoddol, yn gyflawn rydd, ac wrth ei ddewisiad ei hun; a gallaf ychwanegu, fod yr hwn sydd yn meddu awdurdod benarglwyddiaethol i gyfrannu pob doniau ysbrydol fel y gwelo efe yn dda ei hunan, heb réol arall, onid ei ewyllys ei hun, o angenrheidrwydd, "uwchlaw pawb, yn Dduw bendigedig yn oes oesoedd."

Yn drydydd. Rhagoriaeth arall briodol i berson byw, yw Gallu. Y mae gallu, trwy yr hwn y gall un weithredu wrth gyfarwyddyd ei ddeall, a phenderfyniad ei ewyllys, yn dangos ei fod ef yn berson. Fel hyn y dywaid Job, "Yspryd Duw a'm gwnaeth i, ac anadl yr Hollalluog a'm bywiocäodd i." pen. 33. 4. Gwaith gallu dwyfol yw creu, a'r uchaf y gallwn feddwl am dano.

Ac megis y'i gelwir ef yn Ysbryd doethineb a deall, felly hefyd, y'i gelwir yn Ysbryd cadernid, Esa. 11. 2; a phe tybiem fod y pethau hyn yn dynodi effeithiau ei weithrediadau yn hytrach na phriodoliaethau ei natur, eto rhaid fod yr hwn a gynnyrcha ddoethineb a chadernid mewn eraill, yn eu meddu yn gyntaf ynddo ei hunan. I'r un perwyl hefyd y mae y gofyniad hwnw, "A fy rhawyd Yspryd yr Arglwydd?" Mic. 2. 7, hynny yw, yn ei allu, fel na's gallo weithredu yn ei brophwydi ac yn ei eglwys fel yn yr amser gynt. Ac y mae yr un prophwyd yn cadarnhau yn pen. 3. 8, ei fod ef "yn llawn o rym gan Yspryd yr

Arglwydd," neu, yn ol iaith yr apostol, "wedi ymgadarnhau mewn nerth, trwy ei Yspryd ef, yn y dyn oddi mewn." Eph. 3. 16.

I gwblhau y ddadl hon, myfi a ychwanegaf yr ystyriaeth o'r gweithredoedd hynny a briodolir iddo ef; a'r rhai ni's geliid gad ag un cynhwysder eu priodoli iddo ef, oddieithr ei fod yn Berson, meddiannol ar allu a doethineb Dwyfol. Ac yma sylwn nad oddiar unrhyw esampl unigol o'i weithredoedd y bydd i ni gadarnhau ein dadlyddiaeth; canys dychon i rai ohonynt, o'u hystyried yn unigol, gael eu priodoli yn gyffelybiaethol i achosion eraill, y rhai nid ydynt o herwydd hynny yn profi eu bod lwythau hefyd yn bersonau (yr hyn yw swm gwrth-ddadleuon ein gwrthwynebwyr.) Ond gan nad yw rhai o honynt o leiaf, ac na's gallant fod yn briodolledig i ddim ond Person Dwyfol,—felly nyni a gymmerwn ein dadlyddiaeth oddiar ystyriaeth o honynt yn nghyd; neu y priodoliad unffurf, cyson o honynt oll iddo ef yn yr Ysgrythyrau, yr hyn sydd yn ei gwneuthur yn anwrthwynebadwy. Cawn egluro natur y gweithredoedd eu hunain drachefn.

Yn gyntaf. Dywedir ei fod yn ein *dysgu*. "Yr Yspryd Glan a ddysg i chwi yn yr awr hono, beth sydd raid ei ddywedyd." Luc. 12. 12. "Y Dyddanydd—yr hwn a ddysg i chwi yr holl bethau." Ioan. 14. 26. Efe yw yr Enneiniad, yr hwn a ddysg i ni am bob peth, 1 Ioan 2. 27. Efe yw Athraw mawr yr eglwys, i'r hwn yr ymddiriedwyd cyflawniad yr addewid fawr hono, "A phawb a fyddant wedi eu dysgu gan Dduw." Ioan 6. 45.

Darlioned unrhyw ddyn na's byddo wedi ei ragfeddiannu gan ragfarn, bregeth ein Hiachawdwr wrth ei ddysgyblion, yn yr hon y'u dysgai yn farnadol yn natur a gwaith Ysbryd Daw, ac ni raid iado am ychwaneg o gadarnhâd am hyn. Efe a elwir yno, y Dyddanydd, enw person; enw un wedi ei osod mewn swydd; a Dyddanydd *arall*, i'w wahaniaethu ef oddiwrth Grist, yr hwn oedd yn Ddyddanydd ac yn Berson fel yr addesa pawb. Efe a dystiolaethai y byddai i'w

Dad ei anfon ef; ac y byddai iddo yntau mewn canlyniad ddyfod; a hyny i'w dysgu, eu harwain, a'u tywys hwynt, ac i ddwyn pethau i'w cof;—gan addaw y byddai iddo dystiolaethu am dano ef, y byddai iddo argyhoeddi y byd, y byddai iddo wrandaw, llefaru, derbyn o'r eiddo Crist, a'i fynegu iddynt hwy. Dywedir yr holl bethau hyn am dano ef, nid yn achlysurol; ond mewn un traeddiad olynol, yn yr hwn yr amcanai efe ddysgu ei ddysgyblion am dano ef, sef pwy ydoedd a pha beth a wnaï efe erddynt hwy; a phe na's dywedasi'd dim ychwaneg am dano ef yn yr holl ysgrythyr, buasai hyn yn unig ynddigonol i argyhoeddi pawb di ragfarn o'i fod ef yn Berson Dwyfol.

Y mae dau destyn arbenig arall i'r un perwyl. Y cyntaf a nodaf sydd yn Act. 13. 2, 4. "Ac fel yr oeddynt hwy yn gwasanaethu yr Arglwydd, ac yn ymptydio, dywedodd yr Yspryd Glan, Neillduwch i nai Barnabas a Saul, i'r gwaith y gelwais hwynt iddo." Yma sylwer ar y darluniad a ddryu yr Ysbryd Glan o hono ei hun, fel y person, i'r hwn, ac i waith yr hwn yr oedd Barnabas a Saul i gael eu neillduo. Mae yn sic'r fod rhyw berson yn cael ei olygu yn y rhagenw *mi*; ac y mae yn ddiâu mai yr Ysbryd Glan, awdwr y gorchymyn, a gwrthddrych y ddyledswydd a ofynir, yw yr un a olygid. Y mae galw dynion i waith y weinidogaeth, yn weithred o awdurdod a dewisiad rhydd, cyfaddas i berson yn unig; ac nid yw y Tad na'r Mab, wedi eu gwisgo â phriodoliaethau personol yn fwy pendant nac y mae yr Ysbryd Glan yn y geiriau hyn. Cadarnheir y golygiadau hyn eto yn adn. 4, "A hwythau wedi eu danfon ymaith gan yr Yspryd Glan, a ddaethant i Seleucia." Efe a'u galwodd hwynt i'r gwaith, a orchymynodd i'r eglwys eu neillduo hwynt; ac a'u hanfonodd hwynt ymaith dan argraffiad o'i awdurdod ar eu meddyliau.

Y testyn arall y cyfeirias atto, sydd i'r un pwrpas—"Edrychwch gan hyny arnoch eich hunain, ac ar yr holl braidd, ar yr hwn y gosododd yr Yspryd Glan chwi yn

olygwyr, &c." Yma y mae yr hyn a adroddid yn y testyn blaenorol mewn amgylchiad anghyffredinol fel ffaith, yn cael ei gymhwyso yn athrawiaethol mewn amgylchiad cyffredinol. Mae yr unrhyw weithred o ddoethineb ac awdurdod yn cael ei phriodoli iddo, canys efe sydd yn gwneuthur goruchwylwyr yr eglwys. Ac os gwnai efe felly y pryd hyny, y mae efe yn gwneuthur felly yu bres-enol; canys nid personau wedi eu doniaw âg ysbrydoliaeth anghyffredinol oedd y rhai hyn, ond swyddogion cyffredinol yr eglwys; ac y mae yn gweddu i weinidogion yr oes hon ymholi, pa beth sydd ganddynt yn eu holl orchwylion gweinidogaethol, a ellir ei briodoli i'r Ysbryd Glan. Nid hawdd fydd i rai ydynt yn amddifaid o ddoniau a chymhwysderau ysbrydol, yn ymwneyd â'r gwaith yma er mwyn elw bydol, gael ateb boddhâol i'r holiad yma, pan y'u gorfyddir i'w wneyd o'r diwedd.

Math arall o dystiolaeth i'r un perwyl sydd genym i'w hystyried, yw, Fod yr Ysbryd Glan yn cael ei grybwyll yn aml fel gwrthddrych y cyfryw weithredoedd o eiddo dynion, ar a ellir eu cymhwyso at berson yn unig. Fel hyn dywedir ei fod yn cael ei demtio; "Pa ham y cyttunasoch i demtio Yspryd yr Arglwydd?" Act. 5. 9. A pha briodoldeb a fyddai i neb ddywedyd ei fod ef yn cael ei demtio, pe na byddai yn Berson? Ni's gellir temtio neb ond yr hwn y byddo ganddo ddeall i ystyried y cynnygiadau a wneir iddo, ac ewyllys i benderfynu ar hyny. Felly y temtiat Satan ein rhieni cyntaf; felly y mae dynion yn cael eu temtio gan eu chwantau eu hunain;—felly y dywedir ein bod ni yn temtio Duw, pan yn ei gythraddo ef drwy ein hamghrediniaeth, neu yn ceisio prawfion anweddas o'i allu ef. Fel hyn y temtiat Ananias a Sapphira yr Ysbryd Glan, pan y beiddiasant ymhyfau ar ei hollwybodaeth ef, fel pe na's gallasai efe gael eu pechod allan; neu ar ei sancteiddrwydd, fel pe buasent yn dysgwyl iddo ef gefnogi eu twyl. Yn y golygiad yma hefyd y dywedir ddarfod i Ananias ddywedol *arglwydd* wrth yr Ysbryd Glan, adn. 3,

yr hyn sydd yn cynnwys tybiaeth o berson galluog i wrando a derbyn tystiolaeth; canys gau dystiolaeth yw *eelwydd*. Felly hefyd, y dywedir ei fod ef yn cael ei *wrthwynebu*, Act. 7. 51, yr hyn yw gwrth-weithrediad moesol y naill berson i arall. Gorchymynir i ni hefyd na thristïom Lan Ysbryd Duw, Eph. 4. 30; ac am y rhai gynt dywedir, "Hwythau oeddynt wrthryfelgar, ac a elidiasant ei Ysbryd sanctaidd ef," Esa. 63. 10. Mae y pethau hyn mor eglur a phendant, fel na syflir ffydd credinwyr gan dwyll-ddadl-euon ein gwrthwynebwyr.

Mae y gwirionedd yma yn eglurach fyth yn mhregeth ein Gwardwr, Matt. 12. 24, yn nghylch y pechod yn erbyn yr Ysbryd Glan; yn yr hon y gwahaniaethir yr Ysbryd oddiwrth y Mab yn bennodol; a llefarir am y naill a'r llall, gyda golwg ar yr unrhyw bethau, yn yr un dull.

Yn awr pe na byddai yr Ysbryd yn ddim amgen na *gallu* Duw yn bresenol gyda Christ, ni's gellid llefaru yn erbyn Crist a'r gallu hwnw ar wahân. Cablai y Phariseaid, gan ddywedyd, ei fod ef yn bwrw allan gythreuliaid trwy bennaeth y cythreuliaid. Fel person y golygent hwy ef, ac felly y'i darlunient o ran enw, natur, a swydd. I hyn, atebai yr Iesu, ei fod ef yn bwrw allan gythreuliaid trwy Ysbryd Duw; Person Dwyfol ar gyfer un diatlaidd;—ac yna efe a'u rhybuddiai i ochelyd cablu yr Ysbryd hwnw, trwy briodoli ei weithrediadau i'r diafol;—ac y mac cabl-edd yn ei erbyn ef, yn amlygu yn uniongyrchol pwy yw efe. Addefir y dichon fod cablledd yn erbyn y Tad, Lef. 24. 11. Dywedir yma fod y Mab, fel Person gwahaniaethol yn cael ei gablu; ac ychwanegir y dichon i'r Ysbryd Glan yn wahaniaethol hefyd, gael ei gablu, neu fod yn wrthddrych union-gyrchol y pechod anfadduol. Gan hyny, nid yw tybied nad yw yr Ysbryd Glan yn Berson Dwyfol, ond megis pe byddai dynion yn breuddwydio tra yn ymddangos yn effro.

Gobeithiaf ein bod trwy y tystiolaethau hyn, wedi profi yn ddigon helaeth, fod yr Ysbryd Glan yn Berson Dwyfol,

sanctaid, doeth, hunan-banfodol, a hunan-ddigonol, gogyd-gyfrannogol â'r Tad a'r Mab o'r natur Ddwyfol; yr hyn a vuddengys yn eglurach wrth ystyried y tystiolaethau canlynol;—

1. Efe a elwir yn Dduw mewn modd pendant; a chan fod enw Duw yn cael ei roddi arno ef yn union-gyrchol, gyda golwg ar bethau ysbrydol, neu bethau a berthynant yn arbennig i Dduw; rhaid ei fod ef yn feddiannol ar natur Duw hefyd. Dywedir fod Annanias yn dweyd celwydd wrth yr Ysbryd Glan; ac ychydig yn mlaen yn y bennod eglurir hyn trwy ddywedyd, “Ni ddywedaist gelwydd wrth ddynion ond wrth Dduw.” Yr un person a ddynodir yn y naill lle a'r llall, o ganlyniad, mae yr Ysbryd Glan yn Dduw. Felly hefyd y'i gelwir ef yn Arglwydd, mewn ystyr briodol i Dduw yn unig. “Eithr yr Arglwydd yw yr Yspryd.” 2 Cor. 3. 17, 18; “ac nyni a newidir o ogoniant i ogoniant, megis gan Yspryd yr Arglwydd;” felly gwelwn yma hefyd, weithrediadan dwyfol yn cael eu priodoli iddo ef. Cesglir hyn hefyd yn gymhwys trwy gydmaru y naill ysgrythyr â'r llall yn deg, lle y canfyddwn fod yr hyn a leferir am Dduw yn *hollol* felly mewn un lle, yn cael ei briodoli yn *union-gyrchol* i'r Ysbryd Glan mewn lle arall:—Er esampl, “Rhoddaf hefyd fy nhabernacl yn eich mysg; ac ni ffeiddia fy enaid chwi; A mi a rodiaf yn eich plith, a byddaf yn Dduw i chwi, a chwithau a fyddwch yn bobl i mi.” Lef. 26. 11, 12. A'r apostol a dystiolaetha fod yr addewid hon wedi ei chywiro, “Canys teml y Duw byw ydych chi, fel y dywedodd Duw, Mi a breswyliaf ynddynt, ac a rodiaf yn eu mysg,” &c. 2 Cor. 6. 16. Ond, pa fodd, a chan bwy y gwneir hyn? “Oni wyddoch chi mai teml Duw ydych chi, a bod Yspryd Duw yn trigo ynoch?—canys sanctaid yw teml Duw, yr hwn ydych chi.” 1 Cor. 3. 16, 17. Gan hyn, os Duw a addawid gynt i breswyllo yn ei bobl, ac i'w gwneuthur yn deml iddo ei hun, yna mae yr Ysbryd Glan yn Dduw; canys efe yw yr

hwn sydd yn ol yr addewid hon yn preswyllo ynddynt hwy.

Sylwch, yn y lle olaf, fod rhagoriaethau Dwyfol yn cael eu priodoli iddo ef; megis *tragywyddoldeb*,—efe yw yr “Yspryd tragywyddol,” Heb. 9. 14. *Anfeidroldeb*,—“I ba le yr âf oddiwrth dy Yspryd? ac i ba le y ffoaf o’th wydd?” *Hollalluogrwydd*, Mic. 2. 7. cymh. Esa. 40. 28. —*Rhag-wybodaeth*,—Yr oedd yn rhaid cytiawni yr ysgrythyr yma a rag-ddywedodd yr Yspryd Glan trwy enau Dafydd am Judas, Act. 1. 16.—*Hollwybodaeth*,—“Canys yr Yspryd sydd yn chwilio pob peth, i.e. dyfaision bethau Duw hefyd,” 1 Cor. 2. 10, 11.

Arferir dadlau y gweithredoedd dwyfol a briodolir iddo i’r un perwyl yn gyffredin, ond, gan y cawn ni achlysur i sylwi arnynt yn wahaniaethol eto, nid ymhelaethwn ar hynny yma. Gall y sylwadau uchod fod yn ddigonol i ddauges pwy yw efe, am weithredoedd a gras yr hwn yr amcanwn ymdrin.

PEN. IV.

Gweithredoedd neillduol yr Ysbryd Glan yn y Greadigaeth gyntaf. —

Gan fy mod yn amcanu ymdrin am y gweithredoedd hynny, a briodolir yn neillduol i’r Ysbryd Glan, gallai fod yn fuddiol i ni yn gyntaf ymadroddi am y gweithredoedd ydynt yn gyffredin i’r Duwdod. Mae pob gweithrediadau dwyfol, mewn natur a gras, yn cael eu priodoli i Dduw yn hollol felly, gan fod yr amryfal personau dwyfol yn anwahanol yn eu gweithrediadau, yn gweithredu trwy yr un ewyllys, yr un doethineb, yr un gallu. Gan hynny, mae pob un o’r personau yn awdwr pob gwaith o’r eiddo Duw, gan fod pob person yn Dduw, a’r natur ddwyfol yw yr achos mawr anwahanol o bob gweithredoedd dwyfol. Mae

y personau dwyfol yn *un* mewn sylwedd, ond yn eu dull o ymfodoli, y mae gwahaniaethiad a threfn yn eu mysg. Am hynny y mae pob gwaith dwyfol yn cael ei briodoli yn bennodol i bob person, ac mewn modd arbennig i un: fel y mae grëadigaeth yn cael ei briodoli i'r Tad, Act. 4. 24.—i'r Mab, Ioan 1. 3.—ac i'r Ysbryd, Job 33. 4; ond mewn modd arbennig fe'i priodolir i'r Tad, ac yn hollol i Dduw, yn Dad, Mab, ac Ysbryd.

Priodolir gweithredoedd dwyfol mewn modd arbennig i un person yn neillduol, pan y mae argraffiad neillduol o briodollderau rhagoriaethol y Person Dwyfol hwnw, yn cael ei wneyd ar y gwaith ei hunan; megis o allu ac awdardod y Tad ar yr hen grëadigaeth; ac o ras a doethineb y Mab yn y newydd; neu, pan y mae ymostyngiad neillduol mewn un person i waith, i'r hyn y bydd personau eraill yn cydunaw drwy gymeradwyaeth a chydsyniaeth. Y cyfryw oedd cymeriad y natur ddynol gan y Mab, a'r cyfryw ydoedd ymostyngiad yr Ysbryd Glan i'w swydd, yr hyn sydd yn rhoddi hawl arbennig iddo o'i weithredoedd neillduol ei hunan.

Yn gymmaint a bod trefn y gweithrediadau gwahanol bersonau yn ymddybynu ar drefn eu hymfodoliaeth, priodolir y gweithredoedd cwblhaol a pherffeithiol i'r Ysbryd Glan, ac yn hyn hefyd y mae cryn ddirgelwch. Priodolir dechreuad y gweithrediadau dwyfol i'r Tad; "canys o hono ef, a thrwyddo ef, ac iddo ef y mae pob peth." Priodolir sefydlu a chynnal pob peth i'r Mab: "canys y mae efe cyn pob peth, ac ynddo ef y mae pob peth yn cydsefyli;" a phriodolir perffeithiad yr holl bethau hyn i'r Ysbryd Glan, fel y gallwn weled wrth fyned rhagom.

Wedi rhag nodi y pethau hyn, nyni a awn rhagom i ystyried *gweithrediadau neillduol* yr Ysbryd Glan mewn natur a gras, neu yn yr hen grëadigaeth a'r newydd.

Y rhanau cyffredinol o'r grëadigaeth ydynt y nesoedd a'r ddaiar, a'u lluoedd hwynt; ffurfiad a pherffeithiad yr hyn a briodolir yn neillduol i Ysbryd Duw. Am y nesoedd

y dywedir. “Efe a addurnodd y nefoedd a’i Yspryd; ei law ef a luniodd y saph dorchog;”—ganddo ef y’u cywreiniwyd, ac y’u trefnwyd; efe a’u haddurnodd â’r lloer a’r ser, ac a’u gwnaeth yn brydferth a gogoneddus, i arddangos ardderchawgrwydd ei allu a’i ddoethineb.

Yn gyffelyb hefyd y dywedir am y ddaiar, Duw yn y dechreuad a grëodd y byd isod yma o ddim, yn dryblith cymmysg o ddaiar a dwfr. Wedi gwneuthur y defnydd cymmysg yma, “Yspryd Duw a ymsymmudodd ar wyneb y dyfroedd.” Mae y gair *MERACHEPHETH*, a gyfieithir *ymsymmud*, yn dynodi ysgogiad tyner, cyffelyb i ymsymmudiad colomen ar ei nyth er gweinyddu gwres bywiol i’w hwyau, neu i feithrin ei rhai bach. Hebdo ef, yr oedd y cyfan yn dryblith (*chaos*) di drefn; ond trwy ymsymmudiad Ysbryd Duw arno, efe a gyfrannodd allu llwytuloni i’r byd. Gweinyddodd egwyddorion yr holl rywiau a llarfiai o bethau, y rhai mewn amrywiaeth annirnadwy a gylansoddant lu a harddwch y byd; ac y mae yr hanes yma am ddechreuad pob peth, yn tra rhagori ar ddim a gawn ni gan neb o’r philosophyddion, hen na diweddar:—ac, megis yn y greadigaeth gyntaf, felly yn barhaus yn ngoruchwyliaeth rhagluniaeth, mae y gwaith o feithrin y creaduriaid, yn cael ei briodoli i’r Ysbryd Glan: “Ti a guddi dy wyneb, hwythau a drallodir, dygi ymaith eu hanadl, a threngant, a dychwelant i’w llwch.” *Sai. 104. 29, 30.* Mae pob rhyw creaduriaid yn didanu ac yn marw; y ddaiar sydd yn ymddangos bob blwyddyn fel pe byddai yn nychu; ond “Pan ollyngych dy Yspryd y creïr hwynt, ac yr adnewyddi wyneb y ddaiar.” Mae Ysbryd Duw, swydd yr hwn yw cynnal y greadigaeth, yn dwyn arlwy newydd o creaduriaid i fod, yn lle y rhai ydynt yn cwmpo ymaith, megis dail oddiar y coed, gan ddychwelyd beunydd i’r llwch. Trwy ei ddylanwad effeithiol ef, y mae pob peth yn ymadnewyddu; a wyneb natur yn cael ei addurnaw o newydd; ond, rhaid i ni ystyried gwaith yr Ysbryd Glan yn ei berthynas â chreadigaeth dyn.

Gellir golygu dyn, naill ai yn naturiol, gyda golwg ar rannau cyfansoddol ei fod; neu yn foesol, gyda golwg ar ei egwyddorion o ufudd-dod. Am y cyntaf, dywedir, “A'r Arglwydd Dduw a luniasai y dyn o bridd y ddacar, ac a anadlasai yn ei ffroenau ef anadl einioes; a'r dyn a aeth yn enaid byw.” Gen. 2. 7. Pridd oedd y defnydd o'r hwn y'i lluniasid; a chrybwyllir hyn, er arddangos gallu a doethineb yr Awdwr mawr, yr hwn o'r fath ddefnyddiau salw, a allai ffurfio y fath adail ardderchog a'r corff dynol; ac i ddarostwng dyn trwy yr adgoffiad o waeledd eiddefnydd dechreuol. Ac i'r pridd lluniedig yma, Duw a anadlodd anadl einioes; —ysbryd anfarwol; rhyw beth o honaw ei hunan yn union-gyrchol, ac nid o unrhyw ddefnydd rhag-greadigol. Fel hyn gwnelid dyn yn rhyw fath o grëadur canol, rhwng yr angelion frÿ, a'r anifeiliaid isod. Ei gorff a luniwyd yn gyffelyb i'r anifeiliaid, o ddefnydd; a'i enaid oedd gynnyrchiad union-gyrchol gallu dwyfol, fel yr angelion. Gwaith yr Ysbryd Glan ydoedd hyn, canys yr un ydyw Ysbryd Duw ac Anadl Duw, ond bod y naill yn enw priodol, a'r llall yn gyffelybiaethol. Priodolir creadigaeth y corff a'r enaid iddo ef. “Yspryd Duw a'm gwnaeth, ac anadl yr Hollalluog a'm bywiocëodd i.” Job 33. 4. Ac fel hyn y luniwyd dyn, perffeithiad y grëadigaeth isod, ganddo Ef, i'r hwn yr ymddiriedwyd perffeithiad pob rhyw weithredoedd dwyfol mewn modd arbennig.

Ond, y mae yn angenrheidiol i ni ystyried dyn, gyda golwg ar ei *gyflwr moesol* hefyd; ac y mae hyn yn cael ei ddynodi yn Gen. 1. 26, 27,—“Duw hefyd a ddywedodd, Gwnawn ddyn ar ein delw ni, wrth ein llun ein hunain.—Felly Duw a grëodd y dyn ar ei ddelw ei hun, ar ddelw Duw y creodd efe ef.” Yn feddiannol ar uniondeb natur trwyadl, a chymhwysder i ddirnad ewyllys Duw gyda golwg ar y ddyledswydd ofynol ganddo ef; a thueddfryd rhydd, di attalia tu ag at y ddyledswydd hono. Hyn oll oedd effaith gweithrediadau union-gyrchol yr Ysbryd Glan; canys yn adferiad y galluodd hyn i'n beneidiau

trwy adenedigaeth, tystiolaethir yn amlwg mai efe yw yr Awdwr o honynt. Eph. 4. 24. Trwy hyn y mae efe yn adferu ei waith ei hun, ac fel hyn y gellir dywedyd fod Adda wedi derbyn Ysbryd Duw yn ei ddiniweidrwydd.

Nid yw gweithredoedd Duw wedi eu gorphen fel hyn yn cael eu gadael gan yr Ysbryd Glan. Canys megis y mae cadweidiaeth y byd yn ymddibynu ar ddylanwad grymmus rhagluniaeth Ddwysol, felly y mae i'r Ysbryd ei weithrediadau neillduol yn mhob peth, naturiol ac anifeiliaidd, rhesymol a moesol. Mewn perthynas i'r cyntaf, yni a welsom fod olynïad o greaduriaid, ac adnewyddiad blynyddol wnech y ddaiar oddiwrtho ef. Ac yn y gweithrediadau moesol a rhesymol, y cyfryw ag y trefnir amgylchiadau pwysig y byd trwyddynt, y mae ganddo ef law fawr hefyd. O'i weithrediadau grymmusawl ef y mae doethineb, ymröad, a gwroldeb yn deillio, y rhai a gynnyrchasant y cyfryw effeithiau grymmusawl. Felly y daeth Ysbryd Duw ar Othniel, i'w feddiannu â doethineb i lywodraethu, ac â gwroldeb i ryfela. Fel hyn yr auſonodd Duw ei Ysbryd ar Cyrus, ei enneiniog, i'w gynhwysu ef i'r gwaith mawr yr oedd efe i'w gyflawni. Esa. 45. 1. Fel hyn hefyd y galluogid Sorobabel i adeiladu y deml er y gwrthwynebiad cryfaf, fel y byddai yn amlwg i bawb, fod y gwaith wedi ei gyflawni, "nid trwy lu, ac nid trwy nerth, ond trwy Yspryd yr Arglwydd." Zech. 4. 6.

PEN. V.

Dull y gweinyddiad o'r Ysbryd Glan.

Cyn yr ymdrinom am waith yr Ysbryd yn y *grëadigaeth newydd*, mae yn ofynol i ni ystyried natur y gweinyddiad o honaw gan Dduw; ac o'i ymroddiad yntau ei hunan i'r gwaith; ac y mae yr hyn oll sydd genyf i'w gynnyg i'ch sylw ar hyn yn gynwysedig yn yr eglurhad o'r testunau

hyny yn y rhai y'i datguddir. Gan hyny rhaid i ni ystyr-ied, 1. Pa beth a ddysgir i ni ar du y Tad, mewn perthynas i'r Ysbryd a'i waith; ac yn 2. Yr hyn a berthyna yn union-gyrchol iddo ef ei hunan.

I. Dynodir gosodiad yr Ysbryd gan Dduw i'w waith, mewn pump o ffyrdd gwahanol:—Dywedir ei fod ef yn ei *roddi* ef; yn ei *anfon* ef; yn ei *drefnu* ef; yn ei *dywallt* ef; yn ei *roddi*, neu ei *osod arnom ni*.

1. Dywedir fod Duw yn ei *roddi* ef: “Pa faint mwy y *rhydd* eich Tad o'r nef, yr Yspryd Glan i'r rhai a ofyno ganddo.” Luc 11. 13. “Sef o'r Yspryd a *roddes* efe i ni.” 1 Ioan 3. 24; ac mewn llawer o fannau eraill. Yn awr, mae y rhoddiad yma o'r Ysbryd yn dynodi *awdurdod*, *rhyddid*, a *haelioni*, ar du Duw.—Mae yn dynodi *awdurdod*; canys mae yn rhaid i'r sawl a fyddo yn rhoddi unrhyw beth, fod yn meddu awdurdod i'w roddi. Mae hyn yn arwyddocau *rhyddid* hefyd; canys am yr hyn a roddir, gellid ei attal. *Dawn* Duw yw hyn,—nid pwrcas ein hymdrechion ni, na gwobrwy ein teilyngdod. Sonia rhai dynion am hwrcasu gras a gogoniant; ond y mae y pethau hyn i'w prynu “heb arian a heb werth.” Ni chydnebydd yr Ysgrythyrau ddim a all dynion ei deilyngu iddynt eu hunain ond marwolaeth; “dawn Duw yw bywyd tragwyddol.” Mewn cyfattedbiad i'r golygiad yma, dywedir fod credinwyr yn ei dderbyn ef; “A hyn a ddywedodd efe am yr Yspryd, yr hwn a gai y rhai a gredent ynddo ef ei dderbyn.” Ioan 7. 39; a thrachefn, “A nyni a dderbyni-om, nid yspryd y byd; ond yr Yspryd sydd o Dduw.” 1 Cor. 2. 12. Mae rhoddi a derbyn yn ymadroddion perthynasol, y naill yn tybied y llall;—ac megis y mae yr ymadrodd yma yn arwyddocau *rhyddid* o du y rhoddwr, felly hefyd y mae yn dynodi braint a mantais o'n tu ni. Mae yr ymadrodd yma hefyd yn arwyddocau *haeledd*; mae y fath ddawn ag sydd yn deillio o haelfrydedd dwyfol: canys dywedir fod Duw yn ei roddi i ni yn *helaeth*. Mae mawredd y rhodd, *rhyddid* y rhoddwr, a'r diffyg o deilyngdod yn

y derbyniwr, yn cyd-dystio mai haelfrydedd yw y ffynhonnell y deilliai o honi; ac O! mor fawr yw y fraint a'r fantais o du y rhai a dderbyniant y rhodd hon! Mae rhai yn wir yn ei dderbyn ef i ryw ddyben neillduol, heb dderbyn gwir les i'w heneidiau yn y diwedd. Maent yn derbyn ei *ddoniau* yn unig, heb dderbyn ei *ras*; fel y rhai hynny a brofiwydent, ac a fwrient allan gythreuliaid, eto a barhäent yn "weithredwyr anwiredd," ac felly yn wrthodedig yn y diwedd; ond nid oes dim rhoddiad o'r Ysbryd Glan, nad yw yn ddaionus yn ei natur ei hunan, yn tueddu i ddybenda, a chymhwysder ynddo i wneuthur lles i'r derbynydd;—canys er y dichon na byddo dyben union-gyrchol rhai doniau i wneuthur daioni ysbrydol i'r derbynydd, ond adeiladaeth eraill;—eto mae yr ardderchawgrwydd hwnw yuddynt, a all dueddu i les mawr. Ac yn y cyffredia, mae gwneyd yn gyfrannog o'r Ysbryd Glan, yn rhagorffaint annbraethol werthfawr.

2. Dywedir fod Duw yn ei *anfon* ef. "Eithr y Diddanydd, yr Yspryd Glan, yr hwn a enbyn y Tad yn fy enw i," Ioan 14. 26. A dywedai Crist, "Eithr pan ddelf y Diddanydd, yr hwn a anfonaf i chwi oddiwrth y Tad." Ioan 15. 26. Mae hyn hefyd yn dynodi awdurdod, rhyddid, a haecdd. Nid yw y gair yn *naturiol* yn arwyddocau namyn *ysgogiad llëawl*; megis y mae y neb a anfonir yn symmud o'r naill le i'r llall; ond, fel y mae newidiad llëawl yn anghyson â *holl bresenoldeb* yr Ysbryd, mae yn rhaid i ni addef fod *cyffelybiaeth* yn y gair hwn; felly dywedir fod Duw yn "cyfodi allan o'i le;" ei fod ef yn "gostwng y nefoedd ac yn disgyn;" ei fod ef yn "disgyn i weled y ddinas a'r twr" a adeiladau dynion. Ac y mae yn eglur nad rhyw ysgogiad llëawl a olygir yn y geiriau hyn, namyn cyffelybiaeth oddiwrth ddull marwolion; canys ni all creadur gynnyrchu unrhyw effeithiau lle na's byddo. Felly y mae anfoniad yr Ysbryd yn arwyddo nad ydyw efe yn cynnyrchu yr effeithiau bendigedig o'i allu a'i ras, ond yn y rhai yr anfonir ef attynt, Nid oedd efe

o'r blaen yn, neu gyda y person hwnw, i'r dyben neillduol, i'r hwn y'i hanfonir gan y Tad; ac y mae hyn yn profi, wrth fyned heibio, nad yw ef yn *gyffredinol i bawb*; neu yn *oleuni* sydd yn *goleuo pob dyn*, ac yn yr hwn y *gallai pawb fod*, pe mynnent, canys yn ol y golygiad hwnw, ni byddai le i'r weithred neillduol yma o'i anfon ef; yr hyn sydd yn arwyddo dewisiad o'r gwrthddrych i'r hwn y'i hanfonid.

3. Dywedir fod Duw yn *trefnu* yr Ysbryd. "Yr hwn gan hynny sydd yn trefnu i chwi yr Ysryd," Gal. 3. 5. Yr hwn sydd yn cyfrannu o'r Ysbryd yn helaeth a pharhaus i chwi. Felly hefyd y dywedir yn Phil. 1. 19. "Canys mi a wn y digwydd hyn i mi er iachawdwriaeth, trwy eich gweddi chwi a chynnorthwy Ysryd Iesu Grist;" neu yr *ar-lyw ychwanegol* o Ysbryd Iesu Grist; fel y dynoda y geiryn (*epichoregia*.) Mae ar y rhai a dderbyniasant yr Ysbryd angen cyfrannogi o'i doniau yn helaethach beunydd; a hyn a roddir trwy drefniad yr Ysbryd gan Dduw i'r credinwyr.

4. Dywedir fod Duw yn rhoddi ei Ysbryd yn, neu ar ddynion, "Rhoddais fy Ysryd arno." Esa. 42. 1. Gweithrediad effeithiol Duw yw yr hyn a olygir yma. Mae efe, nid yn unig yn rhoddi, ac yn anfon ei Ysbryd i'w bobl, ond yn ei osod arnynt hwy mewn gwirionedd, fel y maent mewn gwirionedd yn gyfrannogion o honaw ef. Mae efe yn doniau eu calonau a'u meddyliau âg ef yn effeithiol, i'r gwaith a'r dyben amcanedig i'w gyflawni ganddo.

5. Dywedir yn fynych fod Duw yn ei *dywallt* ef: "Wele, mi a dywalltaf fy Ysryd i chwi." Diar. 1. 23. Mae yr ymadrodd pwysig hwn, pa le bynnag y'i canfyddir, yn cyfeirio yn union-gyrchol at amserau yr Efengyl; canys er fod Duw wedi rhoddi ei Ysbryd mewn rhyw fesur o'r blaen, ni's tywalltwyd ef hyd amser goruchwyliaeth yr efengyl. Cynnwysa yr ymadrodd hwn dri pheth; 1. Gweithred nodedig o haelfrydedd dwysol. Mae *tywallt* yn arwyddo cyfiawnder oll-ddigonol, fel y tywallt y cymmylau wlaw;

ac am hyn y dywedir fod adnewyddiad yr Ysbryd Glan yn cael ei dywallt arnom yn helaeth. Dychwelid pechaduriad at Dduw gynt trwy gyfrannogiad helaeth o'r Ysbryd; a pha beth bynnag a hòno rhai i'r gwrthwyneb, mae yn rhaid i ddynion gael y cyffelyb driniaethau, neu feirw yn eu pechodau. 2. Mae y tywalltiad yma o'r Ysbryd, yn golygu doniau a grasau yr Ysbryd, ac nid ei Berson,—canys lle y rhoddir ef, efe a roddir yn hollol, heb na mwy na llai; ond gall ei ddoniau a'i rasau ef gael eu rhoddi yn helaethach i'r naill na'r llall, ac i'r un person y naill bryd ragor y llall. 3. Mae yr ymadrodd yn golygu ei ddylanwadau puredigaethol a dyddanusol. Cydmerir ef i ddwfr yn aml;—"Ac a daenellaf arnoch ddwfr glan, fel y byddoch lan." Ezech. 36. 25. Felly y galwai ein Harglwydd ef, "afonydd o ddwfr;" a chyda golwg ar yr adfywiad a bair efe ar y rhai y'i tywelltir arnynt, efe a gydmerir i wlaw, "Canys tywalltaf ddyfroedd ar y sychedig, a ffrydiau ar y sychdir;" hyn yw, "Tywalltaf fy Yspryd ar dy had, a'm bendith ar dy hiliogaeth." Mae efe yn dyfod ar ddaiar sychlyd ddi-ffrwyth calonau dynion, gan beri iddynt flaen-darddu a chynnyrchu ffrwythau sancteiddrwydd a chyfiawnder; ac fel hyn y mae Crist trwy ei Ysbryd, yn dyfod "fel gwlaw ar gnu gwlan, fel cawodydd yn dyfihau y ddaear."—Yr Arglwydd da a roddo beunydd i ni o'r dyfroedd a'r cawodydd gwerthfawr hyn!

2. Nyni a awn rhagom i ystyried yr hyn a briodolir i'r Ysbryd ei hunan gyda golwg ar ei ymroddiad i'r gwaith, oddiwrth yr hyn y gwelir yn eglur ei fod ef yn ymddwyn yn y cyfan fel gweithredydd gwirfoddol.

Yn gyntaf, Y mae efe yn deillio oddiwrth y Tad; ac yn gymmaint a'i fod ef yn Ysbryd y Mab hefyd, y mae efe yn deillio oddiwrth y Mab yr un modd: "Yspryd y gwirionedd, yr hwn sydd yn deillio oddiwrth y Tad, efe a dystiolaetha am danaf fi." Ioan 15. 26.

1. Mae i'r Ysbryd Glan, ddeilliad *naturiol* neu *bersonol*; yr hyn a ddynoda ei berthynas dragywyddol i'r Tad a'r

Mab. Y mae efe o honynt hwy trwy dragywyddol ddeilliad; ond y mae dull y deilliad yma yn annirnadol i ni tra yn y fuchedd hon.

2. Mae i'r Ysbryd ddeilliad gweinyddol hefyd; sef ei ddyfodiad oddiwrth y Tad, yn ei ymroddiad i'w waith, yr hyn oedd weithred wirfoddol o'i ewyllys da ei hun yn unig. Fel hyn y mae efe yn deillio oddiwrth y Tad, o'i ewyllys da ei hunan, mewn cydsyniad a'i anfoniad ef o honaw i gyflawni bwriadau ei ewyllys, a chynghorion ei ras.

Yn ail. Yn gyffelyb hefyd y dywedir am dano ef ei fod yn *dyfod*:—"Onid af fi ni ddaw y Diddanydd attoch chwi." Ioan 16. 7. Mae ei *ddyfodiad* yn arwyddocau ei fod ef o'i wir ewyllys a'i gydsyniad ei hunan, yn gweithredu er cyflawni ewyllys y Tad, yn y lle, neu y modd, na's gwnai o'r blaen, ac fel hyn y cyfarwyddir ein ffydd i weithredu gyda golwg ar yr Ysbryd. Canys nyni a allwn weddio ar iddo ei roddi a'i anfon ef i ni, yn ol ei addewidion; a gallwn weddio arno ef, am ddyfod o honaw attom ni, i'u sancteiddio a'u dyddanu ni, yn ol ei swydd a gymerodd efe arno ei hun.

Yn drydydd. Dywedir ei fod yn *syrthio* ar ddynion; "A Phedr eto yn llefaru y geiriau hyn, syrthiodd yr Yspryd Glan ar hawb a oedd yn clywed y gair." Act. 10 44. Yn yr ymadrodd yma dynodir mawredd a sydynrwydd; megis pan ddisgynodd y tân, yr hwn oedd yn gysgod o'r Ysbryd, ar aberth Elias, synai y rhai a'i gwelent, gan waeddi allan, "Yr Arglwydd, efe sydd Dduw!" Pa le bynnag y defnyddir y gair yma am dano ef, fe lefarir am ryw weithrediadau annghyffredinol er amlygiad o'i bresenoldeb a'i allu; a hynny yn neillduol pan na ddysgwylid y fath fendith.

Yn bedwerydd. Wedi dyfod, dywedir ei fod yn *gorphwys* ar y personau i'r rhai y'i rhoddir, ac y'i hanfonir; megis yn Esa. 11. 2. "Ac Yspryd yr Arglwydd a orphwys arno ef;" hynny yw, efe a *erys* neu a *bresurilia* arno ef.

Felly y gorphwysodd Ysbryd yr Arglwydd ar Eliseus. 2 Bren. 2. 9; ac yn 1 Pedr 4. 14, dywedir fod “Yspryd y gogoniant, ac *Yspryd* Duw yn gorphwys” ar y saint. Mae y gair yn arwyddo hyfrydweh a pharäad; ac y mae efe yn aros lle y mae yn gorphwysu. Dywedai y Gwaredwr y byddai iddo aros gyd a’i bobl yn dragywyddol. Ioan. 14. 16. Efe a ddaeth at ryw ddynion i’w cyffroi at ryw orchwyl neillduol yn unig; ond, lle y mae efe yn gorphwysu, fel yn y gwaith o sancteiddio a dyddanu, y mae efe yn aros yno gyd ag ymhyfydiad.

Yn hummed. Dywedir ei fod ef yn *ymadael* oddiwrth ryw rai. Fel hyn y cilioedd Ysbryd yr Arglwydd oddiwrth Saul, 1 Sam. 16. 14; a Dafydd a weddiai ar Dduw, gan ddywedyd, “Na chynner dy Yspryd Sanctaidd oddiwrthyf,” Sal. 51. 11. Wrth ei ymadawiad oddiwrth ddynion y deallir, ei fod yn rhoddi i fynu weithredu ynddynt fel cynt; a chan belled ag y byddo hyn yn gosbawl, dywedir ei fod yn cael ei gymeryd ymaith. Fel hyn yr ymadawodd efe â Saul, pan na’s cymorthwyai ef mwyach â galluoedd i lywodraethu fel brenin. Mae ymadawiad Ysbryd yr Arglwydd, naill ai yn hollawl neu mewn rhan. Gwnaethpwyd rhai yn gyfrannogion o’i ddoniau ef, derbyniasant oleuni oddiwrtho, buant yn proffesu yr efengyl, a chyflawnasant lawer o ddyledswyddau; eto maglwyd hwy gan eu temtasiynau, gorchfygwyd hwy gan eu chwantau, a throisant drachefu at ymfydrwydd:—mae yr Ysbryd Glan yn llwyr gilio oddiwrth y cyfryw; yn eu rhoddi i fynu iddynt eu hunain, ac i chwantau eu calonau eu hunain; mae eu holl ddoniau yn gwywo; eu goleuni yn diffoddi; a hwythau yn cael tywyllweh yn lle gweledigaeth. Mae cyflwr y cyfryw yn wir druenus! Efe a all gilio hefyd oddiwrth y credinwyr eu hunain; ond mewn rhan yn unig, ac am dymhor; canys yn gymmaint a’i fod wedi ei roddi iddynt yn y cyfannod gras, mae yr addewid yn bendant, na bydd iddo byth ymadael â hwy, yn hollol a thrwyadl, Esa. 59. 21. A’n Hiachawdwr

bendigedig a'n hysbysa, am bwy bynnag a yfai o'r dwfr a roddai efe iddynt, gan olygu ei Ysbryd sancteiddhaol, na sychedent yn dragywydd; hyny yw, na byddai iddynt byth mwyach fod yn hollol amddifaid o honaw ef. Y mae hwn "yn ffynnon o ddwfr, yn tarddu i fywyd tragywyddol:" ond efe a all gilio dros amser, o ran graddau, ac effeithiau teimladwy dwyfol ras. Gall credinwyr gael eu gollwng dan nychiadau ysbrydol, a llawer o lesgrwydd; a gall fod y pethau a fyddo yn ol, neu yn weddill ganddynt, yn barod i farw. Efe a all ymguddio, neu adael ei bobl dros ychydig, am ba achos y dichon iddynt hwythau feddwl ei fod ef yn eu llwyr adael a'u gwrthod; ond nid yw efe byth yn cilio yn hollol oddiwrth y cyfryw rai.

LLYFR II.

GWEITHREDIADAU NEILLDUOL YR YSBRYD DAN YR
HEN DESTAMENT, YN RHAG ARWETNIOL I'R
EIDDO DAN Y NEWYDD.

PENNOD I.

Proffwydoliaeth—Ysgrifenu yr Ysgrythyrau—Gwyrthiau.

Nid oes dim yn ardderchog yn mysg dynion nad yw yn briodoledig i'r Ysbryd Glau; pa un bynnag a fyddo ai rhywbeth anarferol, a goruwch cynhyrchiad egwyddorion naturiol, neu ynte cynnwysedig mewn defnyddiad rhagorol o'r egwyddorion hyny; a pha beth bynnag yn nodedig a weithredai efe dan yr Hen Destament, yr oedd yn dwyn rhyw berthynas yn gyffredin, os nid bob amser, â Christ a'r efengyl, ac felly yr ydoedd yn rhag-barottawl i'w gwblhad o waith mawr y greadigaeth newydd.

Gweithredoedd anarferol yr Ysbryd, oeddynt, *proffwydoliaeth, cyfansoddi yr Ysgrythyrau, a gwyrthiau.* Ac am y gweithredoedd hyny o'i eiddo, y rhai oeddynt yn gynnwysedig mewn cyfaddasu y galluodd naturiol at amgylchiadau bywyd, a gwasanaeth yr eglwys, nyni a'u canfyddwn dan y pennau canlynol, mewn pethau *guluol*, yn fedrusrwydd i drin achosion gwladol; mewn pethau *moesol*, megis gwroldeb neu ddewrder; mewn pethau *naturiol*, megis cynnydd nerth corfforol; neu mewn doniau *diallawl*, naill ai mewn pethau cyssegredig, megis pregethu gair Duw; neu yn y cellion, fel Bezaleel ac Aholiab.

Y ddawn ardderchawg gynaf o eiddo yr Ysbryd dan yr hen Destament, a'r hen a berthynai yn fwyaf union-

gyrehol i Grist, oedd *Proffwydoliaeth*; prif ddyben yr hon oedd ei rag-hysbysu ef, ei ddyoddefiadau, a'i ogoniant; neu i ordeinio y cyfryw bethau mewn addoliad dwyfol, ag a fyddent yn gysgodau a rhagddarluniau o honaw ef; canys rhagor-fraint uchelaf yr hen eglwys gynt, oedd clywed newyddion am y pethau yr ydym ni yn eu mwynhau yn bresenol. Fel y cafodd Moses weled tir Canaan oddiar ben Pisgah, a rhagweled yu yr Ysbryd, y prydfwrthwch sanct-eiddrwydd a adeiledid yno, felly prif lawenydd y saint hyn oedd craffu ar Frenin y Saint, yn y tir oedd eto yn draphell oddiwrthynt hwy. "Am yr hon iachawdwriaeth yr ym-ofynodd ac y manwl chwiliodd y prophwydi, y rhai a brophwydasant am y gras a ddeuai i chwi. Gan chwilio pa bryd, neu pa ryw amser, yr oedd Yspryd Crist yr hwn oedd ynddynt, yn ei hysbysu, pan oedd efe yn rhag-dystiolaethu dioddefaint Crist, a'r gogoniant ar ol hyny. Pr rhai y datguddiwyd, nad iddynt hwy eu hunain, ond i ni, yr oeddynt yn gweini yn y pethau a fynegwyd yn awr i chwi." 1 Pedr 1. 10, 11, 12. Mae swm a sylwedd y gwaith proffwydoliaethol yn cael ei osod allan yn y geiriau hyn, Duw ei hun a roddes yr addewid gyntaf o Grist, yr hyn oedd sylfaen yr eglwys. Trachefn, efe a gadarnhaodd yr addewid hono, trwy ddatguddiad i'r proffwydi, i'r rhai y rhoddas efe amlygiadau newyddion o oes i oes, o'i Berson, ei ddyoddefiadau, a'i ogoniant. Tra y'u defnyddid fel hyn, yr oeddynt hwythau yn ymdrechu yn ddyfal i ymglydnabod â'r pethau eu hunain; eto yn ystyried mai oes oedd ddyfedol, ac nid hwynt hwy, a gaent fwynäad o'r amlygiad gweithredol o'r pethau. Chwilient hefyd yn nghylch yr amser yr oedd eu proffwydoliaethau yn debyg o gael eu cyflawni, sef pa bryd, a *pha ryw amser* fyddai; neu pa fath a fyddai ansawdd yr eglwys yn y dyddiau hyny.

Dechreuodd y cyfranniad o'r ddawn yma yn foreu yn y byd, a pharhaodd dros holl yspaid ansawdd rag-barottöawl yr eglwys. Arferai llaw beirni trwy enau ei ddiogelwch

brophwydi erioed," medd yr apostol. Datguddiodd Duw lawer o bethau i Adda ei human, heb yr hyn ni's gallasai efe ei addoli ef yn iawn; canys er y gallasai ei oleuni naturiol fod yn ddigonol i'w arwain ef yn y gwasanaeth crefyddol a ofynai deddf creadigaeth ganddo; eto yr oedd yn llwyr annigonol i'w gyfarwyddo am y dyledswyddau perthynol i'r cyflwr y'i dygasid iddo drwy ddyfodiad pechod i'r byd. Am hyny, efe a gyfarwyddid at y cyfryw ordeinhadau o addoliad ag oeddynt yn gymeradwy gan Dduw, ac o'r cyfryw yr oedd yr ebyrth. Cofnodir proffwydoliaeth Enoch gan yr apostol Judas; ac nid yw yn anhawdd dangos a phrofi fod yr holl batrieirch cyn y Dylif, yn cael eu tywys gan Ysbryd proffwydoliaethol yn nodiad enwau ar eu plant hyny oedd i'w holynu yn y llinach gyssegredig; a gelwid Abraham yn broffwyd gan Dduw ei human, Gen. 20. 7.

Yr oedd y ddawn broffwydoliaethol yn effaith union-gyrcbol gweithrediad yr Ysbryd Glan. Feily y tystiai Pedr, "Gan wybod hyn yn gyntaf, nad oes un brophwydoliaeth o'r ysgrythyr o ddeongliad priod; canys nid trwy ewyllys dyn y daeth gynt brophwydoliaeth; eithr dynion sanctaidd Duw a lefarasant, megis y cynhyrfwyd hwy gan yr Yspryd Glan." 2 Pedr 1. 20. Nid ffrwyth dychymygion dynion eu humain ydoedd, ac nid ydoedd yn ddarostyngedig i ewyllysiau dynion, fel y gallent ei chyrhaeddyd neu ei harferyd trwy eu medr eu humain; ond fe'i rhoddid drwy ysbrydoliaeth Duw. Yr Ysbryd Glan a gynhyrfai ac a gyfarwyddai eu meddyliau. Pa le bynnag y dywedir fod Duw yn llefaru trwy y proffwydi, neu fod gair Duw wedi dyfod attynt hwy, y golygir gweithrediad digyfrwng Ysbryd yr Arglwydd. Am hyny y dywedai Micah, "Yn ddiau llawn ydwyf fi o rym gan Yspryd yr Arglwydd." Mic. 3. 8. A Dafydd a ddywedai, "Yspryd yr Arglwydd a lefarodd ynol fi, a'i ymadrodd ef oedd ar fy nhafod." 2 Sam. 23. 2. Efe a lefarai *wrthynt*, neu *yndaynt hwy*, trwy ei ysbrydoliaeth sanctaidd; ac efe a lefarodd *trwyddynt*

hwy, yn ei arweiniad effeithiol, anffaeledig o honynt, i draechu ac i ysgrifennu yr hyn a dderbyniasant ganddo ef yn ddi gyfeiliorn.

Gellir ystyried proffwydoliaeth ddwy ffordd; mewn ystyr fanol, dynoda ragfynegiad o bethau i ddyfod; ond yn gyffredinol, mae y gair yn dynodi dëongli a datgan meddwl neu eiriau un arall. Felly y dywedai Duw wrth Moses, "Gwel, iai a'th wneuthom yn Dduw i Pharaoh," i ymwneyd âg ef yn enw ac yn lle Duw, "ac Aaron dy frawd fydd yn broffwyd i tithau," i ddëongli ei feddwl, a thraethu ei eiriau i Pharaoh, o herwydd fod Moses wedi cwyno am dano ei hun, ei fod yn ddiffygiol mewn ymadroddi. Ac yn gyson a hyn, y cawn ni yn y Testament Newydd, fod y rhai a ddëonglent yr Ysgrhythrau i'r eglwys yn cael eu galw yn Broffwydi, a'u gwaith, Proffwydo, o herwydd eu bod yn egluro, neu yn mynegi meddwl, ewyllys, neu air Duw i eraill.

Yn oedd y delaw a anadlodd yma o eiddo yr Ysbryd yn gynwysedig mewn ysbrydoli, neu anadla, ac fe'i gelwid feily oddiwch natur ac enw yr Ysbryd Glân. Mae yr enw drwy yr hwn y'i ddoguddir i ni yn arwyddocaâu *Anadl*; ac am hyn yson roddai y Gwaredwr ef i'w ddysgyblion, "efe a anadlodd arnynt hwy." Mae yr ymadrodd yma hefyd yn dynodi tynerwch a rhwydd-deb ei weithrediadau ar eu meddyliau, trwy yr hyn yn dynner ac esmwyth, yr anadlai efe iddynt, maeis, y wybodaeth o bethau sanctaidd.

Effeithiau union-gyrciol yr anadliad yma oedd, fod y delw yr anadlid iddyna yn cael eu cynhyrfu "gan yr Ysbryd Glân." 2 Pedr 1. 21; hynny yw, efe a barottodd alluoedd eu meddyliau, i dderbyn a chadw ei argraffiadau dwyfol; yn gyffelyb i ddyn yn cyweirio tanau ei offeryn cerdd, fel y derbycio argraffiad ei fys, ac y rhoddo allan y swm a amgana. Nid hollau ynddynt, a'i adael i'w galluoedd naturiol hwy i ddeall, cofio, ac adrodd yr hyn a lesarasai, a wnaeth efe;—ond efe ei hunan a weithredai ei galluoedd,

gan eu defnyddio fel ei beiriannau i adrodd ei eiriau ei hunan, ac nid eu dychymmygion hwy; ac efe a wnaeth hyn gyd a'r fath eglurder a phrawf o'i allu, fel na's gadewid un anheuaeth yn eu meddyliau pa un a oedd eu syniadau dan ei ddylanwad ef ai peidio. Mae dynion mor dueddol i syrthio dan awdurdod eu dychymygion eu hnnain, a Satan wedi cymeryd mantais ar hyny i dwyllo meddyliau rhai mor aml, fel y'u cam-gymerasant am ddatguddiadau goruwch-naturiol; ond rhoddai yr Ysbryd Glân sicrhâd di feth i'r rhai a ysbrydolid ganddo ef, mai efe yn unig oedd yn eu cynhyrfu. Os gofyn neb, pa beth oedd yr arwyddion anflaeledig hyn? Rhaid i mi ateb yn y fan, nas gallaf ddywedyd; canys ni chafodd neb o honom ni brofiad o'r cyfryw beth. Ac nid ymhonir mewn dim o'r natur yma gan y rhai ydynt yn proffesu eu bod yn brofiadol o ddylanwadau cyffredinol yr Ysbryd; er fod rhai wedi priodoli hyny ar gam iddynt; ond hyn a ddywedaf, bod yr Ysbryd yn amcanu rhoddi i'r rhai a ysbrydolai mewn modd anghyffredinol, sicrwydd digonol i'w cynnal yn y cyflawniad o'u dyledswydd, mai efe ei hunan oedd yn eu cynhyrfu. Gelwid hwy i gyfarfod âg amrywiol beryglon yn aml, a rhai o honynt i roddi eu heinioes i lawr yn y gwaith, yr hyn ni's gwnaethent heb y sicrwydd cyflawnaf a allai y natur ddynol ei feddu, o'u bod dan ysbrydoliaeth Ddwysol, a'r cyfryw ar a'u diogelai rhag ofn cael eu twyllo. Yr oedd y cyfryw arwyddion o wirionedd Dwysol ar y gair a draddodent i eraill, fel yr oedd yn deilwng o'i gredu, ac na's gellid ei wrthod heb fod yn gyfrannog o'r euogrwydd mwyaf; pa faint cryfach gan hyny oedd y profion o'i wirionedd i'r rhai a ysbrydolid i'w draddodi? Mae hanes Abraham yn gadarnaad trwyadl o'r golygiad yma. Yr oedd yr Ysbryd Glân hefyd yn arwain hyd yn nod aelodau eu cyrff, trwy y rhai y traddodent ei ddatguddiadau. Efe a arweiniai eu tafodau, fel y mae meddwl dyn yn arwain ei law pan yn ysgrifenu; am hyny y dywedai Dafydd, "Fy nhafod sydd bin ysgrifenydd buan." Sal. 45. 1. Ac

felly hefyd y dywaid efe gyda golwg ar y deml, a holl drefn yr addoliad ynddi, “Hyn oll a wnaeth yr Arglwydd i mi ei ddeall mewn ysgrifen, trwy ei law ef arnaf fi, sef holl waith y portreiad hwn.” 1 Cron. 28. 19. Yr oedd yr Ysbryd yn ei gyfarwyddo ef i’w ysgrifenu mor eglur a phe buasai wedi ei ddarlunio mewn ysgrifen gan fŷs Duw.

Bellach, mae yn gweddu i ni ystyried y moddion trwy y rhai y datguddiai Ysbryd Duw ei feddwl i’r proffwydi; a’r prif o’r rhai hyn oeddynt lleisiau, breuddwydion, a gweledigaethau, y rhai a ddylynid weithiau a gweithrediadau, neu gyfnewidiadau llëawl cyffelybiaethol, neu rag-gysgodol.

1. Byddai Duw weithiau yn defnyddio *llais hygryw*. Felly y “llefarodd efe wrth Moses wyneb yn wyneb, fel y llefarai gwr wrth ei gyfaill.” Exod. 33. 11. Ac hwyrach mai yn y dull yma y cafodd efe yr oll o’r datguddiad Dwyfol a wnaed iddo ef. Felly hefyd y llefarodd Duw wrth Eliás, Samuel, Jeremiah, ac, efallai, wrth yr holl broffwydi ar ddechreuad eu gweinidogaeth.—Yr oedd y lleisiau hyn, naill ai yn cael eu crëu gan Dduw ei hun yn ddigyfrwng, neu trwy weinidogaeth angelion: ond y sicrwydd Dwyfol ar eu meddyliau hwy, oedd trwy weithrediad tufewnol digyfrwng yr Ysbryd, heb yr hyn, gallasant gael eu twyllo trwy leisiau allanol.

2. Gwneid defnydd o freuddwydion hefyd dan yr Hen Destament, ac o’r cyfryw yr ydwyf yn cyfrif y gweledigaethau a gäent hwy pan yn nghwsg, er na’s gëlwir hwynt yn freuddwydion; am hyny y dywedid yn yr addewid hono, “Tywalltaf o’m Hyspryd ar bob cnawd: a’ch meibion chwi a’ch merched a broffwydant, a’ch gwŷr ieuaine a welant weledigaethau, a’ch hynafgwyr a freuddwydiant freuddwydion.” Act. 2. 17. Nid am fod Duw yn bwriadu gwneyd rhyw ddefnydd mawr o’r rhai hyn dan y Testament Newydd; ond arwyddocäad yr addewid yw y rhoddid tywalltiad helaeth o’r Ysbryd a weithredai drwy y moddion hyny dan yr Hen Destament. Eto arferid y dull yma

weithiau dan y Newydd hefyd, felly cafodd Paul weledigaeth liw nos, Act. 16. 9, 10:—Ond yr oeddynt yn llawer amlach gynt. Gwnaeth Duw ddatguddiad nodedig i Abraham, pan oedd trymgwsg, a dychryn, a thywyllni mawr wedi syrthio arno ef, Gen. 15. 12. Clywodd Daniel sain geiriau pan oedd efe mewn trymgwsg. Ond myfi a debygwn nad cwsg naturiol oedd hwn, ond ei fod wedi ei achosi gan Dduw mewn modd neillduol, fel y gallai yn y cyfryw amgylchiad ddarlunio delweddau pethau i'w meddyliau; ac yr oedd y dull yma o ddatguddiad mor gyffredin, fel y byddai y sawl a gymerai arno broffwydo, yn gwaeddi yn y fan, “Breuddwydiais, Breuddwydiais!”

3. Byddai Duw yn ei ddatguddio ei hun trwy weledigaethau i'r proffwydi; ac am hynny y'u gelwid hwy *Gweledyddion*. Felly y darluniai Esaiah ei holl broffwydoliaeth ogoneddus, fel gweledigaeth; mewn rhan o herwydd y darluniad a wneid iddo ef, pen. 6; ac mewn rhan o herwydd gwirionedd y pethau a ddatguddid iddo ef; yr hyn oedd mor eglur i'w feddwl a phc buasai wedi cael golwg arnynt a'i lygaid. Y gweledigaethau hyn oeddynt, naill ai *darluniad allanol* o bethau i lygaid eu cyrff, neu *ddarluniad tufewnol* i'w meddyliau. (1.) Yr oedd weithiau ymddangosiadau o bersonau, neu bethau, yn cael eu gwneuthur i'w synhwyrau allanol, yn y rhai y defnyddiai Duw weinidogaeth angelion yn anl.—Fel hyn, ymddangosodd tri o wŷr i Abraham, Gen. 18. 2; na o ba rai oedd Mab Duw ei hun, y ddau eraill oeddynt angelion gweinidogaethol. Un o'r cyfryw weledigaethau oedd y tertid danllyd, a welodd Moses,—y gwr a welodd Josuah gerllaw Jericho;—y crochan berwellog, y wialen almonau, a'r fligys a welodd Jeremiah, &c.

2. Gwneid y darluniadau hyn i'w meddyliau yn unig weithiau. Pan welodd Pedr y llen llan yn cael ei goinwng i waered o'r nef, dywedir yn Act. 10. 10, ei fod ef mewn llewyg, trwy yr hyn yr amddifadid ef am yspaid o wasanaeth ei allwedd corfforol. A than y pen yma y'

rdwyf yn cyfrif gweledigaethau Daniel, a'r rhai a gafodd Ioan yn ynys Patmos; ac yn enwedigol yr holl weledigaethau hyny, yn y rhai y gwnelid unrhyw ddatguddiad o Dduw ei hun a'i orsedd ogoneddus; fel yn 1 Bren. 22. 19. Esa. 6. 1. Eze. 1. 3, &c. Mae yn amlwg nad oedd synhwyrâu corfforol y proffwydi ar waith yn yr un o'r rhai hyn; ond argreffid ar eu meddyliau ddrychiolaethau o'r pethau: eto gwnelid hyny mor effeithiol, fel na's gwyddent yn amgenach na'u bod wedi gweled y gwrthddrychau â'u llygaid. Rhoddid y gweledigaethau hyn i'r proffwydi, er cadarnhau eu meddyliau, a nawseiddio eu calonau, ag amgyffrediad eglur a grymmus o'r pethau hyny yr oeddynt i'w mynegi a'u dysgu i eraill; ond, mewn trefn i wneyd y gweledigaethau hyn yn rhanau union-gyrchol o ddatguddiad Dwyfol, yr oedd yn angenrheidiol i feddyliau y proffwydi gael eu cymhwyso mewn modd dyladwy gan yr Ysbryd Glan i'w derbyn; a'u galluogi i gadw yn flyddlawn, a datgan yn anffaeledig, pa beth a ddarlunid felly iddynt.

4. Gofynid i'r proffwydi fyned trwy weithredoedd arwydd-luniol weithiau; felly, gorchymynid i Esay rodio yn noeth, ac heb esgidiau; yr oedd yn rhaid i Jeremiah guddio gwregys llian; ac Ezeiel orwedd ar ei ystlys yn amser y gwarchae. Ond gan fod rhai o'r pethau hyn yn erbyn goleuni natur, cystal a chyfraith Duw, ni's gellir meddwl iddynt gael eu gwneuthur mewn gwirionedd, ond eu cynrychioli iddynt hwy mewn gweledigaethau, er gwneuthur argraff ddwysach ar eu meddyliau. Ond am y rhan fwyaf o'r gweithredoedd cyffelybiaethol a grybwyllir, y rhai ni byddent yn wrthwyneb i oleu natur a datguddiad Duw, e ddichon eu bod wedi cael eu cyflawni mewn gwirionedd, ac nid eu darlunio mewn gweledigaeth yn unig.

5. Yr oedd y datguddiadau a wnelid iddynt yn cael eu dilyn a symmudiadau lleawl weithiau, fel Ezeiel, pen. 8. 3. a 11. 24; a dywedir yn bennodol, mai mewn gweledigaethau trwy Ysbryd Duw, yr oedd efe yn cael ei gymeryd

felly o'r naill le i le arall. Syrthiant i lewyg weithiau, ym yr hwn yr attelid gweithrediadau y synhwyrau allanol, cludid eu meddyliau mewn per-lesmair sanctaidd o un lle i le arall; yr hyn a wnelid yn unig trwy gynnrychioliad Dwyfol o bethau a fyddent mewn gweithrediad mewn lleoedd, o'r rhai y byddent hwy mewn gwirionedd yn absenol. Yn awr y mae yr holl bethau hyn yn perthynu i lawer gwaith, a llawer modd datguddiad, am y rhai y crybwyllir yn Heb. 1. 10.

Ysgrifenu yr Ysgrythyr hefyd, oedd un arall o'r hyn a gynnrychid gan yr Ysbryd Glân. Dywedai yr apostol i ni, fod yr Ysgrythyr, neu yr ysgrifen ei hun (*e graphe*) trwy ysprydoliaeth Duw; 2 Tim. 3. 16. Y weinidogaeth hon a gyflwynwyd gyntaf i Moses. Yr oedd llaweroedd o broffwydi wedi bod o'i flaen ef: ond efe oedd y cyntaf a ysgrifenodd ewyllys Duw; heblaw Duw ei hunau, yr hwn a ysgrifenasai y gyfraith ar lechau o gerrig, yr hyn oedd dechreuad a chynllun yr Ysgrythyr.—Nid ydys yn hysbys pwy oedd ysgrifenwyr llyfrau hanesyddol yr Hen Destament; ond y mae yn sicr eu bod o nifer y dynion sanctaidd a lefarasant ac a ysgrifenasant fel y'u cynhyrfwyd gan yr Ysbryd Glân. Ac am hyny y'u gelwir yn broffwydi; canys er mai yn hanesyddol yr ysgrifenasant hwy, amlwg yw, nad oddiar gof-lyfrau, er y dichon eu bod yn meddu y rhai hyny, ond trwy arweiniad yr Ysbryd.

Cydgysfarfyddai tri pheth yn y gwaith hwn; 1. Ysbrydoliad meddyliau y proffwydi, â gwybodaeth o'r pethau a ddatguddid iddynt. 2. Rhoddiad geiriau addas iddynt i ddarlunio eu meddyl-ddrychau ynddynt. 3. Arwain eu dwylaw i ysgrifenu y geiriau hyny yn gywir. Pe buasai y naill neu y llall o'r pethau hyn yn ddiffygiol, ni allasai yr Ysgrythyrau fod yn hollol Ddwylol ac anffaeledig.

Mae yn wir fod rhai wedi meddwl oddiwrth y gwahanol ysgrif-ddull (*style*) a ganfyddir yn yr Ysgrythyrau, mai y sylwedd yn unig a roddid iddynt, a bod y geiriau wedi eu hymddiried i'w galluoedd hwy eu hunain i'w cael allan.

Yr unig beth a ddywedaf fi ar hyn yw, fod yr amrywiaeth yma yn cael ei achosi yn benaf trwy amrywiaeth y testunau â'r rhai yr ymdrinir, ac na all hyn fod yn un prawf o'r golygiad cabledus uchod; canys nid yw yr Ysbryd Glân yn gweithredu yn dreisgar ar feddyliau dynion; ond yn y modd mwyaf cyson â'u natur ac â'u galluoedd; felly yr oedd y geiriau a roddid ganddo ef, yn gyfryw ag oeddynt yn fwyaf cynnefin iddynt hwy eu hunain. Nyni a addefwn eu bod hwy yn arfer eu galluoedd eu hunain yn y dewisiad o eiriau; ond yr oedd yr Ysbryd Glân, yr hwn sydd yn fwy cyfarwydd ar feddyliau dynion nac ydynt hwy eu hunain, yn eu harwain hwy yn y cyfryw fodd, fel yr oedd y geiriau a arferent oddiwrtho ef mor wirioneddol a phe buasent wedi eu llefaru ganddo ef wrthynt mewn llais hyglyw; pe amgen, ni's gallesid dywedyd eu bod hwy yn llefaru megis y'u cynhyrfid gan yr Ysbryd Glân; ac ni's gallasai eu hysgrifeniadau fod o Ysbrydoliaeth Ddwylol. O herwydd hyny, y mae synwyr mawr yn ymddibynu ar un lythyren weithiau yn iaith wreiddiol yr Ysgrythrau, megis yn nghyfnewidiad enw Abram i Abraham; ac fe sicrhäodd ein Iachawdwr ei hunan, fod pob iot a thipyn o'r gyfraith dan ofal arbenig Duw. Matthew 5.

Y trydydd math o weithrediadau anghyffredinol yr Ysbryd Glân, ydynt *gwyrthiau*, y cyfryw a wnaed gan Moses, Josuah, Eliäs, Eliseus, &c. Y rhai hyn oll oeddynt effeithiau union-gyrchol gallu Ddwylol yr Ysbryd Glân; canys wrth wyrthiau yr ydys yn golygu y cyfryw effeithiau ag ydynt mewn gwirionedd tu hwnt, ac uwchlaw gallu achosion naturiol, pa fodd bynnag y'u cymhwysid. Dywedir yn bennodol am Grist ei hunan ei fod ef yn gwneuthur gwyrthiau (megis bwrw allan gythreuliaid) trwy yr Ysbryd Glân; ac os oedd eu cynmyrchiad union-gyrchol trwy ei allu ef yn natur ddynol Mab Duw, pa faint mwy y rhaid addef mai trwyddo ef yn unig y'u gwnelid gan y rhai nad oeddynt onid dynion yn unig; gan hyny, pan ddywedir eu gwneuthur gan *law*, neu *fîs* Duw, mae yn eglur mai per-

son yr Ysbryd a olygir, ac ni bu y personau trwy y rhai y'u gwnelid, erioed yn wir berehenogion y gallu trwy yr hwn y'u gwnelid, fel pe buasai yn trigiannu ynddynt, neu yn perthynu iddynt hwy, Act. 3. 12, 26; yn unig hwy a gyfarwyddid yn anffaelidig gan yr Ysbryd Glân, trwy air neu weithred, i rag arwyddo y gweinyddiad o honynt. Felly, pan orchymynai Josuah i'r haul a'r llenad sefyll, nid oedd ynddo ef allu i ddylanwadu holl gyleb naturiaeth: yn unig, yr oedd ganddo awdardod Ddwyfol i ddweyd yr hyn a wnelai Duw ei hunan; am ba achos y dywedid fod Duw wedi gwrandaw ar lef dyn.* Felly yn mhob gweithredoedd gwyrthiol eraill, yn y rhai y byddai aelodau corfforol dyn yn offerynnau cyflawniad y wyrth, megis yn y ddawn o allu i lefaru â thafodau; nid oedd y rhai a dderbynient y ddawn hono yn llefaru felly oddiar unrhyw fedr

* Rhai o'r ysgrifenywyr Iuddewig a esponent yr hanes hon, fel ped arwyddai yn unig, gyfymder Josuah i ddarostwng ei clynnion cyn diwedd y dydd; a'u dyben yn ceisio egluro yr ymadroddion hyn felly yw, rhag bod Josuah yn cael ei olygu wedi gwneuthur gwyrrth fwy na Moses. Sylwa ein hawdwr hefyd fod rhai ysgrifenywyr Cristionogol yn cefnogi y golygiad yma. Tuag at symmwl llwaws o wrthdadaethon a gyfodwyd mewn cyssylltiad â'r hanes nodedig hon, cibhuna y Golygydd ganiatâd i adysgrifiaw y sylwadau canlynol, allan o *Pike's Philosophia Sacra*. p.p. 47:—"Dygir y rhan yma o'r hanesyddiaeth sanctaidd yn ialaen yn gyffredin fel gwrthdadaid yn erbyn y golygiad o, y goddeta yr Ysgrhythrau y dyb o fod y ddaiar yn ysgogi, a phawysir arni fel prawf o fod yr Ysgrhythrau yn arhoni ysgogiad yr haul o amrylech y ddaiar; ond tebygaf fod y camgymeriad yma yn deillio oddiar grybwylliad amaherffaith o'r ymadrodd—Fel hyn y dadleuir yn gyffredin,—“Onid yw Josuah yn dywedyd, “Haul aros?” a gadewir y geiriau nesaf allan yn gyffredin: pan mai fel hyn y mae y geiriau i'w darllen. “O haul, aros yn Gibeon; a thithau, llenad, yn nyfyrn Ajalon. “Glofnaf yn awr, A oedd eartl yr haul yn Gibeon, neu gorff y llenad yn Ajalon? Nac oeddlyn, yn ddiammeu: ond yr oedd y goleuni a ddylisai o'r haul, ac a adawychai o'r llenad, yno. Nid cyrff yr haul a'r llenad a olygai Josuah: ond eu goleuni, yr hwn a barwyd i aros dros ryw yspaid yn yr un man yn Gibeon ac yn Ajalon; a hyn a wnaed mewn modd gwyrthiol, heb beri un cyfnewidiad yn nghyrfi yr haul, y llenad, na'r ddaiar. Mae y geiriau Hebraeg, *SHEMESH*, ac *YARAH*, yn arwyddocau goleuni yr haul a'r llenad, &c."

rhagorach ynddynt eu hunain, ond offerynnau yr Ysbryd Glân oeddynt yn unig, yn cael eu defnyddio ganddo ef wrth ei ewyllys ei hunan; ac amcan yr holl weithrediadau hyn oedd cadarnhau eu gweinidogaeth. Felly pan anfonodd Duw Moses i fynegi ei ewyllys i Israel, efe a barodd iddo ef wneuthur gwyrthiau, fel y credent mai Duw a'i hanfonasai ef; Exod. 4. 8: a gelwid y rhai hyn yn "Arwyddion;" am eu bod yn nodau o bresenoldeb yr Arglwydd; a'r rhai hyn ydynt brif benau gweithrediadau amngyfyredinol yr Ysbryd, y rhai ydynt yn tra rhagori ar ddim a ddichon galluoedd dynol, ac anianol eu cyflawni.

Ond heblaw y rhai hyn, yr oedd gweithrediadau eraill o eiddo yr Ysbryd, trwy y rhai y gwelläai, ac y dyrchafai efe alluoedd naturiol dynion i ryw ddybenion neillduol; a'i gweithrediadau hyn ydynt yn dwyn perthynas a phethau gwladol, moesol, anianol a deallawl.

1. Dónid rhai â chymhwysderau neillduol i weithredu yn llywodraethiad eu cyd-ddynion. Mae llywodraeth yn mysg dynion yn dwyn perthynas agos â gogoniant Duw, ac â lles y gymdeithas ddynol; hebddi ni byddai yr holl fyd namyn diflaethwch llawn o drais, drygioni, ac amurhefn. Fe addefa pawb fod cymhwysderau neillduol yn ofynol i'r perwyl yma; a dylai y rhai ydynt mewn awderdod ofalu am feithrin y cyfryw gymhwysderau, neu, fe deimla y byd, a hwythau eu hunain yn fuan hefyd, effeithiau niweidiol eu hesgeulusdra; ond, gan nad yw yr hyn oll a all dynion ei gyrhaeddyd trwy foddion cyffredin yn ddigonol i ryw ddybenion arbenig, y rhai yr amcana Duw eu cwblhau trwy eu llywodraethiad, bu yr Ysbryd Glân cyn hyn, yn bywiogi galluoedd meddwl y cyfryw ddynion, yr hyn a amlygid weithiau trwy arwyddion allanol. Felly, pan benodwyd y Sanhedrim o henuriaid gyntaf i gymorthwyo Moses, dywedodd yr Arglwydd, "Casgl i mi ddeng wr a thriugain o henuriaid Israel,—a mi a gymeraf o'r yspryd sydd arnat ti, ac a'i gosodaf arnynt hwy; felly y dygant

gyda thi faich y bobl;—a'r Arglwydd a gymerodd o'r yspryd oedd arno, ac a'i rhoddes i'r deg henaf gwyr a thriugain." Num. 11. 16, 17, 25.

Felly hefyd pan fynai Duw sefydlu ffurf newydd o lywodraeth yn eu plith, ac y bwriadai i Saul fod yn frenin arnynt, efe a roddes galon arall iddo ef; gan ei fod ef yn cael ei alw o gyflwr isel i urddas breninol, cymhwysid ef gan Ysbryd Duw â doethineb a mawrfrydigrwydd cymhwys i'w swydd uchel; a dylunid hyn gan arwydd gweledig anarferol, fel yr ymostyngai y bobl iddo ef. 1 Sam. 10. 9. I'r un dyben hefyd y trefnodd Duw yr ordinäad o enneiniad breninoedd; canys yr oedd hyn yn arwydd o gyfranogiad o ddoniau yr Ysbryd; ac mor fawr yw y baich sydd yn gorffwys ar lywodraeth gyfiawn a da,—mor lluosawg ydynt y temtasiynau a ddeilliant oddiar awdurdod a golud, fel y mae dynion yn sier o suddo dan bwys y gwaith, neu gyfeiliorni gyd a'r gorchwyl, heb gynnorthwyon neillduol. Hyn a barodd i Solomon ddewis doethineb (i lywodraethu) o flaen pob bendith arall; a phe dylunai llywodraethwyr y ddaiar ei siampl ef yn hyn, a gweddïo yn daer am eu llenwi o'r Ysbryd, byddai yn well gyda hwy, a chyd â'r byd nac ydyw hi yn gyffredin. Yr oedd Duw yn dwyn yr oruchwyliaeth yma yn mlaen o'r tu allan i gylch yr eglwys weithiau; ac nid ammhenaaf nad yw efe yn parhau i wneuthur felly. Fel hyn, efe a enneiniodd Cyrus, Esaiah 45. 1, i'r hwn yr oedd gwaith mawr i'w wneuthur dros Dduw; yn gymmaint a'i fod i gyflawni ei farnau ef ar Babilon, ac i waredu ei bobl, i'r hyn orchwylion, yr oedd yn rhaid iddo wrth gymhorth neillduol yr Ysbryd, er nad oedd efe ei hunau yn ddim amgen nac aderyn ysglyfaethus. Esa. 46. 11. Pa gynnuifer sydd o'r rhai a gyfrannogant o'r doniau hyn, nad ydynt byth yn ystyried yr Awdwr o honynt;—ond yn offrymu i'w rhwydi eu hunain, gan edrych arnynt eu hunain fel y ffynhona'u o'u holl ddoethineb a'u galluoedd rhagorach! Ond nid yw mor ryfedd fod doniau yr Ysbryd

yn llywodraethiad y byd yn cael eu dirmygu, pan y mae ei holl waith o barth yr eglwys yn cael ei waradwyddo yn amlwg!

2. Nyni a allwn ychwanegu y rhinweddau moesol hyny a weinyddir i rai personau, i gyflawni amcanion neillduol. Felly y daeth efe ar Gedëon a Jephthah, i'w cymhwyso hwy i waredu ei bobl oddi tan ormes eu gelynion, Barn. 6. 34. a 11. 29. Dywedasad o'r blaen, eu bod yn wŷr cedyrn nerthol: ond y dyfodiad yma o eiddo yr Ysbryd arnynt hwy, a ddynodai ei waith yn cyffroi eu dewder, ac yn cryfhau eu meddyliau yn erbyn perygl; ac efe a wnelai hyn trwy argraffiad mor effeithiol o'i allu, fel y sierheid eu meddyliau hwy eu hunain am eu galwad, ac y gallai eraill ganfod presenoldeb Duw gyd a hwy; am ba achos y dywedir fod Ysbryd Duw wedi eu gwisgo hwy, am eu bod yn cael eu twymno eu hunain, ac yn adnabyddus i eraill trwy ei ddoniau ef.

3. Mae gemym lawer o esamplau o'i waith ef yn ychwanegu at ddoniau y meddwl, trwy y rhai y cymhwysai efe ddynion at eu dyledswyddau, nerth corfforol hefyd, pan fyddai hyny yn angenrheidiol. Y cyfryw oedd nerth Samson; yr oedd ei nerth corfforol ef yn oruwch-naturiol: phan y defnyddiai ei fawr nerth, dywedid fod Ysbryd yr Arglwydd yn dyfod yn rymmus arno ef, neu yn gweithredu yn rymmus ynddo ef; ac efe a roddai y nerth yma iddo ef mewn ffordd o ordinäad, gan drefnu tyfiant ei wallt fel gwystl o honi, ac felly, pan dorwyd ei wallt, efe a gollodd y ddawn ei hun dros dymhor. Barn. 14. 6. a 15. 14.

4. Cyfrenid doniau deallawl i rai dynion hefyd; felly y doniodd efe Bezaleel ac Aholiab â doethineb ac â medr yn mhob rhyw gywreinwaith, er adeiladu a harddu y tabernacl; Exod. 31. 2, 3. Pa un a oedd Bezaleel wedi ymroddi i astudio y cyfryw gelfyddydau o'r blaen, sydd ansicr; ond y mae yn ddigon eglur fod ei ddoniau presenol yn or-

uwch-naturiol. Yr oedd Ysbryd Duw yn nerthu ei alluoedd naturiol i amgylfred y pethau cywraïn hynny, ac yn ei wneuthur yn fedrus i'w gwneuthur a'u cywreinio yn ol trefniad Duw ei hunan. Ac fel hyn, aethum yn fyr trwy oruchwyliaethau yr Ysbryd dan yr Hen Destament, ac ni cheisiais gasglu yn nghyd ei holl waith dan sylw; canys yna, rhaid fuasai ymholi i bob peth oedd yn ganmoladwy yn yr hen eglwys; oblegyd hebddo ef, marwolaeth, a thywyllwch, a phechod, yw pob peth; ond mae y crybwyllion uchod yn ddigonol i brofi fod bod a ffyniant yr eglwys yn ymddibynu yn hollol ar ei weithrediadan ef. Oddiwrtho ef y daeth gair addewid, y ddawn o broffwydoliaeth, y datguddiad a'r sefydliad o holl ordinadau addoliad dwysol; a'r holl ddoniau a'r galluoedd hynny a dderbyniai neb un er rheoli, noddi, a gwaredu yr eglwys; ac os byn oedd ansawdd pethau dan yr Hen Destament, gellir casglu oddiwrth hynny, pa fodd y mae dan y Newydd, prif ragoriaeth yr hwn, yn nesaf at ddyfodiad Crist, yw y tywalltiad o'r Ysbryd yn helaethach nac o'r blaen; ac eto mae rhai dynion yn tybied nad yw ef na'i waith o nemmawr bwys i ni; ac er ein bod yn caniad pa beth bynnag sydd dda, hyd yn nod dan yr Hen Destament yn cael ei briodoli iddo ef, y mae yn anhawdd perswadio rhai ei fod ef yn *parau* i wneuthur unthyw ddaioni yn bresenol:—mor wrthwynebol ydyw meddyliau Daw a'r eiddo dynion yn y pethau hyn, pan na byddo ein meddyliau ni wedi eu caethiwo i ufuddod ffydd.

PEN. II.

Geruchwyliaeth gyffredinol yr Ysbryd Glân gyda golwg ar y Grëudigaeth Newydd

Nyni a awn rhagom yn bresenol at y brif ran o'n gwaith, sef Gorchwyliaeth yr Ysbryd mewn perthynas i'r Efyngyl,

neu Grëedigaeth Newydd o bob peth, yn, a thrwy Iesu Grist; ac y mae hyn yn teilyngu ein ymholiad mwyaf dyfal, yn gymmaint ag nad oes egwyddor bwysicach yn perthyn i'r grefydd Gristionogol. Mae yr athrawiaeth o fod ac undod Duw, yn gyfiredin i ni a holl ddynolryw: yr oedd athrawiaeth y Brindod yn adnabyddus i'r rhai oll a fwynhäent ddatguddiad Dwyfol, hyd yn nod dan yr Hen Destament: enawdoliaeth Mab Duw oedd addawedig a dysgwyliedig er pan ddaethai pechod gynaf i'r byd: ond, y mae gweinidogaeth yr Ysbryd yn perthynu mor arbenig i'r Testament Newydd, fel y dywedai yr Efengyllydd wrth ymadroddi am hyn, "Canys etto nid oedd yr Ysbryd Glân wedi ei roddi o herwydd na ogoneddasid yr Iesu etto," Ioan 7. 39; ac ni wyddai dysgyblion Ioan gymmaint a bod Ysbryd Glân, Act. 19. 2. Mae y ddau ddywediad uchod yn golygu ei oruchwyliaeth hon: canys nid y pryd hyny yr oedd efe yn dechreu bod, ac nid oeddynt hwythau yn anhysbys o'i fodoliaeth ef. Gan hyny, er cymhell dyfalwch yn yr ymholiad yma, myfi a gynnygiaf rai ystyriaethau ychwanegol.

1. Rhagorfraint fawr, a rhagoriaeth goruchel cyflwr yr eglwys dan oruchwyliaeth yr efengyl, yw tywalltiad helaeth o'r Ysbryd Glân. Dyfodiad Crist yn y enawd, oedd addewid fawr yr Hen Destament; ond yr oedd ei ddyfodiad ef i fod y cyfryw, ag i roddi terfyn ar yr ansawdd hono ar yr eglwys, yn mna un y dysgwyliid ei ddyfodiad ef; eithr yr addewid hon am yr Ysbryd oedd i fod yn sylfaen cyflwr eglwysig arall, ac yn foddion ei barhâd. Gan hyny, od oes genym un ymdeinlad yn achos yr efengyl ei hunan, ystyriwn y pethau hyn.

2. Gelwir gweinidogaeth yr Efengyl, trwy yr hon y'n hadgenhedlir, yn Weinidogaeth yr Ysbryd, 2 Cor. 3. 6; oblogid ei bresenoldeb addawedig gyda hi, ac mewn gwrthgyferbyniad i "weinidogaeth y ddeddi," yn yr hon yr oedd llawys o ordinbadau addoliad, a seremonïau gogoneddus; a'r neb na's gwyr fwy am Weinidogaeth yr Efengyl na'r hon a gyntwisir mewn sylw ar lywodre y sefydliadau,

ni's gwyr ddim am dani. Nid ydym yn dywedyd hyn, fel pe byddem yn ymholi i ryw ysbrydoliaeth annghyffredinol yn yr oes bresenol,—ond y mae y fath bresenoldeb o eiddo Ysbryd Duw gyda gweinidogaeth yr Efengyl yn ei gyn-northwy, ei gyfraniad o ddoniau a galluoedd, arweiniad a chyfarwyddyd, heb yr hyn nid yw ond llwyr ddi fudd.

3. Nid yw addewid a dawn yr Ysbryd dan yr efengyl yn cael ei gwneyd i ryw fath o bersonau yn unig, ond i'r holl gredinwyr, fel y byddo eu hamgylchiadau yn gofyn. Mynai y Pabyddion gyfyngu yr addewid yma i'w Pab a'i Gynghoriaid; ond y mae yn eiddo cyffredin yr holl gred-inwyr yn eu sefyllfeydd amrywiol, yr holl eglwysi yn ol eu trefniadau, a'r holl weinidogion yn eu swydd. Mae yn wir fod ei weithrediadau anarferol, y rhai oeddynt angen-rheidiol er gosod sylfaen yr eglwys, wedi pallu; ond y mae holl waith ei ras yn cael ei ddwyn yn mlaen y pryd hwn mor drwyadl ag ydoedd ar ddydd y Pentecost; ac felly y mae ei gyfraniad o ddoniau er adeiladaeth yr eglwys, Eph. 4. 10, &c. Gan hyny, y mae addef gwaith yr Ys-bryd, yn brif ran o'r broffes hono i'r hon y gelwir yr holl gredinwyr.

4. Fe'n dysgir i weddïo am i Dduw roddi ei Ysbryd Sanctaidd i ni, fel y'n galluoger trwy ei gymmhorth ef i fyw i Dduw. Archai ein Iachawdwr ni i fod yn daer yn ein gweddïau am dano, ac i'n calonogi at hyny, efe a add-awai y byddai i ni lwyddo; "Pa faint mwy y rhydd eich Tad o'r nef yr Ysbryd Glân i'r rhai a ofyno ganddo?" Luc. 11. 9—13. Gan hyny, efe yw testun mawr ein gweddïau; ac y mae yr addewid neillduol hono o eiddo ein Harglwydd, y byddai iddo ei anfon ef fel Dyddanydd, i fod yn gyf-arwyddor i weddïau yr eglwys yn mhob oes. Ac nid oes un eglwys yn y byd wedi dirywio cymmaint, fel na chan-fyddir yn eu gwasanaeth cyhoedd dystiolaethau o'r hyn oedd eu ffydd a'u hymarferiad, mewn gweddio am yr Ysbryd.

5. Rhaid ail nodi yr hyn a grybwyllwyd o'r blaen yma,

sef addewid ddifrifol yr Arglwydd Iesu, ychydig cyn iddo adael y byd hwn: ac fel yr oedd efe yn cadarnhau ei Destament y pryd hyny, efe a adawodd ei Ysbryd, fel ei gymmun-rodd fawr i'w ddysgyblion. A hyn oedd y gwystl mawr o'u hetifeddiaeth ddyfodol, ar yr hyn yr oeddynt hwy i fyw yn y byd yma. O fel y llawenychai rhai pe y gallent gael ond crair unrhyw beth a fuasai yn perthynu i Grist, er na byddai o unrhyw lesäad iddynt hwy! Pa gynifer o'r rhai a clwir yn Gristionogion, a ymfrostant mewn rhyw rith ddarnau o'i groes ef! Mae cariad wedi ei gamarfer gan goel grefydd yn gorwedd wrth wraidd y gwagedd yma; hwy a fynnent gofleidio unrhyw beth a adawsid iddynt gan eu Gwardwr croeshoeliedig; eithr ni's gadawodd efe y cyfryw bethau iddynt erioed; ac ni's darfu iddo ef erioed fendithio a sancteiddio y cyfryw bethau i amcanion cyssegredig. Ond hyn a dystiolaethir yn amlwg yn yr efengyl, ddarfod iddo, pan oedd ei galon yn gorlifaw o gariad at ei ddysgyblion, a phan oedd yn rhagolygu eu cyflwr a'n profedigaeth yn y byd, addaw rhoddi yr Ysbryd iddynt, i aros gyda hwy yn dragywydd. Gan hyny, yn ol fel y prisiwn ni ef, y dylid mesur ein parch i gariad a doethineb y Gwardwr bendigedig. Ac mewn gwirionedd, yn ei air a'i Ysbryd yn unig y gallwn ni ei anrhydeddu neu ei ddirmygu ef; y mae efe yn anfeidrol ardderchog yn ei berson ei hun; fel na's gall dim o'r eiddom ni effeithio dim arno ef; ond y mae efe yn profi ein ffydd, ein cariad, a'n hufudd-dod, yn ein hymddygiadau at y pethau hyn.

Ac os ystyriwn ni yr addewid hon o'r Ysbryd o ran y dybenion o honi, nuni a ganfyddwn ei fod ef yn cael ei addaw fel yr unig achos, ac Awdwr pob daioni a fwynheir genym yn y byd hwn; canys nid oes un daioni yn cael ei gyfrannu i ni, un cysur yn cael ei roddi ynom, nac un daioni yn cael ei goledd genym tuag at Dduw, ond a weithredir yn effeithiol ganddo ef yn unig.

Y gwaith mawr, trwy yr hwn yr amcanai Duw ymogon-

eddu yn y byd hwn, oedd y grëedigaeith newydd; yr hon gan hynny sydd raid ei bod yn cynnwys y datguddiad perffeithiaf o honaw ef ei hunan; canys oddiwrth yr amlygiad yma y mae gogoniant Duw i ddeillio. Am hynny y mae yr Arglwydd Iesu Grist yn ei gyfrwngwriaeth, yn ddeiw y Duw anweledig, yn ddysglaerdeb ei ogoniant ef, ac yn wir lun ei berson ef, aia fod holl brïodoliaethau gogoneddus y natur Ddwyfol yn cael eu hamlygu ynddo a thrwyddo ef, yn amlwg i ragorach nae yr oeddynt yn y grëedigaeith gynaf. Ac yma yn neillduol, y mae Duw wedi ei ddatguddio ei hun i'r Tri yn Un. Mae dirgelwch gogoneddus y Drindod Sanctaidd, yn cael ei analygu yn odidog yn y grëedigaeith newydd; nid cymmaint trwy ryw osodiadau penodol, a thrwy amlygiad o gyd weithrediau y Personau Dwyfol, y naill tuag at y llall, a'u gweithrediau gwahanuethol tuag atton ni. A gyneir hyn, nid er mwyn llawer o'r meddyliau a rhyw synwylau sychion am Dduw, oed er mwyn eu dysgu pa fodd i roddi ein hymddiried ynddo ef, i ufuddhau a byw iddo ef ac i feddu cymmundeib âg ef hyd oni ddolom i'r lawyniad o honaw.

Mae tri pheth yn ymgymyng i'n crediniaeth yn y grëedigaeith newydd yma. 1. Y lluniaethiad goruchel o honi, yr hyn a brïodolir yn wastadol i gyngor a gras y Tad. A chan i'r Mab gymeryd arddo wventhur yr hyn a lluniaethiad gan y Tad, yr oedd llawys o weithredoedd o eiddo y Tad tuag at y Mab, megis, ei anfon, ei roddi, a'i osod ef: parottoi corff iddo, ei gymnal, ei wneirwyo, a rhoddi pob iddo ef: y rhai ar gyfrif yr awdurdod, y cariad, a'r doethineb a weithredir ynddynt, a berthynant i'r Tad, er fod y cyfnewid gweithredol o honnyd yn pethym yn bennaf i Berson arall. Yn y pethau hyn, y mae Person y Tad yn cael ei ddwyn i'n sylw, i'w adnabod a'i adoli.

2. Priodolir dwyn y lluniaethiad uchel i weithrediad i'r Mab; yr hwn a ymrwymodd i gyflawni yn ei Berson ei hun yr holl waith a drefnasid iddo ef gan addeutu o a

chynghor y Tad. Ac yn y gweithrediadau Dwyfol hyn y datguddir Person y Mab i ni yn wrthddrych i'w anrhydeddu genym, megis yr ydym yn anrhydeddu y Tad.

3. Priodolir y cymhwysiad a'r perffeithiad o'r lluniaethiad goruchel, i'r Ysbryd Glan. Efe bïoedd cyflawni yr hyn oll oedd i'w wneuthur mewn perthynas i Person y Mab, neu i feibion dynion, er perffeithiad cynghor y Tad, a gwaith y Mab, yn nghymhwysiad neillduol y naill a'r llall i'w dybenion pennodol. Trwy hyn y'i gwneir yn adnabyddus i ni, a thrwy hyn y cyfarwyddir ein ffydd. Ac fel hyn, y mae Duw yn y gwaith mawr hwn, yn peri i'w holl ogoniant fyned heibio i ni, fel yr adnabyddom, ac yr addolom ef yn gywir. A pha beth yw gwaith neillduol yr Ysbryd, nyhi a awn rhagom i ddangos, allan o law.

PEN III.

*Gwaith yr Ysbryd Glan ar natur ddynol Crist,
Pen y grëedigaeth Newydd.*

Mae goruchwyliaeth a gwaith yr Ysbryd yn y Grëedigaeth Newydd yn dwyn perthynas yn gyntaf â *Phen yr Eglwys*, Iesu Grist; ac yn ail, â'r *Aelodau* o'i gorff dirgeledig ef. Gan hyny y mae yn gweddu i ni ymofyn yn y lle blaenaf, pa rai ydynt y gweithrediadau hyny o'r rhai yr oedd Person Crist yn ei natur ddynol yn wrthddrych union-gyrchol?

Yn gyntaf. Yr oedd flurfiad a chenhedliad gwyrthiol corff Crist yn nghroth y Wryf fendigedig, yn waith neillduol yr Ysbryd Glan. Mae yn wir fod y lluniaethiad o hyny yn cael ei briodoli i'r Tad gan Grist ei hunan; "corff a gymhwysaist i mi;" hyny yw, yn nghynghor a chariad tragwyddol y Tad: ac o ran y cymeriad gwirfoddol o'r ddynoliaeth, fe'i priodolir i'r Mab ei hunan, yr hwn gan fod y plant yn gyfrannogion o gig a gwaed, a fu yntau yn gyfrannog o'r un pethau. Ond gwaith

neillduol yr Ysbryd Glan oedd yr effeithioliad Dwyfol yn y peth hyn, Matt. 1. 18. "Wedi dyweddïo Mair ei fam ef â Joseph, cyn eu dyfod hwy yn nghyd, hi a gafwyd yn feichiog o'r Ysbryd Glân." Adn. 20 "Yr hyn a genhedlwyd ynddi, sydd o'r Ysbryd Glân."—Luc. 1. 35. "A'r angel a attebodd ac a ddywedodd wrthi, Yr Ysbryd Glan a ddaw arnat ti, a nerth y Goruchaf a'th gysgoda di; am hyny hefyd y peth sanctaidd a enir o honot ti, a elwir yn Fab Duw." Yr oedd y weithred yma o eiddo yr Ysbryd Glan, yn weithred o grëu; nid fel y weithred grëawl gyntaf mae yn wir, yr hon a gynnrychai ddefnydd pob peth o ddim; ond cyffelyb i'r gweithredoedd erëawl canlynol, trwy y rhai y gwnelid o ddefnydd paratocedig eisoes, bethau i fod yr hyn nid oeddynt o'r blaen. Felly y ffurfiwyd dyn o bridd y ddaiar; ac y gwnaed gwraig o asen a gymerasid allan o'r dyn: a'r un modd y bu wrth ffurfio corff Crist, er ei wneuthur trwy allu anfeidrol, eto fe'i gwnaed o sylwedd y Wryf fendigaid. Ac yr oedd hyn yn angenrheidiol, (1.) Ar gyfrif yr addewid gyntaf, Y byddai i Had y wraig yssigo pen y sarff; canys yr oedd y Gair i gael ei wneuthur yn gnawd, a'i wneuthur o wraig. (2.) Yr oedd hyn yn angenrheidiol hefyd er cwblhau yr addewidion a wnaethpwyd i Abraham, ac i Dafydd: canys yr oedd y Messiah i dyfod o'u lwynau hwy; yr oedd efe i gymeryd "had Abraham," ac i'w wneuthur "o had Dafydd yn ol y cnawd." (3.) Er cadarnhau y gwirionedd yma, mae dau o'r Efengylwyr wedi rhoddi ei âchyddiaeth i ni, yr hyn ni buasai yn wirioneddol nac i'r pwrpas, pe na buasai wedi ei wneuthur o sylwedd y Wryf. (4.) Mae ein holl gyfathrach âg ef, trwy yr hyn y'i cymhwysid i fod yn Waredwr i ni, yn ymddibynu ar hyn. Canys, pe na buasai ef yn gyfrannog o'n natur ni, ni buasai sail i gyfrif yr hyn a wnaeth ac a ddiodd-efodd ef i ni, (Rhuf. 8. 3.) eithr cyfrifir y pethau hyn i ni, pan na's gellid eu cyfrif i angelion, naturiaeth y rhai ni's cymerodd. Heb. 2. 16. Ac oddiwrth hyn nuni a allwn gasglu,

1. Na's gellid dywedyd am Grist ar y cyfrif yma, hyd yn nod gyda golwg ar ei natur ddynol, ei fod ef yn "Fab i'r Ysbryd Glan;" er ei fod ef yn llanw lle tad naturiol iddo ef; canys y mae y datguddiad o berthynas fabaidd, yn deilliaw oddiar berffaith genhedliad yn unig, ac nid oddi-ar bob rhyw effaith a gynnyrchir gan ei achos. Pan ennynir un tân gan y llall, ni ddywedir ei fod yn fab y llall; llaw-er llai pan adeilado dyn dŷ, y dywedwn mai ei fab yw y tŷ a adeiladodd efe. Gan hyny, nid oedd unrhyw berthynas rhwng Person yr Ysbryd a natur ddynol Crist angen nag sydd rhwng Creawdwr a chrëadur.

2. Bod y weithred yma o eiddo yr Ysbryd yn ffurfio corff Crist, yn gwahaniaethu oddiwrth weithred y Mab yn cymeryd y natur ddynol i undeb personol âg ef ei hunan. Nid gweithred o grëedigaeth oedd yr olaf, ond o gariad a doethineb annbraethadwy; yn cymeryd y natur a gymhwysid felly iddo, i fod yn eiddo ei hunan yn y fan y'i ffurfid, ac felly attal ymfodoliad unigol y natur hono wrthi ei hunan.

3. Gan fod cenhedliad Crist yn y groth, yn effaith gweithred grëawl, ni's gwnaed hyny yn raddawl ac mewn rhyw yspaid o amser; ond fe'i perffeithwyd yn y fan. Canys er y gellir priodoli graddiaeth ac yspaid i weithredoedd crëawl o eiddo gallu anfeidrol (megis y crëwyd y byd mewn chwe diwrnod) eto cynnyrchid pob rhan ag oedd yn wrthddrych gweithred grëawl neillduol, yn ddiattreg. Felly yr oedd ffurfriad corff Crist, er iddo gynnyddu yn y groth wedi hyny hyd yr enedigaeth. Ac fel y mae yn debyg i'r cenhedliad yma gymeryd lle yn ddiöed ar gyfarchiad yr angel, felly yr oedd yn angenrheidiol na byddai dim o natur ddynol Crist yn bod o honi ei hunan cyn ei huniad â Mab Duw; canys ar fynydd ei ffurfriad, "y Gair a wnaethpwyd yn gnawd," a Mab Duw "a wnaethpwyd o wraig."

Mae yn ofynol i ni ystyried yn nesaaf, pa fodd y priodol-

ir cenhedliad Crist i'r Ysbryd Glân, ac i'r Forwyn: "Morwyn a fydd feichiog." Esa. 7. 14.—"Ti a feichiogi yn dy groth, ac a esgori ar fab." Luc 1. 31. Ac eto, dywedir yn yr hen gredo hwnw, a elwir yn gyffredin "Credo yr apostolion," ei gael o'r Yspryd Glân, ac yn unig "A aned o Fair Forwyn." Dylem sylwi, fod y gwaith yma yn cael ei briodoli i'r Ysbryd Glân, fel yr achos effeithiol, yr hwn trwy ei allu a gynyrechai yr effaith; ac i'r Forwyn Fair, fel yr achos goddefol a defnyddiol, canys ffurfiwyd ei gorff ef o'i sylwedd hi. Ac yr oedd hyn wedi ei dywedd-iad â Joseph. (1.) Yr oedd hi oddi tan orchudd ei dywedd-iad âg ef, i dderbyn amddiffyniad i'w diniweidrwydd. (2.) Trefnodd Duw un i ofalu am dani hi a'i phlentyn yn ei febyd:—a thrwy hyny, (3.) Yr oedd cin Iachawdwr i gael ei ryddhau oddiwrth y cyfrifiad o'i fod o enedigaeth anghlyfeithlawn, hyd oni roddai dystiolaeth trwy ei wyrthiau ei hun o'i genhedliad gwyrthiol. (4.) Fel y byddai ganddo un, ar gyfrif yr hwn y gellid cofrestru ei âchyddiaeth, er amlygu cyflawniad yr addewid i Abraham ac i Dafydd: oblegid ni pharheid y llinach yn gyfreithlawn trwy onid y fam yn unig. O herwydd hyny y dyru Matthew âchyddiaeth Joseph i ni, â'r hwn yr oedd ei fam wedi ei dyweddio yn gyfreithlawn; ac er fod Luc yn rhoddi ei llinach naturiol trwy hynafon y Forwyn, eto nid enwai hi, namyn crybwyll eu dywedd-iad yn unig. Efe a ddechreuwa gyda'i thad *Eli*, neu *Heli*.

Gwnaed corff Crist trwy ei grëad gwyrthiol yn drigle gynhwys i'w enaid sanctaidd. Heflaw llwgr cyffredinol ein natur, mac gogwyddiad neillduol ei gyfansoddiad ei hunan, gan bob un o honom ni i ymryson â hwy. Ac am hyny y mae un yn dueddol i ddigofaint, arall i wammalrwydd, y trydydd i chwantachrwydd, a'r llall i seguryd. Ond gan fod corff Crist yn berffaith bur, nid oedd un tuedd yn ei gyfansoddiad ef i ogwyddo yn y radd leiaf oddiwrth sancteiddrwydd perffaith. Yr oedd cyssonedd eithaf ei dymher naturiol ef, yn gwneuthur cariad, hynawsedd, add-

fwynder, amynedd, llarieidd-dra, a daioni yn naturiol iddo ef, fel un na's meddai gynhwysder at un rhyw ysgogiadau o dueddiad gwahanol. Am hynny hefyd, er cymmeryd o honaw arno ei hunan y gwendidau perthynol i'r natur ddynol, eto ni chymerodd yr un o'n gwendidau neillduol ni, y rhai ydynt yn glynu wrthym trwy ddrygedd ein cyfansoddiadau. Efe a gymerodd arno ei hunan y nwydau anianol hynny a berthynant i'n meddyliau ni, y rhai a allant fod yn foddion o drallod, megis gofyd a galar; a'r gwendidau anianol hynny ydynt yn ofidus i'r corff, megys newyn, syched, blinder, a phoen; ond yr oedd efe yn hollol rydd oddiwrth ein anhymerau a'n anhwylderau corfforol ni.

Yn ail. Megys yr oedd natur ddynol Crist wedi ei ffurfio yn wyrthiol, yr oedd hi wedi ei sancteiddio hefyd o'i chenhedliad, a'i llanw â gras yn ol ei chymhwysder. Gan nad oedd wedi ei chenhedlu trwy genhedliad naturiol, nid oedd wedi cyfrannogi o'r pechod gwreiddiol o Adda; ond yr oedd yn hollol ddiniweid megys yr oedd Adda yn y dydd y'i crewyd. Heblaw hynny, yr oedd wedi ei doniaw â phob gras mewn modd neillduol gan yr Ysbryd.—“Yna y daw allan wialen o gyff Jesse, a blaguryn a dyf o'i wraidd ef; ac Yspryd yr Arglwydd a orphwys arno ef; Yspryd doethineb a deall, Yspryd cynghor a chadernid, Yspryd gwybodaeth ac ofn yr Arglwydd; ac a wna ei ddeall ef yn fywiog yn ofn yr Arglwydd.” Esa. 11. 1—3. Gwaith sancteiddhâol cyntaf yr Ysbryd yn y groth, yw yr hyn a olygir yn benaf yn yr addewid yma. Yr oedd enaid Crist o'r fynydd gyntaf y'i dygwyd i fod, yn gymhwys ddeiliad ei lon'd o ras fel ei drigias gwastadol; er fod yr ymarferiad o honaw yn cael ei attal mewn mesur, hyd oni chymhwysid galluoedd y corff i hynny.

Yn drydydd. Yr oedd yr Ysbryd yn dwyn y gwaith yma yn mlaen;—ac yma mae yn rhaid i ni sylwi ar ddau beth: (1.) Yr oedd Crist fel dyn yn ymarfer pob gras trwy alluoedd rhesymol ei enaid, ei ddeall, ei ewyllys, a'i serch-

iadau; canys fel dyn yr oedd efe yn gweithredu gras. Nid oedd ei natur Dŵyfol ef yn llanw lle enaid dynol, ac nid oedd yn gweithredu y gweithredoedd a gyflawnai efe yn ddigyfrwng: ond gan ei fod ef yn ddyn perffaith, ei enaid rhesymol oedd egwyddor union-gyrcholei holl weithrediau moesol.—Yn yr arferiad o'r galluoedd yma, yr oedd efe yn cynnyddu fel dynion eraill, yr hwn gynnydd a ddylunid gan gynnydd mewn gras hefyd.—“A'r bachgen a gynnyddodd,” Luc 2. 40, 52; hyny yw mewn corffolaeth, “ac a gryfhaodd yn yr Ysbryd,” neu yn ngalluoedd y meddwl. Yr oedd efe yn llawn, ac yn llanw yn barhaus o raddau newyddion o ddoethineb, fel yr oedd galluoedd rhesymol ei feddwl yn cael eu cymhwyso i'w derbyn; a gwaith neillduol yr Ysbryd Glan oedd y cynnydd yma. (2.) Yr oedd cymhwysder yn ei natur ddynol i gael cyflwyniad o wrthddrychau newyddion i'w sylw, am y rhai ni's gwyddai ddim o'r blaen; ac y mae hyn mor anysgaredig oddiwrth y natur ddynol fel y cyfryw, ag yw blinder neu newyn; ond nid yw yn gamwedd neu ddiffyg beius. Mae anwybodaeth am unrhyw beth y dylai un ei adnabod, yn ddrwg moesol; ac ni's gellir priodoli hyny byth i Grist; ond fel mai anwybodaeth o ryw bethau yn unig yw hyn, nid yw hyny namyn gwadiad o hollwybodaeth anfeidrol, yr hyn nid yw yn annghysson â sancteiddrwydd uchaf y natur ddynol.—Am hyny y dywedai ein Harglwydd am dano ei hunan na's gwyddai ddydd ac awr diwedd pob peth; ac y dywaid yr apostol am dano, iddo ddysgu ufudd-dod trwy ddyoddefiadau. Yn nghynddrychiad pethau o newydd i'w natur ddynol, yr oedd ei ddoethineb gwrthddrychol yn cynnyddu; ac mewn profedigaethau newyddion, efe a ddysgai yn brofiadol ymarferiad gras o newydd; a hyn oedd gwaith parhaus yr Ysbryd, yr hwn oedd yn trigo ynddo ef “heb fesur.”

Yn bedwerydd. Fe'i henneiniwyd gan yr Ysbryd Glan â'r galluoedd anarferol hyny oeddynt angenrheidiol er cyflawniad ei swydd.—“Ysbryd yr Arglwydd Dduw sydd at-

naſ; o herwydd yr Arglwydd a'm henneiniodd i efengylu i'r rhai llariaidd; efe a'm hanfonodd i rwymo y rhai yssig eu calon, i gyhoeddi rhyddid i'r caethion, ac agoriad carchar i'r rhai sydd yn rhwym." Esa. 61. 1. Swydd broffwydoliaethol Crist a olygir yma, drwy yr hon y dysgai efe ddynion yn natur ei swyddau eraill. Cymhwysid ef i'r gwaith yma trwy enneiniad yr Ysryd; ac ar ei fedydd efe a dderbyniodd y gwystl gweledig, trwy yr hwn y'i cadarnheid efe ei hunan yn ei alwad, ac y tystid i eraill am wirionedd ei alwad i'r swydd broffwydoliaethol gan Dduw. Yna y disgynodd Ysryd Duw fel colomen, ac y daeth arno ef: "Ac wele lef o'r nefoedd yn dywedyd, Hwn yw fy anwyl Fab, yn yr hwn y'm boddlonwyd." Trwy hyn y rhoddid sel fawr y nef ar ei swyddogaeth, Ioan 6. 27. Ac yn awr efe a ymatflai yn drwyadl yn ei weinidogaeth gyhoeddus. Yn achlysurol yn unig yr amlygasid presenoldeb Duw gydag ef, megis pan y llanwai ddynion â syndod wrth ymresymu â'r Doctoriaid yn y deml; ac er iddo gyflawni llawer o weithredoedd annghyffredinol, ond odid, yn ystod ei oes annghyhoedd, eto ni's doniasid ef yn gyflawn i'w waith hyd amser ei fedydd. Ar y pryd hwn, yr oedd efe "yn gyflawn o'r Ysbryd Glan;" yr oedd efe yn llenwi yn barhaus o'r blaen; ond y pryd hwn yr oedd efe "yn gyflawn o'r Ysbryd Glan," yn feddiannol ar yr holl ddoniau ysbrydol hyny oeddynt angenrheidiol arno: a chyda golwg ar hyn y dywedai yr Efengylwr am dano, "Oblegid nid wrth fesur y mae Duw yn rhoddi iddo ef yr Ysryd." Ioan 3. 34. "I bob un o honom y rhoed gras, yn ol mesur dawn Crist;" ond rhoddwyd yr Ysbryd i'r Arglwydd Iesu Grist yn anfesuredig, "Oblegid rhyngodd bodd i'r Tad drigo o bob cyflawnder ynddo ef;" fel y byddai efe yn blaenori yn mhob peth.

Yn bummed. Trwy nerth yr Ysbryd Glan y gwnaeth efe y gweithredoedd gwyrthiol hyny, trwy y rhai y cadarnheid ei weinidogaeth ef. Am ba achos y dywedir fod Iesu

o Nazareth yn wr profedig gan Dduw, trwy nerthoedd a rhyfeddodau, ac arwyddion, y rhai a wnaeth Duw trwyddo ef. Felly pan fariai efe allan gythreuliaid, trwy "fŷs Duw," hynny yw, trwy allu anfeidrol Duw, yr hwn a weithredid drwy yr Ysbryd Glân; ac am hynny, pan briodolai yr Iuddewon ei wylhau ef i Beelzebub, efe a ddywedai eu bod hwy yn eblu yr Ysbryd Glân, gweithredoedd yr hwn oeddynt.

Yn chweddol. Trwyddo ef y'i cyfarwyddid, y'i cysurid, a y'i cynhelid yn holl yrfa ei weinidogaeth, ei demtasiynau, a'i ddyoddefiadau. Gall ychydig engrheiffitiau fod yn ddigonol. Yn fuan wedi ei fedydd, efe a arweinid gan yr Ysbryd i'r anialwch i ddechreu ei ymrysonfa a'r diafol. Trwy hyn yr elai efe i mewn i'w weinidogaeth. Trwy ei gynnorthwy ef y'i cludwyd ef yn fuddugawl trwy ei demtasiynau, ac y cafodd fuddugoliaeth drwyadl ar ei wrthwynebwyr, yr hwn a geisiai trwy bob moddion ei wrthwyncbu a'i attal ef yn ei waith. Wedi gorphen y demtasiwn, efe a ddychwelodd o'r anialwch, i bregethu yr efengyl, "yn nerth yr Yspryd;" ac am hynny yn ei bregeth gyntaf yn Nazareth, efe a gymmerth yn destun y geiriau hynny o eiddo y proffwyd Eisaiah,—“Yspryd yr Arglwydd sydd arnaf fi, o herwydd iddo fy enneinio i; i bregethu i'r tlodion yr anfonodd fi, &c.” Ac megis y dechreuodd efe ei weinidogaeth fel hyn yn nerth yr Ysbryd, efe a amlygaid doethineb a gras parhaus, er synedigaeth pawb, gan gau safnau ei elynion. Trwyddo ef y'i dyddenid yn ei holl yrfa, o'i dechreu i'r diwedd.

Yn seithfed. Efe a'i hoffrymodd ei hun i Dduw trwy yr Ysbryd tragywyddol. Heb. 9. 14. Ni's gall y rhai a edrychant ar y tu allan i angau Crist yn unig, ganfod dim ynddo ond dyoddefaint. Cymerodd yr Iuddewon ef, a chyd a'r milwyr, hwy a'i fflangellasant ac a'i lladdasant ef; ond yr hyn a deilynga yr ystyriaeth benaf genym ni mewn cyssylltiad a'i angau ef, yw ei waith yn ei offrym-

mu ei hun yn aberth i Dduw, i wneuthur iawn dros bechaduriaid; a hyn a wnaeth efe trwy yr Ysbryd tragywyddol; lle y gallwn sylwi ar yr hyn a ganlyn:—

1. Efe a'i sancteiddiodd, neu a'i neillduodd ei hun i Dduw, i fod yn aberth. “Er eu mwyn hwy yr wyf yn fy sancteiddio fy hun,” Ioan 17. 9. Yr oedd efe yn berffaith sanctaidd cyn hyn, o ran purdeb natur, ond yma sonir am ei waith yn ei sancteiddio ei hun, fel y neillduid yr offrm a fyddai i’w aberthu gynt, i’r perwyl hyny yn gyntaf. Dyma ei weithred offeiriadol gyntaf, a hyn a wnaeth efe trwy nerthol weithrediad yr Ysbryd tragywyddol.

2. Efe a aeth i’r ardd o’i fodd, yr hyn oedd yn cyfatteb i ddygiad yr aberth at ddrws y babell, yn ol y gyfraith; canys yno y darfu iddo ef, nid yn unig ei roddi ei hun i fynu i ddwylaw ei elynion; ond y dechreuodd efe hefyd yn weithredol ar y gwaith o’i offrymmu ei hun i fynu i Dduw yn ei ing, “pan offrymmai efe weddiau a deisyfiadau.”

3. Yn yr hyn oll a ganlynodd, efe a’i hoffrymmodd ei hun i Dduw trwy y gweithrediadau hyny o ciddo yr Ysbryd Glan ynddo ef, yr hyn a’i dilynodd ef hyd y diwedd; ac ar y rhai hyn yr ymddibynai effeithioldeb ei iawn ef. Gan hyny, nyni a allwn ymholi, pa beth a allai y grasusau hyny fod.—

1. Cariad at ddynolryw:—Crybwyllir hyn yn fynych pan sonir am offrymiad Crist. “Yr hwn a’m carodd I, ac a’i rhoddas ei hun drosaf fi.” Cariad a thosturi yw y gras cyntaf a ofynir mewn Archoffeiriad. Yr oedd cariad yn enaid sanctaidd yr Arglwydd Iesu wedi ymddyrechafu mewn modd annhraethadwy y pryd hyny, a’i gryfder angerddol a’i cynhaliad ef dan ei holl ddyoddefiadau. Megis nad oedd Jacob gan ei fawr gariad at Rahel, yn edrych ond yn fach ar saith mlynedd o wasanaeth am dani, felly Crist, “a ddioddefodd y groes, gan ddiystyru gwaradwydd,” er mwyn y llawenydd o achub ei etholedigion.

2. Yr hyn a’i cynhyrfai ef yn benaf yn y cwbl oedd, ei

gariad annhraethol ef at ogoniant Duw.—At hyn yr amcanai efe. 1. Yr amlygiad o gyfiawnder, sancteiddrwydd, a thostedd Duw yn erbyn pechod; adferu gogoniant Duw, yr hwn a ymddangosai fel wedi ei gymnylu gan bechod; i wneyd iawn i gyfiawnder Duw dros bechod—i fod yn gymmod dros anwiredd, er dangos cyfiawnder Duw: ac efe a ddaeth i wneuthur hyn yn ngwresowgrwydd ei enaid; “Wele fi yn dyfod,” eb efe, “da genyf wneuthur dy ewyllys, O! fy Nuw; a’th gyfraith sydd o fewn fy nghalon;” a phan oedd efe yn ymbarottoi i ddyoddef, efe a ddywedai, “Mi a chwennychais yn fawr fwytta y pasc hwn gyda chwi, cyn dyoddef o honof;” ac ar achlysur arall, “Y mae genyf fedydd i’m bedyddio âg ef, ac mor gyfyng yw arnaf hyd oni orphenwyf!” 2. Bwriadau Iesu Grist roddi ei ras a’i gariad mewn gweithrediad.—Efe a wyddai mai dyma y ffordd i agoryd trysorau gras a chariad, fel y’u tywelltid ar bechaduriaid er gogoniant tragywyddol Duw. Y sêl a’r cariad yma, yr hwn a weithredid yn nghalon Crist trwy yr Ysbryd tragywyddol, oedd y peth, trwy yr hwn yn benaf yr offrymmai efe ei hun i fynu i Dduw.

3. Ei ymostyngiad sanctaidd, a’i ufudd-dod i ewyllys Duw, grasau oeddynt yn awr ar lawn weithrediad, oedd ran arbenig o’i offrymiad ef o honaw en hunan. “Efe a’i darostyngodd ei hun, gan fod yn ufudd hyd angau, i.e., angau y groes;” ac, “er ei fod yn F’ab, efe a ddysgodd ufudd-dod trwy y pethau a ddyoddefodd:” hynny yw, efe a brofodd ufudd-dod trwy ei ddyoddefaint. Mae yn wir ei fod ef yn ufuddhau i Dduw yn wastadol; ond y pryd hwn y deuai efe at y prawf mawr o’i ufudd-dod, gyda golwg ar y gorchymyn neillduol hwnw o eiddo y Tad, sef, “bod iddo roddi ei einioes i lawr.” Dyma y weithred uchaf o ufudd-dod oedd yn ddichonadwy, am ba achos yr amlygai Duw y boddlonrwydd mwyaf ynddi. Gweithredid yr ymostyngiad sanctaidd yma ynddo ef trwy yr Ysbryd tragywyddol,

ac am hyny, trwyddo ef yr offrymmodd efe ei hun i Dduw.

4. I hyn hefyd y perthynna y ffydd hono, yr hon a weithredai efe y pryd hwn ar Dduw a'i addewidion; ac yr oedd hon yn dwyn perthynas, Yn 1, Ag ef ei hunan; y'i cynhelid, ac y'i dygid trwy ei waith i derfyniad dedwydd; "Myfi a roddaf fy ymddiried ynddo," Heb. 2. 12. Mae yn wir i ymosodiadau arswydus gael eu gwneuthur arno, hyd oni waeddodd efe, "Fy Nuw, fy Nuw, pa ham y'm gadewaist?" Ond wedi y cwbl, ei ffydd ef a orchfygodd. Salm 92. 9—11. (2.) Yr oedd a fyno y ffydd hon o'i eiddo â'r cyfammod. "Gwaed y cyfammod" oedd y gwaed a dywalltai efe y pryd hwn; ac efe â dywelltid dros yr Eglwys, fel y gweinyddid bendithion y cyfammod i'w bobl;—gyda golwg ar yr hyn yr oedd efe yn gweithredu ffydd, fel y mae yn ymddangos yn amlwg oddiwrth ei weddi, Ioan 17.

Y gweithrediadau grasol yma o eiddo enaid Crist, oedd y moddion, trwy ba rai yr oedd efe yn yn ei angau, yr hwn oedd dreisgar o ran yr offerynau o honaw, a chosbawl, o ran dedfryd y ddeddf, yn ei offrymmu ei hun yn wirfoddol yn aberth dros bechod; y rhai hyn hefyd, a wnaethpwyd trwy urddas ei Berson ef, yn effeithiol a buddugol, a hebddynt ni buasai ei angau yn aberth. Trwy hyn yr oedd ei offrwm ef yn cael ei wneuthur yn aberth o arogl peraid i Dduw.—Yr oedd Duw wedi cael y fath foddäad trwyadl yn y gweithredoedd gogoneddus hyny o ras ac ufudd-dod, fel yr aroglai efe "arogl esmwyth," neu arogl o orphwysdra tuag at ddynolryw. Yr oedd y boddäad a gafodd efe yn ufudd-dod Crist, yn fwy na'r anfoddäad a gawsai efe yn anufudd-dod Adda.

Yn wythfed. Yr oedd i'r Ysbryd ei waith neillduol tuag at Grist, tra yr yr oedd efe yn sefyllfa y meirwon. Efe a orchymynai ei ysbryd sanctaidd i ddwylaw ei Dad, yr hwn a ymrwymai i'w gadw ef yn angau, ac i ddangos llwybr y bywyd iddo drachefn. Yr oedd ei gorff sanctaidd

ef yn y bedd yn parau i fod dan ofal neillduol Ysbryd Duw; ac felly y cyflawnid yr addewid fawr hono, na adewid ei enaid ef yn uffern, ac na's goddefid i'r Sanct weled llygredigaeth. *Corff* Crist a elwir yma *y Sanct*; yr oedd efe wedi ei wneuthur yn beth sanctaidd trwy ei genhedliad yn y groth trwy nerth yr Ysbryd Glân; ac fe'i gwahaniaethir oddiwrth ei enaid; ac a gyferbynir gan Pedr i gorff marw Dafydd, yr hwn a welodd llygredigaeth, Act. 2. 29. Cedwid sylwedd sanctaidd ei gorff ef yn ddi lwgr trwy nerth yr Ysbryd, heb i ddim o'r cyfaewidiadau a berthynant i gyrff meirw eraill gyfhwrrdd âg ef.

Yn nawfed. Yr oedd gan yr Ysbryd waith neillduol yn ei adgyfodiad ef; efe a farwolaethwyd yn y cnawd, ac a fywhawyd yn yr Ysbryd. 1 Pedr 3. 18, &c. I'r un perwyl hefyd yn haddysgir gan yr apostol. "Ond os Ysbryd yr hwn a gyfododd Iesu o feirw sydd yn trigo ynoch chwi, yr hwn a gyfododd Grist o feirw, a fywiocâ hefyd eich cyrff marwol chwi, Rhuf. 8. 11. Ac mewn man arall y mae efe yn gweddïo, ar i'r Ephesiaid trwy waith yr Ysbryd gael profi cadernid y gallu hwnw trwy yr hwn y cyfododd efe Grist o feirw, Ephes. 1. 17. A dywedid fod yr amlygiad a wnaethid o'i fod ef yn Fab Duw trwy ei adgyfodiad, "yn ol Yspryd sancteiddiad," neu yr Ysbryd sanctaidd, Rhuf. 1. 4. Hyn hefyd yw meddwl yr ymadrodd hwnw, "A gyfiawnhawd yn yr Yspryd." 1 Tim. 3. 16. Ymddangosodd Duw yn y cnawd trwy ei ymgnawdoliad ef; a chyfiawnhawyd ef yn yr Ysbryd, trwy amlygiad o'i ryddäad oddiwrth ddedfryd angau, yn ei adgyfodiad o feirw trwy nerthol weithrediad Ysbryd Duw.

Yn ddegfed. Gogoneddai yr Ysbryd Glân y natur ddynol, ac a'i gwnai yn gymhwys i'w thrigfa dragywyddol ar ddeheulaw Duw, ac yn gynllun o ogoneddiad cyrff yr holl gredinwyr. Yr hwn a wnaethai ei natur ef yn sanctaidd ar y dechreu, a'i gwnehai yn ogoneddus yn awr; ac megis y'n cydflurfir ni âg ef yn ein heneidiau yma; felly y mae

efe yn ei gorff gogoneddus, yn gynllun o'r holl ogoniant hwnw, yr hwn a dderbyniwn ni yn ein cyrff marwol trwy yr unrhyw Ysbryd. Phil. 3. 21.

Mae gwaith arall o eiddo yr Ysbryd, nid yn union-gyrchol ar Berson Crist, ond ar ei ran ef; sef dwyn tystiolaeth iddo ef, mai Mab Duw yw efe. Da y gwyddys y modd y gwaradwyddid ein Harglwydd pan oedd efe yma yn y byd hwn, a thrwy y fath angau cywilyddus y'i hanfonid o honaw. Ac oddiyma y deilliodd ymrysonfa fawr rhwng uffern a nefoedd. Haerai y byd yn gyffredinol mai twyllwr oedd efe, a gosbid yn gyfiawn am ei weithredoedd drygionus: ar y llaw arall, dewisodd yntau ddeuddeg o apostolion, i ddwyn tystiolaeth i sancteiddrwydd ei ymarweddiad, purdeb ei athrawiaeth, a chyflawniad y proffwydoliaethau am dano ef: ond pa fodd y gallai tystiolaeth deuddeg o ddynion tlodion, pa mor onest bynnag a fyddont, lwyddo yn erbyn pleidleisiad gwrthwynebol byd cyfan? Gan hyny, ymddiriedwyd y gwaith o ddwyn tystiolaeth i Grist, iddo Ef, yr hwn sydd uwchlaw pawb, a'r hwn a ddichon beri i'w dystiolaeth ffyni; "ond pan ddel y Dyddanydd. éfe a dystiolaetha am danaf fi." Ioan 15. 26. Am hyny y dadleuai yr apostolion eu cyd-dystiolaeth hwythau, "Nyni ydym ei dystion ef o'r pethau hyn, a'r Yspryd Glân hefyd," Act. 5. 32. A'i ddull ef o ddwyn tystiolaeth, oedd "trwy arwyddion a rhyfeddodau, ac amryw nerthoedd, a doniau." Heb. 2. 4. Yr amcan mawr trwy hyn oll, oedd dwyn tystiolaeth i berson yr Iesu, mai efe oedd Mab Duw mewn gwirionedd; addefedig, a dyrchafedig ganddo ef, ac fel hyn, yn nghyd a'r nerth effeithiol oedd yn cydfyned a'r efengyl, y darostyngwyd y cyffredinolrwydd o ddynolryw i ufudd-dod ffydd.

Nyni a allem gael ein harwain trwy yr ystyriaethau hyn, i'r wybodaeth hono am Iesu Grist sydd mor angenrheidiol, mor ddefnyddiol, ac yn cael ei channol gymmaint yn yr Ysgrythyrau; ac nid yw yr esgeulusdra hollawl o'r wybodaeth hon, yn fwy niweidiol i eneidiau

dynion, nac ydyw ei dysgu trwy foddion anngbyfreithlawn, megis yr arferiad o ddelwau yn mysg y Pabyddion; canys, heblaw eu bod yn cael eu gwahardd gan Dduw i'r cyfryw berwylion, ac wedi eu melldithio â diffwrthder o ran unrhyw ddybenion buddiol,—nid oes un cymhwysder yaddynt hwy eu hunain, namyn i genhedlu dychymygion isel a chnawdol mewn meddyliau ofergoelus. Adnabod Crist “yn ol y cnawd,” ydyw hyn ar y gorau. Ond y mae gogoniant ei natur ddynol ef yn gymwysedig yn unig yn y gweinyddiadau godidog annhraethol hyn o Ysbryd Duw iddo ef, a'i werthrediadau nerthol yuddo ef. Arddangosir hyn yn nrych yr efengyl, a thra yr ydym ninnau yn edrych arno trwy ffydd, fe'n cyfiawidir i'r unrhyw ddelw, gan yr unrhyw Ysbryd.

Ond, os gwneir defnydd priodol o'r ystyriaethau a grybwyllwyd, hwy a'n barweiniant i wybodaeth ysbrydol o Grist; ac nyni a ddylem ei adnabod ef fel hyn: (1.) Fel y carom ni ef, â chariad pur digymmysg. Mae yn wir mai Person Crist fel Duw-ddyn, ydyw gwrthddrych priodol ac eithaf ein cariad: ond y mae ystyriaeth fanol ar ei naturiaethau gwahanol a'u rhagoriaethau, yn effeithiol i ennyn ein cariad tuag atto ef. “Y mae efe yn wyn ac yn wridog; yn rhagori ar ddeng mil;” hyny yw, y mae efe yn berffaith yn mhrydferthwch grasusau yr Ysbryd Glân, yr hyn sydd yn ei wneyd yn annhraethol hawddgar. Gan hyny, a fynech di ddwyn Crist yn y fath fodd o flaen dy serehiadau, fel y byddo dy gariad yn ddifffuant, ac heb gael ei wastraffu ar gau wrthddrych, creadur dy dychymygion dy hunan?—Ystyria pa beth a ddywedwyd am dano ef:—undeb gogoneddus ei ddwy natur yn yr un Person,—gogoniant digrëedig ei natur Ddwyfol,—a'r perffeithrwydd o ras oedd yn preswyllo yn ei natur ddynol; ac os gelli, ac os ydwyt yn ymhyfrydu yuddo ef, ac yn ei garu ef ar y cyfrifon yma, mae dy gariad yn ddifffuant ac yn ysbrydol. (2.) Dylem adnabod Crist nes

llafurio am fod yn gydffurf ag ef: ac y mae y cydffurf-
iad yma yn gymwysedig mewn cyfrannogiad o'r grasus-
au, o'r rhai y mae cyflawnder yn preswyllo ynddo ef: ac
ni's gallwn ymestyn yn iawn at hyn, ond trwy adnab-
yddiaeth o waith yr Ysbryd ar ei natur ddynol ef. Fel
hyn, nyni a roisom ddarluniad byr o waith yr Ysbryd yn
ac ar Berson Crist, Pen yr eglwys: yn nesaf, rhaid i ni
ystyried ei waith ef yn parottoi corff dirgeledig iddo
ef, yn ei weithrediadau grasol ar etholedigion Duw.

PEN. IV.

*Gwaith cyffredinol yr Ysbryd ar aelodau y Corff
dirgeledig o'r hwn y mae Crist yn Ben.*

Yr ydym wedi bod yn ystyried gwaith yr Ysbryd yn
gosod sylfaen Eglwys y Testament Newydd, yn ei oruch-
wyliaethau tuag at Grist, ei Phen. Efe yw *carreg sylfaen*
yr adeilad yma, a *saith llygaid* yn gerfiedig arno, neu wedi
ei lanw â pherffeithrwydd trwyadl o holl ddoniau a grasus-
au yr Ysbryd. Zech. 3. 9. A'r un llaw ag a osododd y syl-
faen hon, sydd yn gorphen yr adeilad hefyd. Yr un Ysbryd
ag a roddwyd iddo ef, "nid wrth fesur," sydd yn rhoddi
gras i bob un o honom ninnau "yn ol mesur dawn Crist."
Yr hwn a barottodd, a sancteiddiodd, ac a ogoneddodd nat-
ur ddynol Pen yr Eglwys, a gymerodd arno barottoi, sanct-
eiddio, a gogoneddu ei gorff dirgeledig, neu yr holl ethol-
edigion a roddwyd iddo ef gan y Tad. Ac mewn perthyn-
as i hyn, nyni a allwn wneyd y rhag-sylwadau a ganlyn:—

1. Gan mai gwaith perffeithiawl ydyw y gwaith hwn
o eiddo yr Ysbryd, ac nid gwaith gwreiddiol, mae yn
cynnwys tybiaeth angenrheidiol o gariad, gras, a bwriad
tragywyddol y Tad, a hoil gyfryngdod Iesu Grist; canys
ei waith arbenig ef ydyw effeithioli y pethau hyn at en-
eidiau yr etholedigion, er mawl gogoniant gras Duw. Yn
y grëedigaeth gyntaf, ymddangosai Duw fel un yn am-

canu yn benaf at ogoneddiad priodoliaethau hanfodol ei natur; ei allu, ei ddaioni, a'i ddoethineb;—ond yn y gredigaeth newydd amcana Duw wneyd amlygiad neillduol o bob Person yn wahaniaethol yn ei weithrediadau neillduol; a gwneyd datguddiad cyflawn o drefn y Drindod sanctaidd, mewn goleu llawer rhagorach nac a feddid dan yr Hen Destament. Nyni a ganfyddwn weithrediadau bywiog ffydd yn yr hen saint gynt, yn eu dynesiadau at Dduw; ond am ddyfodfa oleu at y Tad,—trwy y Mab,—yn yr Ysbryd, Ephes. 2. 18. (yn yr hyn y mae bywyd ein cymmundeb â Duw yn gynnwysedig) ni chlywn ddim son am dano. Gan hyny, y mae Duw yn dangos yn eglur, fod sylfaen y cyfan wedi ei osod yn nghyngor y Tad; y cyflawniad o'r cyngor sydd trwy gyfyryngdod y Mab, gan fod Duw yn bwriadu i lawb gael eu dwyn i'w aurhydeddu ef fel y maent yn aurhydeddu y Tad; ac y mae cymhwysiad gwirioneddol y cwbl at eneidiau dynion i fod trwy yr Ysbryd, fel y'u gwnele yn gyfrannogion o'r gras a ragluniwyd yn nghyngor y Tad, ac a barottowyd yn nghyfyryngdod y Mab; ac yn hyn y mae yr Ysbryd Glan i gael ei ogoneddu, fel y byddo iddo ef yn nghyd a'r Tad a'r Mab, gael ei adnabod, ei fawrygu a'i addoli.

2. Yn ol natur a threfn y gwaith hwn o eiddo Duw, y mae yn bod, mai wedi i'r Mab ymgnawdoli, a chyflawni yr hyn y cymerasai arno ei wneuthur yn ei Berson ei hun, y mae yr addewid fawr am berffeithiad gwaith yr iachawdwriaeth, yn golygu antoniad yr Ysbryd Glan i gyflawni yr hyn y cymerasai yntau arno ei wneuthur. Wedi i'n Harglwydd esgyn i'r Nefoedd, dywedai yr Apostol Pedr wrthym,—“Wedi ei ddyrchafu ef trwy ddeheulaw Duw, ac iddo dderbyn gan y Tad yr addewid o'r Ysbryd Glan;” hyny yw, efe a dderbyniodd yr hyn oedd yn yr addewid. Nid y pryd hyny y rhoisid yr addewid ei hun gyntaf iddo; canys efe a'i derbyniasai yn y cyf-ammot, pan ymgymherodd efe a'r gwaith o brynu dyn; ac nid erdo ei hunan y'i derbyniodd m ychwaneg, canys

yr oedd efe yn gyflawn o'r Ysbryd Glan er pan ymgnewdolodd; ond efe a dderbyniodd y fendith addawedig fel y gallai efe dywallt ei Ysbryd ar ei ddysgyblion, fel y dywaid yr apostol yma,—“Wedi iddo dderbyngan y Tad yr addewid o'r Yspryd Glan, efe a dywalltodd y peth yma yr ydych chi yr awrhon yn ei weled ac yn ei glywed,” hyny yw, yn ei weithrediadau gwyrthiol a'i effeithiau.

Yma y gorwedda sylfaen yr eglwys Gristionogol. Galwasai ein Harglwydd Iesu Grist ei apostolion at y gwaith mawr o adeiladu ei eglwys, a lledaenu ei efengyl yn y byd; at yr hyn yr oedd yn eglur eu bod ynddynt eu hunain yn ddiffygiol o bob cymhwysderau angenrheidiol: ond pa beth bynnag oedd yn ddiffygiol mewn doethineb, ymadrodd, neu wroldeb, efe a addawai ei wneyd i fynu; a thrwy yr Ysbryd Glân yn unig y gwnai efe hyn; ar gymmhorth yr hwn yr oedd holl lwyddiant eu gweinidogaeth yn ymddibynu. Am hyny, pan oedd efe ar eu gadael hwy wedi ei adgyfodiad, efe a archai iddynt eistedd yn llonydd, heb wneuthur dim yn y gwaith cyhoeddus o adeiladu ei eglwys ef, hyd oni chyflawnid yr addewid am yr Ysbryd iddynt mewn gwirionedd. “Efe a orchymynodd iddynt nad ymadawent o Jerusalem, eithr disgwyl am addewid y Tad.” “Chwi a dderbyniwch nerth yr Yspryd Glân wedi y delo efe arnoch: ac a fyddwch dystion i mi yn Jerusalem, ac yn holl Judea, a Samaria, ac hyd eithaf y ddaear.” Act. 1. 4, 8. Yn yr addewid yma y sylfaenodd efe yr eglwys ei hunan, a thrwyddi yr adeiladodd efe hi, ac ar y bach yma y mae ei holl bwysau yn troi hyd heddyw. Cymerer yr addewid hon ymaith, ac wele ddiwedd ar eglwys Crist:—dim goruchwyliaeth yr Ysbryd, dim eglwys. Byddai cystal i'r hwn a fynai ysgaru yr Ysbryd oddiwrth y gair, losgi ei Fibl. Ni wna llythyr en noeth y Testament Newydd, ddim mwy tuag at gynnyrchu ffydd ac ufudd-dod yn eneidiau dynion, nac y mae llythyr en yr Hen Destament yn ei wneyd yn mysg yr

Iuddewon: ond bendigedig fyddo Duw, yr hwn a gylym-odd y pethau hyn yn nghyd yn rhwymyn y cyfammod tragywyddol! Mae breniniaeth Crist yn ysbrydol, ac o ran ei hegwyddorion bywhäol, yn anweledig. Os gosodwn eirfameddyliau i graffu ar drefn allanol yn unig, nyni a gollwn gyfodiad a nerth y cyfan. Nid unrhyw ordinäad allanol weledig gan ddynion, er bod hyny yn angenrheidiol hefyd, ond y gweinyddiad o'i Ysbryd gan Grist, sydd yn rhoddi bod, bywyd, a llwyddiant i'r weinidogaeth; ac os oes neb mor ffol a dysgwyl cymmhorth yn y gwaith hebdo ef, neu y cyfryw lwyddiant yn eu llafur ar a gymradwyer gan Dduw, nid ydynt namyn twyllo eu beneidiau eu hunain a'r eiddo eraill. Gan hyny, bwried dynion eu hunain i'r drefn a fynnon, neu sefydlant y ffurfiau o addoliad a farnont hwy yn fwyaf cymhwys, os gwadant waith yr Ysbryd, nid oes eglwys yn eu plith.

3. Yr Ysbryd Glân sydd yn gwneyd y diffyg o bresenoldeb corfforol Crist i fynu. Am hyny y'i gelwid gan rai o'r hen dadau yn "Ficar Crist," un a gynnrŷchiola ei Berson ef, ac a gyflawna ei waith addawedig. Pan oedd Crist yn gadael y byd, efe a orchymynodd i'w ddysgyblion bregethu yr efengyl, a dysgyblu y byd; ac er calondid iddynt, efe a addawodd fod yn bresenol gyda hwynt, a hyny tra y pregethid ei efengyl ef yn y byd:—"Wele, yr wyf fi gyda chwi bob amser, hyd ddiwedd y byd," neu gwblhâd pob peth; ond yn y fan wedi iddo lefaru fel hyn, "efe a ddyrchafwyd i fynu, a chwmmwl a'i derbyniodd ef allan o'u golwg hwynt." Pa le yn awr y mae y cyflawniad o'r addewid hon? neu o'r addewid hono a wnaethpwyd i'r eglwys ei hunan, "Canys lle y mae dau neu dri wedi yngymuall yn fy cnw I, yno yr ydwyf yn eu canol hwynt." I hyn yr atebaf, fod yr addewidion hyn yn cael eu cyflawni yn berffaith trwy ei waith yn antion yr Ysbryd Glân; ynddo, a thrwyddo ef, y mae efo yn bresenol gyd a'i ddysgyblion yn eu gweinidogaeth ac yn eu cynnulliadau. Mae efe yn cynrychioli Person, ac yn gwneyd i fynu y diffyg o bres-

enoldeb corfforol Crist yn y fath fodd, fel y mae bod yr eglwys, llwyddiant y weinidogaeth, ac adeiladaeth y cyfan, yn ymddibynu yn hollawl ar ei bresenoldeb ef. Yn awr pwy a fedd ryw radd o gariad at Grist, nad yw yn meddwl y byddai presenoldeb corfforol Crist o fantais annbraethol iddo ef?—ac felly y buasai yn ddiammedu pe buasai y cyfryw beth wedi ei drefnu yn noethineb a chariad Duw; ond nid felly y mae; ac fe'n dysgir ni i ddysgwyl mwy o fantais oddiwrth ei bresenoldeb ysbrydol ef gyda ni trwy yr Ysbryd Glan: “Buddiol yw i chwi.” Felly gan hyny, y mae yn ddyledus arnom ni ymholi pa ryw fri ydym ni yn ei roddi arno ef, a pha lesiad ydym ni yn ei gael trwyddo ef: canys onid ydym yn derbyn gras gwirioneddol o'r presenoldeb yma o eiddo Crist gyda ni, ni all ein bod yn derbyn dim llesiad oddiwrtho ef; canys nid yw efe gyda neb yn awr ond trwy ei Ysbryd; a hyn a ganfyddir ryw ddiwrnod gan y rhai sydd a'u proffes yn cael ei gwneyd i fynu o'r fath anghysonderau syfrdanaidd ag yr honant barch i Iesu Grist, eto yn cablu ei Ysbryd ef yn ei holl weithrediadau.

4. Megis y mae efe yn cynrychioli Person, ac yn llanw lle Crist; felly y mae efe yn gwneuthur pa beth bynnag yr ymrwymasai Crist i'w wneuthur; canys megis nad oedd gwaith y Mab yr eiddo ei hun, ond yn hytrach yr eiddo y Tad, yr hwn a'i hanfonodd ef,—felly gwaith yr Ysbryd, nid yr eiddo ei hun ydyw; ond yn hytrach yr eiddo y Mab, gan yr hwn y'i hanfonwyd. “Pan ddelfe, sef Ysryd y gwirionedd, efe a'ch tywys chwi i bob gwirionedd.” Ioan 16. 13—15. Mae efe yn dyfod i ddwyn gwirionedd i eglurder, nid i osod i fynu ryw oruchwyliaeth newydd o wirionedd wahanol i'r hyn a gyhoeddasai Crist ei hunan: ond i adeiladu ar y sylfaen a osodasai efe. Nyni a allwn brofi pob rhyw Ysbryd wrth y rheol hon, pa un a fydd efe oddiwrth Dduw. Yr Ysbryd hwnw a gymero arno ddatguddio unrhyw beth gwrthwyneb i, neu amghyson â'r gair datguddiedig; yr hwn a ddysgo unrhyw beth newydd, o'r eiddo ei hunan, yn amgen nac sydd wedi ei ddatguddio eisoes yn

yr Ysgrythyr Lân, nid yw o Dduw.—“Ni lefara o hono ei hun;” nid o hono ei hun yn unig y llefara efe; ni’s datguddia unrhyw wirionedd arall, ni’s cyfrana unrhyw ras arall, ond sydd yn, o, a thrwy Grist: ac ychwanegir, mai “pa bethau bynnag a glywo a lefara efe;” hyn yw, holl gynghor y Tad a’r Mab am iachawdwriaeth yr Eglwys; ac fe ddywedir ei fod ef yn ei glywed, nid fel pe na buasai efe yn Berson Dwyfol, cydgyfrannogol yn nghynghorion y Tad a’r Mab, ond crybwyllir y weithred allanol o *glywed* fel yr *arwydd* o’i wybodaeth anfeidrol ef, nid y *moddion* o honi. Ac â hyn y cyssylltir ei waith mawr ef, “Efe a’m gogonedda i;” ac fe ddylai y sawl a fyddont yn gweddïo am ei gymmhorth yn eu swydd yn yr eglwys, gofio hyn yn wastadol: efe a roddir iddynt hwy, fel y rhoddont hwythau ogoniant i Grist; yma ymhelaethir ar y drefn drwy yr hon y mae yr Ysbryd yn gogoneddu Crist; “Efe a gymer o’r eiddo fi ac a’i mynega i chwi.” Yr eiddo, neu bethau Crist, ydynt ei “ei ras a’i wirionedd;” dywedir ei fod wedi derbyn y pethau hyn, nid fel pe na buasai yn eu meddu o’r blaen: ond am eu bod yn bethau Crist mewn modd arbennig; ac ychwanegir, “Ac a’i mynega i chwi.” Efe a ddangosai ei wirionedd i’r apostolion trwy datguddiad digyfrwng; gan eu galluogi yn anffaeledig i ddeall a datgan holl gynghor Duw; ac y mae efe yn parhau i ddangos gwirionedd Crist trwy ei air ysgrifenedig a phregethedig i’r holl gredinwyr; gan ein haddysgu ynddo, a goleuo ein meddyliau i ddeall meddwl Duw yn ysbrydol ynddo; efe a ddangosodd ei ras, trwy dywallt ei rasmus sancteiddhaol, a’i doniau anarferol ar y dysgyblion cyntaf; ac y mae efe yn parhau eto i ddangos ei ras ef i gredinwyr, trwy ei gyfrannu iddynt mewn sancteiddhad, cysur, a doniau ysbrydol.

Nyni a gawn y rheswm am yr honiad yma yn y geiriau canlynol, “Yr holl bethau sydd eiddo y Tad, ydynt eiddof fi; o herwydd hyn y dywedais, mai o’r eiddof fi y cymmer, ac a’i mynega i chwi.” Y pethau i’w mynegi i ni, ac i’n doniaw â hwynt, ydynt eiddo y Tad ar y dechreu; efe yw

y ffynhonell neillduol o honynt oll; ei gariad, ei ddoethineb, ei ddaioni, ei gynghor, a'i ewylllys ef yw y prif achos o honynt. Gwneir hwy yn ei-ldo y Mab ar gyfrif ei gyfrwngwriaeth; canys trwy hyny y'u parottowyd, ac y'u neillduwyd i ni; ac yna y maent yn cael eu cyfrannu i ni yn weithredol trwy yr Ysbryd Glan:—"Efe a gymmer o'r eiddof fi ac a'i mynega i chwi." Nid yw efe yn eu cyfrannu i ni yn ddigyfrwng oddi wrth y Tad. Nid ydym yn derbyn unrhyw ras oddiwrtho, nac yn dychwelyd unrhyw foliant iddo ef yn y modd hyny. Nid oes dim a wnelom ni â'r Tad yn ddigyfrwng. Trwy y Mab yn unig y mae i ni ddyfodfa atto ef; a thrwy y Mab yn unig y mae efe yn rhoddi o'i ras i ni. Gyd ag ef, fel Trysorydd mawr y pethau nefol, y mae pob gras a thrugaredd wedi eu hymddiried. Gan hyny y mae yr Ysbryd Glan yn eu rhoddi i ni, fel y maent yn ffrwythau cyfryngdod Crist, ac nid yn unig fel effeithiau haelioni Dwyfol y Tad. Fel hyny y mae efe yn llanw y diffyg o bresenoldeb Iesu Grist, ac yn perffeithio y gwaith sydd ganddo ef i'w gwblhau yn y byd; fel y mae pa beth bynnag a wneir ganddo ef yr un a phe y'u gwnelid yn ddigyfrwng gan Grist yn ei Berson ei hun; ac felly y cwblheir ei addewidion i'r credinwyr.

Ac y mae hyu yn ein dysgu ni am y flordd a'r dull o'n cymmundeb â Duw trwy yr efengyl. Person y Tad yw ffynhonell pob gras a gogoniant; ond nid yn ddigyfrwng oddiwrtho ef y'u cyfrennir i ni; eithr efe a roddes bob peth i ddwyllaw y Mab yr hwn y mae efe yn ei garu. Efe a wnaeth flordd i'w cyfrannu i ni, ac y mae yn eu rhoddi i ni trwy yr Ysbryd. Megis y mae disgyniad Duw tuag attom ni mewn cariad a gras, yn gyfan-gwbl trwy waith yr Ysbryd arnom ni; felly y mae ein holl esgyniad ni tuag atto ef yn dechreu yn yr un man. Ac y mae yn rhaid i ni sylwi yn fanol ar y pethau hyn, os mynwn ni i'n flydd, ein cariad, a'n hufudd-dod, fod yn efengylaidd. Gwae broffeswyr yr Efengyl, y rhai a dybiant fod yr hyn oll a feddant hwy i ymwneyd â Duw, yn gynnwysedig yn eu hymlyniad

wrth rinwedd moesol! O anwybodaeth a didduwiaeth trwyadl y tardda y dychymmyg hwnw, nad oes dan yr efengyl ddim cymmundeb rhwng Duw â ni, ond trwy ddeddfau, gorchymynion, ac addewidion o'i du ef; ac ufudd-dod cyflawnedig yn ein nerth ein hunain o'n tu nin-nau. Gadawer i'r rhai ydynt wedi blino ar Gristionogaeth, ac yn amcanu troi at Baganiaeth, farnu felly; ond y mae ein cymdeithas ni gyd a'r Tad, a chyd a'i Fab ef trwy yr Ysbryd. Gan hyny, y mae o'r pwys mwyaf i ni ymosyn gyd a'r difrifoldeb dwysaf am ddylanwadau addawedig yr Ysbryd Glan.

5. Fel mai yr Ysbryd Glan yw Ysbryd y gras, a'r achos effeithiol union-gyrchol o holl weithrediadau grasol Duw ar ddynion, pa le bynnag y sonir am un o honynt hwy, dylid golygu y cyfryw fel rhan o waith yr Ysbryd, er na's enwir mo honaw yn bendant. Nid ydwyf yn deall pa beth a olyga rhai wrth siarad am rinwedd moesol; maent fel ped amcanent at ryw beth sydd yn eu gallu hwy eu hunain, o leiaf gyda bendith ar eu bymdrechion; ond am ras, yr wyf yn meddwl yr addefa pawb mai o'r Ysbryd Glan yn unig y mae. Pa un bynnag a olygom ni wrth ras, ai fflafrad Duw tuag attom ni, neu ei rad weithrediadau effeithiol ynem, yr Ysbryd yw yr Awdwr o ras yn yr ystyr gyntaf o ran y cymhwysiad o honaw, ac yn yr ail, o ran y gweithrediad ei hunan. Gan hyny, rhaid i ni gymeryd hyn yn ganiattäol;—Pa le bynnag y crybwyllir am weithrediadau grasol o eiddo Duw tuag at ddynion, yr Ysbryd Glan a olygir yn bennaf.

6. Dylid ystyried hefyd, am 'ba beth bynnag a wna yr Ysbryd, ei fod yn ei wneuthur yn ol ei ewyllys ei hun: ac y mae llawer o bethau pwysig yn ymddibynnu ar hyn. (1.) Mae ewyllys a hyfrydwech yr Ysbryd Glan yn yr holl ras y mae efe yn ei gyfrannu i ni. Nid rhyw offeryn neu was yw efe, i drefnu yr hyn na's medda awdurdod arno, neu gyfran ynddo; ond yn mhob peth, y mae efe yn gweithredu yn ol ei ewyllys ei hunan. Gan hyny yni a ddylem gyd-

nabod ei gariad a'i garedigrwydd ef yn yr hyn yr ydym yn ei dderbyn, cystal a'r eiddo y Tad a'r Mab. (2.) Nid yw efe fel rhyw weithredydd naturiol, yn egnïo hyd eithaf ei allu, neu fel pe na's gallai wneuthur ychwaneg nac a wna yn ei holl weithrediadau; ond y mae efe yn dwyn ei holl waith yn mlaen wrth ei ewyllys a'i ddoethineb ei hun; ac am hyny pan ddywedir fod rhyw rai yn "gwrthwynebu yr Ysbryd Glan," nid ydys i ddeall y gallant wneyd hyny yn hollaw, ond yn unig gyda golwg ar ryw ffordd, rhyw, neu radd o'i weithrediadau. Gall dynion wrthsefyll y moddion a ddefnyddia efe; ond ni's gallant ei wrthwynebu ef o ran y dyben a amcana efe; canys Duw yw efe, a "phwy a wrthwynebodd ei ewyllys ef?" Gan hyny, y mae yn ofynol i ni ystyried at ba beth y tuedda y moddion a ddefnyddia efe yn eu natur eu hunain, a pha beth a amcenir ganddo ef yn y defnyddiad o honynt. Gellir gwrthwynebu a rhwystro y cyntaf; ond nid yr olaf. Nid yw efe yn amcanu weithiau, trwy y gair, yr hwn yn ei natur ei hun a duedda i argyhoeddiad pechadur, namyn eu caledu, Esa. 6. 9, 10; ac efe a all weithredu mor rymmus pan y myno, fel ag i symmud pob gwrthwynebiad. Gyda golwg ar weinidogaeth y gair, gall dynion ei wrthwynebu, a gwrthod ei gynghor ef yn eu herbyn ei hunain: ond, pan amlygo efe ei allu yn, a thrwy y gair, i grëu calon newydd, ac agoryd llygaid deillion, y mae efe yn symmud yr egwyddor o wrthwynebiad yn y fath fodd, fel na's galler ei wrthwynebu mwy. (3.) Oddiyma hefyd nyny a allwn gasglu, y dichon i'w weithredoedd ef fod o amryfal rywiau a graddau. Mae rhai o weithrediadau yr Ysbryd yn berffaith yn eu rhyw, a gall dynion gael eu gwneuthur yn gyfrannogion o honynt yn yr hyn oll a amcenir drwyddynt, ac eto fod heb ddim gras cadwedigol wedi ei weithredu ynddynt, y cyfryw ydynt ei weithredoedd o oleuad, argyhoeddiad, &c. Gall fod gwaith yr Ysbryd ar feddyliau dynion, ac eto heb eu sancteiddio a'u dychwelyd at Dduw. Ac fel hyn hefyd, lle y mae efe yn gweithio yr un peth yn eneidiau dynion,

megis yn eu hadenedigaeth, y mae yn ei wneuthur trwy amrywiol foddion, ac yn ei ddwyn yn mlaen mewn amrywiol raddau, o ran grymmusiad ei hegwyddor, a chynnydd ei ffrwythau o sancteiddrwydd; a hyn a bair y gwahaniaeth mawr hwnw o ran goleuni, sancteiddrwydd, a ffrwythlonrwydd, a ganfyddwn ni yn y credinwyr. Mae yr Ysbryd Glan yn gweithio yn hyn oll yn ol ei ewyllys ei hun; ac nid wrth unrhyw reol amgen na'i ddoethineb anfeidrol ei hunan.

Ond gellir dywedyd, Os ydyw pob gras ynom ni yn cael ei briodoli i'r Ysbryd Glan, yna nid oes un angen i ni arfer ein hymdrechiadau ein hunain, na thrafferthu dim yn nghylch cynnydd sancteiddrwydd, neu ddyledswyddau ufudd-dod. Pa beth gan hyny a wasanaetha holl orchymynion, bygythion, ac annogaethau yr Ysgrythyrau? I hyn yr atebaf,—

1. Dychymyged dynion y canlyniadau a fynont, eto, mai Ysbryd Duw yw Awdwr yr hyn oll sydd yn dda ysbrydol ynom ni, sydd wirionedd na's gallwn ei roi i fynu, oddieithr ein bod yn amcanu ymadael â'n Biblau hefyd; canys fe'n dysgir ynddynt hwy, nad oes ynom ni, hyny yw, yn ein cnawd ni, ddim da yn trigo; nad ydym yn alluog o hononi ein hunain i feddwl dim megis ag y dylem; "ond ein digonedd ni sydd o Dduw," yr hwn sydd yn abl i beri i bob gras fod yn helaeth tuag attom ni. Byddai addef fod dim daioni ysbrydol ynom ni ond a weithir ynom gan Ysbryd Duw, yn dymchwelyd gras yr Efengyl. Gan hyny, y mae yn amlwg na's gellir casglu dim oddiyma, ond yr hyn sydd dda a defnyddiol i eneidiau dynion; canys ni all dim yn amgenach ddeillio o'r gwirionedd.

2. Anwybodaeth anifeiliaidd mewn dyn a bair iddo ddadleu oddiwrth weithrediadau effeithiol yr Ysbryd, y gallwn ni fod yn ddioglyd yn y cyflawniad o'n dyledswyddau ein hunain. Mae y neb na's gwyr fod Duw wedi addaw gweithio ynom yn ffordd ei ras, yr hyn a ofyn efe oddi wrthym yn ffordd ein dyledswydd, naill ai heb ddar-

llen ei Feibl erioed, neu heb ei gredu; neu, gellir dywedyd am dano na's gweddiodd efe erioed, neu na's cymerodd efe un sylw erioed o'r hyn y gweddi'ai am dano. Pagan, ac nid Cristion, yw yr hwn nid yw yn gweddïo ar i Dduw weithio ynddo yr hyn y mae efe yn ei ofyn ganddo. Ilyn a wyddom, y dylem ni gydsynio gyda diwydrwydd a difrifoldeb â'r hyn a gais Duw genym, ac ni a wyddom hefyd am ba beth bynnag a addawodd Duw, y cyflawna efe ei hunan ynom ni; a'n dyledswydd ni ydyw credu y gwna efe felly; ac nid yw dychymygu fod annghyssondeb yn y pethau hyn, yn ddim amgen na phriodoli ffolineb i Dduw.

3. Os ydyw y pethau hyn yn gwrthwynebu eu gilydd, y mae hyny yn cael ei achosi, naill ai drwy fod natur dyn yn annghyfaddas i fod yn ddeiliad gorchymyn Duw; neu am nad oes arni eisiau y cynmhorth a addewir; ond y mae y ddwy dybiaeth yna yn gau, a gwageddol. Mae yr Ysbryd Glân yn gweithio ynom ni yn y fath fodd, fel y mae efe yn gweithio drwom ni, a bod yr hyn a wneir ynom yn cael ei wneyd genym:—ein dyledswydd ni yw ymroddi i ufuddhau i'w orchymynion ef; a'i waith ef yw ein galluogi ni i'w cyflawni.

4. Gall yr hwn a fyddo yn meithrin esgeulusdra ar gyfrif cynnorthwy addawedig yr Ysbryd, olygu hyny fel prawf sier nad oes iddo ef un gyfran yn nghynnwys yr addewid; canys pa le bynnag y byddo efe yn gweini ei gynnorthwyon, y mae efe yn gyffredin yn parottoi yr enaid i'w derbyn, trwy ei wneyd yn ddiwyd yn y ddyledswydd; a chan mai yn a thrwy alluoedd ein meddyliau ni ein hunain y mae efe yn gweithredu, y mae yn ynfydrwydd, ac yn wrth-ddywediad di synwyr i ddyn ddweyd na's gwna efe ddim am fod yr Ysbryd yn gwneyd y cwbl; canys lle nid yw efe yn gwneuthur dim, nid yw yr Ysbryd yn gwneuthur dim, oddieithr yn rhoddiad yr hedyn, neu yr egwyddor gyntaf o ras yn y dyn; am yr hyn yr ymdrinwn eto.

5. Mewn perthynas i raddau gras, y maent yn briodol i gredinwyr, y rhai ydynt wedi eu doniaw â galluoedd i

gyflawni y dyledswyddau hyny, ar y rhai yr ymddibyna cynnydd sancteiddrwydd yn gyffredin;—canys er nad oes yr un gras, na gradd o ras mewn credinwyr, ond yr hyn a weithredir ynddynt gan yr Ysbryd, eto yn y cyffredin, y mae cynnydd gras yn ymddibynu ar yr iawn ddefnyddiad o ras a dderbyniwyd, mewn ymarferiad dyfal â'r holl ddyledswyddau o ufudd-dod hyny a ofynir genym ni:—ie, e debygid, nad oes dim mwy afresymol yn y byd, nac yw i ddyn fod yn ddiog mewn dyledswyddau crefyddol (ar y rhai y mae ei feithriniad ysbrydol, yr hyn sydd o'r pwys mwyaf er lles tragwyddol ei enaid, yn ymddibynu,) dan ymesgusodi yn effeithiolrwydd cynnorthwyon yr Ysbryd, heb y rhai ni's gall efe wneuthur dim, a'r rhai ni's medda, ac ni's gall eu meddu, tra fyddo efe heb wneuthur dim.

Gan hyny, dyma sail ein hymarferiad o ffydd tuag atto ef mewn modd neillduol, a hyny hefyd mewn gweddi a mawl. Ei natur Ddwyfol yw y rheswm rhëolaidd dros ein gwaith yn rhoddi addoliad crefyddol iddo ef; ond ei fod ef yn gweithredu tuag attom ni yn ol penarglwyddiaeth ei ewyllys ei hun, yw y rheswm neillduol am ein gwaith yn cyfeirio ein deisyfiadau ato ef yn bersonol; ac fe'n bedyddir yn ei enw ef hefyd.

Yr oedd yn angenrheidiol gwneuthur yr holl rag-sylwadau hyn, er mwyn cael gradd o olwg i fewn i natur ei weithrediadau ef; ac yn awr yr ydym wedi agor y ffordd i ystyried ei waith ef yn ngalwad, adeiladaeth, a dygiad yr Eglwys yn mlaen hyd berffeithrwydd.

LLYFR III.

GWAITH YR YSBRYD GLAN YN Y GREEDIGAETH
NEWYDD TRWY ADGENHEDLIAD.

PEN. I.

*Y Grëedigaeth Newydd yn cael ei gorphen.—Ail-enedig-
aeth yn perthyn yn neillduol i weithredoedd yr Ysbryd
Glan.*

Yr ydym wedi sylwi eisoes ar waith yr Ysbryd yn ffurfiad corff naturiol Crist. Hyn oedd dechreuad y Grëedigaeth Newydd,—sylfaen yr oruchwyliaeth efengylaidd: ond nid hyn oedd y cwbl oedd ganddo ef i'w wneuthur; yr oedd efe i barottôi ei gorff dirgeledig ef hefyd, ac felly i berffleithio y grëedigaeth newydd. Megis yr oedd yn yr hen grëedigaeth, felly y mae yn y newydd. Yr oedd tywyllwch a marwolaeth ar bob peth yn ei gyflwr cyntaf;—nid oedd dim bywyd neu egwyddor o fywyd ynddo, nac unrhyw duedd ato ychwaith. Efe a ymsymmudai uwch ben y defnydd cynhwynol yn y cyflwr yma, gan gyfrannu egwyddor o fywyd i bob peth trwy yr hyn y'u bywiocid. Ac yn gyffelyb hefyd y mae yn y grëedigaeth newydd:—yr oedd tywyllwch a marwolaeth ysbrydol yn toi holl ddynolryw trwy bechod; nid oedd y radd leiaf o egwyddor bywyd ysbrydol mewn un dyn byw, na'r duedd leiaf tuag at hyny. Yn wyneb yr ansawdd yma ar bethau, y mae yr Ysbryd Glan wedi ymgymeryd â'r gorchwyl o grëu hyd newydd, nesoedd newydd, a daear newydd, lle y cartrefa Cyfiawnder; ac y mae efe yn dechreu ar y gwaith yma drwy gyfrannu egwyddor o fywyd ysbrydol i eneidiau yr ethol-edig, y rhai ydynt y defnyddiau amcanedig gan Dduw i

wneuthur y gwaith yma arnynt. Ac y mae yn cyflawni hyn trwy adenedigaeth, fel y cawn ni ddaugos rhagllaw,

Yn gyntaf. Y mae Adenedigaeth yn cael ei briodoli i'r Ysbryd Glan bob amser yn yr Ysgrythyr Lân. “Yr Iesu a ddywedodd wrth Nicodemus, Yn wir, yn wir, meddaf i ti, Oddieithr geni dyn drachefn, ni ddichon efe weled teyrnas Dduw. Nicodemus a ddywedodd wrtho, Pa fodd y dichon dyn ei eni, ac efe yn hen? a ddichon efe fyned i groth ei fam eilwaith a'i eni? Iesu a atebodd, ac a ddywedodd, Yn wir, yn wir, meddaf i ti, Oddieithr geni dyn o ddwfr ac o'r Yspryd, ni ddichon efe fyned i mewn i deyrnas Dduw. Yr hyn a aned o'r enawd sydd gnawd; a'r hyn a aned o'r Yspryd sydd yspryd.” Ioan 3. 3—6. Hen athraw dysgedig yn yr eglwys Iuddewig oedd yr hwn a ddysgai ein Iachawdwr bendigedig yn y geiriau hyn; yr hwn ar yr ystyriaeth o wyrthiau yr Iesu a benderfynasai fod Duw gyd ag ef, ac a ddaethai i ymofyn ag ef am deyrnas Dduw. —Gan y gwyddai yr Arglwydd Iesu, fod ein flydd, ein hufudd-dod, a'n cymeradwyaeth yn ymddibynnu ar ein hadenedigaeth, efe a'i hysbysa o'r angenrheidrwydd am hyny, ar yr hyn y synai efe yn fawr yn y dechreu. Yna y dysgai yr Arglwydd ef am natur ailenedigaeth, yr hyn a ddarlunia efe trwy ei achos a'i effaith. Am yr achos o honaw, efe a ddywaid ei fod yn caelei wneuthur trwy ddwfr a'r Ysbryd; trwy yr Ysbryd, fel y prif achos effeithiol; a thrwy ddwfr, fel yr arwydd o honaw, yn sêl ddechreuol y cyfammod: yr athrawiaeth am ba un oedd yn cael ei phregethu yn eu plith y pryd hyny gan Ioan Fedyddiwr; neu yn hytrach, yr un peth a amcenir trwy y ddau ymadrodd; gan fod yr Ysbryd yn caelei ddarlunio trwy ddwfr, ac wedi ei addaw yn aml dan y gyffelybiaeth hono.

Gan hyny, yr Ysbryd Glan yw yr achos effeithiol o'r gwaith yma; am hyny y dywedir am yr hwn y'i gweithredir ynddo, ei fod yn cael ei eni o'r Ysbryd, adn. 8; ac y mae geiriau i'r un perwyl hefyd yn pen. 1. 13. “Y rhai ni aned o waed, nac o cwylllys y cnawd, nac o ewyllys

gwr, eithr o Dduw.” Ymwrthodir yn hollol â'r moddion anianol a chnawdol, o waed, cnawd, ac ewyllys gwr, yn y peth yma, a phriodolir yr holl achos o'r enedigaeth newydd yma i Dduw yn unig. Canys cyferbynir y pethau hyn yma, ac oddiar debygolrwydd y cyfnewidiad ysbrydol hwn i genhedliad naturiol, y'i gelwir Adgenhedliad. Mae yr unrhyw gyfeiriad a gwrthgyfeiriad yn cael ei arferyd yn adn. 6; hefyd, “Yr hyn a aned o'r cnawd sydd gnawd, a'r hyn a aned o'r Yspryd sydd yspryd; bod, creadur, a bywyd ysbrydol, newydd. Mewn man arall fe'i gelwir bywhau, gyda golwg ar y cyflwr yn yr hwn yr oedd dynion cyn i'r gwaith yma gael ei wneuthur arnynt, Eph. 2. 1, 5. “Yr Yspryd sydd yn bywhau.” Ioan 6. 63. Honir yr un gwirionedd hefyd yn Tit. 3. 4—6. “Eithr pan ymddangosodd daioni a chariad Duw ein Hachubwr tuag at ddyn, nid o weithredoedd cyfiawnder y rhai a wnaethom ni, eithr yn ol ei drugaredd yr achubodd efe nynt, trwy olchiad yr adenedigaeth, ac adnewyddiad yr Yspryd Glan; yr hwn a dywalltodd efe arnom ni yn helaeth, trwy Iesu Grist ein Hiachawdwr.” Mae yr hyn a grybwyllasom ni lawer gwaith yn cyfarfod yn y modd mwyaf pennodol yma, sef bod pob person yn y Drindod fendigedig yn gweithredu eu cyfran wahaniaethol yn ngwaith ein Iachawdwriaeth. Ffynhonell y cwbl yw, daioni a chariad Duw, sef y Tad; yr achos haeddiannol o gymhwysiad y daioni a'r cariad hwnnw attom ni, yw Iesu Grist ein Hiachawdwr, yn ei holl gyfryngwriaeth; a'r achos union-gyrchol, o weinyddiad cariad y Tad, trwy gyfryngdod y Mab, yw yr Ysbryd Glan: ac y mae efe yn gwneuthur hyn trwy adnewyddu ein natur; trwy olchiad yr adenedigaeth, yn yr hon y'n purir oddiwrth ein pechodau, ac y'n sancteiddir i Dduw. Caniattêir y gwirionedd mawr yma, mai yr Ysbryd Glan yw Awdwr ein hailenedigaeth, mewn geiriau o leiaf, yn gyffredinol gan y rhai oll a ymhonant mewn sobrwydd Cristionogol. Ei bod wedi cael ei dirmygu gan eraill yw yr achlysur o'r amodolrwydd yma o'r gairbonedd. Ni wia dysgwyl i ni

yndrin yn ymarferol â holl athrawiaeth ailenedigaeth yma; mae eraill wedi yndrin â hi felly eisoes; fy amcan presenol I, yn unig yw dangos cadernid egwyddorion sylfaenol y gwirionedd am y gweithredoedd hynny o eiddo yr Ysbryd, y rhai a wrthwynebir mor lym yn bresenol:—a gellir crynhoi fy sylwadau ar y testyn hwn i'r pennau canlynol:—

1. Er fod y gwaith o adenedigaeth wedi ei wneuthur ar rai personau o foreu oes y byd, a bod yr athrawiaeth yma ar gael yn yr Hen Destament,—eto nid oedd y datguddiad o honi ond tywyll, mewn cydmariaeth â'r goleuni a'r prawf yn yr hwn yr ymddengys drwy yr efengyl. Mae hyn yn eglur oddiwrth ymddiddan Crist â Nicodemus: canys pan grybwylodd efe yr athrawiaeth wrtho ef, efe a synodd, ac mewn rhyfeddod efe a ddywedodd, “Pa fodd y dichon y pethau hyn fod?” Ond y mae ateb yr Iesu yn dangos y gallasai efe fod wedi cyrhaedd adnabyddiaeth well o honi o'r Ysgrythyr. “A wyt ti,” eb efe, “yn ddysgawdwr yn Israel, ac ni's gwyddost y pethau hyn?” A wyt ti yn cymeryd arnat ddysgu eraill am eu cyflwr a'u dyledswydd, ac yn anwybodus dy hunan am y fath athrawiaeth fawr a sylfaenol, yr hon y gallasit ei dysgu o'r Ysgrythyr? Canys pe na's gallasai wneyd hynny, ni's gallasai fod un achos cyfiawn i'w feio am ei anwybodaeth: nid yw bod yn anwybodus o'r hyn ni's datguddiodd Duw yn fai. Gan hynny yr oedd yr athrawiaeth hon yn gymmwysedig yn yr Hen Destament; cynnwysid hi yn yr addewidion, sef y byddai i Dduw enwaedu calonnau ei bobl—y byddai iddo ef gymeryd ymaith y galon garreg, a rhoddi calon dyner o gig yn ei lle: ac mewn amrywiol ffyrdd eraill y'i datguddid.

Ond eto, nyni a welwn ei bod yn cael ei dysgu mor dywyll, fel yr oedd un o brif athrawon y bobl, heb wybod dim amdani. Dadleua rhai mae yn wir nad yw y geiriau yn arwyddocâu dim chwaneg na diwygiad buchedd; ond yr oedd Nicodemus yn deall yr angenrheidrwydd am ddiwygiad buchedd yn eithaf, os oedd eferioed wedi darllen Moses

a'r Prophwydi;—a byddai tybied bod yr Arglwydd yn crybwyll wrtho am beth yr oedd efe yn eithaf hysbys o'i natur ond o dan enw newydd na chlywsai efe erioed o'r blaen, ac yna yn cymeryd mantais i'w gyhuddo ef o anwybodaeth yn ddychymmyg cabledus: ac ni's gwn I pa fodd y dichon y rhai hyny ydynt yn edrych ar ailenedigaeth fel rhyw ymadrodd cyffelybiaethol am welläad buchedd yn unig, ymryddhau oddiwrth yr euogrwydd o'r cyfryw ddychymmyg; canys os nad yw yn cynnwys dim mwy na dyfod yn ddyn moesol newydd, fel yr hoffant ddweyd, peth yr oedd yr holl fyd, Iuddewon a Chenhedloedd yn ei ddëall, yna yr oedd Crist can belled o fwrw golau eglurach ar y matter trwy yr hyn a ddysgai efe am ailenedigaeth, fel yr oedd efe yn ei fwrw i dywyllwch mwy nac y'u claddesid ynddo erioed gan yr athrawon Iuddewig na'r philosophi Cenhedlig; canys er fod yr Efengyl yn dysgu holl ddyledswyddau moesoldeb gyda mwy o fanylrydd, ac yn annog i ymarferiad o honynt drwy gymbelliadau aunghydmарol uwch na dim a adwaenid o'r blaen; eto os na olygid dim mwy yn yr hyn a ddywedir am enedigaeth newydd, na'r ymarferiad â dyledswyddau moesol, mae yr athrawiaeth yn dywell iawn ac anhawdd ei deall. Os na olygid gwaith o eiddo yr Ysbryd Glan ar eneidiau dynion yn ysgrifenedau y Testament Newydd, na dim mwy na diwygiad buchedd, yna rhaid i ni addef eu bod yn fwy tywyll nac unrhyw ysgrifenedau eraill; fel y beiddiodd rhai gyhoeddi i'r byd am epistolau Paul;* ond cybyd ag y caffom ni gydnabyddiaeth dynion eu bod yn wirionedd, ac mewn rhyw ystyr yn

* Ond pa beth a ddywedasai ein hawdwr teilwng am gabledau aeddfedach, a haerllugrwydd perffeithiach rhai yn y dyddiau hyn? Sierheir ni am eglwyswr uraasol, yr hwn pan wegid yn galed arno â rhai o resymau yr apostol Paul, a ddywedai yn lled boethlyd, "Buasai yn well i'r eglwys pe buasai St. Paul heb ysgrifenu llinell o'i epistolion erioed." A rhyw dduwinydd philosophaidd tra adnabyddus, a feiddiodd gyhuddo ein hapostol o dwyll resymnaeth! A ryfeddem ni bellach pe cyhuddid Iesu Grist ei hunan a chamgymeriad, neu hyd yn nod o bechod?—Y PARCH. G. BURDER.

air Duw, ni lyswn ddadleu bod yr hyn a arwyddoedir ynddynt yn cael ei osod allan yn eglur a phriodol.

Yr oedd ailenedigaeth, a'r athrawiaeth am hynny hefyd dan yr Hen Destament. Yr oedd holl etholedigion Duw yn eu hamryfal oesoedd, yn cael eu hadgenhedlu gan Ysbryd Duw; ond yn yr changiad hwnw o ras a gwirionedd dan yr Efengyl, yr hyn a ddacth trwy Iesu Grist, megis y mae mwy o bersonau yn cael eu gwneyd yn gyfrannogion o honaw dan y Newydd na than yr Hen, felly y mae natur y gwaith ei hunan yn cael ei egluro a'i ddatguddio yn amlycach:—a chan mai dyma feddygyniaeth dufewnol fawr ein natur afiachus, yr hon y daeth Meddyg eneidiau i'w hiachau, un o'r pethau cyntaf a bregethai efe oedd yr athrawiaeth am hyn. Efe a ddynoethai archoll ein natur, ac a ddangosai y dystryw yr arweiniai ni iddo, fel y gwypem ac y byddem ddiolchgar am ei welliad. Am hynny, nid oes un athrawiaeth yn cael ei datguddio yn fwy cyflawn ac eglur yn yr Efengyl; a flrwyth drwg oddiar lygredd ein natur yw, bod y gwaith mawr a sanctaidd yma yn cael ei ddirmygu a'i wadu, yn erbyn y fath oleuni a phrawf cyflawn o'i wirionedd.

Yr ail. Yr un gwaith yw ailenedigaeth o ran ei ryw, a thrwy nerth yr un Ysbryd y'i gweithredir yn yr holl rai adgenhedledig o ddechreuad y byd hyd ei ddiwedd. Mae yn wir fod amrywiaeth mawr yn y cymhwysiad o'r moddion allanol a ddefnyddir ynddo; ac nad ellir cyfyngu y dull at unrhyw reol bennodol; ond yn gyffredin, y mae Duw yn defnyddio y gair pregethedig, yr hwn am hynny a elwir "had aullygredig." Ond weithiau fe gynnwysir y gwaith mawr yma hebdo, megis ar fabanod: a phryd arall y mae dynion yn cael eu galw mewn modd goruwch naturiel, megis y galwyd Paul; ond yn fynychaf, trwy yr arferiad o foddion cyffredin, y rhai a osodwyd ac a sancteiddiwyd gan Dduw i'r dyben hynny.

Mae gwahaniaeth mawr hefyd yn yr adnabyddiaeth o'r gwaith ei hunan, gan y rhai y'i gweithir yn gyntaf; canys

ynddo ei hun y mae yn guddiedig a dirgeledig; ac i'w ganfod trwy ei effeithiau yn unig, Ioan 3. 8. Mae hyn yn cael ei wneuthur yn hysbys yn nghydwybodau a meddyliau rhai trwy arwyddion anffaeledig. Gwyddai Paul fod Crist wedi ei "ddatguddio" a'i "ffurfio" ynddo ef. Am hyny y dywaid efe, "Od oes neb yn Nghrist, y mae efe yn grëadur newydd;" hyny ydyw, y mae efe wedi ei aileni; pa un bynnag a wyddant hwy eu bod neu beidio; ac y mae llawer yn y tywyllwch am eu cyflwr eu hunain eu holl ddyddiau; maent yn "ofni yr Arglwydd," ac "yn gwrando ar lais ei was ef," eto "yn rhodio mewn tywyllwch ac heb lewyrch iddynt."

Ac y mae amrywiaeth mawr yn nghynnydd y crëadur newydd, neu yn nygiad y gwaith yma yn mlaen rhyngddo a pherffeithrwydd. Mae rhai yn gwneuthur cynnydd tra mawr a chyflym, eraill yn cynnyddu yn raddol, ac heb ddwyn namyn ychydig o ffrwyth; eto y mae y gwaith ei hunan yn ei natur ei hun, yr un a'r unrhyw. Nid oedd etholedigion Duw dan yr Hen Destament yn cael eu haileni un ffordd, a'r rhai dan y Testament Newydd ffordd arall. Nid oedd y rhai a ddychwelid mewn modd gwyrthiol fel Paul; neu y rhai a dderbyniasant ddoniau gwyrthiol ar eu tröedigaeth, megis llaweroedd o'r cyn gristionogion, yn cael eu haileni yn wahanol i gredinwyr ein hoes ni. Nid oedd y gweithrediadau gwyrthiol hyny o eiddo yr Ysbryd, yn un rhan o'r gwaith o ail enedigaeth; canys bu llawer yn ddeiliaid y gweithrediadau hyny, y rhai na's adgenhedlwyd erioed: ac y mae llaweroedd wedi eu hadgenhedlu, na chyfrannogasant erioed o ddoniau gwyrthiol; ac effaith anwybodaeth i'r eithaf yw bod neb yn haeru fod yr Ysbryd Glan yn gweithredu yn wyrthiol mewn ail enedigaeth gynt; ond mewn ffordd resymol yn unig yn bresenol, gan dywys ein deall wrth reolau rheswm; canys pwy bynnag a adgenhedlwyd erioed, fe'u hadgenhedlwyd trwy yr unrhyw effaith o eiddo yr Ysbryd Glan ar eu heneidiau. Gwelir hyn yn eglurach os ystyriwn ni, (1.) Bod cyflwr

pob dyn fel rhai ddiadgenhedledig yr unrhyw yn hollol; nid yw y naill ddyn yn fwy ddiadgenhedledig na'r llall. Mae gwahanol raddau o ddrygioni yn y rhai ddiadgenhedledig: ond nid oes gwahaniaeth yn eu cyflwr. Maent oll wedi ymddyeithrio oddiwrth Dduw yn gyffelyb, ac oll yn gyffelyb dan ei felldith ef. Gan hynny mae yn rhaid mai yr un gwaith o ran ei natur, a wareda ddynion o'r cyflwr yma, ac a'u symmudo o farwolaeth i fywyd. (2.) Mae y cyflwr i'r hwn y dygir dynion trwy ail enedigaeth yr un; ac ni's gall fod graddau yn perthynu iddo, fel y byddai y naill yn fwy adgenedledig na'r llall. Y mae pob un a anwyd o Dduw yn gyd-radd yn hynny, er y diehon fod un yn brydforthach nac arall, drwy fod delw ei Dad nefol wedi ei hargraffu yn eglurach, er nad yn gywirach arno ef. E ddiehon y naill gristion fod yn fwy sancteiddiedig na'r llall; ond ni all y naill fod yn fwy adgenhedledig na'r llall. (3.) Mae yr achos effeithiol o'r gwaith hwn, y gras a'r gallu trwy yr hwn y'i gwneir, yn nghyd a'r dull tusefnol o gyfrannu y gras hwnw, yr unrhyw.—Dyma y mesurydd, at yr hwn y mae yn rhaid dwyn pawb. Gall dynion ymgodi yn uchel, a dirmygu y gwaith hwn o eiddo yr Ysbryd: neu osod dychymmyg o'r eiddynt eu hunain i fynu yn ei le; ond rhaid eu profi wrth hwn, pa un bynnag a fyddont hwy hynny ai peidio; ac nid oes dim llai yn ymddibynu ar eu cyfrannogiad o'r enedigaeth newydd yma, na'u derbyniad i deyrnas Dduw; a chymercnt hwy arnynt yr hyn a fyddont, yr unig reswm pa ham y mae neb yn dirmygu yr enedigaeth newydd, yw eu bod yn casau buchedd newydd. Ni's gall yr hwn ni fynai fyw i Dduw, garu clywed son am eni o Dduw; ond nyni a ymholwn a'r Ysgrythyrau, pa beth a ddysgir i ni am hynny, ac a geisiwn ddangos yr hyn nid yw, er y cam honir ei bod; ac yna yr hyn ydyw mewn gwirionedd.

Yn gyntaf. Nid yw ail enedigaeth yn gymwysedig mewn bod yn gyfrannog o'r ordinâad o fedydd. Dyma y cwbl a gamiattâ rhai i hyn, gan gau gras Crist allan yn llwyr.—

Ceisiwn ddangos yn ol llaw oferedd yr ynfyrwydd rhyf-
ygus yma, a ddychymygwyd i gefnogi dynion yn eu pech-
odau, a chuddio rhagddynt yr angenrheidrwydd am ail en-
edigaeth, a dychweliad at yr Arglwydd. Yn bresenol e
wasnaetha y rhesymau canlynol i'w symmud o'n ffordd.

Nid yw ail enedigaeth yn gynnwysedig yn y pethau
hyny nad ydynt namyn arwyddion allanol o honaw yn
unig; neu ar y goreu, moddion ordeiniedig i'w weithredu
drwyddynt; canys y mae natur pethau yn dra gwahanol
oddiwrth y moddion a'r gwystlon o honynt, y fath ag yw
bedydd. Mae yr apostol Pedr wedi cymeryd hyn dan sylw
yn 1 Pedr 3. 21. "Cyffelybiaeth cyfatebol i'r hwn sydd
yr awrhon yn ein hachub ninnau, sef bedydd; nid bwrw
ymaith fudreddi y cnawd, eithr ymatteb cydwybod dda
tuag at Dduw, trwy adgyfodiad Iesu Grist." Nid yw y
gweinyddiad allanol o'r ordinâad hon, yn cyrhaedd yn
mhellach na golechiad ymaith fudreddi y cnawd; ond y
mae yn arwyddocâu ymatteb cydwybod dda;—cydwybod
wedi ei phuro oddiwrth bechod, a'i bywhau trwy rinwedd
adgyfodiad Crist i ufudd-dod sanctaidd. Mae yr apostol
Paul hefyd yn gwahaniaethu yn amlwg rhwng yr ordin-
hadau allanol ag adgenhedliad: "Yn Nghrist Iesu ni
ddichon enwaediad ddim, na dïenwaediad, ond creâdur
newydd." Gal. 6. 15. Wrth enwaediad y golygai efe
holl drefniad yr ordinhadau Moesenaidd; ac wrth dïen-
waediad, y cyfrannogiad o'r holl ordinhadau efengylaidd
yn mysg y cenhedloedd proflesedig; ond efe a wahaniaeth-
ai y gredigaeth newydd oddiwrth y naill a'r llall; fel
peth y gallent fod hebdo, ac os hebdo, y byddent yn
llwyr amddifaid o iachawdwriaeth. Drachefn; pe buasai
bedydd yn adenedigaeth, yna buasai pawb bedyddiedig o
angenrheidrwydd yn ail-anedig; ond nynt a wyddom nad
felly y mae. Er angrhaifft, yr oedd Simeon y Swynwr
wedi ei fedyddio gan Phylip yr efanglydd, eto nid oedd
efe wedi ei ail eni; canys dywedir am dano ef, "Nid oes i
u na rian na chyfran yn y gorchwyl hwn; canys nid yw

dy galon di yn uniawn ger bron Duw;" a thrachefn dywedir, ei fod ef "mewn bustl chwerwder, a rhwymedigaeth anwiredd;" y fath ddarluniad yn ddiau nid yw yn gweddu i un wedi ei ail eni.

Yn ail. Nid yw ail enedigaeth yn gynnwysedig mewn diwygiad moesol ar y fuchedd. Tybiwn fod y cyfryw ddiwygiad yn dra ehang, tybiwn fod y dyn wedi ei gyfnewid o fod yn flysig ac anghymedrol i fod yn gymhedrol; o fod yn draws i fod yn gyfawn; o fod yn falch a nwydwyllt i fod yn ostyngedig a llariaidd. Tybiwn fod y cyfnewidiad yma yn gywir yn ol rhëolau y moesolion manylat; tybier hefyd ei fod yn cael ei gynnyrchu trwy bregethiad yr Efengyl; eto nid yw hyn oll, a hyn oll yn nghyd a bedydd, a phroffes o ffydd ac edifeirwch, yn gwneyd i fynw ail enedigaeth, neu yn ei gynnwys.

Ond y mae yn rhaid i ni arafu yma. Mae y gosodiad yma o'r eiddom, nid yn unig yn cael ei wadu; ond yn cael ei wawdio gan laweroedd, a phwy bynnag a'i hamddiffyn, a elwir yn elyn i foesoldeb a rhinwedd.—Pa un a ydym ni yn gwrthwynebu moesoldeb, neu yn ei gau allan drwy hyn neu ryw athrawiaeth arall, e farua ac fe dysuolaetha Crist ar ol hyn; a phe byddai yr addefiad o'r gwirionedd yn unol â'u meddyliau, gellid apelio am benderfyniad yn hyn at eu cydwybodau hwy eu hunain; ond gan nad yw yn gweddu i ni ymddiried dim i'r farn hono, oddieithr i ni gael rhyw sierwydd rhagorach am ei rhyddäad oddiwrth egwyddorion llygredig a rhagfarn nac a feddwn, nyni a ddawn i'r byd farnu am ein bathrawiaeth yn bresenol wrth ei ffrwythau, gan eu cydmaru â'r eiddo y rhai a'i gwadant. Yn y cyfamser yr ydym yn tystio nad ydym ni yn amcanu dim gyda golwg ar rinwedd a moesoldeb, namyn eu gwelliant trwy eu seilio ar y sail briodol, neu eu himpio yn yr unig gŷff o'r hwn y gallant gael maeth i gynnyddu er gogoniânt Duw a daioni dynion; ac ni'n hysgogir yn yr amcan hwn gan ddadwrdd nac athrod dynion anwybodus neu ddi-egwyddor. Ac mewn perthynas i'r gosodiad dan

sylw, bydded i'r rhai a'i gwaradwyddant geisio atteb y rhesymau canlynol cyn bod yn rhŷ hyderus o lwyddiant.

Os oes mewn ail enedigaeth egwyddor ysbrydol, newydd, wirioneddol yn cael ei rhoddi yn yr enaid, yna nid yw y cwbl yn gynnwysedig mewn diwygiad ar y fuchedd yn unig, pa mor fanol bynnag y byddo hyny. Cyn y byddo i ni brofi a chadarnhau yr haerïad yma, sylwer, 1. Bod y diwygiad buchedd yma, yr hwn y dywedwn ni nad ail enedigaeth yw, yn ddyledswydd anhebgorol ar bob dyn;— 2. Bod yr egwyddor a ddarluniwyd o'r blaen, yn cynnyrchu y diwygiad yma yn anffaeledig;—gan hyny, yn 3ydd, y mae y gwahaniaeth yn dyfod i hyn,—Yr ydym ni yn dywedyd fod ail enedigaeth yn gynnwysedig mewn *adnewyddiad ysbrydol ar ein natur*;—a'n Sosiniaid diweddar a ddywedant ei fod yn gynnwysedig mewn *diwygiad moesol ar y fuchedd*. Yn awr, gan ein bod ni yn addef y bydd i'r adnewyddiad ysbrydol yma ar ein natur, gynnnyrchu y diwygiad moesol ar y fuchedd yn anffaeledig, felly, os addefant hwythau fod y diwygiad moesol yma ar y fuchedd yn deillio oddiar adnewyddiad ysbrydol ein natur, yna bydd ein gwahaniaeth yn hyn ar ben.

Mae yr Ysgrythyr yn tystiolaethu yn ddigon helaeth ac eglur, bod yn yr ail enedigaeth egwyddor ysbrydol newydd, yr hon sydd o gynnnyrchiad yr Ysbryd Glân:—"Od oes neb yn Nghrist, y mae efe yn grëadur newydd." 2 Cor. 5. 17. Cynnnyrchir hyn yn yr enaid trwy weithred grëadwriaethol o eiddo gallu Duw, neu nid yw yn grëadur; ac fe'i harddodir at alluoedd yr enaid, neu nid yw yn grëadur newydd. Rhaid ei fod yn rhywbeth meddiannol ar fodoliaeth o'r eiddo ei hunan yn yr enaid, neu ni's gall fod na newydd na chrëadur; ac fe dystiolaethir yn ddigon eglur yn yr Ysgrythyrau, ei fod yn cael ei gynnnyrchu trwy weithred grëadwriaethol nerth anfeidrol, Eph. 2. 10. Salm 51. 10. Egwyddor ysbrydol ydyw, a weithredir ynom gan Ysbryd Duw. "Nage," medd rhyw un, "nid yw crëadur newydd ddim amgen na dyn wedi ei gyfnewid." Gwir, er

hyny y mae y cyfnewidiad hwn yn dufewnol hefyd; “ydyw, yn nhueddiadau y meddwl;”—ond fe barir hyny trwy roddiad gwirioneddol o egwyddor newydd o fywyd ysbrydol yn y dyn. “Na, yr unig beth a arwyddoedir, yw ymarweddiad newydd;—cyffelybiaethol yw yr ymadrodd;—dyn moesol, wedi cyfnewid ei ymarweddiad yw crëadur newydd; canys os oedd efe yn ddyn moesol yn wastadol, yna yr oedd efe yn grëadur newydd yn wastadol.” Dyma efengyl wych, yn dymchwelyd pechod gwreiddiol a gras ein Harglwydd Iesu Grist ar unwaith! Mae yn sier genyf na ddysgwyd yr athrawiaeth hon gan y tadau, o’r rhai yr ymffrostia rhai yn fawr; a’r dull yma o droi pob rhyw ymadroddion Ysgrythyrol am bethau ysbrydol i gyffelybiaethau, yw y ffordd i droi y cwbl yn fflug-chwedl; neu, o leiaf, i wneuthur yr efengyl y dull tywyllaf o ddysgu gwirionedd pethau, o un dull a arferwyd erioed yn y byd. Gan hyny, nid yw y crëadur newydd yn gymwysedig mewn rhyw gyleh newydd o weithrediadau, ond mewn galluoedd wedi eu hadnewyddu, a thueddiadau newyddion, gallu, a chymhwysder i’w hymarfer. Am hyny y’u gelwir “duwiol anian,” 2 Pedr 1. 4. Nid natur Duw, yw y (THEIA PHOSIS) *natur ddwyfol* yma, o’r hon ni’s gallwn ni fod yn gyfrannogion yn ein personau ein hunain: eto natur ydyw,—egwyddor gweithrediad, a hono yn ddwyfol neu ysbrydol; egwyddor sanctaidd reddfol, a weithredir ynom gan Dduw, ac yn dwyn ei ddelfw ef ynddi.

Mae yr hyn oll a olygwn ni wrth hyn yn cael ei osod allan yn Eph. 4. 22—24, “Dodi o honoch heibio, o ran yr ymarweddiad cyntaf, yr hen ddyn, yr hwn sydd lygredig yn ol y chwantan tywyllodrus; ac ymadnewyddu yn ysbryd eich meddwl; a gwisgo y dyn newydd, yr hwn yn ol Duw a grëwyd mewn cyflawnder a gwir sancteiddrwydd.” Dyna ddarluniad manol o’r gwaith o ail eni. Gosodir sylfaen y gwaith yn ein bod wedi ymadnewyddu yn ysbryd ein meddwl; neu wedi ein newidio trwy adnewyddiad ein meddwl, Rhuf. 12. 2. Gelwir yr egwyddor

ei hun, yr hon a roddir ynom ni, y *dyn newydd*, am ei bod yn gynnwysedig mewn cyfnewidiad trwyadl ar yr enaid, yn gymmaint a'i bod yn egwyddor pob rhyw weithrediadau moesol ac ysbrydol; ac fe'i golygir yn wrth-gyferbyniol i'r *hen ddyn*, neu lygredigaeth ein natnr, fel y mae yn egwyddor ein holl weithrediadau. Rhuf. 6. 6. Nid yr ymarweddiad llygredig, ond yr egwyddor a'r gwreiddyn o honaw; canys fe'i gwahaniaethir oddi wrth ymarweddiad dynion; ac fe elwir yr anian newydd yma, yn ddyn newydd, am mai cynnyrchiad gallu Duw trwy grëedigaeth newydd ydyw. Amcan gweithred grëedigol yw cynnyrchu peth yn ddisymmwth. Pa ryw barottöadau bynnag a ddichon fod erddo, mae cynnyrchiad bod newydd trwy grëedigaeth, yn ddisymmwth. Gan hyny, ni's gall fod hyn yn gynnwysedig mewn diwygiad ar y fuchedd yn unig. "Gwaith Duw ydym ni, wedi ein creu yn Nghrist Iesu i weithredoedd da."—Mae yn rhaid wrth waith Duw ynom ni, cyn dim o'n gweithredoedd da ni tuag atto ef; canys cyn y gallom ni eu cyflawni, rhaid ein creu iddynt, neu ein galluogi mewn modd ysbrydol i'w cyflawni. Trachefn, dywedir fod y dyn newydd yma yn cael "ei greu mewn cyfiawnder a gwir sancteiddrwydd." Mae hyn yn cyfeirio at grëedigaeth dyn mewn diniweidrwydd; efe a wnaed yn nelw Duw. Nid oedd y ddelw ddwyfol hon yn gynnwysedig mewn diwygiad buchedd, canys yr oedd efe yn feddiannol ar ddelw Duw, cyn cyflawni unrhyw weithred dda oll. Yr oedd yn gynnwysedig yn uniondeb ei holl enaid, a'i alluogrwydd i gyflawni yr ufudd-dod a ofynid ganddo. Felly, gan hyny, y rhaid i ninnau gael ein hadgenhedlu cyn y cymera diwygiad efengylaidd le yn y fuchedd, er ein cymhwyso i fuchedd newydd, yn ol ewyllys Duw.

Ac felly y dywaid ein Hiachawdwr ei hun hefyd, "Nid yw pren da yn dwyn ffrwyth drwg, na phren drwg yn dwyn ffrwyth da." Luc 6. 43. Mae y ffrwyth yn dilyn natur y pren; ac ni's gellir cyfnewid natur y ffrwyth, ond

trwy gyfnewid natur y pren. Nid yw pob diwygiad ar y fuchedd ddim amgen na'r ffrwyth; ond y mae cyfnewidiad ein natur i'w ragflaenu. Mae yr Ysgrythyrau yn gwahaniaethu yn wastadol rhwng y gras o ail enedigaeth, a'r ufudd-dod, neu y sancteiddrwydd hwnw sydd yn effaith o honaw. Trefn Duw, yw glanhau ein natur yn gyntaf,—cymeryd y galon garreg ymaith, a rhoddi calon o gig yn ei lle; ysgrifennu y gyfraith yn ein calonau, a rhoddi ei Ysbryd ynom; ac yna yr effaith a'r canlyniad yw, y bydd i ni rodio yn ei ddeddfau, a chadw ei farnedigæthau ef i'w gwneuthur hwynt; hyny yw, diwygio ein bucheddau, a rhoddi ufudd-dod i Dduw. Gan hyny, y mae y pethau hyn yn cael eu gwahaniaethu fel achosion ac effeithiau. Rhuf. 6. 3—6. Col. 3. 1, 5.

Yn mhellach, Fe ddarlunir y gwaith hwn, fel yn gynnwysedig yn sancteiddiad yr ysbryd oll, a'r enaid a'r corff, 1 Thes. 5. 23; ac os hyn yw y peth a olyga rhai dynion wrth ddiwygiad buchedd, a rhinwedd moesol, e debygid yn ddiau y teilyngent fri mawr am eu heglurdeb yn dysgu pethau ysbrydol; canys pwy ni's mawrygai hwynt am y fath ddarluniad o focsoldeb? sef, mai sancteiddiad holl ysbryd, enaid, a chorff credadyn trwy yr Ysbryd Glan ydyw?—ond, mewn gwirionedd, nid oes yn yr Ysgrythyrau un ddarluniad o ail enedigaeth, yn ei natur, ei achosion, na'i effeithiau, nid oes enw yn cael ei roddi arno, nae addewid yn cael ei wneuthur o honaw; na dim yn cael ei ddweyd am y moddion neu y gallu trwy yr hwn y'i gweithredir, ond yr hyn sydd yn llwyr anghyson â'r dychymmyg Morganaidd eöfn yma, yr hwn sydd yn llwyr wrthwyneb i ogoniant gras Iesu Grist.

Mae yn eglur fod y dychymyg gwageddol yma yn deillio oddiar wadiad o bechod gwreiddiol; canys onid yw dyn yn llygredig wreiddiol, mae yn eglur nad oes arno eisiau adnewyddiad ysbrydol. Digon yw, bod iddo drwy gyfnewidiad buchedd ymwrthod ag arferiad o bechu, a diwygio yn ei ymarweddiad;—ond, fel y dangoswyd yn

barod, ac y profir eto yn fwy cyflawn, fod tywyllwch cynhwynol ein meddyliau yn cael ei chwalu yn yr adenedigaeth, a goleuni ysbrydol yn cael ei ddwyn i fewn, cyndynrwydd ein hewyllysiau yn cael ei symmudaw, egwyddor newydd o fywyd yn cael ei rhoddi yn y dyn, ac anhwylddeb ein serchiadau yn cael ei feddyginiaethu,—felly y mae golygiad croes i hyn, yr hwn hefyd sydd yn llwyr wrthwyneb i'r Ysgrythyrau, i ffydd yr hen eglwys yn moreudddydd Cristionogaeth, a phrofiad yr holl gredinwyr, heb ddim i'w gefnogi ond anwybodaeth a hyfdra hunau dybus.

Yn drydydd. Nid ydyw gwaith yr Ysbryd yn yr adenedigaeth yn gynnwysedig mewn rhyw ber-lewygfcydd gwyllt-grefyddawl, llesmeiriau a bloeddiadau, na dim o'r fath. Gall fod rhai truciinaid twyllledig a disynwyr yn honni y fath beth; ond camdystiolaeth yw ein bod ni yn cefnogi y cyfryw ddychymygion, neu yn dysgu dynion i'w dysgwyl tra y maent yn esgeuluso sancteiddrwydd; fel y mae ein hysgrifeniadau a'u pregethau yn tystio yn ddi-gonol. Gan hynny, gyda golwg ar y peth yma, sylwn, Bod yr Ysbryd yn gyffredin yn amlygu ei allu yn yr arferiad o foddion; a'i fod ef yn gweithio ar ddynion yn gyson â'u naturiaethau. Nid yw efe yn dyfod arnynt mewn rhyw lesmeiriau anfoddawg, gan ddefnyddio galluoedd eu meddyliau fel y dirdyna ysbryd aflan gyrff rhai cythreulig; ond y mae ei holl waith ef yn rhesymol, ac yn hawdd rhoddi cyfrif amdano gan bawb a gredant yr Ysgrythyrau, ac a dderbyniasant Ysbryd y gwirionedd, yr hwn ni ddi-chon y byd ei dderbyn. Mae yn wir na's gellir amgyffred effeithiad yr Ysbryd yn mwyäad ein heneidiau, mwy nac y gellir amgyffred unrhyw weithred arall o eiddo nerth creädwriaethol; canys, megis yr ydym ni yn clywed swm y gwynt, ond heb wybod o ba le y mae efe yn dyfod, nac i ba le y mae efe yn myned, felly y mae pob un a aned o'r Ysbryd :—ond hyn sydd sier, nad yw efe yn gwneuthur dim ond yr hyn sydd wedi ei drefnu a'i ddatguddio yn y

gair ysgrifenedig, ac nid yw efe yn gosod unrhyw orfodaeth ar alluoedd ein heneidiau, ond yn gweithio ynddynt a thrwyddynt yn gyfaddas i'w natur. Eto, fe gyfrifwyd llawer o ddynion adgenhedledig gan y byd, fel gwallgofiaid, penboethiaid, ac ynfydion ofergoelus. Felly y cyfrifai tywysogion y llu y proffwyd a ddaethai i enneinio Jehu; ac felly y cyfrifid yr Iesu gan ei geraint pan ddechreuodd efe bregethu yr efengyl; felly hefyd y barnai Iestus am Paul, &c.—Oddiwrth yr hyn a ddywedwyd, fe ymddengys—

Y dylai pregethwyr a gwrandaawyr yr efengyl ddwys ystyried gwaith yr Ysbryd mewn ail enedigaeth. Am y rhai cyntaf, y maent hwy dan rwymedigaeth neillduol i ystyried hyn, yn gymmaint a'u bod hwy yn cael eu defnyddio yn y gwaith ei hunan, gan Ysbryd Duw, fel offerynau i'w gwblhau. Am hyn y'r oedd yr apostol Paul yn ei alw ei hun yn dad:—"Canys pe byddai i chwi ddengmil o athrawon yn Nghrist, er hynny nid oes i chwi nemmawr o dadau, canys myfi a'ch cenhedlais chwi yn Nghrist Iesu trwy yr efengyl." 1 Cor. 4. 15. Efe a fuasai yn offeryn eu dychweliad, ac felly yr oedd efe yn dad ysbrydol iddynt. Felly, wrth son am Onesimus, efe a'i galwai ei fab, yr hwn a genhedlasai efe yn ei rwymau.

Y mae yn ddigon eglur mai dyledswydd gweinidogion y gair yw bod yn hyddysg ar eu gwaith; ac y mae bod yn fedrus ysbrydol yn athrawiaeth ail enedigaeth, o ran ei natur, ei hachosion, ei heffeithiau, a'i phrofiadau, yn un prif ran o arlwy gweinidog i'w swydd, heb yr hyn ni's gall efe iawn gyfrannu y gair, na'i ddangos ei hun yn weithiwr difeffl. Eto, prin y gellir dychymygu â pha fath gynddaredd ysbryd, ac â pha ryw ymadroddion gwawdus y siaradir am yr holl waith yma, ac y'i gwaradwyddir! Cyhuddir rhai a lasuriant yn y gwaith yma o gcisio perswadio y bobl fod ymchweliad at Dduw yn rhywbeth blin-faith a diddarfod, ac ail enedigaeth yn rhywbeth a'r fath oruchwyliacthau dirgelaidd yn perthyn iddo, nes llanw penau

dynion â heigiau o ofnau coel-grefyddol, ac ofnau yn nghylch y graddau priodol o alar duwiol, a'r arwyddion diamheuol o ostyngeddwydd trwyadl. Pe gellid cyhuddo rhyw bersonau o gyfeiliornad mewn gosod rhêolau yn y pethau hyn na's awdurdodir gan yr Ysgrythyrau, ni byddai yn anweddus eu gwrth-atteb; ond y mae yn eglur fod yr ymadroddion hyn wedi eu bwriadu i waradwyddo gair Duw ei hunan; ac y mae yn rhaid i mi addef, fy mod I yn credu y bydd i'r dirywiad hwn oddiwrth wirionedd, a gallu crefydd, a'r gwaradwydd a fwrir ar ras Crist, fod yn argoelio yn ofidus nychdod i holl ansawdd yr Eglwys ddiwygiedig yn ein plith, oddieithr ein diwygio oddiwrth y cyfryw ddrygau mewn pryd!—ond yr hyn a honnaf, yw, ei bod yn ddyledswydd anhebgorol ar holl weinidogion yr efengyl, i ymglydnabod yn dda â natur y gwaith yma; heb yr hyn ni's gallant gyflawni un ran o'u swydd yn gymhwys. Os ydyw pawb sydd yn gwrandaw arnynt wedi eu geni yn "feirw mewn camweddau a phechodau," ac os ydynt hwythau yn offerynau a drefnwyd gan Dduw er eu hadgenbedliad, ynfydrwydd, o'r hwn y bydd raid rhoddi cyfrif ar ol hyn, fydd esgeuluso gwneuthur ymchwyl dyfal i'r gwaith mawr yma; ac y mae anwybodaeth am hyn, neu esgeulusdra yn ei gylch, yn nghyd a'r diffyg o brofiad o honaw yn eneidiau y gweinidogion eu hunain, yn un prif achos o fod y weinidogaeth mor ddifywyd, ac anfuddiol yn ein plith.

Hefyd, y mae yn ddyledswydd ar bawb sydd yn gwrandaw pregethiad y gair i ymholi i hyn. Wrth y cyfryw y dywedai yr apostol, "Profweh chwychwi eich hunain, a ydych yn ffydd; holweh eich hunain. Ai nid ydych yn eich adnabod eich hunain, sef bod Iesu Grist ynoch, oddieithr i chlwi fod yn anghymmeradwy?" 2 Cor. 13. 5. Y mae yn ddyledswydd ar bob proffeswr crefydd wrtho ei hunan, i ymholi pa beth o waith Ysbryd Duw a fu ar ei galon ef; ac ni feiddia neb eu lluddias i hyn, ond y sawl a fynent eu harwain yn eu tywyllweh i ddistryw.

Mae yr athrawiaeth am hyn wedi ei datguddio yn gyflawn i ni; ac y mae mor angenrheidiol i ni ddeall ei natur, a'n cyfrannogaeth ninnau yn y gras hwn, fel nas gallwn fod yn esgeulus yn nghylch y peth hyn heb fod yn euog o'r ynfydrwydd mwyaf. Heblaw hyny, y mae perygl mawr i ddynion gael eu twyllo yn y peth hwn, canys dyma y pegwn ar yr hwn y mae eu cyflwr tragwyddol yn troi; ac y mae yn ddigon sicr fod llawer yn eu twyllo eu hunain yn nghylch y peth yma; canys y mae yn amlwg eu bod yn byw dan un o'r ddau gyfeiliornad yma;—naill ai Y gall dynion fyned i'r nefoedd heb eu hail eni; neu, Y gall dynion gael eu hail eni, a byw mewn pechod wedi hyny.

PEN. II.

Gweithredoedd yr Ysbryd Glân, yn rhagbarottöawl i ail enedigaeth.

Gyda golwg ar y gwaith o ail eni, wrth ei ystyried yn *gadarnhäol*, nyni a allwn sylwi, Fod yn gyffredin ryw weithrediadau parottöawl ar eneidiau dynion yn rhagflaenorol iddo; ond eto, nid yw ail enedigaeth yn gynnwysedig ynddynt hwy, ac ni's gellir ei wneyd allan o honynt.

Yn gyntaf. Mae rhyw bethau yn ofynol oddiwrthym ni mewn ffordd o ddyledswydd, y rhai ydynt o fewn cylch ein galluoedd naturiol, fel nad oes dim ond rhagfarn llygredig, ac ymarfer mewn pechu, a geidw ddynion rhag ymarfer â hwy:—a'r rhai hyn ydynt, 1. Ymwneuthuriad allanol â gweinidogaeth gair Duw, a moddion eraill o ras. "Ffydd sydd yn dyfod trwy glywed, a chlywed trwy air Duw." Gwrandawriad y gair yw y moddion cyffredin trwy yr hwn y cenhedlir ffydd. Mae hyn yn ddyledus ar bawb yn ngwlad efengyl; ac y maent yn alluog i wneyd

hyn cystal ag unrhyw weithred naturiol arall; a phan y mae dynion yn gommedd gwneuthur hyn, gan ddirmygu y gair o bell, mae hyn y cael ei achlysurow trwy esgeulusdra hollol, diogelwch cnawdol, a dirmyg ar Dduw, am yr hyn y rhaid iddynt roddi cyfrif eto i Dduw mewn barn.

2. Ymröad meddwl astud yn moddion gras i ddëall ac i dderbyn y pethau a draddodir fel meddwl ac ewyllys Duw. I'r perwyl yma y rhoddes Duw reswm i ddynion, fel y'u dyfnyddiont yn y cyflawniad o'u dyledswydd tuag atto ef, yn ol yr Ysgrhythrau; ac nid oes dim yn hyn tu hwnt i rym ein galluoedd rhesymol, yn gynnorthwyedig trwy y cynnorthwyon hyny â'r rhai y mae Duw yn doniaw y cyffredin o ddynolryw; a mawr ydynt y manteision a ellir ei gyrhaedd trwy hyny. Mae dynion wrth ddyfal ddefnyddio eu galluoedd naturiol, mewn ymarferiad â phethau ysbrydol yn ol y datguddiad allanol o honynt yn y gair, yn cyrhaedd manteision mawrion trwy hyny yn gyffredin, ac yn tra rhagori ar y rhai a fyddont eu cydraddolion yn mhob ystyr arall, fel yr oedd Paul, wedi ei ddwyn i fynu dan addysg Gamaliel. Pe byddai dynion mor ddiwyd yn eu hymdrechion am wybodaeth mewn pethau ysbrydol, ag ydynt am ragori yn y gwyddion a'r celfion, byddai yn llawer gwell gyda llawer nac yw hi. Yr esgeulusdra o'r ddyledswydd yma yw y prif achlysur o dragywyddol ddystryw lluoedd i'r rhai y pregethir yr Efengyl.—“Hon yw y ddammedigaeth, ddyfod goleuni i'r byd, a charu o ddynion y tywyllwch yn fwy na'r goleuni, am fod eu gweithredoedd hwy yn ddrwg.” Da y gwyr dynion nad ydynt hwy yn gwneyd mwy nac a allent, ac a ddylent ei wneuthur, pan yn ymwneyd yn astud â'r gair:—mae pob esgusodion o analluogrwydd yn mhell oddiwrthynt. Ni's gallant lai na gwybod, ac fe'u gorfodir eto i addef, mai eu segardod melldigedig eu hunain, eu cnawdolrwydd, eu cariad at y byd, eu cariad at bechod, a'u diystyrwch ar Dduw, a'u lluddiasant i wneuthur dyfal ymarferiad â moddion dychweliad; ac udfäau oblegid hyn, a wna i fynu ran fawr o'u cri ofnadwy yn y diwedd.

Mae yn wir, na's gall dynion drwy yr ymarferiad dyfalaf â moddion allanol, o honynt eu hunain gyrhaedd ail enedigaeth, heb weithred tufewinol neillduol o eiddo yr Ysbryd ar eu heneidiau; ond yn y cyffredin y mae Duw yn cyfarfod â'r rhai ydynt yn dyfal ymwneyd â'r weinidogaeth allanol o'r moddion o honi. Yn y cyffredin, meddaf, mewn cydmariaeth i'r rhai ydynt arferol o ddirmygu ac esgeulso y moddion. Mae yn wir ei fod weithiaa yn myned allan o'i lwybr, megis, i ddwyn Saul erlidgar adref atto ei hunan; ond yn y cyffredin, y mae efe yn gweinyddu ei ras ynmysg y rhai ydynt yn ymwneyd â'r moddion o hono; canys trwy hyn y mae efe yn gogoneddu ei air, ac yn dangos ei gymeradwyaeth o'n hymostyngiad a'n hufudd-dod i'w sefydliadau ef.

Yn ail. Y mae rhyw effeithiau tufewinol neillduol, yn cael eu gweithredu ar enediau dynion, o'r rhai y mae y gair a bregethir yn achos offerynol, a'r rhai yn gyffredin ydynt yn rhagflaenu adenedigaeth; a'r rhai hyn ydynt Oleuad,—Argyhoeddiad,—a Diwygiad; y cyntaf a berthyna i'r meddwl yn unig; yr ail, i'r meddwl, y gydwylbod, a'r serchiadau; a'r trydydd, yr ymarweddiad.

1. Goleuad. Mae cymnamt o oleuni neu wybodaeth ar a feddwn ni am bethau ysbrydol, yn dyfod dan y darluniad yma. Y mae goleuni sydd yn deillio yn unig oddiar ddyfal ymarferiad o'n galluoedd naturiol mewn ymdrech i ddeall athrawiaethau datguddiad dwyfol; ac y mae y goleuni yma yn oleuni a ychwanegir at amgyffredion cynhwynol y meddwl dynol, yr hwn heb ddatguddiad dwyfol ni's gallasai byth ddarnad am bethau ysbrydol; a'r achos pa hwn y mae can lleied yn ymdrech i gyrhaedd y wybodaeth yma, yw gelyniaeth gnawdol eu meddyliau at y pethau ydynt wedi eu datguddio.—Trachefn: y mae goleuni, yr hwn sydd o gymyrciad neillduol yr Ysbryd Glan ar y meddwl trwy y gair; a'r hwn sydd yn ychwanegu llawer at yr hyn sydd wir naturiol yn unig, canys y mae yn egluro y pethau hyn iddo. Am hyn y dywedir am rai, eu bod yn

aduabod ffordd cyfiawnder; hyny yw, yr oeddynt yn amgyffred athrawiaeth yr efengyl yn eglur, fel y ffordd, yr unig ffordd, ffordd cyfiawnder Duw i bechaduriaid. Mae y goleuni yma yn ychwanegu cydsynied cryfach â'r gwirionedd, nac a ellir ei gyrhaeddyd trwy rym rheswm anianol. Am hyny y dywedir weithiau am y rhai a gawsant eu goleuo fel hyn, eu bod yn credu, pan nad yw eu flydd yn ddim amgenach na chydsynied noeth â'r athrawiaethau a ddatguddir. Felly Simon, Act. 8. 12; a llawer o'r Iuddewon, Ioan 2. 28. Trachefn, y mae yn ychwanegu rhyw fath o lawenydd iddynt. Mae y rhai hyn yn derbyn y gair gyda llawenydd; gan lawenychu yn ei oleuni am dymhor; eto heb wreiddyn ynddynt eu hunain. Mae weithiau yn ychwanegu amrywiaeth mawr o ddoniau; a pha le bynnag yr iawn ddefnyddir y goleuni yma, trwy lafur, y mae yn effeithio yn rhyfeddol ar y meddwl, ac yn dyrchafu ei olygiadau ar bethau ysbrydol; ond y mae hyn oll yn fyr o fod yn ail enedigaeth, ac nid yw hyny yn gyssylltiedig o angenrheidrwydd â hyn. Mae llawer wedi eu goleuo fel hyn, eto heb eu dychwelyd erioed; ond yn nbrefn natur y mae hyn yn rhagflaenorol i ddychweliad, ac yn barottod mawr i hyny; canys y mae gras achubol yn dyfod i fewn i'r enaid trwy oleuni.

2. Mae argyhoeddiad o bechod, yn effiaith arall a gynnyrchir trwy y gair yn flaenorol i wir ddychweliad. A hyn a ddarlunir gan yr apostol, "Os prophwyda pawb, a dyfod o un di gred, neu amysgedig i mewn, efe a argyhoeddir gan bawb, a fernir gan bawb: ac felly y gwneir dirgelion ei galon ef yn amlwg; ac felly, gan syrthio ar ei wyneb, efe a addola Dduw," 1 Cor. 14. 24, 25. Mae hyn yn ei ystyr gyffredinol yn cynnwys, Yn gyntaf, Rhyw deimiad trallodus o euogrwydd pechod, yn wyneb y ddeddf, bygythion, a barnedigaethau Duw. Mae y pethau a gymerid yn ysgafn, ac a wawdid o'r blaen, yn awr yn dyfod yn faich ar yr enaid; a thrwy hyny y mae meddyliau dynion yn cael eu tetho gan ofnau o amrywiol raddau; ac nid yd-

ys yn haeru fod y graddau hyn oll yn angenrheidiol: ond yr ydys yn ceisio eu darlunio fel y maent yn cymeryd lle yn gyffredin, er esmwythâad a chyfarwyddyd i'r rhai ydynt yn cael eu hangylehynu â hwy. Yn ail. Trallod, neu ofid am bechod a gyflawnwyd, am ei fod wedi myned heibio, ac yn ddi alw yn ol, yr hyn yw y prif reswm am y dyfarniad, neu y tristwch deddfol yma; y "tristwch y byd" hwn, yr hwn sydd yn dwyn dynion i gaethiwed, dan ofn. Yn drydydd, Ymostyngiad am bechod, yr hyn yw gwaith tristwch ac ofn yn gweithredu mewn cyffesu, ymprydio, gweddio, a'r cyffelyb, dyma wir natur ymostyngiad deddfol;—ac yn olaf, Oddieithr bod yr enaid wedi ei lyncu i fynu i anobaith, ni's gall na bydd yn llawn o ddymuniadau, ymofyniadau, a chynlluniadau gyda golwg ar waredigaeth o'r cyflwr yma.

3. Mae diwygiad buchedd yn dilyn hyn yn aml, megis y darlunir yn hanes yr "Yspryd atlan" yn gadael ei dy dros dymhor, ac yn dychwelyd iddo drachefn, pan "y mae yn ei gael wedi ei ysgubo a'i drwsio." Felly hefyd yr oedd yr apostol Pedr yn son am ryw rai, wedi dianc dros amser oddiwrth halogedigaeth y byd, trwy adnabyddiaeth yr Arglwydd a'r Aelabwr Iesu Grist, yn cael eu rhwystro drachefn a'u gorchfygu.

Gall yr holl betbau hyn gael eu gweithredu yn meddyliau dynion, ac eto eu bod heb eu hail eni erioed; ac er eu bod yn betbau da ynddynt eu hunain, ac yn effeithiau o diriondeb Daw, etc, gallant, nid yn unig fod yn llwyr ddi-fudd i ni; ond gallant gael eu camarfer er niwed mawr i ni; ac er ychwanegu ein heuogrwydd; yr hyn a achlysurir un o'r ffyrdd yma; nid yw rhai yn gofalu am ddefnyddio y goleuni a'r argyhoeddiad yma i'w berwyl a'i amean priodol, yr hyn yw, eu tynu o'u human hyder, a'u cyfarwyddo at Grist;—lle ni's gofalar am hyn, mae y pethau a nodwyd yn gwywo ac yn distannu yn ddiarwybod. Mewn eraill, maent yn cael eu gorchfygu gan rym eu chwantau, a llymder y demtasiwn; maent yn cael eu pechu ymaith, ac yn gadael

yr enaid mewn cyflwr llawer gwaeth nac y'u cawsant ynddo. Trachefn y mae eraill yn gorphwys yn y pethau hyn, fel pe cynnwysent yr oll o waith Duw tuag attynt, yn enwedig, lle y maent yn achlysuero diwygiad lled rymmus yn y fuchedd, ac ymwneuthuriad lled gyson âg addoliad crefyddol; ond y mae hyn oll i'w briodoli i'r camddefnyddiad o'r pethau hyn gan feddyliau enawdol; yn eu natur eu hunain, y maent hwy yn bethau da, ac yn parottoi y meddwl i dderbyn gras Duw.

Yn drydydd. Yr holl bethau hyn a weithredir trwy offerynoldeb y gair, ond a gynnyrchir trwy nerth Ysbryd Duw. Nid effeithia y gair ei hunan, wrth ei ddarlunio o flaen meddyliau dynion, felly arnynt. Er cadarnäad o hyn, ystyrier pregethiad y proffwydi; Iesu Grist ei hunan; a'r apostolion: ac yn ein mysg ni ein hunain, mae llawer oedd yn eistedd dan yr efengyl eu holl ddyddiau, heb deimlo dim o'r effeithiau hyn, tra mae eraill yn teimlo yn wirioneddol, yn cael eu hargyhoeddi a'u dychwelyd. Gan hyny, gweinidogaeth yr Ysbryd, yn, a thrwy y gair sydd yn cynnyrchu yr effeithiau hyn. Mae yn wir fod un wrthddadl led bwysig yn erbyn priodoli y gwaith hwn i'r Ysbryd Glan; canys os gall yr holl bethau hyn gael eu gweithredu yn meddyliau dynion, y rhai er hyny ydynt yn ol o ras Duw, pa fodd y gellir meddwl mai efe yw Awdwr y gwaith hwn? A briodolwn ni iddo ef waith gwán, ac amherffaith? neu a dybiwn ni ei fod ef yn rhoi i fynu yr hyn a ddechreuodd?

I hyn yr atebaf, Y mae gwir ddychweliad yn canlyn yr effeithiau hyn mewn llawer; ac felly mae y gweithrediadau parottöawl hyn yn agoryd y ffordd i ddwyn bywyd ysbrydol newydd i mewn; fel y maent mewn gwirionedd yn perthynu i waith sydd berffaith yn ei ryw; a pha le bynnag y maent yn fyr o hyn, mae hyny yn cael ei achosi, nid gan un diffyg neu amherffeithrwydd yn y gweithrediadau, ond gan bechodau dynion. Er egluräad, sylwn, Fod tuedd mewn argyhoeddiad o'r holl bethau hyn yn cael eu hargyhoeddi.

a lle ni chyrhaeddir y dyben hwn, achlysurir hyny gan gynydrwydd ac anufudd-dod y meddwl. Mae Duw yn gweled yn dda symmudaw y gwrthwynebiad gweithredawl yma o rai, gan hyny mae yn amlwg mai o'i ras penarglwyddiaethol ef y'i symmudir o'r rhai a achubir; ond i bechodau dynion y rhaid ei briodoli lle mae yn aros. Heblaw hyny, mae yr Ysbryd Glan yn weithiwr rhydd; y mae efe yn gweithio pan, ac fel y myno ei human. Ac y mae ei holl weithrediadau ef yn cyflawni y dyben amcanedig ganddo ef yn anflaeledig; yr hwn yn y rhai hyn, yw, bod i ddynion gael eu goleuo, eu darostwng, a'u diwygio; yn yr hyn nid yw yn methu. Fel hyn y mae efe yn gweled yn dda gymeryd y ddeddf i'w law, a dwyn yr enaid i gaethiwed drwyddi, fel y'i cyffröer i ymofyn am waredigaeth; ac am hyny y'i gelwir, "Yspryd caethiwed i beri ofn." Y gwaith yma sydd yn gwneyd i fynu y trydydd math tir yn nammeg yr hauwr. Mae yn derbyn yr had, ac yn egino yn obeithiol hyd onid yw gofalon y byd hwn a themtasiynau, yn ei dagu a'i ddystrywio. Ac yn awr, gan fod y fath gyffelybrwydd rhwng hyn ag ail enedigaeth, fel na's gall y byd, na'r eglwys yn aml wahaniaethu rhyngddynt, mae o bwys mawr i'r rhai sydd ag enw crefyddwyr arnynt, ymholi a brofasant hwy unrhyw waith amgenach ar eu heneidiau erioed ai peidio?—canys er fod y gwaith yma yn waith da, oni bydd i ddynion gyrhaedd mwy na hyn, fe'u collir byth. Gan hyny myfi a grybwyllaf rai anghraifftiau o bethau na's gall y gwaith yma, er ci ddwyn rhagddo i'w radd eithaf, ei gyflawni, fel y galluoger dynion i ffurfio barn am danynt eu hunain pa fodd y mae gyda hwy.

1. Gellir sylwi, ein bod ni wedi cyflen holl effeithiau y gwaith yma yn y meddwl, y gydwybod, y serchiadau, a'r ymarweddiad; ond y mae yr *Ewyllys*, cynneddf lywodraethol yr enaid, heb ei hadnewyddu ganddo; ac am hyny, y mae grym pechod yn aros. Mae yn wir fod yr ewyllys yn cyfarfod â llawer o bigiadau oddiwrth oleuni y meddwl, ac adfyfyriadau y gydwybod; fel na's gall bechu gyd a'r

un rhyddid a diogelwch ag y bu gynt. Gall ei wanc awchus i bechu gael ei attal mewn mesur mawr gan ddychryniadau yr Arglwydd ar un llaw, neu y gobaith am fywyd tragywyddol ar y llaw arall; ond eto, y mae tuëdd yr ewyllys ei hunan at bechod, a hyny yn baraus.

2. Nid ydyw effeithiau y gwaith yma ar yr enaid yn cyrhaedd mor bell ag i beri i'r meddwl ymhyfrydu, ac ymfoddiâu yn natur ysbrydol, ac ardderchawgrwydd y pethau a ddatguddir iddo, Mae goleuni achubol gwirioneddol, yn rhoddi y fath amgyffred union-gyrchol i'r meddwl, i mewn i bethau ysbrydol, fel y maent yn eu natur eu hunain yn ei foddiau a'i ddigoni: fel y mae yn cael ei fwrw i'w delw, ac yn ymorphwyso yuddynt; ond am y gwaith a fu dan sylw genym, nid yw hwnw yn cyrhaedd cân belled a hyn; e ddichon y bydd i'r goleuni hwnw, beri i'r sawl â'i meddo hoffi yr efengyl oblegid ei heffeithiau buddiol, ond ni ddyru iddo y fath olwg ysbrydol i fewn i ddirgelwch gras Duw trwy Grist Iesu, fel y caffo yr enaid yn yr olwg gyntaf arno, ei ddwyn i'w ryfeddu, ei gymeradwyo, a chael cysur ac adnewyddiad ysbrydol ynddo.

3. Mae y gwaith yma yn cyrhaedd y gydwybod hefyd; eto, nid yw yn "puro y gydwybod oddiwrth weithredoedd meirwon, i wasanaethu y Duw byw." Mae yn wir ei fod yn peri ei bod yn fwy bywiog a pharod i geryddn pechod nac o'r blaen; eto ni's gweithir y gydwybod drwy hyn, i gasau peched o'i herwydd ei hunan yn y fath fodd, fel ag i gyfarwyddo yr enaid at waed Crist yn barhaus am lanâad.

4. Mae y gwaith yma yn effeithio yn fawr ar y serchiadau; ond nid ydyw yn eu sefydlu nac yn eu llenwi. Mae yn ofynol i'n serchiadau ni fod wedi eu sefydlu ar bethau nefol, ac fe wneir hyny â hwy trwy wir răs. Nid yw y llawenydd, yr ofnau, y gobeithion, a'r trallodion, a gynnyrchir drwy y gwaith dan sylw, namyn ansier ac ansefydlog. Weithiau y maent fel afon yn barod i orlifo dros ei cheuinydd; bryd arall "fel dyfroedd yn pallu," heb un

dyferyn yn dyfod o honynt. Weithiau, y maent yn boethion, yna yn oer; weithiau yn nefoedd i gyd, yna yn ddaiar i gyd: ond, y mae gwir ras yn sefydlu y serchiadau; e ddichon fod amrywiaeth mawr o ran eu hymarferiad; ond y mae eu gogwydd gwastadol at bethau ysbrydol. Nid yw y gwaith y buom ni yn ei grybwyll yn llanw y serchiadau ychwaith; mae pethau ysbrydol yn dyfod fel mintai o ddy-eithriaid i Westdy i lettya, y rhai a gymerant lawer o le, ac a ymddangosant fel pe na byddai neb yn tŷ ond hwy eu hunain; felly y mae goleuni ac argyhoeddiad yn dyfod ac yn llettya yn y meddwl a'r serchiadau, fel pe y'u medd-iannent yn drylwyr, ond wedi y cwbl, y maent yn gadael lle tawel yn y tŷ i'r byd, a phechod, a hunan. Ond i'r gwrthwyneb, y mae gwir ras yn llanw y serchiadau â phethau ysbrydol. Nid yw yn gommedd lle i bethau cyfreithlawn, megis perthynasau, a mwynderau, yn unig fel y maent yn naturiol, ac yn eu lle priodol, yn ddarostyngedig i Dduw; ond, os mynant fod yn gnawdol, afreolaidd, neu oruchaf, y mae yn eu troi dros y drws yn y fân.

5 Mae y gwaith yma yn cael ei ddwyn yn mlaen can belled mewn diwygiad yn aml, fel y mae yn cymeryd arno holl ffurf duwioldeb: ond y mae yn ddiffygiol yma hefyd, am y cyd saif â phechodau llywodraethol o anwybodaeth. Nid ydyw yn arwain i gasâu pob pechod fel pechod, nac i ddymuniad am gydffurfiad cyffredinol â Christ; ond gedy bechodau mawrion yn ddi sylw yn aml. Heblaw hyny, nid ydyw y diwygiad yma ar y fuchedd yn gyffredinol, yn aml, ac yn cyrhaedd pob rhyw bechodau adnabyddus, oddieithr dros dymhor, tra mae yr enaid yn erlyn ar ol hunan-gyfiawnder yn ddyfal. Pan laeso effeithiau argraffiadau cyntaf, myn y chwant ryw ffordd ueillduol i ymdori allan. Yn mhellach; mae ymarweddiad y cyfryw rai yn sier o fod yn wywedig a nychlyd:—mae oerfelgarweh, cariad at y byd, a diogelweh cnawdol, yn ennill tir arnynt beunydd. Am hyny, er y dichon iddynt trwy ymattaliad oddiwrth lygredigaethau amlwg, fod heb ymollwng dan eu har-

glwyddiaeth yn hollawl, nid ydynt yn ddim amgen nac ysgerbydau yn eu hymddiddan a'u rhodiad crefyddol; bydolion sychion, di nodd, a difudd; ond lle y mae enaid wedi ei ddoniaw â gras oddifewn, mae mewn cyflwr o gynnydd paraus. Y cyfryw un a â rhagddo o nerth i nerth, o ras i ras, o ogoniant i ogoniant, ac a fydd yn dirf ac iraidd yn ei benaint. Nyni a allwn ddysgu trwy y pethau hyn, i wahaniaethu rhwng y gwaith rhag-barottoawl a grybwyllwyd, a gwir ddychweliad cadwedigol at Dduw.

PEN. III.

Llygredigaeth y meddwl trwy bechod.

Yr ydwyf yn gobeithio ein bod wedi agor y ffordd yn amlwg i ystyriaeth ddyledus o waith mawr yr Ysbryd mewn ail enedigaeth; trwy yr hyn y mae efe yn ffurfio aelodau corff dirgeledig Crist, ac yn parottoi meini bywiol er adeiladaeth teml, yn yr hon y preswylia y Duw byw.

Mae dau fath o ddynion, o ran eu cyflwr rhyngddynt â Duw, yr hyn a gynnwysa bawb sydd yn y byd, canys y mae holl ddynolryw, naill ai wedi eu hail eni, neu heb eu hail eni. Drachefn, y mae yn eglur fod holl ddynolryw yn cael eu geni mewn cyflwr diadgenhedledig. Tystiolaethir hyn mor bennodol gan yr Arglwydd Iesu, (Ioan 3. 3, &c.) fel na's gellir ei wadu. Yn awr, gan mai gwaredigaeth dynion o'r cyflwr hwn yw ail enedigaeth, ni's gallwn ddirnad yn mha beth y mae yn gynnwysedig, heb olrhain y cyflwr o'r hwn y mae yn ein gwaredu; am hyny, nyni a ymhelaethwn ar hyn, gan chwilio i mewn i ansawdd natur gwypiedig, wedi colli gras Duw, yr hwn oedd ynddi ar y dechreu.

Wrth ddarlunio natur lygredig dyn, y mae yr Ysgrythyrâu yn ymdrin yn benaf â'r tri pheth canlynol:—(1.) Llygredigaeth y meddwl; yr hyn a eilw yn Dywyllwch, a Dallineb. (2.) Llygredigaeth yr ewyllys a'r serchiadau, yr hwn

a ddarlunir trwy wendid, neu analluogrwydd, a chyndynrwydd. (3.) Wrth yr enw cyffredinol o Farwolaeth, yr hyn a gynnwysa ddarluniad o gyflwr yr holl enaid.

Mae pob dyn wrth natur mewn cyflwr o dywyllwch a dallineb, gyda golwg ar Dduw, a phethau ysbrydol. Dichon fod dynion mewn pethau eraill yn ddoethion, dysgedig, a medrus; ond mewn pethau ysbrydol, y maent yn dywyll, yn ddeillion, ac anwybodus. Mae yn wir fod hyn yn beth na's gall y byd oddef clywed son am dano. Meddylia y byd mai rhyw ddyfais o eiddo dynion gweiniaid yw hyn, er duo rhai doethach na hwy eu hunain. Ar y cyfryw achlysur y gofynai y Phariseaid yn wawdus i'r Arglwydd ei hunan, "A ydym ninnau hefyd yn ddeillion?" Ond efe a'u hysbysai, na byddai i'w ymholiad o wybodaeth, namyn ychwanegu eu heuogrwydd; ac, er eu holl ymffrost, na chlywsent hwy lais Duw un amser, ac na's gwelsent ei wedd ef.

Mae rhai yn dra hoff o siarad llawer am gryfder ein galluoedd meddyliol, fel pe na buasent wedi gwaelu mewn un modd; fel pe byddai yr holl anfantais berthynol i'n natur trwy ddyfodiad pechod i fewn, yn gynnwysedig yn annhrefn ein serchiadau,—y rhai ydynt yn barod i wrthryfela yn erbyn goleuni pur y meddwl; ond nid yw yn rhyw orchwyl anhawdd profi llwgr meddyliau dynion wrth natur, a'u hanalluogrwydd i ddirnad pethau ysbrydol, yn y fath fodd, fel na allai y balchaf o honynt ddychwelyd ateb sylweddol i'r prawf; ac yn hyn, nid ydym yn dadleu dros ddim ond athrawiaeth hysbys yr hen Eglwys, fel y'i cynnwysir yn ysgrifeniadau y tadau dysgedicaf; a phenderfyniadau cyngorau yn erbyn y Morganiaid, y rhai a adnewyddir drachefn yn ein plith ni, gan fath o Arminiaid Sosiniaidd.

I'r perwyl yma, gallwn ystyried tystiolaethau yr Ysgrythyr yn gyntaf:—"Y bobl oeddynt yn eistedd mewn tywyllwch, a welsant oleuni mawr, ac i'r rhai a eisteddent yn niro a chysgod angau, y cyfododd goleuni iddynt." Math. 4. 16. Cyn i oleuni yr efengyl dywynu arnynt, yr

oeddynt yn eistedd mewn tywyllwch; neu yn byw dan ei awdurdod;—ac yn yr unrhyw ystyr, pan oedd Crist yn pregethu yr Efengyl, yr oedd y goleuni yn llewyrchu yn y tywyllwch; a'r tywyllwch nid oedd yn ei amgylfred, neu nid oedd yn rhoddi lle i oleuni y Gwirionedd; Ioan 1. 5. Y commissiwn a roddes efe i Paul pan anfonodd efe ef i bregethu yr Efengyl, oedd, I agoryd llygaid dynion, ac i'w troi o dywyllwch i oleuni, Act. 26. 18. Ac felly y llefarai yr apostol wrth yr Ephesiaid yn pen. 5. 8. “Canys yr oeddych chi gynt yn dywyllwch; ond yr awrhon goleuni ydych chi yn yr Arglwydd;” ac wrth y Colossiaid drachefn, yn pen. 1. 13:—“Yr hwn a'n gwaredodd ni allan o feddiant y tywyllwch;” megis hefyd y dywed yr apostol Pedr, yn ei Epistol cyntaf, pen. 2. 9:—“Yr hwn a'ch galwodd allan o dywyllwch i'w rhyfeddol oleuni ef.” Ac y mae yr apostol Paul y n cyffelybu tywyllwch y cyflwr diadgenhedledig yma i'r tywyllwch oedd yn y dechreu cyn creu goleuni, pan oedd ‘tywyllwch ar wyneb y dyfnder,’ Gen. 1. 2. Nid oedd un crëadur yn meddu y gynneddff o olwg; yr oedd tywyllwch yn sylweddol ac o angenrheidrwydd yn mhob peth; ac nid oedd goleuni i weled dim wrtho; ond yr oedd pob peth, mewn ystyr wrthddrychawl, wedi ei rymo mewn tywyllwch. Pan oedd anian yn y cyflwr yma, rhyngodd bodd i Dduw, trwy weithred o'i hollalluawgrwydd, greu goleuni. “Duw a ddywedodd, Bydded goleuni,—a goleuni a fu:”—ac felly y mae yn y grëedigaeth newydd; “Duw, yr hwn a orchymynodd i'r goleuni lewyrchu o dywyllwch, yw yr hwn a lewyrchodd yn ein calonnau, i roddi goleuni gwybodaeth gogoniant Duw, yn wyneb Iesu Grist.” 2 Cor. 4. 6. Y mae tywyllwch ysbrydol ar bob dyn, hyd oni byddo i Dduw trwy effeithioldeb yr Ysbryd, lewyrchu iddynt, neu greu goleuni ynddynt.

Er eglurâd, mae yn ofynol i ni ystyried, yn gyntaf, Natur y tywyllwch yma; ac yn ail, Ei allu yn meddyliau dynion.

Yn gyntaf. Mae yr ymadrodd *tywyllwch* yn allegawl, ac wedi ei fenthycu oddiwrth dywyllwch naturiol. Gwyr pawb pa beth yw tywyllwch naturiol; gwyddant mai yr hyn sydd yn lluddias dynion rhag pob rhyw weithrediadau rhëolaidd, a gyfarwyddir gan syniadau allanol, ydyw. Felly y mae dynion pan na's meddant oleuni i weled ynddo, fel yr Aiphthiaid yn yspaid y tri diwrnod tywyllwch a orchuddiai eu tir, yn meddu llygad â'r hwn y gwelir; eto, gan na's meddent oleuni, "ni welai neb eu gilydd, ac ni chododd neb o'i le." Mae tywyllwch hefyd a achlysurir trwy ddallineb dynion, y rhai a anwyd yn ddeillion, neu a wnaed felly trwy ryw ddamwain. Felly y tarawodd yr angel y Sodomiaid â dallineb; a Phaul, y swynwr:—Pamôr ddysglaer bynnag y tywyno yr haul, nid yw namyn un nos baraus gyd a'r dall.

Fel hyn hefyd y mae gyda golwg ar dywyllwch ysbrydol: canys y mae tywyllwch *ar* ddynion, ac y mae tywyllwch *mewn* dynion. Y cyntaf sydd gynnwysedig mewn diffyg o'r moddion hyny, trwy rhai y gallent gael eu goleuo,—gair Duw, a'r pregethiad o honaw.

Gwaith Ysbryd Duw ydyw gwasgaru y tywyllwch yma; a hyn a wna efe trwy anfon gair yr Efengyl i unrhyw le fel y gwelo efe yn dda;—canys nid yw yrefengyl yn cael dyfodfa i unrhyw le, ac ni's attelir hi rhag unrhyw bobl, trwy ddamwain, neu ymdrechladau dynion yn unig; ond fe'i trefnir yn ol ewyllys penarglwyddiaethol yr Ysbryd. Efe sydd yn cymhwyso ac yn anfon ei phregethwyr; ac yn eu cyfleu i'r llëoedd y mynno efe iddynt ei phregethu, naill ai trwy ddatguddiad pendant, megis cynt,—neu trwy weithrediaidau dirgeledig ei ragluniaeth: ac am hyny, dylem ofalu, a gweddio llawer am baräad o weinyddiad yr Efengyl mewn unrhyw le, a'i lledaeniad i lëoedd eraill; eto ni's dylem fod yn or-bryderus yn ei chyleh; canys y mae yr Ysbryd Glan wedi cymeryd y gwaith yma arno ei hunan, ac efe a'i dwg yn mlaen yn ol cyngor Duw, a'i amcanion ef gyda golwg ar freniniaeth Crist yn y byd.

Ond, â'r tywyllwch sydd *mewn* dynion y mae a wnelom

ni yn fwyaf union-gyrchol yn bresenol, yr hyn sydd gynnwysedig yn llwgr naturiol y meddwl, gyda golwg ar bob rhyw bethau ysbrydol; canys nid ymdrinaf âg ef yn ei berthynas â phethau naturiol neu foesol; er y byddai yn hawdd profi o'r Ysgrythyr fod yr holl enaid rhesymol wedi ei wanhau trwy y Cwmp yn ei holl alluoedd; ond gwendid a llwgr y meddwl o barth pethau ysbrydol yn unig a gymerwn ni dan ystyriaeth yma yn bresenol.

O herwydd y tywyllwch hwn, y mae dynion diadgenedig yn analluog o honynt eu hunain, trwy eu rheswm a'u deall eu hunain, pa mor goethedig bynnag a fyddo, i ddirnad pethau ysbrydol, pan y'u cyflwyner i'w sylw trwy ddatguddiad allanol, heb nerthol weithrediad o eiddo yr Ysbryd, yn dwyn goleuni newydd cadwedigol iddynt. Cymerer yn ganiattaol fod meddwl rhyw ddyn heb ei niweidio na'i anmharu gan unrhyw ddiffyg personol; tybier ei fod yn rhydd oddiwrth unrhyw ymarferiadau drygionus, a rhagfarnau gwirioneddol; eto yn wyneb y cyhoeddiad o athrawiaeth yr Efengyl, gan feistriaid medrusaf y gynnulleidfia, gyd a'r prawf egluraf o'r gwirionedd, ni's gall o honaw ei hunan eu deall a'u derbyn mewn modd ysbrydol, heb gynnorthwy neillduol yr Ysbryd Glan. Er profi y gwirionedd yma, nynt a allwn ystyried y darluniad a gawn ni o'r meddwl ei hunan, a'i weithrediadau, yn Ephes. 4. 17, 18. "Hyn gan hyny yr wyf yn ei ddywedyd, ac yn ei dystiolaethu yn yr Arglwydd, na rodiach chwi mwyach fel y mae y cenhedloedd eraill yn rhodio yn oferedd eu meddwl; wedi tywyllu eu deall, wedi ymddieithro oddiwrth fuchedd Dduw, trwy ddallineb eu calon." Mae yn wir mai am y Cenhedloedd y soniai yr apostol yma; ond y mae efe yn son am danynt ar gyfrif yr hyn sydd gyffredinol i bob dyn wrth natur; canys nid am eu heilun-addoliaeth, a'u harferion pechadurus yr ymdrinai efe fel y meddyliodd rhai, ond am eu sefyllfa a'u cyflwr gyda golwg ar alluoedd eu heneidiau, yn yr hyn nid oes gwahaniaeth yn naturiol rhwng dynion; ac efe a ddarlunia alluoedd yr enaid trwy dri ymadrodd; y

Meddwl,—y Deall,—a'r Galon; ac y mae y tywyllwch, am yr hwn yr ydym yn son, wedi effeithio ar y pethau hyn oll.

1. Y meddwl. Dyma brif gynneddf yr enaid; yr hon sydd yn edrych allan am wrthddrychau priodol i'r ewyllys a'r serchiadau i'w derbyn a'u coffeidio. Trwy y gynneddf hon yr ydym yn cael yr amgyffredion cyntaf am bob peth, oddiar yr hyn y gwneir casgliadau i'n hymarferiad, ac e briodolir gwagedd i hyn. Maent yn rhodio yn oferedd eu meddyliau. Pethau llwyr ddifudd a elwir yn oferedd; am hyny y galwai yr apostol eilunod a defodau crefyddol y Cenhedloedd, "pethau ofer, pethau gweigion," &c. Yn awr, y mae yr oferedd meddwl yma yn cynnwys ei duedd naturiol at bethau gweigion, a'i ansefydlogrwydd ei hunan. Mae yn ceisio arwain yr enaid i ymorphwysu a boddloni, ond ar bethau ofer yn wastadol; megis pechod, y byd, pleser, a balchder y bywyd. Y pethau hyn a elwir "bwriad meddylfryd calon dyn," yr hwn sydd yn unig yn ddrwg bob amser, Gen. 6. 5. Mae yn llunio y rhai hyn, gan eu cynnyrchu yn helaeth, fel y cynnyrchu y ddaiar laswellt, neu fel y tywallt y cwmnwl y defnyddu gwlaw ar y ddaiar. Ac yn hyn y mae yn anwadal, canys y mae peth ofer yn anwastad, yn ysgafn, ac ansefydlog, fel y mae y meddwl naturiol: a dygwyddodd hyn iddo, trwy golli o honaw y rhëoleidd-dra sefydlog hwnw, yn mha un y crëwyd ef. Yr oedd y dyn yn feddiannol ar yr un darfelydd, neu allu i ddychymmygu yn ei sefyllfa gynhwynol; ond yr oedd ei holl weithrediadau yn rhëolaidd y pryd hyny. Yr oedd y meddwl yn alluog i'w cyfarwyddo oll at eu dyben priodol. Duw oedd eu prif wrthddrych, a phob peth mewn trefn iddo ef. Ond, yn awr, wedi eu troi ymaith oddiwrtho ef, mae y meddwl ynddynt yn ymdroi mewn pob math o ddyrswch, ac y maent oll yn diweddu mewn siomedigaeth. Offrymant eu gwasanaeth i'r enaid, i ddwyn boddionrwydd iddo; ac er eu bod yn cael eu gwrthod, y naill ar ol y llall, fel pethau heb fod yn ateb i'r hyn y cymerant arnynt eu bod, eto y maent yn cyfodi yn barhaus, ac yn cadw yr holl en-

aid dan siomedigaethau bythol; a hyn yw yr achos na's gall y meddwl gydsynio âg egwyddorion cyffredinol crefydd, y rhai, er hyny, ni's gall efe eu gwadu.

2. Y deall; dyma y gynneddf sydd yn yr enaid yn tywys, yn dirnad, ac yn barnu; a'r hon sydd yn arwain yr enaid i ymarferiad. Mae yn cyfarwyddo yr enaid yn y dewisiad o'r meddyl-ddrychau hyny a dderbynia gan y meddwl; ac y mae hwn yn fwy llygredig na'r meddwl ei hunan; canys po agosaf i ymarferiad y delo pethau, mwyaf ffynadwy yw grym pechod ynddynt. Dywedir fod hwn hefyd wedi "tywyllu;" a chan ei fod felly, nid yw ond oferedd haeru fod cyfaddasrwydd ynddo i ddirnad pethau ysbrydol heb ei oleuo â goleuni goruwch-naturiol. Mae goleuni dan oruchwyliaeth yr efengyl yn tywynu, neu yn bwrw rhai o'i belydr ei hunan ar y deall tywyll yma: ond nid ydyw yn ei dderbyn ef; Ioan 1. 5.

3. Y Galon. Dyma egwyddor ymarferol gweithrediad, ac felly cynnwysa yr *ewyllys* hefyd. Derbynir goleuni gan y meddwl; cymhwysir ef gan y deall, a defnyddir ef gan y galon. Dywed yr apostol fod "dallineb" ar hon:—nid anwybodaeth yn unig yw hyn: ond gwrthywynebiad cyndyn i oleuni ac argyhoeddiad; a chaledrwydd anmhlygedig, yr hyn sydd yn peri iddi wrthod argraffiadau y gwirionedd dwyfol.

Ar y cyfrifon hyn y dywedir fod dynion yn *dywyllweh*. Gall fod graddau mewn diffyg moesol; ond pan y'i dynodir yn y crynswth o honaw, fel yma, mae yn arwyddocaen ei fod yn drwyadl a chyflawn. Nid oes dim mwy o duedd mewn dynion anianol i dderbyn gwybodaeth gadwedigol, nac sydd mewn tywyllweh ei hunan i dderbyn goleuni; ac am hyny, pan fyddo Duw yn gweled yn dda roddi i ni ddawn newydd i ddeall pethau ysbrydol, dywedir ei fod ef yn rhoddi *meddwl* newydd i ni, oblegyd llwyr analluogrwydd ein meddyliau naturiol ni i'w derbyn, 1 Ioan 5. 20. Bostied dynion gweigion faint a fynont o gryfder eu cyn-

neddfau rhesymol, dyma eu cyflwr wrth natur, yn ol barn yr hwn sydd yn aros yn dragywydd.

Ac ni byddai yn aumrhiodol i ni ymdroi ychydig, ac ystyried yr eglurâd ymarferol y mae yr holl fyd yn ei roddi i ni ar y testyn hwn, mewn pethynas i amrywiaeth y meddwl; canys dyma ffynhonell yr holl oferedd â'r hwn y mae y byd wedi ei lenwi. Oferedd yw pob peth a welwn ac a glywnn:—oferedd yw y cyfan sydd yn gwneyd y fath derfysg yn y byd.—Mae rhyw fath o wagedd a ddygir gan ddynion i bethau ydynt yn bod mewn gwirionedd, ac ydynt ynddynt eu hunain yn dda ac yn ddefnyddiol, neu, o leiaf, yn ddiniwed. Ac fel hyn y maent hwy yn llygru eu triglëoedd, eu masnach, eu cyfoeth, eu gallu, &c., maent yn cyssylltu gwageddau annifeiriol â hwynt, yr hyn sydd yn eu gwneuthur yn ffiائد a dirmygedig. Ond, heblaw hyn, y maent yn dychymygu llawer o bethau, o bwrpas i gynnal a meithrin gwagedd. Y fath ydynt seremonïau coeg-rodresgar mewn ymarferiadau crefyddol, fel yr eiddo Eglwys Rhufain, heb gymhwysder ynddynt i ddim namyn arlwyio gwledd i feddyliau ofer;—ac o'r cyfryw bethau y mae chwareuyddiaethau, dawns-gymmanfäoedd, a'r holl dorf o ddigrifwech cnawdol; y rhai nid ydynt ddim amgen na chwareu-fyrddau i wagedd ac oferedd weithredu arnynt. Mae y meddwl dynol yn hollol ofer, ac yn groth ffrwythlawn cynnyrchion gwrthun. Mae y byd yn bresenol yn agos i chwe mil o flwyddi o oed, ac eto nid yw yn ddim nes i waelod ei ffynnonau o wagedd, nac ydoedd y dydd cyntaf y daeth pechod i'r byd. Mae pechodau newyddion, drwg arferion newyddion, a gwageddau newyddion yn ymddangos yn barhaus; ac nid oes un ffordd i'w hattal, ond trwy ddylanwadau adnewyddol yr Ysbryd Glan. Gall y byd gyfnewid ei ddrychfeydd, ac ymwisgo mewn ymarferiadau newyddion, eto dan lywodraeth gwagedd y bydd efe yn hollawl, tra fyddo oferedd naturiol heb ei feddygyntiaethu yn ffynnu yn y meddwl.

Drachefn: y mae yn ddyledswydd arbenig ar bob cred-

adyn i wyllo ar y gweddillion o'r oferedd yma ynddynt hwy eu hunain. Nid yw yr anhwyldeb yma yn cael ei lwyr iachau ar unwaith o'n natur; ond y mae gwir Gristionogion yn teimlo ei effeithiau yn llymion ynddynt eu hunain; ac am hynny maent yn eu cael eu hunain yn ansefydlog mewn dyledswyddau sanctaidd. Mor barod yw y meddwl i grwydro ynddynt, ac i groesawi syniadau ffïol ac ofer! Mor barod yw i wyro oddiwrth bob rhyw benderfyniad daionus! Y mae hyn oll yn tarddu oddiar weddillion anfeddygyntiaethol ein hoferedd naturiol. Effaith alarus arall o hono yw, ei fod yn arwain proffeswyr yr Efengyl i gydfurfiad annghyfreithlawn â'r byd, yn ei ddefodau, ei wisg, a'i ymarweddiad; fel y mae yn anhawdd ar lawer amgylchiad, i wahaniaethu rhyngddynt â'r byd. Yn mhellach; mae yn ei amlygu ei hun mewn dychymygion gweigion, trwy y rhai y mae yn ddirgelaidd, yn "rhagddarbod dros y cnawd;" ac oni roddir attalfa buan ar y rhai hyn, hwy a gynyddant i'r fath ormodedd fel yr anurddir yr holl enaid yn ddirfawr. Gan hynny, y mae yn ddyledswydd bwysig ar bob Cristion i fod ar wyliadwriaeth ddyfal er gwrthwynebu yr anhwyldeb gwreiddiol hwn.

Yn ail. Wedi ystyried natur y tywyllwch hwn, nyni a allwn fyned rhagom i ystyried yr *effeithiau* a briodolir iddo, o ran tueddfryd y meddwl yn y cyfwr hwn, a'i weithrediadau gyda golwg ar bethau ysbrydol.

1. O ran ei dueddiadau, y mae mor gyndyn a llygredig, fel y mae "wedi ymddieithro oddiwrth fuchedd Duw." Dywedir am ddynion diadgenhedledig, eu bod yn ddieithriaid, a gelynion mewn meddwl, trwy weithredoedd drwg." Oddiwrth Dduw y mae pob bywyd. Y bywyd anianyddol, a feddwn ni fel pob crëadur byw arall, sydd oddiwrtho ef; ac yn enwedig y bywyd hwnw a feddwn trwy undeb yr enaid rhesymol a'r corff; ond bywyd neillduedig i Dduw, yw yr hyn a olygir yma. Y bywyd y mae Duw yn ei ofyn genym ni, fel y rhyngom ei fodd ef yma, ac y mwynhaom

ef ar ol hyn:—bywyd o ffydd ac ufudd-dod trwy Iesu Grist: y bywyd hwnw, o'r hwn y mae Duw yn Awdwr; y bywyd hwnw, drwy yr hwn y mae Duw yn byw ynom drwy ei Ysbryd. Y bywyd, i'r hwn y mae yr efengyl yn ddeddf a rhëol; a bywyd, yr hwn y mae ei holl ffrwyth yn sanct-eiddrwydd, ac ufudd-dod efengylaidd. Bywyd na bydd marw byth: bywyd tragwyddol ydyw.

Mae y meddwl cnawdol wedi ymddieithrio oddiwrth y bywyd yma; nid oes ynddo un duedd atto; ond y mae yn llanw yr holl enaid â chasineb atto; ac y mae hyn yn ymddangos yn ei annharodrwydd i dderbyn addysg am y pethau a berthynant i'r bywyd hwn. Am hyny y mae dynion yn hwyr-drwm o galon i gredu; yn clywed yn drwm, ac yn anniben i amgylfred y pethau a glywant. Felly y mae pawb gyda golwg ar yr hyn nid ydynt yn ei garu; ac am hyny hefyd, y maent yn dewis unrhyw fywyd, neu fuchedd, o flaen y fuchedd hon. Y dewisiad cyntaf a wneir gan feddwl anianol, yw bywyd o bechod a phleser cnawdol yn hyn y mae yn ymhyfrydu, ac nid ymadawai â hyn byth o'i fodd. Ond, os y'i gorfodir i'w roddi i fynu, gan gystuddiau, neu argyhoeddiadau, yna efe a ddewisa ac a fawryga fuchedd foesel, bywyd yn, trwy, a than y ddeddf; er na lesâ hwn ddim yn y diwedd, mwy na'r llall y'i gorfodwyd i'w adael. Ni's gall ddwyn y meddyliau am y bywyd ysbrydol yma; mae y dychymygion am dano yn drwsgl, y darluniad o honaw yn annëalladwy, a'r ymarferiad o honaw yn fflineb fflaidd, neu ofergoel diangenrhaid.

2. Mae yn weddus i ni ystyried gallu y meddwl hefyd, gyda golwg ar bethau ysbrydol: ac mewn gair, nid yw hyn yn ddim oll; canys ni ddichon meddwl dyn anianol, pa faint bynnag a goether, ac a gymhellir arno, dderbyn pethau ysbrydol mewn modd ysbrydol, oddieithr ei adnewyddu gan yr Ysbryd Glan. Mae yr apostol yn tystiolaethu hyn yn eglur, 1 Cor. 2. 14. "Eithr dyn anianol nid yw yn derbyn y pethau sydd o Ysbryd Duw; canys fflineb ydynt ganddo ef; ac ni's gall eu gwybod, oblegid yn ysbrydol y bernir hwynt."

Yr hyn y sonir am dano, yw y *dyn anianol*; ac y mae yr ymadrodd hwn yn cael ei ddefnyddio yn yr Ysgrythyr yn wrth-gyferbyniol i *ysbrydol*; a'r eglurâd a roddai yr apostol Judas ar yr ymadrodd oedd, "heb fod yr Ysbryd ganddynt."—Un yn meddu yr hyn oll a ellir ei gael oddiwrth yr Adda cyntaf, yw y *dyn anianol*;—wedi ei ddoniaw âg enaid rhesymol. Ceisia rhai haeru, mai y neb a olygir wrth y *dyn anianol*, yw, *dyn* wedi ymroddi i bleserau cnawdol, a serchiadau anifeilaidd; heb eu llywodraethu gan gyfarwyddiadau rheswm. Ond y mae yn amlwg fod yr apostol yn dosbarthu holl ddynolryw i *anianol* ac *ysbrydol*. Yr hwn nid yw ddyn ysbrydol, pa mor resymol bynnag y meddylïo ei fod, neu y mynno i'r byd gredu ei fod, nid yw, namyn *dyn anianol*. Mae tybied fod rhyw gyflwr canol, yn ddinystriol i amcan yr holl bregeth yma o eiddo yr apostol. Heblaw hyny, dyma yr enw gorau, ac esmwythaf a roddwyd erioed yn yr Ysgrythyr ar ddynion diadgenhedledig; ac nid oes un rheswm i ni feddwl mai y rhyw waethaf o honynt a ddynodir trwy yr enw. Mae y geiriau yn cynmwys tybiaeth o gynnygiad o ryw bethau i'r *dyn anianol* yma, a'r pethau hyn ydynt "y pethau sydd o-Yspryd Duw;"—"Doethineb Duw mewn dirgelwch;"—"y pethau a rad roddwyd i ni gan Dduw;"—"meddwl Crist;"—ac "Iesu Grist, a hwnw wedi ei groeshoelio."—Mae yr hyn a gadarnheir am y *dyn anianol* yn cael ei ddywedyd yn ddyblyg, "Nid yw yn derbyn;"—"ac ni's gall eu gwybod." Gwadir gallu i'w derbyn, ac addefir ewylllys i'w gwrthod, yn yr haerïad yma. Ond, er mwyn rhyddau y cyhuddiad yma oddiwrth wrthddadleuon, sylwer, nad ystyr lythyrenol athrawiaethau, yn unig a olygir. Er esampl, y mae bod Iesu Grist wedi ei groeshoelio yn osodiad y gallai unrhyw ddyn *anianol* ei ddeall, a chydsynio âg ef, ac y gellid dywedyd ei fod yn ei dderbyn: a gellir dysgu holl athrawiaethau yr Efengyl mewn gosodiadau, y rhai y gallai *dyn anianol* ddëall eu hystyr; ond gwedir y diehon iddo ef dderbyn y pethau eu hunain; canys y mae

gwahaniaeth mawr rhwng bod y meddwl yn derbyn athrawiaethau o ran barn am danynt, a derbyn y pethau a ddysgir ynddynt yn wirioneddol.

Mae yn ofynol er ein derbyniad o bethau ysbrydol yn wirioneddol, ein bod yn eu derbyn yn yr olwg arnynt yn hollol gydffurf â doethineb a sancteiddrwydd Duw. Y rheswm pa ham na dderbyniai dynion Grist croesboeliedig, fel y'i pregethir yn yr Efyngyl, yw am nad ydynt yn gweled cyssondeb yn yr athrawiaeth am dano â phriodoliaethau y Goruchaf; ac ni's gallant ei derbyn hyd oni's gwelant argraffiad o nerth, a doethineb dwyfol ynddi.

Mae yn angenrheidiol hefyd, i ni ganfod cyfaddasrwydd pethau yr Ysbryd i'r dybenion mawrion y'u hamcanwyd iddynt; oddieithr i ni weled hyn yn anlwg, ni's gallwn nam yn eu barnu yn wendid a fflineb. Y dybenion hyn ydynt ogoniant Duw, a'u gwaredigaeth ni o gyflwr pechadurus a thruenus, a'n symmudiad i gyflwr o ras a gogoniant; ac oddieithr i ni ganfod eu cyfaddasrwydd i gyrhaedd yr amcanion hyn, ni's gallwn eu derbyn yn gymhwys.

Rhaid i ni sylwi, fod dau fath o gymhwysder, neu allu i dderbyn neu adnabod pethau ysbrydol yn y meddwl dynol. 1. Gallu naturiol, yr hwn sydd gynnwysedig yn nghyffaddasrwydd cynneddfau yr enaid i'w derbyn yn y ffordd y'u cynnygir i ni. Cynnwysir addeffiad tybiol o hyn yn holl annogaethau, addewidion, addysgiadau a bygythion yr Efyngyl; canys yn ofer y'u cyhoeddidi i ni pe na's meddem feddyliau rhesymol i amgyffred eu hystyr a'u pwysfawredd. Nid oes neb yn dadleu fod dynion yn eu dychweliad at Dduw, fel prennau neu feini, heb feddu deall: pe y cyfryw fyddem o ran cynneddfau ein natur, ni byddai yn gweddu i ddoethineb Duw ddefnyddio y moddion a rag-grybwyllwyd, i gwblhau y gwaith hwnw. Haera rhai fod genym allu ynom ein hunain i gwblhau pa beth bynnag a ofynir genym fel dyledswydd. Os wrth y gallu hwn y golygant fod ein meddyliau yn gyfaddas o ran eu galluoedd naturiol, i'r cyfryw orchwyllion, e addefir hyny

yn rhwydd ; ond os wrth hyn y golygent hwy y cyfryw allu gweithredgar, ag sydd o honaw ei hunan yn abl i ateb i orchymynion Duw mewn modd priodol, y maent yn gwadu llygriad ein natur, ac yn gwneuthur gras Crist yn ofer. 2. Y mae, neu e all fod yn y meddwl allu i ddirnad pethau ysbrydol, yr hwn y dichon iddo ei roddi mewn gweithrediad yn y fan pan y'u cynnygier i'w sylw ; yr un modd ac y gall gwr sydd yn meddu llygaid i weled, amgyffred gwrthddrychau gweledig pan y'u dodder ger ei fron. Rhaid i'r gallu hwn fod yn ysbrydol a goruwch-naturiol.

Dyru yr apostol ddau reswm dros yr haeriad a eglurwyd uchod : y cyntaf, wedi ei gymeryd oddiwrth natur y pethau eu hunain gyda golwg ar y meddwl, yw, mai ffolineb ydynt. Ynddynt eu hunain, Doethineb Duw ydynt ; doethineb Duw mewn dirgelwch ; neu gyflawnder o ddoethineb ddwfn a rhyfeddol. Ond i'r dyn anianol, ffolineb ydynt ; nid yn unig er eu bod yn ddoethineb Duw ; ond am mai doethineb Duw ydynt ; canys y mae synied y cnawd yn elyniaeth yn erbyn Duw. Yr hyn sydd wan ac anmherthynasol, neu annghyfaddas i gyrhaedd y dyben mewn golwg, a gyfrifir yn ffolineb ; neu yr hyn sydd yn annymunol o'i gydmaru â phethau eraill ; neu yn annewisadwy ar yr ammodau y'i cynnygid : ac y mae pethau ysbrydol yn ymddangos yn ffolineb i'r dyn anianol ar un neu yr oll o'r pethau uchod : yr hyn a eglurwn drwy rai anghreiffiau.

Eu bod felly i'r hen philosophyddion dysgedig gynt, sydd amlwg oddiwrth dystiolaeth yr apostol, 1 Cor. 1. 22—28 ; ac oddiwrth hanes oesoedd cyntaf yr Eglwys. Pe buasai pethau ysbrydol wedi eu cyfaddasu i feddyliau dynion anianol, yna buasai y rhai oeddynt wedi diwyllio eu meddyliau orau, ac oeddynt wedi eu dyrchafu i'r ymarferiad uchaf o'u galluoedd rhesymol yn cofleidio yr efengyl yn llawer rhwyddach na'r tlodion a'r anllythyrenog ; canys yr ydym yn gweled yn wastadol, mai y doeth, y deallus,

a'r dysgedig, sydd yn eiddio gwelliadau gwerthfawr newn pethau material gyntaf; ond yn hollol i'r gwrthwyneb y mae yn hyu.—Dynaion dechion, synbwrol, a dysgedig y byd a gyfodasant y gwrthwynebiad newn af i bethau yskrydol; a hynny yn ol eu haddellad eu hancin, am eu bod yn flinsh yn eu golwg hwy; a hwy a'u gwrthwynebent gyda gwarth a dimmwy i'r eiddaf, fel y meddyliad y teilyngai ffel-bethau gael eu trin.

Mae llawer yn gwrthod prif ddirgedigaethau yr Eifengyl fel ffel-bethau, am eu bod yn meddwl mai pethau gau ydynt; ac nad oes ganddynt un rheswm gwrioneddol i'w cyfeir yn dywyllodrus am eu bod yn meddwl mai ffolineb ydynt; ac y maeent yn hysgu eu bod yn dywyllodrus, yn adeg fel eidd dros eu barnu yn ffolineb. Pa beth bynnag a berthyna i ymgnawddolaeth Mab Duw, yr hwn a wnaeth efo dros beched, cyfrinad o'i gyfiawnder ei a gweithrediaidau effeithiol ei ras ei. Ie'u gwrthodir gan llawer am eu bod yn eu barnu yn dywyllodrus, a'r hyu a'u tueddi i benderfynu hynny yw, am eu bod yn eu cybiff yn ffolineb, heb gylid losrwyd ynddynt i'w hegwysiaurion rhesymol hwy.

Mae llaweroedd yn eu gwasdio yn ddi gel, ac yn eu dystyru fel y syniadau gearadwyddasaf yn y byd. A phroffwydwyd am y cyfryw ymddygiad yn yr amser gynt, megis y crybwyllu yr apostol. 2 Iedr 3. 3. 4. Mae y byd yn heigio o wateura'r pethau yskrydol, fel pethau anughyfaddas i'w dechyn gan ystyr ddi i'w synod, am eu bod mor ffel; ond rhagfynegydd y pethau hyu, fel na'n tralladdid, ac na'n sigtal yn eu meddyliad; ac, y mae Atheistiaeth rhai yn foddion o gwrioniad ffydd traill.

Nid yw neuena'r gael gyda rhai, o'i hollant wrthwynebu yr Eifengyl yn amfug, gan eu bod yn profesu cred ac ufudd-dod iddi; ac y maeent yn tra dyschafu cymaint o holl ag sydd yn gymwysedig newn fodarniad a gwelliant ar egwyddurion meosol deudf naon, dangosant mer gyson a rhestru ydynt; a phae ymadroddion cysen a lwy a ganfyddir yn agwaith yr hen athronyddio; ond

am y pethau hyny a berthynant yn fwy union-gyrchol i'r Efengyl, ac a amlygir i ni trwy ddatguddiad goruwch-naturiol yn unig, megis swyddau Crist, gweinidogaeth yr Ysbryd, yn nghyd a'r grasau a'r dyledswyddau hyny y rhai ydynt yn drwyadl efengylaidd,—ffolineb yw y pethau hyn yn eu golwg hwy, a'u pregethu nid yw ddim amgen yn eu cyfrif hwy na ffregawd ragrithiawl a ffol; ac y mae rhai, nad ant can belled a'r mynach hwnw yn Rhufain, yr hwn a ddywedodd fod yr apostol Paul wedi syrthio i eithaf-ion niweidiol yn y pethau hyn, a feiddiant er hyny gyhuddo ei ysgrifennadau ef o fod yn dywyll ac anhawdd eu deall, yn unig am ei fod ef yn ymdrin â'r dirgeledigaethau ysbrydol hyn.

Mae y canlyniad o weinidogaeth yr Efengyl yn profi fod ei phethau ysbrydol hi yn ffolineb yn nghyfrif y rhan fwyaf; canys fel y cyfryw y maent yn eu gwrthod. Tybier fod gwr da ei gymeriad, yn myned at ei gymnydogion, a chyda diffidoldeb mawr yn eu sicrau, y gallent trwy ryw drefn bennodol, ychwanegu eu golud bydol yn fawr, hyd mai ragorent mewn cyfoeth ar frenhinoedd; oni's dylinent a' grynghor ef dan y cyfryw amgylchiadau, rhaid mai yr achos o hyny a fyddai eu bod yn barnu y moddion a ddarlunid yn llwyr amghyfaddas i'r dyben a gynnigid i ymestyn atto drwyddo; hyny yw, eu bod yn ffolineb:—ac fel hyn y mae pethau, gyda golwg ar ddirgeledigaethau yr Efengyl. Hysbysir i ddynion mor fawrion a gogoneddus ydyn, a'r fath effeithiau gwynfydedig a ddylina y derbyniod o honynt;—harddweh ac ardderchawgrwydd Crist; y rhagorffaint amurhaethadwy weithfawr o fabwysiad; yr addewidion mawr iawn a gwerthfawr; gogoniant y byd a nllaw; a'r angenrheidrwydd am Sancteiddrwydd yn nghyd a'i harddweh, a bregethir iddynt, ac a wesgir at eu hystyrjaethau: eto, wedi y cwbl, nyni a welwn can lleied sydd yn ymroddi i'w derbyn; neu, o leiaf, sydd yn eu derbyn yn wirioneddol; a'r rheswm am hyny, yw, am fod y pethau hyn yn ffolineb i'w meddyliau tywyll hwy; pa beth bynnag a haerant hwy i'r gwrthwyneb.

Fel y mae y crybwyllion uchod yn dangos pa ham na's derbynia y dyn anianol bethau yr Ysbryd, felly y mae yr apostol yn ychwanegu rheswm pa ham na's gall; a hyn a gymerir oddiwrth y dull yn yr hwn yn unig y gellir eu derbyn i fuddioldeb, a'r hyn ni's gall efe ei gyrhaeddyd;—"yn ysbrydol y bernir hwynt." Mae y dyn anianol, trwy oleuni naturiol yn dirnad pethau naturiol; adwaenir pethau dyn gan ysbryd dyn;—a'r dyn ysbrydol trwy oleuni ysbrydol, sydd yn amgyffred pethau ysbrydol; canys nid edwyn neb bethau Duw, ond Ysbryd Duw, a'r neb yr eglurodd yr Ysbryd hwynt iddo. Mae yr apostol yn haeru na's medd y dyn anianol y gallu hwn, a hyny a brofir ganddo ef, (1.) Am mai gwaith yr Ysbryd yw doniaw dynion â'r gallu yma; yr hyn a fyddai yn ddiangenrhaid pe y'i meddent wrth natur, ac yn (2.) Mae y goleuni ei hunan, trwy yr hwn yn unig y gellir adnabod pethau ysbrydol, yn cael ei grëu ynom trwy nerth hollalluog, 2 Cor. 4. 6.

Oddiwrth y rhag-sylwadau uchod, mae yn amlwg fod yn y dyn anianol, anallu naturiol a moesol, trwy yr hyn ni's gall efe dderbyn pethau Duw; mae y cyntaf yn effeithio yn union-gyrchol ar y meddwl, a'r olaf ar yr ewyllys a'r serchiadau; trwy y cyntaf, ni's gall efe eu derbyn o ddifffyg goleuni; a thrwy yr olaf, ni's myn, am eu bod yn ffolineb. (1.) Mae anallu naturiol yn y dyn, trwy lygriad galluoedd y meddwl, trwy yr hyn y mae y dyn anianol yn hollawl analluawg i ddirnad pethau ysbrydol mewn modd cadwedigol, heb adnewyddiad neillduol yr Ysbryd Glan;—ac eto nid oes un esgus dros y pechod o'u gwrthod; canys er fod hyn mewn rhan yn gosbedigaeth, ac yn gwneyd i fynu ran o'n trueni, ein pechod yw hefyd;—trueni ein personau, a phechod ein naturiaethau ydyw; ac ni's gall un dyn ddadl-eu ei bechod fel esgus am unrhyw bechod arall.—Mae yr anallu yma yn naturiol, am ei fod yn gymmwysedig mewn diffyg o alluoedd yn y meddwl dynol ar y dechreu; ac y mae hyn yn gyson a'r hyn a ddywedasom o'r blaen am allu naturiol ein cynneddfau; yr anallu hwn yw eu difuddiad o hyn gyda golwg ar bethau ysbrydol.

(2.) Y mae anallu moesol hefyd, o herwydd yr hyn ni's mŷn y meddwl byth dderbyn pethau ysbrydol, ond y'u gwrthoda beunydd; a hyny o herwydd llygredigaethau amrywiol. a rhagfarnau, y rhai ydynt wedi gwreiddio yn ddyfnion ynddynt, ac yn peri iddynt gyfrif pethau ysbrydol yn ffolineb. O herwydd pa ham, ni bydd i un dyn gael ei gollfarnu yn y dydd diweddaf yn unig ar gyfrif ei anallu naturiol; ond bydd i bawb y pregethwyd yr Efengyl iddynt, gael eu hargyhoeddi o fod eu meddyliau yn ymroddgar yn y gwrthodiad o honi o gariad at hunan, pechod, a'r byd. Ac felly y dywedai ein Iachawdwr wrth yr Iuddewon, "Ni ddichon neb ddyfod attaf fi, oddieithr i'r Tad, yr hwn a'm hanfonodd, ei dynnu, ef:" y fath yw eu hanallu naturiol, fel na's gallant; ac eto mewn man arall, efe a ddywaid wrthynt, "Ni fynwch chwi ddyfod attaf fi fel y caffoch fywyd!" Nid gallu neu anallu eu meddyliau oedd y peth dan sylw yma, ond cyndynrwydd eu hewyllysiau a'u serchiadau, am yr hyn y bernir dynion yn y dydd diweddaf; "A hon yw y ddamnedigaeth, ddyfod goleuni i'r byd a charu o ddynion y tywyllwch yn fwy na'r goleuni: canys yr oedd eu gweithredoedd hwy yn ddrwg." O ganlyniad, gan fod yr ewyllys a'r serchiadau yn fwy llygredig na'r deall, nid oes neb mewn gwirionedd yn gosod ei feddwl ar waith i dderbyn pethau Duw hyd eithaf ei allu. Ni's gwna dyn y defnydd priodol o'i alluoedd naturiol i gyflawni ei ddyledswydd tuag at Dduw.

Mae yn gweddu i ni eto ystyried gallu ac effeithiolrwydd y tywyllwch hwn i gadw y dyn anianol yn llawn gelyniaeth yn wastadol at Dduw a'r Efengyl: ac i'r perwyl yma rhaid i ni ystyried rhai tystiolaethau Ysgrythyrol.

Dywedir yn Col. 1. 13, fel hyn, "Yr hwn a'n gwaredodd ni allan o feddiant y tywyllwch:" mae y gair *ezosias* yn arwyddocáu awdurdod, neu lywodraeth;—yr hyn sydd yn dwyn y rheolaeth. Am hyny y gelwir pechodau dynion yn "weithredoedd y tywyllwch;" nid yn unig y cyfryw ag a gyflawnir yn gyffredin yn y tywyllwch; ond y cyfryw

ag y mae tywyllwch meddyliau dynion yn eu tueddu i'w cyflawni, ac yn eu cynnyrchu yn naturiol. Gelwir hyn mewn man arall, "meddiant Satan;" canys nid tywyllwch tufewnol y meddwl yn unig a olygir, ond yr holl gyflwr o dywyllwch, yn nghyd a'r holl gefnogaeth a roddir iddo gan Satan a'r byd; eto crynhoir y cwbl i'r tywyllwch tufewnol yma; canys ni fedd Satan un gallu nac awdurdod ar ddynion ond trwy y tywyllwch hwnw; trwy hyn yn unig y mae yn gweithredu yn effeithiol yn mhiant anufuddod; trwy hyn y mae efe yn eu hudo a'u llygru; ac ni's medda un ffordd i galedu eu meddyliau yn erbyn yr Efengyl, ond trwy gynyddu y tywyllwch hwn ynddynt. Gellir gweled peth o allu y tywyllwch hwn yn yr aughreiffiau canlynol:—

1. Mae yn llanw y meddwl â gelyniaeth yn erbyn Duw a'i holl bethau. "A chwithau oeddych elynion mewn meddwl." Col. 1. 21. "Syniad y cnawd sydd elyniaeth yn erbyn Duw; canys nid yw ddarostyngedig i ddeddf Duw; oblegid ni's gall chwaith." Rhuf. 8. 7. Y mae Duw ynddo ei hunan yn anfeidrol dda a dymunol; "Canys pa faint yw ei ddaioni ef, a pha faint ei degwech ef!" Nid oes dim ynddo ef, ond yr hyn sydd gyfaddas i gyffroi a diwallu serchiadau yr enaid. Efe yw unig hyfrydwch, gorphwysdra, a digonolrwydd y rhai a'i hadwaenant ef. Pa fodd gan hyny y mae meddyliau dynion yn cael eu llanw â gelyniaeth yn ei erbyn ef?—Mae gelyniaeth yn erbyn yr hwn sydd berffaith, ac anfeidrol ddaioni, yn ymddangos yn amgghyson â serchiadau dynol: ond y mae yn tarddu oddi ar y tywyllwch yma, yr hyn yw llygredigaeth ein natur ni.

Mae yr elyniaeth yma yn sicr o weithredu, naill ai yn dufewnol, neu yn allanol, hyd yn nod ar y rhai a eisteddant dan bregethiad y gair, hyd oni emillir bwy yn effeithiol gan orchfygol ras.—A pha mor gywir bynnag y gall eu bod wedi eu dysgu yn athrawiaethol mewn syniadau am Dduw, eto yn y cymhwysiad o honynt attynt eu hunain,

y maent "bob amser yn cyfeiliorni yn eu calonau." Mae yr holl syniadau ymarferol sydd ganddynt am Dduw, yn tueddu i belláu eu calonau oddiwriho, naill a'i mewn dystyrwech arno, neu trwy ofn amhrifodol. Maent yn tybied fod Duw fel hwy eu hunain, neu, o leiaf, y bydd iddo eu cymeradwyo hwynt, er byw o honynt yn eu pechodau! Yn awr y mae hyn yn firwyth yr clyniaeth uchaf yn erbyn Duw, er ei wisgo â rhith y synied uchelaf am ei ddaioni ef: canys, megis mai camwedd erchyll eilun-addolwyr yw, eu bod yn darlunio y Dawdod ar lun dynion a hwystfilod, —felly y mae yn bechod mwy ysgeler, meddwl am dano efe ei fod mor debyg i ddynion anifeilaidd, ag y cymeradwyai efe hwynt yn eu pechodau: a lle na byddo y cyfeiliorniad yma yn gwreiddio, bydd i'r tywyllwch yma yn meddyliau dynion ar y llaw arall, ddarlunio Duw megis oll yn dân, ac yn llidiawgrwydd anghymmoldawn, ac anhydrin.

Trachefn: mae y tywyllwch yma yn llanw y meddwl â gelyniaeth yn erbyn holl ffyrdd Duw; canys fel y mae y meddwl anianol, neu "synied y cnawd" yn clyniaeth yn erbyn Duw, felly, "nid yw ddarostyngedig i'w ddeddf ef;" y mae yn casáu yr holl ffordd a'r gwaith o fyw iddo ef trwy y dallineb yma; ac yn cyfrif holl réol a mesur y bywyd hwn yn ffolineb.

2. Mae y tywyllwch hwn yn llanw y meddwl â gweyllysiau neu chwantau ydynt yn union-gyrchol yn ngwrthwyneb i ewyllys Duw. Sonir am THELEMATA DINAOION ewyllysiau, neu chwantau y meddwl, Ephes. 2. 3; hynny yw, ei dueddiadau cyffredinol at wrthddrychau cnawdol; synied pethau daiarol y mae, ac am hyn y dywedir fod y meddwl yn "gnawdol." Nid yw yn blasu ar, nac yn cymmeradwyo dim ond sydd gnawdol ac ofer. Mae holl ddychymygion y meddwl ar waith yn wastadol, yn arlwy gwrthddrychau anianol i'r archwaeth gnawdol wageddol yma; ac am hynny y mae holl fwriad meddylfryd y galon yn unig yn ddrygionus bob amser. Dyma ansawdd meddwl tyw-

yll; mae ei ewyllys cnawdol yn annog meddyliau ofer, “am bethau y cnawd y maent yn syniaw;” ac y mae gogwydd neillduol y meddylfryd yn sier o gyfatfeb i oruchafiaeth unrhyw chwant neillduol yn y galon neu y meddwl.

3. Mae yn llanw y meddwl â rhagfarn yn erbyn pethau ysbrydol, megis y’u darlunir yn yr efengyl, ac nid oes ganddo na goleuni na gallu i’w ryddhau ei hunan o’r rhagfarnau hyn.—Ac nid rhan fechan o’i lwgr sydd yn gynnwysedig yn ei barodrwydd i’w cofleidio, a’i ymlyniad cyn-dyn wrthynt. Gellir crybwyll rhai o’r rhagfarnau hyn.

(1.) Mae y meddwl oddiar y tywyllwch sydd ynddo, yn golygu pethau ysbrydol yn anghysson â gwir foddlonrwydd, a digonolrwydd meddwl. Dyma bethau y mae pob dyn yn eu dyfal geisio trwy fil o ffyrdd amrywiol; ac y mae y rhai hyn yn casglu oddiar y profion bychain o bleser a gawsant eisioes, eu bod ar y ffordd o ddedwyddwch; am ba achos ni fynant er dim ymadael a’r cychwyniadau gobeithiol hyn.—“Yn maint dy ffordd yr ymfinaist; ac ni ddywedaist, Nid oes obaith: cefaist fywyd dy law; am hynny ni chlefychaist,” Esa. 57. 10. Maent weithiau yn barod i lesmeirio wrth erlyn eu chwantau, gan y siomedigaethau y maent yn ei gael ynddynt, neu y drygau ydynt yn eu dilyn; ond ni roddant yr erlyniaeth i fynu; ni ddywedant, “Nid oes obaith;” a’r rheswm yw, “Cawsant fywyd eu llaw,” mae rhyw beth neu gilydd yn dyfod i fewn yn feunyddiol oddiwrth eu galwedigaethau, eu cyfeillion, neu eu dysgwyliadau, sydd yn cadw eu gobaith yn fyw, ac yn eu gwneyd yn anewyllysgar i gyfnewid eu cyflwr presenol. Nid ydynt yn ei gael y goreu; eto nid ydynt yn meddwl y gall fod ei well. Pe gallent hwy fwynhau mwy o ddi-grifwch, golud, iechyd, ac anrhydedd; gwrthddrychau cyfaddasach i’w dymuniadau anianol, yna, meddyliant y byddai yn well nac ydyw; ond ni’s gallant feddwl yn barchus am ddim a wahaniaetha oddi wrth y pethau hyn yn ei holl ryw. Yn wyneb yr ansawdd meddwl yma y mae bendithion ysbrydol yr Efengyl yn cael eu cynnyg.

Ar yr olwg gyntaf y maent yn barnu na's bydd i'r pethau hyn gefnogi eu pleserau cnawdol hwy; ac y maent yn barnu yn gywir; ni's cymeradwyant, ac ni's cynnorthwyant chwantau dynion. Ac nid yw yn anhawdd iddynt wel-ed, os unwaith y caiff awdurdod yr Efengyl ddyfodfa i'r enaid, y bydd iddi groeshoelio eu serchiadau llygredig; canys hyny yw ei hamcan addefedig. Mae yn gadael i ddynion fwynhau eu cyfoeth a'u henw da os bydd wedi ei ennill yn gyfreithlawn, oddieithr ar ryw amgylchiadau an-arferol; ond y mae yn gwahardd y camddefnyddiad o hon-ynt, ac yn torri y cynghairsydd rhwng y meddwl a'r pethau hyn. Ni's gwiw edrych arnynt mwyach fel y daioni pennaf, neu fel defnydd digonolrwydd i'r meddwl; ond rhaid iddynt roddi lle i bethau ysbrydol a thragywyddol. Yn awr, y mae hyn yn ddirgelaidd yn pellâu y meddwl anianol, ac y mae rhagfarn yn cael ei gyfodi yn erbyn yr Efengyl, fel peth yn bygwth amddifadu yr enaid o'i holl fwynderau presenol; canys ni's gall ddirnad ardderchawg-rwydd pethau nefol, gan rym y tywyllwch hwn, ac o gan-lyniad, feddu cariad priodol tuag attynt. A thrwy hyn y mae y rhagfarn yma yn dyfod yn anorchfygol; nid ydynt yn derbyn, ni's gallant, ac ni's mynant dderbyn y pethau hyny ydynt yn hollawl annghyson a'u golygiadau cnawd-ol.

(2.) Mae y meddwl trwy y tywyllwch hwn wedi ei lanw â rhagfarn yn erbyn dirgelwch yr Efengyl. Megis na's gall dynion anianol dderbyn, felly hefyd y maent yn dir-nygu doethineb Duw ynddi, ac yn edrych ar ei bathraw-aethau fel syniadau gweigion ac annealladwy;—a hwn yw y rhagfarn trwy yr hwn y mae y tywyllwch yma yn ffyn-au yn meddyliau dynion ydynt ar bob golygiad arall yn ddynion gwybodus a dysgedig; fel hyn y gwnaeth yn nhob oes, ac nid mewn un oes yn fwy na'r bresenol. Mae loethineb ysbrydol Duw yn yr Efengyl yn ymddangos i'r dynion doethaf yn y byd, tra y maent dan lywodraeth y tywyllwch hwn, yn benboethlyd, dychymygol, a ffolaidd.

Profi hyn yw amcan yr apostol, 1 Cor. pen. 1. a 2; canys, y mae efe yn honi yn gadarn mai doethineb Duw mewn dirgelwch yw athrawiaeth yr Efengyl; na's gellir dirnad y doethineb yma gan ddoethion a dysgedigion y byd hwn, y rhai ni's derbyniasant Ysbryd Crist; ac, o ganlyniad, fod ei phethau yn wendid a ffolineb ganddynt hwy; ac y mae yr hyn sydd ffol yn ddirmygedig; i.e. ffolineb yw unig wrthddrych gwawd; ac am hynny y gwelwn fod rhai yn diystyru purdeb, symledd, a holl ddirgelwch yr Efengyl gyd a'r dirmyg mwyaf, er proffesu eu bod yn ei chredu;—ond gellir gwneyd sylw neillduol ar rai pethau er egluro natur y rhagfarn yma.

Mae dau fath o bethau yn cael eu datguddio yn yr Efengyl. Yn gyntaf, Y pethau ydynt eiddi ei hunan yn unig, y rhai ni's gellir canfod eu hol yn neddf na goleuni natur. O'r rhyw yma y mae yr holl bethau am gariad Duw yn Ngbrist Iesu; dirgelwch ei gnawdoliaeth a'i gyfryngdod ef; goruchwyliaeth yr Ysbryd; ein mabwysiad, cyfiawnäad, a sancteiddäad; mewn gair, pob peth a berthyn i bwrcas a chymhwysiad iachawdwriaeth. Y pethau hyn ydynt yn perthynu i'r efengyl mewn modd arbenig.

Y mae pethau eraill hefyd yn yr Efengyl, y rhai y mae eu sail yn neddf a goleuni natur; megis pob rhyw ddyledswyddau moesol. Mae y pethau hyn yn adnabyddus mewn rhan trwy oleuni natur; mae dynion yn alluog i ffurfio barn am eu gweithredoedd, pa un fyddont a'i da ynte drwg, cyni'r Efengyl gael ei phregethu iddynt; ond y mae y gair yn ein cyfarwyddo i iawn gyflawniad o'u dyledswydd, oddiar iawn egwyddor, wrth iawn reol, ac i iawn ddyben. A thrwy y gair hefyd y mae arian newydd yn cael ei rhoddi ynddynt, a'u dyledswyddau moesol yn cael eu tro yn ufudd-dod efengylaidd.

O ganlyniad, dyma yw trefn Efengyl; yn gyntaf oll, y mae yn datguddio ei dirgeledigaethau ei hunan yn sylfaen ffydd ac ufudd-dod; y mae yn eu gosod yn y meddwl, a thrwy hynny yn cydffurfio yr holl enaid â hwy; ac yna y

mae yn impio pob rhyw ddyledswydd o ufudd-dod moesol ar y cyff yma o fŷdd yn Nghrist. Dyma y drefn a ddylunai yr apostol Paul yn ei holl epistolau; efe a ddarluniai ddirgeledigaethau fŷdd, y rhai ydynt yn hanfodol i'r Efengyl, ac yna disgynai at y dyledswyddau moesol hyny a reolir ganddynt hwy.

Ond, y mae y rhagfarn y soniwn ni am dano, yn dymchwelyd trefn y pethau hyn. Mae y rhai ydynt dan ei ddylanwad, yn sefydlu eu meddyliau yn mlaenaf ac yn bennaf ar y pethau hyny ydynt a'u sail yn ngoleuni natur. O'r rhai hyn y maent yn gwneuthur y sylfaen, tra na's caniattâ yr Efengyl iddynt fod namyn yr oruwch adeiladaeth angenrheidiol ar y sylfaen; a chan benderfynu rhoddi y blaenoriaeth i ddyledswyddau moesol, maent yn ymddwyn yn ddirmygus tuag at athrawiaethau arbenig yr Efengyl, fel pe na byddent o bwys mewn cydmariaeth; ac er mwyn gochel y drafferth o chwilo iddynt, y maent yn eu gwrthod ar unwaith, fel pethau annëalladwy a diangenrhaid; neu ynte, trwy roddi traws esboniad arnynt, ac felly dirymu yr ysbryd, a gŵyr droi y dirgelwch o honynt, y maent yn eu dirdynnu at eu syniadau isel a cbnawdol eu hunain. Mynent eu dymchwelyd oll i'w goleuni eu hunain, fel rhai; i reswm, fel eraill; neu i philosophi, fel y lleill; ac felly, gan ddyrchafu moesoldeb uwchlaw gras yr Efengyl, y maent ar unwaith yn gwrthod yr Efengyl, ac yn dystrywio Moesoldeb; canys wrth gymeryd moesoldeb oddi ar ei sylfaen briodol, y mae yn disgyn i'r dom, o'r hyn y mae ymarweddiad y cyfryw ddynion yn brawf cryf.

Yn gyffelyb yr ydoedd yn yr hen amser. Fel hyn y dywedai Duw am Ephraim, "Myfi a ysgrifenaais iddo bethau mawrion fy nghyfraith; ond megis dyeithr-beth y cyfrifwyd hwynt." Y gyfraith oedd unig gyfrwng Duw i hysbysu ei feddwl a'i cwyllys i'r bobl hyny, fel y mae ei holl gynhor yn cael ei ddatguddio i ni yn yr Efengyl; efe a ysgrifenodd y pethau hyny iddynt hwy,—a'u gwnaeth yn amlwg a hawdd eu deall; ond wedi y cwbl, fe'u cyfrif-

id ganddynt hwy, fel y cyfrifir yr Efengyl yn awr, megis rhyw beth dyeithr, ac estronaidd i'w meddyliau. Hwyl a sylwant ar yr hyn sydd yn perthynu i'w natur, da neu ddrwg moesol; ond y mae doethineb guddiedig Duw yn yr Efengyl, yn ddyeithr-beth.

Ymddengys gallu y tywyllwch yma yn mhellach, wrth ystyried natur, a defnyddioldeb y meddwl, yr hon yw y gynneddf ar yr hon yr effeithia. Gellir golygu y meddwl, naill ai fel y mae yn wybodaethol, neu fel y mae yn yr ymarferiad o honaw, yn troi yr ewyllys i gyflawni ei weithrediadau moesol ac ysbrydol. O ganlyniad, ni's gall yr ewyllys na'r serchiadau ddymuno neu lynu wrth unrhyw ddaioni, ond a gyflwynir iddynt gan y meddwl, ac yn ol fel y'i cyflwynir. Ni's gall yr ewyllys ddewis, na'r serchiadau lynu wrth, y daioni hwnw na byddo y meddwl yn gallu ei ganfod. Y meddwl yw llygad yr enaid, ac os bydd y llygad hwn yn ddrwg, bydd yr holl enaid yn llawn tywyllwch. Megys na's gall yr enaid trwy unrhyw gynneddf arall dderbyn a chofleidio y daioni hwn na's gallo y meddwl ei ganfod; felly, pan fyddo y meddwl yn cael ei dwyllo, a'i gaethiwo dan allu rhagfarn, ni's gall yr ewyllys a'r serchiadau ochel croesawi y drwg hwnw â'r hwn y cydsynia y meddwl yn gyfeiliornus. Lle mae y meddwl yn ddi-ras, fel ag y mae yn galw y da yn ddrwg, a'r drwg yn dda; bydd y galon, y serchiadau, a'r ymarweddiad yn gydfurfiol â hynny; a chan hynny, y mae twyll y meddwl yn cael ei ddarlunio yn yr Ysgrythyrau yn gyffredin, fel egwyddor neu gyn-sail pob pechod.

A dyma ddarluniad byr o ausawdd y meddwl dynol tra yn ddiadgenedledig, gyda golwg ar bethau Duw; ac oddi wrth hyn yr ydym yn casglu, ei fod mor llygredig, fel na's gall ddeall, derbyn, a chofleidio pethau ysbrydol, mewn dull ysbrydol, achubol, a phriodol, yn wyneb y cyhoeddiad o bethau ysbrydol yn mhregethiad yr Efengyl, heb weithrediad tufewnol, gorawchnaturiol, ac effeithiol yr Ysbryd Glan.

PEN. IV.

Bywyd a marwolaeth, naturiol ac ysbrydol, yn cael eu cydmaru.

Darluniad ysgrythyrol arall o ddynion diadgenedledig yw, eu bod yn feirw ysbrydol; ac am hyn y canlyniad yr un modd yw, bod angenrheidrwydd am waith tumewnol effeithiol, gan yr Ysbryd Glan ar eneidiau dynion, i'w gwaredu o'r cyflwr hwn trwy adenedigaeth; ac y mae hyn yn golygu eu hewyllysiau a'u serchiadau yn bennaf, megis yr oedd y tywyllwch a ddarluniwyd o'r blaen, yn golygu eu deall. Y mae bywyd ysbrydol, trwy yr hyn y mae dynion yn byw i Dduw; ond gan eu bod yn amddifaid o, a dyeithriad i hyn, y maent yn feirw ysbrydol; ac felly y mae yr Ysgrythyrau yn tystio am bawb diadgenedledig, o ran, mewn geiriau pendant, ac o ran, mewn ymadroddion eraill i'r un perwyl. O'r rhyw gyntaf, y mae y tystiolaethau yn amrywiol a phennodol; Eph. 2. 1, 5. "A chwithau a fywhaodd efe, pan oeddych feirw mewn camweddau, &c." Col. 2. 13. "A chwithau pan oeddych feirw mewn camweddau." 2 Cor. 5. 14. "Os bu un farw dros bawb, yna meirw oedd pawb;" ac fe sicrhair yr un peth yr ail ffordd, pan y gelwir adferiad dyn drwy ras Crist yn fywhau, neu roddi bywyd newydd ynddynt; canys y mae hyn yn cynnwys tybiaeth o'n bod yn feirw.

Marwolaeth ysbrydol a elwir felly yn allegawl oddiwrth ei gyffelybrwydd i farwolaeth naturiol. Gan hynny efallai y byddai yn fuddiol i ni ystyried natur bywyd a marwolaeth naturiol, mewn cyfeiriad at yr hyn y darlunir sefyllfa dynion diadgenedledig fel hyn.

Wrth fywyd yr ydym yn deall yn gyffredin, weithrediad egwyddor fywiol ar sylwedd a fyddo i'w fywhau trwy rinwedd eu huniad; ac y mae hyn yn cynnwys, (1.) Egwyddor bywyd ei hunan, yr hon mewn dyn, yw yr enaid rhesymol; "Duw a anadlodd yn ei firoenau ef anadl ein-

ioes, a'r dyn a aeth yn enaid byw." Wedi llunio ei gorff ef o bridd y ddaear, efe a grëai enaid bywiol iddo ar wahan ac yna a'i rhoddes yn y sylwedd parottoedig i'w dderbyn; ac megis y gwnaeth efe fel hyn yn nghrëedigaeth y rhyw ddynol ar y cyntaf, y mae efe yn paráu i wneuthur yr un modd yn nhrefn ei ragluniaeth gyffredinol er parâad y rhyw; canys wedi iddo ordeinio parottôad y corff trwy genhedliad, y mae efe yn doddi yr enaid byw, yr anadl einioes ynddo yn y fan. (2.) Gweithrediad bywiocâol yr egwyddor hon ar y sylwedd a fyddo i'w fywhau, yn, a threwy rinwedd undeb. Trwy hyn y mae yr holl ddyn yn myned yn enaid byw, yn un wedi ei fywhau ag egwyddor fywiol a'i gyfaddasu at holl weithrediadau bywyd naturiol.— (3.) Gweithredoedd y bywyd naturiol hwn, megis gweithrediadau y synhwyrau, ysgogiadau yr aelodau, derbyniad ymborth, a'r cyffelyb. Y rhai hyn ydynt weithredoedd bywyd fel bywyd; anysgaredig oddiwrtho, ac amcanedig i'w ddiogelu. Mae hefyd fath o weithrediadau bywyd, ag ydynt yn deillio oddiar natur arbenig yr egwyddor fywiol hon; megis gweithrediadau rhesymol gwirfoddol y deall a'r ewylllys.

Ac oddiyma nyni a allwn weled yn mha beth y mae marwolaeth naturiol yn gynnwysedig; cynnwysa (1.) Ysgariad yr enaid oddiwrth y corff. (2.) Attaliad ar bob gweithrediadau bywiol; canys y mae yr undeb hwnw, oddiar yr hwn y maent yn deillio wedi ei ddattod: ac yn (3.) Fel canlyniad i hyn, y mae yn y corff wendid ac amghyfaddasrwydd at bob gweithrediadau bywiol; canys nid yw y corff yn alluog i'w cydawni mwyach.

Yn gyntaf. Nid oes un egwyddor o fywyd ysbrydol yn y rhai ydynt yn ddiadgenedledig; na dim galla i fyw i fduw, neu gyflawni unhyw ddyledsrydd gymecadwy. Y mae gyda hwynt, o ran holl weithrediadau bywyd ysbrydol, fel y mae gyda y corff o ran gweithrediadau bywyd naturiol, wedi yr ymadawo yr enaid o honaw. Pa beth bynnag a wrelo dynion, oddieithr eu doniaw ag egwyddor

fywiol o ras, ni's gallant gyflawni un weithred ysbrydol fywiol. "Synied y cnawd nid yw ddarostyngedig i ddeddf Duw, ac ni's gall ychwaith." Rhuf. 8. 7. Felly, gan hynny "Y rhai sydd yn y cnawd, ni allant ryngu bodd Duw," adn. 8. Ein Harglwydd a ddywedai, "Ni ddichon neb ddyfod attaf fi, oddieithr i'r Tad ei dynu ef." Ac felly y darlunir yr un peth yn allegawl, pan gydmerir dynion an-ianol i brenau drwg; ac y sierheir na's gallant ddwyn ffrwythau da, oddieithr newid eu natur. Nid oes un gallu mewn dynion wrth natur, yn unig yn wyneb y darluniad o'u dyledswydd, ac annogaethau i'w chyflawni yn ddylun-edig a'r cymhelliadau cyfaddasaf, i ganfod, gwybod, ewyll-ysio, neu wneuthur dim mewn modd cymeradwy i Dduw, heb anian newydd vasol i'w galluogi i wneuthur hynny. Gwrthodladleuir, fod hyn yn gwneuthur pob cynghorion yn anfuddiol. I hyn yr atebaf, 1. Nid oes dim yn ofynol yn nghymhwysiad moddion at ddyben, ond eu bod yn gyfaddas iddo, a bod y gwrthodrych yr ameerir gweithredu arno yn gyfaddas i dderbyn argraffiadau drwyddynt. Y mae cynghorion yn addas fel moddion moesol i gynnyrchu yr effeithiau o ffydd ac ufudd-dod; ac y mae galluoedd yr enaid yn gymhwys i gael gweithredu arnynt drwyddynt. (2.) Mae cynghorion, &c., yn golygu ein dyledswydd yn gyntaf, nid ein gallu;—nid pa beth a allwn, ond pa beth a ddylem ni ei wneyd. (3.) Fe ryngodd bodd i Dduw wneuthur y pethau hyn yn feiddion i gyfrannu bywyd trwyddynt; ac efe a'u trefnodd i'r perwyl hynny am eu bod yn meddu cyfaddasrwyd i'n galluoedd moesol a dcallawl ni.

Gwrthodladleuir yn mhellach, Os yw dynion yn amddifaid o bob gallu i fyw i Dduw, a yw yn gyflawn iddynt fod yn etifedfion marwolaeth dragywyddol, yn unig am beidio gwneuthur yr hyn ni's gallant ei wneuthur? I hyn yr atebaf, (1.) Pechod dynion yw eu hanania. Dygwyd ni i'r cyflwr yma trwy bechod ein rhieni cyntaf, holl gundyn-iedau yr hwn yw ein pechod a'n trueni ni, Rhaf. 5. 12. Fe dygwyddasai yr anallu yma i ni heb ei achosi gan

rhyw euogrwydd perthynol i ni mewn gwirionedd, yn ol deddf crëadigaeth, buasai yr amgylchiad yn dra gwahanol. (2.) Mae gan ddynion allu mewn amryw bethau perthynol i ufudd-dod ac iachawdwriaeth, i gydsynio â meddwl ac ewylllys Duw, yr hyn y maent yn ei esgeuluo yn wirfoddol, ac y mae hyn yn unig yn ddigon i gyfiawnhau eu tragwyddol ddinystr. 3. Nid oes un dyn mor analluog i wneyd dim dros Dduw, fel na's gall efe wneyd unrhyw beth yn ei erbyn ef. Nid oes un gorchymyn na's gall efe roddi ei ewylllys ar waith i anufuddhau iddo. Dyma y darluniad ysgrythyrol o'r hyn a gyfrifir gan rai fel ffolineb am yr hyn y rhaid i'r Arglwydd Crist, ateb, ac nid nynt; a'r dydd a benderfyna pa le mae y bai yn gorphwys.

Yn ail. Mae yn y farwolaeth yma lwyr attaliad ar bob gweithredoedd bywiol. A'r diffyg gallu yma yw yr achos na's gall dynion anianol gyflawni un weithred fywiol o ufudd-dod ysbrydol. Am hyn y mae eu holl weithredoedd yn "weithredoedd meirwon;" nid ydynt yn deillio oddiar egwyddor o fywyd; maent yn anfuddiol fel pethau meirwon; ac yn diweddu mewn marwolaeth dragwyddol.

Nynt a allwn ystyried yn bresenol, pa fodd y mae y bywyd ysbrydol yn cael ei gyfrannu i ni. Mae y ffynnonell wreiddiol o honaw gyda Duw. "Gyda thi y mae ffynnon bywyd." Ac am hyn y dywedir fod ein "bywyd wedi ei guddio gyda Christ yn Nuw;" ac y mae yn gwahaniaethu oddi wrth bob rhyw fywyd arall, o herwydd fod y cyflawnder o hono wedi ei gyfrannu i Grist fel Cyfryngwr; ac o'i gyflawnder ef y derbyniasom ni y bywyd hwn. Am hyn y dywedir mai efe yw ein bywyd ni, ac nid nynt sydd yn byw cymmaint, ond Crist yn byw ynom ni.

Gan fod ffynnonell y bywyd yma yn Nuw, a'r cyflawnder o honaw wedi ei drysori erom ni yn Nghrist; y mae efe yn gyfrannu yr egwyddor a'r gallu o hono i ni trwy yr Ysbryd Glan, yn ol, ac i aneinion y cyfannod newydd;—canys hyn yw yr addewid o honaw, y bydd i Dduw yn

gyntaf ysgrifenu ei gyfraith yn ein calonau, ac yna, y rhodiwn ninnau yn ei ddeddfau ef; hynny yw, y mae yn rhaid i'r egwyddor o fywyd flaenori pob gweithredoedd bywiol. Lle nad yw hon, ni's gellir cyflawni un weithred o ufudd-dod yn y fath fodd ag y byddo yn weithred bywyd Duw. Mae dywedyd bod genym ni ddigonedd o honom ein hunain, gymmaint ag i feddwl meddwl da;—a bod genym un gallu na chymhwysder o honom ein hunain wrth natur, i weithur dim fel y dylem, yr un peth a dymchwelyd yr Efengyl, a ffydd yr Eglwys yn mhob oes.*

Yn drydydd. Nid oes unrhyw dueddiad yn gogwyddo at fywyd ysbrydol, yn y cyflwr hwn o farwolaeth ysbrydol: nid oes dim o'r fath mewn ysgerbwd marw tuag at fywyd naturiol. Adfywiwyd corff marw Lazarus, trwy ddwyn ei enaid yn ol iddo; ond nid oedd ynddo ef ei hunan y duedd leiaf i weithredu at fywyd. Y mae yn gymhwys yr un modd gyd ag enaid marw mewn camweddau a phechodau. Mae ynddo ryw allu o draw, mae yn ei natur gynneddfau, y rhai ydynt yn gymhwys i weithredu arnynt gan Ysbryd Duw; ond nid yw yn meddu gallu union-gyrchol i'w dueddu at weithredoedd ysbrydol; a'r rheswm yw, oblegid fod llwgr naturiol yn nglyn âg ef, fel rhyw reddf anorchfygol yn ei dueddu at ddrwg yn wastadol; â'r hyn y mae y duedd leiaf at yr hyn sydd dda ysbrydol, yn annghysson. Mae yn yr enaid, yn ol iaith yr Ysgrythyr, "gorph pechodau y cnawd;" yr hwn oni's symmudir trwy enwaediad ysbrydol, trwy rinwedd angau Crist, a orwedda yn farw i dragywyddoldeb. Gan hynny, y mae ynom ni yr hyn a ellir ei fywhau a'i achub; a hyn yw yr oll a feddwn ni wrth natur i ymfrostio o honaw. Er fod dyn wedi myned trwy bechod yn debyg i'r anifeiliaid a ddyfethir, yn ffol ac anifeilaidd o ran meddwl a serchiadau; eto nid yw felly yn hollawl; y mae yn meddu yr enaid byw hwnw, a'r cynneddfau deallawl hynny, yr hwn oedd dan argraff cyfiawnder ar y dechreu, ac sydd yn gymhwys i dderbyn delw Duw drachefn trwy Iesu Grist.

PEN. V.

Natur, Achosion, a Moddion Ail enedigaeth.

Anwybodaeth am sefyllfa wirioneddol dyn fel y mae yn llygredig, yw y prif achos o'r holl gamgymeriadau hen a diweddar, yn nghylch ailenedigaeth: gan hyny, nyny a sylwasom ar hyny can belled ag yr oedd yn angenrheidiol i'n hamcan presenol, ac yn ddigonol i'n harwain yn ein hymofyniad mewn perthynas i waith yr Ysbryd yn ein rhyddiad oddiwrth y llwgr hwnw.

Mae yn amlwg na's gellir gwaredu y rhai a fyddont byw a marw yn y cyflwr yma. Nid oes dim a addefir yn fwy cyffredinol yn mysg y rhai a gymerant arnynt yn ddifrifol eu bod yn Gristionogion, na'r gwirionedd hwnw, na's gellir gwaredu un o gyflwr o drueni, heb eu waredu o gyflwr o bechod; canys os gellir ein gwaredu heb adnewyddu ein natur, nid oedd un angenrheidrwydd am grëu pob peth o newydd trwy Iesu Grist; ac os gellir ein hachub ni dan yr holl ddrygau a achlysurwyd gan y cwymp, yna bu Crist farw yn ofer. Heblaw hyny, y mae yn annghysson a natur Duw, ei sancteiddrwydd, ei gyfiawnder, a'i wirionedd; mae yn annghysson a'r ddeddf a'r efengyl, ac yn amhossibl yn natur y peth ei hunan, bod i'r cyfryw rai gael etifeddu gogoniant, a gorphwysfa gyda Duw. Gan hyny, y mae gwaredigaeth o'r cyflwr yma, yn anhebgorol angenrheidiol i'n gwneuthur ni yn gymmwys i gael rhan o etifeddiaeth y saint yn y goleuni.

Rhaid i'r waredigaeth yma gael ei gweithredu trwy ailenedigaeth; ac y mae tystiolaeth ein Iachawdwr yn bendant ar hyn; "Oddieithr geni dyn drachefn (neu oddiuchod) ni ddichon efe wled teyrnas Dduw." Ioan 3. 3. Yn mha ystyr bynnag y golygir teyrnas Dduw yn y geiriau hyn, pa un bynnag a'i o ras yma, ynte o ogoniant ar ol hyn; fe atteba y naill fel y llall i'n perwyl presenol. Ni's

gall dyn feddu rhan ynddi, heb ei ail eni; a chan fod y penderfyniad yma yn hollawl, a diammodol; felly hefyd y mae yn gyffredinol, yn cynnwys ynddo bob un o feibion Adda oll; ac er y gall dynion feddu cam olygiad ar ailenedigaeth, eto, càn belled ag yr wyf fi yn deall, y mae pob Cristionogion yn cyduno mai moddion ein gwaredigaeth o gyflwr o bechod ydyw, yn hytrach na'n gwaredigaeth ei hunan.

Yr Ysbryd Glan yw Awdwr union-gyrchol y gwaith hwn, ac addefir hyn yn lled gyffredin hefyd; nid oes dim yn cael ei addef yn fwy cyffredin, mewn geiriau o leiaf, na bod holl etholedigion Duw yn cael eu sancteiddio gan yr Ysbryd Glan; ac y mae yn ddiau mai dechreuad ein sancteiddiad yw ailenedigaeth. Mae yr Ysgrythyrau yn dra phendant yn eu tystiolaethau i'r perwyl yma. Yr un peth ag a alwai yr Iachawdwr, "Geni drachefn," yn Ioan 3. 3., a alwai efe "Geni o'r Ysbryd," yn adn. 5, 6; canys "yr Ysbryd sydd yn bywhau;" a Duw a'n hachubodd ni yn ol ei drugaredd, "trwy olchiad yr adenedigaeth, ac adnewyddiad yr Ysbryd Glan." Wedi cael addefiad o hyn, rhaid i ni fyned rhagom i ymholi yn nghylch dull a natur y gwaith hwn; canys y mae ei natur yn ymddibynnu ar ddull yr Ysbryd yn ei weithredu. Yr wyf yn addef fod llawer o ymryson wedi bod yn nghylch hyn gynt; a phrin y diangodd y gwirionedd am hyn rhag gwrthwynebiad cyhoeddus mewn unrhyw oes i'r eglwys; ond ni's cafodd ei ddirmygu a'i warthruddo a'r fath analluogrwydd ac anwybodaeth, ag y gwneir yn bresenol gan rai yn ein plith ni. Dysgai hen ysgrifenydd yr Eglwys, y rhai a dreiddiasant i'r gwirionedd yma ddyfalaf a mwyaf llwyddiannus, megis Awstin, Hilary, Prosper, a Fulgentius, yr unrhyw athrawiaeth o ran ei sylwedd ag a bregethwyd yn ein plith ni er y Diwygiad; a'r hyn a elwir gan rai yn eu hanwybodaeth yn newydd-beth; a'r cwbl a ddarluniwyd yn ardderchog gan Awstin yn ei gyffesiadau, lle y darlunia efe brofiad y gwirionedd a ddysgasai efe yn ei enaid

ei hunan. Gallaswn ddilyn ol eu traed yn hyn, oni buasai fed cymmaint o ddadleuon wedi eu cyfodi yn nghylch y dull priodol o esbonio eu geiriau; fel y byddai olrhain y gwirionedd trwy gymmaint o ddyrswch, yn debyg o'm harwain yn rhy bell oddiwrth fy mhrif amcan. Ein prif ymofyniad yn bresenol, sydd yn nghylch y gwaith ei hunan; ac y mae yn ofynol i ni ymdrin â hyn yn nacacol ac yn gadarnhäol.

Yn gyntaf. Nid ydyw gwaith Ysbryd Duw mewn ailenedigaeth, yn gynnwysedig yn unig mewn darbwylliad moesol, hyny yw, y cyfryw ddarbwylliad ag a allai fod, neu a allai beidio bod yn effeithiol; er, mewn dull priodol o lefaru, mai yr unig beth a ellir ei alw yn ddarbwylliad yw yr hyn y mae dyn yn cael ei lwyr berswadio drwyddo. Offeryn yr annogaeth foesol yma yw gair Duw, yr hwn a gynnwysir yn yr Ysgrythyr Lan; canys trwy y gair hwn y'n gorchymynir ac y'n perswadir i droi at Dduw; a'r prif lwybr trwy yr hwn y cymhwysir y moddion yma, yw gweinidogaeth yr eglwys. Dyma y moddion cyffredin a ddefnyddir gan Dduw i aileni rhai mewn oedran; ac y mae yn ddigonol yn mhob ystyr, ynddo ei hunan fel moddion allanol.

Gyda golwg ar effeithioldeb y gwaith moesol yma, rhaid i ni sylwi, yn (1.) Bod y meddwl yn cael ei ddysgu mewn gwybodaeth o ewyllys Duw yn gyntaf, yn nefnyddiad y moddion yma er tröedigaeth dynion. Heb hyn, ni's gall fod lle i rym perswadiol y gair i weithredu; canys y mae hyny yn gynnwysedig mewn dwyn y meddwl i deimlo yn ei achos ei hun, mewn rhyw beth adnabyddus eisoes. (2.) Y mae effeithioldeb perswadiol grymms yn ngweinidogaeth y gair i annog y meddwl i gydsyniad âg ef. Er anghraifft; tybier fod dyn wedi ei argyhoeddi trwy air Duw o'i gyflwr pechadurus ei hunan; o'i berygl ar y cyfrif hwnw, ac o'r ffordd trwy yr hon y gallai, ac y dylai efe droi at Dduw,—y mae yn ngorchymyniou, addewidion, a bygythion y gair, gynhelliadau grymms a dadleuon

nerthol, er troi ei feddwl i ymofyn am waredigaeth. Mae rhai yn wir nad ydynt yn prisio ynddynt, ond gan eu gwawdio, ydynt yn byw ac yn marw mewn gwrthryfel yn erbyn y goleuni; ond nid yw hyn yn un prawf nad ydyw y cymhelliadau hyn yn rymmus ynddynt eu hunain, er eu bod yn annigonol o honynt eu hunain, oddieithr pan, ac fel y mynno yr Ysbryd Glan eu defnyddio yn unig; ac y mae eu heffeithioldeb i'r dyben amcanedig yn deillio oddiar y pethau canlynol:—

1. Oddiar sierwydd o'r gwirionedd a gyhoeddir yn yr Efengyl, nad rhyw gyfrwys chwedl mo honaw. Lle na's addefir hyn, ni's gall fod effeithiolrwydd perswadiol ynddo; ond lle yr addefir, y mae gogwydd yn y meddwl at y pethau eu hunain, i'r hyn y'i perswadir, ac fel hyn gellir priodoli holl effeithioldeb y gair i wirionedd a ffyddlondeb Duw ei hunan.

2. Ymwneir âg ewyllysiau a serchiadau dynion yn y pethau y cydsynir â hwy felly; ar uu llaw, fel y maent yn dda, ac o ganlyniad yn deilwng o'u berlyn a'u hennill; ac ar y llaw arall, fel y maent yn ddrwg, ac felly i'w gochelyd. Canys cymhellir hyn at ystyriaethau dynion; bod cydffurfio âg ewyllys Duw yn ol y datguddiad a wneir o hono yn yr Efengyl, yn fuddiol iddynt ar bob golygiad, ac yn sier o gael ei ddilyn â heddwch presenol, ac â gogoniant dyfodol. Ar y llaw arall, dywedir wrthynt fod pechod yn anfri mawr i'n natur, ac yn ddystrywiol i'n heneidiau; a bod parhau ynddo, gan wrthod yr Efengyl, yn ffol, afresymmol, a dinystriol. Mae yn rhaid i bob dyn rhesymol farnu y dylai pethau ysbrydol gael y blaen ar bethau naturiol, a phethau tragwyddol ar bethau amserol; a chan fod y pethau hyn wedi eu trefnu yn y fath fodd gan ddaioni a doethineb anfeidrol, mae yn ddiau y rhaid fod tuedd ynddynt i effeithio ar ewyllysiau, a chyfröi serchiadau dynion; ac fel hyn, gellir priodoli effeithioldeb y gair i awdurdod Duw; canys y gorchymynion, y bygythion, a'r addewidion hyn, ydynt eiddo yr hwn a feddai hawl i'w rhoddi, a grym i'w heffeitholi.

3. Fe ychwanegir llawer at yr effeithioldeb drwy y dull y defnyddir y cymhelliadau hyn yn mhregethiad y gair. Mae rhai pregethwyr trwy rym areithyddiaeth, yn cyfeirio at y nwydau trwy resymmau darbwylllog, wedi eu gwisgo mewn iaith ddillynaidd, yn gwneuthur argraffiadau dwysion ar feddyliau eu gwrandawwyr; ac yma y golyga rhai fod prif effeithioldeb y weinidogaeth yn gorwedd; ond nid yw hyu o nemmawr o bwys gyda myfi; canys ymwrthodai yr apostol â hyn yn hollawl;—"A'm hymadrodd, a'm pregeth i, ni bu mewn geiriau denu o ddoethineb ddynol, ond yn eglurhad yr Ysbryd a nerth."

4. Gan hyny, nid ydym yn barnu fod cymhelliadau y gair yn cael eu gadael ar weithrediad naturiol yn unig, yn ol cymhwysder y sawl a fyddo yn ei draddodi; ond yr ydym yn barnu ei fod hefyd yn cael ei fendithio gan Dduw, a'i ddilyn â nerth yr Ysbryd Glan, er peri iddo gynyrrchu ei effeithiau priodol ar eneidiau dynion; yn unig, nad ydys yn golygu dylanwad yr Ysbryd yn y darluniad yma, yn cyrhaedd yn mhellach nac i gymhelliadau, dadlyddiaethau, rhesymau, ac ystyriaethau, a osodir o flaen y meddwl fel ag iddylanwadu yr ewyllys a'r serchiadau.

Yn awr, mewn perthynas i'r holl waith yma, yr ydwyf yn dadleu fod Ysbryd Duw yn gwneuthur defnydd o honaw, yn nychweliad pawb mewn oedran, naill ai trwy y y gair a bregethir, neu trwy gymhwysiad ryw ffordd arall o oleuni a gwirionedd at y meddwl, wedi ei gael o'r gair; canys trwy y cymhelliadau darbwyllledig a gynnwysa y gair, yr effeithir ar ein meddyliau, ac y gweithredir ar ein heneidiau yn y fath fodd, fel y mae dychweliad at Dduw yn ymddangos ein rhesymol wasanaeth; ond yr ydym ni yn dadleu hefyd, nad yw holl waith yr Ysbryd yn ein tröedigaeth yn gynnwysedig yn hyn; ond bod gwaith anianyddol gwirioneddol o'r eiddo ef, trwy yr hyn y mae efe yn rhoddi egwyddor rasol o fywyd ysbydol, yn eneidiau yr holl rai a adgenhedlir yn wirioneddol; a hyny a brofwn trwy y rhesymmau a ganlyn:—

1. Os yn unig trwy gynnyg gwrthddrychau i sylw dyn-

ion, a'u cymbell trwy resymmau i sylwi arnynt, y gweithreda yr Ysbryd Glan ar ddynion; yna wedi y cwbl, y mae ewyllys dyn yn aros yn llwyr ddiöfal pa un a wna efe ai derbyn ai peidio; ac yn wir, dyma y cwbl a ddadleua rhai drosto. Mae yn ddiau, er y gras a weinyddir fel hyn i ni, y medda yr ewyllys allu i'w wrthod, ac i barhau mewn pechod: ond cyfeiliornad yw dadleu na's gweithredir unrhyw ras ynom, ond a ellir ei wrthod felly; canys y mae hyny yr un peth a phriodoli holl ogoniant ein hadenedigaeth i ni ein hunain, ac nid i Dduw; oblegid ar y dybiaeth yma, nid yw y weithred hono o eiddo ein hewyllysiau, trwy yr hon yr ydym yn dychwelyd at Dduw, yn ddim amgen na gweithred o'r eiddom ein hunain, ac nid o'r eiddo gras Duw. Heblaw hyny, yn ol y golygiad hwn, er bwriad Duw a phwreac Crist, byddai yn hollawl ansicr pa un a ddychwelai un dyn trwy y byd at Dduw byth a'i peidio; yr hyn sydd annghysson a chyfammod Duw âg Iesu Grist. Mae yn wrthwyneb hefyd i dystiolaethau eglur yr Ysgrythyrau, yn y rhai y priodolir dychweliad gweithredol i'r gras hwn, megis yn Phil. 2. 13. "Canys Duw yw yr hwn sydd yn gweithio ynoch ewyllysio a gweithredu o'i ewyllys da ef." Mae y weithred o ewyllysio o weithrediad Duw; ac er mai nynt ein hunain sydd yn ewyllysio; eto efe sydd yn gwneuthur i ni ewyllysio a gweithredu, o'i ewyllys da ef.

2. Nid yw y perswadiaeth moesol yma yn doniaw yr enaid âg unrhyw nerth goruwch-naturiol; canys yn gymmaint ag mai drwy gymbelliadau ac annogaethau yn unig y gweithreda, ni's gall namyn tynu y nerth a feddwn allan, gan ryddhau y meddwl oddiwrth ragfarnau a rhwystrau moesol eraill; nid yw, ac ni's gall fod yn cyfrannu nerth ysbrydol tufewnol; a bydd yn rhaid i'r sawl a addeffo fod y cyfryw nerth ysbrydol yn cael ei gyfrannu i ni, addef hefyd fod rhyw waith o eiddo Ysbryd Duw yn cael ei ddwyn yn mlaen arnom, amgenach nac a ellid ei gynnyrchu drwy y cymbelliadau hyn.

3. Mae yn wir fod rhai yn cymeryd arnynt addef fod gras yn ngweinidogaeth y gair, yn gweithio yn wirionedd-

ol ac effeithiol, yn enwedig trwy oleuo a chyffroi y meddwl, a'r serchiadau; ac os ar hyn, y bydd i'r ewyllys weithredu mewn dewis yr hyn sydd dda, yna y mae y gras a weinyddir fel hyn, yn cyduno â'r ewyllys, ac yn ei gynorthwyo i berffeithio ei weithred, ac felly y mae yr holl waith o ras. Felly y dadleuai yr hanner Morganiaid, ac felly y gwna eraill eto. Ond, nid yw hyn mewn effaith yn ddim angen na dymchwelyd yr oll o ras ein Harglwydd Iesu Grist, a'i wneuthur ynddifudd; canys y mae yn priodoli yr anrhydedd o'i ddychweliad i ddyn ei hunan, gan mai ei ewyllys ei hunan a olyga ef y prif achos o hono. Mae y golygiad yma yn gwneuthur i ddyn ei genhedlu ei hun o newydd, neu, ei eni drachefn o hono ei hunan: peri iddo ei hunan ragori ar eraill, trwy yr hyn na's derbyniodd erioed.

Nid hyn yw y cyfan a ofynir genym ni pan fyddwn yn gweddïo am ras effeithiol i ni ein hunain neu i eraill. Ac yn wir, rhaid mai rhyw un claiar iawn yn y peth hwn yw y neb na byddo yn gofyn gan Dduw yn ei weddi, ddim mwy na bod iddo ei berswadio ef neu eraill i gredu ac ufuddhau. Arferai eglwys Dduw weddïo yn wastadol ar fod i Dduw weithredu y pethau hyn ynom ni; ac y mae y rhai ydynt yn meddu gwir deimlad yn achos y pethau hyn, yn gweddïo beunydd ar fod i Dduw eu gweithredu yn effeithiol yn eu calonnau; ar fod iddo roddi ffydd iddynt, a'i chynnyddu ynddynt; a bod iddo yn yr holl bethau hyn weithio ynddynt yn ol galluog nerth ei gadernid ef, ewyllysio a gweithredu, yn ol ei ewyllys da ef. Gwesgid y ddadl hon yn ddwys gan y Tadau ar y Pelagiaid gynt; ac nid oes un Pelagiad yn y byd yr hwn a weddiodd yn ddi-frifol am gymborth dwysol, dan deimlad o'i angen am hyny, na byddai ei weddi yn gwrth daro ei broffes. Yn wir, y mae yn ymddygiad o'r fath ffolaf i un barbau i weddïo am yr hyn sydd yn ei feddiant eisoes; ac nid yw yn ddim angen na gwatwariaeth ar Dduw, i ddynion weddïo arno ef am wneuthur iddynt, yr hyn a allant hwy ei wneuthur drostynt eu hunain, a'r hyn ni's gallai Duw ei wneuthur

erddynt, ond yn unig fel y dewisant hwy ei wneuthur erddynt eu hunain.

4. Nid yw y darbwylliad moesol yma, lle y mae ei hunan, yn gyfaddas i gynnyrchu y gwaith o ail enedigaeth yn y rhai ydynt mewn gwirionedd yn y cyflwr anianol a ddarluniasom o'r blaen. Ni's gall y cymhelliadau cryfaf lwyddo gyd a'r fath rai i gael ganddynt eu dychwelyd eu hunain, mwy nag y gall rhesymau beri i ddyn dall weled, neu i'r marw gyfodi o'i fedd;—gan hyny, rhaid gwrth brofi yr holl ddarluniad a roddwyd o'r blaen o'r Ysgrythyrau, o gyflwr natur syrthiedig, cyn y gellir golygu y gras hwn o ddarbwylliad moesol yn ddigonol er ail enedigaeth.

Myfi a af rhagof yn bresenol i ddangos yn gadarnhäol, yn mha beth y mae gwaith yr Ysbryd mewn ail enedigaeth, yn gynnwysedig.

Mae mewn adgenhedliad, nid yn unig weithrediad moesol, ond gweithrediad anianyddol digyfrwng o eiddo yr Ysbryd; fel y tystiolaethir yn Eph. 1. 19, 20. "Fel y gwypom beth yw rhagorol fawredd ei nerth ef tuag attom ni y rhai ym yn credu, yn ol gweithrediad nerth ei gadernid ef, yr hon a weithredodd efe yn Nghrist, pan y cyfododd ef o feirw." Priodolir rhagorol fawredd i'r nerth hwn, gyda golwg ar yr effaith a gynnyrchir drwyddo. Mae gallu Duw ynddo ei hunan yr un mor fawr at bob gweithred; yn anfeidrol; ond y mae rhai effeithiau yn fwy nac ereill; ac o'r cyfryw y mae gwneuthur dynion yn gredinwyr; a phriodolir gweithrediad neillduol i'r gallu yma o ciddo Duw, yr hwn y dywedir ei fod o ran ei natur yr un rhyw a'r gallu a amlygwyd yn adgyfodiad Crist oddiwrth y meirw.—Mae gwaith Duw tuag at gredinwyr yn gynnwysedig yn ngweithrediad ei allu dwyfol trwy effeithioldeb tufewnol gwirioneddol. Felly dywedir fod Duw "yn cyflawni holl foddlonrwydd ei ddaioni, a gwaith flydd, yn nerthol;"—ac felly, mae gwaith gras yn cael ei ddarlunio yn wastadol trwy eiriau a ddynodant effeithiolrwydd tufewnol diffuant, megis creü, bywhau, ffurfio, rhoddi calon

newydd, &c. Mae y gweithrediad tufewnol hwn o eiddo yr Ysbryd Glan yn anffaeledig, fuddugoliaethus, anwrthwynebol, neu yn effeithiol hyd y diwedd bob amser; ond y mae gradd effeithiolrwydd gras, a'r dyben i'w gyrhaedd drwyddo, yn cael ei osod gan ewyllys Duw. Ac y mae y dyben amcanedig ganddo ef yn sier o gael ei gyflawni; neu, fe weithreda y gras yma yr hyn a amcanwyd iddo ei weithredu gan Dduw yn effeithiol; canys pwy a ddichon attal ei weithrediadau ef? Mae llawer o ysgogiadau grasol hyd yn nod yn nghalonau credinwyr, y rhai a wrthwynebir mor bell, fel nad ydynt yn cyrhaedd yr effaith hwnw y mae tuedd yn eu natur eu hunain atto; ond y maent yn effeithiol can belled ag y'u hamcanid yn mwriad Duw. Pa le bynnag y byddo Ysbryd Duw yn rhoddi ei allu ar waith i adgenhedlu, y mae yn symmud pob rhwystrau, ac yn cynnyrchu yr effaith amcanedig yn anffaeledig. Gan fod y gosodiad yma yn dwyn perthynas bwysig â gogoniant gras Duw; ac yn cael ei wrthwynebu yn arbennig gan gefnogwyr ewyllys rhydd; gan hyny y mae yn ofynol i ni ei egluro a'i gadarnhau. Am hyny, yr ydym yn dywedyd,

1. Bod gweithrediadau gallu dwyfol yn gyfaddasedig i'n natur ni; ein meddyliau, ein hewyllysiau, a'n serchiadau. Y mae efe yn ein tynu â "rheffynau dynol;" ac fe ddarlunir y gwaith ei hunan, trwy berswadio, a denu: nid oes dim ynddo mwy anghydnaws a'n cynneddfau, nac sydd mewn darbwylliaeth, neu berswadiaeth lwyddiannus.

2. Nid yw efe yn meddiannu yr enaid âg unrhyw argraffiadau gorwylltaidd; ac nid yw efe yn gweithredu arnom ni yn hollol yr un modd ag y gweithredai efe *trwy ysbrydiaeth prophwydoliaethol* annghyffredinol yn yr amser gynt, pan nad oedd cyrff a meddyliau dynion, namyn offerynnau goddefol yn unig; ond, y mae efe yn gweithredu ar feddyliau dynion yn a thrwy eu gweithrediad naturiol eu hunain, dan ddylanwad ddigyfrwng o'i allu ef.

3. Gan hyny, nid yw efe yn cynnyg treisio yr ewyllys.

Nis gellir gorfodi y gynneddf hon; wrth geisio ei gorfodi yr ydys yn ei dystrywio. Y mae gweithred dufewnol, ddirgelaidd, hollalluog gan nerth yr Ysbryd Glan, yn gweithio ynom ni *ewyllysio dychwelyd at Dduw*; ac felly yn gweithio ar ein hewyllysiau yn y fath fodd, fel y maent hwythau yn gweithredu eu hunain hefyd, a hyny yn berffaith rydd. Mae yr Ysbryd Glan gan ddiogelu *rhyddid ein hewyllysiau*, ac yn yr arferiad o hono, yn gweithredu ein hadenedigaeth, a'n dychweliad at Dduw yn effeithiol. Profaf y gwirionedd yma drwy dystiolaethau eglur o'r Ysgrythyr, a rhesymau cynnwysedig ynddynt, neu gasgledig oddiwrthynt.

Yn gyntaf, Dywedir yn bendant am dröedigaeth pechadur at Dduw, ac yn enwedig y weithred o gredu, ei fod o Dduw, i'w weithredu ynom, ac i'w roddi i ni, ganddo ef. Mae yr Ysgrythyr yn tystio, nid yn unig bod Duw yn rhoddi gallu i ni i gredu, neu y cyfryw allu ag y gallom ni wneuthur defnydd o honaw os mynwn, ond dywedir fod ffydd, edifeirweh, a dychweliad, eu hunain, yn waith Duw. Fel hyn y dywedir yn Phil. 1. 29. "Canys i chwi y rhoddwyd, bod i chwi er Crist, nid yn unig gredu ynddo ef, ond dioddef erddo ef." Mae credu yn Nghrist yn arwyddocâu ffydd gadwedigol ei hunan. Rhoddir hyn i ni;—a pha fodd y'i rhoddir? Trwy nerth Duw yn "gweithio ynom ni ewyllysio a gweithredu o'i ewyllys da ef," adn. 13. Ein ffydd yw ein dyfodiad at Grist; ac y mae Crist ei hun yn dywedyd am hyny fel hyn, Ioan 6. 63, "Ni ddichon neb ddyfod attaf fi, oni bydd wedi ei roddi iddo oddiwrth fy Nhad." Yr ydym yn llwyr amddifaid o allu i'r perwyl hwnw ynom ein hunain; "na ddichon neb ddyfod attaf fi;" pa faint bynnag o dueddrwydd neu barodrwydd a fyddo mewn dynion, neu pa gymhelliadau bynnag a aller eu defnyddio gyda hwy, eto ni's dichon un dyn o hono ei hunan gredu, ac ni's gall ddyfod at Grist, oddieithr bod ffydd ei hunan yn cael ei rhoddi iddo; hyny yw, yn cael ei gweithredu ynddo trwy ras y Tad. Honnir

hyn drachefu yn uaccäol ac yn gadarnhäol, yn Eph. 2. 8; “Trwy ras yr ydych yn gadwedig, trwy ffydd, a hyny nid o honoch eich hunain, rhodd Duw ydyw.” Gwahaniaethir ein gallu ni a rhodd Duw yma. Os o honom ein hunain y mae, yna nid rhodd Duw ydyw: os rhodd Duw, yna nid o honom ein hunain y mae. Yr un modd, dywedir fod Duw yn rhoddi edifeirwch i ni, 2 Tim. 2. 25. Hyn yw y cwbl yr ydym ni yn dadleu drosto. Mae Duw trwy ragorol fawredd ei nerth yn gweithredu ffydd ac edifeirwch ynom ni; fel nad ydynt ddim amgen nag effeithiau ei ras ef; ac y mae ei weithrediad ynom ni yn cynnyrchu yr effaith amcanedig yn anffaelledig, oblegyd mai ffydd ei hunan y mae efe yn ei weithredu, ac nid yn unig gallu i gredu, yr hwn y gallwn ei ddefnyddio neu beidio, fel y mynom.

Yn ail. Megis y mae Duw yn gweithio ynom ffydd ac edifeirwch, felly y mae y ffordd drwy yr hon y mae efe yn gweithredu, yn brawf amlwg ei fod yn gwneuthur hyn oll drwy nerth amorphfygol yn ei effeithiolrwydd; canys y mae efe yn symmud pob rhwystrau a gwrthwynebiadau; “Yr Arglwydd dy Dduw a enwaeda dy galon i garu yr Arglwydd dy Dduw a’th holl galon, ac a’th holl enaid, er mwyn cael o honot fyw.” Yr un peth yw enwaedu y galon a “diosg corff pechodau y enawd;” hyny yw, dychweliad at Dduw. Rhoddi “calon i wybod, llygaid i weled, a chlustiau i glywed,” ydyw hyn; hyny yw, golcuni ac ufaidd-dod ysbrydol, trwy symmud pob rhwystrau. Gwaith digyfrwng Ysbryd Duw yw hyn. Ni ddarfu i un dyn erioed enwaedu ei galon ei hun. Ni ddichon un dyn ddywedyd ei fod wedi dechreu gwneuthur hyn trwy rym ei ewyllys ei hunan, ac yna bod Duw wedi ei gymorthwyo ef â’i ras drachefu. Fel yr oedd enwaediad allanol ar gorff plentyn yn weithred un arall, ac nid eiddo y plentyn ei hunan, yr hwn oedd yn oddefol, ac yn yr hwn yr oedd yr effaith yn unig,—felly hefyd y mae yn yr enwaediad ysbrydol yma: gweithred Duw ydyw; a chan mai y dallineb, a’r cyndynrwydd mewn pechod sydd ynom wrth natur, sydd yn lluddias ein dych-

weliad at Dduw, trwy yr enwaediad yma fe'u cymerir ymaith; a pha fodd y gwrthwynebai y galon waith gras pan y mae y pethau a'i gwrthwynebent wedi ei symmud ymaith yn effeithiol?

Ystyriwn hefyd y tystiolaethau cyfredol a ganlyn:—Ezec. 36. 26. “A rhoddaf i chwi galon newydd, yspryd newydd hefyd a roddaf o'ch mewn chwi; a thynnaf y galon garreg o'ch enawd chwi, ac mi a roddaf i chwi galon gig.” At yr hon y gellir chwanegu Jer. 24. 7. “Rhoddaf hefyd iddynt galon i'm hadnabod, mai yr Arglwydd ydwyf; a hwy a fyddant yn bobl i mi, a minnau a fyddaf yn Dduw iddynt hwy.” Yr un modd hefyd Esa. 44. 3—5. “Tywalltaf ddyfroedd ar y sychedig, a ffrydiau ar y sychdir: tywalltaf fy Yspryd ar dy had, a'm bendith ar dy hiliogaeth;—Hefyd Jer. 31. 33. “Myfi a roddaf fy nghyfraith o'u mewn hwynt, ac a'i hysgrifenas hi yn eu calonau hwynt.”

Yr hyn y llefarir am dano yn yr addewidion hyn yw y galon, neu yr holl enaid rhesymol; ac fe'i darlunir yn garregog. Mae ein calonau ni wrth natur, gyda golwg ar fyw i Dduw, neu ei ofni ef, fel y garreg; a phwy na's medd ryw brawf o hyn, trwy y gweddillion o honi sydd eto yn aros yuddo ef? Ac y mae dau beth yn gynnwysedig yn yr ymadrodd yma:—(1.) *Anghyffaddasrwydd* at unrhyw weithredoedd ysbrydol. Pa beth bynnag arall a all y galon ei wneuthur mewn pethau naturiol neu wladol, ni's gall wneuthur dim mwy yn y gwaith mawr o fyw i Dduw, na charreg. (2.) *Gwrthwynebiad cyndyn*, aumblygiedig i ras Duw; ac am hyn y'i darlunir trwy y gyffelybiaeth yma mewn gwrth-gyferbyniad i hyblygrwydd calon o gig. Y mae Duw yn dweyd y cymera efe y galon yma, y gwendid a'r gelyniaeth yma, ymaith. Nid yw efe yn dywedyd yr ymdrecha efe i'w thynu ymaith; neu, yr arsera efe y moddion a'r moddion i'w thynu ymaith; neu y perswadia ac y cynnorthwya efe ddynion i'w thynu ymaith; ond, y bydd iddo yn bendant a hollol, ei thynu ymaith ei

hunan. Gan hyny, y mae yr hyn a addawa Duw yma, yn ei weithrediad yn anwrthwynebol, ac yn ei effeithioldeb yn anffaeledig.

Ac megis y darlunir yr hyn y mae Duw yn ei gymeryd oddiarnom, felly hefyd y darlunir yr hyn a ddyru i ni yn y geiriau hyn, sef calon newydd, ac ysbryd newydd; a darlunir y budd a ddeillia drwy hyny hefyd; canys y mae y rhai a feddant y galon newydd yma, trwyddi yn ofni yr Arglwydd, ac yn rhodio yn ei ffyrdd ef. Gan hyny, rhaid fod yn y galon newydd yma, egwyddor o ufudd-dod sanctaidd, cread yr hyn ynom yw ein dychweliad atto ef: canys efe a'n dychwel ni, a ni a ddychwelir; a pha fodd y rhoddir y galon newydd hon iddynt? Fel hyn y dywed yr Arglwydd, "A rhoddaf i chwi galon newydd, ysbryd newydd hefyd a roddaf o'ch mewn chwi; a thrachefn, yn fwy eglur, "Myfi a ysgrifenaf fy nghyfreithiau yn eu calonnau;" gan gyfeirio at y llechau cerrig, ar y rhai yr oedd llythyren y gyfraith wedi eu cerfio; ac felly y mae Duw yn ysgrifenu y gyfraith, sef y sylwedd o honi yn eu calonnau; ac y mae efe yn gwneuthur hyn trwy weithredu egwyddor o ufudd-dod a chariad yn eu calonnau.

Dadl arall a gymerir oddiwrth gyflwr dynion wrth natur; ac os ydyw mewn gwirionedd y cyfryw ag y'i darluniasom o'r blaen, yn ddiau ni's gall neb fod mor ansynhwyrol â dychymygu y gellid ei wellau, trwy gymhorth ystyriaeth resymol yn unig. Gan hyny, ny ni a ymofynwn pa beth yw y gras hwnw, trwy yr hwn y'n gwaredir oddiwrtho.

1. Fe'i gelwir bywhau. Yr ydym ni wrth natur yn feirw mewn camweddau a phechodau; ac yn ein gwaredigaeth o'r cyflwr yma, dywedir ein bod yn cael ein bywhau; er bod yn feirw, i glywed llef Mab Duw a byw. Mae yn anhosibl i'r cyfryw waith gael ei weithredu arnom ond trwy roddiad effeithiol egwyddor o fywyd ysbrydol ynom. Ceisia rhai osgoi hyn, gan ddywedyd, "Nid yw yr holl ymadroddion hyn namyn cyffelybiaethol;" ac yn wir, da yw, os nad yw yr holl efengyl yn gyffelybiaethol i'r rhai hyn; ond

os nad oes ynom ni wrth natur anallu i gyflawni holl weithredoedd bywyd ysbrydol, fel y mae dyn marw at holl weithredoedd bywyd naturiol;—os nad oes cymmaint o allu Duw yn angenrheidiol er ein gwaredigaeth o'r cyflwr hwnw, ag sydd angenrheidiol er adgyfodi corff marw, gallant ddywedyd cystal, nad yw yr Ysgrythyr yn llefaru yn eirwir, a'i bod yn llefaru yn gyffelybiaethol: ond, nyni a brofasom o'r blaen, mai trwy nerth hollalluog y gweithredir hyn; a pha beth a olyga ein gwrthddadleuwyr wrth gyfodi o feirw? ai darbwylliad ein meddyliau trwy gymbelliadau rhesymol?—Pwy erioed a glywodd am y iath ymadrodd anaddas, oni chynnwysa fwy na hyny? Pa beth a feddyliai yr ysgrifenwyr sanctaidd wrth alw y gwaith yma yn fywhau dynion, y rhai oeddynt yn feirw mewn pechodau, trwy ragorol fawredd nerth Duw, oddi-eithr eu bod yn amcanu trwy swm geiriau di arwyddocâad, ein troi heibio rhag iawn ddëall yr hyna a meenid? A da yw, os nad oes rhai o'r meddwl hwnw.

2. Y gwaith a wneir ei hunan, yw AIL ENEDIGAETH. Profais o'r blaen fod hyn yn gynnwysedig mewn egwydd-or fywiol, newydd, ysbrydol, o ras, wedi ei doddi yn yr enaid gan yr Ysbryd Glan, trwy yr hyn y galluogir y rhai a'i meddant, i gyflawni gweithredoedd ysbrydol bywiol, o ffydd ac ufudd-dod. Mae yn wir fod rhai yn llwyr wadu pob cyflwr o ras; ac ar y cyfryw dybiaeth nid yw y dyn yn gredadyn yn ddim hwy nac y byddo ei ffydd mewn ymarferiad gweithredol; ond y mae yn eglur y byddai i hyn ddymchwelyd y cyfammod gras, yn nghyd a'i holl ras. Mae craill mewn modd pendant yn gwadu unrhyw reddf rasol, o roddiad goruwch-naturiol, ond yn addet y cyfryw a gynnyrchir trwy weithrediadau mynych gras. Ond, y mae yr Ysgrythyr yn rhoddi darluniad arall o'r gwaith yma o ailenedigaeth i ni; canys y mae yn gynnwysedig mewn adnewyddu delw Duw ynom ni. “Ac ymadnewyddu yn ysbryd eich meddwl; a gwisgo y dyn newydd, yr hwn yn ol Duw a grewyd mewn cyfiawn-

der a gwir sancteiddrwydd. “Addefir yn gyffredinol fod Adda yn ei gyflwr o ddiniweidrwydd yn meddu gallu goruwch naturiol i fyw i Dduw yn reddf arhosol ynddo, ac yn ei alluogi i gyflawni ei holl orchymynion ef; ac mai dyma oedd delw Duw ynddo ef. Collwyd hyn trwy y Cwmp. Y mae mewn ail enedigaeth adnewyddu y ddelw Ddwyfol hon, ac fe'i hadnewyddir trwy weithred grëadwriaethol nerth hollalluog, “yr hwn yn ol Duw,” neu, yn ol ei gyffelybrwydd, “a grewyd mewn cyfiawnder a gwir sancteiddrwydd.” Gan hyny, y mae hyn yn cynnwys ynddo blaniad egwyddor newydd o fywyd ysbrydol, yr hyn a elwir ysbryd;—“Yr hyn a aned o'r Ysbryd sydd ysbryd.” Ysbryd Duw yw yr un y'u ganwyd o honaw, a'r hyn a enir felly sydd ysbryd,—nid gallu oedd anianol ein heneidiau; (y rhai hyn a grëwyd unwaith, a anwyd unwaith, ond nid mwy nac unwaith,) ond egwyddor newydd o ufudd-dod ysbrydol, drwy yr hyn yr ydym yn byw i Dduw; ac y mae hyn o gynnyrchiad gweithrediad digyfrwng yr Ysbryd.

Ymddengys hyn yn eglurach, os ystyriwn ni gynneddfau yr enaid ar wahan, a pha beth ydyw gwaith yr Ysbryd ar bob un o honynt.

1. Cynneddf arweiniol yr enaid yw y MEDDWL, neu y deall. Y mae hwn wedi ei lygru trwy y Cwmp; ond y mae y llwgr yma yn cael ei symmud trwy adenedigaeth; fel yr ydym yn dyfod i weled pethau ysbrydol mewn modd ysbrydol, fel y gallom gael adnabyddiaeth gadwedigol o Dduw a'i ewyllys, megis y'i datguddir yn, a thrwy Iesu Grist; ac am hyny y dywedir ei fod ef yn rhoddi i ni feddwl, neu ddeall, 1 Ioan 5. 20: Ac ni a wyddom ddyfod Mab Duw, ac efe a roes i ni feddwl, fel yr adnabyddom yr hwn sydd gywir; yr hyn a wna efe trwy ei Ysbryd. Mae dyn wedi myned drwy bechod fel yr anifeiliaid a ddi-fethir, y rhai nid oes ddeall ganddynt. Ni's collodd dynion eu rheswm anianol yn hollol; y mae yn parhau (er wedi ei annharu) gyd a'r rhydd arferiad o honaw mewn

pethau anianol; ond y mae wedi ei golli o ran y defnyddiad neillduol o hono yn y wybodaeth o Dduw; “nid deallgar hwynt i wneuthur daioni.” Mae wedi ei lygru, nid cymmaint yn egwyddor ei weithrediad ag o barth ei wrthddrych priodol. Am hyny, er na’s golygir wrth roddi deall, grëu y gynneddf hono o newydd, eto y mae y cyfryw waith grasol, fel na’s gallwn adnabod Duw yn iawn heb yr oruchwylaeth hon ar y deall, mwy na phe byddem heb ddeall genym. Gan hyny, wrth roddi i ni feddwl, y golygir peri i’n meddyliau ddeall yn gadwedigol; yr hyn a ddarlunir gan yr apostol fel y canlyn. “Ar i Dduw ein Harglwydd Iesu Grist, Tad y gogoniant, roddi i chwi Ys Pryd doethineb a datguddiad trwy ei adnabod ef: wedi goleuo llygaid eich meddyliau; fel y gwypoch beth yw gobaith ei alwedigaeth ef.” Wrth y datguddiad a grybwyllir yma y golygir ein galluogi ni i ddirnad yr hyn sydd ddatguddiedig; ac nid rhoddi datguddiadau newyddion; ac fe brofir hyn yn mhellach trwy yr hyn a ddywedir yn ddarluniadol o honaw; “wedi goleuo llygaid eich meddyliau.” Sonir yma am lygad yn y meddwl, neu y deall—wrth yr hyn y golygir y gallu naturiol sydd ynddo i ddirnad pethau ysbrydol: ond, e ddywedir weithiau, fod y llygad hwn wedi myned yn ddall, weithiau ei fod yn dywyllwch, weithiau ei fod yn gauedig. Gwaith Ysbryd y gras yw agor y llygad hwn; a hyny yw, symmudiad effeithiol y llwgr a ddarluniasom o’r blaen, o’n meddwl; a pha fodd y’n gwneir yn gyfrannogion o hyn? Rhodd Duw ydyw; canys efe sydd “yn rhoddi i ni ysbryd doethineb a datguddiad i’r perwyl hyny; efe sydd yn rhoddi “calon i’w adnabod ef.”

Gelwir hyn hefyd yn adnewyddu ein meddyliau; ac ymadnewyddu yn ysbryd eich meddwl, “yr hyn sydd yr un peth ac “adnewyddu mewn gwybodaeth.” Ac y mae rhyw rym traws newidiol yn perthyn i’r adnewyddiad yma, i gyfnewid yr holl enaid i ansawdd ufudd tuag at Dduw. Yn awr y mae y gwaith hwn o adnewyddu, yn cael ei

brïodoli mewn modd arbenig i'r Ysbryd Glan, Tit. 3. 5. "Adnewyddiad yr Yspryd Glan." Am hynny y dywedir fod Duw fel hyn yn cyfranu goleuni i'w meddyliau, trwy yr hwn y canfyddwn y gwrthddrychau a ddarlunir o'n blaen yn yr Efengyl, er budd a chadwedigaeth i'n heneidiau; "Duw, yr hwn a orchymynodd i'r goleuni lewyrchu o dywyllwch, a lewyrchodd yn ein calonnau ni, i roddi goleuni gwybodaeth gogoniant Duw, yn wyneb Iesu Grist." Pe na buasai Duw yn gweithredu dim ar feddyliau dynion heblaw trwy gynnygiad allanol o'r gwirionedd iddynt, i ba berwyl y crybwyilasai yr apostol y weithred rymmus o allu creädwriaethol, trwy yr hwn y cynnyrchwyd y goleuni naturiol ar y dechreu? Mae yn anhawdddd goddef y fath hunan-dyb mewn dynion, fel y gwadant fod gweithred Duw yn ngoleuad ysbrydol ein meddyliau, o'r un natur a'r weithred, trwy yr hon y creödd efe y goleuni ar y dechreu; ac am fod yr effaith a gynnyrchir yn cael ei alw Goleuni, y mae y weithred ei hunan yn cael ei darlunio trwy lewyrchu; a'r goleuni a gyfrennir felly, yw "gwybodaeth gogoniant Duw, yn wyneb Iesu Grist;" hynny yw, fel y mae Duw wedi ei ddatguddio yn Nghrist, trwy yr Efengyl.

2. Gyda golwg yn benaf ar yr EWYLLYS a'i lwgr wrth natur, y dywedir ein bod yn feirw mewn pechod. Yma y mae eisteddle y cyndynrwydd neillduol bwnw, yr hyn sydd yn perinad yw, ac na's gall y dialgeahedledig ymddwyn i fynu hyd at y golcuni a fedd efe mewn ufudd-dod. Ond, yn ein dychweliad at Dduw, y mae y gynmeddf hon yn cael ei hadnewyddu trwy blaniad effeithiol egwyddor o fywyd ysbrydol yn yr enaid, a llywodraethir ysgogiadau yr ewyllys mwyach, trwy ei ddylanwad grymmus ef. Pe na's byddai felly, yna gellid priodoli yr boil ogoniant o'n dychweliad i ni ein hunain; a byddem ni yn gwneuthur rhagor rhyngom ein hunain ag eraill. Ac ni's gallai bwrriad Duw mewn perthynas i ddychweliad neb fod yn sier, gan y gallai yr ewyllys fod yn annychweledig wedi y cwbl,

os y'i gadewid yn anmhenderfynol. Ac ni's gallai fod anffaeledigrwydd trwyadl yn addewidion Duw am y torfeydd a gredant; gan y dichon na's gwna i neb, pe buasai hyny yn ymddibynnu ar ryddid anmhenderfynol eu hewyllysiau; ac yna rhaid fuasai, o angenrheidrwydd, fod Iachawdwr-iaeth o'r hwn sydd yn ewyllysio, ac o'r hwn sydd yn rhedeg, ac nid o Dduw, yr hwn sydd yn trugarhau wrth y neb y mynno; a thrwy y cyfryw olygiad, parir fod holl effeithioldeb gras Duw yn ymddibynnu ar ewyllysiau dynion. Gan hyny, rhaid fod y cyfryw waith gan yr Ysbryd ar ein hewyllysiau ni, ag a feddyginiaetho eu llwgr am yr hwn y soniasom o'r blaen, gan ein rhyddhau o'r cyflwr o farwolaeth ysbrydol, a pheri i ni fyw i Dduw.

3. Yn gyffelyb befyd, plennir cariad cryf yn y **SERCHIADAU**, yr hwn a bair i'r enaid lynu wrth Dduw a'i ffyrdd, gyda hyfrydwch. Mae hyn yn symmud yr elyniaeth a ddarluniwyd o'r blaen, "Yr Arglwydd a enwaeda dy galon—i garu yr Arglwydd dy Dduw." Mae yr enwaediad yma yn gynnwysedig mewn "dïosg corff pechodau y enawd." Y mae efe yn croeshoelio y enawd yn nghyd a'i wyniau a'i chwantau. Mae rhai dynion yn tueddu i feddwl fod holl lwgr ein natur ni yn gynnwysedig yn llygriad ein nwydau, neu ein serchiadau. Dangoswyd ffolineb y dyb yma o'r blaen; eto nid ydys yn gwadu fod y serchiadau yn dra llygredig; fel mai trwyddynt hwy yn benaf y mae y meddwl a'r ewyllys yn gweithredu yn ol eu gogwydd gyndyn a llygredig hwy; ond yn enwaediad y galon, y mae y nwydau llygredig hyn yn cael eu croeshoelio trwy yr Ysbryd; y mae efe yn tynu yr elyniaeth, a'r tueddiadau llygredig o honynt, yn wirioneddol, er nad yn berffaith; ac yn eu llanw yn eu lle, a chariad a hyfrydwch ysbrydol sanctaidd; heb newid bod ein serchiadau; ond eu sancteiddio a'u cyfarwyddo trwy yr egwyddor o oleuni achubol, a'u hunaw a'u gwrthddrychau priodol.

Oddiwrth y cyfan mae yn ymddangos mai gwaith Ys-

bryd Duw yw ein hailenedigaeth, ac nid unrhyw weithred o'r eiddom ein hunain. Ac y mae yr Ysgrythyr yn eglur ar y pen yma; canys gan grybwyll y gwaith yma gyda golwg ar ei awdwr, y mae yn ei briodoli yn benderfynol i Dduw. 1 Pedr 1. 3. "Bendigedig fyddo Duw a Thad ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn yn ol ei fawr drugaredd a'n hadgenhedlodd ni." Iago 1. 18. "O'i wir ewyllys yr ennillodd efe nyni trwy air y gwirionedd," neu yn ol y Saesoneg, "O'i ewyllys ei hun y cenhedlodd efe ni," &c. Ac ar y llaw arall, y mae yn cau allan ewyllys dyn rhag meddu uu cyfrannogiad gweithredol yn hyn: 1 Pedr 1. 23. "Wedi eich ail eni, nid o had llygredig, eithr anllygredig, trwy air Duw." Ioan 1. 13. "Y rhai ni aned o waed, nac o ewyllys y cnawd, nac o ewyllys gwr, ond o Dduw." Gan hyny, y mae yn ddyledus i'r rhai a ddadleuant dros gyfrannogiad gweithredol ewyllys dyn yn ei adenedigaeth, ddwyn rhyw dystiolaethau o'r Ysgrythyr lle y'i priodolir iddo, fel effaith ei iawn ddefnyddiad. Pa le y dywedir fod dyn wedi ei genhedlu ei hunan?—ac os addefir, pa beth bynnag a all ein gallu neu ein dyledswydd ni fod yn hyn, eto bod yr ymadroddion yma yn dynodi gweithred o eiddo Duw, ac nid o'r eiddom ni, yna, y mae sylwedd yr hyn a ddadleuwn drosto wedi ei ganiattâu. Mae yn wir fod Duw yn gorchymyn i ni enwaedu ein calonnau, a gwneyd i ni ein hunain galonnau newyddion; ond ein dyledswydd, nid ein gallu, a ddarlunia efe yn y cyfryw ymadroddion; canys y mae efe ei hunan yn addaw gweithio ynom ni, yr hyn a ofyna efe genym: ac y mae y gallu hwnw a feddwn ac a ddefnyddiwn yn nghynnydd y gwaith yma mewn sanct-eiddaad a phurdeb, yn deillio oddiar yr egwyddor dufewnol hono, a dderbynniasom yn yr ail enedigaeth; ac i hyn oll, dylem weddio am yr Ysbryd Glau yn ol esiampl dynion duwiol gynt.

PEN. VI.

Dull dychweliad yn cael ei egluro trwy anghraifft yn hanes Awstin.

Megis nad oes yn mysg holl athrawiaethau yr Efengyl yr un a wrthwynebir gyda mwy o lymder a dichell, na'r athrawiaeth am ail enedigaeth trwy yr Ysbryd Glan; felly prin y mae dim a ddirmygir yn fwy na bod i ryw un broffesu ei brofiad o'r gwaith yma, neu ddatgan y dull y'i dygid yn nlaen arnynt hwy eu hunain. Mae hyd yn nod y crybwylliad o hyn yn waradwyddus yn mysg rhai a'i galwant eu hunain yn Gristionogion; a dadleu cyfrannogiad o'r gras hwn, yw y ffordd i ddyn i golli ei gymeradwyaeth gyda rhai a fynnent gael eu cyfrif yn ddoeth a synhwyrol iawn. Ac nid rhyw arferiad newydd ydyw hyn; ond y mae yn ymddangos ei bod wedi dechreu yn moreu amser, ac nid oedd gelyniaeth Cain yn erbyn Abel namyn cangen o'r duedd falchaid a chyndyn yma. Mae Ismael hefyd wedi ei nodi fel amghraifft neu gynnyrchiolydd o'r holl rai hyny, dan broffes allanol o wir grefydd, a wawdiant y rhai gan eu bod megis Isaac, yn blant yr addewid, a broffesant brofiad o'i grym tufewnol; a gellid olrhain yr un fath ymddygiadau mewn oesau dyllynol. Am hyny, pan oedd Awstin dduwiol ar ddechreu gwneuthur cyffesiad o'i bechodau mwyaf, gan amcanu drwy hyny fawrygu gras Duw yn ei ddychweliad, efe a ymbarotöai erbyn y dirmyg disgwylieddig yma:—

Fel hyn y dywedai efe, "Gwawdied dynion beilchion, a fynmont arnaf, y rhai ni's bwriwyd i lawr yn gadwedigol, ac ni's drylliwyd erioed genyt ti fy Nuw: eto mi a gyffesaf fy nghywilydd er dy fawl di."* Gan hyny ni's dylem ei gymeryd yn chwith, os bydd i'r un gwirionedd, yr un ymarferiad, a'r un proffes o hono, gyfarfod a'r un fath driniaeth

* *Augustine's Confessions, book 4. chap. 1.*

eto. Ond er ei wawdio gan y rhai ni's darostyngwyd erioed am bechod, ac ni's gwaredwyd trwy ras, mae yn rhaid addef gwaith sanctaidd Ysbryd Duw, a chyffesu y gwirionedd fel y mae yn yr Iesu.

Nyni a ymdrinason eisoes mewn perthynas i lwgr gwreiddiol; ond gellir ychwanegu rhai sylwadau eto gyda golwg ar ei effeithiau; yr hyn a'n cynnorthwya yn well i ddeall y ffordd drwy ba un y mae yr Ysbryd Glan yn ei symmud a'i feddygyiaethu; ac, nyni a allwn sylwi,—

1. Fod egwyddor lygredig pechod yn ein natur ni yn dechreu gweithio yn hynod o gynnar ar yr einioes. “O'r groth yr ymddieithriodd y rhai annuwiol; o'r bru y cyfeiliornasant.” Salm 58. 3. Nid yw ond ofer dadleu mai rhai anfad ac ysgeler mewn drygioni a olygir yma; canys y mae pob dyn yn gyffelyb o ran eu cyflwr moesol o'r bru, i ba eithafion bynnag y dichon i ddynion redeg wedi hyny. Nid yw plant yn alluog i siarad cân gynted ag y'u ganer, eto dywedir yma eu bod yn cyfeiliorni, neu yn dywedyd celwydd. Gan hyny, gweithredoedd gwyrdraws natur lygredig mewn mebyd, a olygir; canys y mae pob peth sydd afreolaidd;—nad yw yn ateb i ddeddf ein creadigaeth, yn gyfeiliornad; ac yn mysg amryw o amghraifftiau a gasglwyd gan Awstin o'r cyfryw weithbrediadau afreolaidd o eiddo anian yn ei chyflwr mabaidd, y mae un yn dra nodedig;—“O radd i radd, dechreuais ganfod pa le yr oeddwn, a theimlwn ynof ryw ddymuniadau i allu datgan fy ewyllys i'r rhai oeddynt alluog i'w gwblhau; ond ni's gallwn: am hyny y gwingwn ac yr wylwn yn erwin; a phan nad ufuddheid i mi, naill ai am nad oeddid yn fy neall, neu am y buasai yr hyn a chwennychwn yn niweidiol i mi; yna y'm llenwid â digofaint at fy rhieni, neu y rhai a'm magent, ac yr ymdrechwn i'w taro, neu eu niweidio hyd ag y gallwn; gan ymddial amynt trwy wylo a bloeddio.” Ilyfr 1. pen. 6—7. Mae y cyfryw gynhyrfiadau afreolaidd ar y meddwl, yr ewyllys, a'r blys a welir yn ymddangos mewn

mabandod,—yn nghyd a'r digter a'r hunan-ymddial bach sydd yn cael ei amlygu ganddynt pan y'u siommir, pan na byddo pawb o'u hamgylch yn ymddwyn yn ol eu tueddiadau hwy, yn deillio oddiar wryni ein natur, ac yn effeithiau y reddf lygredig hono o bechod â'r hon y mae wedi ei meddiannu yn drwyadl. Nid fel hyn y crëodd Duw ein natur ar y dechreu: mewn cyflwr gwaeth na'r eiddo crëaduriaid eraill; yn rhai ieuanc pa rai ni's gwelir dim o'r cyfryw anhwylderau; ond yn y rhai y mae cydffurfiad rheolaidd a'u greddfau anianol yn ffynnu; ac fel y mae marwolaeth torfeydd o fabanod yn profi cyfrifiad pechod iddynt, felly y mae y gweithrediadau afreolaidd hyn, yn profi fod pechod yn trigo ynddynt.

2. Mae yr egwyddor drofäaus hon yn gweithredu yn eglurach a mwy llwyddiannus, gyda chynnydd ein galluoedd naturiol, a grym aelodau ein cyrff. "Gwagedd yw mebyd ac ieuencyd." "Mewn mebyd ac ieuencyd, mae y meddwl yn ymegnio yn mhob rhyw weithredoedd gweigion, dychymygion ffolion, chwantau afrywiog, a geudeb mewn geiriau. Mae llyfr cyntaf Cyffesiadau Awstin yn esboniad rhagorol ar y testyn uchod; yn yr hwn y darlunir mewn cwynfanau tristion, wagedd ieuencyd, a'r euog-rwydd a dynir gan ddynion arnynt eu hunain trwy hyny. Gall rhyw rai feddwl efallai, nad oes dim drwg moesol yn y diniweidrwydd plentynaid yma. Ond yr oedd y gwr da uchod o feddwl gwahanol. "Nid diniweidrwydd yw hyn," eb efe, "ond yr un egwyddor ac ansawdd meddwl, wedi ei ddwyn yn mlaen i oedran addfedach, ac achlysuron pwysicach, a ymddygant ar bechodau mwy." A phwy sydd yn feddiannol ar barch difrifol i Dduw, ac wedi ei argyhoeddi yn eglur o bechod, yr hwn nid yw yn cofio y cyfryw weithrediadau yn ei febyd, gyda chywilydd!

3. Mae yr afröoleidd-derau cyffredinol hyn yn cael eu dilyn gan bechodau gweithredol; y cyfryw ag sydd yn erbyn goleuni natur, archiadau eich cydwybodau, a dylanwad y syniadau hyny am ddrwg a da moesol, sydd yn

anysgaredig oddiwrth alluoedd ein meddyliau. Ynmysg y pethau hyn, nyni a allwn grybwyll *celwydd* yn neillduol. Trwy gelwydd yr hudwyd ein natur i bechu gyntaf oll, ac y mae math o gelwydd yn mhob pechod. Ac y mae hwn yn bechod y mae ieuentyd yn dra thueddol iddo. Mor fynych y llithrir plant i'r pechod yma ar bob rhyw achlysur lleiaf! ac mor fynych y ceisiant, trwy gelwydd rhagfwrriadol, guddio eu beiau, fel y dihangont rhag cosbedigaeth! Cwynai y gwr sanctaidd uchod yn dost, o herwydd y drwg hwn ynddo ei hunan. "Nid oeddwn yn gweled O Dduw, i'r fath geubwll o ffeidd-dra ym bwr-iasid oddi ger dy fron di; canys pa beth oedd ffeiddiach na myfi, pan y twyllwn athrawon a rhieni â chelwyddau af-rifol, oddiar gariad ar chwarae, a hoffder mewn gwagedd?" Gellid meddwl fod y Salmydd yn myfyrio ar y pechod yma sydd mor dueddol i ieuentyd, pan weddiai efe gan ddywedyd, "Tyn oddiwrthyf ffordd y celwydd." O'r un natur y mae mân-ladrattaeth hefyd, i'r hyn y mae plant yn dra thueddol, sef cymeryd o eiddo eu rhieni, neu eu goruchwylwyr, yr hyn a fyddo yn waharddedig. "Ysbeiliant dad neu fam, a dywedant, Nid yw hyn gamwedd." Diar. 28. 24. Ac felly y dywedai Awstin, y byddai efe yn arfer lladratta oddiar ei rieni weithiau, naill ai i borthi ei fflisiau ei hunan, neu i'w rhoddi i'w gymdeithion.

4. Mae pechod yn ennill tir mewn dynion fel y maent yn cynnyddu mewn oedran. Mae trachwant yn ymgryfhau fel y mae dyddiau un yn ychwanegu, ac yn cynnyddu yn ei lymder fel y mae dynion yn dyfod yn fwy galluog i'w wasanaethu, fel y mae ei offerynau yn nghynneddfau yr enaid, peiriannau y synhwyrâu, ac aelodau y corff yn dyfod o ddydd i ddydd yn fwy gwasanaethgar iddo, ac yn fwy tueddol i gydffurfio a'i ysgogiadau. Heblaw hyny, y mae gwrthddrychau y chwant yn lluosogi hefyd fel y mae y dyn yn cynnyddu; a themtasiynau yn cynnyddu gyda negeseuon y bywyd hwn: ond yn enwedig i'rwy yr esiampl ddrwg a gair yn ymarweddiad llygredig y byd yn gyffred-

inol : ac o herwydd hyn oll, y mae llaweroedd o ieuenctyd yn cael eu goddiweddyd gan ryw bechod gweithredol ysgeler, y naill ffordd neu y llall ; ac i ras attaliol yn unig yr ydym yn ddyledus am na baent oll felly.—Am hyn y dywedai yr apostol ; “ Ond chwantau ieuenctyd ffo oddiwrthynt ;” sef y cyfryw chwantau ydynt yn gweithio yn effeithiol, ac yn ffynnu yn rymmus mewn ieuenctyd, oni’s darostyngir trwy ras Duw ; a than ddwys ystyriaeth o hyn y gweddiai Dafydd ar Dduw gan ddywedyd, “ Na chofia bechodau fy ieuenctyd ;” a mynych y mae adgoffiad o bechodau ieuenctyd yn flinder i rai mewn henaint. Fel hyn y cyffesai Awstin yn helaeth, iddo gwympo i bechodau mawrion, megis puteindra ac aflendid, yn yr lwn laid y’i daliwyd yn hir ; ac efe a ychwanega y rheswm canlynol am ei gydnabyddiaeth ostyngedig ; “ Yr wyf yn tystiolaethu y pethau hyn O fy Nuw, nid i ti, ond ger dy fron i’m cyd ryw, pwy bynnag o honynt y diehon i’m hysgrifenadau hyn ddisgyn i’w dwylaw. Ac i ba ddiben ? Onid fel y gallo pob un a ddarlleno y pethau hyn, ystyried o ba ryw ddyfnderoedd mawrion yr ydym i lefain arnat ti.” Y canlyniad o fod dynion yn cwympo i’r cyfryw bechodau mawrion yw, fod Duw yn cymeryd achlysur oddiwrth hyn y weithiau, i ddeffroi eu cydwybodau â dwys ystyriaeth, nid o’r pechod hwnw yn unig, ond o’u pechodau eraill hefyd. Ac fel hyn y mae y Meddyg mawr yn troi gwenwyn yn feddyginiaeth ; ac yn gwneuthur i ddynion, fel yr Iuddewon gynt, waeddi allan, “ Ha wyr frodyr, beth a wnawn ni fel y byddom gadwedig ?” Gydag eraill, nid yw namyn agoriad drws i ddilyn pechod yn mhellach ; y rhai wedi unwaith dorri dros y terfynau, a ruthrant trwy yr holl weddill rhwystrau, ac a redant i bob rhyw ormod rhysedd ; ac i’r pellder mwyaf oddiwrth Dduw, ag y byddo yn bossibl eu gwaredu trwy ras. Canys,

5. Y mae gyrfa arferol o bechu yn diweddu gyda llawer, “ y rhai wedi diddarbodi, a ymroi-ant i drythyllwch, i gyflawni pob aflendid yn un chwant.” Mae ymarferiad mewn

pechod yn dwyn y teimlad o honaw ymaith; dull y byd yn dwyn ei gywilydd ymaith, a chariad atto yn gwneuthur dynion yn awyddus i'w ddilyn. A hyn hefyd a bair fod cynnifer o gylchoedd anrywiaethol o bechaduriaid yn y byd, fel y mae eithafion y naill megys pe cyfiawnhaent afreoleidd-dra tawelach eraill; i.e., y mae y rhai nad ydyw eu cyflwr ger bron Duw yn well na eraill, nid yn unig yn barod i synu ar y cyfryw eithafion; ond yn eu gwir ffiëiddio hefyd. Nid yw y gwahaniaeth yma yn deillio oddiar natur, yr hon sydd mor lygredig yn y naill ddyn a'r llall, ond oddiar ras attaliol Duw, trwy yr hwn y mae efe yn cadw rhai o fewn rhyw derfynau pennodedig dros y rhai ni's gollyngir hwynt i fyned; tra y mae efe yn goddef eraill i ddisgyn dan y fath gyd-gyfarfyddiad o chwantau a themtasiynau, fel y maent yn myned rhagddynt i bob rhyw ddrygau. Heblaw hynny, y mae tueddiadau neillduol i ryw bechodau, y rhai a gryfheir yn ol tymheredd y corff; ac y mae rhai yn fwy charostyngedig i demtasiynau oddiwrth eu hamgylchiadau allanol, tra mae eraill yn cael eu hyrddio i bob rhyw ysgelerder. Mae hen ddyn pechod yr un yn mhawb wrth natur; o ras Duw y deillia y gwahaniaeth.—Mae efe yn dirgel ddarparu tymher natur well i rai, gan eu gwneuthur yn hynaws a thirion, a'u cadw rhag ymhyfrydu mewn syniadau trythyll; ac y mae yn arwain eraill trwy yr addysg a dderbyniant, eu galwedigaethau, a'u cylchoedd cymdeithasol yn y byd, i ffyrdd anghyson âg aulladrwydd amlwg, yr hyn a wrth bwysa eu tueddiadau yn fawr. Darlunir hyn yn ardderehog gan Awstin;—“Caraf di, O Dduw, a diolchaf i ti, oblegyd ti a faddeuaist fy ngweithredoedd drwg i mi. I'th ras a'th drugaredd di yr ydwyf yn ei briodoli, dy fod wedi peri i'm pechodau doddi ymaith fel iâ, ac am yr holl ddrygau na's cyflawnais, dy ras di a barodd na's gwneuthum. Canys pa beth na's gwnaethwn I, yr hwn oeddwn yn caru drygioni er ei fwyn ei hunan! Yr wyf yn cydnabod fod y cyfan wedi eu maddeu i mi: y drygau a wneuthum, a'r rhai y'm cadwyd

trwy dy arweiniad di rhag eu gwneuthur. Pwy, gan ystyried ei wendid ei hun, a faidd brïodoli ei ddiweirdeb neu ei ddiniweidrwydd i'w nerth ei hun, fel y gallo dy garu di yn llai, megis pe byddai arno ef lai o angen dy drugaredd, trwy yr hon yr ydwyf ti yn maddeu pechodau y rhai a ddychwelir attat ti? Canys na fydded i'r hwn a alwyd genyt ti, a chan glywed dy lais a ochelodd y drygau a gyffesais, fy ngwaradwyddo I, yr hwn a mi yn glaf a iachawyd gan y Meddyg hwnw a drugarhaodd wrtho ef, ac a'i cadwodd rhag bod yn glaf, neu rhag bod mor glaf." E ddichon y darluniad byr yma o weithrediadau natur lygredig, nes ei myned i'r pellder mwyaf oddiwrth Dduw ag y gellid ei dychwelyd o honaw, fod yn gymborth mewn rhan i amlygu gwaith ei ras ef tuag attom; trefn yr hwn a ystyriwn ni yn bresenol.

1. Y mae yn aros eto tan ludw ein natur lygredig, ychydig wreichion o dân nefol, yr hwn sydd gynnwysedig yn yr ymsyniadau hyny o ddrwg a da, o wobr a chosb, o bresenoldeb y Duw ollwybodol, o gymhorth i'w gael oddiwrtho, yn nghyd ag ofn ei nerth pan gyffröer ei ddigofaint ef: a pha le bynnag y byddo mantais i dderbyn addysg oddiwrth weinidogion, y gair, athrawon, neu rieni, y mae y syniadau hyn yn cael eu bywiogi a'u cynnyddu. Mae y syniadau hyn yn cael eu cyffröi gan Dduw mewn rhai ieuainc yn aml, fel y maent yn peri iddynt sylwi mewn mesur arno, ac ymwneyd ag ef, gan hyny ni's gellir eu hystyried fel effeithiau natur yn unig. Gall llawer gofio y cyfryw ymweliadau dwyfol â hwy yn eu hieuenetyd. Ac ar hyn y dywaid Awstin y byddai efe yn gweddïo yn daer ar Dduw fel ei amddiffynwr, pan fyddai efe yn ofni cael ei guro yn yr Ysgol; ac yn crybwyll rhai addysgiadau cyffredinol hefyd a dderbyniasai efe o'r Gair; ac o'r unrhyw egwyddorion, pan y'i goddiweddwyd gan gystudd trwm, ac y taer ddymunai am gael ei fedyddio, fel y gallai fyned i'r nefoedd debygasai efe; canys gan nad oedd ei dad yn Gristion y pryd hyny, ni's bedyddiasid ef yn ei febyd. Mae

yr argraffiadau hyn yn gwisgo ymaith gyd a'r rhan fwyaf fel gydag yntau, y rhai drachefn ydynt yn syrthio i amryw bechodau ysgeler; ond y mae Ysbryd Duw trwy y pethau hyn, yn hau yr egwyddorion grasol hyny yn nghalonau rhai, y rhai y mae efe ei hunan yn eu meithrin yn raddol hyd berffeithrwydd.

2. Mae Duw yn gweithio ar ddynion trwy foddion allanol, gan beri iddynt ddwys ystyried eu pellder oddiwrtho, a'u perygl o ddisgyn dan ei lidiawgrwydd ef. Mae agos yn anghredadwy, oni bai fod profion beunyddiol yn ei sierhau, y modd y bydd dynion fyw dan y Gair, y modd yr ymarferant â flurf o son am Dduw, a chyflawni dyledswyddau crefyddol, eto heb ddylfod i feddwl yn ddifrifol, wastadol am dano ef, neu i ofalu am gwblhau ei ewyllys ef! Gan hyny, y mae Duw yn dechreu yma, fel y'u gwaredo oddiwrth awdurdod drwyadl oferedd. Mae yn sefydlu yn eu meddyliau, syniadau dianwadal am dano ei hunan, drwy y naill foddion neu y llall; megis,

(1.) Trwy ryw farnedigaethau disymmwth a dychrynlyd, trwy ba rai y datguddir ei ddigofaint yn erbyn pechod. Felly yr effeithiwyd ar Waldo, pan darawwyd ei gydymaith oedd yn cyd rodio âg ef yn y meusydd, yn farw; yr hyn a fu yn achlysur o'i ddychweliad ef. Felly y darluniai y Salmydd feddyliau dynion pan y'u goddiweddid gan dymhestl ar y môr, anghraifft o'r hyn a gawn ni yn hanes y morwyr oeddynt yn y llong gyda Jonah:—felly hefyd y Pharaoh hwnw, yr hwn un diwrnod a waeddai, “Pwy yw yr Arglwydd, fel y gwrandawn I ar ei lais ef?” wedi ei frawychu gan daranau a melltt drannoeth, a floeddiai, gweddïwch ar yr Arglwydd (canys digon yw hyn) na byddo taranau Duw na cheulysg;” ac y mae y rhan fwyaf o ddynion yn teimlo y cyfryw argraffiadau oddiwrth allu Duw, ar y naill amser neu y llall.

(2.) Trwy gystuddiau personol. Mae cystudd yn llefaru digofaint yn naturiol; a digofaint yn golygu pechodau; cennad Duw i alw pechod i gof yw cystudd. Amser ys-

tyriaeth yw amser adfyd; ac, oddieithr bod dynion wedi ymgaledu yn ddirfawr, ni's gallant lai nac ystyried pwy sydd yn anfon cystudd, ac i ba ddyben y'i hanfonir.

(3.) Trwy waredigaethau nodedig, fel y bu gyda Naaman y Syriad. Mae gwaredigaethau annysgwyliadwy o ber-yglon dirfawr, yn effeithio yn ddwys ar feddyliau dynion, gan eu hargyhoeddi o allu a daioni Duw; ac y mae hyn yn peri iddynt gydnabod eu hanheilyngdod eu hunain o'r hyn a dderbyniasent, a rhyw effeithiau tymhorol o ddiolch-garweh ac ymostyngiad i'r ewyllys dwyfol.

(4.) Darfu i sylw ar ymarweddiad rhai craill, achlysuro i rai ymofyn i'r achosion a'r dyben o'r cyfryw ymarweddiad lawer gwaith; ac y mae hyn yn eu tueddu hwy i ymdebygu iddynt.

(5.) Pregethiad neu ddarlleniad gair Duw yw y prif foddion o hyn; dyma y moddion a ddefnyddia yr Ysbryd Glan yn nechreuad y gwaith yma; trwy y ddeddf y mae dynion yn cael eu hargyhoeddi o bechod.

Yn awr, prin y mae un o'r anghraifftiau hyn o ofal Duw am eneidiau dynion, y rhai a amcana efe eu dychwelyd, na's dyru y gwr duwiol a grybwyllasom fel annghraifft yn barod, ddarluniad o honynt yn ei brofiad ei hunan; gan ddangos hefyd trwy ba foddion y'u hattelid, ac y'u gwnelid yn aflwyddiannus. Y cyfryw oeddynt y rhybuddion a roesai Duw iddo trwy gynghorion ei fam; y cyfryw oeddynt yr argyhoeddiadau a gafodd efe drwy ei gystudd ei hunan, a thrwy farwolaeth cyfaill a chydymaith hoff ganddo; ac efe a briodolai aflwyddiant yr holl ymrysoniadau hyny, i'w ddallineb naturiol, llygredigaeth ei natur, effaith cyfeillach ddrwg, a dull y byd yn y gwledydd y trigai efe ynddynt; ond byddai yn rhy faith i ni i roddi yma y darluniad manol a ddryu efe o'r pethau hyn, er eu bod oll yn dra theilwng o ystyriaeth; canys rhaid i mi addef nad oes yn ol yn fy marn I neb o'n Duwinyddion i'w cystadlu ag ef mewn sylw manol ar weithrediadau dirgelaid Ysbryd Duw ar feddyliau dynion tuag at, ac yn eu hargyhoeddiad;

a phrin y darfu i neb olrhain llwybr y sarff, neu weithrediad pechod gwreiddiol yn nghalonnau dynion, yn nghyd a'r effeithioliad a roddir i hynny trwy demtasiwn, neu amryfal achlysuron bywyd, yn debyg iddo ef. Ac efe a ddarluniai gyda manylrwydd rhyfeddol hefyd, y ffyrdd, drwy ba rai y mae twyll pechod yn ceisio osgoi gwaith gras, a'i wrth weithredu, pan y dechreuo gymeryd meddiant o amddiffynfeydd pechod yn y galon. Ac ni's darfu i neb ddarlunio yn fwy grymus, nerth gras buddugoliaethol, yn ngbyda dull ei weithrediad a'i ffyniant: a'r holl bethau hyn trwy arweiniad yr Ysbryd daionus, a sylw ar y gair, a eglurir yn ei brofiad ef ei hunan.

Pan y mae Ysbryd Duw yn galw dynion i wybodaeth achubol o Dduw, y mae yr Ysbryd Glan yn eu hargyhoeddi o bechod. Mewn perthynas i natur yr argyhoeddiad yma yn gyffredinol, mae yn gynnwysedig mewn sefydlu meddwl ofer pechadur ar iawn ystyriaeth o bechod; ac mewn argraffu iawn deimlad o bechod ar feddwl diogel y pechadur, a nawsweiddio ei serchiadau, fel y byddont yn gyfaddas i'w olygiadau. Mae y rhybuddion a grybwyllwyd yn flaenorol yn gyffelyb i floeddiadau a roddir ar ddyn mewn trym-gwsg;—y mae efe yn cyflirï, ac yn cyfodi i fynu; ond wedi ei lethu gan ddylanwad cwsg, y mae efe yn gorwedd i lawr i orphwyso drachefn, fel y mae Awstin yn ei ddarlunio; ond y mae y gwaith yma o argyhoeddiad yn aros, ac ni's gall dynion ymryddhau oddiwrtho.

Gwaith mawr yw sefydlu meddwl ofer dyn ddiadgenhedlledig ar iawn ystyriaeth o bechod; canys y mae tywyllwch ac oferedd ei feddwl am ei droi oddiwrtho o hyd. Yr ydym beunydd yn gweled yr oferedd yma yn ein plant, ein gweinidogion, a'n perthynasau; mor anhawdd, mor annhossibl yw sefydlu eu meddyliau ar iawn ystyriaeth o bechod! ni ffynna na rhesymau nac annogaethau:—ac y mae “y cryf arfog” yn defnyddio ei holl beiriannau i gadw ei eiddo mewn heddwch, ac attal y gwaith hwn; ond y mae Ysbryd Duw yn sefydlu y meddwl mewn ystyriaeth o bechod; y

mae efe yn argyhoeddi dynion, ac yn trefnu eu pechod o flaen eu llygaid, fel y bydd raid iddynt edrych arno i ba le bynnag y tröaut. Ac felly y dywedai Dafydd, fod ei bechod ger ei fron ef yn wastad. Hwyl a fynnent dafnu eu pechodau o'r tu ol i'w cefnau, ac ymryddbau oddiwrth y meddwl am danynt; ond y mae saethau Duw yn glynu ynddynt.

Ac megis y mae y meddwl fel hyn yn cael ei sefydlu ar yr ystyriaeth o bechod, felly y mae yn rhaid argraffu teimlad o bechod ar y meddwl, neu y gydwybod, hefyd. Ychydig a wasanaetha myfyrdod noeth ar bechod yn unig. Mae yr Ysgrythyr yn darlunio y gwaith yma o argyhoeddiad, fel pe y'i cymwysid yn benaf mewn teimlad o bechod, trallod, gofid, osu dystryw, a'r cyffelyb; A'r Ysbryd Glan yw yr achos effeithiol o hyn oll. Efe yn unig sydd yn gwneuthur pob moddion yn effeithiol i'r perwyl yma; canys heb ei ddylanwad union-gyrchol ef, nuni a allwn wrandaw y gyfraith (trwy yr hon y mae adnabod pechod) yn cael ei phregethu ar hyd ein hoes, ac heb ein h effeithio mewn un modd ganddi.

Ac y mae yn deilwng o'n sylw wrth fyned heibio yma, fod Duw yn ei ragluniaeth sanctaidd, yn goruwch-rëoli an-gylechiadau allanol y rhai y mae efe yn bwriadu eu galw mewn modd nodedig i'r perwyl hynny. Gwna eu tueddiadau a'u bwriadau; i.e, eu siommedigaethau o'u bwriadau; lleoedd eu preswylfod, eu perthynasau, a'u holl gyssylltiadau mewn bywyd, yn wasanaethgar i'r amcan goruchel yma. Felly y mae Awstin mewn modd arbenig yn helaeth yn ei adfyfyrdodau ar Ragluniaeth Duw yn ei gludo ef o Carthage i Rufain, ac oddi yno i Milan, lle y clybu efe Ambrose yn pregethu; yr hyn a fu yn foddion i'w argyhoeddi ef; ac yn ei holl draethawd ar hyn, efe a ddangosa mewn modd tra godidog ar y naill law, amrywiaeth ei gynlluniau ei hunan, y rhai oeddynt yn wyr-draws yn aml; ac ar y llaw arall, arweiniad gwastadol Rhagluniaeth Edwyfod yn gweithio yn rymus trwy bob am-

gylchiad tuag at y dyben bendigedig a amcenid erddo ef. "Tydi (eb efe) yr hwn yw fy ngobaith yn nhir y rhai byw, fel y'm symmudid o'r naill wlad i'r llall, er iachawdwriaeth fy enaid, a gynhwysaist symbylau attaf yn Carthage, fel y'm gyrrid oddiyno, ac a osodaist ddeniadau i mi yn Rhufain, fel tynnid yno; a hyn a wnaethost trwy ddynion ydynt yn caru bywyd marw mewn pechod; yma yn gwneuthur pethau ysgeler; ac yna yn addaw pethau dymunol i feddyliau ofer, tra yr oeddi ti er unioni a gwellhau fy ffyrdd, yn gwneuthur defnydd dirgelaid o'u cyndynrwydd hwy a'r eiddof finnau."

Mae yn rhaid addef fod llawer yn colli holl effeithiolrwydd y cyfryw argraffiadau a'r rhai hyn, ac yn myned yn fwy anfad mewn pechod nac erioed. Felly y dywedai Awstin, ei fod ef, ar ol mogn llawer o argyhoeddiadau, wedi myned mor war-galed, fel, erbyn ei ddwyn i glefyd, yn yr hwn y meddyliai y byddai farw, ac y disgynai i uffern, nad oedd ynddo mor dymuniad hwnw am drugaredd a gwaredigaeth, yr hwn a deimlasai lawer o ffynyddoedd o'r blaen mewn peryglon llai; ac fe achlusurir y cyndynrwydd yma trwy amrywiol foddion. Yn y rhan fwyaf, y mae yn effaith grym eu chwantau eu hunain; canys yn gymmaint a bod y rhai hyn yn cael eu hattal yn unig, ac nid eu darostwng, y maent yn ymmerthu wrth eu croni, ac yn gorlifo dros bob argyhoeddiadau. Un diwrnod y maent fel pe gorweddent yn uffern, gan ddychryniadau argyhoeddiadau; a'r diwrnod nesaf, y maent yn carlamu tuag yno yn eu pechodau; ond y mae y gwrthgiliad yma yn cael eu gefnogi yn effeithiol gan eraill yn aml; megis, weithiau, gan y rhai a gymerant arnynt fod yn athrawon ysbrydol, a dysgu dynion am yr hyn ni's dysgasent eu hunain erioed; y rhai a iachânt eu briwiau yn ysgafn, gan eu troi o'r ffordd. Felly y bu gydag Awstin, yr hwn wedi dechreu ceisio yr Arglwydd, a gwmpodd i gymdeithas a chyfeiliornad y Manicheaid, yr hyn a attaliodd ei holl argyhoeddiadau. Mae eraill yn cael eu niweidio gan eu cymdeithion ofer, y

rhai a ymdrechant yn y fan, gyd a'r taerni mwyaf, a than rith cyfeillgarweh, i'w tynu yn ol i'r byd. Ac y mae y gwr duwiol uchod yn tystio gyd a'r fath daerni yr ymdrechai rhai o'i gymdeithion ef ei hudo i'r chwareuyddiaethau a'r cyfarfodydd ofer yn Rhufain. Heblaw hyny y mae y braw fydd yn dal meddyliau dynion dan argyhoeddiadau, yn dueddol i wisgo ymaith, wedi i'r enaid ymgynnefino mewn mesur âg ef; eto heb weled unrhyw niweid yn debyg o ddilyn hyny.

Mewn rhai, y mae yr Ysbryd Glan yn gweled yn dda ddwyn yr argyhoeddiadau yma yn mlaen i derfyniad dedwydd; ac yn y cyfryw amgylchiad, y mae ymrysonfa fawr yn cymeryd lle rhwng eu llygredigaethau a'u hargyhoeddiadau, yn enwedig yn y rhai a ymgynnefinasant â buchedd o bechu, neu â rhyw chwant llywodraethol; canys pan y mae y ddeddf yn dyfod gyda grym at y gydwybod, y mae hi yn gofyn ymadawriad hollawl â phob pechod, dan berygl dinystr tragwyddol i'r enaid. Trwy hyn y mae pechod yn cael ei gyffroi a'i annog; ac y mae yr enaid yn dechreu canfod ei analluogrwydd i ymladd â'r hyn y meddyliai o'r blaen ei fod dan ei awdurdod ef yn hollawl. Felly y mae pechod yn cymeryd achlysur trwy y gorchymyn i weithio pob trachwant mewn dynion; ac y mae y sawl a'u tybiant eu hunain yn fyw, yn canfod yn bresenol mai pechod sydd yn fyw, a'u bod hwy eu hunain yn feirw. Rhuf. 3. 7.

Eto, fe gynnyrcha yr argyhoeddiadau hyn rai ymdrechion ac addewidion i ddiwygio. Mae hyn yn annocheladwy, er heddychu y ddeddf, yr hon a archai iddo wneuthur hyn neu farw; ond ni pharhâ y cyfryw ymdrechadau yn gyffredin, ddim hwy nac hyd yr achlysur nesaf o bechod neu demtasiwn; mae y fantais, neu yr annogaeth leiaf a roddir i allu tufewinol pechod, yn gwawdio y cyfryw benderfyniadau oll, a'r enaid yn ymollwng dan awdurdod ei hen lywydd. Felly yr adroddai Awstin ei brofiad ei hunan, wedi ei argyhoeddiadau mawrion, a chyn ei lwyr argyhoeddiad. "Nid oeddwn wedi fy rhwymo gan unrhyw gadwaen heb-

law fy ewyllys haiarnaidd fy hunan. Cadwai y gelyn fy ewyllys yn ei feddiant ei hun yn ddiogel, ac o honaw y gwnai y gadwaen â'r hon hon y'm rhwymai; canys o'r ewyllys trofäaus y mae chwant anghyfreithlawn yn cael ei genhedlu; a thrwy fynych ymostwng i'r chwant yma, y mae arferiad yn cael ei ffurfio; ac ymarferiad heb ei gwrthwynebu sydd yn dyfod yn fath o angenrheidrwydd; trwy yr hyn megys cadwaen gydiedig o amryw dorchrwyau, y'm daliai yn dŷn mewn caethiwed blin;" ac yna efe a ddengys mor wanaidd a di-fywyd oedd ei ymdrechïadau i ddiwygio: "Yr oedd y pwn o bleserau bydol, yn fy nghadw i lawr yn ddymunol, fel y cedwir dynion yn eu cwsg; a'r meddyliau â'r rhai yr amcanwn ymestyn attat ti, oeddynt fel ysgogiadau gweinïaid y rhai a fyment ddeffröi o'u cwsg, ond a orchfygir gan syrthni, ac a ddisgynant yn ol i'w cwsg blaenorol;" ac efe a addefai, er na's gallai, gan rym ei argyhoeddiadau, lai na gweddïo am gael ei ryddhau oddiwrth awdurdod pechod, eto trwy flyniant y galla hwnw ynddo, yr oedd rhyw ddirgel ddymuniad ynddo, am gael peidio ymadael â'r pechod y gweddïai yn ei erbyn.—"Gweddïais arnat ti am ddiweirdeb; a dywedais, dyro i mi ddiweirdeb, ond na ddyro hyny eto; canys yr oeddlwn yn ofni i ti fy ngwrando yn rhÿ fuan, a'm gwellau oddiwrth yr anhwylder o drachwant yn y fan, yr hwn y mynwn ei borthi yn hytrach na'i ddiffoddi."

Mae yr ymdrechïadau hyn yn cyfodi yn fynych i gythryblaeth a chyfyngder mawr; canys o dipyn i beth, y mae yr enaid yn cael ei ddarnio a'i rwygo rhwng gallu llygredigaeth a grym dychryn argyhoeddiad; ac achlysurir hyn trwy adnewyddiad argyhoeddiadau blaenorol, a thrwy ymweithiad sanctaidd egwyddor o fywyd a nerth ysbrydol yn yr ewyllys, â natur yr hwn y mae yr enaid eto yn ddieithr. Y modd hyny y bu gyd ag Awstin, tra yr oedd efe eto yn ngafael grym pechod, ac yn barod, ar bob tentasiwn, i ddychwelyd yn ol i'w drofëydd blaenorol, efe a glybu Politianus yn achlysurol yn darlunio argyhoeddiad dau bendefig enwog, y rhai yn y fan a adawsant

y byd, ac a ymroisant yn hollawl i wasanaeth Duw. Rh yngodd bodd i Dduw wneuthur defnydd o hyn i'w ddeffroi ef yn fwy, ac hyd yn hod i'w synu. Sylwedd yr hyn a ddywedai efe yw, "Fod Duw wedi gweled bod yn dda trwy yr ymadroddion hyny o eiddo Politianus, ei ddwyn i'w ystyried ei hunan, gan beri iddo weled ei ddrygioni ei hunan, nes ydoedd wedi ei gythryblu a'i ddyrysu ynddo ei hunan yn arswydus."

Mae yr effaith yma, meddaf, yn deillio oddiar gyfrannogiad o egwyddor ddirgelaid o ras i'r ewyllys; yr hon gan ei bod wedi ei hamcanu i lywodraethu yn yr enaid, a ddechreu ei hymryson yn effeithiol, i fwrw pechod o'r orsedd; mae yr ysbryd yn awr yn dechreu "chwennychu yn erbyn y cnawd," gan amcanu at fuddugoliaeth drwyadl. Yr oedd ymryson rhwng y gydwybod a'r ewyllys, yn ngwyneb yr argyhoeddiad noeth yn unig; ond y mae yr ymrysonfa yn awr yn yr ewyllys ei hunan; canys y mae gras yn gwrthwynebu y tueddiadau greddfol hyny i bechod, y rhai o'r blaen oeddynt yn llywodraethu yn yr enaid. Felly yr ydoedd gydag Awstin:—"Nid oedd yr ewyllys newydd oedd yn dechreu ynof, trwy yr hwn y mynaswn dy garu di, O fy Nuw, yn alluog eto i ddarostwng fy ewyllys blaenorol, yr hwn a gadarnhasid trwy hir barhâd. Felly yr oedd fy nau ewyllys, un yn hen, a'r llall yn newydd; un yn gnawdol, a'r llall yn ysbrydol, yn ymryson a'u gilydd, ac yn rhwygo fy enaid gan anghydfod. Dyma y pryd y deallais trwy brofiad, pa beth yw bod y cnawd yn chwennychu yn erbyn yr ysbryd, a'r ysbryd yn erbyn y cnawd. Yr oeddwn I fy hunan ar y ddau du; ond yn fwy ar du yr hyn a gymeradwywn ynof fy hunan, na'r hyn a gollfarnwn. Nid oeddwn yn fwy o du yr hyn a gollfarnwn, oblegyd fy mod gan fynghaf yn goddef yn anewyllysgar, yr hyn yr oeddwn yn ei wneuthur yn ewyllysgar."

Yn y terfysg enaid yma, y mae Duw yn ei dawelu yn aml trwy ryw air cyfaddas o'r gwirionedd yn mhregethiad yr efcngyl, neu trwy ryw foddion eraill. Yn nghanol yr

ystorm yma, y mae efe yn dyfod ac yn dywedyd “Gostega, dystawa,” gan ddilyn y gair a’r fath ddylanwad grasol, a ddarostyngo rym pechod, ac a wnelo y meddwl yn dawel mewn llawn benderfyniad i’w roddi i fynu am byth. Fel hyn y bu gydag ef, pan yr oedd fel un wedi gorphwyllo yn dyoddef dychryniadau yr Arglwydd, weithiau yn gweddio, weithiau yn wylo, weithiau wrtho ei hunan, weithiau gyd a’i gyfeillion, weithiau yn rhodio, weithiau yn gorwedd ar y ddaiar, y’i rhybuddid mewn modd anarferol i gymeryd llyfr i fynu a darllen; y llyfr oedd yn nesaf atto, oedd Epistol yr apostol Paul at y Rhufeiniaid; yr hwn wedi ei gymeryd i fynu a agorodd efe; a’r lle yr agorodd efe gyntaf arno oedd,—“Rhodiwn yn weddus, megis wrth liw dydd; nid mewn cyfeddach a meddwdod, nid mewn cydorwedd ac anlladrwydd, nid mewn cynnen a chenfigen. Eithr gwisgwch am danoch yr Arglwydd Iesu Grist, ac na wnewch rag-ddarbod dros y cnawd er mwyn cyflawni ei chwantau ef.” Yn y fan, wedi darllen o honaw y geiriau hyn, rhoddwyd terfyn ar yr ymrysonfa gythryblus yn ei feddwl. Teimlai ei holl enaid trwy rym anfeidrol ras, yn cael ei ddarostwng i ewyllys Duw, a’i sefydlu mewn benderfyniad i lynu wrtho ef, ac ymwrthod â phob pechod, gan feddu sicrwydd digonol y llwyddai efe yn hynny trwy Iesu Grist. Efe a adroddai hyn yn ddiöed i’w gyfaill yn gyntaf, ac wedi hynny i’w fam, yr hyn a fu yn achlysur o argyhoeddiad i un, ac o lawenydd annhraethadwy i’r llall. Dyma i chwi derfyniad yr hanes yn ei ciriau ef ei hun :—

“Wedi darllen yr adnodaau hyn ni’s mynnwn ddarllen dim yn chwaneg, ac nid oedd eisiau i mi wneyd y pryd hynny; canys ar derfyn yr ymadrodd, fföodd holl dywyllwch fy anheuan ymaith, fel pe buasai ffrydlif o dangnefedd neu ddiögelwch wedi ei dywallt i’m calon: a chan nodi y lle a’m bys, neu ryw arwydd arall, myfi a’i cauais, ac â wyn-ebpryd tawel adroddais yr hyn a wnaed i Alipius. Ar yr hyn y mynegai yntau hefyd, pa beth oedd ar waith ynddo yntau, o’r hyn yr oeddwn I yn anwybodus. Efe a ddy-

munai gael gweled yr hyn a ddarllenaswn; yr hwn pan y'i dangosais iddo, a ddarllenodd efe yn mhellach nac y darllenaswn I; ac ni's gwyddwn I pa beth oedd y canlyniad; ond hyn ydoedd,—“Yr hwn sydd wan yn y ffydd, derbyn-iwch:”—yr hyn a gymhwysai efe atto ei hunan, gan ei adrodd i mi; wedi ei gadarnhau gan y cyngor yma, gyda bwriad diysgog, a thra gweddus i'w foes-weddau ef, yn yr hyn y rhagorai efe gymmaint arnaf fi gynt, efe a unwyd â mi yn ddiöed. Ar hyn nuni a aethom at fy mam, ac a fynegasom iddi yr hyn a wnaethid, a bithau a lawenychodd: darluniasom y dull o honaw, a'r modd y'i gwnaethid, a bithau a lawenychai, a orfoleddai, ac a'th foliannai di O Dduw, yr hwn wyt abl i wneuthur erddom ni fwy nac a allwn ni ei ofyn na'i amgyffred.” Ac e gofrestrai y gwr sanctaidd y petbau hyn er darostwng ymchwydd balchder, medd efe. Gwelwn yn esiampl Alipius mor amrywiaethol y mae Duw yn gweled bod yn dda gario ei waith yn mlaen mewn dynion; gan ddwyn rhai trwy argyhoeddiadau cryfion a chyfyngderau dwysion, cyn y deuant i dangnefedd; ac arwain eraill yn esmwyth, heb unrhyw gyffro gweledig i adnabyddiaeth gadwedigol o honaw ei hun trwy Iesu Grist.

Peth arall sydd yn cyfarfod â dynion dan y gwaith hwn o argyhoeddiad, yw ofn ac arswyd am eu cyflwr tragywyddol: canys,

(1.) Gan fod argyhoeddiad o bechod yn gyffredin trwy y ddeddf, y mae yn cael ei ddilyn yn fynych â theimlad ac âg amgyffrediad dwys o'r perygl tragywyddol, i'r hwn y mae yr enaid yn agored ar gyfrif euogrwydd pechod; canys y mae y ddeddf yn dyfod yn ei holl rym ar y gydwybod. Gall dynion fod yn hammerog iawn yn eu hufudd-dod i'r ddeddf, ond ni bydd y ddeddf yn hammerog yn ei hymddygiad tuag attynt hwy. Y mae hi, nid yn unig yn argyhoeddi trwy ei goleuni, ond yn colffarnu trwy ei hawdurdod hefyd, ac, hyd yn nod, yn lladd y pechadur. Rhuf. 7. 9.

(2.) Mae yr amgyffrediad yma yn gyffredin yn achlys-

uro teimladau cyffröus a dyryslawn yn y meddwl, megys gofid a chywilydd. Mewn cywilydd yr amlygodd argyhoeddiad o bechod ei hunan yn gyntaf, ac y mae gofid yn ei ganlyn yn wastadol. Mae ofn digofaint tragwyddol hefyd yn gyffredin; ac y mae hyn yn cadw yr enaid mewn caethiwed, ac yn ddilynedig gan drallod. Mae y pechadur a argyhoeddir felly, yn credu bod bygythiad y ddeddf yn wirioneddol, ac yn crynu rhagddo; ac fe ddylynir hyny â rhyw ymholion cythryblus ac anfoddedig am waredigaeth o'r wasgfa bresennol, a thrueni dyfodol.—“Pa beth a wnawn ni?” Pa beth a wnawn ni fel y byddom cadwedig? yw ymholiad di orphwys y cyfryw bersonau. Act. 16.

(3.) Mae hyn yn sier o yru yr enaid at lawer o ddyledswyddau; megis gweddïo, ymattal oddiwrth bechod, ac ymdrechadau at gyfnewidiad cyffredinol ar yr ymarwedd-iad.

(4.) Nid ydym yn priodoli yr effeithiau hyn i weithred-iadau nwydau dynion yn unig, oddiar yr ystyriaeth resym-mol o'u cyflwr, canys gellir gosod y pethau hyn o flaen dynion yn y fath fodd, fel na's gallont lai na'u hystyried, a'r canlyniadau a ddilyno hyny, eto heb gael eu trin yn ddwys ganddynt; am hyny y dywedwn bod y ddeddf yn cael ei ddilyn â rhinwedd dirgelaidd oddiwrth Dduw, a elwir “Ysbryd caethiwed,” Rhuf. 8. 15., yr hyn sydd yn peri fod ystyriaeth o'r felldith yn argraffedig ar y meddwl, ac yn ei lanw weithiau âg ofn ac arswyd, i.e. â dychryn ac âg anobaith.

(5.) Canfyddir sylwedd y pethau hyn yn gyffredin yn y rhai a ddychwelir mewn einnyd o oedran, ag ydynt yn gyfaddas i dderbyn argraffiadau oddiwrth weinidogaethau allanol, ac yn euwedigol, yn y rhai a aethant rhagddynt yn mhell mewn pechod amlwg; ond ni's gellir pennodi unrhyw reol neu fesur neillduol o honynt, fel yn hanfodol angenrheidiol cyn dychweliad: canys nid dyledswyddau yw gofid a dychryn, ond yn unig eu bod yn fynych yn dilyn argyhoeddiad o bechod, yr hwn sydd yn ddyled-

swydd; nid ydynt yn perthynu i orchymyn y ddeddf, ond i'w melldith; nid ydynt yn rhan o'i gofynion, ond o'i chosb. Y mae gofid efengylaidd wedi credu, yn ddyledswydd;—ond am y gofid deddfol yma, effaith melldith y ddeddf, ac nid ei gorchymyn, ydyw. Sylwer hefyd, bod Duw yn gweithredu yn benarglwyddiaethol yn hyn oll, ac yn ymdrin âg eneidiau dynion mewn anrhwiaeth annrhaethadwy o ffyrdd. Y mae efe yn arwain rhai heibio i byrth Marwolaeth ac Uffern, i orphwys yn ei gariad; ac yn gwneuthur llwybrau craill yn eglur a hyrwydd; mae rhai yn crwydro yn hir mewn tywyllwch, pan y mae Crist yn cael ei ffurfio mewn eneidiau rhai eraill yn yr ymweliad grasol cyntaf.

(6.) Ond, er nad oes rhyw radd bendant o'r canlyniadau hyn o argyhoeddiad yn cael ei osod fel yn angenrheidiol i ragflaenu dychweliad, eto y mae dau beth felly yn gyffredinol; (1.) Y fath argyhoeddiad o bechod, hyny yw, o gyflwr o bechod, o yrfa o bechod, ac o bechodau gweithredol, a ddygo yr enaid i lwyr benderfynu, ei fod trwy hyny yn wrthddrych melldith y ddeddf, a digofaint Duw;—o leiaf, fel hyn y mae Duw yn “cydgau dan bechod,” bob un y cymera drugaredd arno; canys rhaid yw cau pob genau, a gwneuthur pawb yn euog ger bron Duw;—a heb hyn ni ddarfu neb erioed, ac ni's gwna neb byth, gredu yn Nghrist; canys nid yw efe yn galw neb atto, ond y rhai ydynt i ryw fesur yn hollol flinedig neu sychedig, neu yn ceisio gwaredigaeth. (2.) Amgyffred priodol, a barn benderfynol, nad oes un ffordd o fewn dyfais dyn ei hunan i'w chael allan, neu ei allu i rodio ynddi: nac unrhyw ffordd arall o drefniad Duw ei hunan, a ddichon waredu yr enaid o'r cyflwr y mae ynddo, ond yn unig yr hon a ddarlunir yn yr Efengyl gan Iesu Grist.

(7.) Dyledswydd y dyn a argyhoeddwyd fel hyn, yw ymofyn am, a derbyn y datguddiad o Iesu Grist, a chyfiawnder Duw ynddo ef. Efe a ddylai addef uniondeb deddfryd y ddeddf dan yr hon y dyoddefa; a chyfiawnhau Duw yn ei sancteiddrwydd, pa beth bynnag a fyddo y cau-

lyniad iddo ei hunan. Ni's dylai gredu yn fyrbwyll bob rhyw beth a gynnygir fel moddion gwaredigaeth; canys y mae ofnau ac ofergoelion dynion yn cyflwyno gau ffyrdd yn aml yn yr amgylchiad yma. Mae bywyd ac enaid Pabyddiaeth yn gynnwysedig mewn dyfeisiau i dawelu cydwybodau euog; megys yr offeren, penydiau, ymattaliadau, a'r cyffelyb. Yn wir, y mae deddf sanctaidd Duw ei hunan yn ymddangos i gydwybodau anianol fel pe cynnwysai dybiaeth o fod rhyw fath o gyfiawnder deddfol yn gyrhaeddadwy trwy welliant buchedd. Mae yn wir nad oes gwir ddychweliad heb ymestyniad diffuant at ufuddod; ond y mae twyll yn y pethau hyn oll, gyda golwg ar y dyben yr ymestynir ato; oblegid os bydd i ni bwyso ar unrhyw welliant buchedd i'r perwyl hyny, fe'i ceir fel corsen wedi torri, ac e dylla drwy y llaw a bwyso arni. Canys er fod y ddeddf yn gofyn ymattaliad oddiwrth bechod, a diwygiad buchedd bob amser, nid yw byth yn ei osod allan fel peth a ddichon waredu enaid oddiwrth euogrwydd y byddo tano eisoes; ac os tueddir y meddwl i dderbyn ei hammodau i'r perwyl hyny, ni's gall namyn cau y dyn dan ei melldith.

Mae yn ddyledswydd hefyd ar bechaduriaid argyhoeddedig i ochelyd temtasiynau rhwydawl; fel pe na's byddent wedi cyrhaeddyd gradd ddigonawl o ofid ac ymostyngiad; canys fel y sylwasom, nid oes unrhyw raddau pennodol wedi eu trefnu yn y ddeddf na'r efengyl. Mae eraill yn meddwl nad yw y sawl a geisiasant eu perswadio hwy i gredu, yn gwybod y fath bechaduriaid mawrion ydynt hwy; eto hwy a wyddant fod Crist yn galw y pechaduriaid mwyaf, ac yr ydym yn gwneyd cam a'i ras ef os tybiwn y byddai i'r pechodau mwyaf ei wneuthur yn ofer i'r sawl a ddelo ato ef.

Mae dychweliad pechadur yn cael ei gwblhau trwy genhedliad a gweithrediad ffydd yn Nuw trwy Iesu Grist; ac nyni a ystyriwn hyn mor fyr ac eglur ag y gallwn.

(1.) Gwaith neillduol yr efengyl yw hyn, ac oedd efe

hefyd, er pan roddwyd yr addewid gyntaf. Y gyfraith a ddaeth trwy Moses, ond y gras a'r gwirionedd trwy Iesu Grist. (2.) Y mae yn angenrheidiol i'r perwyl yma, fod yr efengyl, hyny yw, yr athrawiaeth o honi am brynedigaeth, cyfiawnder, ac iachawdwriaeth trwy Iesu Grist, yn cael ei chyhoeddi a'i gwneuthur yn anlwg i bechaduriaid. (3.) Dilynir cyhoeddiad yr Efengyl â datguddiad o ewyllys Duw, gyda golwg ar ffydd ac ufudd-dod. "Hyn yw gwaith Duw," y gwaith a ofyna efe, "gredu o honom yn yr hwn a anfonodd efe:"—ac y mae yr efengyl yn ein dysgu i wasgu y gorchymyn hwn, i gredu yn Nghrist, at gydwybodau dynion, trwy ddangos yr ysgelerder dirfawr sydd yn perthynu i'r pechod o anghrediniaeth; canys y mae yn cynnwys gwrthodiad o dystiolaeth Duw am Iesu Grist, yr hyn sydd yr un peth a'i wneuthur ef yn gelwyddog; ac y mae yn ddirmyg ar ei gariad a'i ras at bechaduriaid colledig, yr hyn yw y traha mwyaf a ellir ei gynnyg ar y Mawrhydi Dwyfol. (4.) Yn nghyhoeddiad yr efengyl, fe osodir Crist allan mewn modd neillduol, megys wedi ei groeshoelio a'i ddyrchafu i fod yn wrthddrych neillduol ein ffydd, ac y mae y cyhoeddiad yma o Grist, yn cynnwys gwahoddiad ar bob pechadur argyhoeddedig i ddyfod atto ef am fywyd ac iachawdwriaeth—(5.) Dywedir hefyd pa beth yw y dyben o osod Crist allan fel hyn, a'i gynnyg i ystyriaeth y pechadur, a hyny yw, i'w "gwared oddiwrth eu pechodau," neu, "oddiwrth y digofaint sydd ar ddyfod." Cyhoedda yr Efengyl, fod flordd wedi ei gadael eto, drwy yr hon y gallant ddianc rhag melfdith y ddeddf; mai trwy yr Iawn a wnaed gan Iesu Grist i gyfiawnder Duw y mae hon; ac mai ei ewyllys ef yw, bod i ni ei derbyn ac ymostwng iddi. (6.) Addawir hefyd, y bydd i bechaduriaid argyhoeddedig ar eu crediniaeth yn Nghrist, dderbyn maddeuant a chyfiawnhâd, trwy gyfrifiad iddynt hwy o'r hyn a wnaeth ac a ddyoddefodd Crist yn eu lle. (7.) Fel y llwydder gyda dynion i dderbyn Crist, llenwir yr efengyl â rhesymau, gwahoddiadau, annogaethau, ac addewidion,

wedi eu bwriadu i amlygu a datgan cariad, gras, a ffyddlondeb Duw yn hyn.—(8.) Yn mysg yr amrywiol ffyrdd hyn trwy ba rai y mae Duw yn datgan ei feddwl a'i ewylllys, y mae yn fynych yn peri i ryw air, addewid, neu ymadrodd neillduol, lynu yn meddwl pechadur, fel yn yr anngrrhaifft a grybwyllasom o'r blaen. Trwy hyn y cyffroir yr enaid gyntaf i weithredu y ffydd â'r hon y'i doniwyd; ac fel hyn y mae dynion yn cael eu harwain i orphwysfa, heddwch a chysur. (9.) Y mae y gweithrediad yma o ffydd yn Nghrist yn cael ei dilyn âg ymwneuthuriad trwyadl y galon â phob ufudd-dod sanctaidd, yn nghyd ag ymadawiad â phob pechod adnabyddus, gan gynyrrchu o angenrheidrwydd gyfnewidiad a diwygiad trwyadl ar y fuchedd. Gan hyny, ofer ac ynfyd yw gwaradwyddiadau rhai, y rhai gan fyw mewn halogedigaeth a bydolrwydd, a feiant ar eraill am bregethu cyfiawnhad trwy ffydd, gan haeru eu bod trwy hyny yn cau sancteiddrwydd allan. Ond y mae y rhai a feiant hwy fel hyn, yn dysgu yn unfryd, Mai ofer yw y ffydd nad yw yn puro y galon ac yn diwygio y fuchedd, nad yw yn wirioneddol, ond mai marw yw, ac y bydd i eneidiau dynion gael eu twyllo yn dragywyddol os ymddiriedant ynddi. Maent hefyd yn gwasgu yr angenrheidrwydd anhebgorol am sancteiddrwydd cyffredinol ar egwyddorion diogelwch, ac â dadleuon gwell na'r rhai a hounir gan y sawl a'u cyhoeddant hwynt ar gam ac mewn anwybodaeth. (10.) Yr oedd y rhai a ddychwelid at Dduw fel hyn yn yr amserau gynt, ar eu proffes o hyny yn cael eu derbyn i gymdeithas yr eglwys, ac i gyfrannogiad o'i dirgeledigaethau, a chan mai dyma y ffordd arferol y'u dygid i gymdeithas y ffyddloniaid, yr oedd yn foddion effeithiol i beri cariad angerddol yn eu plith hwy oll, ar gyfrif eu cyd gyfrannogiad yn ngras ein Harglwydd Iesu Grist.*

* Crybwyllaf yma hanes derbyniad Victorinus, athronydd Platonaid i gymmundeby eglwysig, fel y'i hadroddwyd i Awstin gan Simplicianus.

Pan ddaeth yr amser yr oedd efe i wneuthur proffes o'i ffydd, yr hyn

A dyma yr ail waith mawr o eiddo Ysbryd Duw yn y Grëedigaeth Newydd. Dyma ddarluniad crynôawl o'i ddull yn ffurfio aelodau o gorff dirgeledig Crist:—ond y mae yr holl athrawiaeth yma yn cael ei gwawdio yn awr gan rai yn ein mysg, er y gwybyddir mai dyma oedd athrawiaeth wastadol esgobion dysgediccaf Eglwys Loegr. Ac fel y mae yr athrawiaeth wedi ei goganu, y mae pob profiad o honi yn cael ei gyhoeddi yn ben-boothni ac yn-fydrwydd. Er rhagflaenu balchder yr yspryd ffaidd yma, yn mhrofiad Awstin; oblegyd fel y mae rhai o watworwyr yr athrawiaeth hon wedi ymchwyddo mewn tyb fawr am eu rhagoriaeth eu hunain, a dirmyg ar bawb a'u gwrthwyn-ebant, eto ped ymchwyddent nes ymdorri ar eu traws, fel y llyffiant yn y chwedl, ni's llwyddent byth a'u mawrygwyr hoffaf i gael ganddynt gredu eu bod yn gyfartal mewn ffraethder, gras, a dysgeidiaeth, a'r gwr enwog hwnw, yr hwn oedd mor nodedig fel amddiffynwr y gwirionedd, a goleuni yr oes yr oedd yn byw ynddi.

yr arferent ei wneuthur yn Rhufain mewn rhyw ffurf bendant o eiriau, wedi eu dysgu yn y cof, y rhai a draddodid o le uchel yn ngwydd y ffyddloniaid; cynnygiat yr henuriaid i Victorinus gael gwneuthur ei broffes yn gyfrinachol, yr hyn oedd yn fath o dynerwch a ganiatëid i rai gwyf weithiau; ond efe a ddewisai yn hytrach gael gwneuthur proffes o ffydd ei iachawdwriaeth o flaen yr holl gynnulleidfa; gan ei fod wedi profesiyn yr hyn a ddysgasai efe mewn rheitheg yn y modd mwyaf cyhoeddus, er nad trefn iachawdwriaeth ydoedd hyny. Pa faint llai gan hyny y dylai efe ofni cyhoeddi dy air sanctaidd di ger bron dy braidd gostyngedig ac addfwyn; yr hwn nid arswydai draddodi ei areithiau ei hunan o flaen torfäoedd afrëolaidd! Gan hyny, cän gynted ag yr esgynodd efe i wneuthur ei gyffes, pob un a'i hadwaenai, (a phwy na's adwaenai ef?) a'i henwai wrth y nesaf atto mewn dull llon gyfarchiadol: a chlywid y gair *Victorinus* yn cael ei swnio trwy y gynnulleidfa, y rhai oeddynt yn barod i orfoleddu yn yr olwg arno; ond dystawai pawb yn y fan fel y gallent ei glywed ef. Yma efe a adroddai ei gyffes o'r wir ffydd, gydag äofndra tra ehanmoladwy; a phawb oedd yn bresenol a ewyllysient ei gollleidio yn eu calonau; yr hyn hefyd a wnaethant trwy gariad a llawenydd; canys y rhai hyn oeddynt y breichiau â'r rhai y coffeident ef." Gellir dysgu llawer am drefn, dysgyblaeth, a chariad gwresog y cyn-gristionogion, yn eu cymdeithasau eglwysig oddiwrth y deryn yma.

LLYFR IV.

NATUR SANCTEIDDAAD, A SANCTEIDDRWYDD EFENGYL-
AIDD YN CAEL EI EGLURO.

PENNOD I.

Adenedigaeth yn cael ei ddwyn yn mlaen trwy santeiddüad.

YN adenedigaeth a dychweliad etholedigion Duw yr hwn a ddarluniais o'r blaen, y cynnwysa yr ail ran o waith yr Ysbryd Glan yn y Grëedigaeth Newydd.—Ac nid dechreu y gwaith yma yn unig y mae efe; ond y mae efe yn ei barhau, ac yn ei ddwyn yn mlaen hyd berffeithrwydd, yn eu sancteiddäad; natur ac effeithiau yr hyn yr ydym i'w ystyried yn awr.

Yn y bummed bennod o'i epistol cyntaf at y Thessalon-iaid, wedi eu hannog at amryw ddyledswyddau efengylaidd pwysig, mae yr apostol yn terfynu â gweddi fywiog dros-tynt hwy, adn. 23., "A gwir Dduw y tangnefedd a'ch sancteiddio yn gwbl oll; a chadwer eich yspryd oll, a'ch enaid, a'ch corph, yn ddiargyhoedd yn nyfodiad ein Harglwydd Iesu Grist." Y rheswm am hyn yw, am fod yr holl rasmusau a'r dyledswyddau a ofynai efe yn perthyn i'w sancteiddäad; yr hyn er ei fod yn ddyledswydd arnynt hwy, nid oedd yn hollol yn eu gallu hwy eu hunain, ond yn waith Duw arnynt,—gan hyny, efe a weddiäi ar i Dduw eu sancteiddio hwy fel hyn yn gwbl oll, fel y cyd-flurfient ä'i orchymynion ef; ac efe a'u sierhai y cyflawnid hyn, trwy grybwyll flyddlonddeb Duw, adn. 24; "Flyddlawn yw yr hwn a'ch galwodd; yr hwn hefyd a'i gwna." Ac fel nad oedd y sieräad yma yn deillio oddiar ddim neillduol ynddynt hwy, ond oddiar flyddlonddeb Duw, y mae yn perthynu i'r un graddau i bawb a alwyd neu a

elwir yn effeithiol: hwynt hwy oll a sancteiddir yn drwyadl yn anffaelledig, ac a gedwir yn ddiargyhoedd hyd ddyfodiad Crist.

Dywedir yma mai awdwr sancteiddäad yw Duw. Efe yw y ffynnonell dragywyddol o bob sancteiddrwydd; nid oes dim mewn un creadur, ond yr hyn sydd yn deillio yn ddigyfrwng oddiwrtho ef; ac am hyny y dywedir mor benderfynol mai Duw ei hunan yw yr Awdwr o hono; os na's gwneir y gwaith hwn gan Dduw, ni's gellir ei wneuthur gan neb arall; gan hyny rhaid ei weithredu gan Dduw ei hunan. Y mae efe yn ei wneuthur o hono ei hunan, sef o'i ras; trwyddo ei hunan, sef trwy ei allu ei hun; ac erddo ei hunan, sef ei ogoniant ei hun: a hyny mewn modd neillduol dan y golygiad o'i fod yn "Dduw y tangnefedd."

Priodolir y teitl yma i Dduw yn fynych; a dywedir ei fod yn ein sancteiddio ni fel Duw y tangnefedd, oblegyd fod ein sancteiddäad yn ffrwyth ac effaith y tangnefedd hwnw âg ef ei hunan, yr hwn a wnaeth efe erddom ni trwy Iesu Grist; canys heb olygu y cymmod yma, ni's sancteiddiai efe nyni mwy na'r angelion cwympiedig dros y rhai ni's gwnaed iawn neu gymmod. Yn mbellach; trwy sancteiddiad ein natur a'n personau, y mae Duw yn cadw yr heddwch hwnw âg ef ei hun mewn gweithrediad; canys yn y dyledswyddau a'r ffrwythau o honaw, y mae yr holl weithrediadau hyny tuag atto ef, a ofynir mewn cyflwr o dangnefedd a chyfeillgarwch, yn gynnwysedig. Sancteiddrwydd sydd yn cadw profiad o heddwch a Duw yn yr enaid, ac yn attal y rhwygiadau ysbrydol hyny a achlysurid gan y gweddillion o'n gelyniaeth; ac yma fe ddywedir ei fod ef yn ein sancteiddio ni *yn gwbl oll*, hyny yw, y mae ein holl natur yn ddeiliad y gwaith yma, ac nid rhyw un gynneddf o honi; ac fe'i dygir yn mlaen hyd oni's cwblheir, ac oni's perffeithir. Cynnwysir y ddau feddyl-ddrych yma yn y geiriau a grybwyllwyd yn barod; canys fe ddarlunir yma yn bendant fod ein holl natur, ein hysbrydoedd, ein heneidiau, a'n cyrff yn ddeiliaid y gwaith yma o sancteidd-

äad; a'r dyben o'r cwbl yw, ein cadw yn ddiargyhoedd yn nhangnefedd Duw hyd ddyfodiad Crist.

Gwaith Duw trwy ei Ysbryd ar ein holl ysbryd, yw sancteiddiad, megys y'i darlunir yma; yn deillio o'r cymmod a wnaethpwyd drosom ni gan Iesu Grist, trwy yr hyn, wedi ein cyfnewid i'w gyffelybiaeth ef, y'n cedwir yn drwyadl mewn heddweh â Duw, ac y'n diogelir yn ddiargyhoedd, neu mewn cyflwr o gymeradwyaeth grasol gyd ag ef hyd y diwedd.

Rhaid i ni ystyried yn ddyfal natur y gwaith hwn, a'i effaith; sef ein sancteiddiad, yn nghyd a'r angenrheidrwydd am hyny. Mae pwysfawredd y gwirionedd ei hunan, a'r gwrthwynebiad a wneir iddo, yn peri bod hyn yn dra angenrheidiol; yn wir ein prif ddyledswydd yn y byd hwn yw adnabod yn gymhwys, pa beth yw bod yn wir sanctaidd.

Mae yn ofynol i ni rag-nodi un peth, sef, Bod yr Ysgrythyr yn son am ddau fath o sancteiddiad, Y cyntaf sydd yn gyffredinol i bersonau a phethau, yn eu cyssegriad neillduol i wasanaeth Duw. Fel hyn y sancteiddid yr offeiriaid a'r Lefiaid, y tabernacl a'r deml; ond am y llall yr ymdrinwn ni yn bresenol, yn yr hwn y mae y neillduad yma, nid y peth cyntaf a wneir, ond yr effaith o honaw. Mae hwn yn wirioneddol a thusefnol, trwy gyfrannogiad o egwyddor sanctaidd.

Mae y sancteiddiad yma o eiddo yr Ysbryd, yn gyssylltiedig neillduol â, ac yn gyfyngedig i wirionedd a gras yr Efengyl; canys planniad yr Efengyl yn ein beneidiau yw sancteiddrwydd. Am hyny y'i gelwir yn Eph. 4. 24. *OSIOTES TES ALETHEIAS gwir sancteiddrwydd*, neu sancteiddrwydd y gwirionedd;—yr hwn a genhedlir trwy yr Efengyl, ac sydd yn gynnwysedig mewn cydffurfiad â hi. Fel hyn y gweddïai ein Iachawdwr dros ei ddysgyblion, gan ddywedyd, "Sancteiddia hwynt yn, neu drwy dy wirionedd, dy air sydd wirionedd." Ioan 17. 17. Dyma yr unig wirionedd a'n rhyddiada oadiwrn bechod a'r ddeddf, i

gyfiawnder mewn sancteiddrwydd.—Nid yw yn perthynu i natur nac i'r ddeddf. Mae natur yn hollol lygredig a gwrthwyneb iddo. Gwir yw fod y ddeddf wedi ei rhoddi trwy Moses i ryw amcanion neillduol; ond trwy Iesu Grist y daeth pob gras a gwirionedd. Ni bu, nid oes, ac ni bydd byth, y gronyn lleiaf o sancteiddrwydd yn y byd, ond yr hyn gan lifeirio oddiwrth Iesu Grist, a gyfremmir gan yr Ysbryd, yn ol gwirionedd ac addewid yr Efengyl. E ddichon fod rhyw beth tebyg o ran gweithbrediadau ac effeithiau allanol; rhyw beth yn gwisgo ei arwydd luniau, nad yw namyn flrwyth ymdrecchiadau dynion eu hunain, dan rym eu hargyhoeddiadau; ond nid sancteiddrwydd yw hyn, ac nid yw o'r un natur ag ef, er fod dynion yn dra thueddol i'w twyllo eu hunain a'r cyfryw beth. Ac mewn gwirionedd, nid oes dim o fewn holl ddirgelwch duwioldeb, na cheisia natur lygredig ei ffluantu, o'i choron uchaf, (yr hon yw person Crist, wedi ymddangos yn y cnawd) hyd yr effaith iselaf o'i ras. Mynent nad yw yr Arglwydd Crist yn ei holl berson namym dyn yn unig:—yn ei ufudd-dod a'i ddyoddefaint, namyn esampl yn unig; ei fod yn ei athrawiaeth i'w gyfyngu o fewn cylch dirnadaeth rheswm anianol; ac nad yw y sancteiddrwydd y mae efe yn ei gyfrannu trwy ei Ysbryd, namyn rhinwedd moesol. Ond y mae y dychymmygion isel a chnawdol yma, yn dra anuheilwng o ras Crist a gogoniant yr Efengyl. Rhinwedd moesol yw y peth gorau yn mysg dynion o'r eiddynt eu hunain; mae yn tra rhagori mewn teilyngdod ar holl anrhydedd, elw, a phleserau y byd, ac y mae yn deilwng o ystyriaeth, yr addysgiadau a roddwyd mewn perthynas iddi, a'r canmoliaeth a roddwyd i'w hardderchawgrwydd a'i dymunoldeb gan ddoethion paganaidd, y rhai er hynny a addefent yn rhwydd fod rhyw beth eto ynddi na's gallent ddim ond ei ryfeddu a'i fawrygu heb ei ddirnad; a rhoddwyd amryw amgrheiffiau nodedig o'r ymarferiad o honi yn nucheddau llaweroedd o honynt, esamplau y rhai, mewn cyfawnder, dlawest, ac amgylchedd yn mhob amgylchiad, ydynt

yn cyfodi i fynu yn bresenol er cywilydd i laweroedd 'a'u galwant eu hunain yn Gristionogion, ac a gyfodant i'w condemnio yn y dydd diweddaf. Ond, y mae tybied mai y rhinwedd moesol yma, pa mor ardderchog bynnag a fyddo, yw y gwir sancteiddrwydd hwnw y mae credinwyr yn ei dderbyn trwy Ysbryd Crist yn ddiraddiad a darostyngiad ar ras Crist, ac yn tueddu i beri i ddynion esgeuluso ymofyn am ran ynddo. A hyn sydd yn peri fod llawer dan rith parchu sancteiddrwydd yn dirmygu yr hyn sydd felly mewn gwirionedd, gan eu boddio eu hunain âg enw gwag, neu ysgerbwd gwywedig o rinwedd, is a gwaelach, fel y gwelir yn eu hymarweddiad yn eglur, na chyfiawnder y paganiaid : a dylai hyn ein cyffro i fod yn fwy astud yn ein hymofynion yn nghylch ei wir natur, fel na byddo i ni ein twyllo ein hunain â gau ymddangosiadau i'n dystryw.

2. Ein dyledswydd yw ymofyn i natur sancteiddrwydd efengylaidd, gan fod dirgelwch ynddo annirnadol i lygaid doethineb anianol. Nyni a allwn ddywedyd am hyn fel y dywedodd Job am ddoethineb;—"O ba le y daw doethineb? a pha le y mae mangre deall? canys hi a guddiwyd oddiwrth lygaid pob dyn byw."—"Colledigaeth a marwol-aeth sydd yn dywedyd, Ni a glywsom â'u clustiau son am dani hi. Duw sydd yn deall ei ffordd hi, ac efe a edwyn ei lle hi.—Ac wrth ddyn efe a ddywedodd, Wele, ofn yr Arglwydd, hyny ydyw doethineb, a chilio oddiwrth ddrwg sydd ddeall." Hon yw y ddoethineb hono y mae ei ffyrdd a'i thrigias yn guddiedig oddiwrth reswm anianol, a deall dynion, am hyny nid yw yn rhyfedd yn y byd ei bod yn cael ei gwawdio fel rhyw wag dyb ben-boeth. Ac felly y mae yn dygwyddo yn aml, fel yn mysg y Phariseaid gynt, mai y rhai mwyaf zelog dros gyfiawnder deddfol, y rhai a rodiant mewn ymarferiad dyfal o'u dyledswyddau, ydynt y gelynion mwyaf aunghymmodlawn i wir sancteiddrwydd efengylaidd. Nid ydynt hwy yn ei adnabod, ac am hyny y maent yn ei gasâu; maent wedi cofleidio rhyw beth arall yn ei le, ac am hyny yn dirmygu ac yn erlid y gwirionedd.

3. Mae credinwyr eu hunain yn ddyeithr iawn i hyn yn aml, naill ai o ran eu dirnadaeth o'i wir natur, ei achosion, a'i effeithiau, neu o leiaf, o'u cyfrannogiad eu hunain ynddo. Megis na's gwyddom ni o honom eia hunain y petbau a weithir ynom ni gan Ysbryd Duw; felly anfynych yr ydym yn rhoddi y sylw a ddylem i'r addysg a rydd eic i ni yuddynt. E ddichon ymddangos yn dywyll mae yn wir, gan fod yr holl gredinwyr yn cael eu sancteiddio, eu bod hwy heb ddeall yr hyn sydd yn cael ei weithredu, ac yn aros yuddynt eu hunain; Ond och! leied a adwaenom ni o honom ein hunain; o ba beth yr ydym, ac o ba le y mae ein galluoedd naturiol, a'n cynneddfau! Mor ychydig a wyddom ni am ein hencidiau hyn! A'r ychydig a wyddom, trwy eu gweithrediadau yn unig y'i gwyddom. Gan hyny, pa ryfedd yw, ein bod gymmaint yn y tywyllwch am y natur newydd yma, yr hon sydd oddi uchod, ac â'r hon ni's medda ein rheswm anianol unrhyw gydnabyddiaeth? Mae yn newydd; mae yn rhyfedd, mae yn waith goruwch-naturiol; a thrwy ddatguddiad goruwch-naturiol yn unig y'i hadwaenir.

4. Dylem ystyried hefyd nad yw sancteiddrwydd yn gyfyngedig i'r fuchedd hon; ond y mae yn ymestyn drosodd i dragywyddoldeb a gogeniant. Ni's gall angau ei ddystrywio, na'u haiddifadu o honaw. Mae yn wir fod ei weithrediadau yn ddarfodedig, ond y mae ei ffrwyth yn paráu yn dragywydd yn ei wobrwy. Mae y rhai ydynt yn meirw yn yr Arglwydd yn gorphwys oddiwrth eu llafer a'u gweithredoedd yn eu canlyn hwynt. Nid yw Duw yn anghyfiawn fel yr anghofio lafur eu cariad. Ni chaiff y ffrwyth lleiaf o sancteidlrwydd, cymmaint a rhoddi cwp-panaid o ddwfr oer i ddysgyblion Crist, beidio a bod mewn coffa tragywyddol. Ni chollir dim; ond cesglir yr holl friwion, ac fe'u cedwir yn ddiogel byth. Difeir pob peth arall yn y byd hwn, pa mor deg bynnag y byddo, fel gwair a soft; pan y bydd y gwanaf a'r dirgelaf o ffrwythau sancteiddrwydd yn cael eu casglu fel aur ac arian i drysor

Duw. Nac ofned unrhyw enaid y collir dim o'i lafur yn nyledswyddau sancteiddrwydd, yn yr ymdrechfa fwyaf dirgelaidd am burdeb oddifewn, a ffrwythlondeb oddiallan mewn marweiddiad pechod, gwrthwynebiad temtasiynau mewn hunan-ymwadiad,—yr hyn oll a wyddoch chwi, a'r hyn ni's gwyddoch, a elwir drosodd, ac a barhâ yn dragywyddol yn ei wobrwy.

Ond nid hyn yw y cyfan. Fe erys sancteiddrwydd yn dragywydd yn ei hegwyddor. Mae yn wir y bydd rhai doniau yn darfod, gan y byddant yn ddiangenrhaid mewn cyflwr o ogoneddiad; ac fe dderfydd rhai grasusau o ran ryw weithrediadau neillduol, megys ffydd a gobaith, can belled ag y perthynant i bethau dyfodol ac anweledig; ond yr holl rاسusau hyny, yn y rhai y mae sancteiddrwydd yn gynnwysedig, a arosant yn dragywydd yn eu natur bresenol, wedi eu coethi hyd berffeithrwydd. Yn ein gwybodaeth o honynt, yr ydym yn cael yr olygfa benaf a feddwn o'n cyflwr tragywyddol mewn gogoniant; ac y mae hyn yn sail sicr o gysur, ac yn rhan o'n llawenydd penaf yn y byd hwn. Onid yw yn ddefnydd llawenydd annrhaethol, feddwl y bydd i'r cyrff gwaelion hyn, wedi eu gwneuthur yn ysglyfaeth i angau, y pridd, a'r pryfaid, a llygredigaeth, gael eu hadferu i fywyd ac anfarwoldeb; eu rhyddhau oddiwrth gystudd, gwendid, a blinder, a'u doniaw â rhagoriaethau cyffelyb i gorff gogoneddus Crist; yr hyn ni's gallwn ei ddeall eto? Onid yw yn llawenydd annrhaethadwy i ni feddwl y bydd i'r eneidiau hyn gael eu gwaredu oddiwrth eu holl dywyllwch, anwadalwch, a dyeithriwch i bethau ysbrydol? Ond nid hyn yw y cwbl; ein grasusau llesg a barbeir, a burir, ac a berffeithir.—Y cariad â'r hwn yr ydym yn awr yn glynw wrth Dduw fel ein daioni penaf, a'r ffydd, trwy yr hon y'n hunir â Christ, fel ein Pen tragywyddol; yr hyfrydwech hwnw yn ffyrdd Duw a'i ordinhadau, trwy yr hwn y mwynheir ei bresenoldeb ef; y serchawgrwydd hwnw a feddwn at bawb yn y rhai y gwelwn ddelw Crist; yn nghyd a'r egwyddor drwyadl hono o

fywyd ysbrydol, sydd ynom yn bresenol, a burir, a berffeithir, ac a fwynheir i ogoniant. Y sancteiddrwydd hwnw a gyrhaeddwn ni yma, y tueddiadau, a'r gogwyddiadau meddwl hyny, y galluoedd a'r doniau hyny i ufuddhau i Dduw, ac ymlynu wrtho, y rhai ydynt yr awrhon yn ymryson a phwys eu gwendid a'u hanmherffeithrwydd eu hunain, a berffeithir yn ogoneddus i fod yn reddfau dianwadal, i weithredu ein heneidiau yn anughyfnewidiol yn y mwynaad o Dduw; ac y mae hyn hefyd yn dangos i ni o'r fath bwys i'w i ni fod yn hyddysg yn athrawiaeth sancteiddaad, ac uwchlaw y cwbl, i fod yn feddiannol ar y sancteiddrwydd yma mewn gwirionedd

5. Y mae gogoniant ysbrydol a nefol ynddo yn y byd hwn. Am hyny y dywedir fod yr Eglwys, merch y Brenin, "oll yn ogoneddus o fewn;" gelwir ei haddurniad tufewnol â grasusau yr Ysbryd, yn Ogoniant; a chynnydd credinwyr i ogoniant mewn sancteiddrwydd, a elwir "cyfnewid o ogoniant i ogoniant;"--o un gradd o ras gogoneddus i radd arall. Megys mai hyn, yn nesaf i brydferthwch cyfiawnder Crist wedi ei wisgo am danom, yw ein hunig brydferthwch yn ngolwg Duw, felly y mae gogoniant gwir ysbrydol ynddo; blaen-ffrwyth y nefoedd ydyw; pelydryn o oleuni tragywyddol; egwyddor o fywyd tragywyddol, a natur drwyadl y cariad hwnw, trwy yr hwn y glynwn wrth Dduw yn dragywyddol.

6. Dyma yr hyn y mae Duw yn ei ofyn yn anesgusadwy oddiwrthym ni; ac yn wir dyma y cwbl y mae efe yn ei ofyn genym, canys y mae yn cynnwys holl ddyled dyn; ac y mae hyny yn ddiâu yn peri ei fod yn angenrheidiol i ni wybod pa beth ydyw, ac ymofyn yn ddifrifol am gael cyfrannogi o hono; canys pa was, yn meddu rhyw deimlad o'i berthynas a'i ddyledswydd, os gwyddai nad yw ei feistr yn gofyn ond un peth ganddo, nid ymdrecha i ymgynabod a'r peth hyny, a'i gyflawni!

Ond ni's dylem ar un cyfrif dybied fod Duw yn gofyn y sancteiddrwydd yma genym, fel y gwnelom iawn drwy

hyny dros ein pechodau; er fod yr egwyddor hon wedi gwreiddio yn ddwfn yn ein natur, a bod yn ffynhonell ofergoelion rhyfeddol yn mysg Paganiaid a Phabyddion; ac ni's gofynir hyn, fel y byddo yn gyfiawnder er ein cyfiawnäad rhagllaw; canys fe'n cyfiawnheir yn rhad, "trwy ras, trwy y prynedigaeth sydd yn Nghrist," ac nid trwy weithredoedd:—ac nid yw yn ofynol ychwaith, fel y byddo i ni drwy hyny deilyngu bywyd; canys nid yw yr hyn oll a allwn ni ei wneuthur, yn ddim mwy na'n dyledswydd, ac ni's gallwn gyflawni hono, ond trwy ras; ac am fywyd tragywyddol, rhad rodd Duw ydyw, ac nid gwobrwy o ddyled. Llawer llai y gofynir sancteiddrwydd, fel trwy wneuthur nawy na'n dyledswydd, y gallom orhaeddu dim ar ran eraill; yn ol cyfeiliornad Eglwys Rhufain, yn yr hyn y maent yn rhagori ar holl Phariseaeth yr Iuddewon.

Mae yn wir fod rheswm anianol yn penderfynu, os nad yw yr hyn a ofyna Duw yn angenrheidiol ar un o'r cyfrifon hyn, nad yw yn angenrheidiol ar un cyfrif; ac ni's gall ddirnad pa ham y dylid cyflawni gweithredoedd da, oddi eithr eu bod ar ryw gyfrif yn haeddedigol; canys nid yw yn prisio yn awdurdodaeth ei orchymyn; na'r angenrheidrwydd am adnewyddiad ei ddelw ef ynom ni, er cael cym-mundeb âg ef yma, a mwynäad o hono mewn gogoniant; nac yn ei ddoethineb yn trefnu ufudd-dod sanctaidd, fel y moddion i amlygu ein diölehgargwch iddo, ac i'w ogoneddu ef yn y byd; ond y mae y goleuni achubol cyntaf a dywyuno i'n heneidiau trwy yr efengyl, yn dechreu ein di dwyllo yn hyn; ac nid oes prawf amlyeach o'n bod wedi derbyn bedydd efengylaidd i'ysbryd yr efengyl, na chyd flurfiad trwyadl ein meddyliau â doethineb Duw ynddi.

7. Ond, heblaw gorechymyn Duw, nuni a ddylem ystyr-ied yr addewidion gwerthfawr a wnaeth efe i gyflawni y gwaith da hwn ynom. Da y gwyr yr hwn sydd yn ei ofyn genym, nad ydym yn ei feddu ynom ein hunain. Yn awr y mae Duw wedi amlhau ei addewidion i'r perwyl yma:—Efe a ddywedodd, "Myfi a dynaf ymaith y galon

garreg, ac a roddaf i chwi, galon o gig,—calon newydd a roddaf i chwi,—ac ysbryd newydd a roddaf o'ch mewn chwi,—mi a ysgrifenas fy nghyfraith yn eich calon,—mi a roddaf fy ofn yn eich calon,—ac a baraf i chwi rodio yn fy neddfau, a chadw fy marnedigaethau." Jer. 31. 33, &c.—Mae yr oll o'n sancteiddäad yn gynwysedig yn yr addewidion hyn. Cael ein glanhau oddi wrth halogrwydd pechod, cael calon ogwyddedig bob amser i ofni Duw, ac i rodio yn ei ffordd ef yn ol hynny, yw cael ein sancteiddio, neu fod yn sanctaidd; ac y mae Duw wedi addaw yn bendant, wneuthur hyn oll ynom ni.

Ac yn y fan yma, ynni a aliwn droi ychydig o'r ffordd i ystyried pa sylw a ddylai fod genym ar y gorchymyn yma ar un llaw, a'r addewid ar y llaw arall; ar ein dyledswydd ein hunain, ac ar ras Duw. Mynnai rhai ysgaru y pethau hyn fel pethau amgghysson. Tybiant hwy nad yw gorchymyn yn gadael lle i addewid; a meddyliant fod addewid yn cymeryd ymaith rym awdurdodol gorchymyn. Os ein dyledswydd yw bod yn sanctaidd, nid oes le wedi ei adael i ras; ac os effaith gras yw sancteiddrwydd, yna nid oes le i ddyledswydd; ond firwyth doethineb y cnawd yw yr holl ymresymiaidau yma; mae "y doethineb sydd oddiuchod" yn dysgu pethau angenach i ni. Mae yn wir fod dyledswydd a gras yn wrthwynebol y naill i'r llall mewn cyfiawnäad, gan eu bod yn llwyr amgghysson: "Os o weithredoedd, nid yw o ras mwyach; ac os o ras, nid o weithredoedd mwyach:" ond nid yw ein dyledswydd ni a gras Duw, yn cael eu darlunio yn wrthwynebol i'w gilydd yn un mán yn ein sancteiddäad; canys y mae y naill yn tybied y llall. Ac nid allwn gyflawni ein dyledswydd yn hyn heb ras Duw; ac nid yw Duw yn rhoddi ei ras i un dyben arall, ond fel y cyflawnom ein dyledswydd yn iawn. Gall yr hwn a wado naill ai bod Duw yn gorchymyn i ni fod yn sanctaidd mewn ffordd o ddyledswydd, neu yn addaw gweithredu sancteiddrwydd ynom mewn ffordd o ras, wrthod yr holl Feibl gyd a'r un priodoldeb. Gan hynny, os mynwn fod

yn sanctaidd, mae yn rhaid i ni werthfawrogi y ddau beth hyn, y naill cystal a'r llall. Pan yn edrych ar y *gorchymyn*, dylai ein cydwybodau deimlo ei awdurdod, fel gorchymyn Duw; canys ufudd-dod yw sancteiddrwydd, ac y mae ufudd-dod yn golygu awdurdod y gorchymyn. Rhaid i ni hefyd weled a deall rhesymoldeb a dymunoldeb y gorchymyn. Mae ein gwasanaeth yn rhesymol wasanaeth; ac o gadw ei orchymynion, y mae gwobr lawer; ac am hyny yr ydym yn ymhyfrydu ynddo fel y mae yn sanctaidd, yn gyfiawn ac yn dda, oblegyd fod y pethau a ofyna yn uniawn, yn esmwyth, ac yn hyfryd i'ranian newydd; ac nyni a fyddwn yn iawn olygu yr *addewid*, pan yn (1) Y byddom yn rhodio dan deinlad gwastadol o'n hanalluogrwydd i gydffurfio â'r gorchymyn o ran dim cymhwysder ynom ein hunain; canys "ein digonedd ni sydd o Dduw." (2.) Pan fyddom yn mawrygu y gras a arlwyodd gymhorth ac ymwared i ni. (3.) Pan fyddom yn rhoddi ffydd ar weithrediad mewn gweddi a dysgwyliad wrth yr addewid, am gyflenwadau o ras i bob ufudd-dod sanctaidd. (4.) Pan fyddo ein llygaid arni mewn modd neillduol yn wyneb temtasiynau neillduol, a dyledswyddau arbenig, pan ar y cyfryw achlysuron, na byddom yn ein boddloni ein hunain ar ryw sylw cyffredinol ar yr addewid, ond yn gweithredu ffydd arni mewn modd neillduol am gymhorth.

8. I ddyfod yn nes i'n prif amcan, yr ydwyf yn tystio mai yr Ysbryd Glan yw Sancteiddydd uniongyrchol yr holl gredinwyr, ac Awdwr eu holl sancteiddrwydd. Tybiaf nad rhaid i mi ymdroi i gadarnhau y gosodiad yma; canys profais o'r blaen mai efe yw Cyfranydd union-gyrchol pob gras dwyfol, ac heblaw hyny, y mae hyn yn cael ei addef mor gyffredinol, mai yr Ysbryd Glan yw Sancteiddydd holl etholedigion Duw, fel megis nad amheuir y gwirionedd, ni raid i ni geisio ei brofi yn mhellach.

PENNOD II.

Sancteiddäad yn waith cynnyddol.

Wedi ystyried amryw bethau yn dwyn perthynas a sancteiddäad yn gyffredinol, myfi a gynnygiaf yn y lle nesaf roddi darluniad o honaw, ac yna ei egluro yn fwy neillduol.

Gwaith digyfrwng Ysbryd Duw ar eneidiau y credinwyr yw sancteiddäad, yn puro eu natur oddiwrth halogrwydd pechod, yn adnewyddu delw Duw ynddynt, a thrwy hyny yn eu galluogi oddiar egwyddor ysbrydol a greddfoll o ras, i ufuddhau i Dduw, yn ol amcan y cyfammmod newydd, trwy rinwedd bywyd a marwolaeth Iesu Grist.

Cymeraf i fynu y darluniad cyffredinol yma, ac yn yr ystyriaeth o'i rannau, ceisiaf ddarlunio natur ac effeithiau gwirioneddol y gwaith hwn, yn euwedig yn yr hyn y ceisir ei wadu a'i wrth brofi.

Profwyd o'r blaen mai gwaith Ysbryd Duw ydoedd, a'i fod yn waith gwirioneddol, tufewnol, a grymmus, yn, ac ar eneidiau credinwyr, ac y mae yn gwahaniaethu oddiwrth ailenedigaeth yn bennaf ar gyfrif y dull o'i weithrediad. Mae ailenedigaeth yn cael ei wneuthur yn ddisymmwth, ac yn gynnwysedig mewn un weithred grëadwriaethol; o herwydd pa ham ni's gall fod graddau ynddo; nid yw y naill yn cael ei aileni yn fwy na'r llall; ond, y mae sancteiddäad yn gynnyddol, ac yn goddef graddiaeth; gall un fod wedi ei sancteiddio yn fwy na'r llall, yr hwn er hyny sydd wedi ei sancteiddio yn wirioneddol. Fe'i dechreuir ar unwaith, ac fe'i dygir yn mlaen yn raddol.

Fe'n hannogir i gynnyddu mewn sancteiddrwydd yn aml yn yr Ysgrythyrau, ac fe addawir hyny i ni; felly y llefarai yr apostol Pedr, (2 Pedr 3. 18.) "Na chwympwch oddiwrth eich sierwydd eich hun, eithr cynnyddwch mewn gras a gwybodaeth ein Harglwydd a'n Hiachawdwr Iesu Grist." Nid digon yw, bod i ni beidio dirywio yn ein cyf-

lwr ysbyrdol, ond gofynir i ni ymdrechgu am wellau, a chynnyddu mewn gras; a charmolir hyn yn fawr yn y Thessalonïad, (2 Thess. 1. 3.) sef mawr gynnydd eu ffydd, ac ychwanegiad eu chariad: a gelwir hyn, “cynnyddu gan gynnydd Duw,” (Col. 2. 12.) neu y cynnydd hwnw mewn sancteiddrwydd, a ofynir, a dderbynir, ac a gymeradwyir gan Dduw.

Nid yw gwaith sancteiddäad yn ei ddechreuad, namyn cyffelyb i fwrw had i'r ddaiar, yr hwn ond cael ei feithrin, y mac yn ei natur wreiddio, a tharddu a dwyn ffrwyth. Felly y mac gyda had Duw, yr egwyddor o sancteiddrwydd; mac yn tuth ar y dechreu; ond pan y'i derbynir i galonau hawddgar a da, y rhai a wnaethpwyd felly gan Ysbyrd Duw, a'i fagu a'i feithrin yno, y mac yn gwreiddio ac yn dwyn ffrwyth; ac y mac y delau beth hyn, y planiad cyn-taf, a'r cynnydd, o'r Ysbyrd; yr hwn a ddechreuodd y gwaith da hwn, a'i gorphen hyd ddydd Crist; ac y mac efe yn gwneuthur hyn ddwy ffordd.

Yn guntell. Trwy nerthu a chynnyddu y grasusau hyny a dderbyniasom ac a ddeinyddiasom. Mae rhai grasusau y rhai nid yw eu hymarferiad yn ymddibynu ar unrhyw achlysuron allanol, ond ydynt yn angenrheidiol anhebgorol, i'r radd leiaf o fywyd ddiol, a hyny mewn ymarferiad gweithredol; ac o'r cyfryw y mac ffydd a chariad. Y mac graddau yn perthynu i'r grasusau hyn, ac o ganlyniad gellir eu cynnyddu. Darllenwn am ychydig ffydd, a ffydd fawr: am ffydd wan, a ffydd gref; y naill a'r llall yn gywir, ac yr un mewn sylwedd, ond yn gwahaniaethu mewn graddau. Y mac hefyd gariad gwresog, a chariad sydd mewn cydmariaeth yn oer. Felly gan hyny, mac y grasusau hyn yn cael eu cynnyddu yn raddol, yn ngwaith y sancteiddäad. Felly y gweddïai y dysgyblion ar i'r Gwar-edwr ychwanegu eu ffydd hwynt;—ychwanegu at ei gol-euni, lluosogi ei gweithrediadau, a'i gwneuthur yn gref yn erbyn pob rhuthriadau; a gweddïai yr apostol dros yr Ephesiaid, ar iddynt hwy fod wedi eu gwreiddio a'u

seilio mewn cariad; hynny yw, bod iddynt trwy gynnydd eu cariad, gael eu sefydlu yn fwy yn holl ddyledswyddau eu proffes. Y mae yr Ysbryd Glan yn cryfhau y grasau hyn;—

1. Trwy eu cyffroi i weithredu yn fynych. Mae tuedd mewn ymarferiad i'w cynnyddu a'u meithrin; ac y mae Ysbryd Duw yn eu cyffroi i weithrediad trwy gyflwyno eu gwrthddrychau priodol iddynt yn brydlawn, yn neillduol yn mhregethiad y gair, ac ordinhadau addoliad dwysol, eraill. Wrth fod Duw yn Nghrist, addewidion y cyfammod, a gwrthddrychau priodol eraill i gyffroi gweithrediad ffydd a chariad, yn cael eu cyflwyno ger bron ein hystyriaethau, y mae y grasau hyn yn cael eu tynu i weithrediad. Dyma un budd arbenig a ennillwn ni oddiwrth weinidogaeth y gair; ac yr ydym yn camgymeryd yn ddirfawr os ydym yn meddwl nad ydym yn cael dim llesiad oddiwrth y gwirionedd, yn mhellach na'r hyn a gadwom o honaw yn ein cof, (er y dylem lafurio am hynny hefyd,) y'mae ein budd pennaf ni yn gynnwysedig yn hyn, bod i ffydd, cariad, a grasusau eraill, gael eu cyffroi i'w hymarweddiad priodol: heb yr hyn y byddai iddynt nychu a gwywo; ond trwy hyn fe'u cedwir yn fyw; ac fel hyn y mae yr Ysbryd Glan yn cymeryd o'r eiddo Crist, ac yn ei fynegi i ni, ac yn "dwyn ar gof" yr hyn a lefarodd efe. Yma y gorwedd elw cuddiedig y credinwyr dan yr Efigenyl, o'r hyn y dichon eu bod hwy eu hunain yn anhysbys. Trwy y moddion yma y mae miloedd o weithrediadau ffydd a chariad yn cael eu tynu allan; y grasusau hynny eu hunain yn cael eu nerthu; ac o ganlyniad sancteiddrwydd yn cael ei gynnyddu. Y mae efe yn gwneuthur hynny yn wirioneddol a thusefnol. Gelwir yr holl rاسusau yn "ffrwythau yr Ysbryd," efe sydd yn eu dwyn hwynt allan o'r cyff a blannodd efe yn y galon; ac ni's gallwn ni roddi un gras ar weithrediad heb ei weithrediad effeithiol ef yn hynny; "Duw sydd yn gweithio ynom ni ewyllysio a gweithredu o'i ewyllys da ef." Mae yr Ysbryd yn preswyllo yn y credinwyr, yn cynhyrfu eu

grasusau yn effeithiol i ymarferiad mynych, ac felly yn eu cynnyddu a'u cryfhau; ac am hyn, nyni a ddylem fod yn hynod o ofalus na thristäom yr Ysbryd daionus hwn, ac felly ei annog ef i attal ei gynnorthwyon grasol oddiwrthym.

2. Mae yr Ysbryd Glan yn dwyn y gwaith o sancteiddäad yn mlaen trwy lanw credinwyr â phrofiad o wirionedd, gwirfodoldeb, ac ardderchawgrwydd y pethau a gredir. Profiad yw ymborth pob gras, ar yr hyn y cynnydda ac y ffynna. Mae pob prawf a gaffo ffydd o gariad a gras dwyfol, yn ychwanegu at ei maint a'i grym. Ac o herwydd hyn y mae Duw yn ymliw â'r eglwys, yn nghylch gwendid ei ffydd, wedi cymmaint o brofiad o'i allu a'i ffyddlondeb:—"Oni wybnoch? oni chlywsoch? Pa ham y dywed- weh, Cuddiwyd fy flordd oddiwrth yr Arglwydd, a'm barn a aeth heibio i'm Duw?" Ac y mae yr apostol yn cadarnhau fod y cysuron a dderbyniasai efe yn brofiadol oddiwrth Dduw, yn ei alluogi i gyflawni ei ddyledswydd tuag at eraill mewn trallod;—canys felly yr ydym yn profi, neu mewn gwirionedd yn cymeradwo "daionus a chymeradwy, a pherffaith ewyllys Duw," gan lawn ymfoddloni ynddo. Mor fynych y mae Dafydd yn calonogi ei ffydd ei hun a'r eiddo eraill, drwy goffâu ei brofiad blaenorol! yr hyn hefyd a ddadleuid gan Grist ei hunan yn ei gyfyngder mawr. Yr Ysbryd Glan sydd yn rhoddi ein holl brofiadau ysbrydol i ni; ei swydd ef yw gweinyddu cysur, fel Dyddanydd mawr yr eglwys; ac y mae yn ei weinyddu, trwy roddi profiad ysbrydol, bywiog, i gredinwyr o wirfodoldeb, a grym y pethau a gredir. Ni's gwn am unrhyw gyfryngau eraill o gysur ysbrydol, ac nid yw hwn byth yn pallu. Rhodder prawf i'r enaid o gariad a gras Duw yn Nghrist Iesu, a bydded ei gyflwr yr hyn a fyddo, ni's gall wrthod ei ddyddanu, a thrwy hyn y mae efe yn tywallt cariad Duw ar led yn ein calonau, trwy yr hyn y meithrinir ac y cynnyddir pob gras.

3. Y mae efe yn gwneuthur hyn trwy weithredu yn ddi-

gyfrwng, gynnydd gwirioneddol ar y grasusau hyn ynom ni; megis y creodd efe hwynt ar y dechreu, felly y mae efe yn eu cynnyddu, a thrwy hyn y gwneir y llesg fel Dafydd; y rhai yr oedd eu grasusau yn weiniaid, eu ffydd yn egwan, a'u cariad yn llesg, yn dyfod trwy eu llenwi o'r Ysbryd, yn gryfion a heinyf.

Yn ail. Y mae grasusau eraill, ymarferiad y rhai sydd yn fwy achlysurol:—nid rhaid eu bod hwy mewn ymarferiad gweithredol yn barhaus, megys y mae ffydd a chariad i fod. Gyda golwg ar y rhai hyn, y mae sancteiddrwydd yn cael ei gynnyddu trwy ychwanegu y naill at y llall, nes y'n dygir ar lawer achlysur i'w rhoddi oll ar weithrediad; ac y mae rhagluniaeth ddoeth Duw yn gwneuthur ei holl berthynasau, cystuddiau, profedigaethau, a phob rhyw amgylchiadau yn wasnaethgar i'r dyben yma. Ac y mae hyn cael ei orchymyn i ni,—“A hyn yma hefyd, gan roddi cwbl ddiwydrwydd, chwanegweh at eich ffydd, rinwedd; ac at rinwedd wybodaeth; ac at wybodaeth, gymedroldeb; ac at gymedroldeb, amynedd; ac at amynedd, dduwioldeb; ac at dduwioldeb, garedigrwydd brawdol; ac at garedigrwydd brawdol, gariad.” 2 Pedr 1. 5—7. I'r perwyl yma y rhoddwyd yr holl addewidion, ac y mae anian dduwiol yn cael ei chyfrannu. Ond, a wna hyny y tro? neu, A oes dim yn ychwaneg yn ofynol oddiwrthym ni i'r dyben hyn? Oes, medd yr apostol, y mae yn ofynol i ni roddi cwbl ddiwydrwydd i chwanegu y naill ras at y llall, fel y byddo achlysur yn gofyn. Yr amcan yma sydd i holl gystuddiau yr eglwys; am hyny y dywedai yr apostol Iago, “Cyfrifweh yn bob llawenydd, fy mrodyr, pan syrthioch mewn amryw brofedigaethau, gan wybod fod profiad eich ffydd chwi yn gweithredu amynedd: ond caffed amynedd ei pherffaiith waith; fel y byddoch berffaiith a chyfan, heb ddiffygio mewn dim.” Mae ein holl brofedigaethau dan lywyddiaeth Crist, trwy ei Ysbryd; ac y maent wedi eu hamecanu i'r perwyl yma, fel y byddo i ffydd gael ei hymarfer, ac amynedd ei rhoi ar waith, a'r naill ras gael ei ych-

wanegu at y llall. Yn wyneb yr amgylechiad yma, y mae efe yn ein coffáu yn effeithiol o'n dyledswydd, a pha rasiadau a ddylai gael eu rhoddi mewn gweithrediad. Nyni a allwn deimlo tuedd i ymddadlennu ynom ein hunain, pa un oreu ai gweithredu ffydd, ynte digaloni; ai ymarfer amynedd dan brofedigaethau parhaus, ynte ceisio gwaredigaeth mewn ffordd afreolaidd; yna Efe a bair i ni glywed llais o'n hol yn dywedyd, "Dyma y ffordd, rhodiwech ynddi, pan bwysoch ar y llaw ddeheu, neu pan bwysoch ar y llaw aswy." Pan fyddom ni ar ddrysau, yn methu gwybod pa beth i'w wneyd, ac yn barod hwyrach, i ymgynghori â chig a gwaed, efe a lefara writhym yn effeithiol, gan ddywedyd "Nage nid hon yna, ond hon yw y ffordd sef gweithredu ffydd amynedd, ac ymostyngiad i Dduw." Ac yn awr, gwaith yr Ysbryd yw hyn, yr hwn sydd nid yn unig yn rhoddi natur yn yr adenedigaeth a all gynyddu, ond hefyd yn cyfrannu er ei chynydd mewn gwirionedd. "Myfi yr Arglwydd a'i dyfirhaf ar bob moment;" a'r Ysbryd yw y dwfr bywiol hwn. Mae Duw Dad wedi cymeryd arno ei hunan ofal y winllan hon: "Myfi yr Arglwydd a'i cadwaf nos a dydd." Yr Arglwydd Crist yw Ffynbonell yr holl gyflawnder o bob arlwyon; a'r Ysbryd yw yr achos effeithiol, trwy yr hwn y'u cyfrennir i ni oddiwrtho ef. A hyn yw y rheswm pa ham y mae unrhyw ras yn cael ei gadw yn fyw am fynydd; ei fod byth yn gweithredu mewn unrhyw ddyledswydd, neu ei fod yn derbyn y radd leiaf o gynnydd ar unrhyw bryd. Gyda golwg ar hyn oll y dywedai yr apostol, "Byw ydwyf, eto nid myfi, ond Crist sydd yn byw ynof fi." Y mae bywyd ysbrydol yn ei holl weithredoedd, yn deillio yn ddigyfrwng o Grist.

Nid oes neb a fedd ryw gymmaint o wir ras, na's gall yr Ysbryd trwy ei ofal am dano, a'i gyflenwadau iddo, ei ddiogelu, a'i ryddhau oddiwrth bob gwrthwynebiadau, gan ei gynyddu i'w gyflawn faintioli, a hyd berffeithrwydd;—gan hyny, "cyfodwch i fynu y dwylaw a laesasant, a'r gliniau a ymollyngasant;" y mae a wnelom a'r un na's dryllia gorsen yssig, ac na's diffydd llin yn mygu;—ac ar

y llaw arall, ni's derbyniodd neb erioed gymmaint o ras fel ag y gallo ei gadw am un foment, neu ei roddi ar weithrediad unwaith heb dderbyn cynnorthwyon parâus yr Ysbryd; canys hebddo ef ni's gallwn ni wneuthur dim. Am ba achos y mae Duw wedi trefnu goruchwyliaeth ei ras i gredinwyr yn y fath fodd, fel, tra y maent oll yn byw ar gymnorthwyon ei Ysbryd, na's gallant gael achos ar un llaw i lesgau, nac ar y llaw arall i ymogoneddu ynddynt eu hunain; rhoddi sylfaen ffydd i bawb, heb roddi achlysur o ryfyg i neb.

Terfynaf fy sylwadau ar hyn, gydag ystyriaeth o'r gyffelybiaeth a ddefnyddir mor fynych yn yr Ysgrythyr i ddarlunio cynnydd graddol gras a sancteiddrwydd; sef tyfiant prennau a phlanhigion. "Byddaf fel gwllith i Israel; efe a rhodda fel y lili, ac a leda ei wraidd megis Libanus. Li geinciau a gerddant, a bydd ei degweh fel yr olewydden, a'i arogl fel Libanus." Hos. 14. 5, 6. "Tywalltaf fy Ysbryd ar dy had, a'm bendith ar dy hiliogaeth, a hwy a dyfiant megis yn mysg glaswellt, fel helyg wrth ffrydiau dyfroedd." Esa. 44. 3, 4.

(1.) Mae egwyddor tyfiant y prennau a'r planwydd hyn ynddynt eu hunain. Nid yw eu tyfiant yn deilliaw yn ddigyfrwng o gymnorthwy allanol, ond o'u rhinwedd hadawl eu hunain. Fel hyn y mae gyda chynnydd sancteiddrwydd: y mae iddo wreiddyn, hâd, neu egwyddor tyfiant yn yr enaid. Had anfarwol yw pob gras, ac y mae yn cynnwys ynddo egwyddor gynnyddol fywiol:—nid gras yw yr hyn ni's medda fywyd, ac egwyddor neu allu tyfawl ynddo ei hun; ac am hyny pa ddyledswyddau bynnag a gyflawno dynion, dan gyfarwyddyd goleuni anianol, os na byddant yn deillio oddiar egwyddor o fywyd ysbrydol yn y galon, nid ffrwythau sancteiddrwydd ydynt. (2.) Rhaid dyfrhau pren, neu blanhigyn oddiuchod, neu ni's ffynna trwy rym ei allu hadawl ei hunan; ond os daw sychder, efe a wywa ac a nycha. Am hyny y mae Duw yn priodoli y twfiant yma i'w ddwfrâd ei hunan. "Byddaf fel

gw lith," ac "Tywalltaf ddyfroedd," yw yr achos neillduol o honaw; ac y mae Duw yn gwneuthur hyn trwy gyn-northwyon neillduol ei Ysbryd. (3.) Y mae tyfiant pren-nau a phlanhigion yn ddirgelaid, ac heb fod i'w ganfod namyn yn ei effeithiau yn unig; ni's gall y llygad craffaf a dyfalaf ganfod nemmawr o'i ysgogiad; ac yn gyffelyb y mae yn nghynnydd sancteiddrwydd. Ni's gellir ei ganfod yn uniongyrchol gan y rhai y byddo ynddynt, neu gan eraill a fyddont yn sylwi arno, oddieithr trwy ei firwythau a'i effeithiau. Mae rhai yn wir, yn enwedig ar amserau, yn cynnyddu ac yn ffynnu yn amlwg, gan dyfu "fel helyg wrth ffrydiau dyfroedd:" er fod eu tyfiant ynddo ei hunan yn anghanfyddadwy, eto y mae yn eglur eu bod wedi tyfu. Felly y dylai pawb o honom fod: ac megis yr haera rhai fod planhigion yn tyfu trwy ryw ruthriadau disym-mwth, ac achlysurol (yr hyn a ellir ei ganfod weithiau yn agoriad blagur a blodau) felly y mae cynnydd credinwyr yn gynnwysedig gan mwyaf mewn rhyw weithrediadau bywiog o eiddo gras ar ryw achlysuron arbennig, megys flydd, cariad, gostyngciddrwydd, haelfrydedd, &c. Tra-chefn, y mae prennau a phlanhigion yn meddu egwyddor o fywyd yuddynt, ond mor wywedig ac anffrwythlawn fel mai prin y gellwch ganfod fod bywyd ynddynt; ac felly y mae gyda gormod o gredinwyr: maent oll yn brennau wedi eu plannu yn ngardd Duw; rhai o honynt ydynt yn myned rhagddynt yn gynnyddfawr, ac eraill yn nychu dros dymhor; ond y mae tyfiant y goren yn ddirgel iawn.

Gan hyny, mae yn eglur fod sancteiddäad yn waith cynnyddol. Ni's cwblheir ynom ar unwaith fel ailenedigaeth, ac nid oes unrhyw raddau a gyrhaeddo yn rhoddi terfyn ar ei gynnydd. Gellir rhoddi terfyn i liniant afon a borther yn ddi dor o ffynnon o ddwfr bywiol, cyn iddi gyrhaedd y môr, mor hawdd a rhoddi terfyn ar gynnydd gras hyd oni chyrhaeddo ogoniant: canys y mae llwybr y cyfiawn fel y goleuni, yr hwn a lewyrcha fwy fwy hyd ganol dydd. Gellir cymmylu goleuni y boreu dros yspaid, eto ni phalla

nes cyrhaedd perffeithrwydd; felly hefyd y mae gyda llwybr y rhai a arweinir gan yr Ysbryd; ac fel y mae doethineb, amynedd, a gallu yr Ysbryd yn annrhaethol yn hyn, felly y maent yn cael eu mawrygu yn wastadol gan y rhai ydynt dan ei driniaethau grasol ef. Pwy a wnaeth unrhyw sylw manol ar ei galon ei hunan, a gweithrediadau gras o'i mewn i'w dwyn i'w gradd a'i mesur presenol o sancteiddrwydd, nad yw yn mawrygu gofal gwyliadwrus, a gweithrediadau galluog Ysbryd Duw! Nid yw yr egwyddor o sancteiddrwydd, fel y mae ynom ni, namyn llesg a di nerth am mai ynom ni y mae hi; ond y mae efe yn diogelu ac yn meithrin hon, fel na's gorchfyger gan lygredigaethau a themtasiynau. Yn mhilith holl weithredoedd gogoneddus Duw, yn nesaf i brynedigaeth drwy Iesu Grist, bydd fy enaid yn mawrygu y gwaith hwn o eiddo yr Ysbryd, yn diogelu yr egwyddor o sancteiddrwydd ynom ni, fel gwreichionen o dan byw yn nghanol y cefnfor, yn erbyn yr holl lygredigaethau a'r profedigaethau trwy y rhai y'i gwrthwynebir. Mae llawer o adwyon yn cael eu gwneuthur yn ngyrfa ein hufudd-dod gan ruthriadau pechodau gweithredol; ond y mae efe yn cau'r adwyon hyn, gan feddygyniaethu ein gwrthgiliadau, ac adgyweirio ein dirywiadau. Ac y mae yr hwn nad yw yn dal sylw manol ar foddion diogeliad ei fywyd ysbrydol, yn colli llawer o ddyddanwech y bywyd hwnnw; ac nid rhan fechan o'n pechod a'n ffoledd yw bod yn esgeulus yn hyn.

Mae pob credadyn wedi ei argyhoeddi o hyn i ryw fesur yn ddiâu, trwy Ysgrythyr a phrofiad; ac nid oes dim yn yr hyn y gallant ei ddysgu yn amlyceach nac yn ngweithrediad eu meddyliau mewn gweddi. "Ysbryd gras a gweddïau," sydd yn eu galluogi hwy i weddïo, y mae efe yn darlunio ac yn dynodi yr hyn a weithreda efe ynddynt fel Ysbryd sancteiddiad, a phe byddai i ni ddoeth ystyried ei weithrediad yn ein calonnau mewn gweddi, nyni a all-em ddeall cryn lawer o'i waith ar ein calonnau trwy ras. Yn awr gas hynny ymosynwn pa fodd y mae yr Ysbryd

Glan yn ein dysgu ni i weddio? (1.) Trwy roddi golwg ysbrydol i ni i addewidion Duw, a gras y cyfammod, trwy yr hyn y'n dygir i wybod pa beth a ofynom. (2.) Trwy ein gwneuthur yn hysbys o'n hangenion, a rhoddi i ni y fath ddwys deimlad o honynt fel na's gallom oddef heb gael ymwared. (3.) Trwy gyffroi dymuniadau yn y creadur newydd am ei ddiogeliad, ei gynnydd, a'i ymgeledd ei hunan. Attebiad i hyn yw ei holl waith o sancteiddääd; canys ei gynhwysiad effeithiol ef o'r gras a'r drugaredd sydd barottöedig yn addewidion y cyfammod trwy Grist Iesu, ydyw y cyfan; fel hyn y mae efe yn cyflenwi ein hangenion ysbrydol; ac yn doddi bywyd ac egni yn y creadur newydd. Fel hyn y mae ein gweddïau yn fâth o dalfyriad, neu eiliad (*copy*) o waith yr Ysbryd, wedi ei roddi i ni ganddo ef ei hunan. Yn awr ystyriwch am ba beth y byddwch yn llafurio yn benaf mewn gweddi; Onid am gael gwannychu, darostwng, ac o'r diwedd lwyrr ddystrywio corff pechod? Onid am i holl rasusau yr Ysbryd gael eu hadnewyddu, eu cynnyddu, a'u cryfhau beunydd? A pha beth yw hyn oll, ond bod i sancteiddrwydd gynnyddu yn raddol yn eich encidiau, hyd oni ddelo i berffeithrwydd?

E all y bydd rhyw rai yn barod i ddywedyd, nad ydynt hwy yn cael ynddynt eu hunain, nac yn caufod ar eraill, fod y gwaith o sancteiddääd yn barhaus gynnyddol; teimlasant hwy ras yn fywiocach amser a fu, nac yn ddiweddar; a hyn a bair fod llawer yn cwyno gan eu culni, eu marweidd-dra, a'u diffirwythder; "O na byddai gyda ni fel yn y dyddïau gynt, yn nyddïau ein hieuencyd! "Myfi a ystyriaf yr wrthddadl hon, ac a'i symmudaf mor bell, fel na's niweidio wirionedd y gosodiad sydd dan sylw, ac nas digalonner y rhai ydynt heb fod yn ateb yn gyflawn iddo.—Gan hyny sylwer, (1.) Mai un peth yw yr hyn y tuedda gras yn ei natur ei hunan iddo a'r hyn yw dull cyffredinol yr Ysbryd o weithredu; ond, mai peth arall yw yr hyn a ddichon gymeryd lle drwy anhwylder, afreoleidd-dra, neu

unrhyw rwystr arall a ddichon gymeryd lle yn neiliaid y gwaith hwn. O dan yr ystyriaeth gyntaf, y mae y gwaith yn gynnyddol o ddiannus; yn yr olaf, y mae y rhŷol yn ddarostyngedig i cithriolau. Mae plentyn a feddo gyfansoddiad do, ac a gwyborth priodol, yn myned rhagddo ac yn cynnyddu; trwy dychon fod un arall, a garo ei anafu trwy godymmau, neu y byddo rhwysrau ac anhwylderau tufswol ynddo, yn llesg a digynydd. Pan y'n hadgenheddir yr ymgenid rhai bychain newydd eni, ac yn y cyffredin, os perthir ni i "dibwyl laeth y gair," nynnir a "gynydd hwn trwyddo;" ond os ymollyngwn dan demasiynau, i l. gredigionolau, esgeulusdra, neu gydymffurfiaid â'r byd; a yw eiddo'n ddyfodol ei bod yn ddi fywyd ac yn ddi ffyrth? Digen er cadarnhau gwirionedd yr haerid yna yw, os mae yw y gwaith o sancteiddiad yn cael ei ddwyn yn blaen yn raddol yn mhob un y'i dechreir ynddo, mae hyn yn gyffredin yn cael ei achlysuero drwy ei esgeulusdra perchorus ei ei hunan, drwy ei gollediad o'i chwarter corwdol, neu ei gariad at y byd drwg presenol. (2.) I'n peth yw bod sancteiddrwydd yn ffinnu mewn un yn wirioneddol; peth arall yw i'r enaid fod yn wybyddus o hyn; a gellir gwahaniaethu y ddau beth hyn.

Ond cyn y nodwyf y thegryn am hyn, y mae yn addas i mi rag grybwyll un rhybald angenrheidiol, sef, Megys y cynnygir y rhŷol hon er ymwared i'r rhai ydynt mewn terfysg yn achos eu cyffwr, nid oes i'r rhai hynny un gyfran ynddi, y rhai a all i'r blaen pa i'dd y mae arnynt pan y mynnent; canys os ydynt yn colledu unrhyw chwant llywodraethol, os ydynt yn hysgu yn esgeulus o unrhyw ddyledswydd awaryddus, neu yn yr ymddieriad o unrhyw ffurdd dywyllodas; os ydynt yn goddef i'r byd ddifa cynnydd newydd cymmel eu heneidiau, neu ffurfioldeb i fwyta bywyd eu dyfodswyddau,—nid oes genyf ddim i'w gynnyg i'ldyn hwy; i brofi y gall sancteiddrwydd gynnyddu, er na's gallant hwy ddarnad hynny; canys yn ddiammeu ni's gall ei fod yn cynnyddu, ond dirywia fwy fwy. Rhaid

deffroi y cyfryw rai trwy lynder, fel dynion wedi cwmpio i hun-glwyf marwol; rhaid eu cipio fel pentewynion o'r tân, rhag i'w diwedd fod yn dywyllwch a gofyd tragywyddol. Ond am y rhai ydynt yn rhodio gyda Duw yn ddifffuant a gostyngedig, geillir rhoi llawer o resymau i'r cyfryw er dangos y gall sancteiddrwydd fod ar gynnydd ynddynt hwy, er eu bod hwy eu hunain heb ganfod hyny; canys yn gymmuaint a'i fod yn addawedig mewn cynnifer o addewidion ofengylaidd, y mae yn wrthddrych priodol ffydd, neu yn beth i'w gredu. Isboniad Duw ar y cyfammod yw ei addewidion ef; ac y mae eu cwbläad yn ymddibynna ar ffyddlondeb Duw, ac nid ar cin profiad ni o hyny. Gan hyny, lle nad ydym ni yn rhoi di trangwydd amlwg ar y ffordd, nynt a ailwn, ac a ddylem gredu eu bod yn cael eu cwbläau ynom ni, er nad ydym ni yn meddu profiad parhaus o hyny. Trachefn; Eia dyledwydd ni yw cynnyddu mewn sancteiddrwydd; ac nynt a ddylem gredu y bydd i Dduw ein cymorthwyo yn yr hyn a ofynnwn genym, a'i fod yn gwneuthur hyny pa fath bynnag yw ein teimladau presenol ni; ac y mae yr hwn a all gredu cynnydd sancteiddrwydd ynddo ei hunan ar y seiliau yma, er na byddo yn meddu rhyw brofiad teimladwy o hyny, yn fyfarn I, mor ddiogel, os nid diogelach ei gyfwr, na'r hwn i'rwy weithrediad bywiog serchiadau ymgydd, a fyddo yn fwyaf teimladwy o hyny; canys y mae parhau nad yw y cyfryw un yn lluddias cynnydd sancteiddrwydd ynddo ei hunan yn wirfoddol; ac nad yw mewn perygl i'w feddwl gael ei wag ddylchafu, ac felly fyned yn ddiosol yn nghylch hyny fel eraill; o'legyd tra y ydym yn byw trwy ffydd, ac nid trwy deimlad mewn un modd, nynt a fyddwn yn ostyngedig, ac yn ofni yn wastadol: a'r cyfryw un, pan na's canfyddla ynddo ei hunan brawf o'r hyn a ddymuna fwyaf, a fydd yn ofalus yn wastadol, na's gyf hyny yn mhellach oddiwrtho.

Un rheswm am yr anghawder yma yw, bod y gwaith ei hunan yn dra dirgeiaidd, fel y crybwyllasom o'r blaen; ac

am hyny, megys y mae gwirfodoldeb a hanfod sancteidd-
rwydd mewn rhai, y rhai eto ni's gallant ganfod dim o hyny
ynddynt eu hunain,—felly, efe a ddichon gynnyddu yn yr
unrhyw ddull cyfriniol, o ran ei raddau, yn y rhai ni's gall-
ant ei ganfod: ac am hyny, megys y mae yn nghynnydd
planhigion, er ein bod yn canfod yn amlwg fod y rhai tyf-
adwy wedi tyfu, eto na's gallwn ganfod eu tyfiant; ac
megys y dywedodd yr apostol wrthym, mai megys
y mae y dyn oddi allan yn llygru, felly y mae y
dyn oddi fewn yn cael ei adnewyddu o ddydd i ddydd.
Mae y dyn oddiallan yn llygru trwy y nychiadau
naturiol hyny, a duedda i'w ddattodiad beunydd; eto y
mae y nychiadau hyny yn anghanfyddadwy o'r braidd
weithiau; mae yn haws i ni wybod ein bod wedi gwan-
nychu, na gwybod pa bryd, neu pa fodd. Felly y mae y
mae y dyn oddi fewn yn cael ei adnewyddu trwy ras. Mae
hyn yn cael ei ddwyn yn mlaen trwy y fath foddion dir-
gelaidd, fel y mae yn anhawdd iawn canfod ei gynnydd
na'i adfeiliad; ac eto mae yr hwn sydd yn esgeulus o ym-
ofyn i hyn, yn dra amhenderfynol am ei rodiad gyda
Tuw: ni's gwyr tua pha le y mae yn ei flordd, pa un a'i
nes a'i pellach o ben ei daith nae oedd efe o'r blaen. Ys-
grifener y cyfryw ddyn yn gristion diffrwyth a digynnydd,
yr hwn ni's geilw ei hun i gyfrif am ei gynnydd neu ei
nychdod mewn gras.

Trachefa: E ddichon i brofedigaethau dyras, neu lygr-
edigaethau grymmus, gyffrôi a therfysgu yr enaid cym-
maint fel na's gallo ffurfio iawn farn am ei gynnydd. E
ail y llong ar y môr, gael ei lluchio yn y fath fodd gan y
dymhestl, fel na's gall y morwyr medrusaf ganfod yn sier
pa un a ydynt yn gwneuthur dim flordd a'i peidio, tra ond
odid, y maent yn cael eu cludo rhagddynt yn gyflym a
llwyddiannus. Yn y cyfryw amgylchiadau, y mae gras yn
gweithredu yn bennaf mewn gwrthwynebiad i'w clyn, ac
felly nid yw ei gynnydd mewn ystyriaethau craill mor eg-
lar, cfallai. Os gofynir, Pa fodd y gallwn ni wybod fod
gras yn ffynnu mewn gwrthwynebiad i lygredigaethau

a phrofedigaethau? Myfi a atebaf, Mai megys y mae gwyntoedd mawrion weithiau yn wasnaethgar i ffrwythlonrwydd prennau; felly y mae llygredigaethau a phrofedigaethau i ffrwythlonrwydd gras. Mae y gwynt yn taro yn llymdost ar y pren, yn dyrysu ei ganghenau, yn chwythu ymaith ei flagur, yn ysgwyd ei wraidd, ac yn bygwth ei lwyr ddystrywio, ond trwy hyn y mae y ddaiar yn cael ei rhyddau o'i amgylch, a'r pren yn gwreiddio yn ddyfnach, yr hyn sydd yn ei wneuthur yn fwy ffrwythlawn, er na's dwg ffrwyth gweledig hyd yn mhen yspaid ar ol hynny. Mae yr enaid yn cael ei amharu yn ddorfawr yn rhuthriadau profedigaeth a llygredigaeth arno; ond yn y cyfamser y mae efe yn lleddu ei wraidd yn ddireglaidd mewn gostyngeiddrwydd, hunan-fieiddiad, mewn llafur ffydd a chariad gwaadodol, am y gras hwnw, trwy ba un y mae sancteiddrwydd mewn gwirionedd yn cynnyddu; ac fel hyn parottoir y ffordd i ffrwythlonrwydd gweledig mewn amser a ddaw: canys y mae Duw, yr hwn yn ei anfeidrôl ddoethineb sydd yn llywio holl fywyd gras trwy ei Ysbyrd, yn cyfinewid ei weithrediadau yn y fath fodd, fel nad yw yn hawdd eirhain ei lwybrau. Hwyrach fod gwaith gras wedi ei amlygu ei hunan yn fawr yn y serchiadau; ac am hynny y mae rhai yn teimlo parodrwydd mawr i, a hyfrydweh mawr mewn dyledswyddau sanctaidd; canys y mae y serchiadau yn fywiog yn gyffredin yn ienenetyd proffes: ond e all yr Arglwydd weled yn dda droi ffrydian gras i ryw gyfeiryd arall. Efe a wel fod yr ymarferiad o ostyngeiddrwydd, duwiol dristweh, ac ymrystoriadau dyfal a'r profedigaethau yn fwy angenrheidiol: gan hynny efe a droffu ei orchwyliaethau yn y fath fodd, trwy gystuddiau, profedigaethau, neu ryw amgylchiadau yn oes y Cristion, fel y bydd iddo gael gwaith newydd i'w wneyd, ac felly y byddo i'w ras gael ei droi at orchwyl newydd. Ac yn hyn, e ddichon na chanfyddant yr un teimlad bywiog yn eu serchiadau a chynt; am ba achos y maent yn barod i benderfynu fod eu gras yn adfeiliedig, pan mewn gwirionedd

y mae y gwaith o sancteiddaad yn ffynnu, ac yn cael ei ddwyn yn mlaen yn llwyddiannus.

(3.) Addefir fod adfeiliadau mawrion ar ras a sancteiddrwydd, yn cymeryd lle mewn amryw heronau, a hynny am dymhor maith. Mae tystiolaethau digonol o hyn yn yr Ysgrythyrau, a chadarnheir yr unrhyw yn helaeth trwy brofiadau ein lles bresenol. Gau hynny, a ddywedem ni nad oes gwir sancteiddrwydd lle y mae y cyfryw adfeiliadau i'w canfod? Na atio Duw! ond yn hytrach, nyni a ddylem chwilio pa fodd y mae hyn yn cymeryd lle, gan ei fod mor anghysson i'r cynnydd graddol ar sancteiddrwydd, am yr hwn y soniasom o'r blaen. Sylwer gan hynny, fod yr adfeiliadau hyn yn achlysurol, ac allan o drefn natur; anhwylderau ein cyflwr ysbrydol ydynt, wrth y rhai ni's dylid ei fesur. A ydych chi yn farwaidd ac oeraidd mewn dyledswyddau, yn gyndyn i weithredoedd da, yn ddiofal am eich calonnau, ac yn gogwyddo at y byd? Nid yw y pethau hyn yn perthynu i'r cydwr o sancteiddaad, ond clefydau, ac anhwylderau yn eich cyfansoddiad ysbrydol ydynt; ac er mai gwaith yr Ysbryd Glan, fel yr achos effeithiol o honaw, yw ein cynnydd mewn sancteiddrwydd, eto y mae yn waith i ninnau hefyd mewn ffordd o ddyledswydd. Efe a rag-nododd i ni pa beth a ddysgwylia ef oddiwrthym mewn trefn i ddygiad y gwaith yn mlaen yn rheolaidd hyd berffeithrwydd, esgeulusiad o'r hyn, a bair attalfa ar ei gynnydd; ond os coledawn ni unrhyw ymarferiadau pechadurus, yn enwedig pan fyddont yn adnabyddus, ac yn fynych, e fydd dirywiad cyffredinol. Mae afiechyd mewn unrhyw ran adfywiol o'r corff, nid yn unig yn gwannychu y rhan hono, ond yn llygru yr holl gyfansoddiad; felly y mae meithrin unrhyw chwant neillduol, yn llygru yr holl iechyd ysbrydol, ac yn gwannychu yr enaid yn holl ddyledswyddau ufudd-dod. Heblaw hynny, y mae rhyw bethau yn ofynol oddiwrthym fel y ffynno sancteiddrwydd; megys yr arferiad dyfal o'r moddion a'r ordinhadau gosodedig i'r perwyl hynny; cyflawniad priodol

o'r dyledswyddau gorchymynedig, yn eu tymhor cyfaddas; yn nghyd a pharodrwydd i roddi pob gras neillduol ar weithrediad yn yr amgylechiadau priodol iddo; ac os esgeuluswn ni y pethau hyn, heb ofalu am y moddion na'r dyledswyddau, nac am roddi gras ar weithrediad priodol, nid rhaid i ni ryfeddu os gwelwn ein hunain yn nychu ac yn adfeilio; i.e., "yn barod i farw."

Wedi amddiffyn y gosodiad yma, ychwanegaf sylw byr mewn ffordd o addysg oddiwrtho.

Os ydyw sancteiddrwydd y cyfryw waith cynnyddawl yn ei natur ei hunan; os amean yr Ysbryd Glan yw bod iddo gynnyddu mwy fwy trwy yr arferiad o foddion, yna dylem niunau barhau yn ein diwydrwydd i'r un dyben a bwriad. Gofynir i ni roddi cwbl ddiwydrwydd i ychwanegu neu gynnyddu gras, (2 Pedr 1. 5.) ac nid hyny yn unig, ond dangos yr un diwydrwydd hyd y diwedd, Heb. 6. 11. Os llacsu dwylaw a wnawn ni, neu esgeuluso ein dyledswydd, ni's dygir y gwaith o sancteiddüad yn mlaen yn ffordd gras. Y mae tri pheth yn peri fod rhai yn esgeuluso y ddyledswydd yma.

1. Tyb ryfygus eu bod eisoes yn berffaith. Mae rhai yn ymhonni o hyn mewn hunan-dyb falchaid ac ynfyd, dinystriol i holl natur y ddyledswydd o sancteiddrwydd efengylaidd, yr hyn o'n tu ni sydd yn gynnwysedig yn ein cydsynied ewyllysgar â'r gwaith grasol a ddygir yn mlaen hyd y mesur appwyntiedig i ni. Os ydyw hyn wedi ei gyrhaeddyd eisoes, dyna ben ar bob ufudd-dod efengylaidd, a dynion yn dychwelyd at y ddeddf drachefn er eu dystryw. Gwel Phil. 3. 12—14. Dyru yr apostol ddarluniad godidog o natur ein hufudd-dod yn y geiriau crybwylledig. Ymwrthodir â'r dyb o berffeithrwydd dibechod yn y fuchedd hon, fel peth annghyraeddadwy. Y dyben yr ameenir atto, yw gwynfydedigrwydd a gogoniant: a'r ffordd atto yw, parhau i ddylfal ddilyn, ymwithio ac ymestyn tuag atto: a hyny gyd â'r diwydrwydd mwyaf.

2. Tybiaeth ffol, gan ein bod mewn cyflwr o ras, na's

rhaid i ni fod mor bryderus (*solicitous*) yn bresenol, yn nghyleh manylrwydd sancteiddrwydd, ag oeddym gynt, pan yn amheus am ein cyftwr. Ond, os ydyw y dyb yma yn ffynnu mewn neb, ac yn cael dylanwad arno, y mae ganddo achos dwys i amneu, a gafodd efe ras erioed ai peidio. “Y dyb hon nid yw oddiwrth yr hwn a’n galwodd ni.” Nid oes beiriant mwy effeithiol yn nwyllaw Satan i’n cadw oddiwrth sancteiddrwydd, ac ni’s gall un meddwl gyfodi yn y galon ddynol mwy gwrthwynebol i natur gras, am ba achos yr ymwrthodai Paul a’r cyfryw feddwl gan ei ffeiddio, Rhuf. 6. 1, 2.

3. Blinder a llesgedd, yn deillio oddiar wrthwynebiad. Mae rhai yn cael cymmaint o anhawsder yn, a gwrthwynebiad i sancteiddrwydd, oddiwrth lygredigaethau, temtasynau, a thrasferthion y byd, fel y maent yn barod i lewygu a digaloni. Ond y mae cynnifer o annogaethau calonogawl i’r cyfryw bersonau yn yr Ysgrythyrau, fel na’s amcanwn ni ymhelaethu arnynt yma.

PEN. III.

Credinwyr yn unig wrthddrychau sancteiddäad, a deiliaid sancteiddrwydd.

Yr hyn yr ydym i ymofyn iddo yn nesaf, ydyw deiliaid personol y gwaith hwn o sancteiddäad, neu, pa fath bersonau a wneir yn sanctaidd. Am y rhai hyn, credinwyr ydynt oll, a chredinwyr yn unig. Y rhai oll ydynt yn credu yn ddifffuant yn Nuw, trwy Iesu Grist, a sancteiddir, ac nid neb arall. Drostynt hwy, a hwy yn unig, y mae ein Iachawdwr yn gweddïo am y gras hwn, “Sancteiddia hwynt trwy dy wirionedd,” Ioan 17. 17; ac y mae hyn yn addewid:—“Yr hwn sydd yn credu ynof fi, megis y dywedodd yr ysgrythyr, afonydd o ddwfr bywiol a ddylifant o’i groth

ef. A hyn a ddywedodd efe am yr Ysbryd, yr hwn a gaf y rhai a gredent ynddo ef ei dderbyn," Ioan 7. 38, 39.

1. "Heb ffydd, amhosidd yw rhynghu bodd Duw," Heb. 11. 6. Y mae sancteiddrwydd, pa le bynnag y byddo, yn rhynghu bodd Duw; ac mae hynny, y mae yn amhosidd i ni fed yn gyfraineg o sancteiddrwydd heb fed yn fforddennol ar ffydd. Yr hyn oll a rhynghu fodd i Eiddw ynni, yw ein sancteiddrwydd, neu ryw ran o honau; ac y mae yn gynnwys eidd yn bennef mewn gwrthwynebiad i'r hyn oll a'i hanfoddia ef. Mae yr hyn oll a erchynnwys ef yn ei foddhau, a'r oll a wabarddi ef yn ei anafddiadau; ac y mae ein sancteiddrwydd ninnau yn erchynnwys eidd a'r ffordd i'r naill, a gwrthwynebiad i'r llall. Gan hynny, y mae yr apostol yn dangos fed yn amhosidd i n.b. bodau credinwyr feddu dim a berthyna mewn gwirionedd i'r sancteiddrwydd hwn.

2. Tystia Crist Iesu ei hunan mai trwy ffydd ynddo ef y sancteiddir dynion.—"Tel y derbyniont fadderant pechodau, a chyfran yn mysg y rhai a sancteiddiwyd trwy y ffydd sydd ynof fi," Act. 26. 18. Pe buasai anghyw ffordd neu foddion arall, trwy ba un y gallasai dynion gael eu gwneyd yn sanctaidd, ni buasai ef yn ei gyfyngu i'r ffydd sydd ynddo ef.

3. Ffydd yw yr achos offerynol o'i sancteiddiad. Mae Duw yn puro ein calonau trwy ffydd, Act. 15. 9, ac nid un ffordd arall; a lle nid yw y galon yn cael ei phuro, nid oes yno ddim sancteiddrwydd. Nŷs gall yr holl ddyledswyddau sydd yn y byd, beri cyfrif yn sanctaidd, yr hwn na's purwyd ei galon; ac nid all un o'r cyfryw ddyledswyddau fod yn sanctaidd eu hunain; canys "i'r rhai halogedig nid pur dim." "Ufudd-dod ffydd," yw yr holl ufudd-dod a gymeradwyir gan Dduw; o ffydd y deillia, a thrwyddi y'i bywioceir. Felly y dywedir hefyd, "Y rhai ydych trwyddo ef wedi credu yn Nuw, gwedi puro eich enidiau, gan ufuddhau i'r gwirionedd trwy yr Ysbryd," 1 Pedr 1. 21.

4. Mae pob gras ar y dechreu wedi ei ymddiried yn, a chyda Iesu Grist. Gan fod delw Duw wedi ei chelli yn Adda, pa arlwy bynnag a wnaed tuag at adferu hono, y mae wedi ei drysori ynddo ef fel yr ail Adda. "Rhyngodd bodd i'r Tad drigo o bob cyflawnder ynddo ef, fel y derbyn- iem ni o'i gyflawnder ef, y gras a'r cas;" ac ni's derbyn- iwn ni ddim oddiwrtho ef, ond trwy rinwedd i perthynas, neu undeb âg ef. "Megys na all y gangen ddwy a wyth o boni ei hunan, onid crys yn y wiewydd; felly ni ellwch chwith- au onid arhoswch yn eiddi." Ac anhwg yw mai trwy ffydd yn unig y mae trigo ynddo ef, heb yr hyn ni's gallan dder- byn dim oddiwrtho ef, ac o ganyriad ni's gallir ein gwn- euthur yn gyfrannogion o sancteiddrwydd yn y mesur llei- af. Gan hynny, y mae yn anhwg anwadadwy, mai credin- wyr yn unig ydynt yn sancteiddiedig a phuredig.

A thrwy hyn nuni a allwn gael allan amryw gam gym- eriadau niweidiol gyda galwg ar hyn, mewn barn ac ymar- feriad; canys y mae rhai a fynent gario sancteiddrwydd tu hwnt i derfynau perthynas neillduol â Christ, neu y berth- ynas hono tu hwnt i'r unig rwybryn o boni, yr hwn yw ffydd: canys hwy a fynent nad yw yn ddim mwy na gon- estrwydd moesol, neu rinwedd; ac felly ni's gallant ag un math o degweh, ei wadu i'r paganiaid hynny a ymestynasant tuag atto yn ol goleuni natur, a pha angen gan hynny sydd am Iesu Grist? Canmolaf rinweddau moesol, can belled ag y dylai un dyn eu canmawl, ac yr ydwyf yn sicr nad oes gras yn un man lle nad ydynt hwy; eto ni's gwn pa beth a ffieiddiaf yn fwy, na chynnyg gwnethur ein sanct- eiddrwydd i synu o ddim na's byddo yn ddeilliedig o Grist. Mae y cyfryw ddychymyg yn ameanu i ddiorseddu Crist o'i ogoniant, ac i ddymchwelyd yr efengyl.

Mae craill yn myned lawer yn mhellach. Meddant ryw syniadau o dda a drwg wrth oleuni natur; gwelheir y rhai hyn, trwy argyhoeddiadau y ddeddf, a chynnyrchant eff- eithiau mawrion; canys lle y byddo yr enaid wedi ei ar- gyhoeddi yn drwyadl o bechod, ni's gall lai nac ymofyn

am waredigaeth. Dwysëir yr argyhoeddiadau hyn yn ychwanegol yn ol y moddion gwybodaeth a fwynhäo dynion, neu y cyfeiliornadau a'r ofergeochion a gofleidiont. Ac o'r olaf y deillia penydiau, addunedau, ymattaliadau anorchymynedig, a chyflawniadau poenus eraill. Lle byddo y goleuni a dderbynir yn gyffredin yn ol gwirionedd, parir i ddynion ymroddi i ddiwygio yn eu hymarweddiad, i lusogi eu dyledswyddau, i ymattal oddiwrth lawer o bechodau, ac i wneuthur profïes selog o grefydd yn y naill ffordd neu y llall. Gall y cyfryw bersonau feddu gobeithion cryfion eu bod yn sanctaidd, gallant ymddangos i'r byd fel pe baent felly, a bod yn gymeradwy yn eglwys Dduw fel y cyfryw, ac eto fod yn ddyleithriad trwyadl i wir sancteiddrwydd ciengylaidd; a'r achos pa ham, yw, eu bod wedi ei gam gymeryd yn y sylfaen; a chan eu bod, heb geisio yn gyntaf ran yn Nghrist, wedi adeiladu eu tŷ ar y tywod, efe a syrth mewn amser trallod a chyfyngder.

Gan hyny, bydded i'r sawl ydynt wedi eu hargyhoeddi mewn mesur o'r angenrheidrwydd am sancteiddrwydd, ddoeth ystyried y pethau hyn. Hwyrach eu bod wedi bod yn llafurio yn galed mewn dyledswyddau ydynt yn perthynu iddo mewn modd arbenig; eu bod wedi gwneuthur, ac wedi goddef llawer o bethau er ei fwyn, ac e ddichon eu bod yn meddwl na's mynent er y byd fod yn mysg rhai ansanctaidd yn y dydd diweddaf. Gall mai dyma gyflwr llawer o ieuencetd a gychwynasant ffyrdd crefydd yn ddiweddar: ac e ddichon mai felly y mae gyd ag eraill y rhai ydynt wedi bod yn dilyn ar ol cyfiawnder yn ffordd dyledswydd er's blyneddau; ond, dylid sylwi, mai anfynych iawn y mae dyledswyddau ufudd-dod yn cael eu teimlo yn fwy esmwyth a hyfryd gan y cyfryw rai nac oeddynt ar y dechreu; ond yn hytrach y maent yn myned fwy-fwy blinderog o ddydd i ddydd. Heblaw hyny, nid ydynt hwy byth yn cyrhaedd boddlonrwydd yn yr hyn a wnelont; ond y mae rhyw beth yn cisiau o hyd; ac am hyny y mae y cyfryw rai yn gwrthgilio yn aml; ond yr hyn sydd waeth eto, ni fydd yr hyn oll a wnaethant neu a

allant ei wneuthur ar y sail yma o un cyfrif; ond derfydd am dano gyda hwy yn y dydd mawr. Os mynem ni warchawd rhag y drygau hyn,—os mynem ni gael sancteiddrwydd gwirioneddol, cynnyddol, a thragywyddol, gofalwn yn gyntaf oll am feddu perthynas ag Iesu Grist, heb yr hyn ni's gellir byth ei feddu.

A gall hyn wrthdaraw y gwaradwyddiadau a gyfodir gan rai am yr athrawiaeth o gyfiawnäad rhad trwy gyfrifiad o gyfiawnder Crist; canys â'r haerllugrwydd mwyaf digywilydd y cyfodir dadwrdd yn erbyn y rhai oll a am-dditfynant y fath athrawiaeth, fel pe dysgent fod iachawdwriaeth yn gyrhaeddadwy trwy gyfrifiad allanol yn unig o gyfiawnder, tra fyddo y rhai a achubir felly yn arian ac ansanctaidd, neu yn esgeulus o ddyledswyddau cyfiawnder ac ufudd-dod; canys y mae noethder haerllugrwydd y cabledl yma, yn ddigon eglur oddiwrth hyn, sef, Megys yr ydym ni yn homi fod sancteiddäad a sancteiddrwydd yn perthyn yn neillduol i'r credinwyr cyfiawnhäol, felly yr ydym yn dysgu mor gadarn fod y cyfryw rai yn cael eu sancteiddio yn anffaeledig.

Gan fod yr holl gredinwyr, a neb ond credinwyr yn cael eu sancteiddio, y mae yn gweddu i ni ymofyn yn nesaf pa beth ynddynt a sancteiddir, neu pa beth yw deiliad y gwaith hwn; canys nid rhyw enw gwag ydyw, ac nid rhyw weithred ebrwydd a darfodedig, neu unrhyw restr o weithrediadau yw yr hyn y dadleuwn drosto. ond yr hyn sydd yn meddu bodoliaeth wirioneddol, a thrigias wastadol ynom. Deiliad y sancteiddäad yma yw holl berson y credadyn, neu natur pob credadyn yn drwyadl; ac yn awr y mae yn ofynol i ni brofi hyn.

1. Crewyd ein natur yn drwyadl ar y dechrau ar ddelw Duw. Dygai yr holl enaid dynol, yn uniondeb ei holl alluoedd y ddelw hon arno. Yr oedd y corff dynol hefyd, nid o ran ei luniad a'i wasanaeth naturiol, ond fel rhan hanfodawl o'n natur yn gyfrannogawl yn nelw Duw, trwy gyfrannogiad o gyfiawnder gwreiddiol.

2. Trwy ddyfodiad pechod i fewn, aurbeithiwyd a chollwyd y ddolw Ddwyfol hon yn hollawl. Mae yr Ysgrythyrr yn darlunio llygiad ein natur yn ei holl alluoedd, ein meddyliau, ewyllysiau, a serchiadau. Mae gweithrediadau cyntaf y galluoedd hyn yn ein meddyliau a'n dybhyngion yn ddrygionus; am hynny y mae holl weithrediadau allanol dynion yn y cyflwr yma yn ddrygionus,—“gweithredoedd anffwythlawn y tywyllwch.” Mae y corff hysyd yn gyfrannog yn yr holl wyrmi hwn; aelodau y corff ydynt weision i aflendid ac anwiredd.

Gan mai dyma ansawdd ein holl natur, rhaid fod sancteiddiad, yn yr hyn y cynnwysir ei hadgyweiriad, yn perthynu i'r oll o honi yn yr un modd.

1. Am hynny y'i gelwir Y dyn newydd: “A gwisgo y dyn newydd, yr hwn yn ol Duw a grëwyd mewn esfiawnder a sancteiddrwydd,” Ephes. 4. 24. Fel y gelwir egwyddor pechod *yr hen ddyn* am ei fod yn feddianuol ar holl alluoedd gweithredgar yr hen ddyn, feily y gelwir **yr egwyddor** yma o sancteiddrwydd, *y dyn newydd*, am ei fod yn feddianuol ar yr holl berson o ran ei weithrediadau a'i ddybenion priodol.

2. Mae y galon yn yr Ysgrythyrau yn cael ei chymeryd am yr holl enaid a'i holl gynheddfau; ac y mae y gwaith hwn o sancteiddiad, nid yn unig yn effeithio ar y galon; ond yn cynnwys ynddo roddi calon newydd i ni, yn ol addewid y cyfammod.

3. Gwneir crybwylliad neillduol am weithrediad y gwaith hwn ar ein beneidiau a'n cyrff, yn nghyd a'u galluoedd a'u cynneddfau ar wahan. Profais hyn yn barod, wrth ymdrin a'r gwaith o'n hadenedigaeth, yr hwn a ddrygir yn mlaen i'w ddyben priodol yn ein sancteiddiad yn unig.

4. Nid rhaid i ni fyned i ymotyn am brawf o hyn yn mhellach na'r weddi hono o eiddo yr apostol dro y Thessalonïaid, ar yr hon y sylwasom yn nechreu y Traethawd hwn, “A Duw yr heddwech a'ch sancteiddio chwi yn gwbl oll;” hynny ydyw, yn eich holl naturiaethau, neu bersonau; ac

yua y mae efe yn dosparthu ein holl natur i'r ddwy ran hanfodol, sef enaid a chorff; ac yn y cyntaf y mae efe yn ystyried, (1.) yr Ysbryd; (2.) yr Enaid. Wrth yr Ysbryd y deallir y meddwl, neu y gymeddf ddeallawl; ac wrth yr Enaid, y senchiadau, fel yr addo'r yn gyffredin. Gan hynny yr oedd yr apostol yn gweddllo am i'r rhai'n gael eu sancteiddio, a'n enid yn sanctaidd yn gwbl oll; ond nid hyn yw y cwbl. Mae y corff yn rhan hanfodol o'n natur ni; a thrwy uniad cyrff a'n heneidiau y'n cyfansoddir yn bersonau gochafiaethol. Dygwyd y corff yn ddeiliad o lwgr ein natur trwy gyfrannogiad, ac fel hystyrir fel un a'r enaid yn drwyadl yn ei weithred o gyfrannu halogrwydd gwr-eiddiol o rieni i'w plant. Heblaw hynny, y mae yn ddarostyngedig yn bresenol trwy y llygriad yma ar ei gyfansoddiad, i amrywïol dueddiadau eiddolaidd, y rhai ydynt yn annogaethu i bechod. Am hyn hefyd y dywedir fod pechod yn teymasu yn ein cyrff marwol ni; a bod ein haclodau yn weision i amghyfiawnder. Heblaw hynny, y mae corff trwy ei gyfrannogiad yn halogrwydd a chosbedigaeth pechod, y mae y corff wedi ei wneuthur yn agored i lygredigaeth a dinystr; canys trwy bechod y daeth marwolaeth i nawn, ac nid un ffordd arall. Ar yr holl ystyriaethau hyn gan hynny, y mae yn angenrheidiol ar y llaw arall, fod y corff yn gyfrannogawl yn y gwaith hwn o sancteiddäad, a'r rhagorffaint o sancteiddrwydd:—ac felly y mae,—

(1.) Trwy gyfrannogiad; canys ein personau a sancteiddir; ac er mai ein heneidiau ydynt ddeiliaid priodol yr egwyddor o sancteiddrwydd, eto y mae ein cyrff fel rhannau hanfodol o'n natur, yn gyfrannogion o'r unrhyw hefyd.

(2.) Trwy ddylanwad neillduol o ciddo gras Daw arnynt hwy hefyd, can belled ag y mae ganddynt hwy unrhyw ddylanwad i weithrediadau moesol; canys y mae ein cyrff ni yn aelodau i Grist, ac o ganlyniad, dan ddylanwadau grasol odliw'rtho ef fel ein Pen.

(3.) Mae yr Ysbryd Glan yn preswyllo ynom ni yn y gwaith o sancteiddäad, ac am hynny y dywedir fod ein cyrff

ni yn denlau i'r Ysbryd Glan, yr hwn sydd ynom ni: a thrwy hyn y mae aelodau y corff yn dyfod yn arfau a gweision cyfiawnder i sancteiddrwydd; cymhwys i'w defnyddio yn ngwasanaeth sancteiddrwydd, fel rhai wedi eu glanhau a'u sancteiddio i Dduw, a thrwy hyn y'u cymhwysir ac y'u parotioir i gael adgyfodiad dedwydd yn y dydd diweddaf, yr hyn a weithredir trwy Ysbryd Crist, yr hwn a drigai ynddynt, ac a'u sancteiddio yn y fuchedd hon.

Gan hynny, y mae y cwll oll o'n personau yn ddeiliaid y gwaith hwn: ac yn awr, e fyddai yn dda i'r rhai a geisiant osod rhinwedd moesol yn lle sancteiddrwydd efengylaidd, ystyried a ydyw hyn oll yn perthyn i'r cyfryw rhinwedd moesol; a gollod dynion rhag eu trovilo eu hunain â rhyw waith hanerawg mewn argyhoeddiad yn unig, neu gyfnewidiad serchiadau, yn lle y sancteiddrwydd efengylaidd yma. Mynych y dywedir, a hynny yn wirioneddol, y gall dynion gael golodau eu meddyllian, cyffroi eu serchiadnu, a chyflawid llawer ar eu bucheddau, ac eto fod yn fyr o wir sancteiddrwydd. Y prawf goreu a ellir ei wneyd o'r gwaith hwn, sydd trwy ei gyffredindrwydd, o barch ei ddeiliad. Od oes dim yn aros ynom heb ei sancteiddio, fe all pechod osod ei orsedd i fynu yn y fan hono, a chynnal ei arglwyddiaeth yno: ond, lle mae gwaith Ysbryd Duw yn wirioneddol, pa mor amherffaith bynnag y byddo o ran ei radd, eto y mae yn meddiannu yr holl dda, ac nid yw yn gadael yr afael leiaf i lechod, heb fod yn ymryson ag ef yn barhaus.

Yn olaf. Gall dynion weled oddiweth y sylwadau hyn, mor oer yw iddynniadlen eu trwmherau a'u cyflaw oediadau naturiol yn esguis dros eu pechodau; canys y mae y gwir sancteiddrwydd yn cyrhaedd y corff. Mae yn wir nad yw gras yn cyfnewid y cyflaw oediad naturiol yn y fath fodd ag i wneuthur yr hwn oedd lesg ac aflachus, yn iachus a grymus; neu i wneuthur yr hwn oedd o dymher naturiol bruddaidd, yn fywiog, neu y cyffelyb; ond ystyrieryr peibau hyn yn foedal; a'r llin herson fel y mae yn egwyddor

gweithrediadau moesol, ac yn y golygiad hwnw y mae efe yn gweithredu y fath gyfnewidiad ar yr holl ddyn, fel ag i wellhau ei anhwyklerau moesol pechadurus, megis nwyd-wylltedd, ac anghymedrolderau, i'r rhai yr oedd dynion yn fwy tueddol na chytiredin o'r blaen trwy eu tymherau a'u cyfansoddiadau. Mewn gair, oddiwrth ei effeithioldeb ar yr oll o'n natur y gallwn ni gael y prawf sieraf o'i wirfodoldeb. Gan hyny, na haered neb nad yw gras yn cyfnewid natur dyn er esgusodi i ffeoleidd-dra eu nwydau ger bron dynion, ac i'w cadw eu huanain drwg ymostwng ger bron Duw; canys er nad yw yn gwanthur hyn yn anianyddawl, y mae yn ei wneuthur yn ffeawl, fel na byddo y dymher naturiol nwyach yn eu tueddu a'u cymhell i nwydau afreolaidd fel o'r blaen. On ddarfu i ras wellâu y nwydwylltedd, y balchder, y sarngrwydd, a'r anghymedroldeb, y mae tymherau anafael dynion yn eu tueddu iddynt yn fwyaf neillid, nis gwn i pa beth a wnaeth, na pha beth a lesia llawer o gyflawniadau allanol. Mae gras Crist yn peri i'r blaidd drigo gyd a'r oen, a'r llewpart orwedd gyd a'r mŷn: cyfnewidia y dymher greu-lonaf i addfwynder, tynerwch, a thiriondeb; e ianplau o'r hyn ydynt wedi eu llusogi yn y byd.

PEN. IV.

*Halogedigaeth pechod; yn mha beth y mae yn gynnwysedig;
yn ngkyda threfn puredigaeth oddiwrtho.*

Nyni a awn rhagom yn brotond i'w glaro yn mhellach y darluniad a roddwyd o'r blaen o sancteiddiad; a'r peth cyntaf a briodolwn ni i Ysbryd Duw yn hyn ydyw, puredigaeth ein natur oddiwrth naderwydd pechod; ac y mae y puredigaeth hwn yn cael ei briodoli, 1. I Ysbryd Duw, yr han yw y prif eiddo mwyad o'r natur, ac i'r perwyl

yma y mae yr addewid hono, "Taenllaſ amoch ddwaſſr glan, fel y byddoch chi?" Eze. 36. 25. A thrachefu yn Eſa. 4. 4. Pan ddarifo i'r Arglwydd olchi budredd; merched Fien, meirw y pryd barn ac mewn y pryd llosgfa. Tan a dwfr ochdynu y meddion trwy ba rai y glanhedol pob peth yn gyngorol dan y ddaeth; ac fe gydnwris yr Ysbryd Glan, fel yr achos etchydol o bob glanhedol ysbrydol i'r naill a'r llall.

2. Dywedir fod cynhyrnodol a waed Crist at ein heneidiau er ein sancteiddiad gan yr Ysbryd Glan, i fed er ein glanhedol. "Cawodd Crist yr eglwys, er a'i rhoddes ei hun drosti; fel y sancteiddio ei hi a'i glanhau." Eph. 5. 25, 26. "Yr hwn a'i rhoddes ei hun drosti, i'n prynu ni oddiwrth bob meirw, ac i'n parhau i'ni ei hun yn bobl briodol, awyddus i weithredolddi da." Tit. 2. 14. "Pa faint mwy y bydd i waed Crist hono, ddi cydwybedd chw'r oddiwrth weithredolddi meirw, i wasanaethu y Daw byw." Heb. 9. 14.

3. Lle yn harnogir i ymroddedd fel ein dyfodwydd, fe'i darlunir dan y golyg-ddrych o ymlauhaa oddiwrth bechod. "Ymlauhaa, ymlaubeweb." Eſa. 1. 16.—"O Jerusalem, golyb dy galon oddiwrth ddrygioni." Jer. 4. 14.—"Gan fed gwynt yr addewid hono, anwylyd, ymlauhaa oddiwrth bob halogrwydd cnawd ac ysbryd." 2 Cor. 7. 1.

4. Yn gyfawelol i'r addewid hon a'r gorehymynion hyn, ac er cadarniad o horynt, meddion yr ordiniad o fedydd, y moddion olchod o'n darbyniad i Crist, ac o'n profles o'r Eſengyl; y ddauniad mawr o'r golchriad infewnol o ad-enedigaeth. Y mae hyn yn dynodi rhoddiad gweith yn allanol a ffenid y cnawd, i'rwy olebiad allanol a dwfr sylweddol; a'r hyn a gyfateba i'r gyfelybied yw puredigaeth dufewnol ein heneidiau a'n cydwybodau trwy ras yr Ysbryd; hynny yw, dod i heibio gorff pechodau y cnawd. Gan hynny, yn yr egluraad ar y gangen gyntaf hon o'n sancteiddiad, nym a ddangoswn, (1.) Bod halogrwydd ys-

brydol mewn pechod; (2.) Yn mha beth y mae yn gynnwysedig; ac yn (3.) Pa fodd y'i symmudir.

Nid rhaid i ni ymbelaethu ar y peth cyntaf. Yn yr holl ddarluniad a wneir o honaw yn yr Ysgrythyr, ni ddysgir dim mewn perthynas iddo yn fwy, na'i fod yn allan, yn ffaidd, a llawn o halogedigaeth. Y ffaidd-beth a gasêir gan Dduw ydyw; ac fe'i cyffelybir i waed, i glwyfau, gweliâu, gwahanglwyf, newyn, a chlefydau ffaidd: ac nid oes unrhyw olygiad ar bechod, o'r hwn y mae credinwyr yn fwy profiadol na'r golygiad yma. Maent yn canfod mewn pechod yr hyn sydd yn eu llanw â chywilydd, hunan-ffieiddiad, a dwfn ymostyngiad enaid.—Maent yn canfod ynddo, neu ynddynt eu hunain o'i herwydd, annghyfattebolrwydd i sancteiddrwydd Duw, ac anghyfaddasrwydd i fwynddau cymmundeib âg ef. Nid oes dim a geisir ganddynt yn daerach mewn gweddi, na glanhâd oddiwrtho trwy waed Crist; nac unrhyw addewidion yn fwy gwerthfawr yn eu golwg, na'r addewidion am buredigaeth oddiwrtho.

Yn ail. Mae yn rhaid i ni ystyried natur yr halogedigaeth yma. Fe'i cyfrifid gan rai yn euogrwydd: ac am hyny y dywedid fod pechod yn cael ei dynu ymaith pan wnelid iawn dros ei euogrwydd trwy aberthau; ond yn yr Ysgrythyr, fe ddarlunir hefyd y cyfryw halogrwydd tufewnol ag a symmudir ymaith trwy sancteiddâd gweithredol yn unig. Y mae rhai pechodau hefyd i ba rai y perthynna halogrwydd mewn modd neillduol, y rhai a elwir aflendid yn arbenig. "Gochelwch odineb," medd yr apostol; "Pob pechod a wnelo dyn, oddiallan i'w gorff y mae, ond yr hwn sydd yn godinebu sydd yn pechu yn erbyn ei gorff ei hun;" ond aflendid pob pechod o aflendid yn neillduol sydd genym ni mewn golwg.

Halogedigaeth pechod yw y priodolder hwnw a berthynna iddo, trwy yr hyn y mae efe yn hollawl wrthwynecol i sancteiddrwydd Duw; am hyny y dywedir ei fod ef "yn lanach ei lygaid nac y gall edrych ar anwiredd;" ac am hyny y rhoddir y cyngor pwysig hwnw, "Na wnewch

attolwg, y ffeidd-beth hyn, yr hwn sydd gas genyf fi," Jer. 43. 4. Oddiar sancteiddrwydd Duw yn benaf y deillia yr ystyriaeth hono o bechod, a genhedla gywilydd o'i herwydd; am hyny y dywedir fod rhai yn gwrido, yn cywilyddio, ac wedi eu llanw â gwarthddrudd wyneb dan ystyriaeth o'r halogrwydd sydd mewn pechod.

Sancteiddrwydd Duw yw perffeithrwydd ac uniendeb anfeidrôl ei natur; ac y mae efe yn amlygu ei sancteiddrwydd yn yr hyn oll a wna, yn enwedig yn ei Ddeddf, yr hon gan hyny sydd yn sanctaidd, gan ei bod yn cynrychioli ei sancteiddrwydd ef ei hunan; ac am hyny, y mae pa beth bynnag sydd yn wrthwyneb iddi hi, yn wrthwyneb i'w sancteiddrwydd ef. Gan hyny, yr halogedigaeth pechadurus yma, yw y llygriad, yr anhrefn, a'r gwyrni cywilyddus sydd ynddo gyda golwg ar sancteiddrwydd Duw fel y'i darlunir yn y ddeddf.

Mae pechod naill ai yn wreiddiol ai yn weithredol. Pechod gwreiddiol yw anghydffurfiad greddfôl ein natur â sancteiddrwydd Duw; ac yn ein pechod gweithredol, y mae ein anghydffurfiad â Duw a'i sancteiddrwydd, fel y'i gosodir allan yn ngorchymynion ei ddeddf. Gan hyny, y mae natur pob pechod yn gynwysedig yn ei anghydffurfiad a'r rhêol. Gellir ystyried yma mewn perthynas i'r rhêol hon, (1.) Fel y mae yn cynnwys ynddi amlygiad o awdurdod Duw, yn ei gorchymynion a'i gosodhau; ac am hyny y mae euogrwydd yn ddilyn pob pechod, a'r euogrwydd hyny yn cymyrchu ofn. Felly y dywedai Adda mewn canlyniad i'w gamwedd cyntaf, "Dylais a glywais, ac mi a ofmais." (2.) Y mae y gyfraith yn gosod allan sancteiddrwydd Duw; am hyny y mae mewn pechod anghydffurfiad neillduol â sancteiddrwydd Duw: a hyn yw ei ffeidd-dra; yr hyn a ddilyniir yn anysgareddig â chywilydd; felly y dynodai Adda ei synied o halogrwydd ei bechod; yr oedd efe wedi ei lanw â chywilydd. Dyna drefn y pethau hyn; Duw, yr hwn yw gwrthddrych ein hufudd-dod, yw y Ddeddf-roddwr goruchaf; ac efe a argraffodd ei awdurdod a'i sancteiddrwydd ar ei ddeddf. Y

mae pechod gyda golwg ar ei awdurdod ef yn cael ei ddilyn âg euogrwydd; ac y mae hyn yn ngbydwybod y pechadur yn cynnyrchu ofn; a chyda golwg ar sancteiddrwydd Duw, y mae yn cael ei ddilyn âg atfendid neu halogrwydd; ac y mae hyn yn cynnyrchu cywilydd. Gau hyny, dyma halogrwydd pechod, yr hwn a dynir ymaith yn ein sancteiddaad.

Ac y mae halogrwydd gwirioneddol, ond ysbrydol yn hyn; yr hyn a gydmerir i, ac a gyferbynir â phethau ydynt felly mewn ystyr anianol. "Nid yr hyn sydd yn myned i mewn i'r genau (sef bwydydd o unrhyw fath) sydd yn halogi dyn," medd ein Hiachawdwr, "ond yr hyn sydd yn dyfod allan o'r galon;" hyny ydyw, mewn modd ysbrydol, gyda golwg ar Dduw, ei ddeddf, a'i sancteiddrwydd; ac megys y dysgir euogrwydd pechod i ddynion trwy eu hofn eu hunain, felly hefyd y dysgir halogrwydd pechod iddynt trwy eu cywilydd eu hunain. Ein dysgu yn hyn yw un dyben i'r Ddeddf a'r Efengyl.—Yn athrawiaeth y ddeddf, gyda'i hawdurdodiad a'i melltith, yn nghyd a sefydliad aberthau i wneuthur iawn dros bechod, y darluniodd Duw natur euogrwydd a'r feddygyniath rhagddo. Trwy yr unrhyw ddeddf, a thrwy sefydliad amryfal ordinhadau er puredigaeth, a hefyd trwy benderfynu amryw bethau yn halogedigachau seremonïal, efe a amlygodd natur atfendid, a llwybr gwaredigaeth oddiwrtho. I ba ddyben yr oedd cynnifer o fwydydd a diodydd, cynnifer o anhwylderau naturiol, cynnifer o ddamweiniau allanol, megys cyffwrdd â'r marw, a'r cyffelyb, yn cael eu hystyried yn achlysuron o atfanaad crefyddol dan y ddeddf? Onid i'n dysgu ni am halogrwydd ysbrydol pechod; ac i'r perwyl hyny, yn nghyd ag i amlygu gwaredigaeth oddiwrtho, y sefydlwyd ordinhadau y puredigaeth? y rhai gan eu bod yn allanol, a burent oddiwrth atfendid allanol: ond dysgid a rhag gysgodid pethau tufewnol ac ysbrydol trwy hyny. Iē, y mae yr halogrwydd yma mor annysgaredig oddiwrth bechod, a chywilydd oddiwrth halogrwydd, fel pa le bynnag y byddo

teimlad o bechod, y mae hefyd deimlad o'r aflendid yma yn nghyda chywilydd. Nid oedd hyd yn nod y Paganiaid yn ddi deimlad o'r halogrwydd yma; a hyn a barai eu holl drafferthion gyd a'u puredigaethau, eu golechiadau, eu haberthau, a'u defodau cyfriniawl.

Yn bresenol y mae yn gweddu i ni ymholi i'r rhesymau pa ham y mae pechod y fath halogrwydd ar ein natur, a pha ham y mae cywilydd mor anysgaredig oddi wrtho; ac i'r perwyl yma, yuni a allwn sylwi,

(1.) Bod prydferthwech ysbrydol yr enaid yn gynnwysedig yn ei gydffurfiad a Duw. Mae gras yn teccau. Am hyny y dywedir fod Crist yn deccach na meibion dynion, a hyny, o herwydd fod gras wedi ei dywallt ar ei wefusau; ac wedi i'r eglwys gael ei haddurnaw â'i ras ef, efe a ddywedai am dani ei bod yn deg ac yn hawddgar. Yr oedd y tegwech yma ar y dechreu yn gynnwysedig yn nelw Duw yn om ni, yr hon a gynnwysai holl drefn, cyssondeb, a chymmesuredd ein natur yn eu holl gynheddfau a'u gweithrediadau. Gan hyny, y mae aflunieiddrwydd mewn pechod, neu y mae efe yn dwyn brychau, difwyniadau, a chrebychiadau ar yr enaid; a hyn yw yr aflendid a'r halogrwydd perthynol iddo.

(2.) Sancteiddrwydd yw anrhydedd ein beneidiau. Y mae yn eu gwneuthur yn wir ardderchawg; canys y mae pob rhyw anrhydedd yn gynnwysedig mewn dynesäad at yr hwn sydd yn unig ffynhonnell a meddiannydd ar yr hyn a ellir ei alw yn anrhydedd. Trwy sancteiddrwydd yn unig y cyrhaeddwn ni hyn, neu trwy y ddelw Ddwyfol hōno yn mha un y'n crewyd, ac am hyny y mae pechod yr hwn sydd yn wrthwyneb i sancteiddrwydd, yn wael ac anrheilwng, yr unig beth brwnt mewn natur ydyw; am hyny y dywedir am rai pechaduriaid mawrion, eu bod wedi ymlostwng hyd uffern; ac oddieithr fod dynion wedi caledu yn ddirfawr, hwy a fyddent yn deimladwy yn eu cydwybodau eu hunain o'r darostyngiad yma trwy bechod. Pan fyddo llygaid lynion yn agored i weled eu noethni eu hunain, y

maent yn gweled y fath ddiffeithder, bryntni, a ffieidd-dra mewn pechod, hyd onid ydynt fel rhai dynion dan ryw anhwylddeb atgas, na's gallant oddef yr olwg ar eu gweliâu eu hunain. Ië, ni's gall tafod draethu yr olygfa y mae enaid crediniol yn ei gael ar aflendid pechod ar gyfer sancteiddrwydd Duw.

Ac yn awr, y mae yr halogedigaeth pechadurus, cywilyddus yma, naill ai yn reddfawl ai yn weithredol. (1.) Yr hyn sydd reddfawl yn holl gynmeddfau ein heneidiau wrth natur; y maent oll wedi ymlygru yn gywilyddus; ac am hyny yr ydym ni wrth natur yn hollawl aflau. (2.) Yr hyn sydd weithredol yn holl weithrediadau ein cynmeddfau halogedig; canys bydded unrhyw bechod o'r natur y byddo, y mae halogrwydd ynddo. Am hyny y mae yr apostol yn ein hannog i ymlanhau oddiwrth bob halogrwydd, enawd ac yspryd; y pechodau ydynt dufewnol ac ysprydol, megys balchder, hunan-gariad, cybydd-dod, aunglhrediniaeth, ynt yn meddu halogrwydd yn nglyn â hwy mor wirioneddol a'r rhai ydynt gnawdol ac anianol; a chan belled ag y mae yr anhwylddeb yma yn ymgymmysgu â'n dyledswyddau gorau, y mae yn ein gwneuthur ni a hwythau yn aflau. "Yr ydym ni oll megis peth aflau, ac megis bratiaau budron yw ein holl gyfiawnderau ni."

Mae yr aflendid hwn fel y mae yn reddfawl, yr un faint yn mhob dyn yn eu ganedigaeth i'r byd; ond gyda golwg ar bechodau gweithredawl, y mae amryfal raddau yn perthynu iddo. Pa fwyaf a fyddo pechod o ran ei natur neu ei amgylehiadau, mwyaf yw ei halogrwydd, am ba achos ni's darlunir unrhyw bechod dan gyfryw ddynodiadau o ffieidd-dra âg eilum-addoliaeth, yr hwn yw y pechod mwyaf. Neu, y mae mwyhaad ar y ffieidd-dra pan fyddo yr holl berson wedi ymalogi, fel trwy y pechod o odineb; ac fe'i hychwanegir trwy baräad mewn pechod befyd, trwy yr hyn yr ychwanegir at ei halogrwydd bob dydd, yr hyn a elwir, "Ymdreiglo yn y dom."

Ni's cyffyrddais ond yn gynnul iawn yn yr holl draethawd hwn â'r ystyriaeth yma o bechod, yr hyn a ddysgir

mor fynych yn yr Ysgrythyrau, canys megys yr oedd rhyw gyfeiriad at hyn yn yr holl sefydliadau cyntaf o addoliad Dwyfol: felly y mae y gwrthodiad olaf o bechaduriaid gwrthnysig a grybwyllir yn yr Ysgrythyr, "Yr hwn sydd frwnt bydded fiwnt eto;" ac mewn trefn i ddefnyddio y golygiad yma ar bechod, er cael golwg ar natur sancteiddrwydd, nuni a allwn sylwi ar y tri peth canlynol eto:—

(1.) Lle mae yr aflendid yma yn aros heb ei dynu ymaith, nid oes, ac ni's gall fod gwir sancteiddrwydd; canys y mae yn llwyr wrthwyneb iddo; ein bansancteiddrwydd ydyw. Addefaf, nad yw yn cael ei dynu ymaith yn berffaith o neb yn y byd hwn; ac y mae y rhai ydynt wedi eu gwir sancteiddio, yn dwys deimlo arhosiad gweddillion o honaw ynddynt; ond y mae y gwaith o'i dynu ymaith yn egwyddorol, a gwirioneddol, yr hyn sydd yn hanfodawl i sancteiddrwydd, wedi ei ddechreu, ac yn cael ei ddwyn yn mlaen, er nad hyd berffeithrwydd yn y fuchedd hon.

(2.) Oddieithr i'r aflendid yma gael ei olchi ymaith, ni's deawn byth i fwynäad o Dduw. Nid a i mewn i'r Jerusalem Newydd ddim aflan nac yn gwneuthur ffeidd-dra. Nid yw tybied y gellid dwyn pechadur aumhuredig i fwynäad gwynfydedig o Dduw, yn ddim angen na dymchwelyd y Ddeddf a'r Efyngyl, a dywedyd fod Crist wedi marw yn ofer. Gan hyny, y mae cael tynu ymaith y pechod o'r un pwysfawrogrwydd i ni, ag iachawdwriaeth dragywyddol ein heneidiau.

(3.) Yr ydym ni yn analluog o honom ein hunain, heb gymhorth neillduol yr Ysbryd Glan, i'n rhyddau ein hunain, oddiwrth yr halogrwydd hwn. Mae yn wir ei fod yn cael ei fynych ofyn genym ni fel ein dyledswydd. Gorchymynir i ni ymolchi ac ymlanhau oddiwrth ein pechodau, a'r cyffelyb; ond nid yw yr ymadroddion yma yn dynodi gallu ynom ni ein hunain i gyflawni yr hyn a ofynir genym; ond trwyddynt fe'n dysgir, fod pa beth bynnag a weithia Duw ynom yn ffordd ei ras, yn cael ei ofyn genym mewn ffordd o ddyledswydd; ac er ei fod ef yn ei wneuthur ynom, eto

y mae efe yn ei wneuthur drwom ni hefyd; fel y mae yr un gwaith yn weithred ei Ysbryd ef, a'n hewyllysiau ninau wedi eu rhoddi ar weithrediad ganddo ef. Nid ydym yn alluog trwy unrhyw ymdrechïadau o'r eiddom ein hunain i'n glanhau ein hunain oddiwrth yr halogrwydd yma. "Os ymolchaf mewn dwfr eira," medd Job, "ac os glanhaf fy nwyllaw yn lân, eto ti a'm trochi yn y pwll, a'm dillad a'm ffieiddiant." Gellir defnyddio moddion trwy yr hyn y gellid gwneyd ymddangosiad o lanhâd, ond pan ddeuir i brofi pethau yn ngwydd Duw, gwelir fod y cwbl yn ffiaidd ac aflan. Ac megys y dywedodd y proffwyd, "Pe byddai i ti ymolchi â dwfr nitr, a chymeryd i ti lawer o sebon; eto nodwyd dy anwiredd ger fy mron, medd yr Arglwydd Dduw." Metha y moddion glanâd tebycaf i fod yn effeithiol, yn ein barn ni, er eu lluosogi, ag ateb y dyben i hyn. Sonia rhai gryn lawer am olchi ymaith eu pechodau trwy ddagrau edifeirwch; ond y mae yr edifeirwch a ddarlunir yn yr ysgrythyrau o natur dra gwahanol, ac wedi ei fwriadu i ddyben gwahanol. Yr oedd gosodiadau y ddeddf yn annigonol o honynt eu hunain i'r perwyl yma; effeithient hwy i buredigaeth y cnawd oddiwrth aflendid deddfol; ac ni's gallent fyned ddim yn mhellach o honynt eu hunain, yn unig hwy a rag arwyddent yr hyn y glanhair pechod yn wirioneddol drwyddo. Mae difwyniad pechod yn rhŷ ddwsu i'w symmud trwy unrhyw ordinadau allanol; am ba achos y darfu i Dduw, gan ymwrthod â hwy oll mewn ystyr, addaw agor ffynnon arall i'r perwyl hyny, Zech. 13. 1.

Gan hyny, gweigion a disylwedd hollol yw yr holl gynorthwyon hyny a ddyfeisiodd yr eglwys babaid. Maent hwy yn deimladwy o ddifwyniad pechod; ond yn anwybodus am yr unig foddion i gael ymwared oddiwrtho; ac megys yn y cyfiawnâd nid ymostyngant i gyfiawnder Duw, felly yn y sancteiddâd, gan eu bod yn ddieithr i waith Ysbryd y gras, ac i effeithioldeb gwaed Crist, y maent yn ceisio gosod i fynu eu dychymmygion eu hunain.

Felly, hwy a fynent fod holl aflendid ein natur yn cael ei olchi ymaith trwy fedydd, ac wedi cael allan lwybr mor rwydd i ymadael âg aflendid pechod gwreiddiol, mor rhwydd ag y gall dyn newid ei ddillad pan fyddont yn sudron, hwy a ddychymmygasant lawer o ffyrdd, trwy barai y gellir (yn ol eu tyb hwy) symmud ymaith halogrwydd pechodau gweithredol. Megys taenellu y dwfr sanctaidd, cyffesu i'r offeiriail, penydiau, &c., y rhai y tybir eu bod yn rhyfeddol o effeithiol; ac yn wir, y drefn o gyffesiad, yw y ddyfais fwyaf effeithiol i daraw ar dueddiadau y enawd, a amlygwyd i'r byd erioed; canys megys nad oes dim mor gyfaddas i lesion enawdol yr offeiriail, nac yn ddiogelu eu bri yn well iddynt, er mor ddiefal ac anheilwng y byddo eu hymarweddiad, felly y mae yn gweddu yn hynod i syniadau y bobl, y rhai sydd ganddynt ryw beth arall i'w wneyd heblaw hir drallodi eu meddyliau yn nghylch eu pechodau; gan fod hon yn ffordd o ymryddäad mor rwydd oddiwrthynt, trwy eu gadael yn hollol ac yn ddiogel gyd a'r offeiriad, â'r hon ni's gellid cael unrhyw ddyfais arall i'w chystadlu:—ond wedi y cwbl, ni's gallant fod yn berffaith dawel yn eu cydwybodau; mae eu harchollion yn barod i dorri trwy yr holl orchuddion gwaelion hyn weithiau; ac y mae eu pechodau eto yn eu llanw â chywilydd, ac âg ofn; o herwydd pa ham, y maent yn troi at eu prif angor yn yr ystorm yma, yr ymwared a ddarparasant iddynt eu hunain mewn byd arall: a hyn sydd yn eu purdan, i'r hwn y mae yn rhaid iddynt ymddiried am ddilëad olaf eu holl ben ddyledion, a thynu ymaith yr halogrwydd pechadurus hwnw, yr hwn ni's mynnent ymadael âg ef yn y byd hwn. Ond, gan nad yw yr holl drefniad yma o burdan, yn ddim amgen na ffug chwedl ddisail, dychymmyg wedi ei osod i fynu yn erbyn sancteiddiad yr Ysbryd a gwaed Crist; felly y mae yn un o'r annogaethau cryfaf i ausancteiddrwydd, a pharäad mewn pechod, ar a gafwyd allan erioed, neu a ellir ei defnyddio byth. Gan hyny, wedi gosod y cyfryw ddychymmygion gweigion o'r neilldu, nyni a ymholwn wir achosion ein puredigaeth.

PEN. V.

*Halogedigaeth pechod yn cael ei dynu ymaith trwy
Ysbryd a gwaed Crist.*

Prïodolir puredigaeth pechaduriaid oddiwrth halogrwydd pechod i anryw achosion yn yr Ysgrythyrau:—I'r Ysbryd Glan, fel yr achos effeithiol;—i waed Crist, fel yr achos haeddedigaethol;—ac i ffydd, a chystudd, fel yr achosion offerynol.

1. Profwyd yn barod ein bod ni yn cael ein puro gan Ysbryd Duw, ac y mae hyn yn eglur oddiwrth natur ei waith yn ein hadenedigaeth; canys fel y mae ffynnonell holl halogedigaeth pechod yn gorwedd yn llygriad cynneddfau ein natur, y mae efe yn eu hadnewyddu drachefn trwy ei ras. Gan hyn, cân belled ag y mae ein meddyliau, ein calonau, a'n serchiadau yn cael eu hadnewyddu gan yr Ysbryd Glan, cân belled a hyn yr ydym wedi ein glanhau oddiwrth ein halogrwydd greddfol. Po mwyaf a feddom o oleuni achubol yn ein meddyliau, o gariad nefol yn ein serchiadau, o barodrwydd i ufuddhau yn ein calonau;—mwyaf pur a fyddwn, a glanaf oddiwrth halogrwydd pechod. Mae yr hen egwyddor o anian lygredig, yn affan a halogedig; ond y creadur newydd, yr egwyddor o ras, a blannwyd yn yr enaid gan yr Ysbryd Glan, sydd bur, a phuredigawl, glan, a sanctaidd.

Mae yr Ysbryd Glan yn ein puro hefyd trwy nerthu ein heneidiau â'i ras i gyflawni pob dyledswyddau sanctaidd, a gwrthwynebu pob rhyw bechodau gweithredol. Y mae efe yn cadw yr enaid yn rhydd oddiwrth halogedigaethau, neu yn bur a sanctaidd, yn ol amcan y cyfammod newydd; ond e all rhyw un fod yn barod i ofyn, pa fodd y rhyddheir yr enaid oddiwrth yr halogedigaethau hyn, â pha rai y'i halogasid cyn dechrenad y gwaith yma arno; neu y rhai yr ymhalogodd â hwy wedi hyn? canys nid oes dyn, yr

hwn ni's halogir â phechod yn fwy neu lai, tra fyddo yn y corff; ac os ydym yn cael ein halogi fel hyn, pa fodd y'n glanhair? I hyn yr atebaf, "Cyfiawn yw Duw, fel y maddeno i ni ein pechodau, ac y'n glanhao oddiwrth bob amgylchiawnder;" ond trwy ba foddion y gwneir hyn? "Gwaed Iesu Grist ei Fab ef, sydd yn ein glanhau ni oddiwrth bob pechod." I Ioan 1. 7, &c.

II. Gan hynny, gwaed Crist yw yr achos teilyngawl o'n puredigaeth, trwy gynhwysiad neillduawl o honaw at ein heneidiau gan yr Ysbryd Glan; ac nid oes un gwirionedd yn perthynu i ddirgelwch yr efengyl a gadarnheir yn eglurach na'r gwirionedd yma. "Efe a'u golchodd ni oddiwrth ein pechodau yn ei waed ei hun." Dat. 1. 5. Efe a'i rhoddos ei hun dros ei eglwys, fel y sancteiddiai efe hi a'i glanhau, â'r olefha ddwfr trwy y gair. Eph. 5. 26.; ac y mae hyn yn cael ei gadarnhau yn ffydd a phrofiad y credinwyr oll; canys nid dychymmygion o'r eiddynt eu hunain ydynt, ond yr hyn, gan ei fod yn seiliedig ar wirionedd ac addewidion Duw sydd yn gweinyddu profiad o ymwared ac adnewyddiad ysbrydol i'w heneidiau. Y maent yn credu hyn, yn gweddïo am hyn, ac yn cael y ffirwythau a'r effeithiau o honaw ynddynt eu hunain. Wrth "waed Crist" y golygir, gwaed yr aberth, yn nghyd a'r grym a'r effeithiolrwydd perthynol iddo; a gellir ystyried gwaed aberth, naill ai fel yr oedd yn cael ei offrymmu i Dduw i wneuthur iawn, neu fel y'i taenellid ar bethau craill er eu glanaad. Yr oedd rhyw gymmaint o'r gwaed yn mhob aberth cymmod, i gael ei daenellu o amgylch yr allor; a thaenellid gwaed aberth mawr y cymmod, saith waith o flaen y drugareddfa: felly befyd y dylid ystyried aberth Crist; fel yr offrymmodd efe ef i Dduw i wneuthur cymmod dros gamwedd, ac fel y'i taenellir gan yr Ysbryd ar gydwybodau credinwyr i'w puro oddiwrth weithredoedd meirwon; ac am hynny y'i gelwir, gyda golwg ar ein sancteiddiad, "Gwaed y taenelliad;" canys yr ydym ni yn derbyn "sancteiddiad yr Ysbryd i ufudd-dod, trwy daenelliad gwaed Iesu Grist."

Y mae gwaed Crist yn ei aberth, o'r un effeithiolrwydd yn bresenol yn gymhwys, ag oedd efe yr awr y tywalltwyd ef. Yr oedd yn rhaid defnyddio gwaed aberthau eraill yn ddiöed wedi ei dywallt yn wastad, canys pe buasai un-waith wedi oeri a cheulo, ni buasai o un gwasanaeth i'w offrymmu neu ei daenellu, Lef. 17. 11. Trefnid gwaed i fod yn iawn, am fod bywyd yr ysbrydoedd anifeilaidd ynddo; ond y mae gwaed aberth Crist yn gynnes yn wastadol, gan fod yr un ysbryd o fywyd a sancteiddiad yn ysgogi ynddo yn barhaus. Am hyn y dywedir fod ein ffordd o ddynesäad at Dduw drwyddo ef yn "newydd a bywiol" yn wastadol, Heb. 10. 20; ac eto y mae efe yn wastadol megys newydd ei ladd. Gan hyn, y mae pob un a feddo gyfran wirioneddol yn ngwaed Crist fel aberth ar unrhyw bryd, yn cael puredigaeth mor wirioneddol oddiwrth halogrwydd pechod, ac a gäai hwnw gynt yn gysgodawl, a safai gerllaw yr offeiriad, ac a daenellid â'r dwfr neu y gwaed yno; canys y mae yr Ysbryd Glan yn tystiolaethu yn y modd egluraf, fod pa beth bynnag a wnelid yn ddeddfol neu gysgodol trwy yr aberthau gynt er tynu ymaith bechod, wedi eu gwneuthur oll yn wirioneddol ac ysbrydol trwy yr un aberth hwnw, a thaenelliad gwaed Crist. Trwyddo y mae perffeithiad graddol ein sancteiddäad yn cael ei ddwyn oddiamgylch, yr hyn a rag-gysgodid drwy yr aberth beunyddiol paräus. Oddiyma y mae rhinwedd glanhäol neillduol yn cael ei gyfrannu i ni trwy ordinhadau yr Efengyl, fel y tystiolaethir yn gadarnhäol yn Ephes. 5. 25—27, yr hyn hefyd a arwyddocceid trwy beri bod yr aberthau beunyddiol yn cael eu dyblu ar y Sabbath. Trwyddo y'n purir oddiwrth ein holl bechodau, mawr a bach, fel y cysgodid yn yr aberth mawr ar ddydd y cymmod; ac atto ef y mae i ni ddyfodfa wastadol ar bob rhyw achlysur yn herwydd ein halogedigaethau ysbrydol o bob rhyw. Fel hyn y mae ei waed ef o ran ei rinwedd puredigaethawl yn ateb i'r, ac yn gyflawniad o'r holl osodiadau deddfol, yn enwedig yr ordinäad hono o iudw yr amner goch, (Num. 19.) trwy yr

byn y gallai pob un halogedig gael ei lanhau yn uniongyrchol; a'r hwn ni's gwneclai ddefnydd o honaw, a dderid ymaith o blith y bobl; (adn. 20.) ac yn gyffelyb y mae gyda gwaed Crist, yn ein halogedigaethau ysbrydol; am ba achos y'i gelwir yn "ffynnon wedi ei hagoryd i bechod ac i athenid;" (Zech. 13. 1.) a'r hwn a esgeuluso wneuthur defnydd cymhwysiadol o honaw, a gollir yn ei athenid, a hyny yn dragywyddol.

Nyni a allwn ymholi yn mhellach, Pa fodd y mae gwaed Crist yn ein glanhau ni fel hyn oddiwrth ein pechodau? a pha fodd yr ydym ni i gael ein gwneyd yn gyfrannogion o'r llesiad yma? Ar y pen cyntaf nyni a ddylem sylwi mai ysbrydol, ac nid corfforol yw yr athenid yma. Anghydfuarfiad pechod â sancteiddrwydd Duw ydyw, yr hyn sydd yn peri ei fod yn ffiaidd ganddo ef, ac yn cael ei ddil yn â chywilydd i ninnau. Ond pa le bynnag y gwneir un yn gyfrannog o rinwedd puredigawl gwaed Crist, y mae yn tynnu ymaith yr holl ffieidd-dra ger bron Duw, (nid o bechod, ond o'r pechadur) fel y mae yn cael ei wneuthur megys un wedi ei olebi a'i lanhau yn drwyadl ger ei fron ef. Mae yn tynnu y cywilydd ymaith o'r gydwybod hefyd, ac yn rhoddi hyfdra yn yr enaid ger bron Duw, Esa. 1. 16, 18. Salm 51. 7. Heb. 10. 19.

Mewn perthynas i'r ffordd, drwy yr hon y'n gwneir ni yn gyfrannogion o'r llesiad sydd yn deillio trwy waed Crist, ni a sylwn,

1. Yr Ysbryd Glan sydd yn dangos i ni halogrwydd pechod, a'n haffanäad ninnau trwyddo. Mae yn wir y gwneir rhyw beth o'r natur yma trwy rym cydwybod auianol, wedi ei deffroi a'i chyffroi trwy foddion allanol o argyhoeddiad; ond ni's bydd i hyn ei hunan byth ein tywys at waed Crist am lanäad. Gwaith yr Ysbryd Glan yn unig yw y cyfryw olwg argyhoeddiadol ar ei athenid, ag a baro i ni ein ffieiddio ein hunain yn drwyadl. Dan deimlad o hyn yr oedd y publican yn sefyll o bell, fel un wedi ei doi â chywilydd, ac heb un gradd o hyder ganddo i

ddyfod yn nes. Felly hefyd y cyffesai dynion sanctaidd gynt o flaen Duw, fod arnynt gywilydd a gorchwyledd i gyfodi eu hwynebau tuag atto ef.

2. Mae yr Ysbryd Glan yn cyflwyno i'n sylw yr unig wir feddygyntiaeth, unig foddion paredigaeth. Sylwyd yn barod ar y gau ffyrdd a ddefnyddiwyd i'r perwyl yma, ac y mae pob dyn yn barod i chwilio ffordd iddo ei hunan. Er fod yr unig ffynnon rinweddol er glanäad yn agos attom, ni's gallwn ei gweled hyd oni agoro yr Ysbryd Glan ein llygaid, fel yr agorodd lygaid Hagar gynt: efe yn unig a'i dengys i ni, ac a'n harweinia ninnau iddi. Rhan arbennig o'i swydd a'i waith ef, yw gogoneddu y Mab; ac y mae efe yn gwneuthur hyny trwy ddangos y cyfryw bethau i ni. Effaith arbennig Ysbryd y gras, yw cael synied gwir ysbrydol o halogrwydd pechod, a golwg rasol ar rinwedd gwaed Crist.

3. Efe sydd yn gweithio ffydd ynom, trwy yr hon y derbyniwn Grist ei hunan, ac y'n gwneir yn gyfrannogion yn hyn, a holl lesion ei gyfrwngwriaeth ef. Efe yw ein iawn, trwy ffydd yn ei waed ef fel aberth; ac efe yw ein sancteiddäad ni, trwy ffydd yn ei waed ef wedi ei daenellu; ac y mae gweithrediad neillduol ffydd ar waed Crist, yn ofynol oddiwrthym ni, er glanäad yr enaid oddiwrth bechod. Mae cydwybod wedi ei hadnewyddu gan yr Ysbryd Glan, yn canfod halogrwydd yn mhob pechod, ac ni's gwaredir oddiwrth gywilydd o'i herwydd, heb gymhwysiad neillduol o waed Crist. Mae yn dyfod trwy ffydd i'r ffynnon yma, fel y dyn claf gynt at lyn y dyfroedd iachusol, ac yn dysgwyl am yr adeg i gael ei lanhau yuddo; felly y gwaedldai Dafydd yn wyneb halogrwydd ei bechodau ysgeler, "Glanha fi âg isop, a mi a lanheir; golch fi, a byddaf wynnach na'r eira." Salm 51. 7. Cyfeiriai yna at buredigaeth y gwabanglwyfus, sefydliad yr hon ordinäad a ganfyddwn ni yn Lef. 14; neu at yr ordinäad fwy cyffredinol hono, er glanäad oddiwrth bob aflendid deddfol, â dwfr y neillduaeth, yr hwn a wneid â lludw yr

anner goch, (Num. 19.) canys cyflawnid y ddau fath yma o buredigaeth, trwy daenellu gwaed, neu ddwfr, âg isop. Mae yn eglur, meddaf, ei fod ef yn cyfeirio at y sefydliadau hyn; ond y mae mor eglur nad dyma y pethau a olygai; canys nid oedd unrhyw buredigaeth âg isop dan y ddeddf i bersonau euog o'r cyfryw bechodau ag yr oedd ef danynt; am hyny y mae efe yn addef yn niwedd y Salm, na's mynnai Duw "aberth ac offrwm" yn ei angylechiad ef; gan hyny, â'r hyn a arwyddocceid drwy y sefydliadau hyny yr ymwnai efe, sef gwaed Crist, trwy yr hyn y gallai efe gael ei gyfiawnhau oddiwrth yr holl bethau hyny, y rhai ni's gallasai gael ei gyfiawnhau oddiwrthynt trwy ddeddf Moses. Yn gyffelyb lesyd y mae pob credadyn yn ymwneyd mewn modd neillduol â gwaed Crist, er eu glaniaad oddiwrth eu pechodau, cyn yr hyn y mae cydwybod pechod ganddynt, yn eu colffarnu am bechod, a'u llanw â chywylydd ac âg ofn.

Mae y cymhwysiad yma yn gynwysedig mewn pedwar peth;—1. Golygiad ysbrydol ar waed Crist yn ei aberth, megys y'i gosodir allan yn adlewidion yr Efengyl er ein puredigaeth. "Trowch eich wynebau attaf fi, fel y'ch achuber," mезд efe; yr hyn sydd yn golygu yr oll o'n iachawdwriaeth, a'r hell foddion o honi. Ein llwybr ni i gyfranogiad o honi, sydd trwy droi ein hwynhebau atto ef; canys megys y dyrchafwyd y sarff yn y diflaethwch, felly y mae yntau wedi ei ddyrchafu yn ei aberth ar y groes; ac felly y'i darlunir i ni yn yr Efengyl. Y moddion, drwy ba un yr iacheid hwy yn yr anialwch, oedd trwy edrych ar y sarff a ddyrchafasid i fynu: yma y mae fflydd yn dechreu gweithredu, trwy olygfa ysbrydol ar waed Crist megys y'i gosodir allan yn yr Efengyl fel yr unig foddion o'n puredigaeth, a pho hwyaf yr arhosom yn y myfyrdod yma, mwyaf efieithiol fydd ein llwyddiant yn ein hymwneuthuriad âg ef. (2.) Mae fflydd yn ymorwedd yn wirioneddol ar ei waed ef am gwblhau y dyben mawr i'r hwn y'i gosodir allan; megys y gosododd Duw ef yn iawn, trwy fflydd yn ei waed

taenlledig ef. (3.) Mae ffydd yn gweithio yn hyn trwy weddi wresog, gyda golwg ar ei addewidion; oblegyd ymofynir â Duw am hyn oll gan dy Israel. Trwy hyn y mae yr enaid yn ei ddwyn ei hun yn agos i'w drugaredd ei hunan; ac fe'n hannogir i hyn yn Heb. 4. 15, 16. (4.) Ymstyngiad i, ac ymorphwysiad ar wirionedd a ffyddlondeb Duw, am ei lanäad trwy waed Crist; trwy yr hyn y'n rhyddheir oddiwrth gywilydd cythryblus, ac y cawn hyder yn ngwyddfod Duw.

4. Mae yr Ysbryd Glan yn gweinyddu rhinwedd puredigawl glanhäol gwaed Crist at ein cydwybodau, trwy yr hyn y'n gwaredir oddiwrth gywilydd, ac y cawn hydra tuag at Ddaw; canys iddo ef y perthynna yr holl waith o gymhwyso bendithion cyfyngdod Crist at gredinwyr; ac at hyn yr ymestyna credinwyr yn eu holl weddïau taerion am buredigaeth eu heneidinu trwy daenelliad o waed Crist; y grediniaeth o'r hyn sydd yn rhoddi iddynt heddwch a hyder yn nihresenoldeb Duw; heb yr hyn ni's meddant ddim ond gwarthrudd, a chywilydd wyneb, dan ystyriaeth o'n halogrwydd.

III. Ffydd yw yr achos offeryniol o'n puredigaeth: "Gan buro eu calonnau hwy trwy ffydd," Act. 15. 9. Dau brawf antŷafedig ffydd ddifffuant yw, Ei bod oddifewn yn puro y galon, ac oddiallan, yn gweithio trwy gariad. Dyna y maen prawf, wrth ba un y dylid profi ffydd. Yr ydym ni yn "puro ein heneidïau gan ufuddhau i'r gwirionedd, trwy yr Ysbryd," —hynny yw, trwy gredu, yr hyn yw ein hufudddod gwreiddiol i'r gwirionedd; a thrwy hyn y purir ein heneidïau. Yr un rhai yw yr annghrediniol a'r halogedig; canys nid oes ganddynt ddim ynddynt trwy yr hyn y gallont gael eu glanhau; ac fe'n purir trwy ffydd, (1.) Am mai ffydd ei hunen yw y prif ras trwy yr hwn yr adferir ein natur i ddelw Duw, ac felly yn rhyddheir oddiwrth halogrwydd gwreiddiol. (2.) Trwy ffydd yr ydym yn derbyn rhinwedd puredigaethawl, a dylanwadau oddiwrth waed Crist, fel y crybwyllwyd o'r blaen. Ffydd yw y gras, trwy

yr hwn yr ydym yn glynu yn barhaus wrth Grist; ac os derbyniodd y wraig a gytlyrddodd â'i wisg ef mewn ffydd, rinwedd oddiwrtho ef i iachau ei dyferlif gwaed hi, oni's derbynia y rhai ydynt yn glynu wrtho ef yn barhaus, rinwedd oddiwrtho ef er iachâd o'u hanwylderau ysbrydol? (3.) Trwy weithrediad ffydd yn bennaf, y mae y chwantau hyny ydynt yn halogi dynion, yn cael eu marweiddio a'u darostwng yn raddol. Mae ffydd yn sugno ei harlwyon o'r Ysbryd, trwy Iesu Grist; ar yr hyn yn unig y mae yr arlwyon hyn yn ymddibynnu. (4.) Y mae ffydd yn cymeryd yr holl gymbelliadau a osodir o'u blaen i gyffroi ein hegniadau einhaf er attal halogedigaethau pechod; megys cyfrannogiad o addewidion ardderchog Duw yn bresenol, a'r mwynâd dyfodol o Dduw mewn gogoniant.

IV. Prïodolir puredigaeth oddiwrth pechod yr un modd i GYSTUDDIAU. Am hyny y'u gelwir Ffwrn Duw, trwy barai y mae efe yn tynu ymaith ein sotbach. Gelwir hwy befyd yn Dân, trwy yr hwn y profir ffydd a gweithredoedd dynion, yr ysir eu gwair a'u soff, ac y purir eu haur a'u harian; ac y maent yn cael eu gwneuthur yn effeithiol i hyn trwy Ysbryd Duw; canys fe'u torwyd ymaith oddiwrth fellldith y cyfammod cyntaf i'r hwn y perthynai eu holl ddrygau, ac fe'u himpiwyd yn y cyfammod gras, trwy groes Crist. A phren y groes wedi ei fwrw i ddyfroedd cystuddiau, a'u gwnaeth yn iachusawl a meddygyniaethawl. Gan fod Crist yn ben y cyfammod, y mae holl gystuddiau ei bobl yn eiddo ef yn gyntaf; ac y maent oll yn tueddu i gynyddu ein cydffurfiad âg ef mewn sancteiddrwydd; ac y maent yn cydweithredu trwy amrywiol ffydd i'r dyben gwynfydedig yma. (1.) Maent yn cynnwys rhyw arwyddion o anfoddlonrwydd Duw yn erbyn pechod, trwy yr hyn yr arweinir credinwyr o newydd i sylwi ar ei ddrygedd; canys er mai effaith cariad yw cystuddiau; eto effaith cariad wedi ei gymmysgu â gofal i rag-flaenu anhwylder ydyw; y maent yn geryddon bob amser, pa beth bynnag araill a allont fod;—ac y mae cerydd bob amser yn golygu tros-

eddau; a'r llwybr diogelaf i ni yn mhob cystudd yw priodoli yr achos o honaw i'n haeddiant ein hunain. Yn awr, y mae golwg ar bechod, dan ddyledfaint, yn peri i ddynion eu ffeiddio eu hunain, a chywilyddio o'i herwydd.

(2.) Mae cystuddiau yn aml yn dwyn ymaith yr hudoliaethau oddi ar bob peth da creedig trwy yr hyn y denir y serchiadau i lynu yn anghymedrol. Mae Duw yn amcannu trwy gystudd, wywo holl fiodau y byd hwn, trwy ddangos eu hannigonolrwydd i weini ymwared. Mae hyn yn torri y gyfathrach afreolaidd sydd yn dueddol i fod rhwng ein serchiadau â hwynt, trwy yr hyn yr halogir ein meddyliau; canys y mae halogediggaeth yn nglŷn â'r gweithrediad afreolaidd lleiaf o'r ciddo ein meddyliau ar wrthddrychau a fyddont yn bechadurus ynddynt eu hunain, neu a wneir felly drwy ein gorhoffder o honynt, tra yr ydym dan orchymyn i garu Duw â'n holl galon. (3.) Mae cystuddiau yn tynu ymaith fin y serchiadau hynny trwy y rhai y mae chwantau llygredig y cnawd a'r meddwl yn gweithredu. Maent yn ffrwyno y serchiadau bywiog hynny y rhai oeddynt bob amser yn barod i wasanaethu y chwant, ac yn cludo yr enaid weithiau i erlyn pechod, fel march i'r frwydr, yn llawn o gynddaredd gorphwyllog. (4.) Trwy hyn y mae Duw yn ennyn holl rاساسau yr Ysbryd i ymarferiad bywiog a dyfal; a thrwy hyn y mae y gwaith o lanhau yr enaid oddiwrth halogrwydd pechod yn cael ei ddwyn yn mlaen. Amser cystudd yw y tymhor neillduedig i weithrediad arbenig pob gras; canys ni's gall yr enaid ymgynnal na derbyn ymwared un ffordd arall. Fe'i diddysfuir oddiwrth bob cysuron eraill, gan fod pob peth melus yn cael ei wneyd yn chwerw iddo; gan hynny, rhaid iddo fyw trwy ffydd, cariad, ac ymhyfrydiad yn Nuw.

Ac fel hyn, nyni a gymerasom olwg ar y rhan gyntaf o'n sancteiddiad, ar yr hyn yr ymhelaethais yn fwy, oblegid ei fod yn cael ei lwyr esgeuluso gan y rhai a fynent haeru fod sancteiddrwydd yn gynnwysedig yn unig mewn ymarferiad o rinwedd moesol.

Efallai y cyfrifir yr hyn a ddywedais, yn ffrwyth pen-boethder crefyddol, er nad oes un rheswm am hynny ond yn unig ei fod wedi ei gymeryd o'r Ysgrythyr; ond pan fyddo dynion yn casâu yr ymarferiad o sancteiddrwydd, ofer yw ceisio eu dysgu am ei natur.

Ond ni's gwiw i ni fyned heibio i'r pethau hyn, heb wneyd rhai adfyfyriadau arnom ein hunain, a rhai ystyr-iaethau o'u perthynas bwyslawr â ni.

Yn gyntaf, Nyni a allwn gymeryd golwg ar ein cyflwr ein hunain wrth natur oddiyma. Byddai yn fuddiol i ni edrych yn ol iddo, ac y mae yn rheidiol i'r rhai ydynt ynddo, gael eu dwyn i adnabyddiaeth drwyadl o hono. Y mae y gwahanglwyf ysbyrdol wedi ymdaenu dros ein holl natur, yr hyn sydd yn ein gwneuthur yn ffiائد i Dduw, ac yn peri ysgariaeth rhyngom âg ef, fel y byddai y rhai hynny gynt a fyddent yn atlan ddeddfol yn cael eu neillduo oddiwrth y gynnulleidfa, ac oddiwrth yr holl wystlon o bresenoldeb grasol Duw. Nid yw unrhyw beth a wna dynion o honynt eu hunain tuag at ymryddhau oddiwrth yr halogrwydd yma, yn gwneuthur dim ond ei guddio, heb ei symmud ymaith: ni's gwelläai Adda ei noethder, ac nid ymryddhäai oddiwrth y cywilydd o honaw trwy ei ddail fligys. Ni feld rhai unrhyw orchudd arall i'w halogrwydd ysbyrdol, ond addurniadau allanol y cnawd, y rhai ydynt yn ei gymnyddu a'i gyhoeddi yn hytrach na'i guddio. Cuddir y ffieidd-dra mwyaf yn y byd, a'r coeg-lawenydd mwyaf. Pa beth bynnag a wnelom o honom ein hunain, nid yw ond gorchudd ar atfendid, ac nid glanhau oddiwrtho; ac os byddwn feirw yn y cyflwr hwn, heb ein glanhau, bydd yn anhossibl i ni gael ein derbyn i wyddfod gwynfydedig y Duw sanctaidd. Gan hynny, na thwyllled neb chwi â geiriau ofer, nid gwneuthur ychydig o weithredoedd da, nid proffes allanol o grefydd, a ddyni i chwi ddyfodfa hyderus at Dduw. Cywilydd a'ch gorchuddia pan fyddo yn rhy ddiweddar i gael ymwared: oddieithr eich golchi gan Ysbryd Duw yn ngwaed Crist, ni's gellwch etifeddu teyrnas

Yddaw : byddwch yn olygfa arswydus i saint ac angelion, i chwi eich hunain, a'r naill i'r llall, pan barer i warth eich noethder ymddangos ! Gan hyuy, os mynech na's darfyddo am danoeh fel creaduriaid ffiaidd ac aflan, pan na's gallo eich baledder, eich golud, eich tegwch, eich addurniadau, a'ch dyledswyddau, eich gwasanaethu niwy, edrychwch ar frys am yr unig ffordd o waredigaeth a drefnodd Duw : ond os ydych yn caru eich ffeidd-dra, os ydych yn ymfalehio yn eich halogedigaeth, os ydych yn ymfoddloni yn eich addurniadau allanol,—nid oes feddyginiaeth wedi ei adael i chwi, rhaid y derfydd am danoeh yn dragywydd !

Gan mai dyma gyflwr pawb wrth natur, os bydd neb yn barod i ofyn pa beth a wnant fel y'n glanhäer, ymdrechaf i'w cyfarwyddo i'r "ffynnon a agorwyd i bechod ac athen-did."

1. Llafuriwch am adnabyddiaeth o'ch halogrwydd pechadurus yn ei natur a'i effeithiau. Er fod yr Ysgrythyrau yn cynnwys darluniad helaeth o honaw, eto ychydig o sylw a rydd dynion iddo yn gyffredin. Hwyrach eu bod yn teimlo ychydig oddiwrth euogrwydd pechod ; ond ni theimlant ddim o herwydd ei halogrwydd ; os gallant hwy ddianc rhag cyfiawnder Duw, yr hwn a gyffroisant i'w herbyn, nid ydynt yn goslo dim am eu hannerbebygolrwydd i'w sancteiddrwydd, trwy yr hyn y maent yn halogedig.

Mae yn rhaid i'r neb a fyddo gael ei lanbau oddiwrth yr halogrwydd hwn, ei adwaen yn gyntaf ; ac er nas gallwn wneuthur hyn yn iawn heb Ysbryd Duw, eto y mae amryw ddyledswyddau yn ofynol oddiwrthym ni ; megis, (1.) I chwilio yr Ysgrythyrau. Dyma ddrych yr hwn y dylai pob dyn edrych ei hunan ynddo, a'r hwn ni's dysgo adnabod ei ffeidd-dra ei hunan yma, a fydd byw yn halogedig, a marw yn felldigedig. (2.) Mae pob un a dderbyniodd dystiolaeth yr Ysgrythyr am ei sefyllfa lygredig, os llafuria i'w chwilio ei hunan wrth y dystiolaeth, yn sier o gael golygfa helaethach arni. Mae torfeydd yn dysgu oddi ar hyn a ddarllenant ac a wrandawant eu bod yn halogedig

wrth natur, (ac ni's gallant ei wadu,) ac eto mewn gwirionedd heb eu gweled eu hunain felly; ond pan ddygo dynion eu heneidiau i ddrych y gyfraith berffaith, ac ystyried pa fodd y mae arnynt hwy eu hunain; mor wageddol yw eu dychymygion; mor afreolaidd eu serehiadau, ac mor wyrdraws yw holl weithrediadau eu meddyliau; hwy a fyddant yn barod i waeddi fel y gwahanglwyfus gynt, "Aflan! Aflan!" (3.) Mae yn ddyledswydd ar bawb weddio am oleuni a chyfarwyddyd yn hyn; bod dyn yn adnabod ei hunan, a gyfrifid gynt y radd uchaf o ddoethineb ddynol. Nid ymhola rhai dynion ddim iddynt eu hunain; ni's meiddia rhai, ac y mae eraill yn esgeuluso gwneyd, o wir ddiogi; ond os myn neb byth gael ei lanhau oddiwrth ei bechodau, rhaid iddo wneyd mor byf a hyn arno ei hunan, a beiddio bod mor ddoeth a hyn; ac yn yr arferiad o'r moddion a ragnodwyd o'r blaen, gan ystyried ei dywyllwch ei hun a bradwriaeth ei galon, efe a ddylai weddio yn daer ar fod yn wiw gan Dduw, trwy oleuni goruwelnaturiol ei Ysbryd, ei gymnorthwyo i iawn ganfod halogedigaeth ei natur. Heb hyn, ni's caiff e uwrhyw amlygiadau mawrion a buddiol byth.

(2.) Rhaid i'r rhai ydynt yn wir awyddus am gael eu puro oddiwrth halogrwydd pechod ymosyn am deimlad o'i herwydd, cyfaddas i'r amlygiad a gawsant o hono. Ni's gall un dyn hyddysg yn yr Ysgrythyrau fod yn anhysbys o'r mynychrwydd a'r hwn y mae Duw yn galw ar ddynion i gywilyddio o herwydd eu pechodau.

(3.) Gwybydded y cyfryw yn ddiogel, na's gallant byth eu puro eu hunain. Mae ymdrechadau dynion am buredigaeth oddiwrth bechod, yn sier o fod yn gyfatebol i'w hargyhoeddiadan o'i halogrwydd: ond y mae llawer yn cwynmpo i gangymeriadau mawrion yn hyn, gan feddwl y gall eu galar, a'u diwygiad bucheddol wneyd hyn erddynt; ond er fod y peithau yn dda ynddynt eu hunain, maent yn cael eu camddefnyddio yn fuan, a'u troi yn foddion effeithiol i gadw dynion oddiwrth Grist; canys os ymddiniedir

mewn edifeirwch ddeddol, y mae e yn sier o gadw yr enaid oddiwrth yr edifeirwch efengylaidd hwnw, yr hwn yn unig a gymeradwyir gan Dduw: a diwygiad bucheddol yn unig os ymorphwyir yndde, sydd yn sier o weithredu yn wrthwyneb i gei io i adnewyddu ein natur; ond cyflawner y dyledswyddau hyn y madd a fydder, y maent yn llwyr annigonol i'r glanhau ni. Ac ni chais neb yr hyn sydd wir angheuhereddol i hyn, hyd onis llwyr argyhoeddir o'r gwirioneddau am dano.

(4.) Gan hynny, y mae yn ddyledswydd arnynt ymgydnabod â'r unig feddyginiaeth a drefnodd Duw. Un o ddybenion mawrion datguddiad Dwyfol oedd i gyfarwyddo dynion am drefn y glanhau; ac un prif foddion a ddefnyddiodd Satan bob amser i gadw dynion yn en gwrthgiliad oddiwrth Dduw, oedd trwy arlwyi aneirif ffyrdd o buredig-aeth iddynt, wedi eu cyfaddasu at ddychymygion eu meddyliau tywyll a choel-grefyddol hwy; ac e ddylai yr ystyriaeth o fod Duw yn rhoddi pwys mawr ar hyn, ein cyffroi i fod yn dra diwyd yn ein hymchwil i'r peth; fel y mae yn eglur oddiwrth holl sefydliadau, addewidion, a gorchymynion deddf ac efengyl: heblaw hynny, mae yr anhawsder i gyrhaedd adnabyddiaeth o hyn i'w ystyried. Rhann o ddirgelwch yr Efengyl ydyw, yr hwn a gyfrifir gan reswm enawdol yn ffolineb. Nid yn rhwydd yr addefir, na's gellir ein glanhau ni oddiwrth ein pechodau trwy un ffordd arall, ond trwy daenelliad o'r gwaed hwnw, a dywalltwyd er's cyhyd o amser yn ol. Gan hynny y mae yn ddyledus ar ddynion ymholi i mewn i'r athrawiaeth hon, fel wedi eu sierhau o'i gwirionedd, y tyner eu meddyliau oddiwrth bob gan feddyginiaeth y'u tueddid attynt gan eu calonau twylledig eu hunain, neu ofer-goelion rhai eraill.

5. Ond yn awr yr ymofyniad mawr ydyw, Pa fodd y dichon i enaid halogedig ddyfod i gael cyfran yn rhinwedd puredigaethawl gwaed Crist? I hyn yr atebaf. Y mae rhinwedd puredigaethawl gwaed Crist, yn nghyd a gweinidogaeth yr Ysbryd i'w gymhwyso yn effeithiol at ein

hencidiau, yn cael ei ddal allan yn addewidion y cyfammod. a'r unig ffordd i ddychod yn gyfrannog o'r pethau a amlygir yn yr addewidion, yw trwy ffydd. Felly y derbyniodd Abraham yr addewidion, ac felly y mae yn rhaid i ninnau eu derbyn. Yn awr, nid yw hyn yn deillio oddiar eu bod yn cael eu cynnyg i ni, ond oddiar ein crediniaeth ni o'r hyn a gynnigir: mae holl fudd yr addewidion yn ymddibynnu yn hollawl ar ein bod yn eu "cyd-dymheru â ffydd," —yn ymorphwys ar ei gadernid a'i eirwirdeb dwyfol— gan gredu y bydd i'r pethau a addawwyd i ni gael eu cwblhau. Dyna yr unig ffordd i gyfrannogi o rinwedd glanhaol gwaed Crist. Rhoddes Duw y grym a'r effeithioldeb yma iddo trwy y cyfammod: yn addewid yr efengyl fe'i cynnygir i ni; a ffydd yn yr addewid hono yw yr unig beth a'u gwna ni yn gyfrannogion o lesäad trwyddo, ac a bair ei fod yn wir effeithiol tu ag attom ni, trwy yr hyn y'n glanhair mewn gwirionedd oddiwrth bechod.

6. Mae ffydd yn yr amgylechiad yma yn gweithio yn a thrwy weddi daer. Pan y dug Dafydd ei hunan drwy bechod i'r cyflwr hwnw, yn yr hwn y teimlai efe ei angen am buredigaeth drwyadl yn adnewyddol, mor daer y mae efe yn ei ddymuniadau ar i Dduw ei bwrw a'i lanhau ef draehafu. A phan fyddo unrhyw enaid yn dyfod drosodd mewn gwirionedd i ffordd Duw i'w olchi yn ngwaed Crist, ni bydd yn fwy difrifol mewn un deisyfiad nae yn hyn; ac yn a thrwy hyn y mae Crist yn cyfrannu o effeithioldeb puredigaethawl ei waed i ni.

Yn ail. Nyni a allwn gael addysg oddiyma i'r rhai ydynt wedi eu rhyddhau oddiwrth halogrwydd cyffredinol natur, trwy "olchiad yr adenedigaeth, ac adnewyddiad yr Yspryd Glan;" am y rhai y dywedai yr apostol, "Hyn a fu rhai o honoch chwi; eithr chwi a olchwyd," &c. Mae amryw ddyledswyddau yn orphwysedig ar y cyfryw rai; megis,

(1.) Human-ffieiddiad parhaus, yn y coffäad o'r cyflwr afnadwy hwnw, o'r hwn y'u gwaredwyd. Mae yr ystyr-

iaeth yma yn meddu dylanwad fawr ar reddytiau credinwyr i w gwneyd yn ostyngedig, ac yn cuddio balchder oddiwrthynt; canys beth a feddai creaduriaid o'r fath darddiad isel ac aflan, i ymfrostio ynddo? Mae Duw yn galw ei bobl i hunan-fficeiddiad, nid yn unig o herwydd y peth ydynt; ond oddiwrth yr hyn oeddynt. Felly yr ordeiniasai efe bod i'r hwn a offrymai y blaen-ffrwyth gynt, gyffesu, gan ddywedyd, "Syriad ar ddarvoud am dano oedd fy nhad;" neu "Syriad, (hyny yw, Laban) oedd am ddyfetha fy nhad, yr hwn oedd yn druan unig a digymmorth, ac a ymdeithiai o un wlad i'r llall am ei fara. Pa fodd yr wyf fi yn bresenol, o drugaredd benarglwyddiaethol, yn y fath sefyllfa o lawnder a thangufedd. A phan oedd Dafydd ar yr achlysur o'i bechod mawr a'i edifeirweh, yn cymeryd i fewn bob rhyw ystyriaethau hunan-fficeiddiawl a darostyngiadawl, dyma oedd y bennaf o honynt, "Wele mewn anwiredd y'm lluniwyd, ac mewn pechod y beichiogodd fy mam arnaf." Felly belyd y mae yr apostol yn aml yn galw y saint i gofio eu cyflwr blaenorol; ac y mae pob gwir gredadyn yn teimlo yn ddwys o herwydd hyn. Pan ystyriant pa beth oedd eu cyflwr blaenorol, eu halogrwydd cyffredinol, a gwahanglwyf eu natur, y mae yn eu bwrw ar y ddacar, ac yn peri iddynt roddi eu genau yn y llweh.—Ac oddiyma y deillia eu hymostyngiadau dwysion, eu cyffesiadau di dwyll, a'u deisyfiadau taerion.

(2.) Y mae y waredigaeth ddechreuol yr hon a gafodd credinwyr oddiwrth eu llygredd gwreiddiol, yn achos o ddiolchgarweh tragwyddol. Pan lanhâodd Crist y deg gwahan gleifion, efe a amlygodd mor fawr oedd eu rhwymedigaeth i ddychwelyd ato gyda chydabyddiaeth o'u diolchgarweh, er fod naw o honynt wedi pallu yn hyny. Mae yr ystyriaeth o hyn yn dylanwadu meddyliau credinwyr yn eu holl gyflwyniadau diolchus o fawl a gogoniant i Iesu Crist; "Iddo ef," meddynt, "yr hwn a'n carodd ni, ac a'n goleiodd ni oddiwrth ein pechodau yn ei waed ei hun, iddo ef y byddo gogoniant ac awdurdod yn oes oes oedd!"

Trachefn: Nyni a dystiasom nid yn unig bod halogrwydd cyffredinol yn ein natur, ond bod halogedigaeth yn dilyn pob pechod gweithredol hefyd; ac am hyny, gall credinwyr ddysgu, (1.) I wylled yn erbyn pechod a'i holl ysgogiadau, pa mor ddirgelaidd hynnag y byddont; y maent oll yn halogi y gydwybod; ac arwydd da o enaid grasol yw, ei fod yn wyladwrus yn erbyn pechod ar y cyfrif yma. (2.) I rodio yn ostyngedig ger bron yr Arglwydd holl ddyddiau ein bywyd. Er gwylied o honom i'r eithaf yn erbyn pechod, "nid oes dyn ni phecha." Ac am y rhai a wag-bonant o berffeithrwydd yma, megys y maent yn amlygu eu hanadnabyddiaeth o Dduw, ac o honynt eu hunain, felly y maent yn cael eu gadael yn fynych i wrthbrofi eu balchder a'u hymffrost ffol, yn eglur yn ngolwg pawb: ond i ba ddyben y ceisiwn ein cuddio ein hunain oddiwrthym ein hunain, tra y mae a wnelom â Duw? Mae Duw yn gwybod, a'n heneidiau ninnau yn gwybod hefyd, ein bod yn ymlygru mwy neu lai, yn yr hyn oll a wnelom. Pwy a all ddarlunio ysgogiadau chwant yn y cnawd, gweithrediadau afreolaidd ein serchiadau, ffolineb dychymygion ein meddyliau, ac oferedd ein geiriau, y rhai ydynt oll yn tueddu i ychwanegu ein halogedigaeth! Addefaf na's gwn fod fy enaid yn fliciddio unrhyw ymdoriad allan o falchder dieffig dynion, yn gymmaint a'u gwaradwyddiad o ddwys ymostyngiad pechaduriaid tlodion yn eu cyffesiadau a'u deisysfiadau. Och! bod ein natur ni yn agored i gael ei meddiannu gan y fath ddirmyg ar sancteiddrwydd Duw, ac mor ddideimlad o'n gwacledl ein hunain, fel na chrynem gan arswyd rhag mewm un modd i ni ddirmygu ymostyngiad iselaf pechaduriaid tlodion ger bron yr uchel Dduw!

(3.) Nyni a ddylem ymegnio yn wastadol i nychu pechod yn y gwreiddyn a'r egwyddor o hosaw. Mae egwyddor pechod yn aros yn yr holl gredinwyr, er ei gwaunychu yn fawr: a'r gwreiddyn o bob pechod ynom, sydd yn ein temtio, yn hudo, yn beichiogi, ac yn ymddwyn ar anwiredl; ac y mae genym yr egwyddor yma yn fwy neu lai

yn ol fel y mae yn cael ei marwbau yn fwy neu lai trwy ras; ac yn ol ei nerth, felly y flynna mewn ymddwyn ar weithrediad halogedig pechod. Gan hyny, os mynem ni ymgadw rhag ychwanegu ein halogedigaeth, rhaid yw i ni ymosod yn erbyn hyn. Rhaid gwneyd y pren yn dda, os mynwn ni ddisgwyl ffrwyth da; rhaid cloddio y gwreiddyn drwg i fynu, os angen ffrwyth drwg a gynyrechir. (4.) Oddiyma y gwelwn ni yn amlwg hefyd, yr angenrheidrwydd parhaus sydd arnom ni i ymwneyd yn barhaus â Iesu Grist, am rinwedd glanhäol oddiwrth ei Ysbryd ef, a thaenelliad o'i waed ef ar ein cydwybodau, i'n puro oddiwrth weithredoedd meirwon. Yr ydym ni yn ymhalogi beunydd, ac onid awn ni i'r ffynnon beunydd, nyni a fyddwn yn wahanglwyfus drosom oll yn fuan; ein cydwybodau a lenwir o weithredoedd meirwon, fel y byddwn ni yn analluog i wasanaethu y Duw byw. Pan fyddo enaid wedi ei lanw â hunan-ffieiddiad, dan ystyriaeth o'i halogrwydd ei hunan, yn ymwneyd â Christ yn barhaus am lanäad, gyda gwresawgrwydd cyfattedbol i'w argyhoeddiadau; y mae yn yr agwedd y dylai fod y pryd hyny. Yr ydwyf yn sier nad oes un gwir gredadyn yn y byd yn ddi-eithr i'r ddyledswydd hon: a pho mwyaf dyfal y byddo neb un ynddi, mwyaf diffuant y profir fod ei flydd, a mwyaf gostyngedig yw ei rodiad ef ger bron yr Arglwydd.

PEN. VI.

Gwaith awdurdodol yr Ysbryd yn sancteiddiad credinwyr.

Nyni a awn rhagom yn awr i sylwi ar waith yr Ysbryd yn sancteiddiad credinwyr; canys y mae efe nid yn unig yn glanhau eu natur a'u personau oddiwrth halogrwydd pechod, ond y mae efe yn cyfrannu yr egwyddor fawr, barhaus, ac awdurdodol o sancteiddrwydd i'w beneidiau, trwy yr hyn y'u harweinia, ac y'u cymorthwya mewn pob rhyw weithred o ddyledswydd berthynol i natur sancteiddrwydd.

Crynhöaf yr hyn a berthyna i'r rhan hon o'i waith yn y ddau osodiad canlynol:—

I. Y mae egwyddor oruwch naturiol, neu reddf o ras, yn cael ei gweithredu a'i chynnal yn eneidiau credinwyr gan Ysbryd Duw, trwy yr hyn y'u galluogir i fyw i Dduw, a chyflawni yr ufudd-dod a ofynir ac a gymmeradwyr ganddo ef; ac y mae hyn yn hanfodol wahaniaethol oddiwrth bob egwyddorion naturiol, deallawl, neu foesol, pa fodd bynnag y'u cynnyrchir, neu y'u gwellheir.

II. Mac yn rhaid i ni wrth weithrediad effeithiol yr Ysbryd Glan trwy ei ras, i gynnyrchu pob gweithred o ufudd-dod sanctaidd yn dufewnol ac allanol.

Yn y cyntaf o'r gosodiadau hyn, y mae pedwar peth i'w profi:—1. Bod y fath egwyddor neu reddf mewn credinwyr. 2. Ei bod yn gogwyddo yr enaid at weithredoedd sanctaidd. 3. Ei bod yn galluogi yr enaid i fyw i Dduw mewn ufudd-dod sanctaidd. 4. Ei bod yn gwahaniaethu yn hanfodol oddiwrth bob rhyw egwyddorion eraill.

1. Greddf rasol, oruwch naturiol, neu egwyddor o fywyd ysbrydol, ydyw.—Wrth y reddf hon yr wyf yn golygu rhinwedd, gallu, neu egwyddor o fywyd ysbrydol a gras, a weithredir, a grëir, neu a dywelltir i'n heneidiau, ac a ddodir yn eu holl alluoedd; yr hon a drig yn wastadol, ac a breswylia yn annghyfnawidiol ynddynt, gan fod fel gwreiddyn, neu yr achos uniongyrchol o gynnyrchu pob gweithred wir sanctaidd. Nid yw yn gynnwysedig mewn unrhyw weithredoedd unigol o ufudd-dod, er bod o honynt yn dda yn eu natur eu hunain; canys e all llawer o'r cyfryw weithredoedd gael eu cyflawni gan ddynion ansanctaidd. Yr oedd aberth Cain, ac edifeirweh Ahab, yn weithredoedd amlwg o ufudd-dod o ran y defnydd o honynt, eto nid oeddynt yn weithredoedd sancteiddrwydd o ran y ffurf o honynt. E all dynion roddi eu holl dda i borthi y tlodian, eto, heb fod yn ddim. Dichon gweithredoedd unigol fod yn brofion o sancteiddrwydd, megys gwaith Abraham yn offrymmu ei fab; ond ni's gwnant neb yn sanctaidd; ac

ni's gwna rhestr o weithredoedd neb yn sanctaidd. Ac nid yw hyn yn gynnwysedig mewn rhyw ogwydd arferol yn y meddwl at ddyledswyddau allanol o dduwioldeb neu ufuddod; ond y mae y reddf neu yr egwyddor hon o sancteiddrwydd, y cyfryw ag sydd yn rhag flacnorol i bob gweithred o'r un rhyw; canys rhaid fod pob gweithred o wir sancteiddrwydd yn meddu rhywbeth goruwch naturiol ynddi, oddiar egwyddor dufewnol o ras. Y mae hon yn aros yn wastadol yn y rhai ydynt yn wir sanctaidd; am ba achos y maent bob amser yn sanctaidd, ac nid yn unig pan fyddont yn ymarfer â dyledswyddau sancteiddrwydd yn weithredol. Trwy hyn y'u parotioir, y'u tueddir, ac y'u galluogir i bob rhyw ddyledswyddau o ufuddod, a thrwy ddylanwad yr egwyddor hon i'w gweithredoedd a'u dyledswyddau, y maent yn dyfod yn sanctaidd, ac nid un modd arall. Bod y cyfryw reddf mewn credinwyr, sydd amlwg oddiwrth yr Ysgrythyrau. Addawai Duw, gynt, enwaedu calonau ei bobl;—rhoddi calon newydd ac ysbryd newydd iddynt,—ac ysgrifenu ei gyfraith yn eu calonau. Datguddir hyn yn fwy eglur yn y Testament Newydd, Ioan 3. 6. Fe'n genir drachefn o'r Ysbryd, a'r hyn a enir yn yr enedigacth newydd hon, sydd Ysbryd: rhyw beth yn bod ynom ni o natur ysbrydol, ac effeithioldeb ysbrydol. Rhywbeth yn aros ynom ni ydyw, ac yn gweithredu yn barhaus mewn gwrthwynebiad i'r enawd a phlecbod. Fe'i gelwir, Creadur Newydd, (rhyw beth yn meddu natur creadur bywiol) a'r Duwiol Anian: a da y gwyddis mai anian yw yr egwyddor o bob gweithrediadau; a hyn yw y reddf o ras, neu yr egwyddor o sancteiddrwydd, dros yr hon y dadleuwn.

Trwy hyn y mae i ni undeb â Iesu Grist, Pen yr Eglwys, ac y'n gwneir yn adlodau o'i esgryn, ac o'i gnawd ef, fel yr oedd Efa o Adda; yr oedd hi yn meddu yr un natur âg e, a hono wedi ei derbyn oddiwrtho ef; felly yr ydym ni o hono ef, yn gyfrannogion o'r un anian dduwiol, "canys yr hwn a gyssylltir â'r Arglwydd, sydd un Ysbryd." Gan hyny, gwelwn mor ardderehog yw y gras hwn! Y mae o'r

un rhyw a natur sanctaidd Crist, ac yn ein gwneuthur ni yn un ag ef. Pa ryw ragofraint fawr yw hyn! Pa fath anrhydedd a diegdlwch i'r enaid syddi yn ei meddu! Pa ryw ddyledswyddau a ofynir oddiar hyn! a pha fodd y dylem ni fawrygu gas a charied Crist, trwy gyfringdod yr hwn y'n gwneir yn gyfrannegion o honi! Dyma ein bywyd; ond ni's gallwn ni ei ddimad yn berffaith, canys y mae wedi ei guddio gyda Christ yn Nuw.

(1.) Oddiwrth hyn, nym a allwn ddysga peidio ymfoddloni ar unrhyw ddyledswyddau, pa mor dda bynnag y byddont ynddynt eu hunain, oddieithr bod egwyddor fywiol o sancteiddrwydd yn ein calonau. Mae ychydig weithredoedd gonest, ac ychydig ddyledswyddau defnyddiol, yn boddloni llawer i feddlwl eu bod mor sanctaidd ag y byddo raid eu bod; ond y mae pob cyfryw ddyledswyddau yn wrthodedig gan Dduw, pa mor luosawg bynnag y byddont, oddieithr bod y galon wedi ei sancteddio yn mlaenaf. Gall argyhoeddiadau deddfol, dychryniadau cydwybod, a hyfforddiadau rheswm, orfodi dynion i gyflawni llawer o ddyledswyddau; ond ofer fydd y cwbl; nid yw dynion namyn llafurio yn y tan gyda hwy oddieithr bod yr enaid wedi ei barottoi â'r egwyddor hon o sancteiddrwydd.

Eto, sylwer, am y dyledswyddau moesol neu grefyddol hyn, can bellled ag y byddont yn dda ynddynt eu hunain, y dylent gael eu cymradwyo a'u cefnogi yn mhob dyn. Gallant fod yn ddiffygiol yn eu hegwyddor, ac yn gyfeiliorus o ran eu dyben; ond eto ni's dylem ni ddifrio y dyledswyddau eu hunain, na bwrw rhwystr ar ffordd y cyflawniad o honynt. Nid yw y byd mewn ansawdd y galler hebgor gweithredoedd da dynion drwg; a byddai yn dra dymunol pe gallem weled mwy o flrwythau rhinweddau moesol, a dyledswyddau crefydd ymarferol yn mysg dynion ansanetaidd nac a welwn: ond hyn a allwn, ac a ddyl-
em ei wneuthur; nym a allwn ddywedyd wrthynt (fel y dywedodd ein Harglwydd wrth y gwr ieuanc) "Y mae un peth eto yn ddiffygiol i ti," y mae arnat cisiau ffydd; neu,

y mae arnat eisiau Crist, neu, y mae arnat eisiau egwyddor ysbrydol o sancteiddrwydd dengylaidd; heb yr hyn y bydd eich holl lafar yn ofer, ac yn llwyr ddi gyfrif yn y dydd diweddaf. Nis gallodd iawn osodiad athrawiaeth gras o flaen dynion fod yn attaliad ar ffordd cyflawniad unrhyw ddyledswydd.

Sylwer eto. Pa le bynnag y mae yr egwyddor yma o sancteiddrwydd yn y galon, bydd yr effeithiau o honi i'w gweld yn y fuchedd; canys ei dyben mawr yw cin galluogi ni i gydffurfio a gras, neu Efyngyl Duw, yr hon sydd yn cin dysgu i fyw yn sobr, yn gyflawn ac yn dduwiol, yn y byd sydd yr awchôn." Os bydd y pren yn dda, e fydd y flrwyth yn dda hefyd: a rhagrith fflaidd yw i neb ymhoni mewn sancteiddrwydd tufewnol, tra fyddo eu bucheddau yn ddiffygiol o flrwythau cyflawnder.

(2.) A gallwn ganfod oddiyma pa ham y mae dynion yn ymgynnyg ar gymifer o flyrdd amrywiol gyda golwg ar sancteiddrwydd. Cyduna pawb a broffesant Cristionogaeth, fod sancteiddrwydd yn anhepgorol angenrheidiol; ond pan y delont at yr ymarferiad o honaw, cynnra y naill un gau ffordd, a'r lleill gau ffordd arall, felly mynnai rhai wneyd sancteiddrwydd o'u rhinwedd moesol, tra y'i gwneir i fynu gau eraill o'u cyflawniadau coelgreffyddol. Ac y mae hyn oll yn tarddu o'u hanwybodach o wir natur sancteiddrwydd ar un llaw, a chariad at bechod ar y llaw arall. Mae natur sancteiddrwydd yn ddwfn ac yn ddirgelaid, na's gellir ei dimad heb gymborth goleuni ysbrydol; ac y mae y byd yn wastad yn casau yr hyn nid yw yn ei adnabod, yn y peithau hyn. Mae cariad at bechod hefyd yn meddu dylanwadu dirgelaid ar foddyliau llawercodd. Y maent yn ofni ac yn casau y cyfnewidiad enaid trwyadl hwnw, sydd yn tueddu at ddiwreiddiad tollawl pob pechod: ac am hyny yr ymfoddlonant ar foesoldeb, a chyflawniadau coelgreffyddol; unrhyw beth a dawela gydwylbod naturiol, neu a ennilla iddynt yr enw o fod yn gr. ffyddol.

(3.) Nyni a allwn ddysgu oddiyma, waith mor fewr ac

ardderchog yw y sancteiddiad yma; a'i fod yn fwy peth i ni i fod yn wir sanctaidd nac y meddyliondd llawer. Mae yn waith mor fawr fel y rhaid ei wneuthur gan "Dduw yr heddwel" ei hunan, trwy waed Cŷist; a thrwy ddylanwad yr Ysbryd: ac nid yw yn gweddu i Ddoethineb Anfeidrol ddefnyddio gallu y fath achosion a moddion gogoneddus, er cynnyrchu rhyw effaith cyffredin.

2. Mae yr egwyddor hon o sancteiddrwydd yn *tueddu* ei deiliaid at weithredoedd o'i rhyw ei hunan; megis y mae yn meddu natur, felly hefyd y mae yn meddu priodoliaethau gredelf, o'r rhai y mae hyn y penaf. Mae yn cyfeirio at ryw ddyben pennodol, ac yn gogwyddo at weithredoedd **a dueddant i hyny.**

Y mae i'r egwyddor hon ei dyben pennodol, a hyny yw, bod i ni fyw i Dduw. Wrth naturiaeth, yr ydym ni wedi ymddieithrio oddiwrth fuchedd Dduw; ond priodolder anysgaredig gyntaf y creadur newydd yw, ei fod yn tueddu yr enaid at weithredoedd a dyledswyddau y fuchedd hon, fel ag i ymwneyd â hwy, nid trwy gymbelliad rhyw argyhoeddiadau, neu argraffiadau allanol yn unig, ond oddiar egwyddor dufewnol ddiifnant; ac megis y mae tuedd y meddwl anianol yn llwyr wrthwyneb i bethau ysbrydol, felly y mae yr egwyddor newydd hon yn tueddu at weithredoedd da ysbrydol, yn ol meddwl Duw.

Y duedd hon yn y galon, a elwir yn yr Ysgrythyrau wrth yr enwau Ofn, Cariad, Hyfrydweh, a'r cyfryw serchiadau eraill ar a ddynodant ogwydd wastadol at eu gwrth-ddrychau. A hyn a olygir yn yr addewid hono yn y cyf-ammod, "Rhodiaf un galon iddynt i'm hofni i." Natur neu anian newydd yw y galon newydd yma, effaith cyntaf yr hon yw, ofni yr Arglwydd yn wastadol; neu duedd ysbrydol newydd yn yr enaid at cwyllys a gorchymynion yr Arglwydd. Yn gyffelyb hefyd y'i dynodir trwy gariad, yr hyn yw gogwydd yr enaid i ymhyfrydu mewn ufuddhau i Dduw, a chymdeithasu âg ef.—Fe'i darlunir yn mhellach hefyd drwy yr ymadrodd, "synied ys-

brydol," am yr hyn y dywedir mai bywyd a thangnefedd yw; hyny ydyw, gogwydd ac ymröad y meddwl at bethau ysbrydol, yw y peth, trwy yr hyn yr ydym yn byw i Dduw, ac yn mwynau beddwch âg ef. Synied pethau daearol yr ydym ni wrth natur; ond trwy hyn fe'n dygir i roddi ein serch ar y pethau sydd uchod. Trwy rinwedd yr egwyddor rasol yma y proflesai Dafydd fod ei enaid yn glynu wrth Dduw, neu yn gogwyddo yn egnïol at yr holl ffyrdd hyny trwy ba rai y gallai fyw iddo ef, a dyfod i fwynäad o honaw. Fe'i cydmerir gan yr apostol Pedr i'n tuedd naturiol at ymborth, "Fel rhai bychain newydd eni, chwemychwech ddidwyll laeth y gair, fel y cynyddoch drwyddo," yr hyn sydd yn duedd wastadol, annewidiol. Hyn gan hyny yw y peth a olygaf. Y mae i bob anian ei thueddfryd, a'i gweithrediadau priodol. Y cyfryw anian yw yr egwyddor o sancteiddrwydd: a pha le bynnag y mae yr egwyddor hon, y mae yn tueddu yr holl enaid at weithredoedd sanctaidd—a hyny yn gyffredinol, yn wastadol, a pharhaus.

(1.) Yn gyffredinol. Y mae yma dueddfryd at bob rhyw ddyledswyddau sanctaidd heb eithriad; y mae yn cynnwys parch i holl orchymynion Duw. E all fod rhai yn fwy anhawdd i'w cyflawni, yn fwy gwrthwynebol i'n tueddiadau naturiol, neu ein llesion tymhorol nac eraill; ond os bydd egwyddor rasol oddi fewn, hi a gyd duedda yr enaid attynt oll. Fe oddef unrhyw egwyddor arall ddirgel goleddiad o ryw beth croes iddi; goddefa, naill a'i gommeddiad o ryw ddyledswydd, neu gyflawniad o ryw bechod, neu arbediad a choleddiad o ryw chwant. Fel hyn y profodd Crist y gwr ienanc goludog a fostiai o'i ddyledswyddau, â rhyw beth oedd yn taro yn erbyn ei ddaiaroldeb, a huan y rhoddos efe ei holl gymygion i fod yn grefyddol, i fynu. Felly Naaman, yr hwn a addunedasai ufuddhau i Dduw Israel, a fynai gadw iddo ei hun yr hawl o ymgrynnu yn nhy Kimmon, er mwyn ei lesion bydol. E all credinwyr eu hunain gael eu llithio i ommeddiad gweithredol o'u dyledswyddau, a choleddiad tymhorol o serchiadau llygredig; ond am y

coleddiad bwriadol o unrhyw beth pechadurus, y mae hyn yn anghyson â'r egwyddor o sancteiddrwydd.

(2.) Mae yr egwyddor hon yn tueddu y credadyn at ddyledswyddau sanctaidd yn wastadol; mae efe yn aros yn ofn yr Arglwydd "ar hyd y dydd." Mae yn wir fod tymhorau yn y rhai y cyfarfyddwn âg anhawsderau a rhwystrau mawrion oddiwrth ein chwant a themtasiynau; ac e ddichon gweithrediadau gras fod yn llai bywiog ar rai amserau nac eraill: ond er hyn, y mae y dueddtryd sanctaidd hon yn parhau yr un yn ei natur ei hun, fel ffrwd a dardda o ffynnon fywiol, yn gweithio ei ffordd yn mlaen, er y gwrthwynebiad a'i try o'i ffordd dros yspaid. Gall dynion anianel gyflawni dyledswyddau o ufudd-dod weithiau, dan argraffiadau cryfion wedi eu cymyrchu trwy gystuddiau, peryglon, a'r cyffelyb, ond yn dychwelyd i'w hen yrfa arferol eu hunain yn fuan; fel y morwyr, y rhai a gyfarfyddant â gwyntoedd cryfion weithiau, trwy yr hyn y tebygid eu bod yn cael eu hyrddio yn chwyrn tu a'r porthladd; ond yn y fan y mae dystarwydd yn eu dal, nid oes chwâ o wynt i'w helpu yn mlaen. Lle bynnag y byddo yr egwyddor hon, mae llifant naturiol, megis, yn yr enaid hwnw, yr hwn sydd yn eu cludo yn mlaen yn wastadol a chysson: ac er y diehon iddynt gyfarfod â thymhestloedd a chroeswyntoedd, eto y mae y ffrwd, yr hon sydd yn naturiol, yn gweithio ei ffordd o'r diwedd, ac yn dal i dynu at ei nôd er pob rhwystrau.

(3.) Y mae hefyd yn barhäol. Ni phaid byth a gogwyddo yr enaid at weithredoedd o ufudd-dod hyd oni chyrhaeddo ddiben y cwbl o honant yn y mwyniad o Dduw. Efyddon o ddwfr ydyw, yn tarddu i fywyd tragwyddol; y mae yn tarddu yn ddiball, am mai dwfr bywiol ydyw; a hyn yn barhaus, hyd oni byddo y rhai y mae ynddynt, wedi eu cyflëu yn ddiogel yn y gogoniant. Fe addewir hyn yn benmodol yn y cyfammod:—Mi a osodaf fy ofn yn eu calonnau, fel na chiliont oddiwrthyf; ni chilia y sawl y mae yr ofn yma ynddynt, byth oddiwtho, oblegid

ei fod yn barhaus. Mae yn wir fod yr egwyddor ei hunan yn ymdeigos fel pe byddai wedi ei magu yn hollawf am dro, dan ymesodiad llym teratistiau (moris yn amgylchiad Dd. 5dd.) eto y mae ei natur amlwgol, ei pherhynus â ffyddlondob Daw, ac â chysfyngedol Crist, y fath, fel na's llwyr ddifffoddir hyd.

Rhaif addef fod yn y rhai ydynt wedi eu tuddu fel hyn at holl weidrededd llynya ysbrydol, wedi hon o egwyddor wrthwynebol, yr hyn a elwir yn yr Ysgrythyr, yn enawd, yn chwant, yn gorff pechod, neu y pechod sydd yn trigo ynom ni. Dadleuir hyn yn eiddo gŵd yr apostol: "Mae y enawd yn chwennychu yn eiddo yr Ysbryd, a'r Ysbryd yn eiddo y enawd; a'r rhai hyn a wrthwynebant eu gilydd, fel na alloch wneudair bodi llynnag a cwylysioch." Gal. 5. 17. Yn wir, mae yn amhosibl i lechod a gras ffoli yn yr un galon, ar yr un pryd. Y enawd a fedd y llywodraeth yn hollawf wrth natur, ac y mae yn gogwyddo yr enaid at lechod; ond pan ddygir gras i fawn, mae yr egwyddor hon o lechod yn eiddo ei gogwyddu, fel na's caffo deyrnasu a'n hyddio ymmlaen yn ddiatella, yn yr eiddiad ar ol ei dechudduad allywod-rachos; eto, nid yw yn cael ei lawr ddifffidhannu, a'i fwrw allan o'r enaid yn y fuchedd hon. Eiddo a crys ac a weiddia, a hoda ac a demtia, fwy neu lai yn barhaus. Yn ol hyn o nerth a manteision a fyddo wedi ei afael iddo: am b' achos, ni's gall yr egwyddor o ras, dueddu yr enaid yn berffaith at fuchedd Daw, fel ag na byddo yn deiniadu y o wyrthwynebiad; ond y mae hyn yn perthynu yn anys-garedig i egwyddor o sancteiddrwydd, o angenrheidrwydd, bod iddi dueddu yr enaid yn gyffredinol at bob rhyw weidred o ufudd-dod sanctaidd; ac y mae y tueddiadau hyn yn oruchaf, ac yn cadw cyfeiriad yr enaid at sancteiddrwydd yn wastadol:—a'r daeddfryd rydd, ddi-nant, wirfeddal yma o eiddo y meddwl at yr hyn oll sydd eiddo, yn nghydag ymdrech tufewuol i dorri trwy bob gwrthwynebiad, yw y

mae is mewn drych, ac felly yn cael ein newid i'r unrhyw ddolw, o egoniant i egoniant."

Mae yn wir nad yw yr holl gredinwyr yn cael eu don- iaw â'r gallu yma i'r un radd; mae rhai yn isel mewn gwybodaeth, ac mewn cydnawsiaeth i eraill, yn anwybodus; a chodwir rhai yn y cydwr hwaw trwy eu hesgeulusdra a'u segardod eu hunain; ond y mae pob un sydd yn cael ei wir sancteiddio, yn cael digon o oleuni i ddéall pethau y brydol yr efengyl mewn modd ysbrydol: mae y credad- yn gwanaf yn cael cymaint o olwg ysbrydol i fewn i bethau Duw, ag sydd angenrheidiol i'w ffydd a'i ufudd- dod; canys "nyni a dderbyniasom Y bryd Duw, fel y gwypom y pethau a rad reddwyd i ni gan Dduw." Yn unig y mae yn ddyledsyddol arwng y cydwr yn barhaus i ddelfnyddio y goleuni a dderbyniad, yn yr arferiad o'r moddion.

(2.) Mae y gallu hwn yn yr ewyllys yn gynnwysedig yn ei raddid a'i allu i ddewis a chofreiddio pethau ysbrydol. Mae y credinwyr yn reddu ewyllys rydd at yr hyn sydd ddi ysbrydol; canys y mae yr ewyllys yn awr wedi ei rhyddau oddiwrth y caethiwed hunur i bechod, yr hwn yr oedd dano wrth natur; ac wedi changararno drwy oleuni a chruel, y mae efr yn ewyllysio ac yn dewis pethau Duw yn rhydd. Y gwirionedd, hyn yw ffydd yn yr efengyl, yw y moddion o'r rhyddiad yma; a Mab Duw trwy ei Ysryd, yw yr achos effeithiol o hono; canys, "Os y Mab a'u rhyddhâ, yna rhyddion a fyddwn yn wir," ac os am- gon, ni fyddwn yn rhydd, pa faint bynnag a hono dynion o hyny.

(3.) Mae y serchiadau, y rhai wrth natur ydynt brif acision, ac arfau pechod, yn cael eu hennill drwy hyn i wecanacthu Duw. Wedi dangos fel hyn, fdd gallu i ufudd- dod sanctaidd, yn y rhai oll ydynt yn cael eu sancteiddio, ystaf a thueddfryd at hyny, nynt a ystyriwn ei ddau brif nodwdd: sef parodrwydd a rhyddineb.

1. Mae yn peri parodrwydd, drwy symud yr holl

rwystrau hyny, â'r rhai y mae y meddwl yn ddarostyngedig i gael ei laddias gan beirnod, y bôd, segurud ysbrydol, ac anghrediniaeth. Ac fel hyn y mae "yr Ysbryd yn barod, er bod y cawd yn wro." Mae y rhwystrau hyn yn eu llawn rym yn rhawb ddadennu'r meddwl, am ba achos y maent "i bob gweithred dda yn amodolgeradwy;" ac y maent mewn rhan yn dylawadau meddylliau credinwyr eu hunain, ac nid rhan fechan yw hon o'u pechod a'u goffid; ond y mae y rhwystrau hyn yn cael eu symmud trwy y gallu ysbrydol yma. Mae eu gwynnau llwyodraethol yn cael ei dori drwy roddiad cyntaf yr egyptydd rym yn yr enaid, pan y parotteir y galon âg anian newydd. Pr. cyflawniad o bob rhyw ddyledswydd sanctaidd, ac o'r meddwl i'r meddwl y mae yn rhyddhan yr enaid oddiwrth y gweddillion o'r rhwystrau hyn; canys y mae yn gwannychu gogwydd yr enaid at bethau daiarel, fel na's meddianmont y meddwl fel cynt. Mae beirnod yn amlygu iddynt degwech a gogoniannu sanctaidd i'rwydd, a phob rhyw ddyledswydd o ufudd-dod, fel ag i daeddu y meddwl yn rymmus tung atynt; ac yn peri i'r serchidan llyna wrthyn gyda hyfrydwech. "Mor gu geryf dy gyfraith," medd Dafydd, "dy gyfraith yw fy hyfrydwech," a thrachefin, "Melusach yw dy air na'r mel, ac na dyferiad diliau mel."

2. Mae yn peri rhyddlineb yn y cyflawniad o'r dyledswyddau. Pa beth bynnag a wnelo dynion oddiar reddf, neu o anian, y maent yn ei wneyd yn rhydd; a math o reddf, neu anian newydd wedi ei rhoddi yn enaid dyn, yw yr egyptydd o ras. Addefaf y byddi gwrthwynebiadau oddiwrth bechod, cwtch, a thentasiynau; ond eto, y mae yn natu'r yr egyptydd hon wneyd holl gylch ufudd-dod yn hyrwydd i ni; canys, (1.) Y mae yn peri cyfaddasrwydd rhwng ein meddylliau ni â'u dyledswyddau; mae y gyfraith wedi ei llymu i'r canu yn ein calonau, am hyny, nid yw gorchymynion Crist yn drwgion; nid ydynt yn ymddangos yn falch, neu yn angyfaddas i'r anian newydd; felly gan hyny, y mae holl ffyrdd doethineb yn hyfrydwech, a'i holl lwystrau bl yw beirnod. (2.) Y mae yn cadw y galon

mewn ymarferiad myn i b o weithredoedd a dyledswyddau sanctaidd, ac yn rheddi i'r ddiwedd ymddynt yn aml iddynt: mae yn peri i'r enaid y dyfyniadau i fod yn aml yn yr ymarferiad o flydd a chariad, neu foddolion a myfyrdodau sanctaidd yn adnewyddol. Fel arall ydyw, yn tarddu i fyni yn barhaus, mewn ymarferiadau beunyddiol o weddio, darllen, ac ymddiddau sanctaidd, neu, mewn gweithredoedd o drugaredd, clusen a haelloniadau ag at ddynion. Fel hyn y mae y galon yn cael ei hyrwyddu yn gymaint âg iau Crist, fel y mae yn natniol ac yn esmwyth: ac o welir trwy brofiad, mai po hwyaf yr esgeulusir rhyw ddyledswydd, anhawddaf y'i canfyddo i i'w chyflawni. (3.) Y mae yn sicrhau cymmhorth Crist a'i Ysbryd ef; am y creadur newydd y mae Crist yn gadau, ac iddo ef y mae efe yn cyfrannu o gymmorthwyon ei Ysbryd yn barhaus; a phan dderbynir nerth gan Crist y mae ei iau ef yn esmwyth a'i faich yn ysgafn.

Nyni a allwn trwy y pethau hyn a ein chwilio ein hunain, a oes gredid neu egwyddor o sancteiddrwydd yn ein meddyliau, fel na'n twyller trwy gau ymddangosiadau.

3. Dysgwu o'ddiwrth hyn i orchelyd cael ein twyllo gan ddoniau, pa mor ddeffnyddiol bynnag o fyddant, yn nghyda phroffes deg ar hynny. Mae y pethau hyn yn myned yn dra phell yn y byd, ac y mae llawer yn eu tawlio eu hunain ac eraill trwyddynt. Eiddon hon dynion drwy gymmhorth y doniau hyn yn neig, weddio, a phregethu, a chyflawni llawer o ddyledswyddau, fel ag i fod yn enwog mewn proffes; ond fe ail hyn oll i fod hon i'r sancteiddrwydd, ac felly y maeai yn dueddol i dwylllo y meddwl. Proffes hwy wrth natur a phroffesiacthau y raddf neu yr egwyddor hono o ras, sydd mewn pob gair sancteiddrwydd, fel y dangosir o'r blaen, ac fe welir y fuan mor fyro hynny a yddani. Llaver hwi y gallwn eiddo, neu rés o ddyledswyddau meesol, pa wrthlynt eu hunain, hōni un hwi i'r cymmeriad o sancteiddrwydd. Mae y wir fod rhai wedi bod yn ceisio profi mai gras yw yw meesoldeb, ac mai meesoldeb yw gras, a dim yn ychwaneg. Mai yr

un peth yw bod yn ddyn sanctaidd yn ol yr efengyl, a bod yn ddyn meirch. Gan hynny, myfi a af rhagof at yr ail beth a gynnygiwyd i'w brofi, sef bod yr egwyddor rasol hon o sancteiddrwydd yn llwyr wahanol oddiwrth bob egwyddorion eraill, pa un bynnag a fyddont ai deallol, ai moesol, anianol, neu gaffadedigol; fel y mae hefyd oddiwrth bob rhyw ras cyfiredinol, o'r hwn y gall dynion fod yn gyfrannogion, heb eu sancteiddio yn wirioneddol;—ac y mae y gwahaniaeth yma i'w ganfod yn eglur.

Yn gyntaf. Oddiwrth y fflynnen neillduol o'r hon y tardda sancteiddrwydd, sef cariad etholedigol Duw. Efe a'n hetholodd ni yn Nghrist cyn seilial y byd, fel y byddem sanctaidd. Duw a'n dewisiodd o dragywyddoldeb fel y byddem sanctaidd, hynny yw, gyd ag amean i gyfrannu sancteiddrwydd i ni; gan hynny ei waith neillduol ef yw hyn, er cyflawniad o'i amean neillduol.

Yn ail. Yr achos haddedigol neillduol o'r sancteiddrwydd yma yw cyfryngdod Crist. Mae sancteiddrwydd efengylaidd wedi ei sicrhau i ni drwy y prynedigacath gan Crist Iesu; se'i haddewir i ni ar gyfrif ei aberth ef; canys se'i caniatteir yn weithredol, trwy ei eirolaeth ef ac se'i gweinyddir drwy ei Ysbryd ef; canys efe yw yr hwn a wnaethpwyd i ni gan Ddew “yn sancteiddrwydd;” ac y mae efe felly ar amrywïol gyfrifon.

(1.) Y mae efe wedi ei wneuthur yn sancteiddrwydd i ni ar gyfrif ei swydd offeiriadol, oherbydd ei bod ni yn cael ein golchi oddiwrth ein pechodau trwy ei waith ef, yn yr ollrymiad o honaw drosom, a'r cyndryddiad o honaw at ein heneidiau. (2.) Am ei fod yn llwyddiannus er sancteiddiad effithiol ein natur ni yn y cyndryddiad o'i sancteiddrwydd i ni trwy ei eirolaeth. Ni wddi, (Ioan 17. 17.) yw fflynnen wynfydedig ein sancteiddrwydd; “Sancteiddia hwy trwy dy wirionedd; dy air sydd wirionedd.” Nid oes un gras yn cael ei weithredu ynom, ei gyfrannu i ni, na'i gynnal ynom, ond mewn atebiad i eirolaeth Crist. (3.) Efe yw y rheol a'r mesur o sancteiddrwydd i ni, a'r off-

cyrn o honaw yw ei a'r a'i athrawiaeth. Nid cyferwydd-
indau cyahwynol golau a ddeddf a'r yw rheol y sancte-
iddwydd yma, ac nid y ddeddf y gelfueelig ychwaith.
Y mae yn rheol sancteiddrwydd gwreiddiol, ond nid yn
rheol ddigonol o'r sancteiddrwydd i'r hwn y'n haddorir gan
Grist; a nid yw y nofll a'r holl o'r rheol hyn yn nghyd.
yn offerynnau priodol i gymryd y sancteiddrwydd ynom
ni; ond athrawiaeth yr efengyl yw y rheol grefyddas, a'r
offeryn union-gyrchol o honaw. I'r maddal yw, fed ath-
rawiaeth Crist yn y rhan orhymvrol o honi, y cyflyw reol
i'n holl ufudd-dod, fel y mae yr hyn oll a ofynir yn perth-
ynu iddo, ac nid dim arall: ac y mae eia sancteiddrwydd
yn gynnwysedig mewn cyffwrdd â ti eddlar yr ystyr-
iaeth o'i bod yn a'r Crist. Nid o'r dim yn perthyn i
sancteiddrwydd o ran y defnydd o honi ond yr hyn o of-
ynir gan yr efengyl; na eia yn perthyn iddo o ran y ffurf
o honaw, ond a gylawwir genym eia fel y defnydd i yn ei
ofyn, ac y mae yn offeryn o honaw, ond nid eia yn gen-
eyd defnydd o honi fel y mae hi allanol i'r genymu i
ni. Mae egeyddion golau ni maddal yn ei cyferwyddo
at y cyflawniad o amryw ddyddion hon o ufudd-dod.
Mae y ddeddf y grefyddig yn gylawwir a ffurfio yddae
ufudd-dod cynhenid; ond y mae rheol y ddeddf yddau yn
gynnwysedig mewn sancteiddrwydd efengylid. na's
gwyr y ddeddf ddaia am danynt; megis marweiddiad pec-
od, duwiol dristweh, glanhau eia calonnau beunydd,
cymmundeb â Duw trwy Grist, yn nghyda ffydd a chariad
tuag atto ei; canys er y gall y perhan hyn fed yn wreidd-
iol yn gynnwysedig yn y ddeddf, fel y mae hi yn gofyn
ufudd-dod hollawl i Dduw, eto nid ydynt yn gynnwysedig
ynddi o ran y ffurf o honi; ac ni's defnyddir y ddeddf
i genhedlu ffydd a sancteiddrwydd ynom ni; effaith yr
efengyl yn unig yw hyny. Hon sydd yn "allu Duw er
iachawdwriaeth;" trwy bregethiad hon "y mae ffydd yn
dyfod;" trwy wrandawriad hon "y derbyniasom yr Ysbryd;"
a'r holl ufudd-dod allanol a ofynir genym ni, yw bod ein
bymarweddiad "yn addas i'r efengyl."

(4.) Y mae efe wedi ei wneuthar yn sancteiddrwydd i ni, yn gymmariat a'i fod yn esampl berffaith o sancteiddrwydd i ni. Amcan Ddu yn ein sancteiddiad ni yw, "fel y'n cydfurfier â delw ei Fab ei." Efe a osodir o'n blaen ni yn mhurdeb ei mawriethau, sancteiddrwydd ei beron, gogoniant ei rasmus, diwyddrwydd a defn ddioldeb ei vmarweddiad yn y byd, fel yr esampl fawr, â'r hon y dylem gydfurfio yn mhob peth.

Addefir yn gyffredinol mai esamplau yw y dull mwyaf effeithiol i gyfarfannu â llyg. Ond pen, yn ychwanegol at y dylanwad yma sydd yn perthyn iddynt yn naturiol a moesol, yr ychwanegir eu gyswllt mewn modd neillduol i fod yn esamplau i ni, y mae eu grym a'u heffeithioldeb yn cael ei ychwanegu. Ac felly y mae y ddau beth yma yn cyffwrdd yn yr esampl o sancteiddrwydd a roddir i ni yn mherson Crist.

Mae Iesu Crist, nid yn unig yn gynllun perffaith o sancteiddrwydd, ond yn *unig* un hefyd: nid oes un esampl berffaith o sancteiddrwydd, heblaw efe. Mae esamplau bostfawr y paganiaid yn llawn o ddifffygion, ac y mae eu hamherffeithiau yn perthyn i esamplau gorau y saint: ond nid oedd yn ein Siampl fawr ni, yr osgoad lleiaf oddiwrth berffeithrwydd sancteiddrwydd. Mae Iesu Crist wedi ei osod i'r perwyl yma. Un dyben gan Dduw yn anfon ei Fab i ni, oedd, fel y gallai roddi esampl i ni yn ein natur ein hunain, o'r adnewyddiad hynny o'i ddolw ynom ni;—o'r ufudd-dod sanctaidd hwnw a ofyna efe genym ni. Nid oedd y natur angelaidd yn gyfaddas i hyn; canys pa esamplau a allai angelion roddi i ni, o ddioddefgarwch mewn cystuddiau, neu ymdawelych mewn dioddefiadau, gan fod eu natur yn anghymwys i'r cyfryw bethau! Ac ni's gallasem gael esampl berffaith yn ein natur ein hunain, ond yn unig ynddo ei, yr hwn oedd yn sanctaidd, a difeius, a difrycheulyd, a diheledig oddiwrth bechaduriaid.

Mae effeithioldeb neillduol yn esampl Crist rador pob esamplau gosodedig eraill, er ymhelliad i ymdebygu iddo.

Gelwir arnom yn fynyeh i "weled Crist," ac "i edrych arno ef;" nid yn unig am gyfiawniad trwyddo, ond fel y cyllun mawr o sancteiddrwydd; i ddy arwy drefniad Duw, y mae edrych arno ef yn foddion i gynnwddu sancteiddrwydd ynom ni. "Nyni oll ag wyneb agored, yn edrych ar ogoniant yr Arglwydd megis mewn drych, a gyfnewidir i'r unrhyw ddelw o ogoniant i ogoniant, megis gan Ysbryd yr Arglwydd."

Yn yr ystyriaethau hyn gan hynny, y gwnaed yr Arglwydd Crist yn sancteiddrwydd i ni; ac yn ddiau, y mae y rhan fwyaf o honom i'n beiaw yn fawr am nas gwnelem ddefnydd mwy dyfal o'r moddion yma. Pebl arhosem yn fwy gwastadol yn ein myfyrdod ar Grist, ar ogoniant a phrydferthwch ei sancteiddrwydd fel ein siampl fawr, fe'n cyflwynid yn fwy i'w ddelw a'i gyffelybrwydd ef; ond y mae llawer a'u galwant eu hunain yn Gristionogion, yn hollt siarad am weithrededd rhinweddol y paganiaid, ac yn barod i gymeryd y rheiny yn esamplau, tra nad oes ynddynt un meddwl am y gras oedd yn ein Harglwydd Iesu Grist, nac ymdrech am gydfurfio âg ef; a'r rheswm yw, am fod y rhinwedd y maent hwy yn ymgeisio atto o'r un natur a'r ciddo y paganiaid, ac nid â'r gras oedd yn Nghrist Iesu: ac nyni a ddylem ystyried yn wastadol pa fodd y gweithredom fydd ar Grist i'r perwyl yma. Na fydded neb yn euog ymarferol o'r hyn y camgybuddir rhai eu bod yn euog athrawiaethol o honaw. Na fydded i neb ymrannu yn ngwaith fydd, ac ymarfer eu hunain i ddim ond un hanner o honaw. Nid yw credn yn Nghrist am gyfiawniad, ddim mwy na hanner dyledswydd fydd. Nid yw yn cynnwys ymnewthuriad â Christ ond yn unig fel y bu efe farw drosom, ac y gwnaeth iawn dros ein pertholau. Mae yn wir mai i'r perwyl yma y'i cyflwynir i'n sylw yn iolaf ac yn benaf; ond nid i hyn yn gwbl. Efe a gyflwynir i'n sylw hefyd fel ein esampl; a dychymyg meiddigedig yw meddwl mai yr unig ddyben o'i fwyd a'i farwolaeth ef, oedd rhodd cyllun o'r, a chadarniad i'r

athrawiaeth o sancteiddrwydd a ddysgai efe.—ac, yr un modd hefyd, y mae esgeuluso ei olwgu drwy ffydd fel ein esampyl, yn ddrygionus a niweidiol i'w fedd. Glau byay, myfyriwn lawer ar yr hyn yddech, a'r hyn a wnaeth efe; a pha fodd yr yr ymddygai dan bob dyladery blaen, ac yu wyneb pob profedigaeith, nes y byddo ddew ei sancteiddrwydd perffaith ef yn cael ei phlannu yn ein meddyliau, ac y'n gwneuler nianau trwy hyn yn gyfelyb iddo ef.

5. Yr hyn sydd yn peri y gwahaniaethiad pennaf rhwng sancteiddrwydd efengyleidd a phob rhyw egwyddorion neu ddyledswyddau naturiol neu foesol, yw, bod cyflwynwadau gwastadol o ras yn cael eu derbyn o Grist fel ein Pen. Ar y prawf o hyn, y mae yr holl wahaniaeth rhwng gras a moesoldeb yn ymddibynnu; canys os yw y peth a oirw dynion yn Foesoldeb, yn cael ei ddal yn a Grist, trwy rinwedd ein hundeib âg ef, yna gras effengyleidd ydyw; os angen, yna, naill ai nid yw ddim, neu y mae yn rhyw beth o natur a rhyw arall; canys nid gras ydyw.

Pa ras bynnag a gyffwrto Duw i neb rhyw ddynion, y mae yn ei roddi yn, a thrwy Iesu Grist, fel Cyfranger. Duw ei hunan yw unig ffynnonell wreiddiol pob gras a sancteiddrwydd. O'i gyflawnder ei hoes, y mae yn cyfrannu i'w creaduriaid, naill ai trwy ffordd natur, neu trwy ffordd gras. Yn nghreadigaeth dynolryw ar y cyntaf, e blannodd Duw ei ddew yn y ddynoliaeth; a phae parhasem yn ein cyflwr creadigol, buasai y ddew hono yn cael ei throsglwyddo trwy genhedliad naturiol; ond er y cwymp, a dyfodiad pechod i'r byd, mae yn annhosibl i neb dderbyn y ddew hon trwy ffordd natur. Pe buasai, yna ni buasai yn angenrheidiol i bob un a enir i'r byd yma gael ei eni drachefn, fel y tystiai Crist fod. “Yr hyn a aned o'r enawd sydd gnawd,” ac nid dim yn angenach. Yn awr nid yw Duw yn cyfrannu dim i ddynion yn ffordd ei ras, ond yn, a thrwy berson Crist. Yn yr hen greadigaeth, gwneid pob peth trwyddo ef; ac felly y mae yn y greadigaeth newydd, yn y cyfodiad a'r cyrbaliad o'r cwbl. Mae

Daw yn gweithio gras sancteiddiol gwirioneddol mewn credinwyr, trwy yr hyn y'u galluogir i gredu, ac y'u gwneir yn sanctaidd; a thrwy hyn y mae efe yn eu sancteiddio fwy fwy mewn gwirionedd, fel y'u cadwer yn ddifrycheu-lyd hyd ddyfodiad ein Harglwydd Iesu Grist. Pa beth bynnag a weithredir mewn credinwyr gan Ysbryd Crist, fe'i gweithredir trwy rinwedd eu hundeib â pherson Crist. Trwy hyn y'n huanir â Christ, hyny yw, â'i berson ef;—“Canys yr hwn a gyssylltir â'r Arglwydd, un ysbryd yw;” a thrwy rinwedd yr undeib hwn, mae yr Ysbryd yn cyfrannu pob gras i ni oddiwrth Grist, er adeiladaeth, cynhaliath, a sancteiddiad ychwanegol yr holl gorff dirgeledig, gan wneuthur pob aelod o honaw “yn gynhwys i gael rhan o ettifeddiath y saint yn y golenni.” Nyni a brofasom yn barod,—Mai yr achos effeithiol ac uniongyrchol o bob sancteiddrwydd efengylaidd, yw Ysbryd Daw:—Ei fod hofyd yn ffrwyth ac effaith y cyfammod gras: ac mai yn hyn y mae delw Daw yn gymwysedig, i'r hon yr ydym i gael ein hednewyddu: ac oddiwrth yr hyn a fa dan sylw yn fyr fel hyn, nyni a allwn gymeryd golwg ar y gymmysgfa arswydus o anwybodaeth ac wnech galedwech, â'r hyn yr ymarsona rhai, gan ddadlennu mai yr arferiad o rinwedd moesol yw yr holl sancteiddrwydd a ofynir oddiwrthym ni yn yr Efengyl.

E ddywaid rhai mai ymarferiad rhinweddol yw y ffordd i'r nefoedd; ond ni roisant nemmawr o egluraad ar pa beth yw y rhinwedd hon, neu yr ymarferiad rhinweddol yma, mwy na llawer o'u bren a fuan yn trystio cryn lawer yn nghylch y poeth. Mae lle i feddwl nad yw llawer yn golygu dim mwy wrth hyn, na'r ymarweddol cywir a d'ragrith hwnw a gwyddid yn mysg rhai o'r paganiaid, ac yn wir mwy a ddyddmwn wedol mwy o hyny yn mysg rhai a'u galwant eu huanir yn Gristionegion; canys yr oedd llawer o'r peiriau a wnelid gan ddyddmwn yn dda a defnyddiol i ddynodwyr; ond bydded mor fawel ac y byddo, ni's gall ei fodi y sancteiddrwydd honw a ofynir oddiwrth-

ym yn yr Eflengyl, am nad yw yn meddu dim o'r priodol-derau hynny, y rhai y profasom eu bod yn hanfodol iddo.

Ceisia rhai ddarlunio moesoldeb fel rhyw beth cyffwrdd â deddf natur, megis y'i datguddir i ni yn yr Ysgrifthyrr. Dywaid y rhai hyn, fod Crefydd cyn dyfodiad pechod i'r byd, ac o dan yr Eflengyl, yr un a'r unrhwy; ond ai tybed na's gwnaed unrhyw gyfnewidiad mewn crefydd trwy ym-gnawdoliad a chyfyngdod Crist? Ai nid oes ychwaneg-iaid yn ngwrthddrych ein ffydd?—Un cyfnewidiad yn egwyddorion, cynorthwyon, a holl natur ein hufudd-dod i Dduw? Rhai lymwrtio â holl ddargelwch duwioldeb, os rhoddwn goel i'r cyfryw ddychymygion.

Os dewedir, nad ydys wrth son am y rhinwedd moesol yma, yn amcannu cau Iesu Crist allan, ond cynnwys ymddo barch iddo ef hefyd,—Yna myfi a ofynaf a ydynt hwy yn golygu wrtho y cyfryw feddyllyrd, a'r cyfryw weithrediaid-au yn deillio oddiar hynny ar a feddiont y priodolderau a ddarluniwyd o'r blaen, o ran eu bachsion, effeithiau, a pherthynas â Christ. Ai y rhinwedd moesol hwn yw yr hyn y'n heddlodd Daw ni iddo er tragywyddoldeb? Ai dyma yr hyn y mae efe yn ei weithio ynom ni yn ol ei gariad tragywyddol? Ai dyma yr hyn sydd yn rheddi calon newydd i ni, a deddf Daw yn ysgrifenedig ynddi? Neu, ai egwyddor o fywyd ysbrydol ydyw, yn ein tueddu a'n galluogi i fyw i Dduw; ac yn eucl ei chymyrchu ynom drwy nerthol weithrediad yr Ysbryd Glan? Ai yr hyn a bwreaswyd i ni gan Iesu Crist, ac am gynydd o'r hyn y mae efe yn parhau i eini, ydyw hyn? Ai delw Daw ynom, ydyw, ac a ydyw ein cydharfiad â Christ yn gynnwysedig yn hyn? Os felly y mae, yna yr holl ddadl yw, pa un ai yr Ysbryd Glan ai y dynion hyn ydynt ddoethaf, ac a wyddant orau trwy be ymadroddion i dlar-lunio pethau Daw yn fwyaf eglur a rhegymol. Ond os nad yw y rhinwedd moesol am yr hwn y seiant, yn gyn-nwysedig yn y pethau uchel; os gall ac os yw yn bod heb-ddynt,—e ymdeingys o'r diwedd nad yw yn ddim mwy

tug at ein cymeradwyacth ger bron Daw, na'r hyn y cwyddi un o brif foes-ddisgrawdwyr y bydd ei fod wedi ei gartod, pan oedd efe yn marw,—eaw gwag yn unig.

PEN. VII.

Am weithredoedd a dyleddwyddau sancteiddrwydd.

Yn nechreuaad y beannod flaenorol rhodda am ddau osodiad i lawr: I. Bod yn eneidiau crediawyr, egwyddor crawch naturiol o ras, trwy yr hyn y'u galluogir i fyw i Dduw; a bod gwahaniaeth hanfodol rhwng hyn a phob egwyddor arall. Yn awr nyhi a awn rhagom at yr ail osodiad, sef,—

II. Bod yn rhai i'r Ysbryd Glan ei hun weithredu ar yr enaid mewn trefn i gynhyrchu pob gweithred o ufudd-dod sanctaidd, pa un bynnag ai yn ddefnyddol ai yn allanol.

Gellir priodoli holl weithredoedd a dyleddwyddau ufudd-dod efengylaidd i ddau ben: 1. Y cyfryw ag a feddiant ewylllys Daw mewn gorchymynion pendaf yn wrthddirych eu gollwraigol. 2. Y cyfryw ag ydynt yn perthyn i'r gwahardiadau dwyfol. Ac dyleddwyddau o'r hysgryniadaf yn, naill ai dufewnol yn unig, neu allanol hefyd. Eiddochon fod gweithredoedd tufewnol o sancteiddrwydd, na's meddant unrhyw effeithiau allanol; ond nid all unrhyw ddyleddwyddau neu gyflawniadau allanol fod yn un ran o sancteiddrwydd, os allanol yn unig a faddant, ac oddieithr eu sancteiddo trwy weithrediadau tufewnol gras. Gall dau ddyn gyflawni yr un ddyleddwydd, ac yn yr un dull allanol: eto gall cyflawniad y naill fod yn ddyleddwydd o sancteiddrwydd efengylaidd, a'r eiddo y llall heb fod felly; megis yr ydoedd gydag Abel a Cain.

(1.) Wrth ddyleddwyddau o sancteiddrwydd ydynt dufewnol yn unig, yr wyf yn golygu holl weithrediadau ffydd, cariad, a gohaith, y rhai y byddo Daw yn wrthddirych uniongyrchol iddynt, ond na's gosodir ar waith mewn un-

rhwyw ddyledswyddau allanol, ac yn y pethau hyn y mae ein bywyd ysbrydol yn gymmwyddi; ya benaf. Nyni a allwn fod yn helaethion mewn dyledswyddau allanol, ac eto fod yn dra estronol oddiwrth Fachedd Daw; ie, y mae dynion weithiau yn ymdrechgu llawer i wneyd y diffyg hwnw i fynu, trwy haws o'r cyfryw ddyledswyddau; ac felly maent yn meddu enw eu bod yn fyw, tra y maent yn farw.

2. Gwahaniaethir dyledswyddau allanol hefyd, o barth eu gwrthdrysych a'u dyben. Daw ei hunan yw gwrthdrysych a dyben rhai o honant, megis gweddi a mawl, ac o'r natur yma y mae y rhai oll a berthynant i'r llech gyntaf. Dynion yn eu hamryfal gymeriadau a pherthynasau, ydynt wrthdrysychau cyflawniad dyledswyddau eraill; ond Daw yw eu dyben. Yn awr, y mae yr holl ddyledswyddau hyn, pa un bynnag ai tufewnel yn unig, yntw allanol hefyd, yn deillio oddiar weithrediad millediad yr Ysbyd (Dau ynion; ac er mwyn gwneyd ein millediad yn fawr, a hysgaru a'u allu nedi y pethau cyflydol. (1.) Dad yn a'w credidyn a'w dyledswydd gwa'tadod at gyflawni pob dyledswyddau saw eridd.

(2.) Na's gall un credidyn o honaw ei hunan, nodd yr egwydder yma ar weithrediad, mae'n mwyw ddyledswydd dufewnel mae allanol, fel ag y byddo yn weithred sain-fachd, neu yn dyledswydd gymeradwy gan Ddau. Mae hyn.

(3.) Dad cynw rhwy, a gweithrediad tawonot Ysbyd Daw, yn ofynol o' angernidwdd, i gymmrychu pob gweithrediad anetidd yn ein maleddysau, yn mhob rhyw ddyledswydd.

Fel y mae yn ein bywyd naturiol gyda golwg ar ragluniaeth Daw, felly y mae yn ein bywyd ysbrydol gyda golwg ar ei ras. Efe a'n doniodd yn ngweithredocdd natur ag egwyddor fywiol, trwy yr hyn y'n cyflawysir ac y'n galluogir i gyflawni pob rhyw weithredocdd bywiol; eto yn y cyfryw fodd fel na's gallwn wneud ar heb gydgweithrediad Daw yn ei ragluniaeth allnog; canys ynddo of yr ydym ni yn byw, yn symmud, ac yn bod; a phw gallai neb un

gyflawni unrhyw weithred o honaw ei hunan, heb unrhyw gydweithrediad dwyfol, rhaid iddo fod yr achos cyntaf, a'r unig achos o'r weithred hono, hynny ydyw, rhaid ei fod yn Grawdwr bod newydd. Yr un modd hefyd y mae gyda golwg ar ein bywyd ysbrydol. Fe roddir yr egwyddor o honaw ynom, i'n tueddu i fyw i Dduw; ac y mae y neb sydd heb yr egwyddor hon yn farw ysbrydol, ac ni's gall wneuthur dim sydd ysbrydol. Yr ymofyniad yw, Pa beth a all credinwyr eu hunain, y rhai ydynt yn meddu egwyddor sanctaidd, ei wneuthur gyda golwg ar gyflawniad dyledswyddau, trwy rinwedd yr egwyddor hono; ac i hyn yr atelaf, na's gallant wneuthur dim da ysbrydol, heb gydweithrediad neilldael gras Duw, mwy nae y gall dyn yn naturiol wneuthur dim yn hollol anymddibynol ar Dduw, ei allu a'i rhagluniaeth. Darlunir y cyfateboliaeth yma rhwng gweithredoedd rhagluniaeth a gras yn yr ymadrodd hon hynny, "Canys ei waith ef ydym, wedi ein creu yn Xrist Iesu i weithredoedd da," &c. Ephes. 2. 10. Pan ddug Duw bob peth o ddim trwy ei allu creadigawl, ni's gallaodd hwynt i'w galluoedd eu hunain; ond efe a'u creidw ac a'u cynhania yn egwyddorion eu bod a'u gweithrediadau. Heb dderbyniad pŵer o'r uchder oddiwrth nerth dwyfol, ymddyngus hon gyflandrefn natur i amlygu a chydymro. A'i bya hefyd y mae yn y Gredalligac'h Newydd. "Iddo aeth i law ydym ni;" wedi ein llunio iddo ei hunan, i'n cyrrhwyso i weithredoedd da, y rhai a drefnodd i'w ffordd i fyw o honaw ydym iddo ef. Ac y mae ef yn cyrrhwyso yn eiddo y creadur newydd yma; canys efe a drefnodd a ddadlloedd am dano yn y fan heb ei allu dderbyniad ef yn naturiol; ond idd hyn yw y cwbl; y mae ef yn cyrrhwyso yn eiddo i gyflawniad pob dyledswydd a gol, trwy gyflwynwau adnewyddol o ras. A hyn a brofw.

Yn gyntaf. Mae yr Ysgrythyr yn eiddo na's gallwn ni ein hunain, trwy rinwedd unrhyw nerth a dderbyniad, wneuthur dim da. Felly y dywch i'n hollbardwr wrth yr

apostolion, pan oeddynt yn gredinwyr sancteiddiedig: "Hebaf fi, ni ddechaf chiwi wneudur dda;"—ar wahau oddiwrthy fi, fel y di-hon y gwyddon fod oddiwrth y winwydden. Oddieitho bod credinwyr yn derbyn dylanwadau ei beth o ras oddiwrth Crist, ni's gallant wneudur dim;—dim yn perthyn i ddwyn ffrawth. Yn awr y mae pob gweithred o ffydd a chariad, pob ysgogiad o'r eiddo ein meddyfian neu ein ser hysodau tawg at Dduw, yn rhau o'n ffrawthderwydd, ac felly y mae pob dyledswyddau allanol o uffwrddol. Gan hynny, a gadael i'n Harglwydd fod yn Farnwr, ni's gall neidwyr ein hunain, heb gyflenwadau neu ddiem o ras, wneudur dda ysbrydol.

Mae yr apostol hefyd yn esbonianu yr un gwirionedd: "A chywilyw byder sydd gan y tray Crist ar Dduw; nid o herwydd ei bod yn ddigonol o honori ei hunain, i feddwl dduw na gis o honori ei hunain; eithr ein digonedd ni sydd o Dduw;" 2 Cor. 13. 4, 5. Gwas arddorochog yw yr un y tystiai efe ei fod yn ei weithredu, sef, ymddiried yn Duw, yn y cyflawniad o'i weithredoedd, ac er ei lwyddiant. Ond, gyda'i fod yn tystio hynny, ymddangosai fel pe buasai ciddigedd wedi ymallyd ynddo, rhag ei fod fel un a honnai mewn un rhagoriaeth yddo ei hunain: am ba achos efe a chwanoegai ocheiliad rhag y cyfryw dylid chae a ymmodai â'r cyfryw allu neu ddigonolrwydd ynddo ei hunain:—"Nid o herwydd ein bod yn ddigonol o honori ei hunain?" Ac efe a gaua allan y cyfryw ddigonolrwydd, nid yn unig i ryw gyflawniadau neu ddyleds yddau tra arbenig, ond hefyd i feddwl un meddwl da, neu ddim a dueddia at ddyledswyddau ysbrydol;—canys dechrenad dyledswyddau yw yr hyn a ddynoda yr apostol wrth feddwl, gan nni ein meddyfian yw y peth cyntaf a berthyna i'n gweithredoedd. Ni's gallwn ddechreu ar unrhyw ddyledswydd o honori ei hunain; ond "ein digonedd ni sydd o Dduw;" hynny yw, yr ydym yn cael ein digonedd trwy gyflenwadau gweithredol o ras, fel y byddo yn angenrheidiol i bob dyledswydd, ac am y modd y mae Duw yn cyfrannu y digonedd yma, y mae yr

apostol yn tystiolaethu yn pen. 9. adn. 8. “Y mae Duw yn abl i beri i bob gras fod yn helaeth tuag attoch chiwi; fel y byddoch chiwi yn mhob peth, bob amser, a chennych bob digonoldeb yn helaeth i bob gweithred dda.” Mae Duw yn amlygu helaethrwydd ei ras tuag atton ni, pan y mae efe yn gweithredu digonolrwydd effeithiol ynom ni, er ein galluogi ni i ymhelaethu mewn gweithredoedd da, neu ddyledswyddau buchedd sanctaidd. Y pethau hyn ydynt effeithiau gras, ac y mae yn rhaid eu gweithredu ynom gan yr Ysbryd Glan, yr hwn yw awdwr pob gweithrediadau dwyfol.

Yn ail. Mae holl weithrediadau gras, pob cyflawniadau daionus, yn cael eu priodoli i'r Ysbryd Glan. Ac mor lusoawg ydynt y tystiolaethau pennodol i'r perwyl yma yn yr Ysgrythyrau, fel na's gallwn grybwyll ond ychydig o honynt fel enghraifft, y rhai a ellir eu trefnu dan dri phen.

(1.) Mae amryw destunau, yn y rhai y dywedir ein bod yn cael ein tywys, ein harwain, a'n cynhyrfu i weithredu, gan yr Ysbryd; ein bod yn byw yn yr Ysbryd, yn rhodio yn ol yr Ysbryd, ac yn gwneuthur pethau trwy yr Ysbryd sydd yn trigo ynom. Canys ni all fod dim yn gyffredinol yn cael ei olygu yn yr ymadroddion hyn, ond gweithrediadau yr Ysbryd Glan ar ein beneidiau; mewn ymostyngiad i'r hyn, megis yn gweithredu pan y'n cynhyrsir ganddo ef, y mae ein hufudd-dod i Dduw yn ol yr efengyl yn gynnwysedig: “Rhodiweb yn yr Ysbryd.” Gal. 5. 16. Rhodio yn yr Ysbryd, yw rhodio mewn ufudd-dod i Dduw, yn ol y cyflenwadau o ras a weinyddir gan yr Ysbryd i ni; canys felly yr ychwanegir, “na chyflawnweb drachwant y cnawd.” Felly y dywedir ein bod yn cael ein harwain gan yr Ysbryd, adn. 18, wrth yr hyn y golygir ein bod yn cael ein harwain ganddo ef, ac nid gan egwyddorion drygionus ein natur lygredig ein hunain: “Rhodio nid yn ol y cnawd, eithr yn ol yr Ysbryd.” Rhuf. 8. 4. Rhodio yn ol y cnawd, yw bod yn cael ein cynhyrfu gan egwyddorion y pechod sydd yn preswyllo ynom, i gyflawni pechodau

gweithredol. Gan hyny, rhodio yn ol yr Ysbryd, yw bod yr Ysbryd yn gweithredu ynom, er effeithio pob rhyw weithredoedd grasol; ac fe crehir i ni beidio esgeuluso ei gymhelliadau ynom, ond i gydffurfio â hwy mewn ffordd o ddiwydrwydd a dyledswydd: gwel adn. 14, 15. Felly y gofynir i ni ymwneyd â rhyw ddyledswyddau pennodol, "trwy yr Ysbryd Glan sydd yn preswyllo ynom ni," 2 Tim. 1. 14, hyny yw, trwy ei gymhorth ef.

(2.) Fe i darlunir ef fel awdwr pob gweithrediadau grasol ynom ni: "Ffrwyth yr Ysbryd yw cariad, llawenydd, tangnefedd, hirymaros, cymmwynasgarwch, daioni, ffydd, addfwynder, dirwest." Yr holl bethau hyn a weithredir ac a gymyrrchir ynom ni gan yr Ysbryd, canys ei ffrwythau ef ydynt; ac nid yu unig yr egwyddor o honynt, ond eu holl weithrediadau, yn mhob ymarferiad o honynt, ydynt oddiwrtho ef. Felly mewn man arall, y mae efe yn ychwanegu cadarniad cyffredinol, gan gymwys ynddi bob rhyw angrhaifft o rasau neillduol; "Canys ffrwyth yr Ysbryd sydd yn mhob daioni, a chyfiawnder, a gwirionedd." Eph. 5. 9.

(3.) Priodolir grasau neillduol i'w ddylanwadau ef. "Canys nyni yn yr Ysbryd drwy ffydd, ydym yn disgwyl gobaith cyfiawnder." Gobaith cyfiawnder ffydd, yw y peth a oieithir am dano drwyddi. Trwy gyfiawnder ffydd, y mae yr hyn oll a ddysgwyliwn ni am dano yn y byd hwn, neu yr hwn a ddaw. Ac nid ydym yn gwneuthur hyn o honom ein hunain, ond drwy yr Ysbryd. Yr ydym yn addoli Duw, yn yr Ysbryd;—Yn caru y brodyr, yn yr Ysbryd;—Yn "puro ein heneidiau gan uffuddhau i'r gwirionedd, trwy yr Ysbryd, i frawdgarwch diragrith."

Yn ddydd. Y mae genym dystiolaethau pendant i'r gosodiad sydd ger ein bron:—"Daw yw yr hwn sydd yn gweithio ynoch ewyllysio a gweithredu, o'i ewyllys da ef." Phil. 2. 13. Mae y pethau a weithredir fel hyn, yn perthynu i'r lafudd-dod a'n iachawdwriaeth: "Gweithiwech aian eich iachawdwriaeth trwy ofn a dychryn." Mae dau

beth yn angenrheidiol i'r perwyl yma. Gallu i'r cyfryw weithrediadau; ac ymarferiad gweithredol y gallu hwnw. Mae holl waith gras yn gynnwysedig yn ngweithrediadau tufewnol ein hewyllysiau, a gweithredoedd allanol mewn dyledswyddau cyfatebol. Gan hynny, y mae hyn yn dyledus arnom ni, i gyffroi ac ymarfer y gras a dderbyniasom, yn, ac i'w weithrediadau priodol; ond y mae y fath dyledswydd, fel na's gallwn o honom ein hunain ei chyflawni. Duw sydd yn gweithio ynom ni yn effeithiol, yr holl weithrediadau grasol hyny o eiddo ein hewyllysiau ni, a phob rhyw gyflawniadau sanctaidd mewn ffordd o ddyledswydd. Pob gweithred o eiddo ein hewyllysiau can belled ag y mae yn sanctaidd, sydd weithred o effeithioliad Ysbryd Duw; efe sydd yn gweithio ynom ewyllysio, sef y weithred o ewyllysio. Ac felly y golygai yr apostol pan ddywedai, "Mi a lafuriais yn helaethach na hwynt oll, ac nid myfi chwaith, ond gras Duw, yr hwn oedd gyda mi." 1 Cor. 15. 10. Yr oedd yn rhaid iddo ddatgan ei lafur mawr yn pregethu yr efengyl; ond rhag i neb feddwl ei fod yn priodoli rhywbeth iddo ei hun, efe a ychwanegai yn y fan,—“Nid myfi;”—na chamgymmered neb fi; nid myfi, trwy unrhyw allu o'r eiddod fy hun, ond gwnaed y cwbl ynof fi, trwy rad ras Ysbryd Duw. “Nid myfi, ond gras,” yw tystiolaeth yr apostol.

PEN. VIII.

Marweiddiad pechod; ei natur, a'r achosion o hono.

Nyni a sylwasom fod dyledswyddau sancteiddrwydd o ddau ryw. (1.) Y cyfryw ag y mae ewyllys Duw mewn gorchymynion pendant yn wrthddrych iddynt; ac (2.) Y cyfryw ag a ddeilliant oddiar waharddiadau dwyfol.

Y cyntaf, am yr hyn y buom yn ymdrin, a berthyna i'r defnyddiad a'r ymarferiad o'r egwyddor o ras: *yr ail*, yr hyn a gynygiwn i sylw yn bresenol, a berthyna i waiaad,

nychiad, a dinystriad yr egwyddor wrthwynebol o bechod ac fel y dywedir yn mhob man mai yr Ysbryd sydd yn ein; sancteiddio, fe orchymynir i ninau yn wastadol farwhau ein pechodau; canys y mae sancteiddiad yn golygu gras a roddir, ac a dderbynir yn gyffredinol; a marweiddiad yn golygu gras wedi ei ddefnyddio i ryw ddyben neillduol; ac y mae dau beth yn teilyngu ystyriaeth neillduol yn hyn. (1.) Natur y ddyledswydd ei hunan. (2.) Y dull yn mha un y'i gweithredir ynom gan yr Ysbryd Glan; ac ar y peth olaf hwn yr amcanaf aros yn benaf.

Mae yn ddigon hysbys fod y ddyledswydd olaf hon yn cael ei gofyn genym yn aml. "Marwhewch gan hyny eich aelodau y rhai sydd ar y ddaear; godineb, atfendid, gwŷn, drygchwant, a chybydd-dod, yr hon sydd eilunaddoliaeth." Col. 3. 5. Wrth yr aelodau hyn yr ydym i ddeall, nid y rhanau, neu yr aelodau o'n cyrff naturiol, fel pe byddent hwy i'w dystrywio, ond ein serchiadau cnawdol, rhai o ffrwythau pa rai a euwir, megis godineb, &c. Ac y mae y rhai hyn ar y ddaiar, hyny ydyw, y maent yn ddaiarol ac anianol. Gelwir hwynt *ein haelodau*, am fod holl egwyddor pechod, a'r ffrwd o bechod a ddeillia o honi, yn cael ei alw "corff pechod;" gyda golwg ar yr hyn y gelwir rhyw chwantau neillduol, yn aelodau. Defnyddir y serchiadau a'r chwantau hyn mor naturiol a pharod gan yr hen ddyn, neu natur lygredig, ag y defnyddia y corff ei aelodau; a'r hyn a wna y cyfeiriad yn fwy priodol yw, fod pechod trwy y chwantau hyn yn tynnu aelodau y corff i'w wasanaethu, yn erbyn y cyfryw y'n rhybuddid gan yr apostol, "Na theyrnased pechod yn eich corph marwol i ufuddhau o honoch iddo yn ei chwantau," Rhuf. 6. 12; ac y mae yn dilyn y cyngor hwn eto yn adn. 19. "Megis ag y rhoddasoch eich aelodau yn weision i atfendid, ac anwiredd, felly yr awrhon rhoddwch eich aelodau yn weision i gyfiawnder."

Ac nyni a allwn ystyried tri pheth mewn perthynas i'r ddyledswydd fawr hon:—1. Ei henw. 2. Ei natur. 3. Y ffyrdd a'r moddion trwy y rhai y'i cwblheir.

1. Yr enw sydd arni, sef marwhau. Defnyddir dau air yn yr iaith wreiddiol i osod hyn allan. Y cyntaf (NEKROSATE, Col. 3. 5.) yr hyn a arwydda marweiddio, distrywio, neu ddyddymmu holl rym yr anian lygredig, sydd yn tueddu at bethau daiarol, enawdol. Mae yn arwyddo gweithred barhaus o gymeryd ymaith allu unrhyw beth hyd oni byddo farw, i ryw berwylion ac amcanion neillduol. Mae gair arall hefyd i'r un perwyl (THANATOUTI, Rhuf. 8. 13.) yr hwn hefyd sydd yn arwyddocau, *rhoddi i farwolaeth*.

Mae yr un ddyledswydd, gyda golwg ar angau Crist fel yr achos effeithiol o honaw, yn cael ei ddynodi trwy y gair *croeshoelio*: "Croeshoelio ein hen ddyn ni gyd ag ef, Rhuf. 6. 6. "Mi a groeshoeliwyd gyda Christ," Gal. 2. 20.—"Trwy Iesu Grist, y croeshoeliwyd y byd i mi, a minnau i'r byd." Gall yr ymadrodd yma fod yn dynodi, fod pechod yn cael ei farweiddio yn raddol, fel y byddai dyn yn marw ar y groes, ond ei brif arwyddocâd yw, y berthynas sydd rhwng y ddyledswydd hon ag angau Crist; am ba herwydd y dywedir ein bod ni a'n pechodau wedi cael ein croeshoelio gyd ag ef, oblegid ein bod ni a hwythau felly trwy rinwedd ei angau ef: ac yn hyn yr ydym ni yn wastadol yn dwyn yn ein corff nodau marwolaeth ein Harglwydd Iesu Grist: gan ddarlunio dull, ac amlygu effeithioldeb ei farwolaeth ef.

Yn ail. Nyni a ystyriwn natur y ddyledswydd hon: ac ni a allwn sylwi, 1. Fod marweiddiad pechod yn ddyledswydd rwymedig arnom bob amser. Ni's gall un dyn dan y nef ddywedyd, un amser, ei fod yn rhydd oddiwrthi: ac y mae yr hwn a ballo yn y ddyledswydd hon yn esgeulaso pob ymdrechion am sancteiddrwydd. Ac am y rhai a ymhonant mewn perffeithrwydd trwyadl, hwynt hwy yw y rhai mwyaf digywilydd o bawb yn fyw; ac nid ydynt un amser yn agor eu geneuau yn y peth yma, heb eu gwneyd eu hunain yn gelwyddog. Canys, 2. Gan fod y ddyledswydd hon yr orphwysedig arnom beunydd, mae yn rheswm diwad o barâad yr egwyddor hono o bechod yr hon

sydd i'w marweiddio. Hyn a eilw yr Ysgrythyr, "Y pechod sydd yn preswyllo ynom;" "y drwg sydd yn bresenol gada ni;" "deddf yr aelodau;" ac i hyn y priodolir priodoliaethau a gweithrediadau ffolineb, twyll, gwrthryfel, rhyfela, a chaethiwo.

3. Mae y pechod preswylledig, yr hwn yw gwrthddrych y ddyledswydd hon o farwriad, yn cymwys, (1.) Gwreiddyn, neu egwyddor pechod, yr hyn wrth natur sydd yn meddiannu ein holl alluoedd, ac yn ein gogwyddo at bob drwg: gelwir hyn yr Hen Ddyn, mewn gwrthwynebiad i'r Dyn Newydd, yr hwn yn ol Duw a grëwyd mewn cyfiawnder a gwir sancteiddrwydd. (2.) Tueddiad, gogwydd, a gweithrediad yr egwyddor hon, yr hon a elwir "corph pechod;—serchiadau a chwantau y enawd;" (3.) Effeithiau, a ffrwythau y pethau hyn, sef pechodau gweithredol, trwy yr hyn yr ydyn yn "gwasanaethu pechod;" ac y mae hyn naill ai yndufewnol yn nychymmygion y galon, neu yn allanol, mewn pechodau gweithredol, fel y cyfryw a nodir gan yr apostol, Gal. 5. 19, &c. Yr holl bethau hyn yn nghyd, a wnant i fynu wrthddrych cyflawn y ddyledswydd hon o farweiddiad.

4. Mae yr egwyddor hon, ei gweithrediadau a'i heffeithiau, yn llwyr wrthwyneb i egwyddor, gweithrediadau, a ffrwythau sancteiddrwydd. (1.) Maent yn wrthwyneb yn eu begwyddor; "canys y mae y enawd yn chwennych yn erbyn yr ysbryd, a'r ysbryd yn erbyn y enawd; a'r rhai hyn a wrthwynebant eu gilydd." Mae yr egwyddorion gwrthwynebol yn cynnal yr amrafael hono yn yr enaid a ddarlunir mor ragorol yn y seithfed bennod o'r epistol at y Rhufeiniaid. (2.) Y maent yn wrthwyneb i'w gilydd yn eu gweithrediadau. Chwant, neu ddymuniadau y enawd, a dymuniadau yr ysbryd; rhodio yn ol y enawd, a rhodio yn ol yr ysbryd; byw yn ol y enawd, a byw yn ol yr ysbryd, ydynt oll yn wrthwynebol y naill i'r llall. Wrth "rodio yn ol y enawd," yr wyf yn golygu, nid yn unig y cyflawniad o bechodau gweithredol, ond cydffurfiad a'r eg-

wyddor o bechod; a chaniattau iddi yr oruchafiaeth yn y galon. “Rhodio yn ol yr ysbryd,” sydd gynnwysedig yn ein bod yn ymroddi i lywodraeth ac arweiniad yr ysbryd; neu yr egwyddor o ras a blennir ynom gan Ysbryd Duw. (3.) Maent yn wrthwyneb yn eu ffrwythau a'u heffeithiau allanol. Canys fel y mae yr apostol yn crybwyll pechodau gweithredol, megis godineb a'r cyffelyb yn mhllith gweithredoedd y cnawd, (Gal. 5. 19—24,) felly yn mysg ffrwythau yr Ysbryd, efe a fyn fod grasau ymarferol, megis cariad, llawenydd, a thangnefedd.

5. Gan fod yr ymrysonfa gyffredinol yma rhwng gras a phechod, y mae marwhad pechod yn gynnwysedig mewn cymeryd plaid gras yn wastadol; canys gan fod trigias yr egwyddorion gwrthwynebol hyn yn, a'u gweithrediad trwy yr unrhyw alluoedd o'r enaid, fel y mae y naill yn cael ei meithrin a'i chryfhau, mae y llall o angenrheidrwydd yn cael ei gwanhau a'i nychu. Gan hynny, y mae marweiddiad pechod yn gynnwysedig o angenrheidrwydd yn y tri pheth canlynol. (1.) Mewn meithrin yr egwyddor o ras drwy bob moddion o osodiad Duw; heb yr hyn ni bydd holl ymdrechion dynion i ddarostwng eu pechodau, onid llafur cwbl ofer. (2.) Mewn rhoddi yr egwyddor o ras ar weithrediad mynych, mewn pob rhyw ddyledswyddau o ufuddod sanctaidd; canys tra y cedwir tueddiadau sanctaidd yr enaid mewn ymarferiad gwastadol a bywiog, yr aflwyddir cymhelliadau gwrthwynebol y cnawd. (3.) Mewn iawn ddefnyddiad o egwyddor a gweithrediadau gras, mewn ffordd o wrthwynebiad i egwyddor a gweithrediadau pechod. Fel y mae yr oll o ras yn wrthwyneb i'r oll o bechod, feily nid oes un chwant neillduol, heb fod gras neillduol yn barod i wneuthur gwrthwynebiad effeithiol iddo. Yn hyn y mae y dirgelwch o farwhad pechod yn gynnwysedig; mewn anwybodaeth o'r hyn y dyfeisiwyd llawer ffordd ffol; gan geisio gwrthwynebu egwyddor dufewnol lygredig â grym allanol.

6. Gelwir y ddyledswydd fawr hon Marwhad, neu roddi i farwolaeth. (1.) Oblegyd y dywedir am bechod ei fod yn byw, neu yn meddu bywyd o'r eiddo ei hun, am ei fod yn meddu tueddfryd wastadol a grymmus, a'i fod yn gweithredu yn wirioneddol at bob drwg; am hyny, y mae y gwrthwynebiad a wneir iddo er ei ddystryw yn cael ei alw Marwhad. (2.) Oblegyd yr ymröad grymmus sydd angenrheidiol yn yr ymrysonfa hon. Gellir cyflawni dyledswyddau eraill y'n gelwir attynt mewn modd mwy esmwyth a thyner. Er fod yn rhaid i ni ymdrechu â thywysogaethau ac awdurdodau, yn ein hymrysonfa â themtasïynau, eto y mae yn yr ymrysonfa hon â ni ein hunain, fwy o ymladd, clwyfo, a llefain am gymmborth; y mae teimlad dwysach o'r cyfryw orthbrech ag a arferir i gymeryd bywyd gelyn marwol ymaith, nac mewn dim arall y'n gelwir i'w brofi. (3.) Am mai y dyben a amcenir yn y ddyledswydd hon, yw dinystr, fel y mae yn mhob lladd. Mae i bechod fywyd, trwy yr hwn y teyrnasa yn mhob dyn anianol. Trwy ddysodiad gras i'r enaid, mae yn colli ei lywodraeth, ond nid ei fod; ei reolaeth, ond nid ei fywyd. Ond amean y ddyledswydd hon yw dystryw trwyadl holl weddillion bywyd melltigedig pechod: yr amean yw, peidio gadael i bechod fod, bywyd, na gweithrediad.

Oddiwrth hyn, mae yn eglur mai gwaith graddol yw marweiddiad pechod. Rhaid i ni fod gyd a'r gwaith hwn bob dydd, ac yn mhob dyledswydd. Ni bydd pechod farw, oddieithr ei fywhau yn wastadol. Arbedwch ef, a buan yr iachâ ei archollion, ac yr adferu ei nerth. Rhaid i ni wylïed yn barhaus yn erbyn gweithrediadau yr egwyddor hon o bechod; yn ein dyledswyddau, yn ein galwedigaeth, yn ein hymarweddiad, yn ein neillduaeth, yn yr hyn oll a fwynhaom, ac yn yr hyn oll a wnelom. Os byddwn esgeulus ar unrhyw achlysur, nyni a gawn ddiödded o'r herwydd; mae pob camgymeriad, a phob esgeulusiad yn beryglus.

Gellir ofni yn gyfiawn fod natur y ddyledswydd hon yn

cael ei chamgymeryd gan laweroedd. Edrych rhai arni fel rhyw beth hawdd i'w chyflawni; ond ai heb achos y darfu i'r Ysbryd Glan ei darlunio trwy farweiddio, neu ladd? Mae yn ddiau fod y cyfryw ymadrodd yn dynodi ymrysonfa ffyrnig. E wna pob peth a allo i ddiogelu ei einioes. Na feddylid neb y gall efe ladd pechod ag ychydig ddrynodiau ysgafn. Yr hwn a darawo sarff unwaith, a all gael achos i edifarhau am iddo ddechreu yr amrafael, oddieithr iddo ddilyn ei ddrynod nes ei lladd; ac felly y bydd gyd a'r hwn a gymero arno ymwneyd a phechod, oni's dilyna ef yn ddyfal hyd angau; fe adfywia pechod, a bydd yn rhaid i'r dyn farw. Trachefn: y mae egwyddor pechod *ynom ni*, ac fe'i gelwir *nyni ein hunain*. Ni's gellir ei lladd heb deimlad poenus. Fe'i cyffelybir i dorri ymaith y llaw ddehau, a thynu ymaith y llygad dehau. Ni's gellir marweiddio chwantau a ymhonant eu bod yn ddefnyddiol a dymunol i'r cnawd, heb deimlad gofidus. Cam-gymeriad niweidiol hefyd yw gwneyd rhyw chwantau neillduol, neu bechodau gweithredol yn wrthddrychau y ddyledswydd hon. E wna llawer ymosodiad yn erbyn pechodau neillduol, ond gyd ag ychydig lwyddiant; mae pechod yn ennill y dydd arnynt, a hwythau yn gruddfan dano, a'r rheswm yw, am eu bod yn camgymeryd y gorchwyl. Nid yw ymrysoniadau â rhyw bechodau neillduol yn ddim amgenach na chydsyniad â goleuni ac âg argyhoeddiadau. Mae y marweiddiad sydd yn amcanu at sancteiddrwydd, yn golygu holl gorff pechod, y gwreiddyn a'i holl ganghenau. Y cyntaf a aflwydda, yr olaf a lwydda.

Yn drydydd, Rhaid i ni ystyried y *ffordd* yn yr hon y cyflawnir y gwaith o farweiddiad pechod. Yr Ysbryd Glan yw awdwr y gwaith hwn ynom, fel, er ei fod ein dyledswydd ni, eto trwy ei ras ef y'i cyflawnir. Fe dystir hyn yn Rhuf. 8. 13. "Os ydych yn marweiddio gweithredoedd y corff dwry yr Ysbryd, byw fyddwch." Nyni a ddylem farweiddio y cnawd: ond ni's gallwn wneuthur hyn o honom ein hunain, rhaid ei wneuthur yn, neu drwy yr Ys-

bryd. Profi hyny yw prif amcan yr apostol o'r ail adnod o'r bennod hono, hyd ddiwedd y drydedd ar ddeg. Mae yn cadarnhau, ac yn profi yn helaeth, fod teyrnasiad pechod yn meddyliau credinwyr yn cael ei wannychu, ac o'r diwedd ei ddinystrio, gan yr Ysbryd Glan, ac na's gellid gwneuthur hyn un ffordd arall. Gan fod hyn yn ddigon eglur, nid oes dim mwy i ni i'w wneyd, ond dangos y dull yn yr hwn y mae efe yn cynmyrchu yr effeithiau hyn.

I. Mae yr oll o farweiddiad pechod yn y credinwyr yn seiliedig ar breswyliaid yr Ysbryd ynddynt. Mae efe yn preswyllo yn mhersonau y credinwyr, fel yn ei deml. Mae efe yn symmud ac yn darostwng y llygredigaethau hyny ydynt yn gwneuthur encidiau dynion yn aungbyfaddas i'w drigias ef, sef pechod cynhenid yn ei effeithiau, fel y gallo drigo ynddynt yn unol a'i sancteiddrwydd ; a chan mai dyma unig ffynhonell marweiddiad ynom ni, fel y mae yn ras, felly mae yr ystyriaeth o honi yn brif gymhelliad atti fel dyledswydd,—“Oni wyddoch chwi fod eich corff yn deml i'r Ysbryd Glan sydd ynöch, yr hwn yr ydych yn ei gael gan Dduw?” A thrachefu, “Oni wyddoch chwi mai teml Duw ydych.”

II. Y mae dull gweithrediad neillduol yr ysbryd yn y gwaith hwn i'w ystyried. Yr egwyddor lygredig o bechod, sydd i'w marweiddio ; ac y mae efe yn gwneuthur hyn, I. Trwy blannu yn ein meddyliau egwyddor wrthwynebol, a thueddiadau gwrthwynebol. Ni bydd pechod farw mewn un modd ond trwy gael ei ladd ; a chan mai yn raddol y mae hyn i gael ei wneuthur, rhaid i hyny gymeryd lle trwy yndrech. Rhaid bod rhyw beth gwrthwynebol iddo ynom ni, yr hyn trwy wrthwynebiad parhaus a weithia ei ddystryw yn raddol. Fel mewn hen anhwylded, y mae yr afiechyd yn ymladd yn barhaus â galluoedd natur, nes y ffynno i'w dystrywio, felly y mae yn y peth yma. Yr egwyddorion gwrthwynebol yw enawd ac ysbryd ; a'u gweithrediau gwrthwynebol sydd gynnwysedig mewn rhyfela y naill yn erbyn y llall, Gal. 5. 16. “Rhodiweh yn yr Ys-

bryd, ac na chyflawnwch drachwant y enawd." Peidio cyflawni trachwant y enawd, yw ei farweiddio; canys ni's gall fyw oni's cyflawni ei drachwantau; ac y mae efe yn gwn-euthur sylw helaethach ar hyn yn adn. 17. "Canys y mae y enawd yn chwennychu yn erbyn yr Ysbryd, a'r Ysbryd yn erbyn y enawd." Os Ysbryd Duw a olygir yma, eto ni's gall ei fod yn chwennychu yn om ni, ond trwy yr ysbryd hwnw a anwyd o hono ef. A diwedd y cwbl yw, "Y rhai sydd yn eiddo Crist, a groeshoeliasant y enawd, yn nghyd a'i wyniau a'i chwantau;" maent wedi ei hoelio wrth y groes, lle y rhaid iddo drengu yn fuan. Am hyn y mae efe yn terfynu ei bregeth a'r cynghor hwnw, "Os byw yr ydym yn yr Ysbryd, rhodiwn hefyd yn yr Ysbryd;" hyn yw, Os ydym wedi ein doniaw a'r egwyddor ysbrydol hon o fywyd, yna gwnawn ddefnydd o honi er dinystr a marweiddiad pechod. Cynnyddu mewn gras, a flynnu mewn sancteiddrwydd, yw y brif ffordd i farweiddio pechod; canys po mwyaf bywiog y byddo yr egwyddor o sancteiddrwydd, gwanaf, a mwyaf nychlyd fydd egwyddor pechod. Pa fynychaf a bywiocaf fyddo gweithrediadau gras, gwanaf ac anamlaf fydd gweithrediadau pechod. Po mwyaf helaethion y byddom yn ffrwythau yr Ysbryd, lleiaf fydd a wnelom a gweithredoedd y enawd. Dyma yr unig ffordd i ddystrywio pechod. Dygwch ddyn at y ddeddf, gwesgwch at ei ystyriaeth burdeb ei hathrawiaeth, awdurdod ei gorchymynion, llymder ei bygythion, a'r canlyniadau ofnadwy o'i throseddu, tybier ei fod yn cael ei argyhoeddi trwy hyn o ddrwg a pherygl pechod, ac o'r angenrheidrwydd i'w farweiddio,—a fydd efe yn alluog trwy hyn i gyflawni ei ddyledswydd, fel y byddo pechod farw, ac y byddo ei enaid byw? Mae yr apostol yn ein sierhau i'r gwrthwyneb, Rhaf. 7. 8, 9. Yr holl effaith a gâ y ddeddf ar y pechod preswylidig yn natur y dyn, fydd ei gynhyrfu, a chynnyddu ei euogrwydd. Gan hyn, dyma y ffordd gyntaf drwy'r hon y mae yr Ysbryd Glan yn ein galluogi i farweiddio pechod, trwy feithrin yr egwyddor o sancteiddrwydd yn ein heneidiau.

2. Mae yr Ysbryd Glan yn dwyn y gwaith yma yn nlaen trwy gyflenwadau gweithredol o'i ras: canys y mae yr unrhyw gynnorthwyon dwyfol mor angenrheidiol i hyn ac i unrhyw ddyledswydd bendant o sancteiddrwydd Felly y terfynai yr apostol ei ddarluniad o'r ymdrechfa rhwng pechod a gras, a'r geiriau daionus hyny,—“Yr wyf yn diolch i Dduw trwy Iesu Grist ein Harglwydd ;” sef yr hwn sydd yn fy nghyflenwi a phob rhyw gynnorthwyon grasol yn erbyn grym pechod. Trwy bechod yn unig y mae temtasiwn yn llwyddiannus; a chyda golwg ar demtasiwn neillduol, y rhoddai Crist yr ateb hwnw i'r apostol, —“Digon i ti fy ngras I.” Mae y cyflenwad gweithredol o Ysbryd Crist yn ein galluogi i wrthsefyll ein temtasiwnau, a darostwng ein llygredigaethau. Dyma y cynnorthwy ychwanegol, fel y byddo achlysur yn gofyn, dros ben ein harlwy feunyddiol, neu y gras a roddir yn brydlawn, mewn attebiad i'n cri am dano, Phil. 1. 19. Mae dysgwyl am, a thynu o'r cynnorthwyon grasol hyn, yn un brif ran o'n dyledswydd yn mywyd ffydd. Nid rhyw ddychymmygion gweigion, fel y meddylia rhai yw y pethau hyn. Os yw Crist yn ben dylanwadol i ni, os efe yw ein bywyd, os yw ein bywyd ynddo ef; oni feddwn ni ddim heblaw a dderbyniasom oddiwrtho ef, yna y dysgwyliad yma am, a'r sugniad yma o nerth ysbrydol oddiwrtho ef, yw y ffordd sydd raid i ni ei chymeryd i farweiddio pechod mewn gwirionedd. Rhaid i ni geisio y cynnorthwyon hyn yn ddyfal yn y ffyrdd a'r moddion trwy ba rai y'u cyfrennir; canys er fod yr Arglwydd Crist yn eu rhoddi yn rhad, eto fe'u cyfrennir i ni yn gyfattedbol i'n diwydrwydd ni yn eu ceisio yn y ddyledswydd. Os ydym ni yn esgeulus mewn gweddi, myfyrdod, darllen, a gwrando y gair, ac ordinbadau eraill perthynol i addoliad dwyfol, ni's meddwn un sail i ddysgwyl rhyw gynnorthwyon mawrion i'r perwyl yma. Rhaid i ni hefyd fod yn helaethion yn yr ymarferad o'r grasusau hyny, ydynt yn fwyaf gwrthwynebol i'n llygredigaethau neillduol ni: canys y mae pechod a gras yn

gwneyd prawf o'u nerth mewn rhyw amgylchiadau neillduol. Gan hyny, od oes neb yn cael ei ddarostwng yn anarferol dan awdurdod unrhyw lygredd, megys nwydwylltedd, cariad at y byd, anymddiried yn Nuw, a'r cyffelyb,—oddieithr eu bod yn ddyfal yn yr ymarferiad o'r grasau hyny ydynt yn wrthwyneb union-gyrehol i'r pechodau hyn, hwy a barhant i gael eu nychu dan rym pechod.

3. Yr Ysbryd Glan sydd yn ein cyfarwyddo i, ac yn ein cynnorthwyo yn y dyledswyddau hyny ydynt wedi eu trefnu i ni fel moddion i farweiddio pechod trwyddynt.

(1.) Mae yn angenrheidiol i fod yn gyfarwydd â natur, defnydd, a dyben y dyledswyddau hyny. O ddifffyg y wybodaeth hon, y mae pob math o ddynion wedi bod yn crwydro ar ol dychymygion ynfyd, yn nghylch y gwaith hwn, naill ai o barth ei natur, neu y moddion i'w gynnyrchu. Mae rhyw amgyffred cyffredin, fod rhyw beth o'r natur yma yn angenrheidiol, wedi deillio oddiar sylw ar nwydau afreolaidd, a bucheddau drygionus y rhan fwyaf o ddynion, yn gweddu hyd yn nod i oleuni natur, ac e wnâeth yr hen athronwyr lawer o ddefnydd o'r cyfryw wybodaeth. I'r perwyl yma y rhoisant lawer o gyfarwyddiadau yn nghylch cymedroli a darostwng nwydau afreolaidd y meddwl; ond, tra nad oedd eu darganfyddiadau o bechod yn cyfodi yn ddim uwch na'r anhrefn gweithredol a ganfyddent yn y serchiadau; tra na's gwyddent hwy ddim am lygredd y meddwl ei hunan, ac heb ddim gauddynt i'w gyfodi mewn gwrthwynebiad i'r drwg a ganfyddent, heblaw ystyriaethau moesol, ni chyrhaeddasant erioed ddim o'r un rhyw a gwir farweiddiad pechod.

O's cymerwn olwg ar ymddangosiad y ddyledswydd hon yn mysg y Pabyddion, ni chanfyddwn ond sionmedigaeth hollawl yno; canys o herwydd eu dycithrwech i'r wir flordd o'i chynnyrchu, hwy a ddyfeisiasant aneirifogau ffyrdd o'r eiddynt eu hunain. Ac oddiyma y tarddodd eu penydiau a'u hymprydiau; ond wedi gwneyd y cwbl, hwy a'u canfydd-

ent yn annigonol ; ni ddystriwid pechod, ac ni heddychid y gydwibod drwyddynt. Hyn a barodd ddyfeisio y Purdan, lle y maent yn gobeithio yr unionir pob peth, wedi iddynt hwy fyned o'r byd hwn. Eto nid yw hyn yn ddigon beri i mi gollfarnu hyd yn nod lymderau allanol yn eu lle priodol. Mae tuedd yn ein natur ni i redeg i eithafion ; wrth weled ffolineb y Pabyddion yn cyfleu marweiddiad pechod mewn ymddangosiad allanol o hono, yr ydym yn dueddol i feddwl fod pob peth o'r natur hono yn llwyr ddiangenrhaid. Ond yn wir, ni's gallaf lai nac ammau marweiddiad tufewnol y rhai hyny a foethant eu enawd bob amser, gan gydfurfio â'r byd, a byw mewn seguryd a choeg-ddigrifweh ; i.e., y mae yn llawn bryd i broffieswyr crefydd gyfyngu ar eu dull moethus a balchaid o fyw, i'r hwn y mae cynnifer o honynt wedi syrthio ; ond ni wna yr hunan benydian allanol yma, o honynt eu hunain, byth gynnyrchu yr effaith amcanedig. Am lawer o honynt, nid ydynt ond dyfeisiau dynion, ac nid appwyntiwyd mo honynt erioed gan Dduw i'r cyfryw berwyl, ac am y lleill o honynt, nid oes dim effeithioldeb ynddynt, ond fel y maent yn ddarostyngedig i ddyledswyddau ysbrydol eraill. Felly y dyru Jerome engrhaifft onest o hyn i ni ynddo ei hun, gan ddywedyd, fod ei feddwl ef yn y chwarenyddiaethau yn Rhufain, tra yr oedd efe yn byw yn ei anialweh distaith yn Judea ; ac fel hyn y tertyna pob ffyrdd hunan ddyfeisiol o farweiddiad. Ysbryd Daw ei hun yn unig a ddichon ein harwain ni i'r ymarferiad o'r dyledswyddau hyny trwy y rhai y gellir ei gynnyrchu.

(2.) Mae yn ofynol i'r dyledswyddau hyny gael eu cyflawni yn iawn ; mewn ffydd, ac er gogoniant Duw. Y dyledswyddau gosodedig i'r perwyl yma mewn modd arbenig, ydynt gweddi, myfyrdod, gwyliadwriaeth, ymattaliad, doethineb, neu bwyll ac ystyriaeth o barthed i demasiynau. Nid digon yw ein bod yn ymwneyd â hwy yn gyffredinol, ond rhaid i ni eu cymhwyso at yr amgylchiad neillduol yma, gan amcanu marweiddiad pechod ynddynt a

thrwyddynt. Ni's gall un dyn a'i doeth ystyrio ei hunau, ei gyflwr, a'i dentasiynau, fod yn hollawl anadnabyddus o'i lygredigaethau neillduol. Mae yn debyg mai hyn oedd yn ngolwg Dafydd pan y dywedai, "Yngedwais rhag fy anwiredd." Ni's gallasai wneuthur hyn pe na's adwaenasai, ac na chadwasai wyliadwriaeth ar y pechod mwyaf parod i'w amgylehu. Yn yr adnabyddiaeth yma, yr ydym i gymhwyso y dyledswyddau hyn yn fwriadol er dinystr i allu pechod;—ac fel y maent oll yn ddefnyddiol ac yn angenrheidiol, fe'n dysgir gan amgylechiadau pa rai o honynt yn neillduol, ydynt fwyaf angenrheidiol. Gweddi a myfyrdod a hona y lle blaenaf weithiau, megis, pan fyddo ein perygl yn cyfodi yn unig o honom ein hunain; ein tueddiadau trofaus, neu ein nwydau afreolaidd ni ein hunain; weithiau gwyliadwriaeth ac ymattaliad, pan fyddo pechod yn cymeryd achlysur oddiwrth dentasiynau a thrafferthion yn y byd;—weithiau doethineb a phwyll, pan fyddo gochel tentasiynau a chyffensderau i bechod yn neillduol o angenrheidiol.

Mae yr holl ddyledswyddau hyn o'u hiawn ddefnyddio, yn gweithio ddwy ffordd tua'r dyben amcanedig. 1. Yn foesol, fel y maent yn caffael cynnorthwy. 2. Yn wirioneddol, trwy wrthwynebiad union-gyrehol i bechod, o'r hyn y deillia ymdebygliad i sancteiddrwydd.

(1.) Mae y dyledswyddau hyn yn gweithredu yn foesol. Dodaf engrhaifft o hyn mewn gweddi yn unig. Gwaith cyntaf gweddi, o barthed i bechod, yw cwyn;—mae yr enaid yn tywallt ei gwyn ger bron Duw, ac yn dangos o'i ffaen ei y trallod yr aethai dano o'i herwydd. Felly y dywedai Dafydd, "Gwrando arnaf, ac erglyw fi; cwynufan yr ydwyf yn fy ngweddi, a thuchau." Salm. 55. 2. Cwyn-faniad galarus oedd ei weddi. Mae yn wir fod y rhan yma o weddi ya ddiystyredig gan ddynion anystyriol, ond y mae yn gymeradwy gan Dduw; ac y mae credinwyr yn cael esmwythiad a gorphiwysdra i'w beneidiau wrth gwyn-fan mewn gweddiau ger bron Duw;—canys gwandied y

hyd a fyno, pa beth sydd yn fwy cymeradwy gan Dduw. na gweled ei blant o gariad pur atto ef a sancteiddrwydd, oddiar ddymuniadau gwresog am gydfurfio â'i feddwl a'i ewyllys ef, ac felly gyrhaedd cydfurfriad ag Iesu Grist, yn dyfod atto gyd a'u cwynion am y pellder y'u cedwir oddi-wrth y pethau hyn gan rym gormesol pechod; gan alaru o herwydd eu llesgedd, a chyfaddef yn ostyngedig yr holl ddrygau y maent yn ddarostyngedig iddynt ar gyfrif hyny! Y mae Duw yn arddelwi credinwyr fel ei blant, ac yn meddu ymysgaroedd tad tuag atynt. A da y gwyr efe mai pechod yw eu gelyn gwaethaf, yr hwn sydd yn ymladd yn egniol yn erbyn eu beneidiau. Gan hyny, a ddiystyra efe eu cwynion? Oni ddial efe hwynt ar y gelyn hwnw, a hyny ar frys.

Mae gweddi hefyd yn cynnwys deisyfiadau ar Dduw am gyflenwadau o ras i orchfygu pechod: nid rhaid i mi brofi hyn:—Nid oes un dyn yn gweddio fel y dylai onid yw y deisyfiadau hyn yn gwneyd i fynu ran o'i weddi; yn enwedig pan fyddo y meddwl wedi ymroddi mewn modd neillduol yn yr amcan i ddystrywio pechod; ac fe weithir y dymuniadau hyn ynom gan yr Ysbryd Glan, yr hwn yn hyn sydd yn ol ewyllys Duw yn erfyn dros y saint, ac yn dwyn y gwaith hwn o farweiddiad pechod rhagddo, canys ei waith ef yw.

(2.) Mae effeithioldeb gwirioneddol yn perthynu i'r ddyledswydd hon i'r un perwyl; a phan yr iawn ymarferir â hi, y mae yn ffynnu i wanhau a dystrywio pechod; canys y mae tueddfryd a gogwydd yr enaid at sancteiddrwydd cyffredinol, a ffeiddiad o bob pechod yn cael ei feithrin a'i gryfhau. Nid yw credinwyr byth yn cael eu dyrchafu i amcan ysbryd uwch yn yr erlyniad o sancteiddrwydd, nac mewn gweddi; ac felly y maent yn cyfodi oddiar eu gliniau yn aml uwchlaw teimlad o unrhyw duedd at bechod. Ac O! mor ddedwydd a fyddem pe parhai y cyfryw agwedd ysbryd yn wastadol! Ond aros yn y ddyledswydd yw y ffordd oreu i ymestyn at hyny.

(4.) Mae yr Ysbryd Glan yn dwyn y gwaith yma yn nlaen trwy gynghwysu angau Crist attom i'r perwyl hynny; ac y mae y byd yn dirmygu hyn hefyd, am nad yw yn ei ddeall: ond eto, am hwy bynnag nid yw angau Crist yn angau i'w bechod, eife a fydd farw yn ei bechodau. Fe dystir yn anlwg yn yr Ysgrythyr fod dylanwad neillduol i angau Crist er marweiddiad pechod. Trwy ei groes eff hynny yw, ei angau ar y groes, "y'n croeshoelir ni i'r byd;" croeshoelir ein hen ddyn ni gyd ag ef, er mwyn dirymu corph pechod; hynny yw, marweiddir pechod trwy rinwedd marwolaeth Crist. Trwy yr offrymiad o'i angau, dyluddir ein pechodau o ran yr euogrwydd o honynt, a thrwy y cynhwysiad o hono attom ni, fe'n darostyngir o ran eu grym. Canys cyfrangaogaeth yn mendeddion ei angau yw yr hyn a alwn ni yn gynhwysiad o hono attom ni. Dywedir fod yr hen ddyn yn cael ei groeshoelio gyda Christ er ddau gyfrif;—(1.) O gyddfurfriad. Crist yw pen y grednigaeth newydd. Pa beth bynnag a amcannai Duw erom ni ynddi, eife a'i harddangosai yn gyntaf ynddo ef, ac yr ydym ni wedi ein rhagluniaethu "i fod yr un furf a delw ei Fab ef" Trwy ras, fe'n gwneir "yn gydblanhigion i gyffelybiaeth ei farwolaeth ef," fe'n cyddfurfir a'i farwolaeth ef; ac felly yn "feirw gyda Christ." Y cyddfurfriad hwn nid yw yn ein marwolaeth naturiol, canys y mae y fath beth ag y'n gwneir yn gyfrannogion o hono yn y fuchedd hon; ond bu Crist farw dros ein pechod, yr hyn oedd yr achos o hyn, ac eife a fu byw drachefn drwy allu Daw. Fe weithia Duw gyffelybiaeth i hyn yn yr holl gredinwyr. Y mae bywyd o bechod ynddynt hwy wrth natur; rhaid dyarwngio y bywyd yma; rhaid i bechod farw ynom, ac i nannu trwy hynny ddyfod yn feirw i bechod; ac megis y cyfododd eife drachefn, felly y'a bywheir ninnau i newydd-dieb lucedd. A'r un Ysbryd ag a weithredodd y pethau hyn yn Nghrist, a wna yr hyn sydd gyfatebol iddynt yn ei holl aelodau yn y cyflawniad o'i amcan mawr.

(2.) O ran effeithiolrwydd; mae rhinwedd yn deillio o

angau Crist er dinystr i bechod. Nid amcanwyd ei farwolaeth ef i fod yn esampl amsefithiol; ond i'f delyniar a gallu a'n cydffurfia ni i'w rhannu'r biaoeth ei hunan; dyna ordinaid Duw i'r perwyl hynny. Trwy "gymdeithas," neu gyfrannogiad a'i "ddiodddefnoliaeth ef" yn "cydffurfia ni a'i farwolaeth ef." Mae a'n Crist wedi ei amcangyfrif i fod yn angau i bechod, gwawdier y mudi ydynt yn folew mewn pechod a fynont ar hynny. Fe na buasai Crist farw, ni buasai farw pechod mewn un pechadar i dragywyddiddeb.

Os gofynir, Pa fodd y mae a'n Crist yn cael ei gynhywysu attom ni? neu, Pa fodd yr ymdeithwyr ag angau Crist i'r perwyl yma? Attebiad, mai trwy ffydd a eiddiad.

(1.) Trwy ffydd. Y ffordd i dderbyn rhinwedd o honaw, yw trwy gyffwrdd âg ef. Telly y dywaid am y wraig glaf yn yr eiongyl, iddi ni gyffwrdd â'r ymdd ei wisg ef, ac i rinwedd fyned allan o honaw ef i'w hiachau. Xet ei chyffwrddiad allanol âg ef, ond ei ffydd i'r oedd rinwedd o honaw ef; canys telly y dywaid am fardawdwe yn ei attebiad iddi, "Ha fereh, cynner gysar dy ffydd a'hiach-aodd;" ond i ba ddyben y cyffwrddai hi a'i wisg ef? ond oedd onid arwydd o'r cynnwylid neillidus o'r yn iachael Crist at ei henaid, neu o'i ffydd hi ymdd ei'r perwyl hynny; canys yr oedd llawer yn ymwasgu attu ef yn un pryd, eto y wraig glaf hon yn unig a dderbynodd rinwedd o honaw ef:—mae hi yn arwydd-hu gysar o honaw gyffwrddiad ar un llaw, ac o ffydd neillidus ar y llaw arall. Mae torfeydd yn ymwasgu o dderbyn Crist a'n profes gyffwrddiad o ffydd, ond nid oes o'n rhinwedd yn myned o honaw ef i'w hiachau hwynt; ond pe ffyddia ni un, ei yn dlawd ac yn mhell mewn ymdangosiad, yn cael ond y cyffwrddiad lleiaf ag ei trwy ffydd neillidus, fe iacheir yr enaid hwnw.

Ond, pa fodd y marweiddir pechod trwy hyn? Minnau a o'tymaf, Pa fodd yr iachaid y mudi hynny a edrychent ar y sarff bres? Ond am mai ordinaid Duw y'oedd, yr hon a wneid yn effeithiol gan Dduw i'r perwyl hynny? A chan

ladd angau Crist felly gyda golwg ar groeshoeliad pechod, pa'n yr edrychir arno trwy ffydd, oni bydd i rianwedd dwyfol ddyfod o hono i'r dyben hwnw? Heblaw hyny, y mae gan ffydd ei hunan, fel y'i gweithredir ar angau Crist, effeithioldeb neillduol i ddarostwng pechod; canys tra yr ydym yn edrych arno ef trwyddi fel mewn drych, yn cyfnewidir i'r unrhyw ddelw. Heblaw hyny, trwy ffydd yn unig, y derbyniwn o Grist, y bendithion deilliedig o undeb ag ef. O hono ef yr ydym ni yn cael pob gras, neu nid oes y fath beth yn y byd; a thrwy weithrediad ffydd yn benaf, yr ydym yn cael derbyn o hono. A phan y byddo yn gweithredu gyda golwg ar ei angau ef, yr ydym yn cael gras i ladd pechod, a thrwy hyny yr ydym yn marw gydag ef, yn cael ein croeshoelio gydag ef, ac yn cael ein cydgladdu ag ef; a rhaid i'r sawl a ddirmygant y moddion yma o farweiddiad, aros dan awdurdod pechod, pa beth bynag a ddywedont hwy i'r gwrthwyneb, ac at ba ddychymygion bynnag y gallont droi am ymwarded.—Yn ol fel y byddom yn ymhelachu yn hyn yma, y bydd ein llwyddiant. Ac e ga y sawl ydynt yn ddiöfal ac esgeulus o ffydd mewn myfyrdod a gwelldi, ganfod y bydd i bechod gadw ei dir, a chynnal i fynd ei awdurdod yn yr enaid; ond, am y rhai ydynt dra chyfarwydd ag angau Crist trwy weithrediadau sanctaidd ffydd, felu cyfnewidir i'w gyfielybiaeth ef, a phrosant farweiddiad pechod yuddynt eu hunain yn barhaus.

(2.) Yr ydym yn gwneuthur hyn trwy gariad. Crist wedi ei groeshoelio yw gwrthddrych mawr ein cariad; canys yn hyn y mae efe i bechaduriaid, "oil yn hawddgar." Yn angau Crist, mae ei ras anchwiliadwy, ei ymöstyngiad anfeidrol, ei ddyoddeifgarwch amyneddgar, a'i allu buddugoliaethus, yn llwyrchu yn fwyaf ysblenydd. Felly y'i portreir yn a thrwy yr efengyl, "wedi ei groeshoelio o flaen ein llygaid;" ac felly y'i golygir gan ymgyddion, fel gwrthddrych priodol cariad diflas. Yn ymgyddiaeth credadyn yn glynu wrth Grist, mae ei gariad fel ag y mae mewn rhyw ystyr yn bresend ar y groeshoeliad ag ef

yn wastadol; ac oddiyma y deillia cyffelybiaeth neu gyd-ffurfiad. Mae yn naturiol i gariad gynnyrchu cyffelyb-
rwydd rhwng y meddwl a fyddo yn caru, a'r gwrthdrys-
a gerir; ac yr wyf yn sicr mai felly y mae yn y peth hyn.
Bydd i feddwl wedi ei lanw o Grist wedi ei groeshochio,
gael ei gyfnewid i'w ddelw a'i gyffelybiaeth, trwy farw-
eiddiad effeithiol.

5. Mae yr Ysbryd Glân yn dwyn y gwaith yma yn
mlaen, trwy wneuthur amlygiadau gwastadol i gredinwyr
o wir natur, a diwedd sier pechod ar un llaw, a phrydferth-
weh, ardderchawgrwydd, a rheidiolrwydd sancteiddrwydd
ar y llaw arall, yn nghyd a'r berthynas sydd rhwng Crist,
yr efengyl, a'u heneidiau eu hunain a'r unrhyw. Nid am
fod yr ystyriaeth resymol o'r pethau hyn yn ddigonol o
hono ei hunan i farweiddio pechod; canys y mae cyndyn-
rwydd yn y galon na's gellir ei orchfygu ag unrhyw
resymu unigol: ac y mae yr argyhoeddiad o bechod a
chyllawnder, ag sydd ffyniadwy i'r perwyl yma, yn cael ei
weithredu ynom gan yr Ysbryd Glân. Ioan 16. 8. Er ei
fod yn gwneud defnydd o'n synbwyrâu a'n cydwybodau
yn hyn, eto oni's effeithiola efe y moddion mewn modd ar-
benig, ni's cyflawnir y gwaith. Pan y gwelo efe y da
wneuthur defnydd o resymau a chymhelliadau wedi eu
cymeryd oddiwrth natur a diwedd pechod a sancteiddrwydd
er marweiddiad pechod, hwy a fyddant yn effeithiol i
rwymo yr enaid i'r ddyledswydd hon, er pob rhyw demas-
iynau a fynent ei ddenu oddiwrthi.

Ac fel hyn yn fyr y darluniais waith yr Ysbryd yn
SANCTEIDDIAID credinwyr. Gellid ymbelaethu ar lawer o
bethau yn ychwaneg; ond yr wyf yn meddwl fod yr hyn a
ddiwyddwyd yn ddigonol i'n pwrpas presenol. Nid wyf
yn amneu nad yw y casgliadau a wnaed oddiwrth Ys-
grythyr a rheswm, yn ddigonol i'n cyfarwyddo yn yr ymar-
feriad o wir sancteiddrwydd efengylaidd; ac i fynu
gyda phawb sobr i ymwrthod a syniadau coegfaleb y rhai
hynny a farnant fod y cwbl o sancteiddrwydd efengylaidd
yn gynnwysedig mewn ymarferiad o rinweddau moesol.

LLYFR V.

YR ANGENRHEIDRWYDD AM SANCTEIDDRWYDD

PEN I.

*Yr angenrheidrwydd am sancteiddrwydd yn cael
ei ddadleu oddiwrth natur Duw.*

Terfyna y taethawd hwn â sylwadau er dangos yr angenrheidrwydd am sancteiddrwydd, y rhesymau dros yr angenrheidrwydd hwnw, a'r prif gymhelliadau atto;—ac er ein calonogiad yn hyn; y mae y sancteiddrwydd hwn y cyfryw ag y mae pob rhyw Gristionogion yn ei addef, yn dadleu drosto, ac yn ymboni iddo. Canys, megys y mae yr efengyl mewn modd arbenig, yn cael ei galw “y gwirionedd, neu yr athrawiaeth sydd yn ol duwioldeb,” neu y cyfryw ag sydd yn meddu cyfaddasrwydd i’w chyrhaedd a’i hymarfer, ni’s gall neb yn briodol, ommedd i’w hathrawiaethau gael eu profi wrth y tueddrwydd a fyddo iddynt; ond y mae llawer eto heb gyttuno yn nghylch natur y sancteiddrwydd yma, ac mewn perthynas i’r hyn a all fod yn attalfa i’w gyunydd. Y Sosiniaid a ddadleuant fod yr athrawiaeth am Iawn Crist yn dymchwelyd yr angenrheidrwydd am fuchedd sanctaidd. Y Pabyddion a ddywedant yr un modd am gyfrifiad o gyfiawnder Crist; ac y mae yr un cybuddiad yn cael ei roddi gan craill yn erbyn yr athrawiaeth am etholedigaeth, effeithioldeb dwyfol ras yn nychweliad pechaduriaid, a ffyddlondeb Duw yn nghadwedigaeth credinwyr mewn cyflwr o ras hyd y diwedd. Ar y llaw arall, y mae yr Ysgrythyr yn gosod sylfaen pob gwir sancteiddrwydd yn y pethau hyn, fel na’s goddefa i ddim gael ei alw yn sancteiddrwydd gwirioneddol heb grediniaeth o’r pethau hyn, a phrofiad o’u dylanwad.

Gan hyny, *Yn gyntaf*, Y mae natur Duw megys y’i datguddir i ni, yn ngbyd a’n hymddibyniad arno ef, y

rhwymediguetb sydd larnom i fyw iddo, yn nghyda natur ein gwynfydedigrwydd yn y mwyniad o honaw, yn gofyr yn anhobgerol i ni fod yn sanctaidd. Mae sancteiddrwydd natu Duw yn eael ei wneuthur yn rheswm sylfaenol yn mhob rhan o'r Ysgrhythyr, o'r angenrheidrwydd am sancteiddrwydd ynom ni. "Byddwch sanctaidd, canys sanctaidd ydwyf fi."—Ac er dangos tragywyddol uniondeb, a pharaad gryn y rheswm hwn, fe'i hail grybwyllir dan orachwyliad yr Efengyl,——"Ffithr megys y mae y neb a'ch galwodd chwi yn sanctaidd, byddwch chwithau hefyd sanctaidd ym mhob ymarweddiad; oblegid y mae yn ysgrifenedig, Byddwch sanctaidd; canys sanctaidd ydwyf fi," Lef. 11. 14. a I Petr 1. 15, 16. Hysbysai Duw hwy fod ei natur ef y fath, fel na's gallai fod y fath gymmundeby rhyngddo ef a hwy, heb eu bod yn sanctaidd: "Myfi yw yr Arglwydd, yr hwn a'ch dug chwi o dir yr Aipht i fod yn Dduw i chwi: byddwch chwithau sanctaidd; canys sanctaidd ydwyf fi," Lef. 11. 45. Ni's gellir cynnal yr aurhydedd a fwriedir heb hyn. Pr perwyl yma y rhoddir y darluniad yma o'i natur i ni:—"O herwydd nid wyt ti Dduw yn ewyllysio anwiredd, a drwg ni thrig gyda thi. Ynfydion ni saiant yn dy olwg; caseaist holl weithredwyr anwiredd. Dyfethi y rhai a ddywedant gelwydd: yr Arglwydd a ffeiddia y gwr gwaedlyd a'r tywyllodrus," Salm 5. 4—6. A chyfattedbol i hyn yw y geiriau hyny o eiddo y prophwyd, "Ydwyt lanach dy lygaid nae y gelli edrych ar ddrwg, ac ni elli edrych ar anwiredd." Y mae efe y fath Dduw, mor bur, mor sanctaidd, fel na's gall ymhyfrydu mewn ynfydion, celwyddwyr, neu weithredwyr anwiredd; ac y mae yr apostol yn ymresymu yn yr un modd, "Bydded genym ras, trwy yr hwn y gwasnaethwn Dduw wrth ei fodd, gyda gwylder a pharchedig ofn, oblegyd ein Duw ni sydd dân ysol." Efe a seilia ei ddadl am yr angenrheidrwydd o sancteiddrwydd yn addoliad Duw, yn yr ystyr-iaeth o sancteiddrwydd ei natur, yr hon megys tân ysol, a ddifa ba beth bynnag a fyddo yn amghysson â hi ei hun-

an. Am ba achos, y gorchymynai Duw yn y modd mwyaf pendant, na byddai dim aflan neu ansanctaidd yn ngwersyll ei bobl, oblogyd ei bresenoldeb ef yn eu plith, yr hwn sydd ei hunan yn sanctaidd: ac efe a dystiai oni's byddent yn wyliafwrus at hyn yma, y gadawai efe hwy. E fyddai yn well i'r hwn sydd yn penderfynu peidio bod yn sanctaidd, geisio rhyw Dduw arall i'w addoli; ni's derbynir mo hono byth gyd a'n Duw ni; ac am hynny yr oedd y cenhedloedd, y rhai a ymroddent i bob halogrwydd, yn dychymygu y cyfryw dduwiau ag a fyddent ddrygionus ac aflau, fel y gallent gydfurfio â hwy yn rhwydd, a'u gwasamaethu gyda boddaad; ac y mae Duw yn tystio ei hunan am ddynion o ymarweddiad ysgeler ac anrasol, eu bod yn meddu meddyliau dirgelaid nad yw efe yn sanctaidd; ond ei fod yn gwbl fel hwy eu hunain; pe amgen, byddai raid iddynt feddwl am ei adael ef neu adael eu pechodau. **Salm 50. 21.**

Ond y mae yn rhaid i ni sylwi yn ofalus, nad sancteiddrwydd Duw, a'i noeth ystyried, yn unig fel priodoledd dragwyddol yn y natur ddwyfol, yw y sail a'r cymbelliad union-gyrchol i sancteiddrwydd, ond sancteiddrwydd Duw megys y'i hamlygir i ni yn Nghrist Iesu. Dan yr ystyriaeth gynaf, ni's gallwn ni, y rhai ydym bechaduriaid, wneyd unrhyw gasgliad oddiwrtho, ond yr ciddo Josuah: "Canys Duw sancteiddiol yw efe, Duw eiddigus yw; ni ddioddef efe eich anwiredd, na'ch pechodau." Ni's gellir defnyddio unrhyw ddadl yn rhesymol dros yr angenrheidrwydd o sancteiddrwydd, oddieithr ei bod yn cynnwys ynddi ei hun gymbelliad amogaethol i hynny. Gosod hyn allan fel peth angenrheidiol, ac ar yr un pryd fel peth anhossibl, nid yw y ffordd debyccaf i beri cynnydd arno. Ni's dichon un creadur fod yn feddiannol ar y fath berffeithrwydd mewn sancteiddrwydd ag a gyfatebo yn berffaith i burdeb anfeidrol y natur ddwyfol, heb ymostyngiad cyffammodol;—Ond sancteiddrwydd Duw fel y mae yn Nghrist, ac fel y mae yn cael ei arddaugos yn Nghrist i

ni, a ddengys i ni yr angenrheidrwydd am sancteiddrwydd, ac a ddym i ni y cymhelliad priodol i hynny. Mae rhagoriaethau gogoneddus Duw yn ymddangos yn fwy ysplenydd a thyniadol ynddo ef, nac o'u hystyried wrthynt eu hunain: fe roddir goleuni gwybedaeth gogoniant Duw i ni, yn wnech Iesu Grist; hynny yw, fe wneir amlgyiadau eglur o'i ragoriaethau gogoneddus, y rhai ydynt nid yn unig yn gyfarwyddol i sancteiddrwydd, ond hefyd yn gynnyrchiol o sancteiddrwydd. Ac yn neillduol, y mae sancteiddrwydd tanllyd Duw yn cael ei arddangos yn y fath fodd i ni yn Nghrist, fel, er nad yw yn eiddo dim yn y datganiad o'r angenrheidrwydd anhebgorel o sancteiddrwydd yn ndhawb a nesäent atto ef, eto y mae wedi ei dynhori yn y fath fodd â gras ac ymstyngiad, ag a allo ein calonogi i ymeguio am gydffurfio âg ef.

Ac yn nghyd ag arddangosiad o sancteiddrwydd Duw yn Nghrist, y mae datguddiad yn cael ei wneyd o'r sancteiddrwydd ynom ni a ofyna, ac a gymeradwya efe. Ar un ystyriaeth, gellir dywedyd na's gofyna ac na's derbynia Duw unrhyw sancteiddrwydd, ond a fyddo yn drwyadl berffaith; a lle bo unrhyw ball, bod y cwbl yn gollfarnedig, Iago 2. 11. Ni's gall hyn namyn dyrysau enaid pechadur; —ond yn awr, fel y mae Duw yn Nghrist, trwy ei gyffryngdod ef, y mae efe yn cymeradwyo y cyfryw sancteiddrwydd ag sydd gyrhaeddadwy i ni, fel na's digalonir un dyn yn ei ymgais i'w gyrhaeddyd.

Y mae hefyd yn a thrwy Grist, allu ysbrydol o ras yn cael ei weinyddu, yr hwn a weithia y gras yma ynom ni. Gan hynny, nyni a dynwn o'r ffynnon hon, nid yn unig y rhesymau dros yr angenrheidrwydd o sancteiddrwydd, ond hefyd gymbelliadau ffyniannus i hynny.

Nyni a allwn ystyried yn mhia bethau yn neillduol y mae grym y rheswm yma yn cael ei gludo i ni, neu pa rai ydynt y rhesymau pa ham y dylem ni fod yn sanctaidd am fod Duw yn sanctaidd: ac y maent y tri hyn yn bennaf.

1. Am mai yn hyn y mae ein holl gydffurfiad ni â Duw,

yr hyn yw ein rhagorffaint a'n hanrhyddedd ni, yn gynnwysedig. Fe'n crewyd ni ar y dechreu yn nwlw Daw; ac yn hyn y cynnwysid gwynfyddedigrwydd ein cyflwr cyntaf. Ond nynti a gollasom hyn trwy ddyfodiad pechod i fewn; ac oddieithr bod ffordd i ni i'w gwrhaeddyd drachefn, nynti a fyddwn byth yn ol o ogoniant Duw, ac yn fyr o ddyben ein creadigaeth: ac o wneir hyn yn, a thrwy sancteiddrwydd yn unig. Gan hynny, nid yw ond ofer i un dyn ddysgwyl i'w dan yn New, nac mewn dim a fydd er ei lesaad dragywyddol, oni bydd yn ymestyn at gydfurfiad âg ef; canys y mae y cyfryw ddyn yn dirmygu yr holl ogoniant a amcudd Duw iddo ei hunan yn ein creadigaeth.

3. Y mae grym y ddadl yn deillio oddiar y berthynas a ddwg a'n cymmundeib gwreithredol a Duw. Fe'n gelwir at hyn, a dylem ymgais atto yn yr oll a wneom gyda phob dyledswydd. Oni bydd yn ein holl ddyledswyddau gymmundeib gwreithredol a Duw, nid ydynt namym eiddo awyr ar antur. Ac yn awr, gan fod Duw yn sanctaidd, oni byddwn ninnau yn ol ein gradd yn sanctaidd hefyd, ni's gall hyn fod; canys ni's cymradwya Duw unrhyw ddyledswydd oddiwrth ddynion ansanctaidd, ac ni's gogoneddir ef ynddynt; ac am hynny, y mae efe yn eu gwrthod yn bendant i'r dybenion hynny. Dyledswydd dda yw pregethu y gair, "Ond with yr annuwiol y dywedodd Duw, Beth sydd i ti a fynegyich ar fy neddfau, gan dy fod yn casu addysg, ac yn taflu fy ngeiriau i'th ol,"—gan dy fod yn ansanctaidd? Mae gweddio yn ddyledswydd dda; ond with yr halogedig y dywedodd Duw, "Pan estynoch eich dwylaw, mi a guddiaf fy llygaid rhagoch: hefyd, pan weddioch lawer ni wrandawaf;" a'r un modd y gellid dywedyd am bob dyledswydd arall; onid ydym yn sanctaidd, fe'u collir yn dragywyddol o ran eu dybenion priodol; canys nid oes cymmundeib rhwng goleuni a thywyllwch. "Goleuni yw Duw, ac ynddo ef nid oes dywyllwch; os dywedwn fod i ni gymdeithas âg ef, a rhodio yn y tywyllwch," fel y mae pawb ansanctaidd yn gwneyd, "celw dd-

og ydym, ac nid ydym yn gwneuthur y gwirionedd; eithr os rhodiwn yn y goleuni megis y mae efe yn y goleuni, y mae i ni gymdeithas â'n gilydd; a'n cymdeithas ni yn wir sydd gyd a'r Tad, a chyd a'i Fab ef Iesu Grist." Yn awr gan hyny, pwyr gan ystyried y pethau hyn, o gariad at unrhyw bechod, neu o gydfarfiad â'r byd, a gollai y budd o'r holl gyflawniadau hyny, yn y rhai ond odid y bu efe yn llafurio yn helaeth!

3. Mae yn deillio oddiar ei berthynas â'n mwyniad dyfodol o Dduw. Dyma ein dyben mawr, ac os yn ol y byddwn o'i gyrhaedd, buasai yn well i ni fyrrd o weithiau penaf's buasem erioed; canys heb hyn, y mae trueni tragwyddol yn anocheladwy. "Heb sancteiddrwydd ni chaiff neb weled yr Arglwydd;" y "pur o galon" yn unig. "a welant Dduw;" a thrwy hyn yn unig y'n gwneir "yn gymhwys i gael rhan o etafeddiaeth y saint yn y goleuni." Nid oes un dychymyg wedi ynfydu cymmaint ar ddynolryw, nac mor niweidiol iddynt, ag yw hyn, y diehon i rai heb eu sancteiddio yn y fuchedd hon, gael eu cymeryd drachefn i'r cyflwr o wynfydedigrwydd yr hwn sydd gynnwysedig mewn mwyniad o Dduw. Ni's gall un meddwl fod yn fwy gwaradwyddas i'w ogoniant ef, nac yn fwy amghysson a natur pethau:—canys ni's gallai y cyfryw bersonau ei fwynhau ef, ac ni's mynai Duw ei hunan fod yn wobrwyr iddynt hwy. Ni's gall eu bod yn meddu dim trwy yr hyn yr ymlynont wrtho ef fel eu daioni penaf, ac ni's gallant weled dim yuddo ef a ddysu iddynt orphwysfa a boddlonrwydd. Gan hyny, y mae pawb ansanctaid a ymweneithiant iddynt eu hunain â gobaith o'r nefoedd, yn gwneuthur hyny yn unig oddiar gamsyniadau am Dduw a dedwyddwch, trwy yr hyn y maent yn eu twyllu eu hunain. Lle yw y nefoedd, yn yr hwn ni's mynant, ac ni's gallant fod; lle na's dymunir ganddynt, ac nad yw yn gymhwys iddynt. Gan hyny, nuni a welwn yr angenrheidrwydd amlwg am sancteiddrwydd, wrth ystyried natur sanctaidd Duw, yr hwn y gobeithiwn gael ei fwynhau.

Cddieithr hyn gwelwn y fath fodd-lion effeithiol er cyfodi rhaithon yn erbyn gwir sancteiddrwydd, a ddyfeisiodd y rhaithon ni's adreiddiant ef ar ym sylfaen arall, ac nas anogant, atto trwy unrhyw gymhelliaid arall, oiid ei fod yn meddu deilyngted ger bron Duw;—canys, pa un bynnag a gredir ac a gybwybir a'r dychymyg yma a'i peidio, mae gwir sancteiddrwydd yn cael ei ddystrywio oddieithr cyflên rhyw well rhwym yn anogaeth i sancteiddrwydd, na hyn. Gwrthodder y cymhelliaid yma, ac nid oes angen am dano; ac yr wyf yn credu mai felly y mae gyda llawer oedd, y rhai wedi eu dygga nad oes deilyngded yn perthyn i weithredoedd di, a benderfynasant eu bod yn llwyr ddifadl. Cydsynier a'r cymhelliaid yma, ac felly dinystrir natur gwir sancteiddrwydd, a throir ei holl rith ddyledswyddau, yn flwrtytau huchder ysbrydol, a dallineb coelgreifeddol; ond nym i welwn fod i'r angenrheidrwydd am sancteiddrwydd seiliau eraill, cysson a gras yr efengyl.—Nid oes un cymhelliaid iddo o effeithiolrwydd gwirioneddol, nad yw yn cydono yn berffaith a'r holl athrawiaeth o rad ras Duw trwy Iesu Grist; ac nid oes yr un yn rhoddi y cefnogaeth lleiaf i hunan dyb am haeddiant o'r eiddom ni, nac yn ein tynu o ymddibyniad trwyadl ar Grist yn unig am fywyd ac iachawdwriaeth. Eto maent y cyfryw ag sydd yn ei gwneuthur mor angenrheidiol i ni fod yn sanctaidd a bod yn gyfiawn. Mae y neb a feddylio y gall foddio Duw a'i fwynhau ef heb fod yn sanctaidd, yn ei wneuthur ef yn Dduw ansactaidd, gan roddi y gwarth mwyaf a ellid ei ddychymygu arno ef. Duw a waredo encidiau flodion o afael y twyll hwn! Y gwir yw, mae yn rhaid i ti adael dy bechodau neu adael dy Dduw.

Cddiyma hefyd y gwelwn y ffoledd a'r gendeb o'r cyhuddiadau trystfawr, trwy y rhai yr haerir fod gwirioneddau pwysicaf yr efengyl, yn anghyson a sancteiddrwydd, a gwrthwyneb iddo. Mae yr athrawiaeth o iawn Crist, medd y Sosiniaid, yn dinystrio pob ymgais at fuchedd sanctaidd; canys pan fyddo dynion yn credu fod Crist wedi rhoddi iawn i gyfiawnder Duw dros eu pechodau, lwy a fyddiant

yn ddiofal yn eu cylch; ie byddant byw ynddynt:—oed, fel y mae y dyb yma yn traws-newid oeddiwyr i anghurfilod o anniolelgarwch a ßolimb, felly y mae wedi ei adeiladu ar y sail hon, os tynnodd Crist euogrwydd pechod ymaith, nad oes un rheswm yn natur pethau, nac yn yr Ysgrythyrau, pa ham y dylem fod yn sanctaidd, neu ymrad y rhag awdurdod a halogrwydd pechod, neu ogoneddu Duw yn y byd, yr hyn sydd gasgliad gwan, gau, ac ynfyd. Mae y Pabyddion ac eraill yn rhoddi yr un achwyniad yn erbyn yr athrawiaeth o gyfiawnnâd trwy gyfriliad o gyfiawnder Crist; ac fel y mae yn syn genym pan ystyriom y modd gwawdas y ddiwyddir yr achwyniad yma gan y Pabyddion, felly mae yn fwy syn genym feddwl am y modd cabledus y ceisia rhai yn ein mysg ni ein hunain, waradwyddo y gwirionedd yma, fel pe byddai raid i bawb a'i credent, o ganlyniad fod yn esgeulus o sancteiddrwydd a gweithredoedd da. Yn awr, er nad wyf yn gwadu y gall y cyfryw ddynion ganfod cyssylltiad tra grymms rhwng y pethau hyn yn eu meddyliau eu hunain, gan fod egwyddor yn nghalon lygredig dyn i "droi gras Duw i drythyllwch," eto y gwirionedd sanctaidd yma, yn athrawiaethol ac ymarferol, yw yr egwyddor fawr a gynmyrcha sancteiddrwydd a ffrwythlondeb mewn ufudd-dod, fel y ceir profi yn fuan; ond yr hyn oll a ddywedaf yn bresenol yw, fod y gwrthddadleuwyr hyn yn llwyr gangymeryd ein golygiadau am y Duw a wasanaethwn. Mae Duw yn Nghrist, yr hwn yr ydym ni yn ei wasanaethu wedi datguddio cymmaint o'i sancteiddrwydd ei hunan i ni, ac o'r peth sydd ofynol oddiwrthym ni ar y cyfiif hyny, fel y gwyddom mai ynfyd, drygionus, a chabledus, fyddai i neb feddwl rhyngu bodd iddo ef, neu ddyfod i fwynâd o hono ef, heb y sancteiddrwydd liwnw y mae efe yn ei ofyn, ac na's gall o ran ei natur ei hunan lai na'i ofyn. Dychymyg afresymol yw, meddwl fod gras, tragaredd, neu gariad y Duw hwn, yr hwn yw ein Duw ni, yn calonogi y rhai ydynt yn ei wir adnabod ef, i esgeuluso ufudd-dod sanctaidd iddo ef.

Yn mhellach, oddiwrth yr llyn a ddywedwyd, gwelwn fod genym oll i'w beiraw ein hunain am ein segurdod a'n hesgeulusdra yn y peth yma. Mae lle i ofni nad yndrechodol neb o honom fel y dylasem i gynnyddu yn y cyffelybrwydd yma i Dduw. Pa ham yr ydym ni mor esgeulus yn yr ymestyniad at ein prif les a'n ddwyddwch? Pa ham y goddefwn i bob peth, pa ham y goddefwn i ddim, llochio ein meddyliau oddiwrth y bwriad yma? Gan hynny, fel y cyfranwyf ryw beth tuag at ddeffroi ein diwydrwydd yn hyn crybwyllaf rai cymbelliadau a chyfarwyddiadau, fel y'n caffer yn hyn yma, yn "perffeithio sancteiddrwydd yn ofn yr Arglwydd."

Yn gyntaf, Yn ein cyffelybrwydd i Dduw y cynnwysir ardderchawgrwydd a rhagoriaeth ein natur goruwch holl greaduriaid eraill y byd, a'n personau, uwchlaw yr eiddo dynion eraill, y rhai nid ydynt gyfrannogion o'i ddelw ef. Gyda golwg ar bethau eraill, dyma yr ardderchawgrwydd goruchelaf y dielion natur grëedig gyfrannogi o honaw. Yr eidd pethau eraill yn meddu argraffiadau allanol o'i fawredd a'i ddaioni arnynt, ond dyn yw yr unig grëadur yn y byd isod a feddai gyfaddasrwydd i dderbyn delw Duw ynddo. Trwy golli delw Duw, colodd ein natur ei rhagoriaeth, ac yr ydym wedi ein darostwng mewn gradd, mwg yn gydwestad a'r "anifeiliaid a ddyfethir;"—canys, er fod rhyw weddillion gweiniaid o'r ddelw yma yn aros eto ynom, mae yn ddilys fod ynom, o ran ein dyben priodol, swy o'r natur anifeilaidd, nac o'r ddwyfol. Gan hynny, adenniliad y rhagoriaeth hwnw i'n natur, a gollasom yn ynted, yw ein hadferiad trwy ras Iesu Grist i'r ddelw hon. A chan fod Duw wedi dyrchafu ein natur trwy undod ag ef ei hunan, yn mherson ei Fab, y mae yn gofyn i ni gadw ei hurddas.

Oruchefn: Hyn yw y peth a ddyru y fath ragoriaeth i personau rhai uwchlaw eraill; "Y cyfiawn a ragora ar ei gymeridog." Nid mynych y mae felly o ran doethineb cyfoeth, neu awdurdod gwladol; nid oes dim a all gadarn-

hau y rheol gyffredinol hon, ond cyffelybrwydd i Dduw : am hyny y gelwir y Sain yn “ rhai rhagorol y ddyn ” — a pho mwyaf sanctaidd, mwyaf anrhydeddus. Dywedir am y drygionus eu bod yn flaid, ac a’r cyfiawnder dywedir eu bod yn werthfawr ; a hyn a barodd arswyd lawer gwaith ar ysbrydoedd pechaduriaid ysgeler, oedllyr ymddangosiad Duw mewn dynion sanctaidd. E all hyspysuolion, wedi eu cyflroi gan eu llesion amserol, eu rhuglennau a’u chwantau, eu gwaradwyddo a’u herlid ; ond yn ddirgelaidd yn eu calonnau, y maent yn arswydo rhag y cyffelybrwydd i Dduw sydd ynddynt ; am hyn achos, y maent weithiau yn eu harswydo, weithiau yn gwneididhio iddynt, ac weithiau yn ewyilytio pe na’s byddent, fel yr ymddynt gam at Dduw ei hunan. Gan hyny, pa ham yr ymddynt yn nghylch pethau eraill ? Pa ham y treulio’n ein llafar yn ofer, a’n nerth am yr hyn nid yw fara ? Y cyffelybrwydd pob ymdrechion am bob rhagoriaeth arall, fel yr ymddengys cyn pen hir.

Yn ail, Yn ol ein cynnydd yn y cyffelybrwydd hon i Dduw, y bydd ein dynesäad i ogoniant. Yr ydym yn tyngu bob dydd tua’n diwedd naturiol ; ac osid ydym yn tyngu helyd yn nes i’n diwedd gorwech-naturiol mewn gogoniant, y mae ein cyflwr o’r fath druenusaf. Ac nid yw dynion namyn eu twyllo eu hunain os ydynt yn tybied eu ied yn nesau i ogoniant mewn amser, ac heb nesau atto mewn gras. Mae yn rhyw arddangosiad o ogoniant dyfodol, y bydd i ni yn hyny fod yn gyffelyb, neu *gydstad ag angelion* ; ond ni chynmwysa hyny namyn darluniad o un peni neillidol a berthyna i’r cyflwr hwnw : darluniad rhagorach o hono o lawer yw, y byddwn ni yn gyffelyb i Dduw ; “ Pan ymddangoso ef, ni a fyddwn yn gyffelyb iddo ; canys ni a gawn ei weled ef fel ag y mae ; ” a’r ymfyrwydd mwyaf yw i neb feddwl y carant hwy yn y byd hwnw yr hyn a gaseir ganddynt yn y byd yma : mai yr hyn a ffeiddiant yn awr a fydd eu gogoniant yno :—Gwled wnech Duw mewn cyfiawnder, a digoni a’i ddalw ef. Gan

hyny, pa fodd y gallwn ni agosáu yn ysbrydiol at y gogoniant yma, yn gyfatebol i'n hagosâd beunyddiol tua diwedd ein beinioes naturiol? Nid oes yr un ffordd arall i ni, ond trwy gynnyddu yn y cyfielybwydd hyn i Dduw mewn sancteiddrwydd. Trwy hyn yn unig y'n "cyfnewidir i'r ddelw ef, o ogoniant i ogoniant:"—o un radd ogoneddas o ras i un arall, hyd oni byddo i un cyfnewidiad mawr adly, s y cwbl o ras a sancteiddrwydd mewn gogoniant tragyweddol: ac yn ein dymuniadau am y nefoedd, nid ydym yn golygu ein rhyddiad oddiwrth drallod, yn gymmiant ag oddiwrth bechod; ac nid ydym yn atcanu cynmiant yn y lle blaenaf at ddedwyddwch trwyadl, ag at sancteiddrwydd perffaith. Gan hyn, megis y dymunem dynu i'n gorphwysfa,—megis y dymunem gael gwystron a blaen-brawf o honi yn ein heneidiau ein hunain, dyna yr hyn y dylem ymestyn atto. Ein dyledswydd i'r awser yw, "perffaithio sancteiddrwydd yn eidd yr Arglwydd." A hyn o'i dailyn yn briodol, sydd yn cyfnewid yr enaid yn barhaus i ddelw Dduw.

Yr ddedwydd. Trwy ein cyffwrddiad â Duw yn unig y gallwn fedi yn wir ddeffnyddiol yn y byd. Daioni yw Duw, a daioni a wna efe: efe yn Cynhyddol a Chynnwyluswr mawr yr holl grëadigaeth: a'r rhai ydynt gyfich i'r Dduw yw yr unig rai ydynt ddeffnyddiol yn y byd. Mae yn wir y gall llawer o ddaioni deffnyddiol gael ei wneyd gan eraill, oidiar anrhyfâl argyhoeddiadau, ac i anrwyiol ddylbenion; ond y mae rhyw fwlch neu arall yn eu holl gyflawniadau. Mae naill ai eol-grefydd, neu wagogoniant, neu humanolrwydd, neu ryglyddiant, yn ymwithio i bob peth da a wneir gan ddynion ansanctaid, ac yn dwyn "angau i'r crochau;" iel, er y da hon fedi o ryw les i ryw bersonau unigol, nad yw o'r ffordd i ddaioni cyffredinol y cwbl. Yr unig un sydd yn wir ddeffnyddiol, yw yr hwn sydd yn dwyn delw Duw yniddo; yr hwn sydd yn cynrychioli Duw yn yr hyn a wna, a heb addwyo ei gyflawniadau â gau ddylbenion o'i ei na ei barau. Gan hyn, es mynwn gadw rhagor-

iaeth ein natur a'n personau,—os mynwn nesáu beunydd at ogoniant a gwynfyddeligrwydd,—os mynwn fod o ryw fuddioldeb gwirioneddol yn y byd, ein prii ymrais a ddylai fod am gynyddu mwy-fwy i'r cyffelybrwydd yma i Dduw, yr hyn sydd gynwysedig yn ein sancteiddrwydd.

Rhaidi y gofynir, Pa beth sydd raid i ni ei wneyd, fel y cynnyddom fwyfwy i'r cyffelybrwydd yma i Dduw? Attebaf, Y mae rhai gra-ŵu y rhai ydynt yn gynnyrchol o gyffelybrwydd, ac eraill ydynt yn arwyddocaol, neu ddynodawl o'r cyffelybrwydd hwn.

Y rhai o'r rhyw gymat ydynt ffydd a chariad. Mae ffydd yn rhan o'n sancteiddrwydd, fel y mae yn ras yr Ysbryd sydd yn sancteiddio; ac yn egwyddor o'n sancteiddrwydd, fel y mae yn puru y galon. Mae rhagoriaethau gogoneddus Duw yn llewyrchu yn wnech Iesu Crist, ac yr ydym ni yn eu gweld trwy ffydd;—a'r effaith yw, "ein cyfnewid i'r unrhyw ddelw." Dyma lle mae dirgelwch mawr cynnydd sancteiddrwydd.

Mae yr un tueddiad ac effeithiolrwydd i gariad hefyd. Rhaid i'r seol a fyuno fod yn debyg i Dduw ei garu ef; a'r neb a garo Dduw yn ddifffiant, a fydd yn gyffelybiddo ef. Mae pob agosiad at Dduw trwy gariad gwresog ac ymhyfyriad, yn draws newidiol; ac y mae yn gweithnebu i'w adfyfyriad,—mawrygiad,—a hyfydwch mewn ufuddod.

Mae cariad yn gweithio trwy adfyfyriad. Mae yn naturioliddo fyfyrio ar ragoriaethau Duw yn Nghrist; ie, dyma yw ei fywyd. Bydd calon wedi ei llanw a chariad Duw, yn myfyrio nos a dydd ar ei ragoriaethau gogoneddus, gan ymlawenyachu ynddynt. "Cenweh i'r Arglwydd ei saint ef, a moliennwch wrth goŵadwriaeth ei sancteiddrwydd ef." Ac felly y gwna cariad gyda golwg ar ei holl briodoliaethau eraill ef. Ac e gynnyrchu hyn gyffelybrwydd ynom ni iddo ef. Cyfnewidir ein meddyliau i ddelfw yr hyn y myfyriom arno; ac ymgyrchu am gael ein bucheddau wedi eu cydffurfio ag ef.

Mae cariad yn gweithio trwy sawrygiad hefyd. Dyna tais cariad, "Mor fawr yw ei ddaioni!—mor fawr yw ei prydfertluch! Mae yr eidd megis wedi ei orleuwi â'r sawrygiad ar ragorinebau gogonedbas Duw yn Nghrist, heb am liwybr ganddo i ddynodi ei serchiadau ond trwy sawrygiad; a'r prydfertluch Dwyfol yma, yw y cynnes-creidd sancteidd a hawddgar hynny o ogoniant (os goddefir i ni ymadroddi mor amharïodol) yn holl briodoliaethau Duw, y rhai ydynt oll wedi eu cyd-ddyrchafu mewn cyfathrobydd dymunol yn Nghrist, yr hwn yw gwrthddrych yriodol cariad. Gweled sancteiddrwydd, purdeb, a chyflintender anfeidrol, yn nghyda chariad, daioni, a thrugaredd anfeidrol, oll yn cael eu cyd ogoneddu yn a thuag at yr un pethau a phersonau, o'r hyn ni's cair un cip olwg yn y byd hwn heb Grist,—yw yr hawddgarwch Dwyfol hwnw sydd yn sugno cariad enaid crediniol, ac yn ei law â sawrygiad sanctaidd; ac y mae hyn y flodd fwyaf effeithiol i berffeithio ein cydfurfiad ag ef. Mae cariad yn peri hyfrydwch mewn ufudd-dod. Yr ydys yn ddigon hysbys o'r enghraifft yn Jacob; ymddangosai ei saith mlynedd gwasanaeth ef yn fyr, ac o ganlyniad yn esmwych iddo, o herwydd y cariad oedd ynddo at Rahel. Efe a wnelai gyda hyfrydwch, yr hyn ni's gwnaethai wedi'n am unrhyw gyflwg;—ond y mae genym enghraifft fwy:—Dywedai ein Harghwydd Iesu Grist, am yr holl ufudd-dod a ofynid ganddo ef, "Da genyf wneuthur dy ewyllys o Dduw, a'th gyfraith sydd o fewn fy nghalon;"—ac eto nyni a wyddom mor ofnadwy i natur oedd y pethau a wnaeth ac a ddyddododd efe mewn ufudd-dod i'r gyfraith hono: ond ei gariad amhraethol at Dduw a dynion, a wna'i y cyfan yn hyfrydwch iddo. Oddiyma y deillia ymrôad a mynychdod yn rhob rhyw gyflawniadau crefyddol, a pha le bynnag y byddo hyn, fe ffynna sancteiddrwydd, ac o ganlyniad, ninnau a gynnyddwn yn ein cydfurfiad â Duw.

Hellaw hyn: Y mae grasusau ydynt yn brofion o'n cyffelybrydd i Dduw. Y cyntaf o'r rhai hyn ydyw daioni,

tiriondeb, cariad; yn nghyda pharodrwydd i wneuthur daioni, a maddeu, a hyn tuag at bob dyn, ar bob achlysur: a dylem ystyried hyn fel y mae yn wrthwynebol i ddigofaint, cenfigen, malais, ymddial, hunanolrwydd, y rhai ydynt oll yn llwyr wrthnaws i'r gras o sancteiddrwydd; ac yr ydwyf yn ofni nad yw hyn yn cael yr ystyriaeth a weddai; canys y mae yn beth rhy gyffredin i ddynion ddadlun yn uchel dros eu tebygolrwydd i Dduw, tra y maent yn cynrychioli y diafol yn drwyadl yn yr oll a wnelont o'r braidd. Gan hynny, os mynem ni fod yn gyffelyb i'n Tad nefol, os mynem ei arddangos ef i'r byd, rhaid i ni wneuthur hynny trwy yr ansawdd ysbryd yma, a gweithredoedd cyfatebol i hynny. Mae llawer o'n sancteiddrwydd yn gymmwysedig yn hyn. Rhaid darostwng llawer o nwydau afrëolaidd; ac attal tueddiadau cryllion i ymollwng gyda phrofedigaethau; rhaid bod yn wyladwrus i amryw ddyledswyddau, a chadw amryfal rاساسau i fynu i'w hym-arferiad priodol. Rhaid yw gwrthsefyll yr holl haid o demtasiynau, y rhai y mae eu holl rym yn gymmwysedig mewn rhith hunanofal. Pan fyddo dynion yn byw iddynt eu hunain, ac wrth eu bodd am nad ydynt yn niweidio neb, er na byddont yn gwneuthur un daioni;—pan fyddont yn ddiogel yn eu tyb eu hunain, yn hunanol, digofus, ac afrywiog; gan gyfyngu eu caredigrwydd i'w perthynasau; heb wneuthur nemnawr ddaioni, ond yr hyn y'n gorffodir i'w wneyd;—cyfrif pob cymmwynas a wneir i eraill yn golled; a meddwl mai doethineb yw bod yn ochelgar, ac anghredu angenrheidiau dyn; mewn gair, gwneuthur HUNAN yn eithaf-nod eu bywyd; pa beth bynnag a all fod eu proffes, ychydig y maent yn ei gymrychioli ar Dduw yn y byd, nac yn ei ogoneddu arno ef: ond ar y llaw arall, y mae y dyn y byddo ei natur wedi ei huniawni â gras; ac o ganlyniad, sydd yn ddyn defnyddiol, cymmwynasgar, rhydd oddiwrth ddichell, cenfigen, a hunanolrwydd, y cynrychioliad gorau o Dduw, a allwn gael ar y ddaear.

Mae yr ansawdd calon yma yn ofynol oddiwrth y saint mewn modd arbenig. Y mae Duw ei hunan yn gweithredu tiriondeb mewn modd neillduol tuag attynt hwy. Efe yw Iachawdwr pob dyn, yn enwedig y rhai a gredant; ac fe orchymynir i ninau wneuthur da i bawb, yn enwedig y rhai sydd o deulu y ffydd. Dylem gydfurfio â Duw, nid yn unig fel y mae yn Dduw Natur, ond fel ein Tad Nefol hefyd, yr hwn sydd yn ddaionus mewn modd arbenig i holl deulu ei blant. Yn wir, pan welwyf ddynion yn dueddol i gadw hen amrafaelion ar gôf, ac yn barod i dderbyn tramgwyddiadau newyddion, yn anghrediniol o ddiffuant-rwydd eraill, y rhai a broffesant hoffder at gariad a heddwch, yn barod i gymeryd pob peth yn yr ystyr waethaf, yn afrywiog a bryntion tuag at y rhyw hyn neu y math arall o gredinwyr, ni's gallaf lai na'i olygu yn ystaeu mawr ar eu proffes, pa beth bynnag arall yw.

Gwirionedd sydd ras arall o'r un natur; hynny yw, geirwirdeb a diffuant-rwydd mewn geiriau. Effaith adnewyddiad o ddelw Duwlyw hyn, a chynurychioliad o honaw ef i'r byd. Nid oes unrhyw ddyledswydd yn cael ei chymhell arnom yn amlach na hyn: "O herwydd paham, gan fwrw ymaith gelwydd, dywedwch y gwir bob un wrth ei gymmydog;" "gan fod yn gywir mewn cariad:"—Ac y mae yr ystyriaeth o hyn yn dra angenrheidiol i bawb sydd yn ymwneyd mewn masnach; a hynny oblegid yr anfri a fwrwyd ar fasnach trwy arferion drwg llaweroedd,—ac oblegid fod enciliad oddiwrth y gwirionedd yn debyg i ymgymhell i feddyliau masnachwyr mewn mil o ffyrdd yn ddiarwybod iddynt. "Drwg, drwg, medd y prynwr; ond pan el efe o'r neilldu, efe a ymfrostia:" a "na, da yw," medd y gwerthwr; ond wedi iddo ei werthu, efe a ymfrostia o'r fantais a wnaeth efe trwy ei ciriau. Y mae delw Satan ar y pethau hyn; ac y maent yn llwyr wrthwyneb i Dduw y gwirionedd. Rhaid i mi ddywedyd, am bob lle na's gwneir y gofal mwyaf am eirwirdeb, yn ol gwyliadwriaeth fanylaf diffuant-rwydd a chariad, fod holl nodau delw Duw yno,

ad yn unig wedi eu hamharu, ond wedi eu dilëu, a delw Satan yn eithaf amlwg; ac ni's gallwn lai na gwneuthur y sylwadau hyn fel y canlyniad mwyaf naturiol i'r prif reswm cyntaf a gynnygiais dros yr angenrheidrwydd o sancteiddrwydd.

PEN. II.

Ein hetholedigaeth draggywyddol yn achos o, a chymhelliad i sancteiddrwydd.

Bwriad draggywyddol ac annewidiol Duw yw, fod i'r rhai eili a amcanodd efe eu dwyn i ogoniant, gael eu sancteiddio yn mlaenaf. Ac fel na byddo i ni gam olygu am ein gyrfaer, nae adeiladu ein gobaith ar seiliau tywodllyd, y mae efe wedi amlygu y bwriad yma i ni. Pa beth bynnag arall ydym, mewn proffes, gonestrwydd moesol, neu gymmeriad yn yr Eglwys, onid ydym yn feddiannol ar sancteiddrwydd personol, ysbrydol, ac efengylaidd, nid oes i ni on cyfrannogaeth yn y bwriad hwnw o eiddo Duw, trwy yr hyn y mae rhai wedi eu trefnu i iachawdwriaeth a go-goniant; ac ni a gadarnhawn hyn yn fyr. Efe a'n "hetholedd ni yn Nghrist cyn seiliad y byd, fel y byddem yn sanctaidd ac yn ddifcius ger ei fron ef mewn cariad," Eph. 1. 4. Y dyben a amcanai Duw yn ei arfaeth o etholedigaeth, yw ein iachawdwriaeth draggywyddol ni; ac efe a'n dewisiodd ni fel y byddem yn sanctaidd, fel y maddion anhelgorol i gyrhaedd y dyben hyn; felly y dywedir "i Dduw o'r dechreuad eich edhel chiwi i iachawdwriaeth trwy sancteiddiad yr Ysbryd," 2 Thess. 2. 13. Mae grym yr ymresymiad yma yn gyunwysedig yn y ddau beth hyn;

(1.) Eod arfaeth Duw y fath o ras ei natur, fel na chyrhaeddodd neb erioed y dyben o ogoniant a dedwyddwch, heb y moddion o ras a sancteiddrwydd. Mae yr un arfaeth draggywyddol am y naidd a'r llall; nid ordeiniodd efe neb i iachawdwriaeth, ond trwy sancteiddiad yr Ysbryd.

(2.) Gan hyny y mae yn eglur na's gallwn gael un prawf o'n cyfrannogaeth yn etholedigaeth Duw, heb sancteiddrwydd. "Y mae cadarn sail Duw yn sefyll, a chanddo y sel hon, Yr Arglwydd a edwyn y rhai sydd eiddo ef," 2 Tim. 2. 19. Yr arfaeth o etholedigaeth oedd mewn golwg gan yr apostol; ac y mae yn ei darlunio fel yr unig beth a ddiogela rhag gwrthgiliad mewn amser o brofedigaethau mawrion. Gan hyny, pa fodd y gwybyddwn ni ein bod yn gyfrannog o'r unig ddiogelwch yma rhag gwrthgiliad hollol? "Pob un sydd yn enwi enw Crist, ymadawed oddiwrth anghyfiawnder." Nid oes un ffordd arall i gael prawf o hyn, ond trwy ymadawiad oddiwrth bob anwiredd, trwy sancteiddrwydd trwyadl. Am hyny y gorchymynir i ni arfer pob diwydrwydd i wneuthur ein galwedigaeth a'n hetholedigaeth yn sier. Y mae yn dragywyddol sier ynddi ei hunan; ond y mae yn ddyledswydd arnom ni ei gwneyd yn sier i ni ein hunain; a'r unig ffordd i wneuthur hyn, yw, trwy ganfod ynom ein hunain, ac iawn ymarfer y rhestr hyny o rasusau a dyledswyddau efengylaidd a ddarlunir gan yr apostol. 2 Pedr 1. 5—10.

Mae rhai yn meddwl fod y pethau hyn yn hollol i'r gwrthwyneb; canys hwy a ddywedant fod y dybiaeth o etholedigaeth bersonol gan Dduw, yn nychlyd i natur sancteiddrwydd; ac o dan y rhith yma, y siaradir yn ddrwg am yr athrawiaeth hon. "Canys," meddant, "os yw Duw o dragywyddoldeb, wedi dewis dynion i iachawdwriaeth, pa angen iddynt fod yn sanctaidd? Hwy a allant fyw yn ddiogel yn eu pechodau, a bod yn sier na's methant y nefoedd yn y diwedd; canys ni's gellir gwrthdroi arfaeth Duw; ac onid ydynt wedi eu hethol, ofer fydd eu holl ymdrechïadau ar lwybrau ufudd-dod sanctaidd; canys ni fyddant, ac ni's gallant fod yn dragywyddol gadwedig."

Y mae yn ofynol synmud yr wrthddadl yma, nid yn unig er mwyn y rhai sydd yn ei defnyddio i gablu yu erbyn y gwirionedd, ond yn benaf er mwyn y rhai a allont deimlo ei grym fel profedigaeth. Gan hyny attebaf, gan ddy-

wedyd, Nid yw y cyngbor hwn oddiwrth y sawl a'ch galwodd;—ni's dysgasant y ffordd yma o ddadlu o'r Ysgrythyr; canys yno fe'i darlunir i ni fel y ffynnonell o bob sancteiddrwydd, gan ei gwneuthur yn gymhelliad cryf i hyny. Gan hyny, onid yw yn fwy diogel i ni lymu wrth dystiolaethau eglur yr Ysgrythyrau, y rhai a gadarnbeir gan brofiad credinwyr yn gyffredinol, na gwranddo ar y cyfryw wag siarad balch a chyndyn, gan y rhai a fyment lanw eu meddyliau âg anfoddäad ar Dduw a'i ffyrdd?

Heblaw hyny, nyni a ddylem, nid yn unig gredu pob datguddiad dwyfol, ond derbyn y cyfan hefyd yn y drefn y'i gosodir o'n blaen. Gan hyny, sylwn, (1.) Nid ydyw etholedigaeth, o'i hystyried ynddi ei hunan, neu gyda golwg ar ei heffeithiau, yn un rhan o ewyllys datguddiedig Duw; hyny yw, ni's datguddiwyd bod y dyn hwn neu y dyn arall wedi ei ethol, neu heb ei ethol. Gan hyny, nis gall hyn fod yn un ddadl na gwrthddadl yn nghylch dim sydd yn perthynu i ffydd ac ufudd-dod; canys nid ydym yn ei gwybod, ni's gallwn ei gwybod, a phechod ynom fyddai ymholi iddi. Gall ymddangos i rai, fel y pren gwybodaeth i Efa,—da yn fwyd, teg i'r llygaid, a dymunol i wneyd un yn ddoeth, fel y mae pob peth gwaharddedig yn ymddangos i feddyliau euawdol; ond ni's gall dynion gasglu un ffrwyth oddiarno ond marwolaeth. Gan hyny, pa wrthddadleuon bynnag a gyfodir yn erbyn yr arfaeth hon, fel y mae ynddi ei hunan;—pa gasgliadau bynnag a wneir oddi-ar y dybiaeth o fod y dyn hwn, neu nad yw, yn etholedig; y maent oll yn anghyfiawn ac afresymol; i.e. yn taro yn erbyn Duw, yr hwn a drefnodd ffordd arall i ddynion i adnabod eu cyflwr, fel y dangosir yn ol llaw.

(2.) Y mae Duw yn aufer yr Efengyl i ddynion, yn ol ei arfaeth o etholedigaeth, ac er ei chwblhad effeithiol; am ba achos y mae ein Hapostol yn dywedyd ei fod ef wrth ei phregethu yn "goddef pob peth er mwyn yr etholedigion, fel y gallent hwythau gael yr iachawdwriaeth sydd yn Nghrist Iesu, gyda gogoniant tragywyddol." 2 Tim. 2. 10.

Felly y dywedai Duw wrtho am aros a phregethu yn Corinth, am fod iddo ef " bobl lawer yn y ddinas hono;" hyny yw, yn ei fwriad grasol.

(3.) I ba le bynnag y delo yr efengyl, y mae yn cynnyg iachawdwriaeth trwy Iesu Crist i'r rhai oll a gredant, a edifarhant, ac a ufuddhant iddo ef. Y mae yn dangos eu dyledswydd yn eglur i ddynion, ac yn addaw eu gwobrwyo mor eglur. Gan hyny, ni's gall neb, oddieithr trwy falchder amnghrediniaeth i'r eithaf, gyunnyg gosod arfaeth ddirgelaid Duw, yn erbyn ei ddyledswydd adnabyddus ei hun, a dywedyd,—“ Ni's gwnaf fi nac edifarhau na chredu, nac ufuddhau, hyd oni's gwybyddwyf pa un a etholwyd fi ai peidio; canys ar hyny yr ymddibynna y cwbl yn y diwedd.” Os dyma benderfyniad dyn, e all fyn'd yn nghylech rhyw beth arall, ni fedd yr Efengyl ddim i'w ddweyd neu i'w gynnyg iddo ef.

(4.) Yr unig ffordd a drefnodd Duw, trwy yr hon y gallwn ddyfod i adnabod ein hetholedigaeth, yw trwy ei ffrwythau yn ein beneidiau ni ein hunain; ac nid yw yn gyfreithlawn i ni ymholi iddi unrhyw ffordd arall. Mae y rhwymedigaeth a ddyru yr Efengyl arnom ni i gredu unrhyw beth, yn golygu trefn y pethau a fyddo i'w credu eu hunain, a threfn ein hufudd-dod ni; er engrhaifft, pan ddywedir fod Crist wedi marw dros bechaduriaid, nid oes un dyn dan rwymedigaeth union-gyrchol i gredu fod Crist wedi marw drosto ef yn neillduol, ond, yn unig, ei fod ef wedi marw i gadw pechaduriaid, ac i agoryd ffordd iachawdwriaeth iddynt hwy,—yn mysg pa rai y câ ei hunan. Ar hyn y mae yr Efengyl yn gofyn ffydd ac ufudd-dod gan ddynion; ac y mae dynion dan rwymau i ufuddhau iddi yn hyn; ac hyd oni's gwneir hyn, nid oes un dyn dan rwymau i gredu fod Crist wedi marw drosto ef yn neilldlou. Felly hefyd y mae gyda golwg ar yr etholedigaeth yma; mae dyn yn rhwym i gredu yr athrawiaeth am etholedigaeth, oblegid ei bod wedi ei datguddio yn eglur; ond am ei etholedigaeth bersonol ei hunan, ni's gall gredu am

hyny, onid fel y gwelo Duw yn dda ddarguddio hyny iddo yn ei heffeithiau; ac ni's gall dyn yn gyflawn amieu neu anghredu ei etholedigaeth ei hun byd oni's byddo yn y fath gyflwr ag y byddo yn amhosibl i effeithiau etholedigaeth gael eu gweithredu ynddo byth, (os oes y fath gyflwr yn y byd yma.) Canys, fel na's gall dyn tra yn ansanetaidd, feddu prawf o'i fod yn etholedig,—felly ni's gall feddu yr un nad yw yn etholedig, tra fyddo yn bosibl iddo byth gael ei wneuthur yn sanctaidd. Gan hyny, mae holl rym yr wrthddadl yma yn gorwedd yn malchder meddyliau dynion, yn gommedd ymostwng i drefn Duw yn ngoruchwyliaeth ei ras; a'i gyfarwyddyd iddynt at eu dyledswydd: ac y mae yn rhaid i ni eu gadael ar hyn; a dychwelyd at yr hyn sydd genym mewn golwg.

Fe osodir yr athrawiaeth am etholedigaeth allan yn mhob man yn yr Ysgrythyr er calondid a chysur credinwyr; ac i hyrwyddo eu ffordd mewn ufuddod a sancteiddrwydd. Eph. 1. 3—10. Rhuf 8. 28, &c.

1. Mae gras penarglwyddiaethol, a chariad grasol Duw yn hyn, yn gymbelliad o'r fath gryfafi ni i sancteiddrwydd; canys ni's gallwn ni amlygu ein diolchgarwch iddo am hyn un ffordd, ond trwy ein hufudd-dod sanctaidd. Gan hyny, ystyriwn pa ryw rwymedigaeth y mae hyn wedi ei roi arnom ni, sef bod Duw o dragywyddoldeb, o'i ras penarglwyddiaethol yn unig, wedi ein dewis ni yn gyntaf i fywyd ac iachawdwriaeth trwy Iesu Grist, gan arfaethu yn anghyfnewidiol i'n hachub ni allan o'r dyrfa golledig o ddynolryw, oddiwrth y rhai ni's gallem beri un gwahaniaeth ynom ein hunain? Pa argaff y mae hyn yn ei adael ar ein beneidiau? Pa gasgliad ymarferol a wnawn ni oddiwrth hyn? Un a ddywaid, "Os yw Duw wedi fy newis I fel hyn, yna myfi a allaf fyw mewn pechod fel y mynwyf; bydd pob peth yn dda yn y diwedd, yr hyn yw y cwbl sydd genyf fi i ofalu yn ei gylch;" ond iaith diafol ac nid dyn yw y cyfryw ymadroddion. Efallai y bydd i'r cyfryw syniadau gael eu hergydio i feddwl credadyn, ond y mae y sawl a'u

cofeidio, ac a weithredo wrthynt, yn angenfil mor ysgeler mewn annwioledeb, fel na's gall uffern ddangos ei waeth. Arieraf beth eofndra yu hyn. Mae yr hwn na's profodd fod iawn synied o gariad Duw yn amlygedig mewn etholedigaeth, yn meddu dylanwad galluog ac effeithiol ar eneidiau credinwyr er eu tueddu i garu Duw a chyflwyno ufudd-dod sanctaidd iddo ef, yu llwyr estronaidd i holl natur a gweithrediadau ffydd. A ellir tybied fod credinwyr y fath angenfilod dideimlad ac amiolechgar, mor ddiffygiol o ddiwyllder sanctaidd, a chariad inabaidd at Dduw, fel y byddai iddynt, yn unig o ddirmyg ar Dduw, fwrw gwynwyn i ffynnon eu holl drugareddau eu hunain? Myfi a adwaenais lawer a gwynent am na's gallent gael sieräad dyddanus o'u hetholedigaeth eu hunain; ond nid adnabum neb erioed, y rhai wedi ei dderbyn ar lwybr priodol, a faglid gan hyny, neu a dueddid o'r herwydd, i fyw mewn penrhyddid, ansancteiddrwydd, neu ddirmyg ar Dduw.

Heblaw hyny, fel cymhelliad i ddybenion gwahanol y mae yr athrawiaeth yma yn cael ei chynnyg yn yr Ysgrythyrau yn wastadol; ac y mae Duw ei hun yn ei ddefnyddio yn aml fel ei brif ddadl i gyffroi dynion i ufudd-dod sanctaidd, Deut. 7. 6, &c.—ac y mae tybiaeth o hyn yn cael ei ddefnyddio gan yr apostol fel cymhelliad i ufuddbau i'w gynghor gwerthfawr, “Am hyny megis etholedigion Duw, gwisgweh amdanoeh ymysgaroedd trugareddau, cymwynasgarweh, gostyngeiddrwydd, addfwynder, &c. Col. 3. 12.—Mae y pethau hyn yn gweddu i etholedigion Duw, ac yn ofynol ganddynt, ar gyfrif eu cyfrannogiad o'r cariad a'r gras a fu yn llunio etholedigaeth. Ond mewn trefn i gadarnbau y gwirionedd yma, rhoddaf enghraifft mewn rhai grasau a dyledswyddau neillduol, neu ranau arbenig o sancteiddrwydd, y rhai y mae yr ystyriaeth yma yn dra naturiol i'w meithrin.

(1.) *Gostyngeiddrwydd.* Canys pa beth oeddem ni pan osododd efe ei galen arnom ni fel hyn, i'n dewis, ac i wncuthur daioni i ni dros byth? Drueiniaid colledig oeddym,

yn gorwedd dan euogrwydd ein gwrthgiliad oddiwrtho ef! Pa beth a ganfu efe ynom i'w gymhell i'n dewis ni? Dim ond pechod a thrueni. Pa beth a ragwelai efe a wnelem ni o honom ein hunain mwy nag eraill, oni's gweithredai efe ynom ni trwy ei ras effeithiol? Dim, ond parâad mewn pechod a gwrthryfel i'w erbyn, a hyny am byth. Pa fodd y dylai y meddyliau am hyn gadw ein heneidiau yn wastadol mewn pob gostyngeiddrwydd a hunan-ffieiddiad!

(2.) Ymostyngiad i ewyllys penarglwyddiaethol Duw yn nhrefniad ein holl amgylchiadau. Mae hyn yn rhan arbenig o sancteiddrwydd, a galwad neillduol am dani yn y dyddiau hyn. Mae Duw wedi cymeryd pob achlysur gau ddiogelwch o'r ddaear, trwy beth y mae rhai yn ei deimlo, ac eraill yn ei ofni. Gan hyny, i ba le y trown am ddiogelwch a gorphwysfa? ni's gellir cael y fath beth, ond trwy ein rhoddi ein hunain a'n holl amgylchiadau i fynu i ewyllys penarglwyddiaethol Duw; a pha gymhell- iad cryfach a gawn ni i hyny na hyn? Y weithred gyntaf o'r ewyllys Ddwyfol benarglwyddiaethol mewn perthynas i ni, oedd ein hetholiad er tragywyddoldeb, i sancteidd- rwydd a dedwyddwch. Gwnaed hyn pan nad oeddym ni, pan na allasai fod genym unrhyw ddyfeisiau o'r eiddom ein hunain;—ac oni roddwn ein holl amgylchiadau tymhorol yn awr i'r un dwylaw? A all yr un ffynnon fwrw allan ddwfr melus a chwerw? A all yr un ewyllys Ddwyfol fod yn achos hunan-gynhyrfiol o'n holl wyusydedigrwydd; ac a all e wneyd yr hyn sydd yn wir niweidiol i ni? Arlwywyd gras a gogoniant ar gyfer ein personau yn ewyllys benar- glwyddiaethol Duw; ac felly, onid yw yn ymddygiad tra ysgeler o annuwiol, i ni ommedd ymddiried pob peth arall i'r un llaw i'w trefnu yn ddiattalfa.

(3.) Mae cariad, tiriondeb, a goddefgarwch wrth yr holl saint, yn cael ei wneuthur yn angenrheidiol anhebgorol i ni, a ninnau yn cael ein cymhell i'r un ymddygiad trwy yr unrhyw ystyriaeth; canys os dewisiodd Duw hwy o dra- gywyddoldeb, oni ddylem ninnau eu caru befyd? Pa fodd

y beiddiwn ni goledd meddyliau amgharedig, na meithrin gelyniaeth yn erbyn neb o'r rhai a ddewisodd Duw o dragywyddoldeb i ras a gogoniant? Mae y cyfryw bethau yn cymeryd lle yn rhy fynyeb, yn wyneb cyffröadau, a gwrthdarawiad ein llesion tymhorol; ond y mae y cyfan yn dra gwrthwyneb i'r hyn a ddylai dylanwad yr ystyriaeth o gariad Duw yn ethol, adael arnom ni. Nyni a ddylem dderbyn yr hwn a dderbyniodd Duw, ac am i Dduw ei dderbyn ef; nyni a ddylem ddewis a charu y rhai oll a ddewiswyd ac a garwyd gan Dduw. "Yr wyf yn goddef pob peth," medd yr apostol, nid er mwyn yr Iuddewon neu y Cenhedloedd; nid er mwyn y gwan neu y cryf yn y ffydd; nid er mwyn y rhai o'r ffordd yma neu y ffordd arall, ond "er mwyn yr etholedigion."—Dylai hyn reoleiddio ein cariad, a'n cymhell yn rymmus at bob gweithred gymmwynasgar a maddeugar.

(4.) Oddiyma fe'n galluogir i ddibrisio y byd. A osododd Duw ei galon ar ryw rai o dragywyddoldeb? A ddewisodd Duw hwynt i'w gwneyd yn briodoledd iddo ei hun? A yw efe yn amcanu rhoddi ffrwythau gorau ei gariad iddynt? Os felly, pa beth a wna efe erddynt? A wna efe hwynt oll yn Frenin oedd ac Amberawdwyr? A wna efe hwynt oll yn oludog ac anrhydeddus? Neu, o'r hyn lleiaf, a geidw efe hwynt rhag pob cyfyngderau a phrofedigaethau yn y byd yma? Na; nid oedd dim o'r pethau hyn yn nghalon Duw mewn perthynas iddynt; nid ydynt deilwng i'w cystadlu a'r lleiaf o'r pethau y dewisodd Duw ei eiddo i'w mwynhau. I'r gwrthwyneb, efe a drefnodd y cyffredin o'i etholedigion i gyflwr tlawd a chystuddiedig yn y byd hwn. Gan hyny, dysged y rhai ydynt dlawd a diystyr, fod yn dawel i'w cyflwr: pe gwelsai Duw yn dda i'th sefyllfa fod yn wahanol, ni buasai yn esgeuluso hyny pan oedd efe yn gweithredu tragywyddol gariad tuag attat; ac na fydded i'r rhai goludog osod eu calonnau ar olud anwadal; meddylwch ynoch eich hunain, nad oedd gan Dduw un golwg na bri ar y pethau hyn, pan oedd efe yn

eich dewis i ras a gogoniant; ac fe gymedrola hyny eich gofal am danynt, ac a gymer eich calon oddiarnynt; yr hyn yw eich sancteiddiad.

2. Mae cariad Duw, fel y'i hamlygir mewn etholedigaeth, yn gymhelliad a chalonogiad i sancteiddrwydd, oblegid yr arlwyon cynnorthwyol o ras a allwn ni ei ddysgwyl o herwydd hyny drwy Iesu Grist. Mae yr anhawsderau a gyfarfyddwn ar ffordd sancteiddrwydd yn fawrion a lluosog. Mae Satan, pechod, a'r byd, yn ymegnio hyd yr eithaf yma; ac y mae y gorau weithiau yn cael eu dyrysu, a'u digaloni, nes y maent yn barod i lwfrhau. Rhaid cael dewrder ysbrydol da i edrych ar y llewod, y seirff, a'r maglau ydynt wedi eu gosod ar ein ffordd:—ond nid ychydig o galondid yw na phalla ffynnon gras etholiadol byth, ond y parha i weinyddu arlwyon newyddion o north ysbrydol ac adfywiad. Am ba achos y gallwn ymwroli i gyfodi eilwaith, wedi ein maglu; i ddal ein ffordd, pan fyddo dyrnod y brofedigaeth yn llym, ac i ddyfial barhau yn y dyledswyddau hyny, ydynt fwyaf blinedig i'r cnawd; ac y mae y sawl na's gwyddant mor angenrheidiol yw yr ystyriaeth yma er paräad cysurus mewn ufudd-dod sanctaidd, yn rhwym o fod yn ddyeithr i natur gwir sancteiddrwydd.

3. Mae y sierwydd a dderbyniwn o hyn, na's bydd i ni lwyr ddiffygio, er pob rhyw wrthwynebiadau a gyfarfyddwn, yn tueddu i effeithio yn yr un modd. Etholedigaeth Duw a'i caiff o'r diwedd, y mae "cadarn saii Duw yn sefyll;" ei fwriad ef, yr hwn sydd yn ol etholedigaeth, sydd annewidiol; ac am hyny, y mae paräad hyd y diwedd, a pherffecthiad iachawdwriaeth y rhai oll a gynnwysir ynddi wedi ei sierhau yn dragywyddol; ac nid oes un calondid cryfach i barhau mewn sancteiddrwydd, na'r sieräad o derfyniad dedwydd i'r yrfa.

Meddylia rhai mai i ddiofalwch yn unig y tuedda y sierwydd yma; ac mai bod yn wastadol mewn ofn ac ansierwydd, yw yr unig ffordd i'n gwneyd yn wyliadwrus i sancteiddrwydd. Mae yn wir, pe na byddai gwahaniaeth

rhwng ffydd a rhyfeg, rhwng ysbryd caethiwed ac ysbryd rhabwysiad, y gallai fod rhyw leth yn yr wrthodadl yma : ond, os yw natur ffydd a'r creadur newydd, gweithbreddiadau y naill, a thuaeddtryd y llall, y cyfryw ag y'u darlunir yn yr efengyl, nid yw dynion namyn amlygu eu hanwybodaeth. tra y dadleuant fod sierwydd o gariad annewidiol Duw yn Nghrist, ar un cyfrif yn gwanhau, ond yn hytrach yn effeithio yn dra effeithiol, ddiwydrwydd credinwyr yn mhob rhyw ddyfledswyddau o ufudd-dod.

Cyhoir fod dyn ar ei daith ; yn gwybod am dano ei hunan ei fod yn y ffordd gywir, ac y bydd e'n sier o ddyfod i ben ei daith, wrth ganlyn arni hi, yn enwedig os cyflyma ei gamrau fel y bo achos yn gofyn,—a ddywedwch chiwi y byddai hyn yn ddigon i wneud y cyfryw ddyn yn ddiogel ac yn esgeulus, ac y byddai yn llawer gwell iddo fod wedi dyrysu, heb wybod i ba le y bydd yn myned, na pha un a gyrhaedda efe diwedd l ei daith byth ai peidio ? Mae profiad cyffredin yn ein dysgu i'r gwrthwneb ; a hefyd mor briawg ac anneddyddol ydynt yr ebychiadau a ddeilliant oddi ar ansierwydd mewn pethau tymhorol ac ysbrydol ! Yn y cyffredin, y dyn llawn sydd yn meddu hyder dyddanus o gariad etholedig Duw, ac o ganlyniad, o ddiwedd dedwydd ei yfya, yr hwn sydd yn myned rhagddo yn ddyfod a gwas-tad yn fydd sancteiddrwydd, gan gyflymu ei gerddediad fel y gallio achlysur oddiwrth broddigaethau neu gyfleus-derau.

Mae yn ymddangos oddiwrth y pethau hyn fod cariad etholedig Duw yn gymhelllydd cryi i sancteiddrwydd ; ac yn hysgu y ddiweddelladl yr angenrheidrwydd anheligorol a'u hysgu i lawb a'u hysgu gael mwyniad tragwyddol o Duw — ond, e ddyfod rhyw rai, os caniatteir hyn gyda golwg ar graddwyr, etc ni's gall fod dim yn i'w digalon i'r antychristeiddig na yw yr athrawiaeth hon am etholedigaeth : " A allant hwy wneyd enrbyw gasgliad oddiwrthi heblaw yr an-agenlyn ; sei, onid ydynt yn etholedig y bydd eu holl ymddrechion yn ofer ; ac os ydynt yn etholedig, yna

eu bod oll yn ddiangenrhaidd?" I hyn yr atebaf, (1.) Nyni a ddangosasom eisioes fod yr athrawiaeth hon yn cael ei datguddio yn yr Ysgrythyr yn benaf oll er gwneuthur credinwyr yn hysbys o'n diog iach, ac o flynnon eu cysuron. Gan hyny, wedi profi ei defnyddioldeb iddynt hwy, yr ydwyf wedi gwneuthur yr hyn sydd lwyf angenrheidiol i'm hamcan presenol; ond, hollaw hyny, dangosaf ei bod yn fuddiol i eraill hefyd;—canys, (2.) Tybier fod yr athrawiaeth am etholedigaeth yn cael ei phregethu; gellir gwneuthur dau gasgliad oddi arthi;—*Yn gyntaf*, gan fod hyn yn dwyn perthynas draggywyddol o'r fath bwysicaf â'n hencidiau, ac nad oes un ffordd i ni i fod yn sier o'n cyfrannogiad ynddi, ond trwy feddiant o'i ffrwythau, a'i heffeithiau, sef ffydd a sancteiddrwydd,—fe'n cynhellir trwy hyn, i arfer pob egni, fel trwy gyrhaeddyd y pethau hyn, y gwelom ein hetholedigaeth yn sier. Gall eraill gasglu, Os ydyw y rhai a achubir wedi eu dewis i hyny er cyn sylfaeniad y byd, yna nid yw o les yn y byd i neb gredu nac edifarhau, gan y rhaid i bob peth fod, megis y'u rhagordeiniwyd. Yn awr, gefynaf, pa un o'r casgliadau yma yw y mwyaf cyfaddas i egwyddorion hunan-gariad syml, a gofal am ein cyflwr anfarwol? Nid oes dim yn sierach nac y bydd i'r penderfyniad olaf fod yn ddinystriol os y'i dylynir; ond y mae yn ddichonadwy o leiaf ar y ffordd arall, i ddyn gael allan ei fod yn wrthddrych cariad etholiadol Duw, ac felly fod yn gadwedig; ond pa ham y dywedaf mai dichonadwy ydyw, nid oes dim yn fwysier nac y bydd i'r hwn a ddylno lwybr ffydd ac ufudd-dod yn ddi-ffuant, (yr hyn yw ffrwythau etholedigaeth) gyrhaedd gwynfydedigrwydd tragywyddol yn y diwedd. Gan hyny, y mae hyn ar bob cyfrifon, ac i bob rhyw bersonau, yn ddadl o'r fath rymmusaf dros yr angenrheidrwydd o sancteiddrwydd, ac yn gymhelliad o'r fath effeithiolaf i hyny; canys os oes y fath beth ag etholedigaeth bersonol, ac os ei ffrwythau yw sancteiddrwydd, ffydd, ac ufudd-dod, y mae yn wirionedd diwâd, na cha neb weled yr Arglwydd heb sancteiddrwydd.

PEN. III.

Sancteiddrwydd yn angenrheidiol oddiwrth Orchymynion Duw.

Nyni a brofasom yr angenrheidrwydd am sancteiddrwydd oddiwrth natur ac arfaeth Duw, ein dadl nesaf a gymerir oddiwrth ei orchymynion ef. Nid oes cisiau dwyn eng-rheifftiau o orchymynion Duw i ni i fod yn sanctaidd; canys dyma yw llais unol Deddf ac Efengyl.

Ein hymofyniad ni a ddylai fod, pa rym sydd yn y ddadl hon? neu Pa fodd y casglwn ni yr angenrheidrwydd am sancteiddrwydd oddiwrth orchymynion Duw? I'r dyben yma, mae yn angenrheidiol i ni ystyried natur a phriodoliaethau y gorchymynion hyn; dylem ymdrechu i gael ein meddyliau a'n cydwybodau i deimlo trwyddynt, nes ymestyn at sancteiddrwydd o'u herwydd; canys ufudd-dod yw ein sancteiddrwydd, ac y mae ufudd-dod yn wastadol yn golygu gorchymyn; nid yw gwaith dynion yn ymhoi o sancteiddrwydd, oddiar egwyddor oddifewn, heb barch i orchymynion Duw yn ei air, namyn gwneuthur Duw o honynt eu hunain, ac esgeuluso ufuddhau i'r "hwn sydd uwchlaw pawb yn Dduw bendigedig yn oesoesoedd." Gan hyny yr ydym ni yn weision i Dduw, yn ddysgyblion i Grist, pan fyddom yn gwneuthur yr hyn a orchymynir, ac am ei fod yn cael ei orchymyn.

Ond, fel yr agorom ein fiordd yn eglurach, y mae yn rhaid i ni ragnodi y gellir ystyried gorchymynion Duw,

1. Fel y maent yn perthynu i'r Cyfammod o weithredoedd.
2. Fel y maent yn perthynu i'r Cyfammod o ras. Mae yr un pethau o ran sylwedd yn cael eu gofyn yn y naill amgylchiad a'r llall; ond y mae gwahaniaeth mawr yn y dull a'r dyben.

Canys, 1. Mae gorchymynion Duw fel y maent dan yr hen gyfammod, yn gofyn sancteiddrwydd trwyadl ynom ni gyd ar fath fanylrwydd, fel ar y diffyg lleiaf na's derbynna ddim arall a wnelom, ond a'n cyfrifa yn droseddwy

o'r holl ddeddf. Y dyben a ofynnir drwyddynt yw, fel y byddont yn gyfiawnder i ni ger bron Duw, neu fel y'n cyfiawnbâer drwy hynny, Rhaf. 10. 4. 5.

2. Ond y mae yn wahanol ar y cyfrifon hyn, gyda gorchymynion Duw dan y cyfiawnder newydd, neu yn yr Efluggyl; canys er fod Duw yn gofyn sancteiddrwydd cyfrifediol ynddym, eto nid yn yr un dull hyn a thrwy y ddeddf; fel pe palleim mewn un peth, y byddai y cwbl yn wrthodedig; ond y mae ei ofyniaeth wedi eu cyd dynhuru a gras a thrugaredd; fel os bydd dilegylder a chywirdeb cyfrifediol gyda golwg ar ei holl orchymynion, y'i cynieradwya ar gyfrif cyfringddol Crist: er hynny nid oes unrhyw hesiaid gyda golwg ar unrhyw ddeddf newydd o sancteiddrwydd, nae un tynnerwch at y pethol lleiaf: mae y rhwymedigaeith at sancteiddrwydd cyfrifediol mor rymannus ag ydoedd dan y ddeddf, er fod ym ardd wedi ei drefnu yn wyneb ein diffyg ni, trwy ddiidwylder ar un llaw, a thrugaredd ar y llaw arall.

Nid yw gorchymynion yr efluggyl yn gofyn sancteiddrwydd i'r un dyben ac y'i gofynid yn gorchymynion y ddeddf, sef fel y'u cyfiawnheid drwy hynny; ond y mae Duw wedi trefnu cyfiawnder arall i'r perwyl hynny, yr hwn sydd yn cynnwys ateb i'r hyn a ofynnai y ddeddf, a thrwy yr hyn y gyrhaeddodd efe anrhydedd ei gyfiawnder a'i sancteiddrwydd ei hun yn fwy nae erioed; ac nid yw hwn yn ddim angen na chyfiawnder Crist yn gyfrifedig i ni, canys efe yw "diwedd y ddeddf er cyfiawnder i bob un sydd yn credu." Ond y mae Duw wedi appwyntio dybenion eraill i'n sancteiddrwydd, ac felly i'w orchymyn am duno dan yr efluggyl, cyson â natur yr ufudd-dod hwnw a dderbynia efe genym ni, a'r cyfiaw ag sydd gyrhaeddadwy i ni trwy rym ei ras ef.

1. Y peth cyntaf i'w ystyried yn ngorchymyn Duw ar fod o honom yn sanctaidd, yw ei *anrhydedd*. Y mae yn angenrheidiol anheggorol i ni fod yn sanctaidd, ar gyfrif awdardod gorchymyn Duw. Pa le bynnag y byddo aw-

durdod yn gyflawn, y mae yn dwyn i'w chanlyn rwymedigaeth i ufudd-dod: cymerer hyn ymaith, a llenwir y byd ag ambrefn. Pe na byddai awdurdod rhieni, meistri, a swyddogion gwladol, yn rhwymo plant, gwasanaethyddion a deiliaid i ufudd-dod, syrthiai y byd i ddyrswch uffernol. Mae Duw ei hunan yn gwneyd defnydd o'r ddadl yma i argyhoeddi dynion o'r angenrheidrwydd o ufudd-dod.—“Mab a anrhydedda ei dad, a gwas ei feistr; gan hynny os ydwyf fi dad pa le mae fy anrhydedd? os ydwyf fi feistr, pa le mae fy ofn?” Os, yn mhob rhyw berthynasau neillduol, lle mae rhyw uchafiacth, y gofynir ac y dysgwylir ufudd-dod;—onid yw yn ddyledus i mi, yr hwn a feddaf bob awdurdod?

Mae dau beth yn grymuso y rhwymedigaeth,—Yr hawl i orchymyn, a'r gallu i gyflawni yr hyn a addawir neu a fygythir; cynnwysir y ddau yn Iago 4. 12. “Un gosodwr cyfraith sydd, yr hwn a ddichon gadw a cholli.”

1. Yr hwn sydd yn gorechymyn i ni fod yn sanctaidd, yw ein Deddfwr Penarglwyddiaethol; mae ei orchymyn yn deillio o awdurdod drwyadl Deddfwr Goruchaf; a lle na's cydffurfir â hyn, y mae holl awdurdod Duw yn cael ei dirmygu; felly y mae Duw yn fynych yn galw pechu yn ei erbyn ef, ei ddiystyru ef, a dirmygu ei orchymynion ef. Yma gan hynny, ni a ganfyddwn yr angenrheidrwydd am sancteiddrwydd, wedi ei seilio ar orchymyn Duw. Dylem gofio hyn, i ba le bynnag yr elom, a pha beth bynnag a wnelom, i gadw ein meddyliau dan ei ddylanwad yn mhob rhyw ddyledswydd, ac yn wnech pob achlysuron i bechod. Pe byddai hyn yn ysgrifenedig ar galonnau dynion, ar eu ffyrdd, yn eu galwedigaethau, yn eu teuluoedd, eu myfyrdodau, a'u dirgelfanau, byddai sancteiddrwydd i'r Arglwydd ar eu calonnau a'u talcenau hefyd.—2. Mae yr apostol yn ein hysbysu yn mhellach, fod Duw yn alluog i ladd a bywhau; hynny yw, y mae ei awdurdod fel Deddfwr i orchymyn, yn cael ei dilyn â gallu, drwy yr hyn y gall efe dragywyddol wobrwyo yr ufudd, a chosbi yr anufudd:

canys er na's mynwn gyfyngu y geiriau i'r golygiad yma, eto yr wyf yn barnu mai gwobrwyon neu gosbedigaethau tragywyddol yw y prif beth a olygir yma.

Mae ein Iachawdwr yn Matt. 16. 26, yn son am ladd, yr hwn a wrihgyferbynnir â phob drag tymhorol, ac angau ei hunan. "Nac ofnwch y rhai a laddant y corph, ac nid allant ladd yr enaid; eithr yn hytrach ofnwch yr hwn a ddichon ddystroio enaid a chorph yn uffern." Ac wrth y bywhau uchod y golygwn, wneidiaeth oddiwrth y dig-ofaint sydd ar ddyfed. Mae'n llynydd tragywyddol; a hyn sydd yn peri effeithioldeb anwrthdroadl i'r gorchymyn.

Ychydig a ddylanwadir ar feddyliau dynion gan wobrwon neu gosbedigaethau cyfreithiau dynol, canys y mae dynion yn aml yn dewis eu mwyniant presenol o'u blaen; ac y maent yn coledu rhyw ddirgel ddychymyg, na's gwna, neu na's gall gwneuthurs yr y gyfraith gyflawni y gosbedigaethau a fygythient; ond y mae hi yn llwyr wahanol yn hyn gyda golwg ar gyfreithiau Duw; gan fod y gwobrwon a'r gosbedigaethau yn dragywyddol, ni's gellir eu gwrthbwysu â gystyrfaeth o ddim ddaearol; ac ni's gallant feddu unrhyw sail arall ar gyfrif cyfnewidioldeb, anwybodaeth, gwendid, nac un rhith arall, i ddysgwyl na's cyflawnir hwy yn berffaith fanol. Mae yr addewid o fywyd tragywyddol ar un llaw, neu y bygythiad o drueni ar y llaw arall, yn sier o'n cyfarfod ni, yn ofel y'n cair, yn sanctaidd neu ansanctidd. Mae Duw yn gorchymyn i ni fod yn sanctaidd; ond, beth os nad ydym felly? Mior sier a bod Duw yn sanctaidd a gelluog, a'n demair yn dragywyddol. Beth os ufuddhawn i'r gorchymyn, a bod yn sanctaidd? Meddwn yr un sail sier y'n dygir i fwyniad o ddedwyddwch tragywyddol.

Hwyrach y dywaid rhyw rai, fod ufuddhau i Dduw oddiar olwg ar wobrwon a gosbedigaethau yn ymddygiad caethwasiaidd, ac nad ydyw yn gweddu i'r ysbryd rhydd a berthynna i blant Duw; ond nid yw hynna namyn dychymyg ffol. E all caethiwed ein hysbrydoedd ni ein

hunain wneuthur pob peth a wnelom yn wasaidd: ond y
 mae iawn ystyriaeth o lygathion ac addewidion Duw, yn
 brif ran o'u rhyddid. Can hynny, os mynem ni rodio mewn
 niudd-dod sanctaidd, eiddo'r rhyddid ydyw cadw mewn cof
 awdurdod gorchymyn Duw, a wastadol: ac nyddi a allwn
 gymbwysu hyn at bersomau'r awgylchiadau.

I. At bersomau.—Y cyntaf gwŷr mawr a phendefigaidd
 hyn yn neilltad, prif demtasiwn pa rai yw i ymddyrechafu
 a diystyru awdurdod Duw. Dosbarthai y prophwyd bech-
 aduriaid anfad i ddau fath: y cyntaf ydynt y tlodion, a'u
 hynfydrwydd a'u chwantau enwedol hwy a'u cadwai rhag
 parchu y gorchymyn:—"Gwrthodasant dderbyn cerydd,
 gwrthodasant ddychwelyd: a mi o ddywedais, Yn sic'r
 tlodion yw y rhai hyn, ynfyddion ydynt: canys nid adwaen-
 ant ffordd yr Arglwydd, na barn eu Duw." Jer. 5. 3. Ond
 yr oedd yma ddosbarth arall o bechaduriaid, â'r rhai yr
 ymwnai y prophwyd:—"Mi a af rhagof at y gwŷr mawr,
 ac a ymddiddanaf â hwynt; canys hwy a wybuaant ffordd
 yr Arglwydd, a barn eu Duw." Mae gwŷr mawr, ar gyf-
 rif eu dysgeidiaeth a'u manerision eraill, wedi cyrhaedd
 gwybodaeth o ewyllys yr Arglwydd; neu, o leiaf, gellid
 meddwl eu bod: gan hynny, nid ydynt hwy yn debyg o fod
 yn gyndyn mewn pethol, yn unig o herwydd anwybodaeth
 ac ynfydrwydd: na, m'eddy y prophwyd, y maent hwy yn
 cymeryd llwybr arall,—"Y rhai hyn a gyd dorasant yr iau,
 ac a ddryllasant y rhwymau." Maent fel mintai o ani-
 feiliaid afreolaidd, y rhai wedi torri eu hiau, a redant i
 fynu ac i waered ar hyd y maesydd, gan fathra yr yd, a
 rhwygo y gwrychoedd, a clornio a sathru pob peth o'u
 blaen. Wrth dorri yr iau yma y golygir diystyru awdur-
 dod Duw yn y gorchymyn. Am hynny, gan mai dyna brif
 demtasiwn y cyfryw rai, bydded i'r rhai hynny y mae dy-
 muniad gwirioneddol ynddynt am sancteiddrwydd, wylled
 arnynt eu hunain yn ddysfal i gadw ystyriaeth ddyledus o
 awdurdod Duw ar eu meddyliau. Pan fyddoch yn uchder
 eich mawredd, yn nghyflawnder eich mwynderau, yn eich

galwedigaeth fwyaf dyfal, cofiwch yr hwn sydd goruwch pawb, ac ystyriwch eich bod chwi yn ddeiliaid mor bollol i'w awdurdod ef, a'r tlottaf ar y ddaear.

2. Ymdrechwn i ddwyn yn ein meddyliau ystyriaeth wastadol o awdurdod Duw yn ei orchymynion i'r holl achlysuron, lleoedd, neu gymdeithasau hyny, yn y rhai y byddwn yn dueddol i gael ein llithio yn ddiarwybod i unrhyw bechod. (1.) Dygwn hyn gyda ni i'n dirgel leoedd: canys esgeulusdra o hyn yw yr achos o'r pechodau dirgel hyny ydynt yn heigio drwy y byd yma. Mae dynion yn dueddol i feddwl eu bod yn ddigon dirgel, pan na's byddo llygad neb ond llygad Duw yn eu gwled. Ac felly y llithiwyd llawer i ynfydrwydd, yr hwn a brofodd yn ddechreuad gwrthgiliad trwyadl. Bydd arswyd awdurdod Duw yn y gorchymyn, yn sier o'n diogelu yn gyfartal yn mhob lle, ac ar bob achlysur.—(2.) Dygwn yr ystyriaeth yma gyda ni i'n galwedigaethau. Mae y rhan fwyaf o ddynion yn dueddol i roddi eu holl fryd ar achlysuron presenol; ac â chanddynt ryw ddyben neillduol mewn golwg, i'w harfer eu hunain i'r ffyrdd i'w geisio; a thra fyddont yn ymwneyd felly, y mae llawer o bethau yn dueddol i'w llithio hwy o ffyrdd purdeb. Gan hyny, pa bryd bynnag y byddoch chwi yn myned i'r achlysuron lle y gellwch ddysgwyl i demtasiynau gyfodi, gelwch i'ch cof fawredd ac awdurdod yr hwn a orchymynodd i chwi fod yn sanctaidd. (3.) Dygwch yr unrhyw ystyriaeth gyda chwi i bob rhyw gyfeillach, a chymdeithas; canys y mae gan lawer achlysuron aml i fod yn y cyfryw gymdeithasau, lle y bydd i'r anghof lleiaf o awdurdod benarglwyddiaethol Duw beri iddynt ymollwng i ymddiddanion gweigion a llygredig, nes y gwrandawont gyda phleser, ac y gwnant â hyfrydweh, y cyfryw bethau a dristaont Lân Ysbryd Duw, a haloga eu cydwybodau hwythau, ac a ddianrhydedda broffes grefyddol.

II. Dylem ystyried gorchymyn Duw ar fod o honom yn sanctaidd, nid yn unig fel ffrwyth awdurdod, i'r hon y mae

yn rhaid i ni ymostwng; ond fel ffrwyth doethineb a dai-oni anfeidrol hefyd, â'r hyn y byddai yn lles mwyaf i ni gydffurfio:—ac yma fe'n harweinir i weled angenrheid-rwydd neillduol am sancteiddrwydd, oddiwrth yr ystyriaeth o'r hyn sydd resymol ac uniawn, y gwrthwyneb i'r hyn a fyddai yn ymddygiad ffol ac anniolechgar, ac auweddus ar bob golygiad i greaduriaid rhesymol. Lle na's canfyddir dim ond awdurdod noeth yn unig mewn gorchymynion, edrychir arnynt fel pe golygent les y sawl a fyddo yn gorchymyn yn unig, ac nid yr eiddo y rhai a fyddont i ufuddhau, yr hyn sydd yn gwannychu egwyddor ufudd-dod. Ond yn awr, er y gallasai Duw, yr hwn a fedd y fath awdurdod drwyadl arnom ni, ein gadael heb un cym-helliad arall arnom i ufudd-dod, eto ni's gwnaeth; ond fe y mae efe yn gosod ei gyfraith o'n blaen fel effaith doeth-ineb a daioni anfeidrol; felly y mae efe yn dadleu fod e holl orchymynion yn gyfiawn ac uniawn ynddynt eu hun-ain; yn dda a defnyddiol i ninnau; ac mai mewn cyd-ffurfriad â hwy y mae ein dedwyddwch presenol cystal a dyfodol: ac y mae yn eglur mai fel hyn y mae, oddiwrth bob ystyriaeth a roddom i'r matter.

1. Edrychwn ar orchymynion Duw o ran y ffurf o hon-ynt, fel cyfraith wedi ei rhoddi i ni: ac ni a welwn ei bod yn uniawn a manteisiol i ni; ac y mae felly, oblegyd fod yr ufudd-dod a ofyna, yn gyfattedbol i'r gallu a feddwn ni i ufuddhau. Gellir golygu y gorchymyn fel y dangosasom o'r blaen, naill ai fel y perthynai i'r hen gyfammod, neu y newydd. Yn y golygiad cyntaf, yr oedd y nerth o ras a dderbyniasai dyn ar y dechreu gan Dduw, dan ddeddf creadigaeth yn ddigonol i'w alluogi i gyflawni pob ufudd-dod sanctaidd a ofynid; a'n diffyg o wneuthur hyny a ddeilliai oddiar wrthryfel gwirfoddol, ac nid oddiar unrhyw wendid ynom ni: ac yn y golygiad olaf, y mae trwy rin-wedd y cyfammod gras gyflawnder o nerth ysbrydol wed ei roddi i ni trwy yr addewid, trwy yr hyn y galluogir credinwyr i gyfatted i'r gorchymynion i sancteiddrwydd.

Nid oes yr un credadyn yn methu yn y cyflawniad o ufuddod, yn unig o herwydd diilyg o nerth ysbrydol; canys y mae Duw yn rhoddi i ni bob peth a berthyn i fywyd a duwioldeb, trwy ei adnabod ef, yr hwn a'n galwodd ni i ogoniant a rhinwedd, 2 Pedr 1: 3.

Mae yn wir fod nerth yn cael ei gyfrannu trwy foddion neillduol, yr hyn es e geulusir ganeddynt, a bair eu bod hwythau yn fyr o honaw; ond yn yr arferiad dyfal o'r moddion, ni phalla neb o'r gallu hwnw a wna orchymynion yr Efengyl yn esmwyth ac nid yn drymion. Dywedai yr apostol yn gadarn, ac felly y gallwn ni'mau ddwywedyd, y gallai efe bob peth, hynny yw, yn y drefn, ac i'r dyben a ofynid yn yr Efengyl, trwy Grist, yr hwn oedd yn ei nerthu ef.

Trwy yr arlwyyaeth o'r gras yma, mae y gorchymyn yn dyfod yn deg a chyfiawn, yn gyfaddas ac esmwyth i gydffurfio o honom âg ef: canys ni's gall neb ommedd cydffurfriad âg ef, na bydd drwy hynny yn gwrthwynebu yr anian newydd hono a blanodd Duw ynddynt; fel y mae pechu ynddynt hwy, nid yn unig yn wrthwyneb i'r ddeddf oddiallan iddynt, ond hefyd i'r hyn sydd yn eu tueddiadau hwy eu hunain, y rhai yn y cyfryw angylechiadau a ormesir yn llym gan rym llygredigaethau a themtasiynau. Gan hynny, er fod y gorchymyn i sancteiddrwydd yn ymddangos yn drwm i rai diadgenhedledig, oblegid ei fod yn erbyn gogwydd a thueddfryd eu holl eneidiau, eto nid yw, ac ni's gall fod felly i'r rhai na's gallant fod yn esgeulus o hono heb dreisio tueddiadau y creadur newydd.

Heblaw hynny, y mae gras yn cael ei weinyddu i ni ar gytier pob dyledswydd a gweithred sanctaidd, yn ol addewid yr efengyl. Felly y dywedodd Duw wrth Paul, fod ei ras ef yn ddigonol iddo ef; ac efe sydd yn gweithio ynom ni ewyllysio a gweithredu, o'i ewyllys da ef. Ac er nad yw y gras gweithgar yma yn meddiant ewyllysiau dynion, ond ei fod yn ymddibynu ar ffyddlondeb Duw, eto y mae yn rhaid i mi addef, pa le bynnag y'i ceisir trwy ffydd a gweddi,

na's gommeiddir mo hono un amser, i unrhyw gredadyn, ond y'i donir âg ef er ci alluogi yn effeithiol i gyflawni yr holl ufudd-dod a ofynir ganddo. Gan hyny, mor gyfiawn a theg yw y gorchymyn i sancteiddrwydd! mor resymol yw i ni gydffurfio âg ef: ac mor fawr yw pechadurusrwydd a ffolineb y rhai a'i hesgulusant! eanys y mae nid yn unig awdurdod, ond doethineb a daioni Duw yn rhoddi y cyfryw orchymyn i ni, yn ein rhwymo i ufudd-dod sanctaidd.

2. Mae y gorchymyn yn uniawn, ac i'w fawrygu oblegid ei gymwys, neu yr hyn a ofyna: nid pethau mawrion na thrymion, llawer llai, trawsion, annefnyddiol, neu niweidiol. Nid oes dim yn y sancteiddrwydd y mae y gorchymyn yn ei ofyn, ond sydd dda iddo ef yn yr hwn y mae, a defnyddiol i bawb o'i amgyleh. E grybwyll yr apostol pa beth ydynt yn Phil. 4. 8. Pethau gwir, onest, cyfiawn, pur, hawddgar, a channoladwy ydynt; a pha ddrwg sydd yn y pethau hyn, fel y gwrthodem y gorchymyn sydd yn eu gofyn? Pa helaethaf y byddom ynddynt, goreu fydd i'n perthynasau, ein teuluoedd, ein cymmydogion, yr holl genedl, i.e., yr holl fyd; ond o bawb, gorau fydd i ni ein bunain.

Gan hyny, y mae yn ddyledus arnom yn lle cyntaf i ymgais am sancteiddrwydd o herwydd gorchymyn yr Arglwydd. Ni's gwn pa ryw ddychymygion gweigion a all fod yn meddiannu meddyliau rhai, nad oes un angen iddynt hwy olygu y gorchymyn, neu yr addewidion a'r bygythiadau perthynol iddo, ond ufuddhau yn unig oddiar allu ac arweiniad egwyddor dufewnol; i.e., y mae rhai yn meddwl y byddai golygu y gorchymyn yn ein hufudd-dod yn llygriad ar yr ufudd-dod, gan ei wneuthur yn ddeddfol a gwasaid: ond yr ydwyf yn gobeithio fod y tywyllwch a luddiai ddynion i ganfod y cyssondeb sydd rhwng egwyddor o ras ynom, ag awdurdod y gorchymyn arnom, wedi ei symmud oddiar bob crefyddwr diffuant. Ein bod yn golygu y gorchymyn yn yr hyn a wnelom sydd yn

gwneuthur ein cyflawniadau o ran eu ffurf, o natur ufuddod, ac nid oes un radd o sancteiddrwydd ynom, 'oddieithr bod sylw priodol genym ar y gorchymyn. Mynnai rhai gymeryd goleuni natur yn rhêol; ac nid amcana rhai at ddim uwch na'r hyn a bair iddynt gael eu cyfrif yn onest gan eu cyd-ddynion yn gyffredin; ond, rhaid i'r sawl a fynno fod yn sanctaidd mewn gwirionedd, olygu gorchymyn Duw bob amser, â'r syniadau hyny o barch a serchawgrwydd, ag a weddai feddiannu un y byddo Duw yn llefaru wrtho yn ddigyfrwng; ac er mwyn hyn, ystyriwn,

(1.) Fel y mac Duw wedi lluosogi ei orchymynion, nid yn unig er tystiolaethu ei anfeidrol gariad tuag attom, a'i ofal am danom, ond hefyd y fath berthynas dragywyddol sydd rhwng yr hyn a ofyna efe â ni. Nid rhyw un gorchymyn yn unig a roddes efe i ni; ond "llin ar lin, gorchymyn ar orchymyn." Mae pob tu dalen o'r Bibl o'r bron wedi ei lanw â gorchymynion, neu gyfarwyddiadau i sancteiddrwydd, ac nid oes unrhyw ddyledswydd neillduol, na changen o sancteiddrwydd, nad yw yn disgyn dan ryw orchymyn neillduol o eiddo Duw. Gan hyny, onid ein dyledswydd ni ydyw ystyried y gorchymynion hyn yn wastadol, a'u rhwymo wrth ein calonnau, fel na's gallo dim eu hysgaru?

(2.) Byddai yn dda i ni ystyried y gwahanol ffyrdd y mae Duw wedi eu defnyddio i gymhell y gorchymynion hyn ar ein sylw. Fe'u dilynir âg annogaethau, deisyfiadau, rhesymiadau, ymliwiadau, addewidion a bygythion, y rhai a ddefnyddir oll i sierhau y gorchymyn ar ein meddyliau a'n cydwybodau. Gwyr Duw mor anniben ydym ni i dderbyn yr argraffiadau priodol o'i awdurdod ef; ac efe a wŷr trwy ba ffyrdd a moddion y mae egwyddorion ein galluoedd tufewnol yn fwyaf tebyg o gael gweithredu arnynt; ac am hyny, y mae efe yn defnyddio y peiriannau hyny i argraffu ystyriaeth o rym ei orchymyn ar ein meddyliau. Nodaf enghraifft yn unig yn yr addewidion hyny a ddefnyddir i gymhell y gorchymyn i sancteiddrwydd ar ein meddyliau.

Nid yn ofer y dywedir fod gan dduwioldeb addewid o'r bywyd sydd yr awr hon, ac o'r hwn a fydd; mae cyfeiriad neillduol yn yr holl addewidion at dduwioldeb, neu sancteiddrwydd, ac y mae yn rhoddi i bawb a'i meddant, hawl arbenig o'r holl addewidion. Dyma oedd y testyn, megis, ar yr hwn y pregethai ein Gwaredwr ei bregeth ar y mynydd; canys yr oedd yr holl fendithion a gyhoeddai efe yn gynnwysedig mewn enghreifftiau neillduol o sancteiddrwydd, yn nghyd ag addewid arbenig o fendith wedi ei chyssylltu â phob un o honynt. "Gwyn eu byd," medd efe, "y rhai pur o galon;" purdeb calon yw ffynnonell pob sancteiddrwydd; a pha ham y mae y cyfryw yn wynfydedig?—"hwy a welant Dduw:" efe a briodola yr addewid o dragywyddol fwyniad o Dduw i'r cymhwysder yma, purdeb calon. Felly hefyd y mae yn meddu addewidion am y bywyd sydd yr awrhon mewn pethau tymhorol ac ysbrydol. Mewn pethau tymhorol gallwn nodi yr enghraifft hono a ddyru y Salmydd i ni, "Gwyn ei fyd a ystyrio wrth y tlawd." Mae doeth ystyried y tlawd yn ei gyfyngder, i'w gynnorthwyo yn ol ein gallu, yn ddyledswydd dra arbenig mewn sancteiddrwydd. Ac fe ddywaid y Salmydd fod y sawl a wnelo hyn yn wynfydedig. Ond yn mha ystyr? "Yr Arglwydd a'i gwared ef yn amser adfyd: yr Arglwydd a'i ceidw ac a'i bywha; gwynfydedig fydd ar y ddaear; na ddod dithau ef i ewyllys ei elynion; yr Arglwydd a'i nertha ef ar ei glaf wely; cyweiri ei holl wely ef yn ei glefyd." Mae llawer o addewidion neillduol gyda golwg ar bethau mwyaf pwysig y bywyd hwn, wedi eu cysylltu âg iawn gyflawniad yr un ddyledswydd hon; canys y mae gan dduwioldeb "addewid o'r bywyd sydd yr awrhon." Felly hefyd y mae gyda golwg ar bethau ysbrydol: am ba achos yr oedd yr apostol Pedr, wedi adrodd cadwyn o rasmusau, yn ychwanegu y sylw hwn fel cefnogaeth attynt;—"Tra fyddoch chwi yn gwneuthur y pethau hyn, ni lithrwech chwi ddim byth." Mae yr addewid o baräad mewn ufudd-dod, a diogeliad rhag pob cyfryw

lithriadau i bechod ag ydynt yn aamghyson a'r cyfammod o ras, wedi ei chyssylltu â diwyddrwydd mewn sancteiddrwydd; a phwy na's gwyr ner i'w sawg ydynt y cyfryw eunghreifftiau yn yr Ysgrhythyr! Gan hyny, yr ydym yn casglu y dylem ystyried, nid yn unig y gorchymyn, ond yr addewidion â pha rai y i dylunir hwy, fel calonogiad i'r cyflawniad llawen o'r ufudd-dod hwn, a wneir yn angenrheidiol trwy y gorchymyn ei hunain.

Gan hyny, y mae grym y rhesymiad yma yn ymddangos yn eglur i bawb. Mae Daw wedi datguddio ei ewyllys yn bendant, gan gyfryngu ei awdardod oruchel, a gorchymyn i ni fod yn sanctaidd, a hyny dan berygl ei anfoddlondrwydd eithaf ef; ac y mae wedi rheddi y sierwydd helaethaf i ni, pa beth bynnag a fyddom heb sancteiddrwydd diffuant, na's addefa efe mo honom, ac na fydd a wnelo efe â ni. Boed ein doniau, ein swyddau, ein defnyddioldeb, neu ein proffes, yr hyn a fyddo, oddieithr ein bod yn sanctaidd mewn gwirionedd, nid ydym, ni's gallwn fod, ac ni's byddwn yn gymeradwy gyda Duw.

Ac y mae yr Ysbryd Glan yn ofalus i warchod rhag twyll yn hyn, yr hyn y rhagwelai efe a ymwithai i feddyliau dynion; a chan mai ein ffydd yw y sylfaen ar yr hon y gorwedda ein iachawdwriaeth, y pegwn ar yr hwn y mae ei holl bwysau yn troi,—gallai dynion fod yn dueddol i feddwl, os bydd ganddynt ffydd, y bydd pob peth yn dda, er na byddont yn sanctaidd. Gan hyny, am fod yr ymhoiad yma i ffydd yn fawr, a dynion yn dueddol i'w twyllo eu hunain, gan obeithio a dysgwyl am nesoedd er coled eu chwantau, fe'n hysbysir yn yr Ysgrhythyr yn eglur, am y ffydd hono a fyddo heb sancteiddrwydd, heb weithredoedd, heb ffrwythau, mai ofer ydyw

PEN. IV.

Yr angenrheidrwydd am sancteiddrwydd yn cael ei brofi drwy waith Duw yn anfon Iesu Grist.

Mae genym resymïadau eto i'w dadlau i'r un perwyl; canys un prif amcan gan Dduw yn anfon ei Fab i'r byd

oedd, i'n hadferu i gyflwr o sancteiddrwydd, yr hwn a gollasom. "I hyn yr ymddangosodd Mab Duw fel y dat-todai weithredoedd diabol," 1 Ion. 3. 8.—Ymddangosodd Duw yn ei gnawdoliaeth, mewn trefn i waeyd y gwaith oedd ganddo i'w gyflawni yn ein natur: yr hyn oedd din-ystrio gweithredoedd y diabol, y penaf o ba rai oedd halog-iaid ein natur âg egwydder o bechod a gelyniaeth yn er-byn Duw, ac ni's gwareddir ein natur oddiwrth hyn, ond trwy ddwyn egwydder o sancteiddrwydd i fewn. Lle ni's gwneir hyn, nid oes creu o newydd, nac adferu pob peth, na llawn gyflawniad o yr un o ddybenion cyfryngwriaeth Crist:—ond ni a ystyriwn hyn ychydig yn fanylach.

Cyfngir y gweinyddiad o gyfryngaeth Crist i'w dair swydd;—pa beth bynnag a wneir ganddo ef dros yr eg-lwys, fe'i gwneir ganddo fel offeiriad, neu fel brenin, neu fel proffwyd; ac nyni a allwn ystyried y modd y mae gan bob un o'r swyddau hyn ei dylanwad er ein sancteiddiad, fel y mae hyn yn dangos yr angenrheidrwydd am sanct-eiddrwydd i ni.

Yn gyntaf. Swydd offeiriadol Crist. Mae gweithred-oedd priodol y swydd hon, sef cyflwyno aberth, ac eiriol, yn golygu Duw ei hunan yn union-gyrehol; canys un wedi ei bennodi i ymwneyd â Duw ar ran eraill yw offeir-iaid; ac am hynny nid yw Crist trwy yr un o'r gweithred-oedd offeiriadol, yn gweithio sancteiddrwydd yn union-gyrehol ynom ni: ond y mae effeithiau y gweithrediadau hyn o ddau fath, digyfrwng, a chyfryngiadol. (1.) Digyf-rwng, sef y cyfryw ag a olygant Dduw ei hunan, megis iawn, cymmod, boddlonrwydd. Yn hyn y cynnwysid dy-ben cyntaf a phenaf cyfryngwriaeth Crist; heb yr hyn ni buasai pob peth arall ond di les; ni's gellir ein sancteiddio na'n hachub trwyddo ef, heb i bechod gael dyhuddiant, a Duw gael iawn, yn gyntaf. Ond,

(2.) Mae effeithiau cyfryngol gweithrediad offeiriadol Crist yn dwyn perthynas â ni, sef ein cyfiawnaad, a'n sancteiddaad; canys y mae Duw yn cynmyrchu sancteidd-

rwydd yn yr holl gredinwyr, trwy rinwedd aberth ac eiriolaeth Iesu Grist. Efe a'i rhoddes ei hun drosom, i'n prynu ni oddiwrth bob anwiredd, ac i'n puro ni iddo ei hun yn bobl briodol, awyddus i weithredoedd da." Ei roddiad o hono ei hun drosom, a ddynodai ei waith yn ei offrymmu ei hun fel aberth i Dduw; ac efe a wnaeth hyn, nid yn unig fel y'n prynai oddiwrth anwiredd, oddiwrth euogrwydd a chosbedigaeth ein pechodau, ond hefyd fel y purai ni iddo ei hun, fel y'n sancteiddiai, ac y'n gwnelai yn ffrwythlon, neu awyddus i weithredoedd da. Mae ei waed ef yn puro ein cydwybodau ni oddiwrth weithredoedd meirwon i wasanaethu y Duw byw. Y mae puredigaeth oddiwrth bechod, yr hwn sydd gynnwysedig mewn dyhuddiad cyfreithiol oddiwrtho drwy iawn, Heb. 1. 3: ond, y mae puredigaeth pechadur, trwy effeithioldeb gwirioneddol yn ein sancteiddiad. Felly lle y dywedir fod Crist wedi ein "golchi ni oddiwrth ein pechodau yn ei waed ei hun," hynny yw, yn y tywalltiad a'r offrymiad o hono drosom, Dat. 1. 5, y golygir ei fod yn ddyhuddiad i euogrwydd, a hefyd yn buredigaeth oddiwrth halogrwydd. A chan mai ein sancteiddiad ni yw un dyben mawr o'i offrymiad ef o hono ei hunan drosom ni, y mae yn amhosibl i ni feddu y prawf lleiaf o'n bod yn meddu hawl i unrhyw ddyben arall o'i offeiriadaeth ef, heb ein bod yn gyfrannog o hyn.

Yr un dyben hefyd sydd i ail weithred offeiriadol Crist, sef ei eiriolaeth; ac y mae yn effeithiol i'r un perwyl. Mae yn wir ei fod ef yn eiriol am faddeuant pechod trwy rinwedd ei offeiriadaeth; ond nid hyn yw yr holl amcan o hono; mae efe yn eiriol hefyd am ras a chyflawnder o ddoniau yr Ysbyrd, i'n gwneuthur a'n cadw yn sanctaidd, Ioan 17. 15, 17.

Yn ail,—Am swydd brophwydoliaethol Crist; ac y mae hon yn gynnwysedig o ddwy ran,—y datguddiad o Dduw yn ei enw, ei gariad, ei ras, ei ddaioni, a'i wirionedd yn ei addewidion, fel y credom ynddi; a'r datguddiad o Dduw

yn ei ewyllys a'i orchymynion, fel yr ufuddhaom iddo :—a gellir ystyried hyn ddwy ffordd, (1.) Fel y'i hanfonid mewn modd neillduol i dy Israel; ac yn (2.) Gyda golwg ar yr holl eglwys yn mhob oes.

Y cyntaf, yr hwn a gymerai i fynu lawer o'i weinidogaeth bersonol, yr hyn a gynnwysid yn y cyhoeddiad, yr egluraad, a'r amddiffyniad o'r gorchymynion dwyfol a roddasid o'r blaen; ond y rhai trwy gnawdolrwydd y bobl i'r rhai y'i rhoddid, ni's iawn ddeallid. Efe a ddatganai ysbrydolrwydd y ddeddf, gyda golwg ar ansoddion dirgelaf ein calonnau, a'r afrëoleidd-dra lleiaf yn ein nwydau a'n serchiadau. Efe a ddatguddiai wir ystyr ei gorchymynion; gan eu hamddiffyn oddiwrth y gau esponiadau a roddid arnynt yn gyffredin yn yr Eglwys yr oes hono. Felly efe a adferodd y ddeddf i'w dull coronawg cynhwynol, fel y medda yr Iuddewon draddodiad y gwnelid yn nyddiau y Messiah.

Yr ail ran o'r swydd hon, yn ei pherthynas â'r eglwys yn mhob oes (gan gynnwys gweinidogaeth yr apostolion ysbrydoledig ganddo ef) oedd yn gynnwysedig yn y dyledswyddau hyny o sancteiddrwydd y rhai, er eu bod yn meddu sail gyffredinol yn y ddeddf, nid adnabuasid byth yn eu natur neillduol, ond trwy ei ddysgeidiaeth ef. Ac am hyn y'u gelwir Gorchymyn Newydd, a Hen Orchymyn, mewn ystyriaethau gwahanol. O'r cyfryw, y mae ffydd yn Nuw trwyddo ef, cariad brawdol, hunan-ymwadiad mewn cyfodi y groes, gwneuthur da am ddrwg, a'r cyffelyb. Heblaw hyny, efe a'u dysg ni yn yr holl ordinhadau hyny a berthynant i'n sancteiddrwydd, ac a dueddant i'w feithrin.

Mae tri pheth neillduol i'w ystyried yn yr athrawiaeth o ufudd-dod a ddysgir i ni gan Grist. 1. Y mae yn gyflawn a pherffaith. Cyrhaedda y galon ei hunan, a'i holl weithrediadau dirgelaf. Nid yw ymarferiad y rhan fwyaf o ddynion yn cyrhaedd yn mbellach na gweithrediadau allanol; ond, y mae efe yn gyntaf oll yn gofyn adnewydd-

iad ein holl eneidiau i ddolau Daw. Un effaith arbennig o falchder atheistaidd dynion yw, eu bod yn ymwneyd â rhyw gyfarwyddiadau enill yn lle cyfarwyddiadau yr Efengyl. Trôa rhai at oleuni natur, a gwasanaeth rheswm uniawn (hynny yw, yr eiddym eu hawnio) fel eu harweinydd; at yr hyn yr ychwanega rhai, gyfarwyddiadau y philosophyddion. Mwydliant fod naewn dymeddiad o'r eiddo Epictetus, neu Seneca, neu Arrian; am eu bod yn fwy cydnaws a'u dychymysgu'n hysbysu o fywyd a grym, nae yn ngorchymyni eu ddaeth yn yr Efrog Newydd. Mor ddiwygedig yn ngolwg dynion, yn Iesu Grist, deuthineb Daw, a Phrophwyd mawr yr Eglwys, aia yr hyn y dywedai Daw, "Hwn yw fy arddyl ffaith; gwrandawer arno ef!"

Tybiwn er mwyn y cio Paganiallddisgrifiad, y rhai a haerant mai felly y rhir, fel ein holl ofudd-dod yn gynwysedig naewn moc o'r byd; o ba le y'i dysgwyr? Mae yn ddiau mai lle mae yr addysg egluraf, berffeithiaf, a rhyddaf oddiw'rth gyfeiliarnaden; lle mae y dull o ddysgu yn fwyaf gallaog ac effeithiol, a lle mae awdurdod yr athraw yn fwyaf diambeuol. Yn yr holl clygiadau hyn, gallwn ddywedyd am Grist, Pwy sydd yn dysgu fel efo? Yna yn ddiau y gallwn ddysgwyl eael ein dysgu gan Dduw, pan y'n dysgir ganddo ef.

Nid yw yr holl gyfarwyddiadau a gawn gan oleuni natur, er maint a gabolir arnynt gan ddynion myfyrgar, namyn amherffaith; canys ni chyrhaedasant erioed mor hyn y mae bywyd sancteiddrwydd yn gynwysedig ynddo,—sef adnewyddiad ein natur. Am hynny, y mae holl gyfarwyddiadau philosophyddion y byd, wedi bod yn aneffeithiol i adnewyddu natur un dyn erioed, pa ryw gyfnewidiad bynnag a achlysurwyd yn eu hymarweddiad trwyddynt. Ychydig iawn o gyfarwyddiadau goleuni natur ydynt yn sier, fel y gellir eu cymeryd yn rheol anffaeledig. Mae rhai gorchymynion cyffredinol yn ddiau yn ddigon eglur, megis, bod Daw yn wrthddrych i'w garu, na's dylem niweidio ein cyd grëaduriaid, y dylai pawb

gael yr hyn fyddo ddyledus iddo; ond, ewch ychydig yn mhellaach, a chwi a ganfyddwch fod prif foes-athrawon y byd, yn ymdroi mewn dadleuon di derfyn yn nghylch natur rhinwedd, y dyledswyddau perthynol iddi, a rheol eu hymarferiad. Treuliodd llawer o honynt eu hoës yn y dadleuon hyn, heb ymdrech nennawr i arddangos eu syniadau eu hunain yn eu bucheddau; ac am yr un rheswm yr ydwyf yn credu nad yw ein moes-ddysgawdwyr presenol yn gofalu nennawr am ddim heblaw yr enw;—mae rhinwedd ei hunan wedi dyfod yn beth estronaidd a lled-chwith.

Ond, nid oes un lle i betruso yn nghylch yr hyn a orchymynir i ni gan Grist Iesu, pa un a ydyw yn rheol anffaeledig i ni ai peidio. Mae pob gorchymyn am y ddyledswydd leiaf, mor sîr, ac arddangosiadol o natur y ddyledswydd hono a'r angemleiddrwydd am dani, a'r fwyaf pwysig, a'r cyfryw ag y mae y prawf egluraf iddynt oddiwrth oleuni natur. Nid oes nae aneglurder na phleidgarwch yn ei orchymynion a'i gyfarwyddiadau ef; maent yn gymmesur âg uffudd-dod cyfredinol. Beiddiaf y dysgeidiaf o foes-athrawon y byd i reldi enghraifft o unrhyw ddyledswydd foesol, na's profid ei bod yn cael ei gofyn yn fwy eglur gan Grist yn yr Efrogyl, a'u cymhwyso attom trwy gymhellidau llawer grymusach, na dim aduabyddus iddynt hwy. Gân hwy, y mae yn ymfydrwydd cystal a drygion i'r eithaf, i dlynion gymeryd arnynt ddysgu dyledswyddau uffudd-dod gan craill, yn hytrach na chan Grist, Prophwyd yr Eglwys!

2. Dylem ystyried dall y dysgeidiaeth hefyd o ran ei grym a'i heffeithioldeb, i'r perwyl yma. Ac yn ngwyneb hyn hefyd, nym a olwyn ofyn, "Pwy sydd yn dysgu fel efe?" Yr oedd y cyfryw odidowgrwydd yn ei weinidogaeth bersonol ef pan oedd ar y ddacar, fel y llenwid ei holl wrandawdwyr â syndod. Am hynny y dywedid, ei fod ef "yn dysgu fel un ac awurdod ganddo, ac nid fel yr Ysgrienyddion;"—hwy a ryfeddent at y geiriau grasol a

ddeuent allan o'i enau ef; ac hyd yn nod y swyddogion a anfonasid i'w ddal ef, a ddeuent oddiyno wedi eu meddiannu â syndod, gan ddywedyd, "Ni lefarodd dyn erioed fel y dyn hwn." Eto nid hyn yw y peth sydd genyf mewn golwg; ond ei ddysgeidiaeth barhaus yn ei eglwys trwy ei air a'i Ysbryd. Mae yn rhoddi y fath rym ac effeithiolrwydd iddo, fel y mae yn ei brofi ei hunan mai o Dduw y mae beunydd. I hyn y mae profiad a bucheddau llaweroedd yn dwyn tystiolaeth yn barhaus. Y maent yn tystio, a hwy a dystiant i dragywyddoldeb am rym ei air i oleuo eu meddyliau, i ddarostwng eu chwantau, i adnewyddu eu calonnau, eu cynorthwyo a'u cysuro yn eu profedigaethau a'u cyfyngderau, yn nghyd a'r cyffelyb effeithiau o allu a gras.

Pa fath yw y dull o ddysgu a arferir gan y moes-athraw mwyaf, a pha fath ydynt ei effeithiau? Geiriau denau, tegwch ymadrodd, wedi eu cyfansoddi yn faglau i'r serchiadau, er hyfrydu y dychymyg, ydyw addurn a bywyd y fath yma o ddysgeidiaeth; am ba achos, boddâad distanedig, penderfyniadau ansefydlog, ac ychydig ymdrechidau gweiniaid am ryw gyfnewidiad ar y fuchedd, yw ei heffeithiau gerau: ac mor dyner yw ei gweithrediad ar feddyliau dynion, fel y mae y pechaduriaid mwyaf ysgeler yn cael eu boddhau â hi, fel y maent yn cael hefyd yn mhregethau y rhai a weithredant yn yr un Ysbryd, ac oddi ar y cyffelyb egwyddorion.

3. Gan mai y peth olaf i'w ystyried yn y rhai y dewiswn ein rhoddi ein hunain i'w dysgeidiaeth, yw eu hawdurdod; rhaid i ni adael hynny heb ychwaneg o ddadlennueth i gydwybodau dynion i benderfynu pa un ai awdurdod Crist, Mab Duw, ynte yr eiddo rhyw rai eraill a sawrygir ganddynt, sydd uchaf ei bri yn eu golwg; a bydded iddynt wneuthur eu dewisiad yn rhydd, ac felly hwy a addefant yn ddiragrith pa beth a fyddant yn ei wneuthur.

Yn drydydd,—Dyma un dyben mawr o awdurdod freninol Crist; canys fel y cyfryw y mae efe yn darostwng ein

gelynion, ac yn cadw ein heneidiau rhag dystryw. Ein gelynion yw y rhai a ymladdant yn erbyn diogelwech ein cyflwr ysbrydol;—ein chwantau, ein pechodau, a'n temtasiynau. Ond y mae ein Harglwydd Iesu Grist yn darostwng y rhai hyn trwy ei awdurdod freninol, gan fywhau, a chadarnhau egwyddorion ufudd-dod sanctaidd ynom trwy ei arlwyon o ras. Yn fyr, gellir crynhoi gwaith Crist fel brenin i'r penau canlynol:—Rhyddbau ei ddeiliaid:—Eu cadw yn ddiogel, gan waredu eu heneidiau rhag twyll a thrais:—Rhoddi llwyddiant iddynt, a chynnyddu eu golud:—Sefydlu tangnefedd diogel iddynt:—Peri iddynt gareu eu gilydd:—Rhoddi lle dwys i les a llwyddiant ei freniniaeth yn eu holl serchiadau:—Tragwyddol wobrwyo eu hufudd-dod. Ac y mae efe yn gwneuthur yr holl bethau hyn yn bennaf trwy weithredu gras a sancteiddrwydd ynddynt, fel y gellid dangos yn hawdd. Yr wyf yn meddwl nad oes neb a amheua mai prif waith Crist tuag attom fel Pen a Brenin, yw ein gwneuthur a'n cadw yn sanctaidd. Gan hyny, nid ymdroaf yn hwy gyda hyny. Ond y mae yn briodol i ni geisio defnyddio yr ystyriaethau hyn er cadarniad i'n dadl bresenol am yr angenrheidrwydd o sancteiddrwydd.

Yn gyntaf.—Mae yn amlwg oddiyma mor ofer yw i ddynion feddwl fod iddynt hawl yn Nghrist, neu y bydd iddynt dderbyn unrhyw lesiad oddiwrtho ef, tra yn parhau mewn cyflwr ansactaidd. Dyma y twyll mawr trwy yr hwn y mae Satan yn dystrywio y cyffredin o ddynolryw a broffesant y grefydd Gristionogol. Mae yr Efyngyl yn arddangos ffordd bywyd ac iachawdwriaeth yn agored trwy Iesu Grist: ac fe addefir hyn mor bell gan y rhai a ymgysfuant yn Gristionogion, fel na's goddefant i unrhyw ffordd arall gael ei gosod yn gyfymrysonawl â hi; canys nid wyf yn son yma am bechaduriaid celyd, ysgeler, y rhai ni's gofalent am ddim sydd o'u blaen, ond am y cyfryw ydynt yn meddu rhyw ddymuniad cyffredinol i ddianc rhag dammedigaeth affern, a chyrhaedd anfarwoldeb a gogon-

iant : ac y maent yn proflesu eu bod yn gwneuthur hyn trwy Iesu Grist ; gan ddybied fod y pethau gofynol i'r pŵerwyl yma, a ofynir yn yr Efengyl, yn perthynu iddynt hwy cystal ag eraill, gan eu bod hwythau hefyd yn Gristionogion : ond nid ydynt yn ystyried fod rhyw ffyrdd a moddion arbenig, trwy ba rai y mae rhiauwedd a lles yr hyn oll a wnaeth Crist drosom ni yn cael ei gludo i encidiau dynion ; heb yr hyn nid oes i ni un gyfran ynddynt. Os dysgwyl-iwn gael ein hachub gan Grist, rhaid gwneyd hyn y trwy yr hyn a wnaeth efe, ac y mae yn ei wneyd drosom ni fel Offeiriad, Proffwyd, a Brenin : ond un o brif ddybenion ei holl waith yn y pethau hyn, yw ein sancteiddiad ni ; ac oni's cymyrechir hyn ynom, ni's gallwn gael llesiad tragwyddol trwy ei gyfrwngwriaeth ef.

Oddiyma gwelwn gyflwr truenus torfeydd a'u galwant eu hunain yn Gristionogion ; y rhai er byw mewn pechod, a obeithiant am achubiaeth trwy yr Efengyl. Canys, (1.) Y maent yn twyllo eu heneidiau eu hunain yn druenus, gan waeddi "Heddwch, heddwch, pan y mae dinystr dysymwth yn gorwedd wrth y drws." Ac yu (2.) Maent yn bwrw y dianrhydedd mwyaf a ellir ar Grist a'r Efengyl ;—canys am elynion amlwg Crist, y rhai a'i gwrthodant ef fel twyllwr, a'r Efengyl fel gwag chwedl, maent wedi eu condemnio eisoes : ac ni's gall neb feddwl yn waeth am dano ef, nac am yr Efengyl ar gyfrif eu gwrthwynebiad hwy ; ond am y rhai sydd yn proflesu eu bod yn addef y naill a'r llall, ac eto yn parhau i fyw mewn pechod, y maent yn ymdrechu i ddarlunio Crist fel "gweinidog pechod ;" fel un a ddug oddefiad i ddynion i fyw yn eu pechodau, a'r Efengyl fel athrawiaeth penrhyddid a drygioni. Dyma beth a fwriodd anfri mawr ar Gristionogaeth, ac a fu yn attalfa fwyaf effeithiol i'w llwyddiant yn y byd. Y rhai hyn yw y rhai y cwynai yr apostol mor chwerw o'u herwydd, "Canys y mae llawer yn rhodio, am y rhai y dywedais i chwi yn fynych, ac yr ydwyf yr awrhon hefyd dan wylo yn dywedyd, mai gelynion croes Crist ydynt ; diwedd

y rhai yw dystryw, duw y rhai yw eu bol, a'u gogoniant yn eu cywilydd, y rhai sydd yn synied pethau daearol." Phil. 3. 18, 19. O! gymnifer y mae y nodweddiad yma yn gweddu iddynt y dyddiau hyn! A pha beth bynnag a feddyliont o honynt eu hunain, gelynion croes Crist ydynt; ac y maent yn mathru dan eu traed "waed y cyfammod."

Yn ail, Bydded crefyddwyr mwy manol, yn dra difrifddwys yn hyn. Wedi i'r apostol sierhau iachawdwriaeth ddiogel pob gwir gredadyn oddiwrth arfaeth annewidiol Duw, efe a chwanegai yn y fan, "A phob un sydd yn enwi enw Crist, ymadawed oddiwrth annghyfiawnder." 2 Tim. 2. 19; gan roddi ar ddeall i ni yn eglur, na's gall neb heb sancteiddrwydd, heb ymadawiad trwyadl âg annghyfiawnder, feddu un prawf o'i fod ef yn meddu hawl o'r cyflwr diogel hwnw. Yr ydych yn enwi enw Crist,—yn proflesu eich bod yn gyfrannogion o hono ef,—yn dysgwyl iachawdwriaeth drwyddo ef;—pa fodd yr ymwnewch chwi âg ef? Oddiwrth ba un o'i swyddau y dysgwyliwch chwi gael llesääd? Ai oddiwrth ei swydd offeiriadol? A burodd ei waed ef eich cydwybodau chwi oddiwrth weithredoedd meirwon, fel y gwasnaethech y Duw byw? A lanhawyd ac a sancteiddiwyd chwi drwy ei waed ef? A brynwyd chwi oddiwrth y byd, ac oddiwrth eich ofer ymarweddiad ynddo, drwy ei offeiriadaeth ef? Oni chanfyddwch yr effeithiau hyn o'i waed tywalltedig ef, ni bydd ond ofer i chwi ddysgwyl cyfrannogi o'r effeithiau eraill, megis cymmod â Duw, maddeuant, cyfiawnääd, ac iachawdwriaeth. Pa le bynnag y mae offeiriadaeth Crist yn effeithio mewn rhan, ymae hefyd yn effeithio yn gyfan-gwbl. Ni's caiff y sawl a ddiystyrant ei ffrwythau mewn sancteiddrwydd, gyfrannogi yn y radd leiaf o'i ffrwythau mewn cyfiawnder.

Ai oddiwrth ei swydd brophwydoliaethol y dysgwyli ymwarded? Yna, a ddysgaist ti ganddo ef i "wadu annuwioldeb a chwantau bydol, a byw yn gyfiawn, yn sobr, ac yn dduwiol, yn y byd sydd yr awrlhon?" A ddysgodd

eife chwi i fod yn ostyngedig, yn addfwyn, a dioddefgar? A ddysgodd eife chwi i fod yn onest yn eich holl ymdriniaethau â'ch cyd-ddynion? Uwchlaw y cwbl, a ddysgasoch chwi ganddo ef i buro eich calonau trwy ffydd, i ddarostwng eich chwantau ysbrydol a chnawdol, i ymestyn at gydfurfiad cyffredinol â'i ddelw ef? A ydych chi yn cael fod ei athrawiaeth ef yn effeithiol i'r dybenion yma; ac a yw eich calonau megis wedi eu bwrw i'w ffurf hi? Os yw felly, y mae dy hawl yn mendithion ei swydd brophwydoliaethol wedi ei sierhau i ti:—ond, os dywedi dy fod wedi clywed ei lais yn ei air yn y darlleniad a'r pregethiad o honaw, dy fod wedi dysgu llawer o ddirgeledigaethau,—wedi cyrhaedd llawer o oleuni a gwybodaeth, fel ag y gelli siarad am athrawiaethau, a chyflawni llawer o ddyledswyddau,—ond na's gelli ddywedyd fod yr effeithiau rhag-ddywededig yn cael eu gweithredu ynot trwy ei air a'i Ysbryd, nid yw ond ofer i ti ddysgwyl meddu hawl ynddo ef fel Cyfryngwr, nac unrhyw lesäad oddiwrth hyny.

Ai â swydd Freninol Crist yr ymwnei? Byddai yn dda i ti ymofyn pa fodd y mae eife yn rheoli ynot ac arnat ti. A ddarostyngodd eife dy chwantau, y gelynion hyny i'w freniniaeth, sydd yn rhyfela yn erbyn dy enaid? A nerthodd eife di â'i ras i bob ufudd-dod sanctaidd? Ac a roddaist di dy hunan i fynu i'th lywodraethu trwy ei air a'i Ysbryd, i ufuddhau iddo yn mhob peth, ac i ymddiried dy holl achosion tymhorol a thragywyddol i'w ofal, ei ffyddlondeb, a'i allu ef? Os yw felly, y mae genyt le i lawenychu, fel un sydd yn meddu cyfrannogaeth sier yn mbethau gwynfydedig ei freniniaeth ef:—ond os yw dy chwantau gwrthryfelgar eto yn cael eu rhwysg ynot; os ydwyd yn parhau i gyflawni chwantau y meddwl a'r enawd; os ydwyd yn rhodio yn ol helynt y byd hwn, ac nid fel deiliad ufudd o'i freniniaeth ef, “yr hon nid yw o'r byd hwn,”—na thwylla dy hunan,—ni lesâ Crist ddim i ti!

Dyma swm ein hymresymiad:—Onid yw yr Arglwydd

Crist yn gweithredu er ein llesiad un ffordd heblaw yn a thrwy ei swyddau bendigedig o Offeiriad, Prophwyd, a Brenin; ac os effaith union-gyrchol gras Crist yn gweithredu tuag attom yn yr holl swyddau hyn yw ein sancteiddiad,—nid oes gan y rhai nad yw yr effaith yma wedi ei gynyrrchu ynddynt, un lle i addaw iddynt eu hunain ran yn Nghrist, na'r llesion deilliedig trwy ei gyfryngaeth ef. Canys y mae gwaith dynion yn enwi enw Crist, yn profesu eu bod yn dysgwyl am iachawdwriaeth drwyddo ef:—tra ar yr un pryd y maent yn fydol, yn feilchion, yn uchelfrydig, yn gentigenus, yn ddialgar, yn cashau dynion da, yn gybyddlyd, yn byw mewn amryfal chwantau a phleserau pechadurus, yn waraùwydd i Gristionogaeth, ac yn sier o fod yn ddinystriol i'w heneidiau hwythau eu hunain.

PEN. V.

Yr angnurheidrwydd am sancteiddrwydd yn cael ei brofi oddiwrth ein cyflwr ni yn y byd hwn.

Dadl arall er profi yr angnurheidrwydd am sancteiddrwydd, a ellir ei gyfodi oddiwrthym ni ein hunain, a'n cyflwr presenol; canys trwy hyn yn unig yr iacheir anhwylderau niweidiol ein meddyliau. Myfi a brofais yn ddigon helaeth o'r blaen fod ein natur wedi ymlygru yn drwyadl trwy bechod, ac nid ydwyf yn awr yn myned i'w ystyried fel y mae yn ein hanalluogi i fyw i Dduw, nac ychwaith yn ei berthynas â chosbedigaeth ddysfodol; ond amcanaf sylwi ar y trueni presenol a achlysurir trwyddo: canys tra fyddo meddwl dyn wedi ei feddiannu â thywyllwch, ynfydrwydd, ac anwadalwch;—yr cwyllys dan awdurdod marwolaeth ysbrydol, yn gyndyn ac anhwblyg; a'r holl serchiadau yn gnawdol a hunanol;—yr holl enaid yn cael ei hyrddio oddiwrth Dduw, ac felly allan o'i ffordd, yn cael ei lanw yn barhaus â dyryswech ac âg anhwbrefn. Nid yw yn annhebyg i'r darluniad a ddyru Job o'r bedd, "Tir tywyllwch fel y fagddu, a chysgod angau, a heb drefn;

He mae y goleuni fel y tywyllwch." Pan ymroddes Solomon i gael allan achosion o'r holl wagedd a'r gorthrymder ysbryd sydd yn y byd, dyma swm yr hyn a galodd efe allan; "Wneuthur o Ddaw ddyn yn uniawn, ond hwy a chwiliasant allan lawer o ddychymygion;" hyny yw, hwy a'u bwriasant eu hunain i faglau a chyfeiliornadau yn aneirif. Yr hyn sydd bechod yn ei euogrwydd, sydd gosbedigaeth yn ei awdurdod; i.e., a'r fwyaf y gall dynion fod yn ddarostyngedig iddi yn y byd hwn. Felly y mae Duw am euogrwydd rhai pechodau yn rhoddi dynion yn gosbawl i awdurdod pechodau eraill;—ac nid oes gaethiwed truenusach na bod dan awdurdod pechod. Mae hyn yn profi llwgr gwreiddiol ein natur; mae yr holl enaid wedi ei lanw â thywyllwch ac anhrefn, a'i ddwyn dan awdurdod amrywiol chwantau a nwydau, gan gaethiwo y meddwl a'r ewyllys dan eu dylanwad, yn y caethwasanaeth ffieiddiaf. Can gynted ag y dechreuo y meddwl weithredu yn ol y gweddillion bychain o oleuni yuddo, fe'i hattelir yn y fan gan chwantau afrëolaidd, a nwydau ffyrnig, y rhai a dywyllant ei gyfarwyddiadau, ac a roddant daw ar ei orchymynion. Ac o herwydd hyn y mae yr holl enaid yn cael ei lanw âg ymrysoniadau llymion. Gwagedd, ynfyrdrwydd, anwadalwch, syniadau cawdol, dymuniadau afreolaidd, a nwydau aflonydd, ydynt yn gweithio yn ein natur lygredig.

Mor dryllawn yw y byd o anhrefn, gormes, crib-ddeiliaeth, aflendid, a'r cyffelyb anhwylderau ofnadwy! Ond och! nid ydynt namyn cynddrych anhherffaith o'r drygau ydynt yn meddyliau dynion anianol; canys fel y mae y cwbl yn dyfod o'r galon, felly nid esgorwyd mewn gweithrediad ar y filfed ran o'r hyn a ymddygydd yno mewn dychymyg ac amcan. Mae annuwilion "fel y môr yn dygyfor, heb allu bod yn llonydd, yr hwn y mae ei ddyfroedd yn bwrw allan dom a llaid." Mae y galon ar waith yn barhaus, yn ddiorphwys yn ei dychmygion, fel dyfroedd y môr pan fyddo yn ystormus; ac y maent oll "yn unig yn ddrygionus bob amser," yn bwrw allan dom

a llaid. Ac nid yw y rhai y gellid tybied eu bod yn meddu manteision a chyfleusdra gwell nac eraill i borthi eu chwantau, namyn cynnyddu eu haflonyddwch eu hunain; canys fel y mae y pethau hyn yn ddrwg ynddynt eu hunain, y maent hefyd yn gospaw! i'r rhai y maent yn llywodraethu ynddynt; a phe gellid agor eu mynwesau, gellid canfod wrth y terfysg a'r dychryn y maent yn byw ynddo, eu bod ar gyffiniau Uffern.

Am hyn y mae oes dyn yn llawn o drallod, siomedigaeth, gorthrymder ysbryd, ac anfoddlonrwydd di ball, yr hyn a ganfyddodd rhai o'r paganiaid callaf, ac am yr hyn y cwynent, gan geisio ymwarded, ond yn llwyr ofer. Mae yr holl bethau hyn yn deillio oddiar lygredigaeth ein natur ni; ac oni's gwaredir oddiwrthynt, y maent yn sier o ddiweddu mewn trueni tragwyddol: ac mor wir a hyny y maent yn dra gofidus yn bresenol. Mae gwir heddwch a thawelwch meddwl yn ddieithriaid i'r cyfryw encidiau. Och! pa beth yw y llesion a'r pleserau darfodedig a ellir gael o'r byd presenol! Mor analluog yw y meddwl i gael gorphwysdra ynddynt! Maent yn diflasu yn y mwynäad o honynt: yr hyn nid yw namyn ychwanegu gwagedd presenol, ac arlwy erbyn blinder dyfodol. Gan hyny, nid oes fodd i ni ymgymeryd â gorchwyl mwy pwysig yn y byd hwn, nac ymofyn pa fodd y gellir cael iachâd o'r anhwylder yma. Gellir gweled fy amcan yn y sylwadau canlynol.

1. Mae yn wir fod rhai dynion o dymher naturiol fwy tawel nac eraill; nid ydynt yn cwmpo i'r unrhyw rysedd o bechodau allanol ac eraill; ac nid yw eu meddyliau yn ddarostyngedig i'r unrhyw nwydau cyffrous a'r rhan fwyaf o'u cyd-ddynion. Mae y rhai hyn mewn cydmariaeth yn danguefeddus, a defnyddiol i'w perthynasau ac eraill; ond eto y mae eu meddyliau a'u calonau yn llawn o dywyllwch ac anhrefn; canys felly mae gyda phawb wrth natur, fel y profasom, a pha leiaf cyffröus y tonnau ar y wyneb yn aml, mwyaf y dom a'r llaid a feddant yn y gwaelod yn fynych.

2. Mae addysg, argyhoeddiadau, cystuddiau, gobaiith am enmill cyfiawnder o'r eiddynt eu hunain, cariad at enw da, cymdeithas â dynion da, penderfyniadau er ymgynghraedd at ryw lesion tynhorol, yn nghydag amryw achlysuron cyffelyb, ydynt yn attalfeydd cryfion ar weithrediadau dychymygion drygionus dynion yn aml; a dichon y fuchedd allanol, gael ei chysnewid i raddau mawrion trwyddynt.

3. Er pob peth a all gael ei effeithio trwy y moddion hyn, mae y drwg heb ei iachâu, a'r enaid eto yn aros yn ei anhwylderau a'i ddyrswch tufewnol; canys yr oedd ein hiawndrefn cyntefig yn gynnwysedig yn nhueddfryd ein meddyliau, ewyllysiau, a serchiadau, i weithrediad rheolaidd tuag at Dduw, fel en dyben a'u gwobrwy. Tra y parhâodd dyn mewn iawn drefn tuag at Dduw, ni's gallasai fod yn amgenach ynddo ei hunan; ond, gan ein bod trwy bechod wedi cwmpo oddiwrth Dduw, a cholli ein cydffurfiad ag ef, nuni a gwympasom i'r holl anhrefn a'r dyrswch a ddarluniwyd o'r blaen. Gan hyny,

4. Yr unig feddygyniaeth o'r cyflwr hwn, sydd trwy sancteiddrwydd, trwy adnewyddu delw Duw ynom. Trwy hyn yr adferir ein heneidiau mewn rhyw fesur i'w huniondeb dechreuol; ac heb hyn, ofer fydd pob ymgais am heddwch tufewnol, ac iawn drefn y serchiadau.—Yr enaid sanctaidd, y meddwl pureddig yn unig sydd wedi ei ddwyn dan ddylanwad tueddfryd reolaidd tuag at fwyniad o Dduw; ac am hyny, y mae dadl gynhwys, a chymbelliad cryf i sancteiddrwydd, yn deillio oddiar hyn, i bawb nad ydynt yn caru pechod a dystryw.

Ond, efallai y gwrthoddadleuir yn erbyn hyn, ein bod yn addef fod gweddillion o anhrefn pechadurus mewn dynion sancteiddiedig; bod hyny yn achlysuru ymrysoniadau mawrion, i.e. eu bod yn gweithio mor rymmus nes eu gwn-euthur yn gaethion i ddeddf pechod: gan hyny, nad yw yn ymddangos fod y sancteiddrwydd yma yn gwella anhwylderau pechadurus ein meddyliau fel yr honwn. Ar y llaw

arall, y mae dynion, am y rhai y tybir eu bod hyd yma yn aunddifaid o'r gras adnewyddol yma, yn ymddangos fel pe meddent swy o dawelwch meddwl, a thanguesfedd tufewnol; nid ydynt yn cwyno gan unrhyw ymrysonfa dufewnol; ac y maent yn cael y fath foddhad yn eu chwantau a'u pleserau, ag sydd yn eu cysuro yn erbyn trallodion y fuchedd hon.

Atteb. 1. Am yr heddwch a'r trefnusrwydd yr hona dynion ansanctaid eu bod yn feddiannol arno, nid yw yn amgenach nac sydd yn uffern, a theyrnas y tywyllwch. Nid yw Satan wedi ymarau yn ei erbyn ei hunau, ac nid oes y fath annhrefn yn ei freniniaeth ef ag a'i dystyria; ond y mae yn cydsefyll yn yr un dyben cyffredin sydd gan bawb ynddi, sef gwrthwynebu Duw a'r hyn oll sydd dda. Gall y cyfryw heddwch fod mewn meddwl ansancteiddiedig: gan nad oes ynddo unrhyw egwyddor weithgar dros Dduw, mae y cwbl yn gweithio yr un ffordd, a'r un cyfeiryd i'w holl ffyrddau terfysglyd:—Nid oes yno un heddwch, ond yr heddwch drwg hwnw, drwy ba un y mae Satan, y "cryf arfog," yn cadw ei ciddo, hyd oni ddelo un cryfach nac ef arno, a'i rwymo ef; ac os tybia neb fod y danguesfedd a'r drefn hono yn ddigonol iddo ef, trwy yr hyn y byddo ei feddwl yn ei holl alluoedd yn gweithredu yn unfurf yn erbyn Duw, neu dros bechod a'r byd, heb un gwrthdarawiad, yna efe a genfydd gymmaint o hyny yn uffern pan ddelo efe yno.

2. Mae gwabaniaeth rhwng aflywodraeth a gwrthryfel.—Lle byddo aflywodraeth mewn gwlad, y mae pob llywodraeth wedi ei dirymu, a phob peth wedi ei ollwng i'r annhrefn eithaf: ond lle byddo y llywodraeth yn rymmus, fe ddichon fod gwrthryfelau yn aflonyddu rhyw Barthau, eto heb fod yr holl wladwriaeth yn cael ei thafu i annhrefn trwy hyny. Felly y mae gydag enaid sancteiddäol; gall fod gwrthryfel ynddo, ond nid annhrefn aflywodraethol. Mae gras yn cadw y llywodraeth yn y galon, fel y mae heddwch yn perthynu i holl gyflwr y dyn, er fod chwantau

a llygredigaethau yn gwrthryfela yn ei erbyn; ond am y rhai ansanctaid, er nad oes yno wrthryfel, nid oes yno ddim llywodraeth a threfn, a pha mor foddhaol bynnag a all cyflwr fel hyn fod gan ddynion dros dymhor, eto nid yw yn ddim amgenach nac ambrefn perffaith, gan mai gwrthdarwiad parhaus i Dduw ydyw.

3. Mae enaid y credadyn yn cael y fath foddäad yn yr ymrysonfa yma, fel nad yw ei heddwch yn cael ei atlonyddu yn gyffredin, nac un amser yn cael ei dorri yn hollol trwyddo. Mae y cyfryw un yn gwybod fod pechod yn elyn iddo; ac yn adnabyddus o'r cynnorthwyon ydynt wedi eu parottoi iddo yn erbyn ei dwyll; a chan ystyried natur a dyben yr ymrysonfa hon, y mae yn foddllawn arni. Ië, nid yw y caledi mwyaf y gall pechod ddarostwng credadyn iddo, namyn peri iddo ymarfer y grasusau hyny, yn y rhai y mae efe yn cael mwyaf o foddäad; megis ymostyngiad, hunan ffeiddiad, a thaer weddiau am waredigaeth. Ac er y gall y pethau hyn ymddangos yn ofidus, eto gan fod grasusau yr Ysbryd yn cael eu dwyn i weithrediad ynddynt, y maent mor gyfaddasedig i natur y creadur newydd, fel y mae yn cael dirgel foddäad ynddynt oll; ond am y trallodau y mae eraill yn eu cyfarfod ar gyfiif pechod, maent yn deillio yn unig oddiar adfyfyrdodau chwervon eu cydwybodau, y rhai ydynt yn rhag nodau sier o drueni tragywyddol.

4. Mae y dyn sanctaid wedi cael sicräad y bydd iddo ef lwyddo yn yr ymrysonfa yma, yr hyn sydd yn cadw trefn a thangnefedd dedwydd yn ei enaid. Tybier fod yr ymrysonfa yn erbyn rhyw chwant neillduol, neu demtasiwn arbenig, meddwn sicrwydd na phallwn a chyrhaedd llwyddiant trwyadl, ond dylal barhau yn yr arferiad o'r moddion appwyntiedig; ac am lwyddiant cyffredinol yn yr holl achos, sef na bydd i bechod lwyrr ddilëu delw Duw ynom, na dystrywio ein heneidiau yn y diwedd, y mae ffyddllondeb cyfammodol Duw genym yn sicräad am hyny. Gan hyny, er y gwrthwynebiad yma, y mae tangnefedd a threfn yn

cael ei gadw yn yr enaid sancteiddiedig, trwy rym sancteiddrwydd.

Ond, fe wrthddadleuir yn mhellach, fod llawer o broffeswyr, y rhai a ymbonant i radd uchel o sancteiddrwydd, eto yn anniddig, afrywiog, ac aflonydd eu meddyliau, yn mysg eu perthynasau, ac yn byd; i.e., y mae llawer o annhrefn i'w ganfod ynddynt;—gan hyny, pa le y mae y rhagoriaeth honedig, a ddylai wneyd sancteiddrwydd mor anhebgorol i ni?

Atteb. Os oes y cyfryw, mwyaf cywilydd iddynt hwy; a rhaid iddynt ddwyn eu barnedigaeth eu hunain: canys y mae y pethau hyn yn llwyr wrthwyneb i waith sancteiddrwydd, a ffrwythau yr Ysbryd. Ac am hyny sylwaf, (1.) Fod llawer a gyfrifir yn sanctaidd heb fod felly. Er na's mynwn farnu yr un dyn yn neillduol, eto byddai yn well genyf farnu am unrhyw ddyn, nad oes gras ganddo, na barnu nad yw gras yn cyfnewid ein banian, ac yn adnewyddu delw Duw ynom. (2.) E ddichon fod llawer o rai ydynt yn sanctaidd mewn gwirionedd, dan yr anfantais ddwbl, yn gyntaf, o fod dan y cyfryw amgylchiadau ag a dŷn allan eu gwendidau naturiol yn aml, ac yna i'w mwyhau yn ngolwg y rhai y bydd a wnelont â hwy, megis yr oedd yn achos Dafydd ei holl ddyddiau, a Hannah. Pell fyddwyf o gefnogi anhwylderau pechadurus neb; eto nid wyf yn ammu nad yw gwendidau llaweroedd yn cael eu darlunio oddiar genfigen, a chasineb at broffes, mewn modd anhêg yn aml. (3.) Pa le bynnag y mae hâd gras a sancteiddrwydd, y mae yr holl anhwylderau pechadurus hyn yn dechreu cael eu meddyginiaethu; ac yr ydwyf yn gwasgu yr angenrheidrwydd am sancteiddrwydd, hyny yw, am gynydd mewn sancteiddrwydd, fel y dyger y gwaith yma yn mlaen i berffieithrwydd; ac megys y dywedir am ryw dwyllwr erwydredig, yr hwn a gymerai arno ddarlunio bucheddau dynion, a barnu eu moesau wrth eu hwynebpryd, iddo ddywedyd am Socrates pan y'i canfu, mai dyn ysgeler a thrythyll ydoedd; y bobl, i'r rhai yr oedd ymar-

weddiad sobr a rhinweddol yr athronydd yn hysbys, a wawdient ei ffolineb; ond Socrates a'i hesgusodai, gan ddywedyd mai y cyfryw a fuasai efe, oni buasai iddo ffrwyno ei natur trwy philosophi; pa faint mwy priodol y gellir dywedyd am laweroedd, na buasant yn enwog am ddim ond anhwylderau gofidus meddwl, oni buasai i'w heneidiau gael eu hunioni trwy rym gras a sancteiddrwydd!

Gwelaf nad oes derfyn ar y rhesymau ydynt yn ymgynyng i'r perwyl yma; gan hyny, myfi a adawaf lawer o rai tra phwysig o'r neilldu, ac a derfynaf y traethawd hwn âg un na's gellir ei gadael allan.

Yn ein sancteiddrwydd mae y rhan fwyaf o'r deyrnged hono o ogoniant ac anrhydedd y mae yr Arglwydd Iesu Grist yn ei ofyn ac yn ei ddysgwyl oddiwrth ei ddysgyblion yn y byd hwn yn gynnwysedig. Mae yn ddiddadl ei fod ef yn gofyn hyn genym ni, er fod y rhan fwyaf o'r rhai a elwir yn *Gristionogion* yn byw fel pe na byddai ganddynt un amcan arall ond bwrw gwaradwydd arno ef a'i athrawiaeth; ond os ydym ni yn ddysgyblion iddo ef yn wir, efe a'n prynodd ni er gwerth; ac nid ydym eiddom ein hunain, ond yr eiddo ef; a hyny i'w ogoneddu ef mewn enaid a chorff, am eu bod yn eiddo ef. Ein hymofyniad a ddylai fod, Pa fodd y gwnawn ni hyny? a phia beth a gais efe genym i'r perwyl hyny?

Yn awr, swm y cawl yw, bod i ni fyw yn sanctaidd iddo ef, a dyoddef yn amyneddgar drosto ef. Y mae efe yn dysgwyl y cyntaf bob amser, ac yn mhob peth; a'r olaf, ar achlysuron arbenig. Lle y telir y deyrnged hon o ogoniant iddo ef, nid yw efe yn edifarhau am ei bwrcas, na'r pris anubraethol a dalodd efe droso ni; i.e., y mae efe yn dywedyd, "Y llinynau a syrthiodd i mi mewn lleoedd hyfryd, y mae i mi etifeddiaeth deg." Yn mysg llawer o bethau eraill, ni chrybwyllwn yn bresenol ond un flordd trwy yr hon y gogoneddwn Grist; a thrwy yr un sylw felwelir mor ddirlawr yr ydym yn ei ddianrhydeddu ef, pan yn fyr o hyny.

Trwy ddylfodiad yr Arglwydd Iesu i'r byd, efe a gyf-

lawnodd waith mawr yn ein mysg, yr hyn a ellir ei drefnu dan dri phen;—(1.) Y fuchedd a arweddodd,—(2.) Yr athrawiaeth a ddysgodd,—ac yn (3.) Yr angau a ddyoddefodd ef. Bu yn wastad, ac y mae yn bresenol, ddadl fawr yn nghyleb y pethau hyn. Bu rhai yn ddi gelu, yn beio ei *fuchedd* fel yn ansanctaid, ei *athrawiaeth* fel ffolineb, a'i *angau* fel peth a haeddasai yn gyfiawn; a'r cyfryw oedd golygiad y byd paganaid, a'r Iuddewon annghrediniol am dano ef.—Mae eraill yn cymeradwyo y pethau hyn, gan gymeryd arnynt gredu yr hyn a ddysgir yn yr Efengyl am danynt; ond mewn gweithred a gwirionedd yn gwadu y grym a'r effeithiolrwydd a briodolir iddynt, a heb yr hyn nid ydynt o ddim gwerth; yr hyn yw dull efengylwyr cnawdol, a phob addolwyr eilun-addolgar, ofergoelus yn mysg Cristionogion.—Yn wrthwyneb i hyn, y mae yr Arglwydd Iesu yn galw ar bob gwir ddysgybl i'w ogoneddu ef, trwy dystiolaethu i'r byd ac yn ei erbyn, fod ei fuchedd yn sancteiddiaf, ei athrawiaeth yn efengyleiddiaf a phuraf, a'i angau yn fwyaf effeithiol a gwerthfawr. Eithr ni's gwneir hyn oll trwy unrhyw ffordd heblaw trwy ufuddhau iddo ef mewn sancteiddrwydd, yr hyn sydd yn weledig a ffrwythlawn.

(1.) Nyni a ddylem broffesu mai ymarweddiad Crist yw ein siampl ni. Ni ddichon un dyn gymeryd arno yr enw sanctaid *Cristion*, nad yw trwy hynny yn arwyddo yn gyn-
taf oll, ei fod yn cymeryd buchedd Crist yn siampl i'w dilyn. Gan hynny, pa fodd y gallwn ni roddi teyrnged o anrhyddedd iddo ef yn hyn? Pa fodd y gallwn ni ddwyn tystiolaeth i sancteiddrwydd ei fuchedd ef yn erbyn cabledau y byd? a ellir gwneuthur hyn ryw ffordd heblaw trwy sancteiddrwydd calon a buchedd, trwy gydffurfiad â Duw yn ein heneidiau, a byw iddo ef mewn ufudd-dod ffrwythlawn? A ddichon dynion ddyfeisio llwybr mwy effeithiol i'w waradwyddo ef na thrwy fyw mewn peched, trwy roi uwch bri ar y byd a'r pethau presenol nac ar dragywyddoldeb, ac eto proffesu mai ymarweddiad Crist yw eu her-

ampl? Onid ydys trwy hyn yn dwyn tystiolaeth gyd â'r byd yn ei erbyn ef, mai ansactaidd yn wir oedd ei ymarweddiad ef? Mae yn llawn bryd i'r cyfryw rai, ymwrthod â'r enw o Gristionogion, neu â'r fuchedd o bechod. Gan hyny, mewn cydffurfiad ag ef yn unig, yn y sancteiddrwydd yr ydym yn ymestyn atto, y gallwn ni roddi unrhyw ogoniant iddo ef ar gyfrif bod ei ymarweddiad ef yn siampl i ni.

(2.) Ni's gallwn roddi dim gogoniant iddo ef, oddieithr ein bod yn dwyn tystiolaeth i'w athrawiaeth ef,—yr hon sydd sanctaidd a nefol; ac nid oes un ffordd i wneyd hyn, ond trwy ufudd-dod sanctaidd, yn arddangos ei natur, ei dyben, a'i defnyddioldeb: ac yn wir, y mae gwahaniaeth trwyadl rhwng ufudd-dod sanctaidd credinwyr, a dim ein cyfeirir atto trwy egwyddorion a goleuni natur. Y mae yn ysbrydol, a nefol, wedi ei lanw âg egwyddorion a gweithrediadau o'r unrhyw â'r rhai y cynhelir ein cymundeb â Duw mewn gogoniant tragywyddol trwyddynt. Ac er fod bywyd sancteiddrwydd efengylaidd wedi ei guddio oddiwrth lygaid y byd yn ei egwyddor a'i brif weithrediadau, eto y mae y fath ffrwythau gweledig o honaw bob amser ag sydd yn ddigonol i'w hargyhoeddi bod ei real, yr hon yw athrawiaeth Crist yn unig, yn sanctaidd, doeth, a nefol!—ac fe ennillwyd torfeydd yn mhob rhyw oes i ufuddhau i'r efengyl, trwy ymarweddiad sanctaidd, ffrwythlawn, a defnyddiol yr rhai a amlygasant awdurdod a phurdeb ei athrawiaeth yn y modd yma.

(3.) Mae grym ac effeithioldeb angau Crist yn ofynol heblaw i ddybenion eraill, "i'n puro ni oddiwrth bob anwiredd," ac "i buro ein cydwybodau oddiwrth weithredoedd meirw i wasanaethu y Duw byw." Mae yn wir fod y byd yn ymgyfodi i'r fath radd o falchder ac atheistiaeth weithiau, fel y dirmyga bob ymddangosiad o burdeb; ond y gwirionedd yw, oni's glanhair ni oddiwrth ein pechodau yn ngwaed Crist,—oni's purir ni oddiwrth bob anwiredd trwyddo ef, yr ydym yn ffieidd-dra i Dduw, ac ni's bydd-

wn namyn gwrthddrychau ei ddigofaint ef am byth! Ond nid yw yr Arglwydd Crist yn gofyn dim mwy yn hyn gan ei ddysgyblion, na phroffesu bod ei waed ef yn eu glanhau oddiwrth bob pechod, a phrofi y gwirionedd o hyny trwy y moddion a drefnodd yr efengyl i'r perwyl hwnw. Oni's derbynir eu tystiolaeth yn hyn, os eu diystyru a wneir gan y byd, ac felly na byddo dim gogoniant amlwg yn deillio iddo ef yn hyn yn bresenol; eto y mae efe yn ymfoddloni yn hyn, gan wybod fod y dydd yn dyfod, pan y geilw efe y pethau hyn drosodd drachefn, pan fydd y gwrthodiad o'r dystiolaeth hon yn trymhau collfarn y byd anghrediniol.

Yr ydwyf yn meddwl fod prawf y ddadl olaf hon yn ddigon eglur i bawb. Hyn ydyw yn fyr: Heb y sancteiddrwydd a ofynir yn yr efengyl, nid ydym yn rhoddi dim o'r gogoniant hwnw i Grist y mae efe yn ei ofyn yn anhegorol genym: ac os bydd dynion mor ffol a dysgwyl cyfraannogi o fendithion ei gyfryngaeth ef, tra y maent yn gommedd rhoddi iddo ef unrhyw deyrnged o ogoniant am yr hyn oll a wnaeth efe erddynt,—nyni a allwn gwynfan am eu ffolineb, ond ni's gallwn luddias eu dystryw. Y mae efe yn ein gwaredu ni yn rhad trwy ei ras, ond y mae efe yn gofyn i ni gydnabod hyny trwy briodoli y gogoniant dyledus iddo am y gwaith; ac na feddylied neb y gwneir hyny trwy ciriau yn unig, ond fe'i gwneir trwy ddylanwad ymarweddiad sanctaidd, yn datgan moliant yr hwn a'n galwodd o dywyllwch i'w ryfeddol oleuni ef. Ie, ac ychwaneg; od oes neb yn proffesu ei fod yn ddysgybl i Grist, ei fod yn dilyn esampl ei ymarweddiad ef, ei fod yn ufuddhau i'w athrawiaeth, ac yn gosod allan effeithiolrwydd ei farwolaeth ef, ac eto yn parhau mewn buchedd ansanetaidd; y mae y cyfryw yn fradwr twyllodrus iddo ef, ac yn rhoddi ei dystiolaeth ar du y byd yn ei erbyn ef; ac yn wir, bucheddau ysgeler Cristionogion proffesedig a ddug athrawiaeth a pherson Crist i waradwydd: ac mi a gynghorwn bawb a ddarllenant neu a glywant y pethau hyn, i astudio yr efengyl yn ddysal, fel y caffont brawf oddiyno

o allu, gwirionedd, a gogoniant Crist a'i ffyrdd; canys prin y bydd i'r sawl a gymero ymarweddiad dynion yn arweinydd, benderfynu pa un a ddewisa, ai bod yn Bagan, yn Fahometan, neu ynte yn Gristion; ac a feiddia y cyfryw rai, yn herwydd pa rai y mae euw Crist yn cael ei ddianrhydeddu beunydd, ddysgwyl llesiad trwyddo ef, neu drugaredd oddiwrtho ef? A feddylia dynion eto fyw mewn pechod, a mwynhau bywyd a gogoniant trwy Grist? Pwy a ddichon alaru digon uwch ben effeithiau ofnadwy y fath wallgofrwydd answydlawn! Mae Duw yn ein dysgu m oll i ystyried yn ddifrifol fod holl egoniant ac anrhydedd Iesu Grist yn y byd hwn, can bellled ag y perthyna i ni, yn ymddibynu ar ein sancteiddrwydd, ac nid ar ddim arall ydym, a feddwn, neu a allwn. Gan hyny, od oes genym ddim cariad atto ef, unrhyw wreichionen o ddiolchgarwch am ei ras amhracthol, ei ymostyngiad, a'i ddyoddefiadau, yn nghyd a'r ffrwythau tragwyddol o honynt;—unrhyw awydd am iddo ef gael ei ogoneddu a'i anrhydeddu yn y byd yma,—os mynwn beidio cael ein hamlygu yn y dydd diweddaf y bradwyr casaf i'w goron a'i urddas;—os ydym yn coledd unrhyw ddysgwyliad am ras oddiwrtho, neu lesiad trwyddo ef, yma neu ar ol hyn, llafuriwn am fod yn sanctaidd yn mhob ymarweddiad, fel y gallom trwy hyny addurno ei athrawiaeth ef, gosod allan ei rinweddau a'i foliant, a chynnyddu mewn cydffurfiad ag ef, yr hwn yw y Cynaf-anedig, a Delw y Duw anweledig.

ARDDAWD

YN CYNNWYS DETHOLIADAU O DRAETHODAC ERAILL

A YSGRIFENASID GAN Y DR. OWEN,

AR WAITH YR YSBRYD GLAN.

GWAITH YR YSBRYD GLAN MEWN GWEDDI

I'r addewid am yr Ysbryd Glan fel Ysbryd gweddi.

MAE gweithredoedd Ysbryd Duw tuag at gredinwyr naill ai yn gyffredinol ai yn neillduol : o'r rhyw cyntaf y mae adenedigaeth a sancteiddiad :—ac o'r olaf y mae amrywiol weithrediadau, y rhai er eu bod yn gynnwysedig mewn sancteiddiad, ydynt yn gofyn ystyriaeth wahaniaethol ; megis, er engrhaifft, y cynnorthwyon y mae eiddo yn ei roddi i ni yn ein gweddïau a'n deisysfadau ; ac ni's gellir gwadu na's gwneir crybwyllion mynychach a mwy pennodol o hyn yn yr ysgrythyrau, nac o unrhyw weithrediad arall o'i eiddo.

Mae genym addewid arbenig i'r perwyl yma : “ A thywalltaf ar dy Dafydd, ac ar breswylwyr Jerusalem, Ysbryd gras a gweddïau Zecl. 12. 10. Wrth yr hyn yn ddïau y golygir tywalltiad helaeth o'r Ysbryd Glan. Y rhai y'i haddawid iddynt, oedd, “tý Dafydd, a phreswylwyr Jerusalem;” hyny yw, holl Eglwys Ysbrydol Duw megis y'i cynnrychiolid gan deulu Dafydd a thrigolion Jerusalem. Efe a elwir yn “ Ysbryd Gras ” gyda golwg ar yr achos goruchel o'r weinyddiad, yr hyn yw gras Duw yn unig, heb un golwg ar ein tei yngdod ni ; ac am mai efe yw awdwr, ffynnon, ac achos effeithio, pob gras ynom ni ; ac am fod y rhai y'i tywelltir arnynt yn modd gras a ffafr gyda Duw ; gan fod “ yn gymeradwy yn yr Anwylod.

Ac fel y mae yn cael ei dywallt fel hyn, y mae efe yn “ Ysbryd gweddïau,” hyny yw, gweddi am ras a thrugaredd ; ac y mae efe fel y (1.) Trwy weithio tueddiadau grasol ynom at y ddyledswydd hon. Yr ydym ni wrth naturiaeth yn llwyr wrthwyneb i bob cymdeithas a Duw ; ac y mae rhyw duedd ddirgelaid ynom yn barhaus i ymddirithrio oddiwrth bob dyledswydd o gymmundeib uniongyrehol ag ef. Efe yn unig a'n tuedda, ac a'n parottia i weddio gydag ymhyfrydiad grasol. (2.) Trwy roddi modd i ni i weddio ; cyfranu dawn i feddytiau dynion, i'w galluogi er eu llesüad eu hunain ac eraill, i ymarfer ei holl rاسau mewn gweddi.

Nyni a gawn ddarluniad o gwblïad y brophwydoliaeth hon yn Gai. 4. 6. "Am eich bod yn feibion yr anfonodd Duw Ysbryd ei Fab i'ch calonnau yn llefain Abba Dad." Y personau i'r rhai y'i rhoddir ydynt y credinwyr; neu, y rhai trwy ffydd a dderbyniasant y mabwysiad. Efe a elwir "Ysbryd y Mab," nid yn unig am ei fod yn y lle cyntaf wedi ei roddi iddo ef, a thrwyddo ef i'r credinwyr,—ond hefyd, am ei fod yn eu galluogi hwy i ymddwyn yn addas i'w sefyllfa newydd; nid fel dieithriaid a phereirinion, nid fel gweision yn unig; ond fel plant ac etifeddion Duw. "Canys ni roddes Duw i ni yspryd ofn; ond yspryd nerth, a chariad, a phwyll."—Nid "yspryd caethiwed i beri ofn," i lanw ein meddyliau â dychryn. nes ein cadw yn mhell oddiwrtho—ond ysbryd nerth, i'n galluogi i bob dyledswydd, ac yspryd cariad, i weithredu ynom y fath gariad at Daw, ac ymhyfrydiad ynddo, ag sydd yn gweddu i blant teag at eu tad nefol; ac yspryd meddwl sobr, diirifol, a gwylaidd. Mae y credinwyr yn cael eu galluogi trwy weithrediad etifeithiol yr Ysbryd Glan, i weiddi, "*Abba Dad.*" Gwithddrych gweddi yw Duw. sef y Tad. *Abba* yw yr enw Syriaeg, neu Galdæg am Dad, ac yr oedd mewn arferiad cyffredinol y pryd hyny yn mysg yr Iuddewon; a *pater*, Tad, oedd yr un enw yn mysg y Groegiaid, neu y Cenhedloedd; fel y diehon fod yma ryw awgrym at gyd gyfrannogaeth Iuddewon a Groegwyr yn y rhagor fraint yma: neu yn hytrach, se allai fod dyblygiad yr enw yn arwyddo hyfira sanctaidd, a hyder gyfeillgar cariad:—ac y mae yr Ysbryd yn ein cynnorthwyo ni i letain fel hyn, trwy gyffroi serchiadau grasol, megis ffydd, cariad, ac ymhyfrydiad; a thrwy ein galluogi ni i ymarfer y grasusau a'r serchiadau hyny mewn gweddi.

Mae y dystiolaeth ddeublyg yma am addewid o'r Ysbryd Glan fel ysbryd gweddi, a'r cwblïad o honi i gredinwyr dan y Testament Newydd, yn profi yn amlwg fod gwaith neillduol, neu weithrediad grasol arbenig o eiddo yr Ysbryd Glan, yn ngweddïau pobl Dduw, yn eu galluogi i hyny. Gan hyny, nyni a awn rhagom yn bresenol i ddangos pa beth yw gwaith yr Ysbryd ynddynt i'r perwyl hyny.

GWAITH YR YSBRYD GYDA GOLWG AR DDEFNYDD GWEDDI.

Y peth cyntaf a briodolwn ni i'r Ysbryd yn hyn yw, ei fod yn llanw y meddwl â syniad priodol o ddefnydd gweddi, neu y peth y dylai weddio am dano; heb yr hyn ni's gall un dyn weddio megis ag y dylai. Mae tystiolaeth yr apostol yn bendant i'r perwyl yma:—"A'r un ffynud y mae yr Ysryd hefyd yn cynnorthwyo ein gwendid ni. Canys ni wyddom ni beth a weddiom, megis y dylem: eithr y mae yr Ysryd ei hun yn erfyn drosom ni âg ocheneidiau anrhaethadwy." Rhuf. 8. 26.

Mae yn wir fod yr hyn oll y dylem weddio am dano yn cael ei ddarlunio yn yr Ysgrhythyr, a'i gynnwys yn grynöawl yn ngweddi yr Arglwydd; ond un peth yw medda hyn mewn llyfr, peth arall yw ei feddu yn y galon; heb yr hyn ni's bydd yn ddefnydd gweddi i ni.

Heb gynnorthwy yr Ysbryd, nid adwaenom ein angenion ein hunain, —na'r arlwyon ar eu cyfer a ddarlunir yn addewidion Duw, —na'r dyben priodol i'r hwn y dylem geisio yr arlwyon hyny.

I. Ysbryd Duw yn unig sydd abl i beri i ni adnabod ein HANGENION.

(1.) Mae prif ddefnydd ein gweddïau ni yn dwyn perthynas a ffydd ac anghrediniaeth; gweddïai yr apostolion, "Arglwydd ychwanega ein ffydd;" a'r truan yn ei gyfyngder a lefai, "Arglwydd, cymhorth fy anghrediniaeth." I'r dyben yma rhaid ein hargyhoeddi o natur ac euogrwydd anghrediniaeth, ac o natur a defnyddioldeb ffydd; canys ni's gall cydwybod na'r gyfraith ein hargyhoeddi o ddrygdd y naill, na'n dysgu yn natur y llall; a heb hyny ni's adnabyddwn ein diffygion mwyaf, nac am ba beth y gweddiom megis ag y dylem.

(2.) Mae defnydd ein gweddi yn golygu llwgr ein natur, tywyllwch ein deall, cyndynrwydd ein hewyllysiau, eu hunanolrwydd at bethau ysbrydol, a gweithrediadau dirgelaidd ein chwantau, yr hyn sydd yn lluddias i'r enaid gydfurfio yn briodol â sancteiddrwydd Duw. Mae gan y credinwyr lygaid neillduol at y pethau hyn yn eu cyflasiadau a'u gweddïau; a'u negeseuon mawrion gyda Duw mewn gweddi sydd am drugaredd yn eu maddenant, am ras yn eu symmudiad, a'r adnewyddiad bennyddiol o'i ddolw yn eu heneidiau. Rhaid i mi addef na's gwn pa fodd y gall un dyn weddio heb synied o'r pethau hyn; ac ni's meddwn y wybodaeth hon o honom ein hunain. Mae natur yn ddall, ac ni's gall eu gwled; y mae yn falch, ni's myn eu haddef; yn galed ac anystyriol o honynt.

(3.) Megis y mae gyda golwg ar bechod, felly y mae gyda golwg ar Dduw, a Christ, gras, a sancteiddrwydd, a rhagofreintiau ysbrydol. Sancteiddiad tufewrol ein holl alluoedd, ac arlwyon o ras i'r perwyl hyny, ydynt bethau y mae arnom eu heisiau, ac y gweddiwn am danynt; ond nid oes genym ni syniadau ysbrydol am y pethau hyn, ond yr hyn a roddir i ni gan Ysbryd Duw; ac heb hyn, pa beth yw ein gweddïau, neu pa beth a arwyddocäant? E all dynion heb hyn, adrodd geiriau gweddi hyd ddiwedd y byd, heb roddi dim gogoniant i Dduw, nac elwa dim lles i'w heneidiau eu hunain.

(4.) Gyda golwg ar bethau tymhorol, ni's gwyddom o honom ein hunain, am ba beth i weddio. Pa faint bynag all fod eu syniad o honynt, a'u dymuniadau naturiol am danynt, eto pa fodd a pha bryd, dan ba ammodau, ac i ba raddau, â pha ansawdd ysbryd, a pha ymostyngiad i ewyllys Duw, y dylent gael eu gwneyd yn ddefnydd ein gweddïau.

ni's gwyddom;—"Canys pwy a wŷr beth sydd dda i ddyn yn y lywyd hwn holl ddyddiau ei fywyd ofer, y rhai a dreulia efe fel cysgod?" - Mae arnom eisiau ein dysgu gan Dduw yn hyn hefyd.

II. Ysbryd Duw yn unig a ddengys i ni y gras a'r drugaredd sydd wedi eu parottoi er ein hymnward yn addewidion Duw. Am yr hyn a addawodd Duw y dylem ni weddio, ac nid am ddim arall. Ni's gall fod arnom eisiau dim nad yw Duw wedi ei addaw; ac nid yw ef wedi addaw dim, nad oes arnom ni ei eisiau. Gan hyny, y mae yn anheggorol angenrheidiol i ni wybod pa beth a addawodd Duw; y mae efe yn adnabod ein hangenion ni yn anfeidrol well nac yr adwaenom ni hwynt ein hunain; fe, nid adwaenom ni ddim o honynt, ond fel y gwelo efe yn dda ein dysgu; ac y mae yn haws i ni eu dysgu yn sicr o'r addewidion, na thrwy un moddion arall: ac yr ydym yn haeru mai trwy yr Ysbryd y gwneir hyny; canys nid edwyn neb bethau Duw ond trwy Ysbryd Duw; trwyddo ef yn unig y gwyddom y pethau a rad-roddwyd i ni gan Dduw, sef gras, trugaredd, cariad, a chymwynasgarwch yr addewidion.

III. Ysbryd Duw yn unig sydd yn dysgu credinwyr i weddio, neu i ofyn am bethau i ddybenion priodol neu uniawn. Fe all dynion golli holl lesiant gweddi, wrth osod iddynt eu hunain ddybenion amhriodol, fel y dywed yr apostol Iago am ryw rai, "Gofyn yr ydych, ac nid ydych yn derbyn, am eich bod yn gofyn ar gam, i w treulio ar eich maelus chwantau." Nid oes dim mor odidog ynddo ei hunan, mor ddefnyddiol i ni, ac mor gymeradwy i Dduw, yn nefnydd gweddi, na's gellir ei lygru a'i wneyd yn ofer, trwy ei gymhwyso at gau ddybenion; a'n bod yn cael ein gwaredu gan yr Ysbryd Glan rhag hyn sydd amlwg oddiwrth y testyn dan ystyriaeth: canys gan nerthu ein gwendid, a'n dysgu pa beth a weddiom megis ag y dylem, y mae efe yn eiriol drosom "yn ol ewyllys Duw." Y mae efe yn gwneuthur hyn ynom a thrwom ni; neu, y mae efe yn ein galluogi ni i wneuthur felly. Y mae efe yn ein cyfarwyddo a'n galluogi i weddio yn ol meddwl Duw; ac am hyny, y dywedir fod Duw yn adwaen meddwl yr Ysbryd, hyny yw, ei amcan a'i ddyben yn ei ddymuniadau. Mae Duw yn adwaen hyn, hyny yw, yn ei gymeradwyo.

Mae Ysbryd Duw yn cyfarwyddo credinwyr, nid yn unig am ddefnydd, ond hefyd am ddyben eu holl ddymuniadau. Gan hyny, y mae efe yn eu harwain hwy i amcanu,

(1.) Fod i holl lwyddiant eu herfyniadau dueddu yn uniongyrchol i ogoneddu Duw. Heb ei gyfarwyddyd neillduol ef, at hunan yn unig yr ymestynem, ein lles, ein hesmwythder, a'n bodolaeth ein hunain.

(2.) Y mae yn eu cadw at hyn hefyd fel y byddo dyben eu holl weddïau er cynnydd sancteiddrwydd ynddynt, eu cydferiad â Duw, a dyfodfa nes atto ef. Pan na byddys yn amcanu at y dybenion hyn

fe ddichon defnydd ein gweddïau fod yn dda, tra nad yw ein gweddïau eu hunain ond ffeidd-dra.

GWAITH YR YSBRYD GYDA GOLWG AR DDUL GWEDDI.

Mae yr Ysbryd Glan, heblaw arlwy y meddwl â defnydd gweddi, yn gweithio synied priodol, a gwerthfawrogiad dyledus o'r pethau y gweddiwn am danynt; canys e all y meddwl gael golau i ddirnad y pethau hyny, ac eto fod yr ewyllys a'r serchiadau yn farw iddynt, neu ddi afael ynddynt. E ddichon dyn gyrhaedd dawn gweddi, trwy yr hon yr adeilado eraill, ac eto bod ei enaid ef ei hunan heb dderbyn llesiad trwy hyny: ond pan y mae yr Ysbryd Glan yn cwblhau ei waith ynom fel "ysbryd gras a gweddi," y mae efe yn dwyn yr ewyllys a'r serchiadau i weithredu yn ufudd tuag at Dduw yn nefnydd gweddi; y mae yn llanw credinwyr â galar, a duwiol dristweh, i'w hymarfer yn eu gweddïau fel y byddo y defnydd yn gofyn; a dyma ffynonell y gwresawgrwydd, a'r hyfrydweh annhraethadwy, yr ymëangiadan meddwl a brofir gaundynt weithiau dan ei ddylanwadau anarferol ef. Am hyny y dywedir ei fod ef yn *erfyn* trosom ni âg ocheneidiau annrhaethadwy. Rhuf. 8. 26, 27. Mae y gair yn arwyddocâu *cyfryngiad ychwanegol*, fel y gwna dadleuwr dros y truan a gynnrychiolir ganllo, gan ddadleu drosto yr hyn ni's gallai efe ei hunan ei ddadleu. Dywedir am danom ni yn adn. 23, ein bod yn ocheneidio, hyny yw, yn dymuno yn ddifrifol, yn ostyngedig, ac yn alarus; ac yma dywedir fod yr Ysbryd "yn erfyn drosom âg ocheneidiau," yr hyn ni's gall fod yn ddim ond ei waith ef yn gweithio ynom ni y cyfryw changiad calon, y cyfryw ddymuniad sanctaidd, goruwch naturiol am y peth y gweddiir am dano, ag na's gall unrhyw eiriau eu traethu yn llawn. Ac ychwanegir, "A'r hwn sydd yn chwilio y calonnau a w'yr beth yw meddwl yr Ysbryd;"—nid yw yr hyn a weithredir fel hyn yn ughalonau y credinwyr yn hysbys i neb ond Duw, "chwiliwr y calonnau." Dyma yr awydd meddwl y dylem dynu atti yn awyddus yn ein holl weddïau, yn enwedig mewn trallod a phrofedigaeth, pan ydym fynychaf yn fwyaf teimladwy o'n gwendidau ein hunain; ac os byddwn yn fŷr o hyn, achosir y byrdia hwnw gan ein annghrediniaeth, neu ein hesgeulusdra. Yr wyf yn addef y gall fod, ac y bydd, mwy o ddifrifoldeb meddwl yn hyn y naill amser na'r llall, fel y byddo amgylchiadau allanol yn achlysuero hyny; felly yr oedd ein Gwardwr yn ei ing yn gweddïo yn ddysalach nac arferol; nid âg ymarferiad uwch o ras; ond â bywogrwydd mwy yn ngweithrediad ei alluoedd naturiol. Ac e all fod fel hyn gyda minnau ar ryw dymhorau neillduol; ond er hyny, ein dyledswydd ni bob amser, yw ymdrechu am yr unrhyw gynnorthwyon o eiddo yr Ysbryd, a'r unrhyw weithrediadau o eiddo gras, yn mhob cyfryw ddyledswydd.

Mae yr Ysbryd Glan hefyd yn rhoddi rhyw hyfrydweh mabaidd, sanct,

naid i'r enaid yn Nuw, fel gwrthddrych gweddi; ac fe gynnwysir hyn yn y darluniad hwnw a ddyru yr apostol o weddi, sef, mai llefain Abba Dad ydyw hi:—Ac y mae hyn yn cynnwys,

1. Olwg ar Dduw, megis at orsedd gras. Dan yr ystyriaeth yma, y mae efe yn wrthddrych priodol ein holl gyfarchiadau. “Nesawn yn hyderus at orseddfaine y gras.” Mae yma gyfeiriad at y drugareddfa ar yr arch, yr hon oedd yn cynnrychioli Iesu Grist. Gan hyny, Duw ar orseddfaine gras, yw Duw yn harod, trwy Iesu Grist, i weinyddu gras a thrugaredd i bechaduriaid a alwant arno. Fel hyn y mae yr Arglwydd yn dysgwyl i drugarhau, ac yn ymddyrchafu i dosturio. Heb hyn, ni's gallwn nesau auto ef â hyfrydweh, fel y gweddai i blant, gan lefain “*Abba Dad* :”—Ac Ysbryd Duw yn unig sydd yn datguddio Duw fel hyn i ni, ac yn ein galluogi ni i'w adnabod ef fel hyn.

2. Y mae adnabyddiaeth o Dduw yn ei berthynas â ni fel ein Tad, yn angenrheidiol er yr hyfrydweh yma. Nyni a allwn ddefnyddio enwau a theitlau eraill ar Dduw, ond fel Tad, y mae efe yn wrthddrych eithaf pob addoliad efigyllaidd, a'n holl weddian; ac felly y'i darlunir gan yr apostol, “Trwy Grist, y mae i ni ddyfodfa mewn un Ysbryd at y Tad.” *1ph. 2. 18.* Ni's gall tafod draethu, na meddwl ddychymygu, y fath dawelweh nefol, a'r fath ddyddanweh enaid gwerthfawr a gynnwysir yn y geiriau hyn. Heb iawn olygiad ar Dduw yn y berthynas yma, ni's gall neb weddio megis ag y dylai; ac ni's gallwn feddu y synied hwnw ond trwy yr Ysbryd Glan, yr hwn sydd “yn cyd dystiolaethu â'n hysbryd ni, ein bod yn blant i Dduw.”

3. Hyfdra yn ein nesäad at orseddfaine y gras. “Am hyny frodyr, gan fod i ni ryddid i fyned i mewn i'r cyssegr trwy waed Iesu, nesawn â chal-on gywir, mewn llawn hyder ffydd.” Lle mae yspryd caethiwed i beri ofn, ni's gall fod yno hyfrydweh mewn nesäad at Dduw; ond y mae hyn yn cael ei symmud ymaith gan ysbryd gras a gweddian, yr hwn sydd hefyd yn ysbryd mabwysiad, yn ein galluogi i lefain “*Abba Dad* ;” a “lle mae Yspryd yr Arglwydd, yno y mae rhyddid :” hyny yw, rhyw ollyng-dod ehang, a rhyddid ymadrodd mewn gweddi.—rhyddid i ddweyd y cwbl a fyddo i'w ddweyd,—hyder o'r fath ag sydd yn cefnogi dynion i arfer rhyddid ymadrodd yn gyfatebol i'r wasgfa y byddont ynddi. Nid wyf yn dywedyd fod credinwyr yn meddu y rhyddid yma mewn ymarferiad yn gyfatebol bob amser; e ddichon gael ei attal gan brofedigaethau, anhwylderau ysbrydol, cuddiadau wnech Duw, neu ein hesgeulusdra ni ein hunain o gyffroi gras Duw; ond y mae credinwyr yn ei feddu yn y gwreiddyn a'r egwyddor bob amser, sef pob un a dderbyniodd Ysbryd mabwysiad, ag ydynt yn cael cynnorthwyon cyffredinol yn yr arferiad o honaw.

Mae y rhyddid yma mewn gweddi, yn cynnwys hyder o gymmeradwy-aeth, yr hyn a roddir i gredinwyr gan yr Ysbryd Glan; ac nid yw hyn

yn golygu attebiad i bob gofyniad neillduol, ond y mae yn gynnwysedig mewn darbwyllyad sanctaidd fod Duw yn foddolawn i'w dyledswyddau, yn cymmeradwyo eu personau, ac yn ymhyfrydu yn eu dynesüad at ei orsedd. Nid ydynt yn cael eu brawychu âg ofn y bydd i Dduw ddywedyd wrthynt, "Pa beth sydd i chwi a gymerech ar fy enw yn eich geneuau?" "A ddadlen efe i'm herbyn â helaethrwydd ei gadernid?" medd Job, "Na wna, ond efe a osodai nerth ynof." Iê, y maent yn meddu sierwydd, mai po mynychaf y byddont gyda Duw, goreu yw eu cymeradwyaeth.

4. Mae yr Ysbryd Glan yn cadw eneidiau y credinwyr a'u golwg yn ddyfal ar Iesu fel yr unig ffordd a'r moddion o gymeradwyaeth gyda Duw. Dyma y prif gyfarwyddyd i weddio dan yr Efengyl, yr ydym i ofyn pob peth yn awr yn ei enw ef, yr hyn ni's gwnelid yn bendant dan yr Hen Destament. Trwyddo ef yn unig y mae i ni ddyfodfa at y Tad. Yr ydym yn myned i fewn i'r cyssegr sancteiddiolaf trwy ffordd newydd a hywiol, a gyssegrodd efe i ni; a lle nid yw ffydd mewn gweithrediad ymarferol i'r perwyl yma, y mae pob rhyw weddi yn ofer ac anfuddiol. Ein galluogi ni i hyn yma yw gwaith yr Ysbryd Glan. Y mae llyn yn cael ei weithredu mewn modd arbenig ganddo ef fel "Ysbryd y Mab;" ac y mae credinwyr yn cael profiad peraisd o hyn ynddynt eu hunain. Ac nid oes dim yn gadael chwaeth mwy dymunol ar eu heneidiau na phan fyddont wedi cael cadw eu calonnau a'u meddyliau yn gynnes yn yr ymarferiad o ffydd yn Nghrist, y Cyfryngwr, yn eu gweddïau.

DEFNYDD.

Os ydym yn gwybod y pethau hyn, gwyn ein byd os gwnawn hwynt. Gellir casglu oddiwrth yr hyn a ddywedwyd, fod dwy ddyledswydd yn orphwysedig arnom.

1. Nyni a ddylem ogoneddu Duw yn barhaus am y rhagor-fraint fawr hon o "Ysbryd gras a gweddi;" canys dyma y prif foddion o'n holl ymwneyd â Duw; ac heb hwn y mae dynion yn erwydro yn y tywyllwch, heb wybod pa fodd i ymwneyd â Duw. Mae holl waith ffydd yn cael ei enwi oddiwrth y ddyledswydd o weddio; canys dywedir, "Pwy bynnag a alwo ar enw yr Arglwydd, cadwedig fydd." Rhuf. 10. 13. Ni's gall calon ddychymygu y fath drysorau o drugaredd a gynnwysir yn y rhagor-fraint fawr hon, o feddu gallu a rhyddid i fyned at Dduw bob amser. Dyma ymwared, arfau a nodded yr eglwys yn mhob amgylchiad.

Mae yn destyn moliant neillduol fod y rhagor-fraint hon yn cael ei chyfranu mewn gradd helaethach dan yr Efengyl na than y Ddeddf; ac y mae y sawl a fu dan y ddeddf a'i chaethiwed, ond a dderbyniodd Ysbryd y mabwysiad, yn gwybod y gwahaniaeth, ac efe a fydd yn ddiolchgar. Mae y rhagor-fraint hon, yr hon gynt ni pherthynai ond i ychydig, yn awr yn agored i dorseydd mawrion, sef, "pawb ar sydd yn galw ar enw ein Harglwydd Iesu Grist yn mhob man, o'r eiddynt hwy a ninnau."

Yn mhob cynnulleidfa o fynydd Sion trwy y byd, y mae gweddian a deisyadau yn cael eu hoffrymu i Dduw, trwy nerthol weithrediad yr Ysbryd. Mat. 1. 11., ac yn hyn y mae holl ogoniant ein haddoliad yn gorwedd; cymerech hyn ymaith, ac yna y mae y cwbl yn ddirmygus, yn farw, ac yn gnawidol. Galluogir pob teulu wrthynt eu hunain i weddio yn yr Ysbryd. Y mae efe yr un i gredinwyr dros yr holl fyd, yn eu hystafelloedd dirgel, neu yn eu carcharau. Pa le bynnag y maent, y maent "oll yn cael dyfodfa trwy un Ysbryd at y Tad," ac y mae Duw yn disgwyl teyrnged o ogoniant am y golud yma o ras.

2. Ein dyledswydd yw defnyddio y rhodd yma o'r Ysbryd. A rad eiddir modd i ni i weddio yn wastadol gan yr Ysbryd Glan, pa ham ynt nad ydym yn gweddio yn wastadol, yn ddirgelaid, mewn teuluoedd, neu fel y byddo cyfleusderau yn ymgynnyg i ni? Mae gweddi y fath ddyledswydd ryfedd, fel y mae pob gras yn cael ei weithredu, pob pechod ei wrthwynebu, a phob bendith ei hennill ynddi; y mae ein holl ufudd-dod yn dwyn perthynas â hi, a llawer o'n dedwyddwch presenol a dyfodol yn amddibynu arni. Da y gŵyr pobl Dduw pa anhawsderau, a digalondid sydd yn cyfodi yn ei herbyn, mor wrthnaws iddi ydyw natur lygredig, a'r fath rwystrau mawrion sydd yn fynych ar ein ffordd i ymwneyd â hi; ond i'n cynnorthwyo dan ein mynych wendidau, i roddi i ni ryddid a hyder yn ein dyfodfa at yr orseddfaine; i'n galluogi i lefain megis plant, *Abba*, Dad, mae yr Ysbryd Glan wedi ei roddi i ni. Gan hyny, pwy a all ddarlunio y pechod a'r fflineb o esgeuluso gweddi? Pa fodd y mae yn tristan yr Ysbryd, ac yn niweidio ein heneidiau ni ein hunain! A allwn ni drenlio diwrnod ar ol diwrnod yn esgeuluso cyfleusderau ac achlysuron i weddio? Pa fodd yr atebwn ni y dirmyg yma ar gynorthwy grasol yr Ysbryd? A ydyw dynion anianol yn arfer byw heb weddio? Oeh! ni's gwyddant hwy pa fodd i weddio, a gwneyd y gwaith yn hyfrydwech i'r dyn oddi mewn: byw yn ddiweddi, sydd dra phechadurus. Yr ydwyf yn annog at y ddyledswydd hon o weddio yn ddwysach, oblegid fod profedigaethau a pheryglon yr amser presenol yn galw am hyny yn arbenig. Pe byddai i ni siarad llai, a gweddio mwy, e fyddai pethau yn well nag ydynt yn y byd. Dyledswydd y rhai a dderbyniasant y ddawn hon, yw ei meithrin, ei chyffroi, a'i defnyddio. Fe'i rhoddwyd yn rhad; ond, fe ddylid ei chadw yn ofalus. Talent efengylaidd ydyw, wedi ei rhoddi i'w tarchnatta â hi, ac felly i'w chynnyddu;—ac y mae hyn i'w wneyd,

(1.) Trwy ddwys ystyriaeth o honom ein hunain, a sylw manol ar ein calonnau ein hunain, a'n cyflwr ysbrydol ein hunain. Mae ein calonnau mor dwyllodrus, cyfnewidiadau ein teimladau mor amrywiol, a'r temtasiynau a ruthrant arnom mor llymion, fel y cawn ni lawn ddigon o waith dros ein holl ddyddiau i chwilio i'n cyflwr ein hunain. Rhan o waith yr Ysbryd yw ein cynnorthwyo ni yn hyn; ac os esgeuluswn ni ein dyledswydd tuag atto ef yn hyn, pa fodd y gallwn ni ddysgwyl parhad o'i gyn-

northwyon ef i ni? Mae yr hwn sydd yn gweddio heb iawn ystyriaeth o ddechreuad y brofedigaeth, gweithrediadau twyllodrus y pechod tufewnol, ymchwyddiadau rhyw lygredigaethau neillduol, yn nghyd a'r achlysuron a roddes fantais iddynt, dan orfod i weddio ar antur, ac ymdrechu ar amcan, fel un yn curo awyr; ond am y sawl a fydd yn ofalus fel hyn mewn hunan ymchwil a barn, efe a fedda ddefnydd priodol gweddi y nbarod yn wastad, fel y bydd efe yn abl i lanw ei enau â rhesymau. ac efe a ffynna nid yn unig yn y ddawn, ond hefyd yn nerth a bywyd y ddyledswydd hon.

(2.) Dyfal chwilio yr Ysgrhythrau:—Dyma y drych yn yr hwn y gallwn gael yr olwg orau arnom ein hunain, oblegyd ei fod yn cynnwys darluniad o'r hyn ydym, ac o'r hyn a ddylem fod; o'r hyn ydym ynom ein hunain, a'r hyn ydym drwy ras Duw; pa beth yw ein teimladau, ein gweithrediadau, a'n ffyrdd, a pha beth yw eu diffyg yn ei olwg ef;—ac ni's gellir rhoddi gwell addysg i ni am ba beth y dylem weddio, na pha fodd i weddio:—A phwy a fu ar unrhyw bryd o'r bron yn darllen yr Ysgrhythrau gyda pharch i Dduw ac ymostyngiad cydwybod iddo ef, na's datguddiwyd rhyw ddefnydd gweddi neu fawl yn effeithiol iddo! Ac y mae yn ddi-amheuol nad ychydig o les a ddeilliai i Gristionogion o droi yr hyn a ddarllenont yn weddi neu fawl yn wastadol; canys trwy hyny fe gadarnheid addysgiadau yr Efyngyl yn fwy effeithiol ar eu meddyliau, ac fe rwymid eu calonnan yn fwy effeithiol yn yr ymarferiad o honynt.

(3.) Myfyrdod ar ragoriaethau gogoneddus Duw. Mae yr esamplau o weddi a gawn ni yn yr Ysgrhythrau yn gyffredin yn dechreu gyda rhyw enwau neu deitlau ar Dduw; at yr hyn y mae y coffadwriaeth o ryw weithredoedd grymus o'i allu yn cael eu chwanegu yn gyffredin. Mae Duw wedi datguddio ei enw i ni i'r perwyl yma, fel y gallom alw arno wrth yr enw a addefa ac a gymera efe arno ei hunan. Trwy hyn y mae parch sanctaidd, ac ofn duwiol yn cael ei gyflroi. Fe'n cyffroir i ddysod yn hyderus at orseddfaine y gras; ar orseddfaine y gras y darlunir Duw yn Nghrist i ni: er hyny, gorseddfaine ydyw, ar yr hon y mae mawrhydi a gogoniant yn preswyllo: ac fe ddylai Duw gael ei ystyried genym ni yn wastad fel un ar orseddfaine. Trwy hyn hefyd y cyffroir ffydd a hyder; canys trwy weldi yr ydym yn ymwneyd â Duw, fel ein tarian, ein craig, a'n gwobrwy. Gan hyny, rhaid fod myfyrdod mynych ar ragoriaethau sanctaidd y natur ddwyfol yn barottoad mwyaf defnyddiol i weddi.

(4.) Myfyrdod ar gyfryngdod ac eiriolaeth Crist.—Er mwyn hyn y'i gosodir allan o'n blaen ni fel un yn aros yn barhaus yn y gweinyddiad o'i swydd offeiriadol, Heb. 4. 15. a 10. 19; ac y mae hyn nid yn unig yn galonddid i ni i weddio, ond yn foddion hefyd i gynnyddu a chryfhau y gras a'r ddawn o weddi ei hunan: canys trwy hyn y parotioir y meddwl i ymarfer mewn myfyrdod ar gyfryngaeth effeithiol yr Arglwydd Iesu Grist ar ein rhan wrth orsedd gras. Mae hyn yn meddu lle mawr yn ngweddiâu

yr holl gredlinwyr; ac nyni a allwn brofi trwy hyn pa un a yw ein ffydd ni yn efengylaidd neu beidio.

(5.) Mynych ymarferiad o'r ddawn hon yw y ffordd i'w gwellhan. Mae pob rhyw ddawn yn cael ei chryfhau trwy ymarferiad, a'i gwanhau trwy anymarferiad. Bu rhai yn meddu dawn gweddi i radd dda, fel ag i allu bod yn adeiladol iddynt eu hunain ac i eraill; ond trwy ei hesgenluso yn gyhoeddus ac yn y dirgel, (yr hyn nid yw yn gyffredin heb fod rhyw ysgelerderau cyhoeddus neu ddirgelaid yn canlyn hyny,) hwy a'i collasant yn llwyr, fel na's gallant agor eu geneuau ar unrhyw achlysur mewn gweddi. Ar y llaw arall, bydd i fynych ymarferiad â hi ei chynnyddu trwy fendith Dduw ar ei osodiad ei hun. Dyma y ddeddf dragywyddol gyda golwg ar y cyfraniad o bob dawn efengylaidd; "I bob un y mae ganddo y rhoddir, ac efe a gaiff helaethrwydd, ac oddiar yr hwn nid oes ganddo y dygir, i.e., yr hyn sydd ganddo." Matt. 23. 29.

(6.) Gwresowgrwydd meddwl gwastadol yn y ddyledswydd hon.—Fe all dynion luosogi gweddiâu; ond os byddant yn hwyrdwrn, marwaidd, a ffurfiol ynddynt, ni's gellir dysgwyl unrhyw lesiad ysbrydol oddiwrthynt. Mae gwresowgrwydd ac ymröad meddwl yn bywiogi ac yn ehangu y galluoedd, gan adael argraffiadau dwysion arnynt. Mae yr holl enaid yn cael ei fwrw i ffurf yr hyn y gweddiom am dano, a thrwy hyny fe'i parot-toir i ymdrechïadau newyddion am yr unrhyw.

Gan hyny, y mae yn ddyledswydd arnom ddefnyddio y ddawn hon o weddi i'r dybenion hyny, er mwyn pa rai y'i rhad roddwyd i ni. O berthynas i ni ein hunain, y mae yn foddion bendithiol i gyffroi a bywiocâu holl rasmusau yr Ysbryd, yn enwedig ffydd, cariad, a llawenydd. Mae wedi ei threfnu gan Dduw hefyd i'w defnyddio mewn cymdeithasau, teuluoedd, cynnullïadau eglwysig, ac yn achlysurol er llesiad neb rhyw un; ac y mae rhwymedigaeth arbenig ar weinidogion yr efengyl, a phennau teuluoedd i gyflawni y ddyledswydd hon:—ond, gofalwn na byddo hon yn unig: canys lle na's byddo onid dawn gweddi yn unig yn cael ei hymarfer, heb yr ymarferiad o ras yn y galon, nid ywar y gorau onid ffurf duwioldeb, ac e gydsaif yn eithaf â phob rhyw ffeidd-dra dirgelaid.

GWAITH YR YSBRYD FEL DYDDANYDD.

Pan adawodd ein Hiachwdr y byd hwn yr oedd efe yn mhell o rodli i fynuofalu am ei ddysgyblion. Efe a roddes y sierwydd mwyaf i ni ei fod yn parhau yr un gofal, cariad, a gras tuagattom, a phan roddes efe ei fywyd i lawr drosom ni:—ond fel yr oedd gwaith dyblyg eto i'w gyflawni ar ein rhan, un tuag at Dduw, a'r llall ynom ni, efe a gymerodd ffordd ddyblyg i'w gwblhau. Y gwaith tuag at Dduw oedd i gael ei gyflawni ganddo ef ei hunan yn ei natur ddynol yn y nef; a'r llall, o'r hwn y mae credinwyr yn wrthddrychau uniongyrchol, a ymddiriedwyd i'r Ysbryd Glan, a'r enw neillduol, trwy yr hwn y'i darlunir yn y gwaith hwn, yw y **PARACLETE**, yr

hyn a gyfieithir genym ni, "Y DYDDANYDD." Gyda golwg ar drallodion y dysgyblion y'i haddawyd dan yr enw yma; a'i waith parhaus yw cynnal, a meithrin, gwaredu, a dyddanu ei eglwys yn ei holl brofedigaethau a'i chyfyngderau; ac yn hyn y mae efe yn amlygu,

1. Ei ymostyngiad annrhaethol.—Y mae efe wrth naturiaeth uwchlaw pawb, yn Dduw bendigedig yn oes oesodd. Mae yn ymostyngiad yn y Duwdod gogoneddus, i fod dim a wnelo âg unrhyw greadur. Efe a'i darostwng ei hun i edrych y pethau yn y nefoedd; pa faint mwy yn ei ymostyngiad i gyflawni y swydd o Ddyddanydd i bryfaid tlodion ar y ddaear!

2. Ei gariad anfeidrol.—Gweddiâi yr apostol am bresenoldeb yr Ysbryd gyd a'r Corinthiaid, dan yr enw, "Duw y cariad a'r tangnefedd;" ac y mae y cyfrannogiad o holl gariad Duw i ni, wedi ei ymddiried i'r Ysbryd; canys y mae cariad Duw yn cael ei dywallt yn eucalonau trwy yr Ysbryd; ac am hyn y mae yr un apostol yn bennodol yn son am gariad yr Ysbryd, gan gyssylltu â hyn y holl effeithiau cyfryngdod Crist: "Yr wyf yn attolwg i chwi frodyr, er mwyn ein Harglwydd Iesu Grist, ac er cariad yr Ysbryd." Rhuf. 15. 30. Yr holl gariad y mae efe yn ei gyfrannu i chwi, ac yn ei roddi ar weithrediad ynoch chwi. Gallai fod o les mawr i ni feddwl fod cariad anfeidrol yn amlygedig yn ngwaith yr Ysbryd yn cymeryd y swydd hon; ac y mae hyn yn amlwg oddiwrth natur y gwaith ei hunan, gan fod cysur y cystuddiedig yn effaith ymiongyrchol cariad. Nid oes un dyferyn o gysur neu adfywiad ysbrydol yn cael ei weinyddu gan yr Ysbryd Glan, ond a ddeillia o'i gariad anfeidrol ef.

3. Ei nerth hollalluog.—Mae yr apostol yn crybwyll hyn er cyfnerthiad credinwyr gweiniaid;—"Mwy yw yr hwn sydd ynoch chi na'r hwn sydd yn y byd." Mae yr Ysbryd Glan, yr hwn sydd yn trigo ynddynt hwy, yn fwy a galluoceach na Satan, yr hwn sydd yn ceisio eu dinystrio. Pwy a all ddarlunio y digalondid a'r ofnau y mae credinwyr yn ddarostyngedig iddynt! nid oes dim ond Hollalluowgrwydd ei hunan yn ddi-gonol i'w rhyddhau oddiwrthynt! Pe cymerem olwg ar gyflwr yr eglwys ynddi ei hunan, ac yn y byd, mor wan yw flydd y rhan fwyaf o gredinwyr! Mor fawr eu hofnau! mor luosawg yw defnyddiau eu digalondid! mor aml y profedigaethau, yr adfydau, a'r erledigaethau, â'r rhai y'u hamgylchynir! Gan hyn y mae yn amlwg mor angenrheidiol oedd bod i'w dyddanweh gael ei ymddiried i ofal un yn meddu gallu anfeidrol.

AM BRESWYLLIAD YR YSBRYD.

Y peth cyntaf, i'r hyn yr addewir y Dyddanydd i'r credinwyr, yw, fel y preswylliai ynddynt hwy. Nyni a ddylem gredu hyn yn ddiysgog, er na's gallwn ddirnad yn gyflawn pa fodd y mae. Mae llawys mawr o addewidion yn yr Hen Destament, y byddai i Dduw roddi yr Ysbryd Glan, yn a thrwy rinwedd y cyfammmod newydd. Fe'n cyfarwyddir hefyd i weddio

am yr Ysbryd Glan, ac fe'n sierheir y bydd i Dduw ei roddi i'r sawl a i gofynant ganddo mewn modd priodol; ac y mae yn debyg nad oes yr un deisylfiad y mae credinwyr yn fwy taer a mynych ynddo na hwn. Y preswylfiad yma yw y peth y cyfarwyddai Crist ei ddysgyblion i'w ddysgwyl yn yr addewid o honaw:—"Y mae yn aros gyda chi, ac ynoch y bydd efe." Ioan 14. 17. Felly hefyd y tystiolaethir yn gadarnhaol am y rhai oll ydynt yn gyfrannogion o'r addewid hon, Rhuf. 8. 9. "Chwytchi nid ydych yn y enawd ond yn yr Yspryd, od yw Yspryd Crist yn trigo ynoch;" ac yn adn. 11, "Os Yspryd yr hwn a gyfododd Iesu o feirw sydd yn trigo ynoch."

Dyma ffynnonell ei weithrediadau grasol ynom ni. Y dwfr a ddyru Crist i ni, sydd ynom ni yn ffynnon o ddwfr yn tarddu i fywyd tragywyddol. Ioan 4. 14. Y dwfr yw yr Ysbryd Glan, ac y mae hwn ynom ni; y mae efe yn aros neu yn preswyllo yn y rhai y'i rhoddwyd iddynt. Ffynnon ydyw, a ffynnon fywiol, yr hyn ni's gellir ei ddweyd am unrhyw dueddfryd rasol. Effeithiau gweithrediad yr Ysbryd yw pob tueddiadau grasol, ac nid y ffynnon ei hunan; ac fel y mae yn naturiol a hawdd i ffynnon darddu i fynd, felly y mae yn perthyn i gysur y credinwyr wybod mor hawdd yw i'r Ysbryd Glan,—ac mor barod yw efe o herwydd ei breswylfiad grasol, i ddwyn ei waith grasol a sancteiddhaol yn mlaen ynddynt.

Dyma y ffynnonell a'r achos dirgeledig o'r pellder a'r gwahaniaeth annrhaethol hwnw sydd rhwng credinwyr a'r gweddill o'r byd. Ein "bywyd a guddiwyd gyda Christ yn Nuw." Medda y credinwyr fywyd gwynfydedig tra y maent yma: maent yn feirw yn y byd, ac megis meirw i'r byd: bywyd a dardda i ogoniant tragywyddol; ond nid oes dim o hyn yn ymddangos i lygaid dynion. Gwir, medd yr apostol, canys y mae wedi ei guddio gyda Christ yn Nuw. Mae wedi ei guddio yn ei achosion, ei natur, ei weithrediadau, a moddion ei bartiad; ond trwy y bywyd cuddiedig yma y maent yn gwahaniaethu oddiwrth y byd colledig; ac oni's caniattâ dynion fod y fath wahaniaeth rhyngddynt yn y byd yma, fe'u gorfodir i addef hyny yn y dydd olaf, pan gyhoeddir y ddedfryd "*Deuoch chi fendigedig*," ac "*Ewch oddiwrthyf, rai nulltigedig*." Y mae gwahaniaeth yn eu gweithredoedd, yr hyn yn wir a ddylai fod yn llawer mwy nac ydyw; ond y mae gwahaniaeth llawer mwy yn y dueddfryd rasol dufewnol, drwy yr hyn y mae meddyliau dynion yn cael eu newid i ddelfw Duw. Ond ni's gall hyn ddal pwysau y pellder dirfawr; y mae yn ymddibynnu yn bennaf ar breswylfiad yr Ysbryd. Y gwahaniaeth mawr rhwng y ddau dŷ a adeiladodd Solomon, oedd, fod Duw yn preswyllo yn y naill, ac yntau ei hunan yn y llall. Er y gall unrhyw ddau dŷ o ran eu llosgiad allanol, ymddangos yn dra chyffelyb, eto os bydd y Brenin yn preswyllo yn y naill, ac yspeilydd yn y llall, fe all un fod yn llys, a'r llall yn ffâu, neu "ogof lladron." Gan hyny, ar y preswylfiad yma o eiddo yr Ysbryd, y mae holl ragor-freintiau y credinwyr, a'u holl ardderchawgrwydd ragor dynion y byd, yn ymddibynu.

AM ENNEINIAD YR YSBRYD.

Dywedir am gredinwyr eu bod yn rhai enneiniog, neu wedi derbyn enneiniad oddiwrth Y Sanctaidd, 1 Ioan 2. 20; ac fe chwaneir yn adn. 27, "Y mae yr enneiniad a dderbyniasoch ganddo ef yn aros ynnoch chiwi ac y mae yr un enneiniad yn eich dysgu chiwi am bob peth." I ddeall hyn, y mae yn ofynol i ni gofio fod pob personau a phethau a gyssegrid i Dduw dan yr Hen Destament yn cael eu henninio âg olew. Breninoedd, offeiriad, a phrophwyd, y cyssegr, yr allor, a holl lestri yr addoliad dwytol a enneinid; ac yr oedd y pethau hyn i gyd yn gysgodol o'r hyn oedd i ddyfod; a chawsant eu cyflawniad llawn a phriodol yn gyntaf yn mherson Iesu Grist;—ac am ei fod ef i fod y sancteiddiolaf, ffynnon ac achos pob sancteiddrwydd mewn eraill, efe a gafodd ei enwi oddiwrth hyn; canys y **MESSIAH** yn yr Hen Destament, a **CHRIST** yn y Newydd, sydd yr un ystyr a'r **ENNEINIOG**. Yr oedd enneiniad Crist yn gynnwysedig yn bennaf yn y cyfraniad llawn o'r Ysbryd dano ef, nid wrth fesur, yn ei ddoniau a'i holl rasau.

Mae credinwyr yn cael eu henninio yn uniongyrchol oddiwrth Grist. "Y mae genych chiwi enneiniad oddiwrth y Sanctaidd hwnw," ac y mae yn gynnwysedig yn rhoddiad yr Ysbryd Glan iddynt hwy. Nid yr Ysbryd sydd yn ein henninio ni, ond efe yw yr ennaint a'r hwn yn hennio'nir gan y Sanctaidd; ac fe briodolir dau effaith iddo. Y cyntaf yw dysgu, yn nghyd a'r wybodaeth sefydlog achubol o'r gwirionedd a gynnyrchir drwy hyn yn ein meddyliau:—"Y mae genych chiwi yr enneiniad, a chiwi a wyddoch bob peth;"—holl wirioneddau sylfaenol a hanfodol yr efengyl; yr hyn oll sydd eisiau i chiwi ei wybod fel y galloch ufuddhau i Dduw mewn gwirionedd, a chael eich achub yn anffaeledig; am hynny y'i gelwir yn iro y llygaid âg eli llygaid fel y gwelom, ac felly y mae yn ateb i enneiniad Crist a'r Ysbryd, trwy yr hyn y gwnaed ei ddeall ef yn fywiog yn ofn yr Arglwydd.

Ilyn hefyd a olygir yn yr hyn a ddywedir am gredinwyr eu bod yn cael eu gwneuthur yn freninoedd ac yn offeiriad i Dduw; canys cyfeirir yw y geiriau at enneiniad y cyfryw bersonau gynt. Pa beth bynnag ydoedd gysgodol yn hynny, fe'i cwblhawyd yn llawn yn enneiniad Crist i w swydd, fel Brenin, Offeiriad, a Phrophwyd mawr ei Eglwys. Gan hynny, trwy eu cyfrannogiad hwy yn ei enneiniad ef, fe ddywedir eu bod hwy yn cael eu gwneuthur yn freninoedd ac yn offeiriad, neu yn freninol offeiriadaeth; canys y maent yn cyfrannogi o'r unhyw Ysbryd a'r hwn yr enneiniwyd ef:—felly gan hynny, megis y mae y teitlan hyn yn dynodi urddas credinwyr yn eu perthynas neillduol â Duw, y maent trwy yr enneiniad yma yn cael eu cyssegru mewn modd neillduol iddo ef.

Ar yr enneiniad yma y mae sierwydd yr holl gredinwyr yn ymddibynn. Dywedir ei fod yn aros ynddynt, wrth yr hyn y golygir eu bod wedi eu sefydlu yn ddiysgog yn y gwirionedd yn erbyn pob hudolwyr; ac nid all

dim arall fod yn ddigonol i hyn yma. Fe all profedigaethau ddyfod fel ystorm, yr hon a'r ddynion yn fuan o'u llochesau enawdol gorau. Am ba achos, y gwelir yn fynych, mai y rhai ydynt barottaf i ddywedyd, pe gwadai pawb y gwirionedd, na's gwnaent hwy, ydynt y rhai blaenaf yn wyneb profedigaethau i wneuthur hyny. Ac nid digon yw medd dynion, a'u galluoedd dadlyddol i'w diogelu rhag cael eu llithio âg ymddangosiadau teg, neu eu maglu â diehellion twyllodrus, y rhai ydynt yn gwylicd i dwyllo. Ac ni's gall diffyniadau gorau eig agwaed sefyll yn ddiysgog yn erbyn hudoliaethau grymus ar un llaw, ac erledigaethau llymion ar y llaw arall: ond fe sierheir credinwyr gan yr apostol, na phalla yr eneiniaid yma ac na's pallant hwythau o'i herwydd.

Ac i'r perwyl yma ny ni a allwn ystyried (1.) Natur y ddysgeidiaeth a gawn ni trwy yr eneiniaid yma:—"Yr eneiniaid a'ch dysg chwi." Nid rhyw ddysgeidiaeth athrawiaethol, allanol yn unig yw y ddysgeidiaeth hon; ond gweithrediad tufewnol effeithiol yr Ysbryd Glan. Mae yn wir ei fod ef yn defnyddio y moddion allanol o addysg trwy y gair, ac nad yw efe yn dysgu dim ond sydd yn ddatguddiedig ynddo; ond y mae efe yn rhoddi i ni ddeall fel yr adnabyddom yr hwn sydd gywir; ac yn agoryd ein llygaid fel y gwelom yn eglur ac yn ysbrydol y pethau rhyfedd ydynt yn y gyfraith; ac nid oes dysgeidiaeth fel yr eiddo ef;—yr un mor arhosol, yr un moreffeithiol. Pan ganfyddir pethau ysbrydol trwy yr eneiniaid yma mewn modd ysbrydol, maent yn cymeryd gafael ddisigl yn meddyliau dynion. Megis y bydd i Ddau ddistrywio pob iau ormesol o herwydd eneiniaid Crist, felly efe a dŷr bob magl o hudoliaeth trwy eneiniaid Cristionogion. Felly yr addewir mai doethineb a gwybodaeth fydd sierwydd yr amserau dan yr efengyl. Ni rydd dim sierwydd yn mhob rhyw amserau, ond y ddoethineb a'r wybodaeth ydynt effaith y ddysgeidiaeth yma, pan rydd Duw Ysbryd doethineb o datguddiad mewn adnabyddiaeth o honaw ei hun i ni.

(2.) Pa beth y mae efe yn ei ddysgu; a hyny yw,—“pob peth.” Felly yr oedd yr addewid, y byddai i'r Ysbryd ddysgu i ni bob peth, dwyn ar gof y pethau a fynegodd Crist i ni; a'n tywys ni i bob gwirionedd. Nid pob peth, yn hollawl a olygir, canys mewn rhan y gwyddom yn y byd hwn; ond pob peth, a phob gwirionedd, gyda golwg ar ddyben yr addewid a'r ddysgeidiaeth yma, sef holl fywyd ffydd, a'r llawenydd a'r cysur cyssylltiedig â hyny, yn nghyd a'r cyfryw sierwydd ag a ddiogela gredinwyr rhag pob ymgais i'w tynnu i gyfeiliornad.

(3.) Mae y ddysgeidiaeth yma yn cael ei dilyn yn wastadol â chariad at y gwirionedd yn yr hwn y'n dysgir, a phleser yn ufuddhau i'r hyn a ofyna; a dyma brif brawf yr eneiniaid yma. Heb hyn, pa mor odidog bynnag a fyddo ein syniadau, pa mor gywir bynnag ein hymadroddion, eto o ran grym a lles crefydd, nid ydym namyn cyffelyb i efydd yn seimio, neu sŷmbal yn tincian; ond pan fyddo i'r Ysbryd Glan yn a thrwy e-

ddysgeidiaeth, anadlu i'n calonnau gariad dwyfol at, ac ymhyfrydiad yn y pethau y'n dysgir ynddynt,—pan y mae yn ein galluogi i brofi mor ddaionus yw yr Arglwydd ynddynt, gan eu gwneuthur yn felusach na'r mël i ni, ac na dyteriad diliau mël,—pan y mae yn eu gwneuthur yn llawenydd a hyfrydweh i ni, gan gyffroi a bywiocâu egwyddorion ymarferol ein meddyliau i gydfurfriad â hwy mewn sanctaidd ufudd-dod, yna yr ydym wedi derbyn yr enneiniad oddiwrth y Sanctaidd hwnw, trwy yr hyn y sancteiddir ac y sicrheir ein heneidiau hyd y diwedd.

Yr unig sylw a ychwanegaf yw, gan ein bod yn priodoli yr enneiniad hwn mewn modd neillduol i'r Ysbryd fel Dyddanydd yr Eglwys, mae yn hawdd i ni ddirnad yn mhabeth y mae y cysur a dderbyniwn ni ganddo ef yn gynwysedig;—canys pwy a ddichon draethu y boddhad, yr adfywiad, a'r llawenydd, sydd yn dylenwi y meddwl trwy y ddysgeidiaeth ysbrydol effeithiol, sydd yn rhoddi golwg eglur iddo ar y gwirionedd achubol, yn ei natur a'i degweh ei hunan, gan changu y galon â chariad ato, ac âg ymhyfrydiad ynddo! Mae yn wir fod y rhan fwyaf o gredinwyr yn barod i ddrysu weithiau gyda golwg ar eu cyflwr ysbrydol; neu yn cael eu hanhwyrluso gymmaint gan brofedigaethau, fel nad ydynt yn derbyn profiad adfywiadol o'r cysuron a'r llawenydd hyny sydd yn anysgaredig oddiwrth yr enneiniad yma: eto hyn ynddo ei hunan yw y ffymon o'r hon y mae eu holl adfywiadau a'u cynhaliacth ddirgelaid yn deillio; ac y maent yn alluog i ddeall pa fodd y mae eu prif lawenydd a'u cysuron, dan eu trallodau trymmaf i'w holrhain i'w hadnabyddiaeth ysbrydol o ddirgeledigaethau grasa chariad dwyfol yn Nghrist, yn nghyd a'r hyfrydweh a'r boddiaid amhrhethadwy hyny y maent yn ei gael ynddynt. trwy yr hyn y mae eu hewyllysiau yn cael eu rhwymo mewn dianwadalweh anorchfygel yn eu dewisiad; ac nid ychydig o gysur sydd mewn iawn amgyfreithiad o'r urddas ysbrydol sydd yn gyssylltiedig â hyn; canys pan gyfartfyddant â'r trallod a'r dirmyg mwyaf yn y byd hwn, y mae profiad o'u cymeradwyaeth gyda Duw, fel rhai wedi eu gwneyd yn freninoedd ac yn offeiriaid iddo ef, yn gweinyddu cysur iddynt, na's gŵyr y byd am ddin o'i fath, a'r cyfryw na's gallant hwythau ei ddarlunio.

YR YSBRYD YN SEL.

Ffŵlith arall o eiddo yr Ysbryd Glan fel Dyddanydd yr Eglwys yw, mai trwyddo ef y mae credinwyr yn cael eu SELIO: "Yr hwn a'n heneiniodd ni yw Duw, yr hwn hefyd a'n seliodd ni," 2 Cor. i. 21, 22. A pha fodd y gwneir hyn, y mae yr un apostol yn tystio; "Yn yr hwn hefyd wedi i chi grodu, y'ch seliwyd, trwy Lan Yspryd yr addewid." Eph. i. 13. a phen. 4. 30. "Na thristewch Lan Yspryd Duw, tiwy yr hwn y'ch seliwyd hyd ddydd prynedigaeth." Yn y lle cyntaf dywedir yn benmodol eidd bod ni wedi ein selio â'r Ysbryd, trwy yr hyn y dynodir yr Ysbryd ei hunan fel y sel hon, ac nid dim o'i weithrediadau, megis y dywedir yn benmodol hefyd am dano ef, ei fod yn crnes ein hettifeddiaeth. Yn yr

olaf, y geiriau ydynt, (EN O ESPHRAGISTHETE) "Yn yr hwn;" yn, a thrwy dderbyn yr hwn, "y'ch seliwyd." Gan hyny, nid unrhyw weithred neillduol o eiddo yr Ysbryd, ond effaith neillduol o'r rhoddiad o hono i ni a olygir, debygid, yn y geiriau hyn.

Yr esponiad cyffredin ar y selio hwn a gymerir oddiwrth nater a defnydd selio yn mysg dynion; swm yr hwn yw hyn.—Gellir ystyried selio fel gweithred naturiol neu foesol; hyny yw, gyda golwg ar y weithred o selio fel gweithred; neu, gyda golwg ar ei defnydd a'i dyben. Yn y ffordd gyntaf rhoddiad yr aigraff neu y ddelw sydd ar y sêl, ar y peth seliedig ydyw: ac felly dylai seliad yr Ysbryd fod yn gynnwysedig mewn rhoddi ei ddelw ei hun i'r enaid, a'i waith yn selio a fyddai yr un a'n sancteiddiad ni. Mae dyben a defnydd selio yn mysg dynion yn ddeublyg. (1.) I roddi sierwydd am gyflawniad gweithredoedd ewyllysian, &c.: ac fel hyn gellir dywedyd ein bod yn cael ein selio pan fyddo addewidion Duw yn cael eu cadarnhan i'n heneidiau, a phan y'n sicrhair o honym gan yr Ysbryd Glan; ond y gwirionedd yw, mai selio addewidion Duw a fyddai hyn, ac nid credinwyr: ond am bersonau ac nid addewidion y dywedir eu selio. (2.) Er diogeliad yr hyn a selir. Fel hyn y selir pethau gwerthfawr, fel y'u cadwer yn ddiogel: ac felly y gallu hwnw a ddefnyddia yr Ysbryd Glan er diogeliad credinwyr yw yr hyn a olygir; ac yn y golygiad yma y dywedir eu bod wedi eu "selio hyd ddydd prynedigaeth."

Ymhelaethir ar hyn yn aml, ac y mae yr hyn a ddywedir yn gyffredin i'r perwyl yma, yn dda a buddiol o ran y sylwedd o hono; ond ni's gallat fi gydsynio yn y deongliad yma; canys nid ydwyf wedi fy moddloni iod y fath gyfeiriad yma at selio yn mysg dynion ag a feddylir yn gyffredinol, ac os oes, gan fod cynnifer o ystyriaethau o selio, y mae yn anhawdd penderfynu pa un a olygir; ac os cymerwch chwi fwy nae un i fewn, yna priodolir y gwahanol effeithiau i'r Ysbryd Glan dan y gyffwrddiaeth o Selio; ac felly ni's gallwn byth wybod pa beth yw yr un weithred a ragorffraint bennodol hono a olygir. Heblaw hyny, yr holl bethau a briodolir i'r selio yma yn gyffredin, ydynt weithrediadau, neu effeithiau yr Ysbryd Glan arnom ni; tra na's dywedir fod yr Ysbryd Glan yn ein selio trwyddo, neu ag ef: efe yw sel Duw i ni.

Megis y mae ein holl ragorfreintiau ysbrydol yn cael eu gweithyddu i ni trwy Grist, felly y maent yn gynnwysedig yn ein cyfrannegiad o'r cyllawnder hwnw o honym sydd ynddo ef: ac fel y maent yn deillio o'n hundeb âg ef, felly eu prif ddyben yw cydflurtiad âg ef: ac ynddo ef, yn yr hwn y mae pob peth yn amlwg, y gallwn ni ddysgu natur y pethau hyny, o'r rhai, mewn mesur llai, a llawer dywyllwch, y'n gwneir ni yn gyfrannogion. Felly y dysgwn ein henneciniad ynddo ef; ac felly y mae yn rhaid i ni ymofyn i natur ein seliad yn ei seliad ef; canys megis ag y dywedir, mai yr hwn a'n seliodd ni yw Duw; felly y dywedir, yn bennodol am dano ef, "Hwn a seliodd Duw Dad," Ioan 6. 27. Ac os gallwn

yn ddysgu yn gywir pa fodd y seliwyd Crist, nynt a allwn ddysgu pa fodd y'n selir ninnau.

Seliad Crist gan ei Dad, yw y cyfraniad o'r Ysbryd Glan yn ei holl gyflawnder iddo ef, gan ei awdurdodi i, ac amlygu ei ddwyfol allu mewn gweithrediad yn holl weithrediadau a dyledswyddau ei swydd, er prawf o bresenoldeb Duw gydag ef, a'i gymmeradwyaeth o hono ef; canys fe brofwyd yn eglur trwy nerthol weithrediadau yr Ysbryd Glan ynddo a thrwyddo ei fod ef wedi ei alw a'i ordeinio gan Dduw, a'i arddelwi a'i gymeradwyo ganddo ef. Am hyny yr oedd pechod y rhai a ddirmygent y sêl hon o eiddo Duw yn anfaddenol; canys ni fŷn, ac ni's gall Duw roddi tystiolaeth fwy o'i gymeradwyaeth i neb un, na thrwy sêl fawr ei Ysbryd, ac fe roddwyd hyn i Grist yn y cyflawnder o hono. Efe a eglurwyd yn Fab Duw mewn gallu, yn ol Ysbryd sancteiddiad, Rhuf. 1. 4 : ac efe a gyflawnhawyd yn yr Ysbryd, neu, fe brofwyd trwy ei allu ef, fod Duw gyd ag ef, 1 Tim. 3. 16.—Fel hyn y seliodd Duw Ben yr Eglwys â'r Ysbryd Glan; ac yn hyn y gallwn ni ddysgu ceru pa fodd y selir yr aelodau.

Gan hyny, seliad credinwyr gan Dduw, yw ei waith grasol yn rhoddi yr Ysbryd Glan iddynt, i weithredu ei allu dwyfol ynddynt hwy yn y fath fodd, ag i'w galluogi hwy yn holl dyledswyddau eu galwedigaeth sanctaidd gan roddi prawf o'u cymeradwyaeth gydag ef, iddynt hwy ac i eraill, a'u nodi fel etifeddion iachawdwriaeth dragywyddol. Effeithiau y seliad hwn yw, gweithrediadau grasol yr Ysbryd yn ac ar gredinwyr; ond y seliad ei hunan yw y rhoddiad o'r Ysbryd iddynt hwy. Er egluro natur y rhagofraint hon yn mhellach, nynt a allwn sylwi,

Pan elwir rhyw rai yn effeithiol, eu bod ar yr un pryd yn cael eu dwyn i lawer o berthynasau newyddion,—â Duw ei hunan fel ei blant,—â Iesu Grist, fel ei aelodau,—â saint ac angelion fel teulu Duw; se'u gelwir hefyd at wasanaeth a dyledswyddau newyddion, am y rhai ni's gwyddent hwy ddim o'r blaen. Mewn gair, maent yn cael eu dwyn i fydd newydd; yr hwn a wnaed trwy y grŷedigaeth newydd; ac ar ba law bynnag yr edrychant maent yn gorfod dywedyd, "Yr hen bethau a aethant hebio, wele, gwnaethpwyd pob peth o newydd." Pa fodd yr ymddygant yn gymhwys yn y cyflwr yma, gan gyfateb i'r sefyllfa sanctaidd yn yr hon y'u gosodwyd? Ni's gall neb wneuthur hyn o honaw ei hun, canys pwyydd ddigonol i'r pethau hyn?

Gan hyny y mae Duw yn eu harddelwi yn y cyflwr yma, gan roddi ei Ysbryd Sanctaidd i'w cymhwyso i'w perthynasan, i'w galluogi i'w dyledswyddau, i roddi eu hegwydderion newyddion ar weithrediad, ac yn mhob modd i gyflawni y gwaith y'u galwyd atto; y mae efe yn rhoddi Ysbryd nerth, a chariad, a meddwl uniawn iddynt, ac felly y mae Duw yn eu selio hwy:—canys,

Fel hyn y mae efe yn rhoddi ei dystiolaeth iddynt hwy, eu bod hwy yn

eiddo ef, yn arddelwedig ganddo ef, a chymeradwy gyd ag ef,—ei feibion, neu eu blant ef; yr hyn yw ei sêl: canys pe na buasent y cyfryw, ni roisai efe ei Ysbryd iddynt hwy: ac yn hyn y cynnwysir y dystiolaeth fwyaf y mae Duw yn ei roddi, a'r unig sêl y mae efe yn ei osod ar neb yn y byd hwn. Hyn a brofai yr apostol Pedr, Act. 15. 8, 9; canys ar y ddadl-yddiaeth hono, pa un a gymeradwyai Duw y credinwyr hyny, y rhai ni's cyflawnent ddefodan Moses, efe a brofai ei fod yn eu cymeradwyo, trwy iddo “ddwŷn tystiolaeth” iddynt;—a pha fodd y gwnaeth efe hyny? “Trwy roddi iddynt yr Ysbryd Glan;” a hyny nid trwy weithrediadau gwyrthiol yn unig, ond trwy ei weithrediadau grasol, “gan baro eu calonau trwy fydd!”

Trwy hyn y mae efe yn rhoddi i gredinwyr sierhad o'u perthynas ag ef, o'u rhan ynddo ef, o'i gariad a'i ffafr iddynt. Meddylid yn gyffredin mai y seliad yma yw yr hyn sydd yn rhoddi sierwydd i gredinwyr; ac felly y mae; er fod llawer wedi camsynied am y ffordd trwy ba un y mae yn gwneyd hyny; ac am hyny ni's gallodd neb ddarlunio natur arbenig y weithred hono o eiddo yr Ysbryd trwy ba un y mae efe yn ein selio, oddiar yr hyn y deillia y cyfryw sierwydd. Ond y gwirionedd yw, nad unrhyw weithred o eiddo yr Ysbryd ynom ni yw sail ein sierwydd, ond rhoelliad yr Ysbryd i ni. Ac y mae hyn yn cael ei ddatgan yn eglur gan yr apostol, —“Wrth hyn y gwyddom ei fod ef yn aros ynom, sef o'r Ysbryd a roddes efe i ni.” 1 Ioan 3. 21. A thrachefu, yn pen. 4. 13, “Wrth hyn y gwyddom ein bod yn trigo ynddo ef, ac yntau ynom ninnau, am ddarfod iddo roddi i ni o'i Ysbryd.” Dyma y prawf mawr, sail fawr y sierwydd a feddiwn, o fod Duw wedi ein cymeryd i undeb agos ac anwyl ag ef ei hunan, oblegid ei fod ef wedi rhoddi ei Ysbryd i ni,—y rhodd nefol fawr hono na's dyru i neb arall:—ac yn wir ar y pegwn yma y mae yr holl sierwydd a all y credinwyr gyrhaeddyd yn gorphwys. Os ydyw Ysbryd Duw yn trigo ynom, eiddo ef ydym; ond, “od oes neb heb Ysbryd Crist ganddo, nid yw hwnw yn eiddo ef.”

Trwy hyn y mae Duw yn eu dangos i'r byd: y mae yn eu nodi yn eiddo iddo ei hun; fel na's gall y byd lai na chymeryd sylw o honynt. Lle y gesyd Duw ei sêl, fe gynnirebir y fath effeithiau, ag a dynant sylw y byd. Er fod y byd wedi ei ddallu trwy ragfarn, a thau ddylanwad gelyniaeth yn erbyn pethau ysbrydol, eto ni's gall lai na gweled y fath gyfnewidiad a wneir yn y rhai y mae Duw yn eu selio fel hyn, a pha fodd y maent yn gwahaniaethu oddiwrth ddynion eraill trwy ddoniaid a grasau yr Ysbryd, y rhai a gaseir ganddynt hwy; ac y mae hyn yn cadw i fynu yr clyniaeth sydd rhwng y ddau had yn y byd: canys y mae gwaith Duw yn selio credinwyr yn dangos ei gymeradwyaeth neillduol ef o honynt, yr hyn sydd yn llanw calonau y rhai ydynt o ysbryd Cain, â chasineb ac âg ymddial. Fe ellir tawelu pob achos arall o amrafael, ond yr amrafael yma yn nghylech sêl Duw, ni's gellir byth ei liniaru; a'r canlyniad yw, na's gall y rhai a seliwyd fel hyn, lai nac ymneillduo oddiwrth y rhan fwyaf o'r byd, trwy yr hyn y mae yn eglurach fyth i bwy y maent yn perthynu.

Trwy hyn y mae Duw yn selio credinwyr hyd ddydd prynedigaeth, neu iachawdwriaeth dragywyddol; canys y mae yr Ysbryd a roddwyd iddynt fel hyn, megis y dangosasom eisoes, i aros ynddynt yn dragywyddol fel "ffynnon o ddŵir ynddynt, yn tarddu i fywyd dragywyddol."

YR YSBRYD YN ERNES.

Dywedir fod yr Ysbryd Glan yn *ernes*. Nid unrhyw weithred o eiddo yr Ysbryd ynom neu arnom; ond efe ei hunan yw yr ernes. Dynodir hyn yn mhob lle y'i crybwyllir, 2 Cor. 1. 22.—"ernes yr Yspryd:" yr ernes hōno, yr hon yw yr Ysbryd, neu yr Ysbryd fel ernes. Ac yn Eph. 1. 14, dywedir yn bendant mai yr Ysbryd Glan yw "ernes ein hetifeddiaeth." Mae Duw yn rhoddi ei Ysbryd sanctaidd i breswyllo ynom ac i drigo gyda ni fel ernes ein hetifeddiaeth ddyfodol.

Cyfeirir yn yr enw yma ar yr Ysbryd at ddyben cyffredinol ernes neu wystl; sef rhoddi sierwydd o rywbeth sydd yn ddyfodol. Mae Duw yn ei ras penarglwyddiaethol a'i haelioni yn rhoddi ei Ysbryd Sanctaidd i gredinwyr, a chyda hynny yn gadael iddynt wybod ei fod yn rhoddi hynny iddynt yn awr, gan fwrwadu rhoddi llawer chwaneg iddynt yn ei amser appwyntiedig, sef eu holl etifeddiaeth: ac yna nyni a geisiwn ddangos yn fyr pa fodd y mae yr Ysbryd yn ernes o'r etifeddiaeth hōno.

Crist, yn ei berson ei hunan yw etifedd pob peth; felly y'i trefnwyd gan Dduw, ac am hynny y mae yr holl etifeddiaeth yn eiddo trwyadl iiddo ei hunan. Yr oedd dyn trwy ei bechod wedi torri ymaith ei hawl i holl ddybenion ei greadigaeth, ar y ddaear ac yn y nef. Angau ac uffern yw yr oll y medd dynolryw hawl iddynt mewn canlyniad: ond er hynny nid ydoedd yr holl bethau daionus a ddarparasai Duw i'w bwrw ymaith;—yr oedd yn rhaid darparu etifedd iddynt. Pan gollodd dyn ei hawl, ni's attafaelodd Duw yn yr holl etifeddiaeth â dwylaw cyfiawnder i'w dystrywio; ond efe a'i cyslëodd oll yn ei Fab. Yr oedd yr etifeddiaeth hon o ran ein hawl ni o honi wedi ei fflorfedu; ac o'n rhan ni, rhaid ei phrynu cyn y gellir ein gwneyd ni yn gyfrannogion o honi. Gan hynny yr oedd yr yr Arglwydd Crist, yr hwn a feddai hawl yn ei berson ei hun i'r cwbl, i'w phrynu oddi tan y fflorfetiad, a phwreasu y meddiant o honi i ni; ac am hynny y'i gelwir y *pwreas*, neu y meddiant pwreasol, ac fel hyn y daeth ef i fod yn Ymddiriedolwr mawr i'r holl eglwys, ac y trosglwyddwyd eu hawl hwy i'r etifeddiaeth hon iddo ef. Gan hynny, ni's gall un dyn feddu unrhyw hawl iddi, ond trwy ran yn Nghrist, ac undeb âg ef.

Y ffordd trwy yr hon y deurn ni i gael rhan yn Nghrist, a thrwy hynny hawl i'r etifeddiaeth, sydd trwy gyfrannogiad o Ysbryd Crist; canys trwy Ysbryd y Mabwysiad, Ysbryd y Mab, y'n gwneir ni yn blant; "Os plant," medd yr apostol, "etifeddion hefyd, sef etifeddion i Dduw, a chyd etifeddion â Christ."

Wrth hyn y mae yn eglur pa fodd y mae yr Ysbryd Sanctaidd hwn yn dyfod yn ernes ein hetifeddiaeth ni; canys trwyddo ef, hynny yw, trwy y

cymmundeb o hono ef i ni, y'n gwneir ni yn gyd etifeddion â Christ, yr hyn sydd yn rhoddi i ni ein hawl a'n teitl, trwy yr hyn y mae ein natur megis yn cael ei gosod yn y tresglwyddiad o'r etifeddiaeth fawr a chyflawn o ras a gogoniant: ac y mae efe i fod yn ernes hyd bryniad y pwrcas; canys e ddichon dyn wedi ennill teitl da i etifeddiaeth, fod yn hir cyn cael derbyniad i feddiant gweithredol o honi, ac cfallai y bydd raid iddo ymryson â llawer o gyfyngderau yn y cyfamser. Felly y mae yn y peth yma. Mae ernes yr Ysbryd a roddir i ni, trwy yr hyn yr ydym yn dyfod yn gyd-etifeddion â Christ, Ysbryd yr hwn sydd yn om, yn diogelu ein hawl o'r etifeddiaeth: ond y mae genym ni lawer o brofedigaethau ysbrydol i ymryson â hwy, ac heddaw hyny y mae ein cyrph yn ddarostyngedig i farwolaeth a llygredigaeth, cyn y gallwn ni ddyfod i gyflawn feddiant o honi. Gan hyny, pa ernes bynag a allwn ni ei fwynhau, ni's gallwn gyrhaedd meddiant gweithredol o'r holl etifeddiaeth, hyd nes byddo ein bencidiau wedi eu gwaredu oddiwrth bob pechod a themtasiynau, a'n cyrph hefyd wedi eu rhyddhau o lwech y bedd; a hyn a elwir mewn modd arbenig "prynedigaeth y corph."

Yr un modd hefyd y dywedir ein bod yn derbyn blaenffrwyth yr Ysbryd, Rhuf. 8. 23; hyny yw, yr Ysbryd ei hunan. fel dechrenad gwystl o ogoniant dyfodol. Mae'r apostol yn ymdrin am ryddäad yr holl grëadigaeth o'i chyflwr presenol o gaethiwd; gyda golwg ar yr hyn y dywaid nad yw credinwyr eu hunain eto wedi derbyn gwaredigaeth gyflawn, ond eu bod yn ochen-eidio am ei chyflawniad perffaith: etto, medd efe, yr ydym yn meddu ei dechrenad, y blaenffrwyth o honi, yn y gweinyddiad o'r Ysbryd i ni; "canys lle y mae Ysbryd Duw yno y mae rhyddid;" ac er nad ydym eto yn gyfaddas i dderbyn y rhyddid cyflawn a pherfflatth sydd wedi ei ddarparu i blant Duw, tra yr ydym yn y byd hwn yn ynladd â gweddillion pechod, eto lle mae Ysbryd Duw, yr ydym yno yn meddu y blaenffrwyth o'r cyflawnder hwnw o'n prynedigaeth, y mae yno ryddid, yn y dechrenad gwirioneddol o honaw, a chysur sier, am y bydd iddo gael ei berffeithio yn yr amser gosodedig.

Dyma rai o'r llesion a'r rhagorfreintiau ysbrydol y mae y credinwyr yn fwynhau oddiwrth yr Ysbryd Glan fel Dyddanydd: a gallwn sylwi, (1.) Bod yr holl ragorfreintiau esengylaidd a fwynheir gan gredinwyr yn y byd hwn, yn cyfarfod yn mherson yr Ysbryd Glan. Efe yw yr addewid fawr a wnaeth Crist i'w ddysgyblion, y gymmun-rodd fawr a addawodd efe iddynt. Yr hyn a roddes y Tad iddo ef wedi iddo ef gyflawni ei holl ewyllys ef oedd yr Ysbryd Glan, i'w gyfrannu ganddo ef i'r eglwys. Efe a dderbyniodd hyn gan y Tad, fel cyflawniad ei wobrwy, trwy yr hyn y gwelodd efe o lafur ei enaid ac y'i diwallwyd. Ac y mae efe yn rhoddi yr Ysbryd hwn yn awr i gredinwyr, ac ni's gall tafod draethu y llesion a dderbyniant hwy trwy hyny. Trwy hyn y'u henneinir ac y'u selir,—trwy hyn y maent yn derbyn ernes a blaenffrwyth anfarwoldeb a gogoniant. Mewn gair, trwy hyn y'u dygir i gyd gyfrannogi â Christ ei hunan

yn ei holl anrhydedd a'i ogoniant. Fel hyn y gwneir eu cyflwr yn anrhydeddus, diogel, a dedwydd; ac y sierheir yr holl etifeddiaeth iddynt yn annewidiol. Gan hyny, y mae pob rhagorffaint arall yn gynnwysedig yn yr un ragorffaint yma, o dderbyn yr Ysbryd. (2.) Ni's gall dim un ffordd, neu beth, neu gyffelybiaeth, ddarlunio mawredd y rhagorffaint hon. Enneinio ydyw, selio ydyw, ernes a blaenffrwyth ydyw;—ie, pob peth, trwy yr hyn y gellir darlunio neu roddi awgrym i ni o gariad Duw a diogelwch dedwydd ein cyflwr;—canys pa wystl mwy a allwn ni ei gael o ffafir Duw,—pa urddas mwy a allwn ni ei fwynhau,—pa sierwydd mwy a allwn ni ei feddu o ogoniant dyfodol, na bod Duw yn rhoddi ei Ysbryd sanctaidd i ni? Ac (3.) Oddiyma hefyd y gwelir yn eglur mor dra ewyllysgar yw efe fod i etifeddion yr addewid dderbyn cysur cryf yn eu holl wasgeuon, pan fyddont yn ffoi am noddfa at y gobaith a osodwyd o'u blaen.

Y CYMHWYSIAD.

“Na thristewch Lan Ysbryd Duw.” Ystyriwch pwy yw, pa beth a wnaeth efe eroch chwi, mor angenrheidiol i chwi yw ei arhosiad gyda chwi; a chofiwch mai gweithredydd rhydd, anfeidrol ddoeth, a sanctaidd yw efe yn yr hyn oll a wnelo,—yr hwn a ddaeth attoch yn rhydd, ac a all gilio oddiwrthych,—gan hyny, na thristewch ef.

Priodolir tristwch i'r Ysbryd Glan yma yn allegawl, er rhoddi y cyfryw ddirnadaeth o bethau i ni ag a allwn ni ei dderbyn. Defnyddir yr hyn a all yn gyfiawn dristau dyn da, a'r hyn a wna y cyfryw pan y'i tristeir yn ddiachos, er darlunio ein cyflwr ni gyda golwg ar yr Ysbryd Glan, pan y dywedir ei fod ef yn cael ei dristau genym ni. A thristwch, yn yr ystyr a amcenir yma yw trallod meddwl yn deillio oddiar amgyffred o angharedigrwydd anhaeddiannol,—o siommedigaethau annysgwyliadwy, ar gyfrif rhyw berthynas agos yn y rhai y'n tristeir ganddynt. Ac oddiwrth hyn nyni a allwn ganfod pa beth yw yr hyn y'n rhybuddir rhagddo pan y gorchymynir i ni ochelyd tristau yr Ysbryd Glan. Oblegid,

1. Rhaid fod angharedigrwydd yn yr hyn a wnelom. Y mae i bechod ei amrywiol olygddrychau tuag at Dduw,—o enogrwydd, halogrwydd, a'r cyffelyb; ond y mae ei dristau yn dynodi angharedigrwydd, neu dditffyg o gariad, cyfatebol i'r tystiolaethau a dderbyniasom ni o'i gariad ef tuag attom ni. Ysbryd cariad yw efe;—ie, “Cariad yw.” Ffrwythau ei gariad yw ei holl weithrediadau tuag attom ac ynom ni; mae ein holl lawenydd a'n cysuron ni yn deillio oddiar synied o gariad Duw, a weinyddir yn flodd anwyl cariad i'n heneidiau. Mae hyn yn gofyn adchweliad o gariad, ac ymhyfrydiad mewn pob rhyw ddyledswyddau o'n tu ninnau. A phan yn lle hyny, y byddwn ni trwy ein hesgeulusdra a'n diöfalwch, neu ryw flodd arall yn cwmpo i'r pethau hyny a gaseir ganddo ef, y mae efe yn sylwi ar yr angharedigrwydd a'r anniolegharwch sydd yn hyny, ac am hyny y dywedir ei fod ef yn cael ei dristau genym.

2. Siommedigaeth mewn dysgwyliad. Mae siommedigaeth, a llefaru,

yn briodol, yn llwyr anghyson â rhagwelediad a hollwybodaeth Ysbryd Duw: ond fe'n siommir pan fyddo pethau yn dygwydd yn wrthwyneb i ddysgwyliadau, ac i'r moddion a ddefnyddid er eu cyflawniad; a phanna's byddo y moddion a ddefnyddia Duw tuag attom ni, yn cynnyrchu yr effaith priodol iddynt, o herwydd ein pechodau ni, y mae Duw yn llefaru am dano ei hunan fel un wedi cael ei siommi: ac y mae siommedigaeth yn peri tristwch; maeis pan fyddo tad wedi defnyddio pob moddion er addysg plentyn, a threulio llawer o'i etifeddiaeth ar hyny, os bydd i hwnw wedi'n trwy afradlonrwydd neu seگردod, siommi ei ddysgwyliad, y mae hyny yn ei lnuw â thristwch. Mae Ysbryd Duw wedi gwneuthur pethau mawrion erom ni, ac y mae y cwbl a wnaeth yn tueddu i feithrin cynnydd mewn sancteiddrwydd, goleuni, a chariad; a lle nad ydynt yn cael yr effaith priodol, y mae yno siommedigaeth sydd yn peri tristwch.

3. Mae gafael yr Ysbryd Glan ynom ni yn cyduno i beri iddo dristau; canys fe'n tristeir gan y rhai y teimlwn yr afael fwyaf ynddynt,—y rhai y byddom yn eu caru, neu i'r rhai y byddom yn perthynu. Nyni a awn heibio i gamymddygiadau rhai eraill heb y cyfryw drallod. Y mae yr Ysbryd Glan wedi cymeryd arno y swydd o Ddyddanydd, ac yn sefyll yn y berthynas hōno â ni; a'i gariad tuag attom yn barod. Am hyny y mae ganddo y fath afael ynom ni, fel y dywedir ei fod ef yn cael ei dristau â'n pechodau ni, pan nad yw felly gan bechodau rhai eraill, â'r rhai nid yw yn sefyll mewn perthynas neillduol.

Fe ellir dywedyd ein bod yn tristau yr Ysbryd (1.) Pan na's dylanwadir ni trwy ei gariad a'i gymmwynasgarwch i ateb i'w feddwl a'i ewyllys ef mewn pob ufudd-dod sanctaidd, yn nghyda llawenydd, cariad, a hyfrydwch. Y mae efe yn teilyngu hyn ar ein dwylaw ni, ac yn dysgwyl hyn oddiwrthym; ond pan y'i hesgeulusir, pan fyddom yn ymwneyd â dyledswyddau â meddwl anfoddog, neu âg agwedd gaethwasaid, fe ddywedir ein bod yn ei dristau ef.

(2.) Pan fyddom yn colli y teimlad a'r argraff o'r trugareddau nodedig a dderbyniasom ganddo ef,—pan yr anghofiom y gras, y tiriondeb, a'r ym ostyngiad a amlygodd yr Ysbryd Glan yn ei breswyliaid ynom ni, a'i weinyddiad o gariad a gras Duw i ni, gellir dywedyd yn gymhwys ein bod yn ei dristau ef.

(3.) Mae rhyw bechodau, y rhai ydynt yn ei dristau ef mewn modd ar-arbenig; am ba rai yr ymdrinia yr apostol yn 1 Cor. 3. 15—20, a gellid meddwl wrth gyssylltiad y geiriau, ei fod e yn golygu ymddiddanion llygredig, y rhai ydynt bob amser yn tueddu i beri ymarweddiad llygredig yn bechod o'r natur yma, Ephes. 4. 29, 30.

Pan fyddo rhyw rai yn parhau yn y fflyrdd hyny trwy y rhai ei tristeir, fe ddywedir ei fod yn cael ei ofidio; felly y dywedid am ryw rai gynt, eu bod yn wrthryfelgar, a gofidio o honynt ei Ysbryd Sanctaidd ef, am hyny y trodd efe yn elyn iddynt, ac yr ymladdodd yn eu herbyn, Esa. 63. 10.

Dyma ddull mynediad y pethau hyn yn mlaen. Os bydd i'r rhai y mae genym ni afael ynddynt, megis plant, neu berthynasau eraill, gwympto i ffyrdd drygionus, fe'n tristeir ar y cyntaf: ac y mae y tristwch hwn yn cael ei ddilyn a thosturi, yn nghydag ymdrech difrifol i'w hadferu; ond os, er ein holl ymdrechïadau y byddant hwy yn ymgynhyddu yn eu ffyrdd cildynus, yna yr ydym yn gofidio o'u herwydd, ac y mae digter yn cael ei chwanegu at ein tristwch a'n trallod blaenorol. Eto, pan y mae pethau fel hyn, nid ydym yn ymattal rhag ceisio eu gwellau dros dymhor, ond oni's llwyddâ hyny, yna yr ydym yn penderfynu nad ymwnawn â hwy mwy, ond eu gadael iddynt eu hunain; ac fel hyn y mae gyda golwg ar ymdriniaethau yr Ysbryd â ni; a gwae fydd i ni pan ymadawo efe â ni! Felly pan na's mynnai yr hen fydd gael ei ddwyn i edifeirwch trwy oruchwyliaeth Ysbryd Crist yn mhregethiad Noah, 1 Pedr 3. 19, 20. Dywedodd Duw, "Nid ymrysona fy Ysbryd i â dyn yn dragywydd," Gen. 6. 3.—Y mae yr attaliad ar ei weithrediadau ef yn cynnwys tri pheth;—

1. Symmudiad hollol o foddion gras, o ran pob ffordd o ddatguddio meddwl Duw, neu o ran effeithiolrwydd y gair, hyd yn nod lle y parheir y weinidogaeth allanol o honaw, fel "gan glywed y clywant, ond na's deallant;"—canys trwy y gair y mae efe yn ymryson â dynion.
2. Attal pob ceryddon a ddeilliai oddiar amcan grasol i'w hiachau a'u hadferu.
3. En rhoddi i fynu iddynt eu hunain, neu eu gadael i'w ffyrdd eu hunain.

Mae yn ddyledus arnom ni ystyried y pethau hyn. Ein doethineb a'n dyledswydd ni yw ystyried ffyrdd, a graddau ymadawïad yr Ysbryd oddi wrth bechaduriaid cildyn, cystal ag o'i agosüad ef attom ni mewn cariad a gras. Nid oedd Dafydd pan bechodd yn ofni dim yn fwy, na bod i Dduw gymeryd ei Ysbryd Sanetaidd oddiwrtho; ac e ddylai yr ofn yma ein cynhyrfu ninnau i'r gwyliadwriaeth mwyaf yn erbyn pechod;—canys ~~pe~~ na's byddai iddo ein llwyr adael ni, yr hyn gyda golwg ar wir gredinwyr a fyddai yn wrthwyneb i natur, addewid, a gras y cyfammod newydd, eto efe a all encilio oddiwrthym o ran ei bresenoldeb yn y fath fodd, fel ag y gallom dreulio gweddill ein dyddiau mewn tywyllwch a thrallod. Gan hyny, "yr hwn sydd yn sefyll edryched na syrthio."

Gochelwn ddechreuad cyntaf yr yrfa, a ddarluniwyd. A gaed ynom ni unrhyw ddrygau o'r fath ag a dristaent yr Ysbryd?—os ydym yn caru ein heneidiau, gochelwn ei ofidio ef trwy aros ynddynt. A dristawyd ef trwy ein hesgeulusdra o ddyledswyddau,—trwy ein coleddiad o unrhyw chwant neu trwy ein cydllosgiad â'r byd? na fydded i'n parâad yn yr unrhyw droi ei dristwch yn gythruddiant. Cofiwch, tra nad yw ond wedi ei dristan, y mae efe yn parhau i arlwy i ni bob moddion priodol er ein hadferiad, efe a wna hyny hefyd hyd yn nod pan yn cael ei ofidio, ond â'r fath gymmysgedd o ddigofaint ag a bair i ni wybod mai drwg a chwerw oedd y peth a wnaethom; ond, os oes neb wedi myned yn mhellach, a pharhau i'w hîr ofidio ef, gan wrthod ei addysgiadau pan y'u dylynid efallai â chys-

ruddiau llymion, neu wasgfaeon tufewol; O ymgynhyrferd y cyfryw eneidiau i ymaflyd ynddo, canys y mae efe yn barod i ymadael, a hyny am byth efallai! A da y gwnawn fod yn ystyried cyflwr truenus y rhai a lwyr adawwyd fel hyn ganddo ef. Pan y gwelom ddyn a fu mewn llawnder, wedi ei ddwyn i gyfyngder dirfawr, i geisio ei fara o ddrws i ddrws mewn carpiau, y mae yr olygfa yn un drist, er y gwyddom iddo ddwyn y trueni hwn arno ei hunan trwy afradlonrwydd; ond mor alarus yw meddwl am ddyn a fu unwaith yn meddu goleuni mawr, yn gwneyd proffes odidog, wedi ei addurno â doniau defnyddiol, ac yn uchel ei fri ar gyfrif hyny,— yn awr wedi ei yspeilio o'i holl addurniadau, wedi colli goleuni, a bywyd, a doniau, a phroffes, ac yn gorwedd fel cangen wywedig ar domen y byd! —Ac e welir fod y trueni yn fwy eto, pan ystyriom fod Ysbryd Duw, nid yn unig wedi ymadael oddi wrtho, ond wedi dyfod yn clyn iddo, ac yn ymladd yn ei erbyn, trwy yr hyn y mae efe wedi ei nodi i ddinystr anochladwy.

AR DDONIAU YSBRYDOL.

Yr ail ran o *weinidogaeth yr Ysbryd* er adeiladaeth yr eglwys, sydd gynnwysedig yn ei *weinyddiad o doniau ysbrydol* i'w haelodau, fel y byddo eu lleoedd a'u sefyllfeydd yn galw. Trwy ei waith o ras achubol y mae efe yn gwneuthur yr holl etholedigion yn feini bywiol: a thrwy ei weinyddiad o doniau ysbrydol, y mae efe yn adeiladu y meini hyny yn deml i'r Duw byw breswylio ynddi:—y mae efe yn eu huno yn un corff dirgel-edig dan yr Arglwydd Crist, fel *pen dylanwadol* trwy ffydd a chariad: ac y mae yn eu huno fel corff cymdeithasol dano ef fel *pen awdurdodol*, trwy ddoniau a galluoedd ysbrydol. Mae eu natur yr un a'r unrhyw, trwy ras; ond y mae eu defnydd yn amrywiol trwy ddoniau. Y mae pob un yn rhan o gorff Crist, trwy yr un Ysbryd bywiaceïol o ras: ond y mae un yn *llygad*, arall yn *llaw*, arall yn *draed* yn y corff, trwy rinwedd doniau arbenig: —“Canys i bob un o honom y rhoddwyd gras, yn ol mesur dawn Crist.” Eph. 4. 7.

Mae yn wir am y doniau hyn, nad grasusau achubol, sancteiddhaol ydynt, ac nid oedd y doniau gwyrthiol rhyfeddaf, gyfryw ychwaith; eto, nid ydynt i'w diystyru:—“nerthoedd y byd a ddaw” ydynt, trwy y rhai y mae breniniaeth Crist i'w chadw a'i chynnyddu; ac er nad ydynt ras eto y maent y moddion, trwy ba rai y mae pob gras yn cael ei genhedlu a'i roi ar weithrediad, ac am hyny fe'n crybwyllir yn yr Ysgrhythrau yn aml fel rhagorffaint neillduol i'r Testament Newydd, ac fe'n hamgogir yn ddiifrifol i'w chwennych, yn enwedig y cyfryw ag a fyddont yn fwyaf tueddol i adeiladaeth. 1 Cor. 12. 31.

Mae yr addewid arbenig o weinyddiad y doniau hyn yn Salm 68. 18. “Dyrchefaist i'r uchelder, caethgladaist gaethiwed derbynaiast roddion i ddynion;” ac fe gynhwysir y geiriau hyn gan yr apostol at y gweinyddiad hyny o doniau ysbrydol oddiwrth Grist, trwy y rhai y sylfaenwyd ac yr

adeiladwyd yr eglwys, Eph. 4. 8. Ac megis y rhagfynegid yn y Salm y byddai i Grist dderbyn rhoddion, hyny yw, i'w cyfrannu i ddynion, felly y bu, trwy iddo dderbyn yr Ysbryd, yr hwn yw yr Awdwr uniongyrchol o honynt oll, fel y dywaid Pedr, Act 2. 33. "Am hyny, wedi ei ddyrchafu ef trwy ddeheulaw Duw, ac iddo dderbyn gan y Tad yr addewid o'r Ysbryd Glan, efe a dywalltodd y peth yma yr ydych chiwi yr awrhon yn ei weled ac yn ei glywed;" sef y doniau gwyrthiol a roisid i'r apostolion ar ddydd y Pentecost.

Enw cyffredinol y rhoddion hyn yw DONATA, rhoddion neu ddoniau, hyny yw, effeithiau rhad ac anhaeddiannol haelioni Dwysol; a elwir am hyny "Dawn Duw," Ioan 4. 10;—"Dawn yr Ysbryd Glan," Act. 10. 45;—"Dawn Crist." Eph. 4. 7. "Rhodd nefol." Heb. 6. 4; yr holl ymadroddion uchod ydynt yn cyd ddangos rhadlonrwydd y gweinyddiad o honynt ar ran y Tad, y Mab, a'r Ysbryd.

Gyda golwg ar eu natur neillduol, fe'u gelwir "doniau ysbrydol," 1 Cor. 14. 1. a 12. 31. Nid cynnysgaeddiadau naturiol neu foesol mo honynt, ond ysbrydol; yr Ysbryd Glan yw eu hawdwr, ysbrydol yw eu natur, a phethau ysbrydol yw y gwrthddrychau â pha rai yr ymwnant.

Gyda golwg ar y dull o'u cyfrannu, fe'u gelwir yn Heb 2. 4, "Doniau," neu gyfraniadau "yr Ysryd Glan," am eu bod yn amrywiol, heb fod yn cael eu cyfrannu ar unrhyw bryd i un person; ond eu cyfrannu yn amrywiol i ddynion er llesiad yr eglwys, "Pe yr holl gorph fyddai lygad, pa le y byddai y clywed?" &c. 1 Cor. 12. 16, &c,

SWYDDAU A DONIAU ANNGHYFFREDOL.

Mae pedwar peth yn gwneyd i fynu swyddog anghyffredinol yn eglwys Dduw;—1. Galwad anghyffredinol i swydd, y fath na's gall neb arall gael trwy unrhyw ddeddf na chyfansoddiad yn y byd;—2. Gallu anghyffredinol wedi ei roddi i'r cyfryw bersonau a alwyd felly, i'w galluogi i gyflawni y dyleddswyddau y'u gelwir attynt.—3. Doniau anghyffredinol i ddefnyddio y gallu hwnw.—4. Gorchwyl anghyffredinol o ran ei gylech a'i fesur, yn gofyn zel, llafur, a hunan ymwadiad anghyffredinol. Rhaid i'r holl bethau hyn gyd-gyfarfod yn y swyddau hyny a alwn ni Anghyffredinol.

Fel hyn yr oedd hi gyd a'r apostolion, y prophwydi, a'r efengylwyr ar y dechreu: yr oeddynt hwy yn swyddogion anghyffredinol, 1 Cor. 12. 28. ac Eph. 4. 11. Yr oedd hefyd rai wedi eu cynnysgaedu â doniau gwyrthiol, i iachau, i lefaru â thafodau; ac heblaw y rhai hyn, yr oedd prophwydi hefyd yn meddu gweiniglogaeth anghyffredinol dros amser yn yr eglwys, Eph. 4. 11. Ac fe ddarlunir eu gweinidogaeth hwy yn Act. 13. 1. Gosodid y rhai hyn yn yr ail radd o swyddwyr, yn nesaf i'r apostolion, a rhyngddynt hwy a'r efengylwyr. Yr oeddynt hwy yn derbyn datguddiadau digyfrwng oddiwrth yr Ysbryd Glan mewn pethau yn perthynu i ddyled-

swydd bresenol yr eglwys, fel yn Act 13. 2. Rhagfynegent amgylchiadau dyfodol hefyd; fel Agabus, Act. 21. 10, 11. Caniattaodd Iesu Grist y swyddogion hyn i'w eglwys am dymhor, pan y'i planwyd gyntaf, a gwaith yr Ysbryd Glan oedd eu holl gyfaddasiad hwy â doniau ysbrydol i'w swydd. Yr oeddwn wedi amcanu dangos mor wag yw ymhoniad rhai i fath o ol-yniad i'r swyddogion hyn, y rhai ni's meddant na galwad, na doniau, na gorchwylion annghyffredinol, ond ydynt yn dewis cymeryd iddynt eu hunain awdurdod annghyffredinol ar eglwysi a dysgyblion Crist, y fath nad ymhonodd efengylwyr, na phrophwydi, nac apostolion ynddi erioed; ond y mae yr awdurdod grybwylledig yn danwydd cyfaddas i feddyliau uchelfrydig y *Diotrephiaid*, ac yn ol amgylchiadau presenol, y mae yn wasanaethgar i chwantau llygredig dynion: am hyny nid yw yn rhyfedd bod rhai yn ymhoni o'r uchafiaeth hon, ac yn dra awyddus yn ei cheisio, er na chawsant erioed alwad i'r weinidogaeth na'u doniaw erddi:—ond y mae yn rhaid i ni ddychwelyd at yr ystyriaeth o ddoniau ysbrydol annghyffredinol.

Yr oedd y rhai hyn o ddau fath:—*Yn gyntaf*, Y cyfryw a dra ragorent ar holl alluoedd meddyliau dynion:—megys y doniau gwyrthiol, i iachau. a'r cyffelyb. Nid oedd y rhai hyn yn gynnwysedig mewn unrhyw alluoedd oeddynt yn arosol yn wastadol yn y personau a'u meddent; ond yr oeddyntyn effaith dylanwad uniongyrchol ac annghyffredinol ar eu meddyliau: ac yr oedd pob rhyw swyddogion annghyffredinol yn meddu y doniau hyn.

Yn ail,—Y cyfryw ag oeddynt yn gynnwysedig mewn defnyddiad annghyffredinol o alluoedd meddyliau dynion; megys *doethineb*, *gwybodaeth*, ymadrodd, &c. A phan gynnysgaeddid rhyw rai a'r rhai hyn, megis yr apostolion, a'r efengylwyr, nid oeddynt yn gwahaniaethu ond mewn gradd yn unig oddiwrth ddoniau cyffredinol, y rhai ydynt yn parhau eto. Fe grybwyllir yr holl ddoniau hyn, o'r ddau fath a nodwyd yn yr un fan gan yr apostol, 1 Cor. 12. 7--11. "Eithr eglurâd yr Yspryd a roddir i bob un er lleshad; canys i un trwy yr Yspryd y rhoddir ymadrodd *doethineb*, ac i arall ymadrodd *gwybodaeth*, trwy yr un Yspryd; ac i arall, *ffydd* trwy yr un Yspryd, ac i arall *ddawn* i iachau, trwy yr un Yspryd; ac i arall *wneuthur gwyrthiau*; ac i arall *brophwydoliaeth*; ac i arall *wahaniaeth ysprydoedd*; ac i arall, *amryw dafodau*; ac i arall *gyfieithiad tafodau*; a'r holl bethau hyn y mae yr un a'r unrhyw Yspryd yn eu gweithredu, gan rannu i bob un o'r neilldu megys y mae yn ewyllysio."

Yr oedd y naw rhyw yma o ddoniau yn blodeni yn oes gyntaf yr eglwys, a hyn oedd bywyd ei gweinidogaeth annghyffredinol. Nid oedd unrhyw *amser gosodedig* i'r doniau hyn i derfynu. Y rhai a berthynent yn neillduol i'r apostolion, oeddynt i gyfoesi â hwynt; ac ni bu neb ar ol eu marwolaeth hwy yn meddu swydd, awdurdod, na doniau apostolaidd. Gellid dywedyd yr un modd am yr efengylwyr: ac ni's meddwn un dystiolaeth

ddiamffutol fod unrhyw ddoniau gwir wyrthiol, ac yn mhob modd uwch-law galluoedd dynol, ar ol terfyn einioes y tô hwnw a welsent Grist yn y enawd, ac a ymddiddanasant ag ef, neu y rhai a dderbyniasent yr Ysbryd Glan trwy eu gweinidogaeth hwy. Hwyrach y gallai Duw ar ryw achlysuron dros yspaid meithach, amlygu ei allu mewn rhyw weithrediadau gwyrthiol; ac efe a all fod yn gwneuthur hyny eto weithiau; ond y mae yn ddiameu fod coel grefydd yr oesoedd dyllynol, trwy yr hyn y dyfeisid ac y cyhoeddid gwyrthiau afrifol, gau ac ynfyd, wedi bod yn dra niweidiol i'r efengyl, ac agoryd y ffordd i dwyllo Cristionogion â chyfeiliornadau di ddiwedd; ond, er fod yr holl ddoniau a gweithrediadau hyn wedi dar-fod mewn rhyw ystyr, rhai o honynt yn hollol, ac eraill o ran dull eu gweinyddiad, a gradd eu godidawgrwydd; eto can belled ag yr oedd adeiladaeth yr eglwys yn gyssylltiedig â hwy, yr oedd, ac y mae rhyw beth cyfatebol iddynt i'w cael yn barhaus yn yr eglwys. Yr hwn a roddes rai yn apostolion, a rhai yn brophwydi, a rhai yn efengylwyr, a roddes rai hefyd yn *fugeiliaid ac yn athrawon*; ac megys y cymhwysodd efe y rhai cyntaf trwy ddoniau amngyffredinol, can belled ag y mae dim o'r fath yn angenrheidiol er adeiladaeth barhaus yr eglwys, efe a gynnysgaedda yr olaf â'r unrhyw.

DONIAU CYFFREDINOL.

Gelwir y rhai hyn yn *gyffredinol*, nid am eu bod yn gyffredinol hollol i bawb, neu am nad oes bri uchel i'w roddi arnynt; ond wrth yr enw yma y'u gwahaniaethir oddiwrth y rhai a grybwyllwyd eisoes, y rhai oedd ynt yn tra rhagori ar holl alluoedd dynion; ac am eu bod yn parhau yn sefyllfa gyffredinol yr eglwys, ac i fod felly hyd ddiwedd amser.

Cyfeiriasom eisoes at Eph. 4. 7, &c., lle y darlunir ar un golwg sefydliad, llesiad, a phariad y weinidogaeth Gristionogol yn eglur a chyflawn; ac amcan y traethawd hwn yw dangos fod y ddawn o'r weinidogaeth, a'r gweinidogion, y swydd a'r rhai a'i cyflawnent, yn ffrwyth tra arbenig o awdurdod gyfryngol Crist, yn nghyd a'i gariad at, a'i ofal am yr eglwys; a'r rhai hyny, am ba rai y sonia yr apostol, "*Eithr i bob un o honom*," ydynt y swyddogion, neu y gweinidogion a roddir wedi hyny. Iddyn hwy "*y rhoed gras*;"—nid gras sancteiddhüol a olygir yma, ond cyfrannogiad o flafr rasol gyda golwg ar ryw ddyben neillduol. Y mae yr ymddiried yma wedi ei gyflwyno i ni mewn ffordd o ras, a hyny "yn ol mesur dawn Crist,"—fel y gwelo efe yn dda fesur y ddawn.

Efe a roddes rai, adn. 11. Dyma sylfaen pob trefn, awdurdod, ac addoliad eglwysig, mai dawn Crist yw gwreiddyn y weinidogaeth. Pe na buasai wedi ei rhoddi felly ganddo ef, ni buasai yn gyfreithlawn i neb o feibion dynion sefydlu y fath swydd;—ac am hyny y mae cyfodi swyddogion yn yr eglwys na's ordeiniwyd ganddo ef, yn weithred o wrthwynebiad i'w awdurdod, a dirmyg ar ei ofal a'i haelfrydedd ef; a phe goddefid prawf wrth y rheol hon, (fel y bydd un dydd, pa un bynnuag a fyno dynion

ai peidio) prin y byddai rhai enwau mawr yn yr eglwys yn bresenol yn abfŷi gadw eu sefyllfa : tybiai Pabau, Cardinaliaid, Archesgobion, Esgobion taleithiol, Archddiaconiaid, Rhaglawiaid, ac ni's gwn pa gynnyrchion anweddai'dd eraill o gyssylltiad amhriodol rhwng balchder gwladol, a llygredigaeth eglwysig, eu bod yn cael eu trin yn arw wrth y rheol hon ; ond felly y rhaid iddi fod yn y diwedd, a hyny yn anocheladwy. Mae godidowgrwydd y ddawn yma yn ymddangos wrth ystyried y gogoniant cyssylltiedig â'r rhoddiaid o honi. Fe'i rhoddwyd gan Grist, pan "ddyrchafodd efe i'r uchelder, gan gaethgludo caethiwed," adn. 8. Mae y geiriau wedi eu cymeryd o Salm 68. 17, yn yr hwn ymadrodd y cyfeirir at ymddangosiad gogoneddus Duw ar Sinai, i roddi ei ddeddf;—y pryd hyny caethgludodd Duw gaethiwed, yn ninistr Pharaoh a'r Aiphtiaid, y rhai a gadwasent ei bobl ef mewn caethiwed creulawn yn hir;—ond fe gymhwysir y geiriau at Grist, yr hwn a esgynodd yn ogoneddus "goruwch yr holl nefoedd, fel y cyflawnai bob peth," adn. 10; wedi gorchfygu Satan a'i holl alluoedd yn effeithiol. Y pryd hyny efe a "dderbryniodd roddion i ddynion," neu "*yn nyn*,"—yn y natur ddynol, fel y gellid cyfieithu y geiriau Hebraeg. Derbyniodd Crist y rhoddion hyn yn y natur ddynol, i'w rhoddi i eraill. Yn awr i ba ddyben y gwnaed yr holl barottöadau gogoneddus hyn? onid i arddangos mawredd y ddawn a roddai efe, a gogoniant y gwaith a wnelai ; yr hyn oedd, arlwyio yr Eglwys a Gweinidogion, a'r Gweinidogion â doniau er cyflawni eu swydd a'u dyledswydd; ac e welir un diwrnod, fod mwy o ogoniant ac ardderchawgrwydd, mewn rhoddi un gweinidog tlawd i gynnulleidfa, trwy ei addurno â doniau ysbrydol i gyflawni ei swydd, nac yn urädiad rhwysgfwyr mil o Babau, Cardinaliaid, &c, &c.

Efe a roddes roddion Rhodd Crist yw y weinidogaeth; a'i bywyd yw y doniau ysbrydol a berthynant iddi, ac ydynt yn anysgaredig oddiwrth y bod o honi. Nid yw gweinidogaeth heb ddoniau, yn weinidogaeth o roddiad Crist; ac nid yw gosod y fath weinidogaeth i fynu, namyn diystyru Crist, gwrthdaro dybenion y weinidogaeth, a thwylllo eneidiau dynion. Nid yw sefyllfa gweinidogaeth, yr hon y gellir ei chadw i fynu trwy ffurfiau allanol, a gosodiadau dynol yn unig, heb dderbyn doniau gan Grist, yn ddim amgen na diystyru ei awdurdod a'i ofal ef. Amcan mawr y weinidogaeth yw "perffeithiad y saint,—adeilad corph Crist;" ond ni's gellir gwneyd hyn heb ddoniau ysbrydol; gan hyny gwawd-weinidogaeth yw un amddifad o hyn ac nid ordinäad Crist.

Y mae godidowgrwydd y ddawn hon i'w chanfod hefyd yn *amryciaeth* y swyddi a'r swyddogion a osododd Crist. Efe a wyddai y byddai dau ryw gyflwr i'r Eglwys;—Y cyntaf, ar ei *syflaeniad*, pan fyddai ymosodiad annghyffredinol i gael ei wneyd ar deyrnas Satan yn y byd, a phan y byddai i ffurf a rheol newydd o addoliad gael ei syflaennu dros wynch yr holl ddaear. I'r perwyl yma efe a roddes apostolion, prophwydi, ac efeng-

ylwyr. Yr oedd yn angenrheidiol i'r rhai hyn gael eu galwad a'u hawdurdod oddiwrth Grist, cyn pob trefniad ac awdurdod yn yr Eglwys; canys yr oedd bodoliaeth yr Eglwys yn ymddibynu ar eu hawl hwy o'u swydd; ond ni's gall un dyn ymhoni i'r hawl hon, heb ei derbyn gan Grist; a'r hyn a wnaed ar y dechreu ganddynt hwy yn bersonol, a wneir yn bresenol trwy eu gair a'u hathrawiaeth; canys y mae yr Eglwys yn cael ei hadeiladu "ar sail yr apostolion a'r prophwydi; ac Iesu Grist ei hun yn ben conglfaen."

Y mae hefyd ail ansawdd i'r Eglwys yn ei hadeiladaeth, yr hyn sydd i'w ddwyn yn mlaen yn ol y rhêolau rhoddedig gan Grist ei hunan yn y gweinyddiad arferol o osodiadau yr efengyl. I'r perwyl yma y rhoddod Crist swyddogion, lugeiliaid, ac athrawon cyffredinol, y rhai oeddynt i gael eu hordeinio yn ol ei gyfarwyddyd ef yn mhob Eglwys, Act. 14. 23, 24. Ond, gan fod swyddogion aungghyffredinol wedi eu rhoddi gan Grist trwy ei alwad a'i gyfraniad o awdurdod iddynt hwy yn ddigyfrwng; nid yw yn ymddangos pa fodd y mae efe yn rhoddi y swyddogion cyffredinol hyn iddi. I hyn yr atebaf, ddarfydd iddo wneuthur hynny ar y dechreu, a'i fod ef yn parhau i wneuthur hynny trwy ddeddf a rhêol yr efengyl yn mha un yr appwyntiodd efe y weinidogaeth i fod yn ei Eglwys yn barhaus. Onid oes ordinaad i'r perwyl yma wedi ei gosod gan Grist, neu os ydyw ei grym wedi darfydd yn bresenol, yna rhaid i ni adddefnad yw yr holl swydd ond trawsfeddiant: ond os rhoddod efe lugeiliaid ac athrawon i'w Eglwys, i barau ynddi hyd oni byddo ei holl saint yn mhob oes wedi dyfod yn "wr perffaith, at fesur oedran cyflawnder Crist," Ephes. 4. 12; ac addaw o hono fod gyda hwy bob amser hyd ddiwedd y byd, Matt. 28. 18, 20; os ordeiniodd yr apostolion henuriaid yn mhob dinas, Act. 14. 23. Tit. 1. 5, y rhai a wnelid yn olygwyr neu esgobion y praid gan yr Ysbryd Glan, Act. 20. 28; ac os yw credinwyr yn rhwym o ufuddhau iddynt hwy, Heb. 13. 7, 17; yna y mae y sylfaen hon yn sefyll yn ddiysgog fel ordeiniadau y nefoedd; a chan nad oes un crybwylliad yn yr Ysgrythyrau am unrhyw gyflwr ar yr Eglwys yn yr hwn y gall, neu y dylai dysgyblion Crist fyw heb hyfforddiant y gweinidogion, y mae yn ofer dychymygu y diehon unrhyw ddiflyg mewn dynion eraill, nac unrhyw wrthgiliad ar eglwysi gweledig, eu hanngghyffaddasu i gyfodi gweinidogaeth reolaidd arnynt. Nid yw meddwl gan fod Eglwys Rhufain a'i hymlynwyr trwy eu gwrthgiliad wedi colli gweinidogaeth efengylaidd o'u plith; am hynny nad oes gan eraill, at y rhai y daeth gair Duw, ac y bu yn effeithiol er eu hiaclawdwriaeth, hawl ddigonol o'r gair i ufuddhau i orchymynion Crist, neu na's byddo iddo ef gymeradwyo y cyfryw ufudd-dod ganddynt, yn deilwng o neb ond y sawl a wnânt fasnach o grefydd er elw personol iddynt eu hunain.

Mae Iesu Grist yn parhau y swydd hon, trwy roddi doniau a chymhwysderau ysbrydol i ddynion i'w galluogi i gyflawni ei dyledswyddau.

Mae yn wir nad yw doniau ysbrydol o honynt eu hunain yn gwneuthur un dyn yn weinidog; eto ni's gall un dyn fod yn weinidog yn ol meddwl Crist, hebddynt. Gan hyny, a chymeryd yn ganiattaol baräad y sefydliad, pe byddai i Grist ar unrhyw le, ballu a chyfrannu doniau ysbrydol, yma, ac yn y fan hōno, rhaid i'r weinidogaeth ei hunan ballu. Nid yw cyfodi gweinidogaeth trwy rym ffurf a defodau allanol, heb doniau er adeilad, aeth yr Eglwys, yn ddim amgenach na naddu cŷff â bwyill, a'i osod i fynu yn ddelw i'w addoli. Nid yw gwneuthur dyn yn weinidog, yr hwn ni's gall wneuthur dim o waith neillduol y weinidogaeth,—dim tuag at yr unig ddyben o honi yn yr Eglwys, yn ddim amgen na gosod ysgerbwd marw i fynu, ei rwymo wrth bawl, a dysgwyl iddo wneuthur ein gwasanaeth.

Mae Iesu Grist yn parhau y swydd hon trwy roddi awdurdod i'w Eglwys yn mhob oes, i alw a neillduo i waith y weinidogaeth, y rhai a gymhwysodd efe â doniau i'r gwaith. Nid awdurdod dra arglwyddiaethol yw hon yn yr Eglwys; ond y mae yn gynnwysedig mewn hawl a chymhwysder i weithredu yn y peth hyn mewn ufudd-dod i orchymynion Crist. Gan hyny nid yw gweithred yr Eglwys namyn y moddion gosodedig i gludo awdurdod a swydd oddiwrth Grist i'r personau a elwir i hyny. Nid yw yr Eglwys yn rhoddi iddynt unrhyw awdurdod o'r eiddi ei hunan, neu arosedig ynddi ei hunan, ond yn unig mewn ufudd-dod i Grist, y maent yn trosglwyddo yr awdurdod o honaw ef i'r personau a elwir felly. Felly y maent yn dyfod yn weinidogion i Grist, ac nid i'r esgobion, neu yr eglwysi neu ddynion; gan ddal eu swydd oddiwrth Grist yn unig, wrth ddeddf a rhēol yr efengyl; fel y mae pwy bynnag a'u dirmygo hwy, yn ei ddirmygu yntau hefyd ynddynt hwy. Mynai rhai fod gweinidogion yr efengyl yn derbyn eu holl awdurdod oddiwrth y bobl a'u dewisant; a rhai, oddiwrth yr esgobion a'u hordeiniant; ond nid yw hyn namyn eu gwneuthur yn weinidogion dynion, a gosod meistri eraill rhyngddynt a Christ.

Nid oes gan yr Eglwys un awdurdod i alw neb i swydd y weinidogaeth, lle na byddo Crist wedi myned o'i blaen yn neillduad y dyn hwnw trwy ei gynnysgaeddu â doniau ysbrydol; canys os yw holl awdurdod y weinidogaeth o Grist, ac nid yw efe byth yn ei rhoddi ond lle y cynnysgaeddo â doniau gweinidogaethol, yna nid yw galw neb at unrhyw waith i'r hyn nid yw wedi ei doniaw yn flaenorawl, yn ddim amgen na'i neillduo, a gweithredu yn ol ein hawdurdod ein hunain.

Y drefn yn mha un y gall Eglwys alw unrhyw berson i swydd y weinidogaeth yn eu plith ac arnynt, yw trwy eu cydymostyngiad difrifol iddo yn yr Arglwydd, o ran holl awdurdodau a dyledswyddau eu swydd, yr hyn a sicraant trwy eu hetholiad o honaw ef.

Mae y byd wedi ei lanw â dadleuon yn nghylch y drefn allanol yma o alw dynion i'r weinidogaeth; ond pa drefn bynnag a gymeradwyir, oddi-

eithr bod sylw ar y pethau a grybwyllwyd yn flaenorol ni bydd na grym nac awdurdod yn yr alwad; ar y llaw arall, caniattawn fod awdurdod y weinidogaeth yn ymddibynu ar osodiad Crist; ei fod ef yn galw dynion i'r swydd hon trwy eu cynnysgaeddu â doniau ysbrydol; ac nad yw gweithrediad yr Eglwys yn hyn namyn y moddion moesol gosodedig i gyfrannu awdurdod swyddol trwyddo o Grist i'r cyfryw bersonau,—yna nid rhaid ymryson llawer yn nghylch y dull allanol.

Gellid profi hyn yn belydr o wirionedd o oleuni natur, na's dylai neb ymosod ar Eglwys heb eu cydsynied; pan ystyriom fod ei holl waith i ymgynabod â'u deall, eu barnau, eu hewyllysiau, a'u serchiadau; ac y dylai hyn gael ei wneid yn ol eu dewisiad hwy eu hunain, fel y tystir yn yr Ysgrhythrau, Num. 8. 9, 10. Act. 1. 23, 26. Act. 6. 35. Act. 14. 23. Ac ni's gellir gwadu yn deg, bod y drefn hon yn cael eu dilyn yn fanol yn y cyn-eglwysi.

Mae yr Arglwydd yn parhau i gynnysgaeddu ei Eglwys â dawn y weinidogaeth, trwy yr ordinâd ddifrifol o neillduad y rhai a elwir fel hyn, trwy ympryd, gweddi, ac arddodiad dwylaw, Act. 14. 23. pen. 13. 2. 1 Tim. 4. 14. Trwy y moddion hyn, meddaf, y mae yr Arglwydd Crist yn parhau i ddywedyd ei fod yn cyfrif dynion yn ffyddlawn, ac yn eu doddi yn y weinidogaeth.

Swm y peth a haerwn yw hyn; bod gan yr Ysbryd waith neillduol yn niharottoal gweinidogion cymhwys y Testament Newydd er adeiladaeth yr Eglwys; a'i fod ef yn anlygu ei allu a'i awdurdod yn y cyfranniad o ddoniau ysbrydol, heb gyfrannogiad o'r hyn ni's gall un dyn yn gyfiawn, feddu rhan na chyfran yn y weinidogaeth hon.

Mae Iesu Grist wedi addaw bod gyda'i Eglwys hyd ddiwedd y byd; a'r presenoldeb hwn o'i eiddo, sydd yn gwneuthur yr Eglwys yn gynnulleidfafa hanfodol wahaniaethol oddiwrth bob rhyw gymdeithasau a chynnulliadau dynol eraill. Ffurfier dynion wrth y rheol a fynnech, a hŏnont eu hawdurdod ar y sail a ddewisont, eto os na bydd Crist yn bresenol gyda hwy nid ydynt yn Eglwys, ac ni's gall yr holl alluoedd dan y nef eu gwneuthur felly, Matt. 18. 20. Dat. 21. 3.

Y presenoldeb addawedig yma o eiddo Crist, sydd trwy ei Ysbryd. Nid am ei bresenoldeb hanfodol, gyda golwg ar anfeidroldeb ei natur Ddwyfol, yr ydym yn son yma; ac nid ei ddynoliaeth chwaith a olygid: canys lle yr addawai y presenoldeb hwn i'w ddysgyblion, efe a ddywedai wrthynt hefyd fod yn rhaid iddo ef ymadael â hwynt; ar yr hyn yu llanwyd â thralod, hyd oni ddëallasant y byddai efe yn sier o gyflawni ei addewid o fod yn bresenol gyda hwynt; a phwy, neu ba beth ydoedd yr hyn a wnelai i fynu y ddisyg o'i bresenoldeb corphorol ef; sef ei Yspryd Sanctaidd, yr hwn a anfonai efe yn ei enw a'i le, i wneuthur iddynt ac erddynt yr hyn oedd ganddo ef i'w wneuthur iddynt ac erddynt eto. Gwel Ioan 14. 26, &c. a 15. 6, &c.

Fe sierheir y presenoldeb yma o eiddo yr Ysbryd i'r Eglwys trwy gyfammod tragywyddol annewidiol:—"A munau, dyma fy nghyfammmod â hwynt, medd yr Arglwydd; Fy Yspryd yr hwn sydd arnat, a'm geiriau y rhai a osodais yn dy enau, ni chiliaut o'th enau, nae o enau dy had, nae o enau had dy had, medd yr Arglwydd, o hyn allan byth." Esa. 59. 21. Dyma gyfammod Duw â'i eglwys efengylaidd, yr hon a gyfodid pan ddeuai y Gwarddwr i Sion, ac i'r rhai a droient oddiwrth anwiredd yn Jacob, adn. 20; ac fel y mae pariaid y gair i'r Eglwys yn mhob oes yn cael ei sierân yn yr addewid hon, heb yr hyn y darfyddai am dani, felly hefyd y mae presenoldeb yr Ysbryd yn cael ei sierhau iddi, heb yr hyn y darfyddai perthynas gyfammodol Duw â hi, ac ni byddai Eglwys, nae ordiniaid, nae addoliad cymeradwy.

Am hyn y mae yr efengyl yn cael ei galw "Gweinidogaeth yr Yspryd;" a'i gweinidogion yn "Weinidogion yr Ysbryd," 2 Cor. 3. 6; canys trwy gynnorthwyon yr Yspryd yn unig y cynnorthwyir neb un i gyflawni gweinidogaeth yr efengyl, a'i hordinadau yn ol meddwl Duw, ac er adeiladaeth yr Eglwys; a hefyd, trwy weinidogaeth yr efengyl y mae yr Ysbryd ei hun yn cael ei roddi i ddysgyblion Crist yn mhob oes. Gal. 3. 2.

Y dyben mawr i'r hyn y mae yr Ysbryd yn cael ei addaw a'i roddi fel hyn dan yr efengyl yw, er cadw yr Eglwys yn y byd. Y mae Duw wedi addaw y bydd i freniniaeth Crist barhau hyd ddiwedd amser; a rhaid i hyn fod yn waith Duw neu yn waith dynion; ac os ydyw o Dduw, rhaid ei fod trwy y rhoddiad o'i Ysbryd: -ac fel y mae yr Eglwys yn disgyn dan ystyriaeth dddeblyg (ei flurf *dafwyl* ac *allanol*) y mae y cyntaf fel y dangosasom trwy ei waith yn cyfrannu gras effeithiol i'r etholedigion, a'r olaf trwy gyfrannu doniau i'w swyddogion a'i gweinidogion; ac i'w holl aelodau, yn ol eu lle a'u cyfaddasrwydd.

Fe arhonor y cyfryw gyfraniad o ddoniau i weinidogion cyffredinol yr Eglwys yn mhob oes, yn eglur mewn amryw rannau o'r Ysgrhythrau sanctaidd. Darlunir natur y gwaith hwn yn nammeg y talentau, Matt. 25. 13—31, lle y cynnrychiolir ansawdd yr Eglwys o esgyniad Crist hyd ei ailddyfodiad. Yn y tymhor hwn, y mae amgylchiadau ei freniniaeth, gofal ei Eglwys, a lledaeniad ei efengyl, wedi ei ymddiried i'w weision; ac i'r perwyl hyn y maent wedi eu cynnysgaeddu âg amryw talentau; y lleiaf o ba rai sydd yn ddigonol i amgog ei pherchen i'w defnyddio. Y talentau hyn ydynt y doniau, a pha rai y mae Crist trwy ei Ysbryd yn cynnysgaeddu ei weinidogion er gwasanaeth yr Eglwys.

Yn gyfllebyb hefyd y dywedir, Rhuf. 12. 4—8. "Ac megis y mae genym aelodau lawer mewn un corph, ac nad oes gan yr holl aelodau yr un swydd; felly nimau, a ni yn llawer, ydym un corph yn Nghrist, a phob un yn aelodau i'w gilydd. A chan fod i ni amryw ddoniau yn ol y gras a roddwyd i ni, pa un bynag a'i prophwydoliaeth, &c. &c." Mae yn eglur oddiwrth y geiriau hyn, mai am adeiladaeth yr Eglwys, yr hyn sydd angen-

rheidiol yn mhob oes a chyflwr, yr oedd yrapostol yn sôn;—mai egwyddor pob gweinidogaeth ynddi yw doniau, wedi en derbyn oddiwrth Crist drwy ei Ysbryd;—a bod y doniau hyn yn eu cynmysgaeddu nid yn unig â chymhwysder i'w dyledswydd, ond hefyd â'r rheol a'r mesur at bob gwasanaeth i'w gyflawni yn yr Eglwys. Y mae pob un i ymddwyn yn ei swydd yn ol ei ddawn, ac nid mewn un modd ai all.

Ac fel mai er cyflawniad swyddau efengylaidd y mae y doniau hyn yn cael eu cyfrannu, y maent yn anheggorol angenrheidiol i'r perwyl hyny. Mae y gweinyddiadau hyn o ran eu natur, eu defnydd, eu harwyddocaad, a'u heffeithiolrwydd, yn ysbrydol;—gan hyny trwy ddoniau ysbrydol yn unig y gellir eu cyflawni. Ac am hyny y mae y pethau hyn yn byw a marw yn nghyd: lle nad yw y naill ni's gall y llall fod. Yr ydym yn dadlau y canlyniad hefyd, hyd yn nof yn ein dyddiau ni. Mae yr Ysbryd Glan yn parhau i gyfrannu doniau ysbrydol i'r gweinidogion hyny ydynt yn cael eu gaiw i'r swydd yn ol ei feddwl a'i ewyllys ef; ac nid yw y gwrthwynebiad a wneir i hyn gan wawdwyr annuwiol yn haeddu sylw. Appeliwn at brofiad y gostyngedig a'r doeth;—Oni chawsant hwy brofiad o'r gweinyddiad yma? Onid ydynt hwy yn canfod presenoldeb yr Ysbryd ei hunan trwy ei amrywiol ddoniau yn y rhai ydynt yn gweinyddu iddynt mewn pethau ysbrydol? Oni chawsant brawf o fod Crist yn llefaru ynddynt trwy ei Ysbryd, gan wneuthur y gair yn nerthol i'w holl ddybenion priodol?—A gellir dadlau profiad y rhai a dderbyniasant y doniau hyn hefyd, o'r cymorthwy neillduol a fwynasant yn yr ymarferiad o honynt. Yn wir, y mae crehylldra synied gwrthwyncbol yn annioddefol yn mys y rhai a broffesant Cristionogaeth; a bod i neb ymhoni eu bod yn ddigonol o honynt eu hunain i weinidogaeth yr efengyl, trwy eu galluoedd naturiol neu eu cyrhaeddiadau, heb ddoniau neillduol yr Ysbryd Glan, nid yw yn ddim amgenach nae ymwrthodiad â phob cyfran yn addewidion Crist i'w Eglwys, neu y pariaid o'i bresenoldeb ynddi. Ac e ymddengys cyn hir, pa le bynnag y byddo doniau yr Ysbryd Glan yn cael eu cau o'r weinidogaeth, bod yr Ysbryd Glan, a Crist ei hunan yn cael ei gau allan yno, bod gwir adeiladaeth yr Eglwys ar ben, ac na bydd gan yr efengyl un rhyw wir neges yno mwyach!

Nyni a ddylem ddangos yn fanylach eto pa rai ydynt y doniau hyny trwy ba rai y mae yr Ysbryd Glan yn cymhwyso dynion i weinidogaeth yr efengyl; a pha fodd y gellir eu cyrhaedd a'u defnyddio.

In gyntaf, Pa rai ydynt y doniau drwy ba rai y cymhwysir dynion i'r weinidogaeth?

Dyledswydd fawr gyntaf y weinidogaeth yw, cyfrannu athrawiaeth yr efengyl; am hyny y mae hyn yn cael ei roddi yn siars i holl weinidogion yr efengyl, Act. 20. 28. 1 Pedr. 5. 2. 1 Tim. 1. 3. Pen. 5. 17. a 4. 13—16. &c.; canys hyn yw y prif foddion a drefnwyd gan Crist er adeiladaeth ei eglwys,—trwy yr hyn y cynnyrehir ac y diogelir bywyd ysbrydol; ac y mae tri pheth yn ofynol gyda go!wg ar y ddyledswydd hon:—

1. *Doethineb, gwybodaeth, a deall yn nirgeledigaethau yr efengyl.* Meddylia rhai fod hyn yn beth a gyrhaeddir yn dra hawdd,—nid oes dim mwy yn ofynol i hyn nac i ryw gelfyddyd neu wybodaeth arall; a da fyddai pe cymerai rhai gymmaint o drafferth i gyraedd y wybodaeth hon ag y maent i ddysgu pethau eraill, y rhai ni fyddant o nemmawr o fuddioldeb. Meddylir bod y defnyddiad achlysurol o ychydig lyfrau yn ddi-gonol i wneyd dyn yn ddigon doeth i fod yn weinidog; ac nid ychydig sydd wedi cymeryd arnynt fod yn athrawon cyhoeddus, y rhai yn lled brin a dderbynid yn ddysgyblion canolig mewn eglwys drefnus; ond y mae mwy yn perthynu i'r ddoethineb yma nac y mae llawer yn ei feddwl.—Ac y mae yn debyg ped ystyr id ei natur yn briodol, na ruthrai rhai ddim i'r gwaith hwnw fel y gwnant. Cynnwysa y fath ddirnadaeth o ystyr ac amean yr Ysgrhythyr,—y fath gydnabyddiaeth â chyfandrefn o wirioneddau athrawiaethol, yn eu deilliad, eu tueddiad, a'u defnydd,—y fath hyrwydd der meddwl i farnu pethau ysbrydol, a'u cydmaru y naill â'r llall, ag a alluoga ddynion i ddysgu eraill yn ffordd bywyd, ffydd, ac ufuddod. Yn awr, dawn neillduol yr Ysbryd Glan yw hyn:—Efe sydd yn rhoddi ymadrodd doethineb, 1 Cor. 12. 8., a lle nad yw hyn, yr un peth fyddai edrych am y byw yn mhlith y meirw, ac edrych am weinidogaeth; ac y mae yn ddilys am bawb eraill a gymerant arnynt fod yn bregethwyr y gair, y twyllant eu heneidiau eu hunain yn y diwedd, fel y maent yn y cyfamser yn twyllo eraill.

2. *Medrusrwydd i iawn gyfrannu y gair*, sydd hefyd yn hanfodol i weinidogaeth yr efengyl, ac yn ddawn neillduol o eiddo yr Ysbryd. "Bydd diddfel i'th osod dy hun yn brofedig gan Dduw, yn weithiwr difell, yn iawn cyfrannu gair y gwirionedd." 2 Tim. 2. 15. Mae y ddau ran gyntaf o'r testyn uchod yn ymddibynnu ar yr olaf. Os mynai gweinidog fod yn "brofedig" neu gymeradwy gan Dduw; os mynai fod yn y dydd olaf, yn weithiwr na's rhaid iddo gywilyddio; rhaid iddo ofalu am iawn gyfrannu gair y gwirionedd a ymddiriedwyd i'w ofal; yr hyn yw gwneyd fel y gwna goruchwyliwr doeth, gan gymeryd o'r ystorfeydd mawrion o wirionedd sydd yn yr Ysgrhythyr; a thorri o honaw, megis, gyfran gyfaddas i amryfal amgylchiadau y gwahanol aelodau o'r teulu, heb hyn, nid yw rhyw gwr cyffredin o bregethu, heb wahaniaethu personau a gwirioneddau, pa faint bynnag a oreuir arno â theleidrwydd areithyddiaeth, ond gwaith cywilyddus yn nhŷ Dduw! Y mae anryw bethau yn ofynol er peri y medrusrwydd yma. (1.) Barn gywir am gylwr y rhai y gweinyddir y gair addynt. Rhaid i'r gweinidog adnabod cyflwr ei bobl;—pa un ai rhai bychain, ai gwyr ienainc, ai tadau fyddont;—pa un yn maru cariad, a ddychwelwyd hwy at Dduw ai naddo,—pa beth yw eu rhwystrau a'u tem-tasiynau,—pa fath eu cynnydd neu eu nychdod. (2.) Cydnabyddiaeth â gweithrediadau dwyfol ras ar galonnau dynion. Nid oes dim yn fwy ang-enrheidiol na hyn, er nad oes dim yn fwy diystyrllyd. Mae yr hwn sydd annghydnabyddus â gweithrediadau cyffredinol gras fel un yn ymladd ar

antur wrth bregethu y gair, neu fel dyn yn curo awyr ! Mae yn wir y dichon Duw gyfeirio gair o wirionedd a lefarwyd megis ar antur, âg effaith rasol briodol at un:—fel y dyn hwnw gynt wedi tynnu ei fwa ar antur, a darawodd frenin Israel rhwng cyssylltiadau y llurig; ond yn gyffredin, nid yw y dyn nas gwyr pa fodd i annelu, yn debyg o darawo y cyssylltiad. (3.) Cydnabyddiaeth â natur profediggaeth; yn nghyd a'r rhwystrau arbenig i flydd ac ufudd-dod i'r rhai y mae gwrandawwyr yr efengyl yn agored, sydd hefyd yn angenrheidiol. (4.) Iawn ddeall natur anhwylderau ysbrydol, yn nghyd a'r feddyginiaeth briodol rhagddynt; heb yr hyn y llawenyhira calon y drygionus yn aml, ac y llenwir y cyfiawn â thrallod. Ni's gall dynion na's deallant y pethau hyn iawn gyfrannu y gair; ac y mae yn alarus meddwl pa mor gywilyddus yw y gwaith a wneir gan rai wrth bregethu y gair o ddiffyg y wybodaeth hon; ie, fel y collir yr holl ddawn o ran ei grym a'i bendith !

3. Mae *dawn ymadrodd* yn perthyn i weinidogaeth yr efengyl. Cyfrifai yr apostol hyn yn mysg doniau yr Ysbryd. 1 Cor. 1. 5. 2 Cor. 8. 5.; ac efe a ddymunai weddïau yr eglwys, ar fod i'r ddawn yma aros a chynnyddu ynddo ef ei hun, Eph. 6. 19. Nid yw y drws ymadrodd yma yn gynnwysedig mewn rhyw hyawlledd ymadrodd naturiol, (yr hyn sydd yn fagl weithiau i'r sawl a'i meddant, a gofid i'r gwrandawwyr,) nac mewn medrusrwydd areithyddol i addurno pregeth â gwycheder ymadrodd, llawer llai mewn hyfdra llygreddig yn mhregethiad yr efengyl, trwy goeg ymadroddion, neu ffraethiebau enawdol; ond y mae yn gynnwysedig yn (1.) mewn rhyddid, neu agoriad drws ymadrodd i draethu y gwirionedd; y fath ag y sonia yr apostol am dano yn 2 Cor. 6. 11, "Ein genau ni a agorwyd wrthych chiwi, O Gorinthiaid, ein calon ni a ehangwyd !" Mae ysbryd ehang, rhydd, yn nghyda medrusrwydd ymadrodd cyfaddas i'r peth dan sylw, yn perthynu i'r ddawn hon. (2.) Eofndra ac ymddiried.—Pan fyddo Ysbryd Duw yn nghanol cyfyngderau a gwrthwynebiadau yn nerthu meddyliau gweinidogion, fel y cyflawnont eu gwaith yn rhwydd, gan ystyried cennadwri pwy a gyhoeddir ganddynt, y mae yr hyfdra crybwylledig yn perthyn i'r ddawn ymadrodd yma. (3.) Felly hefyd y mae sobrwydd ymadrodd yn gweddu i fawrhydi sanctaidd Crist, a'r traddodiad o'r gwirionedd. Mae yr hwn a lefar, i "lefaru megis geiriau Duw." 1 Pedr 4. 11. Nid yn unig pregethu gwirionedd Duw a dim arall, ond gwneuthur hyny gyda sobrwydd ac ymadrodd iachus. (4.) I hyn hefyd y perthyna yr *awdurdod* hyny sydd yn dilyn traddodiad y gair, pan y'i pregethir gyda'r cymhwysderau ysbrydol hyn; canys y mae yr holl bethau hyn yn angenrheidiol fel y byddo i'r gwrandawwyr dderbyn yr efengyl, nid fel gair dyn, ond fel y mae yn wir yn air Duw !

Yr ail dosbarth o ddyledswyddau gweinidogaethol a berthynant i addoliad Duw; sef y rhan hono o'r weinidogaeth, i ba un y mae Duw yn wrthddrych ymiongyrchol; ac y mae yr addoliad yma yn cynnwys amrywioi weithrediadau, yn ol amrywiaeth ordinhadau Crist, ac amgylch

iadau yr eglwys. O'r rhai hyn *gweddi* yw'r benaf, wrth yr hyn yr ydym yn deall, cyflesiadau, deisyfiadau, a diolchiadau; naill ai wrthynt eu hunain, neu yn yr arferiad o ordinadau eraill, megis y Sacramentau. Mae gogoniant Duw yn gyssylltiedig mewn modd arbenig â'r ddyledswydd gynnwys-fawr hon; ac y mae y cyflawniad o honi yn ymddibynu, naill ai ar alluoedd naturiol dynion, neu ar gynnorthwyon yr Ysbryd Glan. Os tybiwn ei bod yn ymddibynnu ar alluoedd dynion heb ddim o gynnorthwy yr Ysbryd, yr ydys yn ei gau allan oddiwrth y pethau hyny y'i haddawwyd iddynt yn benaf gan Grist. Mae y rhai na's derbyniasant y ddawn yma yn llwyr annghymwys i waith y weinidogaeth. Mewn pethau gwladol fe gyfrifid yn annghyssondeb amioddebol galw dyn i gyflawni dyledswydd, y byddai y cyflawniad o honi yn ymddibynu yn hollawl ar ryw gymhwysder neillduol na's meddai efe ddim o honaw; ac e welir ryw ddydd, bod y cyfryw ymddygiad mewn pethau crefyddol mor annghysson; i'e, a llawer mwy.

Yn drydydd. Mae rheoli yr eglwys yn perthyn i'w gweinidogion. Gosododd Duw reol yn yr eglwys, yr hon a ymddiriedwyd i'w gweinidogion, y rhai ydynt ei harweiniwyr, ei llywodraethwyr, a'i goruchwylwyr, Rhuf. 12. 8. 1 Cor. 12. 28. 1 Tim. 5. 17. 1 Thess. 5. 12, Heb. 13. 17. Mae y llywodraeth hon yn *ysbrydol*, ac nid yw mewn un modd yn gyssylltiedig â gweinyddiad awdurdodau y byd hwn. Perthynna i freniniaeth Crist, yr hon nid yw o'r byd hwn; ac amean y llywodraeth hon yn unig yw adeiladaeth yr eglwys,—cymmydd ffydd ac ufudd-dod ei holl aelodau, marweiddiad pechod, ffwrtyllonrwydd mewn gweithredoedd da, cysur credinwyr, ac adferiad gwrthgilywyr. Ac oddiyma y gwelwn pa beth yw natur y cymhwysderau a'r medr hyny sydd ofynol yn y rhai a weinyddant y llywodraeth hon; ac yr ydym yn dadlau mai dawn neillduol yr Ysbryd Glan ydyw hyn. Pe na buasai namyn hyddysgrwydd yn y gyfraith wladol ac eglwysig, cydnabyddiaeth â threfniadau llysoedd daiareol, yn gweithbredu trwy wysiadau, goriadaethau, a charchariadau cyfreithiawl, buaswn yn addol yn llwyr na buasai angen am unrhyw ddawn neillduol o ciddo yr Ysbryd Glan; ond gan fod ei natur o'r fath a ddarlaniwyd mae yn annhosibl ei gweinyddu yn gymhwys heb gynnorthwy dwyfol. Yr Ysbryd Glan sydd yn gwneuthur henuriaid yr eglwys yn oruchwylwyr neu esgobion, Act. 20. 28; ac y mae efe yn cymhwyso dynion i'r swyddi y'u geilw iddynt, trwy ddoniau cyfaddas.

Y mae doniau hysp' sydd yn perthyn i ddyledswyddau yn unig, y rhai a gyfrennir i holl aelodau yr eglwys mewn anrwyiacth graddau mawr, yn ol eu lleoedd a'u sefydliadau. Mae Ysbryd y gras yn bywhau, yn adfywio, ac yn uno holl gorff yr eglwys yn, ac â Iesu Grist; ac yn donio ei holl aelodau â chymhwysderau ysbrydol er eu hadeiladaeth. Mae ar bob un eisiau y rhai hyn ar ei gyfrif ei hun, ac y maent yn angenrheidiol ar y rhan fwyaf o dynion er cyflawniad eu ddyledswyddau perthynasol; megis mewn teuluoedd, er addoli Duw ac addysgu plant a gweinidogion.

Felly hefyd y mae ar bob aelod o eglwys eisian rhyw ddawn ysbrydol i'w gymhwyso i lanw ei le ynddi. I Pedr 4. 10. Dylai credinwyr rybuddio eu gilydd, cynghori eu gilydd, ac adeiladu y naill y llall yn eu sancteiddiolaf ffydd; a'r diffyg o'r doniau ysbrydol a grybwyllwyd yw yr achos o'r fath esgeulusdia o'r dyledswyddau hyny, fel mai prin y clywir son am danynt yn mysg y rhan fwyaf o Gristionogion. Er hyny, bendigedig fyddo Duw, yr ydym yn meddu profion o bariaad y weinidogaeth hon o eiddo yr Ysbryd yn ngalluoedd rhagorol llawer o Gristionogion anghy-oedd. Yr wyf yn addef eu bod wedi eu camarfer gan laweroedd, chwyddwyd rhai i fynu ganddynt, ac eraill a'u defnyddiasant mewn dull afreolaidd (yr hyn hefyd a fu i'r cyn eglwysi); eto dewiswn drefn, ysbryd, ac ymarferiad yreglwysi a blannwyd gan yr apostolion, gyd a'u holl anghyfleasderau, yn hytrach na thangnefedd cnawdol eraill yn eu dirywiad amlwg oddiwrth yr holl bethau hyny.

I'n olaf, nyni a ymfynwn pa fodd y dichon dynion gyrhaedd cyfrannogaeth o'r doniau hyn, pa un bynnag fyddont ai gweinidogaethol ai personol. Ac ar hyn gallwn sylwi, nad ydynt yn cael eu cyfrannu trwy ryw ysbrydoliaid disymmwrth a goruwchnaturiol, fel y doniau gwyrthiol i'r apostolion, a'r cyn Gristionogion. Mae yr oruchwyliaeth hono o eiddo yr Ysbryd wedi darfod er ys talm; a gellir amneu fod y sawl a ymhona o'r cyfryw yn bresenol dan ddylanwad penboethdra twylledig. Trachefn; nid yw y doniau hyn yn hollol gyraeddedig trwy ein diwydrwydd ni ein hunain yn yr ymarferiad o'r moddion, yn annymddibynol ar ewyllys penarglwyddiaethol yr Ysbryd Glan; canys y mae efe yn eu cyfrannu i bob un fel y gwelo efe yn dda; ac am hyny y gwelwn yr effeithiau gwahanol a gynyrrhîr ar bersonau a ymwnant â'r unrhyw fyfyrddodau ac ymdrechïadau;—addurnir rhai â doniau godidog,—prin y cyrhaedda eraill ddim sydd yn ddefnyddiol,—a rhai a'u diystyrant yn hollawl. Gan hyny y mae gweithrediad uniongyrchol o eiddo yr Ysbryd Glan yn nghyfranniad y doniau ysbrydol hyn, na's gellir rhoddi un cyfrif am dano wrth fesurau galluoedd naturiol, a diwydrwydd; ac eto, sylwer, eu bod yn gyffredinol i'w cyrhaeddyd a'u cynnyddu trwy yr arferiad priodol o foddion cyfaddas, megis y mae gras ei hunan hefyd; ac o'r cyfryw, y mae yn ofynol yn gyntaf oll, barotoad enaid trwy ostyngieiddrwydd, addfwyn-der, a hyddysgrwydd. Nid holl gan yr Ysbryd gyfrannu ei doniau neillduol i ddynion beilehion, hunan-dybus, ydynt wedi gwag ymchwyddo yn eu meddyliau cnawdol: a'r un modd y gellir dywedyd am dueddiadau llygredig a drygionus eraill a berthynant i'r meddwl, trwy yr hyn y'u cauir allan, i.e. wedi eu derbyn mewn mesur unwaith. Mae gweddi hefyd yn un o'r prif foddion i'w cyrhaeddyd. I hyn y cyfarwyddai yr apostol ei frodyr, pan y'u cynghorai i chwennych y doniau goreu; canys trwy weddi yn unig yr amlygir y chwennychiad yma. Mae diwydrwydd yn y pethau y mae y doniau hyn yn perthynnu iddynt, yn angenrheidiol hefyd; wrth yr hyn y golygaf yn arbenig, fyfyrddod yn ngair Duw, yn nghyd ag arferiad o'r moddion i gyrhaedd gwybodaeth o'i feddwl ynddo; canys yn

y llwybr yma yn gyffredin y mae yr Ysbryd Glan yn dyfod i fewn, ac yn cyfrannu ei gymmborth i ddodrefnu y meddwl a'r doniau ysbrydol hyn. Y mae cynnydd y doniau hyn yn ymddibynu ar y defnyddiad ffyddlaw'n o honynt. Masnach yw yr unig flodd i chwaneu talentau; a'r ymarferiad o'r doniau hyn yw y flodd i'w cynnyddu. Heb hyn, gwywant yn gyntaf, ac yna, derfydd am danynt! Trwy esgeulusdra, fe'u collir bob dydd; y naill mewn rhan, ac ereill yn hollawl; ac mewn rhai can belled, nes dirmygu, casau, a chablu yr hyn a dderbyniasant eu hunain. Yn olaf, y mae galluedd naturiol dynion, yn nghyda hyawdled, cof, a barn, wedi eu coethi drwy ddarllen, dysgeidiaeth, ac efrydiaeth ddyfal, yn ehangu ac yn addurnaw y doniau hyn lle y'u derbyniwyd.

AR YR ACHOSION, Y FFYRDD, A'R MODDION O DDEALL MEDDWL DUW YN YR YSGRYTHYRAU.

Ein hymofyniad presenol yw, *Pa fodd y gallwn ni gyrhaedd dirnadaeth gywir o feddwl Duw yn yr Ysgrythyrau, mewn gwrthawynbiad i anwybodaeth, cyfeithornadau, camgymeriadau, a phob gau syniadau, fel ag i gyflawni yn briodol yr holl ddyledswyddau a ofynnir i ni yaddyn?*

Mewn atebiad i'r ymofyniad yma, ystyriaf yn gyntaf y prif achos effeithiol; ac yn ail, yr holl foddion, tufewnol ac allanol, a drefnwyd gan Dduw i'r perwyl hyn.

Am y cyntaf,—*Ysbryd Duw yn unig ydyw*; canys y mae gwaith neillduol o eiddo yr Ysbryd ar feddyliau dynion, yn gweinyddu doethineb, goleuni, a deall ysbrydol iddynt, sydd angenrheidiol er iawn ddarnad meddwl Duw yn ei air. Nid ydym wrth hyn yn golygu unrhyw ysbrydoliaeth brophwydoliaethol newydd neu ddigyfrwng, ac nid ydym i ymddibynu ar ddeongliad awdurdodol unrhyw eglwys; nid ydym ychwaith yn credu y gallwn trwy yr arferiad o'n rheswm naturiol, pa faint bynnag o gynnorthwyon allanol a gaffom, gyrhaeddyd y wybodaeth hon; ond yr ydym yn credu fod yr Ysbryd yn gweithredu yn neillduol i oleuo ein meddyliau mewn modd *goruwch*-naturiol, a thrwy hyn yn unig y gallwn gyrhaedd i "bob golud sierwydd deall, i gydnabyddiaeth dirgelwch Duw."

Mae yr hyn a haerwn yma yn gynnwysedig yn ngweddi y Salmydd, Salm. 119. 18. "Datguddia fy llygaid, fel y gwelwyf bethau rhyfedd allan o'th gyfraith di." Y mae pethau rhyfedd yn nghyfraith Duw, sef y datguddiad Ysgrythyrol o ewyllys Duw, —pethau y mae y fath argraff o ddoethineb a gallu dwyfol arnynt, fel y maent yn wrthddrychau teilwng o'n synedigaeth, ac y mae yn ddyledswydd arnom edrych ar y pethau hyn, a'u deall. Nid ydym yn alluog o honom ein hunain i wneuthur hyn heb gymhorth dwyfol; am hyny y gweddiâi y Salmydd ar i Dduw agorei lygaid, eu datguddio, neu eu dadlenu. Y mae goleuni sanctaidd yn y gair.

ond y mae y fath orchudd ar lygaid dynion fel na's gallant ei weled yn iawn ; a gwaith neillduol yr Ysbryd Glan yw symmud y gorchudd yma.

Fe welir meddwl y Salmydd yn eglurach os ystyriwn ni y gweinyddiad o'r gras am yr hwn y gweddïai, i eraill ;—"Yna yr agorodd efe eu deall hwynt, fel y deallent yr Ysgrythyrau," Luc 24. 55. Gwaith hollawl ddi-angenrhaid, os credwn ni rai dynion ! Ond nid oedd Crist yn meddwl hyny. Yr oedd y gwirioneddau am dano ef wedi eu datguddio yn y gyfraith, y prophwydi, a'r Salmau,—adn. 44. Darllenid y rhai hyn yn feunyddiol, ac y mae yn dra thebyg fod y personau a olygid yma, yn dra hyddysg yn llythren yr Ysgrythyrau hyny ; eto ni's gallent iawn ddeall y pethau rhyfedd hyn, hyd oni agorodd Crist eu meddyliau.

Y mae ymadrodd arall tra nodedig i'r perwyl yma yn Eph. 1. 17, &c. "Ar i Dduw ein Harglwydd Iesu Grist, Tad y gogoniant, roddi i chwi Ysryd doethineb a datguddiad, trwy ei adnabod ef ; wedi goleuo llygaid eich meddyliau," &c. Pe credai dynion yr hyn a ddangosir yn y geiriau hyn, ni byddai raid i ni ddadleu yr achos yn mhellach ; canys y mae yr ymadroddion, â pha rai y gosodir y gwirionedd allan yma, yn rymmusach i ddeall ysbrydol, nac yr un a allem ni eu dyfeisio.

Nid am ryw ddatguddiad *newydd*, *digyfrwng*, ac *allanol*, y gweddïir yma. Ni's annogir y credinwyr i edrych am y cyfryw ddatguddiad fel eu harweinydd, ond y mae datguddiad *tufewnol*, trwy yr hyn y'u galluogir i ddirnad pethau ydynt wedi eu datguddio yn y gair eisoes ; ac y mae yr Ysbryd Glan yn cael ei alw yma yn "Ysbryd datguddiad," am mai efe yw yr awdwr, a phrif achos effeithiol o hono ; felly yn y rhoddiad o hon-aw i Grist ei hunan, efe a elwir yn "Ysbryd doethineb a deall, Ysbryd gwybodaeth, yr hwn a wna'i ei ddeall yn fywiog yn ofn yr Arglwydd." Esa. 11. 2, 3.

Yr hyn a elwir dan yr enw cyffredin o "bethau rhyfedd," gan y Salmydd, a ddarlunir gan yr apostol fel gobaith galwedigaeth Duw, golud gogoniant ei etifeddiaeth ef yn y saint, a rhagorol fawredd ei nerth ef yn y credinwyr. Dyma y pethau rhyfedd a osodir o'n blaen ni yn yr Ysgrythyrau ; ac ni's gallwn eu deall ond fel y'u datguddir i ni : a'r rheswm pa ham y mae rhai yn meddwl fod mor hawdd eu dirnad yw, am nad ydynt hwy yn meddwl fod dim mawr, rhyfedd, neu ogoneddus ynddynt. Gan hyny y maent yn caru eu llygru a'u diraddio, fel y byddont yn gyfaddas i w syniadau enawdol ac isel hwy. Dyma yr egwyddor sydd yn gweithio yn effeithiol drwy yr holl athrawiaeth Sosinaidd.

Gyda golwg ar yr holl bethau hyn y gweddïai yr apostol ar i'r Ephesiaid gael eu gwybod. Dywedir am y dyn anianol na's gall efe eu gwybod. 1 Cor. 2. 14. Hyny ydyw, drwy y defnyddiad o foddion allanol yn unig ; ond y mae yr apostol yn gweddïo gyda dwysder tra neillduol, ar iddynt gael eu galluogi i'w deall. Ond pa ham yr arferai y fath daerni dwys ? Ouid oedd yr Ephesiaid yn ddynion *rhesymol* ? Hwyrach eu bod mor ddoethed a dysgedig a neb yn ein dyddiau ni. Act. 19. 19. Eto, fel y deallent feddwl Duw yn yr Ysgrythyrau yn iawn, yr

oedd yn ofynol i lygaid eu deall gael eu goluo, a bod i Ysbryd doethineis a deall gael ei roddi iddynt i'r perwyl hyny.

I'r un perwyl hefyd yr addawai ein Harglwydd yr Ysbryd Glan i gredinwyr, Ioan 16. 13. "Pan ddel Yspryd y gwirionedd, efe a'ch tywys i bob gwirionedd." Y mae efe yn Ysbryd y gwirionedd, nid yn unig fel y mae efe yn wirionedd dwyfol, tragwyddol ynddo ei hunan; ond am mai efe sydd yn datguddio pob gwirionedd dwyfol goruwch-naturiol i'w eglwys. Nid *pob gwirionedd*, yn hollol ac amhennodol felly a olygir megis gwirionedd anianyddol, gwladyddol, a hanesyddol; ond dirgeledigaethau breniniaeth yr efengyl,—cyngor Duw am iachawdwriaeth yr eglwys trwy Iesu Grist, yn nghyd a'u ffydd a'u hufudd-dod; efe a addawir i'w dysgu yn ngwybodaeth o'r gwirioneddau a ddatguddiwyd yn allanol yn y gair, mewn modd ysbrydol; ac nid i'r apostolion, neu y prophwydi cyntaf yn unig yr oedd yr addewid yma; canys yr oedd arhosiad yr Ysbryd i fod yn yr eglwys yn dragwydd, Ioan 14. 16; ac yr oedd Crist yn dymuno fod i'r rhai a gredent ynddo ef trwy ymadrodd ei apostolion, gael yr hyn y gweddiai am dano iddynt hwy, Ioan 17. 20. Yr un peth hefyd a olygir yn yr addewid hono, y byddant hwy oll wedi eu dysgu gan Dduw, yr hyn a gadarnheir am yr holl gredinwyr eto, 1 Ioan 2. 20, 27. "Y mae gennych chwi enneiniad oddiwrth y Sanctaidd hwnw, a chwi a wyddoch bob peth: y mae yr un enneiniad yn eich dysgu chwi am bob peth." Mae yn ddiau mai yr Ysbryd Glan a'i waith a olygir wrth yr *enneiniad* yma,—gan gyfeirio at enneiniad y breninoedd a'r offeiriaid gynt; a dywedir am gredinwyr, y rhai ydynt yn gyfrannogion o'r enneiniad tusefnol, yn noniau a grasusau yr Ysbryd Glan, eu bod yn freninoedd ac offeiriaid i Dduw. Eflaith y gwaith hwn yw, (1.) Eu bod hwy yn gwybod pob peth. (2.) Nad oes arnynt eisiau dysgu o neb hwynt. Maent yn gwybod pob peth sydd yn angenrheidiol i'w huniad â Christ, a'u harosiad ynddo ef. Pa fodd bynnag, gallant hwy gangymmyrd mewn ychydig bethau lled ddibwys; neu nad oes ganddynt ond gwybodaeth amherflaith o ryw ganghenau o'r athrawiaeth: eto yn mhob peth, angenrheidiol iddynt eu credu i gyfiawnder, a'u cyffesu i iachawdwriaeth, hwy a gant wybod ewyllys a meddwl Duw yn ddigysfeiliorn, megis y mae wedi ei datguddio yn ei air; a'r prif ddyben o roddi y wybodaeth hon iddynt yw, fel y'u dyogelid rhag y cyfeiliornadau a'r hudolwyr a ellir eu dysgwyl.

Dywedir hefyd, "Nid rhaid iddynt ddysgu o neb hwy;" hyny yw, yn y pethau a rag grybwyllwyd, o ran y wybodaeth ddechreuol o honynt, a sylwedd y pethau eu hunain; eto y mae graddau pellach o wybodaeth, at yr hyn y dylai Cristionogion ymestyn, Heb. 6. 1. Ond y prif beth yw, nad rhaid iddynt ddysgu o neb hwy fel ag y byddo raid iddynt ymddybynnu ar oleuni ac *awdurdod* eu haddysg hwy. E ddichon eraill fod yn "gydweithwyr i'w llawenydd," ond ni all neb fod yn arglwyddiaethu ar eu ffydd; nid oes arnynt eisiau y cyfryw ddisgeidiaeth, oblegyd yr enneiniaid yr hwn a dderbyniasant.

Yn nesaf sylwaf yn unig pasierwydd a all y dyn a ddysgwyd fel hyn yn y gwirionedd, ei feddu mai y gwirionedd a ddysgir iddo, ac nad yw yn cael ei dwyllo yn ei syniadau o honaw; canys ar hyn yr ymddibyna y defnyddiad o'r ddisgeidiaeth yma, yn enwedig mewn amser o brofedigaeth. Nid digon yw i ni wybod y gwirionedd, rhaid i ni feddu sierwydd ein bod yn ei wybod. Hyn yw y peth a cilw yr apostol yn "olud sierwydd deall," Col. 2. 2. Mae sierwydd meddwl mewn dysgeidiaeth arall yn ymddibynnu llawer ar *awdurdod* yr athraw; ac felly yma:—"A gwir yw yr enneiniad, ac nid yw gelwydd." Gwirionedd anffaeledig ydyw; ni's gall fod twyll yn yr hyn a ddysgir trwy yr enneiniad yma. Mae y sierwydd yma yn deillio mewn rhan oddiwrth *ddull* dysgeidiaeth yr Ysbryd, ac mewn rhan oddiwrth *brotiad* y pethau a ddysgir eu hunain. Dull ei ddisgeidiaeth yw, drwy Ysgrhythrau y gwirionedd; ac efe a ddysgu *dystiolaeth ddirlgelaudd* o'r hyn a ddysga efe;—"A'r Yspryd yw yr hwn sydd yn tystiolaethu, oblegyd yr Yspryd sydd wirionedd." 1 Ioan 5. 6. A chyda golwg ar y profiad y dywedir fod yr enneiniad trwy yr hwn y'u dysgir yn wirionedd, ac nad yw gelwydd. Mae yn anmhossibl i neb a ddysgir felly gael ei dwyllo. Y mae *gallu* arbenig yn dilyn pregethiad Duw trwy ei Ysbryd: "Wele Duw trwy ei nerth a ddyrchafa, pwy sydd yn dysgu fel efe?" Job 36. 22. Felly yr esponiai ein lachawdwr yr addewid hono, "A phawb fyddant wedi eu dysgu gan Dduw."—"Pob un gan hyn a glywodd gan y Tad ac a ddysgodd, sydd yn dyfod attaf fi," Ioan 6. 45. Mae y fath effeithiolrwydd yn dilyn dysgeidiaeth Duw, fel y mae pob un a ddysgir felly yn sier gredu y pethau a ddysga, fel un yn meddu profiad o'u gwirionedd ynddo ei hunan; canys yr hwn sydd yn credu, y mae ganddo dystiolaeth ynddo ei hun, 1 Ioan 5. 10. Y mae profiad yn y pethau eu hunain i synied a barn ysbrydol, Phil. 1. 9. Heb. 5. 24, yr hyn sydd yn rhoddi i'r meddwl y sierwydd mwyaf ag sydd yn bossibl iddo ei gyrhaeddyd; canys pan ganfyddo *ynddo ei hunan* allu ac effeithiolrwydd y gwirionedd yn yr hwn y'i haddysgir, ei fod yn gweithio, yn effeithio, ac yn plannu y pethau eu hunain arno, yna, meddaf, y mae y meddwl yn meddu y sierwydd cryfaf ar a all ei ddymuno o'i wirionedd.

Mae rhan arall o waith yr Ysbryd gyda golwg ar oleuadau ein meddyliau, y dylem ei hystyried hefyd; ac y mae hyn yn golygu yr Ysgrhythyr ei hunan; canys y mae yr Ysgrhythyr wedi ei chyfaddasu yn y fath fodd fel y byddai yn ffordd foesol, neu y moddion i weinyddu datguddiadau dwyfol i feddyliau dynion. Gan hynny, yr ydym yn dadleu fod Ysbryd Sanctaidd Duw wedi parottoi a threfnu yr Ysgrhythyr, fel y gall fod yn foddion digonol a pherffaith i weini i'n meddyliau ni yr adnabyddiaeth gadwedigol hono o Dduw a'i ewyllys, ag sydd yn angenrheidiol er ein galluogi i fyw iddo ef, a'n dwyn i'w fwynbau ef mewn gogoniant.!

Mae yn wir nad yw efe ddim wedi gosod ei athrawiaethau mewn unrhyw gyfundrefn fel ein Holwyddoregau, neu ein cyflesau flydd ni, &c.: ond y maent i'w cynnull allan o hanesyddiaeth, prophwydoliaethau,

gweddiâu, caniadau, ac epistolau. Gellid rhoddi llawer o resymmau digonol paham na's dylynid y cyfryw drefn; ond digon yw dywedyd, mai y ffordd a ddewisodd Duw yn ddïan yw yr oreu; am mai efe a'i trefnodd. Hyn a wyddom yn sier, fod yr Ysbryd Glan wedi cyfansoddi yr Ysgrythyr yn y fath fodd, fel y mae meddwl Duw am bob peth a berthyn i'n ffydd a'n ufudd-dod yn ngwybodaeth o'r hyn y mae ein goleuad ysbrydol yn gynnwysedig, wedi ei ddatguddio yn eglur ynddynt. Mae yn wir fôl llawer o bethau dyfnion, rhyfeddol, a dirgeledig yn gynnwysedig yn yr Ysgrythyrau—pethau ydynt yn eu natur eu hunain yn anamgyffredadwy; megis athrawiaeth y Drindod, ymgnawdoliaeth Crist, arfaeth Duw, adgyfodiad y meirw, &c.; eto fe ddarparodd yr Ysbryd Glan rhag dyoddef o honom oddiwrth ein gwendid ein hunain; canys y mae pob peth sydd angenrheidiol i ni i'w gredu am y pethau hyn wedi ei ddatguddio yn amlwg; ond y mae y neb sydd yn meddwl na's gallwn gredu gwirionedd dim ond yr hyn y gallwn amgyffred ei natur, yn dymchwelyd pob ffydd a rheswm hefyd. Iieblaw hyny, y mae y radd hono o adnabyddiaeth o'r pethau hyn ag sydd gyrhaeddadwy i ni, yn ddigonol gyda golwg ar ddyben datguddiad ei hunan. Mae yn wir fod rhai pethau yn anhawdd eu deall, o herwydd y dull yn mha un y'u datguddir, megis allegau, achau, prophwydoliaethau na's cyflawnwyd eto, &c.; ond pa beth bynnag a osodir allan fel hyn mewn un lle, os bydd o bwys i ni i'w deall, ny ni a'i cawn mewn lle arall wedi ei ddatguddio mor eglur, fel y gellir dywedyd am dano fel y dysgyblion gynt, "Wele yr wyt ti yn awr yn dywedyd yn eglur, ac nid wyt yn dywedyd yr un ddammeg;" ac os oes unrhyw ran o'r Ysgrythyr eto yn dywyll, y mae hyny er ymarferiad ein ffydd, diwydrwydd, gostyngeiddrwydd, ac ymddibynniad ar Dduw yn ein hymchwiliadau iddynt. Rhoddes yr Ysbryd Glan hefyd gymmhorth i ni yn hyny trwy roddi i ni reol er deongliad yr Ysgrythyr, yr hon os ymdrechwn i'w dilyn yn ddisffuant, a'n ceidw rhag perygl i lygru gair Duw yn bechadurus; i'e, er methu o honom a chael allan ystyr fanol pob rhyw ymadrodd; a'r rheol hon yw *cyssondeb y ffydd*. Fe gyfarwyddir yr hwn a brophwydo, hyny yw, a ddeonglo yr Ysgrythyrau yn yr eglwys, i wneyd hyny yn ol cyssondeb y ffydd, Rhuf. 12. 6. A'r cyssondeb yma yw yr hyn a ddysgir yn eglur ac unfurf trwy yr holl Ysgrythyr fel rheol ein ffydd a'n ufudd-dod. Y mae y fath gyd berthynas rhwng gwirioneddau Dwyfol a'u gilydd, fel y mae pob un o honynt, mewn dull, yn mhob lle, os nid yn briodol, eto trwy ganlyniad a chyssylltiad; fel be byddai dyn yn methu ystyr briodol gyntaf rhyw destyn tywyll, eto tra na's derbynia unrhyw ystyr ond a ddatguddir mewn rhyw le arall, nid yw y caingymeriad yn peryglu ei ffydd neu ei ufudd-dod ef ei hun na'r eiddo arall.

Yn awr mae yn gweddu i ni ystyried y moddion y dylem eu defnyddio er iawn ddeall meddwl Duw yn ei Air.

Y cyntaf o'r rhai hyn yw dyfal ddarllen yr Ysgrythyr, yn nghyda

diwys ystyriaeth o'r hyn a ddarllenom. Trwy hyn y mae meddyliau dynion yn cael eu dwyn i gyduabyddiaeth gyffredinol â natur ac ag amcan Llyfr Duw : y maent yn dwyn eu meddyliau i weithredu ar bethau nefol ; maent yn cael golygiadau cywir ar Dduw ac arnynt eu hunain ; maent yn cael eu dwyn i ymarfer eu syniadau, er gwahaniaethu rhwng da a drwg, rhwng gwirionedd a chyfeiliornad ; ac y mae Duw yn fynych yn gweled yn dda ddylanwadu eu heneidiau âg effeithioldeb y gwirionedd Dwyfol mewn ffordd o gynghor, cerydd, addysg, neu gysur.

Ond, heblaw darllen *arwynebol*, dylid cymeryd poen i chwilio am ei wir ystyr mewn lleoedd neillduol. Dylid astudio yr Ysgrhythrau gyda gofal a diwydrwydd, yn gyssylltiedig â'r hyn yr wyf yn golygu gofal beunyddiol am *gyssondeb* y ffydd, ymchwil i *amcan* y lle ; yn nghyd a sylw ar y rhanau rhagflaenorol a dilynol. Dyma y moddion allanol cyntaf i ddysgu meddwl Duw yn ei air.

Yn yr arferiad o'r moddion hyn, ac i'w gwneuthur yn effeithiol, y mae amryw gynnorthwyon, y rhai y gellir eu galw,

1. *Fsbrydol*,—2. *Dysglybaethol*,—3. *Eglwysiy*.

Y peth cyntaf a ofynir fel moddion *ysbrydol* yw gweddi ;—wresog, daer, am gynnorthwy yr Ysbryd ; fel y byddo iddo oleuo ein meddyliau, a'n harwain i wybodaeth y gwirionedd. E ddylai gwerthfawrogrwydd y gras hwn i'n ffydd a'n hufudd-dod, addewidion lluosawg Duw mewn perthynas iddo, yr angenrheidrwydd am dano o herwydd ein gwendid a'n tywyllwch anianol ni, ei wneuthur yn brif destyn ein gweddiau beunyddiol. Y mae hyn yn anheggorol angenrheidiol, ac heb hyn, ni bydd pob moddion arall ond annigonol ; ac nid wyf yn meddwl y bydd i neb a weddio fel hyn, byth gael ei adael dan lywodraeth unrhyw gyfeiliornad niweidiol, neu mewn anwybodaeth o unrhyw wirionedd sylfaenol. Nid oes neb yn llwyr atlwyddiannus yn eu cais i adnabod meddwl Duw, ond y rhai a wŷdröir gan eu meddyliau llygredig eu hunain ;—ond ffydd, o'i hymarfer yn y ddyledswydd hon, a bar "roddi heibio bob budreddi a helaethrwydd malais," yr hyn a all ein hattal i dderbyn yr impiedig air gyd ag addfwynder, er cadwedigaeth ein beneidiau : hi a gynnyrcha yn ein meddyliau y cymhwysderau hyny o addfwynder a gostyngeddwrwydd, i'r rhai yr addawir dysgeidiaeth Duw ; ac y mae ein Hiachawdwr wedi sicrhau i ni y bydd i'w "Dad nefol roddi yr Ysbryd i'r sawl a ofynant ganddo."

Mac gweddi daer am ddysgeidiaeth ddwyfol yn angenrheidiol mewn modd mwy arbenig ar y rhai a elwir i gyhoeddi meddwl Duw i eraill ; a mawr yw y manteision a ddylunant y cyflawniad cydwybodol o'r ddyledswydd hon ; o'i blaen y dymchwelir brynau rhwystrus rhagfarnau, manteision bydol, awdurdod ddynol, a dylanwad cymdeithasau a phleidiau ; canys y mae yn cynnwys penderfyniad diffuant i dderbyn meddwl Duw pa effaith bynnag agatfo hyny ar y dyn tufewnol neu yn allanol. Ië yn ddiau y mae dyn wrth gymeryd arno ddechongli unrhyw ran o'r Ysgrhythyr heb alw ar Dduw i'w ddysgu trwy ei Ysbryd, yn ei annog ef i ddigofaint ; ac

ni's disgwyliwn gael allan y gwirionedd drwy neb un a ymgymerau mewn balchder fel hyn â gwaith gymmaint uwchlaw ei alluoedd; ond yma y mae esponiwr ffyddlaw yn ffoi yn mhob dyrysweh: ac ni's gall fod yn dawel ei feddwl heb hyn, ei fod wedi cyrhaedd meddwl yr Ysbryd mewn unrhyw ddatguddiad dwyfol. Pan y mae pob cynnorthwyon eraill yn methu, fel y maent yn fynych, yma y câ ef eiddo yr ymwared goreu. Mae llafur esponwyr blaenorol yn dra defnyddiol; ond y maent yn mhell o gael allan ddyfuderoedd gwythien doethineb; ac ni's gall ein hymdrechion gorau roddi terfyn i'r sawl a'n dylent; a'r rheswm pa ham y mae y cyffredin o esponwyr yn dilyn ol eu gilydd, oddieithr ar ambell i hynt o chwilfydedd, yw, eu bod heb lwyr ymroddi i dywysiad yr Ysbryd Glan yu y cyflawniad dyfal o'u dyledswydd.

Moddion arall i'r un dyben yw parodrwydd i dderbyn argyffliadau o'r gwirioneddau dwyfol fel y'u datguddir i ni yn yr Ysgrhythrau. Amcan pob datguddiad dwyfol yw cynnyrchu eu delw a'u cyffelybiaeth yn ein meddyliau; ac yr ydym ni yn methu y nod, os nad hyn yw ein hamecan blaenaf wrth fyfyrion ar y Bibl. Yr unig un sydd mewn agwedd gyfaddas i ddysgu gan Dduw yw yr hwn sydd yn llwyr roddi ei feddwl, ei gydwybod, a'i serchiadau i'w llywodraethu a'u rheoli gan yr hyn a ddatguddir iddo.

Moddion arall i'r un dyben yw ufudd-dod ymarferol yn ein rhodiad ger bron Duw. Dyma y modd yn unig y cawn ni sierwydd mai gwirionedd yn ddiau yw yr hyn a ddysgwn. Felly y dywaid ein Iachawdwr, Ioan 7. 17. "Os ewyllysia neb wneuthur ei ewyllys ef, efe a gaiff wybod am y ddysgeidiaeth, pa un ai o Dduw y mae hi." Tra byddo dynion yn boddioni ar ddysgu y gwirionedd o ran y farn am dano, pa argyhoeddiad bynnag o'i fod felly a'i dylina, ni's cyrhaeddant ddysgogrwydd yn eu meddyliau, oddieithr eu bod yn ei arddangos yn eu hymarweddiad trwy wneuthur ewyllys Duw. A hyn yw yr achos pa ham yr ydym yn gweled cynnifer yn colli y wybodaeth a feddent o athrawiaeth y gwirionedd, pan unwaith yr ymollyngont i fuchedd annuwiol.

Heblaw hyny, y mae dymuniad ac ymdrech gwastadol i gynyddu mewn gwybodaeth, a hyny yn deillio oddiar gariad at y gwirionedd a phrofiad o'i ardderchawgrwydd, yn dra defnyddiol; i.e., ac angenrheidiol i ddeall meddwl Duw yn yr Ysgrhythr. Mae rhai yn dueddol i feddwl eu bod hwy yn gwybod digon eisoes; neu, hwyrach, gymmaint ag sydd i'w wybod am bethau dwyfol. Ni's dysgwyliaf ryw ddarganfyddiadau mawrion na defnyddiol o feddwl Duw oddiwrth y cyfryw rai. Mae ansawdd calon wahanol yn ofynol oddiwrth y rhai a fynnon gael eu dysgu; - y maent hwy yn ymestyn yn mlaen yn barhaus yn yr arferiad o bob modd i gynyddu yn y ddoethineb hon,—i gynyddu mewn gras, ac yn ngwybodaeth Crist. Y mae yr ansawdd meddwl yma o dan addewid o ddwyfol ddysgeidiaeth,—“Yna yr adnabyddwn, os dilynwn adnabod yr Arglwydd,” Hos. 6. 3. “Os gwaeddi ar ol gwybodaeth; os cyfodi dy let

am ddeall: os ceisi hi fel arian, os chwili am dani fel am drysorau cuddiedig, yna y cei ddeall oſi yr Arglwydd, ac y cei wybodaeth o Dduw.' *Diar.* 2. 3—5. Tra mae dynion yn byw gan sanctaidd lawrygu Duw, fel Duw gwirionedd; tra maent yn mawrygu y datguddiadau chang hyny o honaw eu hunan a drysorodd efe yn yr Ysgrhythyr; ac o dan ddwys ym-synied o fychandir eu cyrhaeddiadau eu hunain, y byddont yn parhau yn amyneddgar i fyfyrio ar y gair, y maent ar y llfordd i gael eu dysgu ganddo ef, ac i ddysgu ei feddwl ef i holl ddybenion priodol datguddiad.

Yr ail fath o foddion a alwaf *Dysgyblaethol*, am eu bod yn gynnwysedig mewn defnyddiad priodol o'r celfion a'r gwyddion, (*arts and sciences*) i efrydiaeth ysgrhythrol; y cyntaf o ba rai yw hyddysgrwydd yn yr ieithoedd yr ysgrifenydd yr Ysgrhythrau ynddynt gyntaf; canys yr oedd hyd yn nod *geiriau* yr Ysgrhythrau, oddiwrth yr Ysbryd Glan mewn modd neillduol. Rhaid addf bod llawer o fanteision yn gyssylltiedig â darllen yr Ysgrhythrau fel y'u hysgrifenydd yn yr ieithoedd gwreiddiol. Ynddynt hwy yn arbenig y mae y Bibl yn ysgrifenu *trwy ddwyffol ysbrydol-iaeth*, 2 Tim. 3. 16; ac yn *llyr ysgrifenu yr Arglwydd*, Esa. 34. 16, mewn modd rhagorach na phob rhyw gyfieithiadau. Am hyny y mae hyd yn nod y geiriau eu hunain fel y maent wedi eu gosod yn yr iaith hono, yn gyssegredig gan Dduw i'r defnydd sanctaidd hwnw; gan hyny y mae pob iod, neu bob tipyn yn baysig; ac weithiau fe ddichon fod ystyriaethau pwysig, neu ddirgeilion arbenig yn gynnwysedig yn defnyddiad a chymhwysiad un lythyren, megis y gwelir yn nghyfnewidiad enw *Abram* a *Sarai*. Mae grym neillduol hefyd mewn geiriau ac ymadroddion yn yr ieithoedd gwreiddiol i osod allan feddwl yr Ysbryd Glan, yr hyn ni's gellir ei gyfieithu fel ag i gadw y grym a'r effeithioldeb hwnw. Gan hyny, y mae cydnabyddiaeth a'r ieithoedd hyny o ddefnydd mawr i'r rhai a elwir i ddeongli yr Ysgrhythrau; ac nid ychydig o les a gafodd eglwys Duw oddiwrth lasur dynion dysgedig; er hyny nid yw y medrusrwydd yma yn ddyledswydd ynddi ei hunan, ac nis gofynir hi gan neb er ei mwyn ei hun yn unig ond fel y mae yn wasnaethgar i ddyben pennodol: ond gan fod swm a sylwedd yr Ysgrhythyr yn cael ei gadw yn gyfan yn mhob *cyfieithiad da*, (yn mysg y rhai y mae yr eiddom ni yn rhagorol,) fe all dynion, trwy ddefnyddio y moddion a rag grybwyllwyd, a than arweiniad a dysgeidiaeth yr Ysbryd Glan, ddeongli yr Ysgrhythyr ar y cyfan yn ddefnyddiol a'chywir, er amladaeth rhai eraill; o'r hyn y gellid yn lawdd raddi amryw anghreittiau hen a diweddar.

Heblaw hyny, y mae cydnabyddiaeth a *hanesyddiaeth*, *dacaryddiaeth*, ac *amseryddiaeth*, a medrusrwydd mewn *rhesyng*, yn mysg y cynnorthwyr- on dysgyblaethol, y rhai a wasnaethant yn fawr er iawn ddehongliad o'r Ysgrhythrau; ac e fydd pwy bynnag a gymero arno esponio rhyw gyfran led helaeth o'r Ysgrhythyr yn sier o'i deimlo ei hunan yn barod i ddrysus, ois medda ryw wybodaeth o'r celfion hyn; ond eto y mae yn rhaid gwn-cyd yr addefiad yma gydag eithriadau priodol; canys pa mor berffaith

bynag y gall ein rhesymeg ni ymddangos, y mae i fod yn ddarostyngedig i ddoethineb yr Ysbryd Glan. Ei ffordd ei hun o ymresymu sydd ganddo ef bob amser, ac weithiau y mae mor arddunawl a nefawl fel na's gellir ei wisgo wrth reolau cyffredin ein celfion a'n gwyddion ni, heb wannychu ei effeithioldeb addysgiadawl, argyhoeddiadawl, a darbwyllawl.

Yn drydydd. Y mae moddion a chynnorthwyon y rhai y gellir eu galw yn *Eglwysig*, sef y cyfryw ag a arlwyr trwy weinidogaeth yr eglwys yn mhob oes.

Dadlennu rhai y dylid deongli yr Ysgrhythyr yn ol *traddodiad cyffredin* yn unig; ond pa faint bynnag a fostio rhai, ni's gall un dyn brofi fod ei ddeongliad o un ran o'r Ysgrhythyr wedi ei roddi iddo trwy awdurdod traddodiad cyffredinol, mwy nac y gall brofi ei fod yn gyson a'r Ysgrhythyr ei hunan; oddieithr addef o honom heb unrhyw brawf, mai barn rhyw ddynion a'u galwant eu hunain yn eglwys yn bresenol, oedd meddwl Crist, a'i apostolion, a phob gwir gredinwyr er y pryd hyny hyd yn awr.

Haerir hefyd fod *cydsyniad unfryd y Tadau*, neu hen Ddysgawdwyr yr eglwys i fod yn rheol deongliad yr Ysgrhythyr; ond y mae yn annhosibl i rai sydd yn annghyttunaw cymmaint a'u gilydd, fod yn rheol wirioneddol i eraill; ond y mae y dwyli ddadl o awdurdod benderfynol y Tadau mewn pethau crefyddol, wedi ei gwrthbrofi mor gyflawn fel nad rhaid i ni ymhelaethu ar hyny yma yn bresenol.

Gan hyny, yr ydym yn dal mai yr unig ddefnydd a ellir ei wneyd o *foddion eglwysig* yn deongliad yr Ysgrhythyr yw y defnyddiad o'r golau a'r deall hwnw, a'r doniau hyny er gosod meddwl Duw allan yn ei air, a'r hyn y cynnysgaeddodd efe y rhai a'n blaenasant ni yn ngweinidogaeth yr efengyl: canys megis ag y darfu i Dduw ofalu yn mhob oes ar fod i athrawiaeth yr efengyl gael ei phregethu yn gyhoeddus er adeiladaeth yr eglwys, felly y darfu iddo yn mhob oes o'r braidd, i osod allan eu barn am ei feddwl yn ei air drwy *ysgrifien*. O'r rhai a ysgrifenasant esponiad yn fwriadol, *Origen* oedd y cyntaf; ac er cynnifer o ffoleddau a chamgymeriadan a anafent ei waith ef trwy fod ei feddwl wedi ei ragfeddiannu a'r athroniaeth Blatonaid, ag ymddiried yn ei alluoedd mawrion ei hunan, ac â chwilfrydedd meddwl dychymybol; ni's digalonwyd eraill rhag ysgrifennu esponiadau ar rannau cyfain o'r Ysgrhythrau, gyda mwy o sobrwydd, a gwell llwyddiant. Y cyfryw yn mysg y Groegiaid oeddynt *Chrysostom*, *Theodoret*, *Arretine*, *Oecumenius*, *Theophylact*; ac yn mysg y Lladinwyr, *Jerome*, *Ambrose*, *Austin*, ac eraill. Dylunid y rhai hyn gan dorfoedd mawrion mewn oesoedd diweddarach, ac yn enwedig er y Diwygiad, gyda llwyddiant mawr. Mae y rhai hyn oll yn gynnorthwyon rhagorol i iawn deall yr Ysgrhythyr; ac y mae yn hawdd deall wrth amrywiaeth eu doniau fod yr Ysbryd Glan wedi cyfrannu iddynt fel y gwelodd ef yn dda. Yr un Ysbryd sydd yn eu gwneuthur yn ddefnyddiol yn ol cynghor ei ewyllys ei hun. Mae rhai yn dueddol wrth eu defnyddio i bwysu ar eu deall eu hunain, ac i wibio ar ol dychymygion eu meddyliau; ac y mae

efe yn gadael eraill yn *mhlisgyn y testyn*, i dreulio eu medr yn nghylech geiriau yn unig, heb eu harwain i ystyr ysbrydol y gair, yr hyn yw ei fywyd a'i allu. Mewn rhai y mae yn eu bendithio i ddyben cyflawn a phriodol, ond nid heb eu hymostyngiad i'r moddion a'r dyledswyddau ysbrydol a nodwyd o'r blaen.

E ddichon y gwrthddadlenir yn erbyn hyn, 1. Na's gall y rhai na's derbyniasant gynnorthwy dwyfol ddeall y gwirionedd a gynnwysir yn yr Ysgrythyr, ac am hyny nad ydynt i'w beio:—2. Bod yn rhaid i'r sawl a arweinir gan yr Ysbryd fod yn deall yr holl Ysgrythyr yn berffaith, heb un math o gamgymeriad: pob un o ba osodiadau sydd wrthwyneb i'r gwirionedd: canys y mae llawer, y rhai ydynt yn amlwg yn amddifaid o waith yr Ysbryd ar eu calonnau, eto wedi cyrhaedd gradd helaeth o wybodaeth o'r gwirionedd; ac y mae yn amlwg hefyd fod rhai a oleuwyd ac a sancteiddiwyd yn wirioneddol, yn cwmpo i amryw gyfeiliornadau. Atteb byr i'r gwrthddadlenon hyn a derfyna y traethawd hwn.

(1.) Mae yn yr Ysgrythyr amryw bethau ydynt yn gyffredin i ysgrifenedau eraill, megis ffeithiau hanesyddol, rhanau ymadrodd, amryfal fath o ddadlyddiaethau, &c., yr hyn bethau y geill dynion eu deall yn eithaf heb gynnorthwyon neillduol yr Ysbryd Glan.

(2.) Mae prif athrawiaethau y gwirionedd yn cael eu cyfleu yn y fath ddull eglur, fel y gall y sawl a gymero sylw diragfarn o honynt yn yr arferiad o foddion cyffredinol, eu deall, heb unrhyw waith o *oleuad cadwed-igol* ar eu meddyliau. Mae gosodiadau y gwirionedd mor eglur, fel mai bai a phechod dynion wedi eu doniaw a galluoedd rhesymol yw bod heb eu canfod, a chydysnio â hwy.

(3.) Wrth ystyried *gwagedd naturiol* y meddwl dynol, a'i duedd i gyfeiliorni, fe ddylid priodoli cymmaint o gynnydd ag a wnelo mewn gwybodaeth o'r gwirionedd i Ysbryd Duw, er na byddo yn gweithredu ar y meddwl drwy weinyddu goleuni a gras achubol iddo;—canys

(4.) Nid y wybodaeth o'r gwirionedd a gyrhaeddir fel hyn, yw y gol-euui hwnw yr ymofynwn yn ei gylech; ac nid yw yn cynnyrchu yr effeithiau hyny o adnewyddiad y meddwl, a'i drawsnewidiad i ddelw y pethau a wybyddir, yn nghyd a'r ffrwythau o ufudd-dod sanctaidd, ydynt anysgareddig â goleuni achubol.

I'r ail wrthddadl atebaf, gan sylwi, (1.) Fod yr addewid o'r Ysbryd i'n dysgu, ein hyfforddi, a'n tywys i bob gwirionedd, yn cyfateb i'r dyben mawr i ba un y rhoddes Duw ei air i ni, sef, fel y byddai i ni fyw iddo ef yma yn ol ei ewyllys, ac y'n dyger ar ol hyn i ogoniant. (2.) Nad ydyw yn angenrheidiol i ni ddeall ystyr ac arwyddocâd penderfynol pob rhyw destyn o'r Ysgrythyr, neu bod i ni gyrhaedd gwybodaeth o bob peth a ddatguddir yn y Bibl; digon yw bod gwybodaeth o bob gwirionedd angenrheidiol i'r perwyl hyny yn cael ei weini i ni. (3.) Ni's llwyr ddiogelir ni trwy hyn rhag rhai camgymeriadau, mwy nac y'n diogelir rhag pob rhyw becho lau gweithredol trwy ras adnewyddol Duw yn gweithredu ar

ein hewyllysiau; ond fel y mae ewyllysiau credinwyr yn cael eu hadnewyddu trwy ras i'r fath fesur ag a'u diogela rhag y cyfryw bechodau ag ydynt anghyson â buchedd sanctaidd yn ol trefn y cyflammod, tra y maent yn agored i lawer o wendidau a phechodau gweithredol, felly y mae eu meddyliau yn cael eu hadnewyddu gymmaint fel ag i wybod a rhysynio â phob gwirionedd, angenrheidiol er eu bucheddiad sanctaidd, yr hyn er hyn a all fod yn cydsefyll â llawer o gangymeriadau er eu hanfantaais fawr; ond rhaid addef fod dysgeidiaeth Ysbryd Duw o bob gwirionedd, yn y datguddiad o honynt yn yr Ysgrythyr, ac yn y cynorthwy a ddysir efe i ni ddeall ei feddwl ynddynt yn y fath fodd, fel na's cyfeiliornwn am unrhyw wirionedd ysgrythyrol mewn perthynas i'n dyl-edswydd tuag at Dduw, ond trwy ein *pechod* cystal a'n *gwendid* ein hunain. A phe byddai i lawb sydd yn credu, ymddiosg o'u rhagfarnau, a phob rhyw argraffiadau a ddeillia oddiar lesion bydol, gan ymroddi yn ostyngedig ac yn drwyall i dderbyn addysg gan Dduw, nyni a allem "ymgyfarfod oll yn undeb ffydd, yn ngwybodaeth Mab Duw, yn wr perffaith, at fesur oedran cyflawnder Crist," Ephes. 4. 13. Ac e ddiheon y sylwadau hyn fod yn ddigonol i egluro gwaith yr Ysbryd Glan yn ein *golennau*, gyda golwg ar yr achosion gwrthddrychel o hynny, neu yr Ysgrythyr **Lan** ei hunan.

DIWEDD.

FFORDD DUW

YN Y CYSEGR A'R MOR;

SEF CYDGRYNOD

O AMRYW BREGETHAU

AR RACLUNIAETH;

Y RHAI A DRADDODWYD GYDA GOLWG AR WASGFEUON
A CHYFYNGDERAU ANNGHYFFREDIN A BWYSENT
AR Y TLODION AC EREILL.

GAN

EVAN EVANS.

Nant-y-glo :

CYHOEDDWDYD AC AR WERTH GAN THOMAS RODERICK,
BRYNMAWR.

1842.

[ENTERED AT STATIONERS' HALL.]

HYSPYSIAD.

AR ddymuniad ein brodyr yn swydd Fynwy, mewn Cyfarfod Misol, ers rhai misoedd a aethant heibio, mi a ddarllenais y BREGETH ganlynol cyn ei dyfod allan trwy y Wasg, gyda chymaint o astudrwydd a manylrwydd ag a feddwn; a phenderfynais ei bod yn dda, am ei bod yn ysgrythyrol, ac yn neillduol gyfaddas i amgylchiadau yr amser presenol; a gobeithiaf y bydd y mater a drinir ynddi dan fendith Duw i bawb a'i darllo: ac felly dan rwymau fy nghydwylbod fy hun, yn nghyd a serch brawdoliaeth, yr wyf yn dymuno iddi rwyddineb allan o'r Wasg, yn nghyd a derbyniad helaeth gan bawb a gaffont gynyg arni.

Ydwyf dros y C. M. y gwaelaf o'ch

Gwasanaethwyr yn efengyl Crist,

JOHN BOWEN.

Pont-y-pool,
Medi 12, 1842.

RHAGYMADRODD.

WRTH osod yr ychydig sylwiadau hyn ger gwydd y cyhoedd, dymunwyf wybyddu fy nghyd genedl, nad oedd genyf y bwriad lleiaf i'r rhai hyn gael eu hargraffu pan oeddwn yn eu cyfansoddi, (er fod genyf fwriad i argraffu rhyw bethau ereill;) ond yn unig eu defnyddio yn yr areithfa, i anog fy ngwrandawwyr i ymostwng tan law Duw yn ngwyneb eu gwasgfeuron, ac ymddiried yn ei addewid am gynaliaeth ac ymwarded. Yr oedd yr olwg ar fy nghymydogion yn terfysgu ac yn gwylltu yn eu cyfyngderau, ac yn ymladd â'r ail achosion o herwydd eu cyfyngderau, yn gorphwys yn dra dwys ar fy meddwl, fel na fedrwn lai nâ defnyddio yr ychydig ddawn a medr a welodd yr Arglwydd yn dda ei gyfrannu i mi, i'w hanog i dawelu, ac edrych heibio i'r offerynau, gan ddysgwyl wrth Dduw am ymwarded. Heb law hyny, yr oedd y cyfyngderau a'r trallodion, y rhai y gwelodd yr Arglwydd yn dda i mi fod yn gyfranog o honynt, yn gwneyd llawer o'r pethau a drinir yma, yn bethau profiadol, ac o gymaint a hyny yn fwy parod i'r meddwl ymaflyd ynddynt: o ba herwydd traddodais amryw bregethau ar yr achlysur; (sylwedd y rhai, wedi eu crynhoi yn un, yw y llyfryn hwn;) a gwelodd yr Arglwydd yn dda, llawer o weithiau mewn amryw leoedd, beri fod gradd helaeth o lewyrch arnynt, yr hyn a barodd i amryw gyfeillion, (yn mysg y rhai yr oedd henafgwyr parchus, a ddygasent bwys y dydd a'r gwres,) ddymuno yn daer am eu cael wedi eu hargraffu; a chan fod genyf le i feddwl fod yr Arglwydd wedi gweled yn dda eu bendithio o'r areithleoedd i'r gwrandawwyr, nid oedd genyf le i amheu yr un peth o'r wasg i'r darlennyddion; gan hyny, cydsyniais â'u cais. Gan nad oedd y sylwiadau hyn, pan eu traddodais, wedi eu paratoi i'r wasg, yr oedd yn angenrheidiol gwneyd llawer o gyfnewidiad ar eu trefn a'u geir-

weddiad ; ond hyd y medraf ddeall, nid oes dim cyfnewidiad yn sylwedd y materion. Yr ydwyf hefyd wedi ymdrechu mwy am *eglurdeb*, nag am fanylrwydd ieithyddol, gan mai fy amcan i oedd ceisio gwasgu y pethau at y gydwybod ; gan hyny, yr oeddwn yn ceisio eu gosod mewn dull ac ymadroddion ag y gallasai rhai byr eu hamgyffredion, wneyd defnydd o honynt ; yr hyn sydd yn peri fod mewn rhai manau, amryw ymadroddion olynol yn cynwys yr un ddelwedd, ac felly ychydig o fater mewn lle helaeth ; ond y mae mewn dull ag sydd yn fwy manteisiol i'r gwan. Am y llythyreniad, yr wyf wedi ymddiried mewn rhan i'r cysodyddion, y rhai ydynt yn deall yr iaith yn well nâ mi, a phan y mae rhai geiriau heb fod yn gwbl unffurf, nid oeddwn yn gweled angen am eu cyfnewid, tra byddai y naill a'r llall yn unol â rhediad manwl yr iaith.

Os caiff y darlennydd gymaint o hyfrydwch wrth ddarllen y sylwiadau hyn, ag a gefais i wrth eu traddodi, caiff ddigon o dâl am ei lafur. Gan ddymano bendith yr Arglwydd ar yr ymdrech hwn,

Gorphwysaf,

Yr eiddoch yn yr efengyl,

Nant-y-glo,
Medi 22, 1842.

EVAN EVANS.

D. S. Gan fy mod yn bwriadu, os caniatâ yr Arglwydd, gyhoeddi sylwiadau ar amryw destynau eto, a bod fy sylw ar y Cyffammod Gweithredoedd wedi ei gyhoeddi eisioes, nodais y sylwiadau hyn, **PREGETH II.** gan ystyried y rhai hyny yn I.

PREGETH, II.

PSALM 77. 13, 19.

“ DY FFORDD, O DDUW, SYDD YN Y CYSEGR : PA
DDUW MOR FAWR A’N DUW NI.

“ DY FFORDD SYDD YN Y MÔR, A’TH LWYBRAU YN Y
DYFROEDD MAWRION ; AC NID ADWAENIR DY OL.”

YSGRIFENYDD y Psalm hon, y mae yn debyg, oedd Asaph. Y mae un ar ddeg o Psalmau yn nesaf i’w gilydd yn y man yma, yn dwyn ei enw yn y teitl, sef Ps. 73—83, heb law Ps. 50. Y mae rhai wedi meddwl nad oedd Asaph yn cyfansoddi Psalmau, ond gan mai blaenor canu i un o’r 24 dosparthiadau cantorion oedd, bod Dafydd neu ryw un arall yn eu cyfansoddi, ac yn eu traddodi i ofal Asaph i’w canu yn weddus ; ac am hynny yn rhoddi yn y teitl Psalm i Asaph ; ond wrth 2 Cron. 29. 30, y gwelwn fod Asaph yn *weledydd*, a bod ei eiriau yn cael eu harfer wrth foliannu yr Arglwydd, yn nyddiau Hezeciah. Gellid meddwl wrth hynny, ei fod yn *cyfansoddi* Psalmau. Y mae rhyw beth hefyd yn y dull o ymadroddi, yn Psalmau Asaph, yn gwahaniaethu oddi wrth y Psalmau ereill ; yr hyn sydd yn ein tueddu i feddwl yr un peth. Ond ni ellir profi fod y teitl i bob un o’r Psalmau yn gywir.

Nis gwyddom pwy oedd yr Asaph hwn. Yr oedd gŵr duwiol o’r enw Asaph, yn cydoesi â’r brenin Dafydd ; ac yr oedd hwnw yn flaenor canu i un o’r 24 dosparth cantorion yn nhŷ Dduw, 1 Cron 16. 37, a

25. 1, 9. Yr oedd yr Asaph hwnw yn un o hiliogaeth Gersom, mab Levi, 1 Cron. 6. 39—43. Ond y mae pethau yn cael eu coffâu yn Psalmau Asaph, a gymerasant le wedi dyddiau yr Asaph hwnw; megys, dryllio cerfiadau y deml â bwyll ac â morthwylion, llosgi synagogau Duw yn y tir, Psalm 74. 6, 8. Gosod Jerusalem yn garneddau—halogi y deml—tywallt gwaed pobl Israel fel dwfr oddi amgylch Jerusalem, pryd nad oedd a'u claddai, Psalm 79. 1, 3. Yr oedd hiliogaeth yr Asaph hwn yn cael eu galw wrth ei enw, ac ni a gawn hanes am amryw enwogion yn eu mysg; megys Jahaziel yn nyddiau Jehosaphat, yn brophwyd, 2 Cor. 20. 14. Zechariah a Mattaniah, yn nyddiau Hezeciah, yn cynull eu brodyr ac yn ymsanteiddio i lanhâu y deml, 2 Cron. 29. 13, 15. Joah yn gofiadur yn nyddiau Hezeciah, 2 Bren. 18. 18. Yr oedd hefyd un o'r enw Asaph yn geidwad y goedwig yn nyddiau Nehemiah; ond nis gwyddom a oedd hwn yn perthyn dim i achau Asaph y pen-cantor. Gallasai y Psalmau hyn gael eu cyfansoddi gan un o'r rhai hyn, a'u galw yn Psalmau Asaph, am fod yr ysgrifenydd o'i hiliogaeth.

Wrth gymharu Psalm 83 â 2 Cron. pen. 20, y mae genym le i feddwl mai Jahaziel, prophwyd o feibion Asaph (2 Cron. 20. 14,) oedd awdwr rhai o honynt. Y mae yn wir na enwir yn yr 20fed o 2 Cron. yr *holl* genedloedd a enwir yn Psalm 83; ond gall yr *ereill*, yn yr adnod gyntaf o'r bennod hono, eu cynwys. Gallasai y gŵr duwiol hwnw, yn amryw dymhorau ei oes, weled yr holl flinderau yr achwynir o'u herwydd yn y Psalmau hyn, a'u hysgrifenu. Ond os Asaph y pen-cantor a'u hysgrifennodd, coffâodd y pethau trwy ysbryd prophwydoliaeth.

Pwy bynag oedd y gŵr duwiol hwn, ymddengys oddi wrth ei Psalmau, ei fod yn ŵr a welodd flinder—ei fod yn ŵr helbulus iawn; a bod ei flinderau a'i helbulon yn amlach ac yn ddwysach nag eiddo ei frodyr yn gyffredin. Nid yw yn hysbys pa beth oedd y tywydd a

fu yn achlysur iddo gyfansoddi y Psalm hon ; pa un ai rhyw flinderau personol, neu fod tywydd yr eglwys yn gwasgu ar ei feddwl, fel y mae pob duwiol yn cydymdeimlo â thywydd yr eglwys ; ond y mae yn dra amlwg mai y tywydd a'i gofidiai, oedd yr hyn a eilw yn y testynau, yn *ffordd*, a *llwybrau* Duw. Fe ddywedodd Crist am y pur o galon, mai gwyn eu byd, oblegid y cânt weled Duw. Y mae yn ymddangos fod yr Asaph hwn yn un o'r teulu hyny, oblegid gwelodd Dduw yn ei dywydd, y man mwyaf anhawdd ei weled. Ffordd rhagluniaeth, yn llythyrenol, a feddylir yma, ond rhagluniaeth, fel y mae yn cydwau âg iachawdwriaeth yr eglwys ydyw. Gwelodd hi â golwg dyblyg, sef yn y cysegr, yn dangos mawredd Duw yn ei uniondeb, a'i santeiddrwydd yn ngweinyddiad pethau chwerwon rhagluniaeth ; ac hefyd yn y môr, yn dangos mawredd Duw mewn anfeidrol ddoethineb, yn caniatâu i ffrwd pethau cyhoeddus, dros dymhor, i guddio ei ddyben dirgelaidd ef yn nhrallodion ei bobl.

Y mae y testynau yn sylw addysgiadol oddi wrth gynwysiad yr holl Psalm ; gan hyny, i gael golwg eglurach ar fynwes y testynau, y mae yn angenrheidiol yn mlaenaf, i wneyd rhai sylwadau cyffredinol ar y Psalm, a'r pethau a gynwysir ynddi ; ac yna i sylwi yn neillduol ar athrawiaerh y testynau.

Y mae y Psalm yn ddwy ran. Y rhan gyntaf yn dangos yr effaith a gafodd tywydd Asaph ar ei ysbryd, sef ei guro a'i faeddu, nes oedd yn mron a'i lethu, adn. 1—9 ; a'r ail ran yn dangos y modd y galluogwyd ef i orchfygu ei annghrediniaeth, trwy fyfyrion ar weithredoedd Duw, a chwedleua am danynt, adn. 10—20.

Sylw'n yn 1. Mai Psalm ar ragluniaeth ydyw hon. Y mae y Beibl yn trin yn helaethach ar ragluniaeth nag ar un pwngc arall. Y mae dau lyfr cyfan yn yr Hen Destament, ac un yn y newydd, a rhagluniaeth yn brif bwngc eu hymdriniaeth ; sef llyfrau Job, Pregethwr, a Datguddiad. Y mae yn wir y crybwyllir yn aml

yn y llyfrau uchod, am bethau yr iachawdwriaeth, o herwydd mai rhagluniaeth Duw, fel y mae yn wasanaethgar i ddwyn oddi amgylch iachawdwriaeth ei eglwys, a drinir ynddynt. Y mae rhanau hanesyddol y Beibl, gan mwyaf, ac amryw o'r Psalmau, yn nghyda rhan helaeth o'r prophwydoliaethau, yn trin rhagluniaeth; ond rhagluniaeth yn llaw yr iachawdwriaeth ydyw yn mhob man.

Yr achos tebygaf fod cymaint o'r Beibl ar ragluniaeth, ydyw hyn:—y mae yn angenrheidiol i'n cyrph, tra yn y bywyd hwn, wrth bethau rhagluniaeth idd eu cynal; ac y mae ein serch a'n meddwl, trwy bechod, wedi myned yn fwy ar y pethau a welir nag ar y pethau ni welir; ac o herwydd y ddau beth uchod, y naill yn naturiol a'r llall yn bechadurus, y mae satan yn cael mwy o fantais i'n temtio a'n drygu trwy yr adwyau hyn nâ thrwy ddim. Nid yn aml y mae unrhyw brofedigaeth oddi wrth satan yn ymosod arnom, nad rhyw beth rhagluniaethol fydd ei defnydd. A chan mai trwy yr adwyau hyn y mae y gelyn yn dyfod i mewn, y mae yr Ysbryd Glân wedi darparu mwy o arfogaeth yn y gair ar gyfer hyn nâ dim. Os gwelodd yr Ysbryd Glân yn gymhwys roddi cymaint o'r Beibl ar ragluniaeth, y mae yn ymddangos ei fod yn briodol i gael ambell bregeth ar ragluniaeth, ambell bwngc ysgol i'w drin, ei wneyd yn destyn ymddyddan mewn ambell gyfeillach eglwys, ac yn ein crefydd deuluaidd, &c. fel y byddom yn fwy cyfarwydd a thrin yr arfogaeth sydd ar gyfer y profedigaethau, y rhai y mae yn rhaid i ni fyned trwyddynt; byddai hyn yn gynaliaeth, yn ymgeledd, ac yn nerth i ni mewn llawer o fylchau, yn y rhai yr ydym yn bresenol yn weiniaid a nychlyd; ac y mae yr amser presenol yn galw am sylw mwy neillduol nag arfer ar ragluniaeth Duw.*

* Traddodwyd y bregeth hon ar amser o wasgfeuron a chaledi neillduol.

Y mae rhai yn ein dyddiau ni yn gweled rhyw oleu newydd ar athrawiaeth gras, nas gwelodd y merthyron a'r Diwygwyr ; ond wrth brofi y gwŷr hyny, a'u gwasgu i gonglau yn ngwyneb gair Duw, yr ydyn yn cael mai *rhesymau* sydd ganddynt dros eu pyngciau, ac nid ysgrythrau ; ac nid hawdd cael ganddynt aros ar dir eglur yr ysgrythyr. Y mae hyn yn brawf tra amlwg o'u hynfydrwydd ; oblegid pan elom â hwynt uwch ben pethau *rhagluniaeth*, y rhai ydynt yn nes atom, ac yn hawddach eu dirnad, nâ phethau dyfnion athrawiaeth gras ; a gosyn iddynt, Pa ham y llwydda ffordd yr anwir, ac y fflyna yr anffyddloniaid oll, pan y mae y credadyn yn cael ei guro yn nhrigfa dreigiau ? Mae y ffordd mewn gormod o fôr i reswm allu ei blymio ; pa faint mwy felly yw dyfnion bethau Duw ? Pan aeth Paul, yn yr llog o'r Rhufeiniaid, i edrych ar ragluniaeth Duw yn ngwrthodiad yr Iuddewon, gwelodd ei bod mewn gormod o fôr iddo ef allu ei blymio ; am hyny, gwaeddodd uwch ei phen, yn adn. 33, O ddyfnder—anchwiliadwy—anolrheiniadwy ; ond pan edrychodd arni yn ngoleu cysegr, gwelodd ei bod yn olud i'r byd. Pan welodd fod Duw yn cau yr Iuddewon mewn annghrediniaeth, (adn. 32,) dealodd fod y ffordd yn y môr : ond pan welodd ei fod yn gwneyd hyny i'r dyben i impio y cenedloedd a'r Iuddewon, trwy ei drugaredd, i mewn drachefn ; gwelodd ei bod yn nghanol y cysegr.

Sylwnn 2. Bod Asaph yn amlach a dwysach ei helbulon nâ'r cyffredin : yr hyn a welir yn ei gwynion trymion yn y Psalm hon, a rhai o'i Psalmau ereill. Mae pawb a anadlodd awyr Duw erioed, wedi ei eni i flinder mor naturiol ag yr eheda y wreichionen i fyny ; ond nid yr un *mesur* o helbul y mae pawb yn gael.

1. Os gwnawn gymhariaeth rhwng y cyfiawn a'r annuwiol, gwelwn wahaniaeth yn eu helbulon yn y bywyd hwn mewn dau olygiad ; yn (1.) Yn nhywydd *cyffredinol* y bywyd, yn y rhan amlaf, y cyfiawn sydd yn cael y rhan fwyaf, a'r annuwiol y rhan leiaf ; y mae pwysau

y gafod o ofidiau tymhorol yn disgyn ar bentref y saint, a'i chyrau ar bentref yr annuwiol. Y mae pawb o blant dynion yn sicr o ddrygau ar eu taith; ond *aml* ddrygau a gaiff y cyfiawn. Ni ddiange neb rhag gorthrymderau, ond trwy *lawer* o honynt y mae yn rhaid myned i mewn i deyrnas Dduw, Psalm 34. 19; Act. 14. 22; 2 Tim. 3. 11, 12. Dylem gofio nad oes yn yr amgylchiadau hyn o wahaniaeth, un rheol ddi-eithriad, i wybod cariad a chas; ond er hyny, yn yr olwg gyffredinol ar bethau, y mae y gwahaniaeth hwn i'w weled yn eglur.

Y mae rhai yn dueddol i ofyn, Pa ham y mae y cyfiawn yn cael ei faeddu ar hyd y dydd, pan y mae y rhai annuwiol heb fod mewn blinder fel dynion ereill? Ond y mae hwna yn ofyniad rhyfygus, oblegid y mae y ffordd mewn mwy o fôr nag y medr neb ond Duw ei blymio; er hyny, yr ydym yn sicr mai felly y mae oreu, oblegid mai preswlydd y cysegr sydd wedi ei threfnu. Ond (2.) Pan byddo Duw yn rhanu gofidiau yn ei ddig, Job 21. 17; sef yn y tywalltiad o farnau tymhorol, y mae y dull yn cyfnewid. Yn y *barnau*, yr annuwiol sydd yn cael y rhan drymaf, Jer. 23. 19, 20. Y mae pwysau cafod y barnau yn disgyn ar bentref yr annuwiol, a'i chyrau ar bentref y cyfiawn. Os ar ei gysegr y mae Duw yn taro *gyntaf*, nid yno y mae yn taro *drymaf*. Cospwyd merch Seion cyn cospi merch Babilon; ond gorphenwyd cospedigaeth merch Seion, Galar. 4. 22. Cospwyd Jacob mewn barn, heb ei dori ymaith yn llwyr, Jer. 4. 6; 27. 28. Ond pan darawwyd merch Babilon, fe'i tarawwyd fel nad ymuniawnodd byth, Jer. 51. 64—64.

Cawn ddysgrifiad neillduol o Dduw yn amddiffyn gwir breswylwyr ei gysegr, pan y mae ei ffordd yn y môr, yn y 9fed bennod o Ezeziel. Pan gafodd y swyddogion arfog, orchymyn i nesâu, daeth yn eu mysg ŵr wedi ei wisgo â lliam, (fel yr archoffeiriaid ar ddydd gwyl y cymmiod) a chorn du ysgrifenydd wrth ei glun: cafodd hwnw orchymyn i nodi nôd yn nhalcenau y rhai

oedd yn ocheneidio, ac yn gwaeddi am y ffieidd-dra oll a wnaed yn nghanol y ddinas, adn. 4. Yna cafodd y lleill orchymyn i fyned trwy y ddinas ar ei ol ef, a lladd yn ddiarbed, yr hen, yr ieuaingc, y morwynion, y plant, a'r gwragedd, ond na ddeuent yn agos at y rhai oedd â'r nôd arnynt, adn. 5, 6. Yr oedd yr *ocheneidio* yn dangos fod arnynt wasgfa enaid ger bron Duw am gyfiwr y ddinas; a'r *gwaeddi*, eu bod yn sefyll yn gyhoeddus yn ngolwg dynion yn erbyn yr annuwioldeb. Nid oes son fod yno neb yn ocheneidio heb waeddi, na neb yn gwaeddi heb ocheneidio; ac os oedd y cyfryw i'w cael, nid oeddent yn cael eu *nodi*. Felly ofer yw i neb yn y dyddiau hyn, haeru fod arnynt ofid o herwydd meddw-dod ein gwlad, os nad ydynt hefyd yn gwaeddi gyda dirwest. Fe gyflawnwyd y brophwydoliaeth hon yn y modd egluraf, pan gaethgludwyd Judah i Babilon. Cafodd miloedd y pryd hwnw eu rhifo i'r farn trwy y cleddyf, y newyn, a'r haint; y rhai oeddent yn farnau fel tonau y môr, yn gorchuddio y wlad; ond nid oes genym hanes am gymaint ag *un* dyn duwiol, a gollodd ei fywyd y pryd hwnw. Yr oedd yno Ezeziel duwiol; cafodd ef fyned i gaethiwed yn fwy cynar nâ llawer, ond *cafodd fyw*, a chafodd hefyd fod yn brophwyd i Dduw yn y wlad hono. Yr oedd yno Daniel duwiol, a Hananiah, Misael, ac Azariah, duwiolion, a alwyd wedi hyny; Shadrach, Mesach, ac Abednego; cawsant ill pedwar eu caethgludo yn nechreu y caethiwed, ond arbedwyd eu bywydau er ffwrn o dân, a ffau o lewod. Yr oedd yno Jeremiah duwiol; cafodd ef garchar am ddywedyd y gwirionedd; ond gofalodd Duw am ei einioes pan oedd ei erlidwyr yn syrthio, Jer. 39. 11, 12. Yr oedd yno Baruch, mab Neriah, ac Ebedmelech, gŵr dû o Ethiopia, y rhai oeddent yn ofni Duw; cawsant ill dau eu profedigaethau, ond cawsant eu heinioes yn ysglyfaeth, pan oedd ereill yn cael eu dyfetha, Jer. 39. 16—18, a 45. 4, 5. Yn nhrallodion y gwŷr hyn, y gwelwn ffordd Duw yn y môr; ond yn yr amddiffyn arnynt, y gwelwn ei ffordd yn y cysegr.

Y mae yn eglur fod y duwiolion yn colli eu bywydau yn *namweiniau cyffredinol* y byd, yr un fath a'r annuwiol; oblegid yn yr ystyr hyny, yr un ddamwain a ddygwydd i bawb; ond pan fyddo *barnau* Duw ar y wlad, nid peth cyffredin yw i'r duwiolion golli eu bywydau trwyddynt.

2. Os gwnawn gymhariaeth hefyd rhwng y saint â'u gilydd, gwelwn wahaniaeth yn eu helbulon. Nid yr un faint o dywydd y mae pob dyn duwiol yn ei gael; ond y mae un sant yn cael mwy o drallod nâ sant arall. Y neb y mae yr Arglwydd yn ei garu, y mae yn ei geryddu, ac yn fflangellu pob mab a dderbynio, Heb. 12. 6. Y mae pob un o blant Duw yn sicr o'r wialen; ond y mae y rhai hyny o'r plant a gaffont eu *derbyn*, yn sicr o'r *fflangell*. Wrth *dderbyn*, yn y lle uchod, yr wyf yn deall rhyw dderbyniad *neillduol* i ryw ffafr *annghyffredin* yr ochr hon i'r bedd. Y mae pawb o'r plant yn cael eu derbyn i heddwch a chymdeithas Duw yn y byd hwn, ac i'w fynwes yn y byd tragywyddol; ond y mae rhyw rai yn cael rhyw ffafr neillduol uwch law eu brodyr, yn y bywyd hwn. Yn y cyfryw aingylchiad, odid na chant fwy o dywydd nâ'u brodyr cyn cael eu derbyn. Darfu i Dduw fwriadu i'r gŵr a wisgai siaced fraith yn mysg y deuddeg, fod yn dad i Pharaoh, yn llywydd ar yr Aipht, ac yn offeryn i gadw yn fyw bobl lawer; ond cyn y cai Joseph y *derbyniad* hyny, yr oedd raid iddo fyned tan y *fflangell* yn gyntaf, trwy gael ei gasâu gan ei frodyr, ei werthu i'r Aipht, a'i fwrw i garchar. Bwriadodd Duw i'r bachgen tlws, yr hwn a guddid dri mis gan ei rieni, fod yn ddeddf-roddwr i'w bobl, yn ddatganwr nerthol weithredoedd Duw trwy yr holl ddaear, ac i lefaru wrtho wyneb yn wyneb, yr hyn nis gwnaeth â neb arall, nes i Grist ymddangos; ond cyn y cai Moses y derbyniad hyny, yr oedd yn rhaid iddo fyned tan y *fflangell* yn gyntaf, trwy orfod ffoi i wlad Midian, a bod yno yn yr anialwch, ac ar y mynyddoedd yn bugeilio defaid. Pe buasai Moses yn myned o'r *brick-yard* i

benau y mynyddoedd i fugeilio, ni buasai yn gymaint darostyngiad, na dim darostyngiad iddo hyd ag wyf yn ddeall; ond nid yn y *brick-yard* y dygwyd ef i fyny, ond yn y llys breninol; ac nid ychydig ddarostyngiad oedd i ŵr a garasai holl rwysg a thynnerwch y llys orfod myned drachefn i'r mynyddoedd i fugeilio. Bwriadodd Duw i'r bachgen gwridcoch, yr ieuangaf o wyth, yr hwn a fugeiliai ddefaid ei dad yn meusydd Bethlehem, fod yn fugal ar ei bobl Israel, ac i sicrhâu ei orseddfainge ar dŷ Jacob yn dragywydd; ond cyn y codid ef felly heibio i'w frodyr, y rhai oeddent henach nag ef, yr oedd yn rhaid iddo fyned tan y *fflangell* yn gyntaf, trwy ffoi am ei einioes rhag ei elyn Saul, a llechu lle y gallai tua gwlad y Philistiaid. Yn narostyngiad y gwŷr hyn y gwelwn ffordd Duw yn y môr, ond yn eu dyrchafiad y gwelwn hi yn y cysegr. Y mae y Parch. W. Burkitt, yn barnu nad yw yr Arglwydd yn cyfodi un gweinidog efengyl i fod yn *hynod* o ddefnyddiol tros Dduw, ac enwog yn mysg ei frodyr, heb iddo orfod myned trwy ryw brofedigaethau a threialon *hynod*; o'r hyn lleiaf, cael mwy o honynt nâ'i frodyr yn gyffredin. Y mae tywydd teulu Duw yn y byd, yn debyg i giniaw meibion Jacob yn nhŷ Joseph (Gen. pen. 43) wedi myned i'r Aipht yr ail waith, a Benjamin eu brawd ieuangaf gyda hwynt; cawsant eu harwain i dŷ y llywydd. Nid yw yn debyg y gwyddent mai *Joseph* ydoedd ei enw, a llai y meddylient ei fod wedi ei fagu dan yr un gronglwyd a hwy; a dychrynent rhag mai i ruthro iddynt am yr arian a gawsent yn eu ffetanau y tro o'r blaen y'u dygid yno; ond wedi myned i'r tŷ, cawsant eu harwain i'r ystafell giniawa; yno, wele y gŵr boneddig yn gosod Reuben, yr henaf, i eistedd yn mlaenaf wrth y bwrdd, a Simeon yn nesaf ato, a Lefi drachefn, a Juda ar ol hyny, &c. y cyntafanedig yn ol ei gyntaf anedigaeth, a'r ieuangaf yn ol ei ieuengctid, fel yr oedd y gwŷr yn rhyfeddu bob un wrth eu gilydd, pa fodd yr oedd y gŵr boneddig yn gwybod pwy oedd henaf a pwy oedd

ieuangaf; ac yr oedd yn hawdd iddo ar ol y tro yna eu perswadio i feddwl ei fod yn deall *deriniaeth*, os byddai eisieu dal cwpan mewn sach ar ol hyny. Felly y mae Duw yn deall ac yn trefnu ein ffyrdd ninau yn fanylach nag y meddyliwn. Erbyn eu cael oll yn drefnus wrth y bwrdd, wele Benjamin, ar ol yr holl dwrw am ei gael i waered, wedi ei osod *yn y lle isaf*. Onid yw y gŵr wedi cael ei siomi ynddo, neu yn ei gasâu? pa ham ynte, y gesyd ef yn y lle *isaf*. Nid felly, nid yw hyn brawf o anfoddlonrwydd. Dichon ei fod ef wedi gorfod troi o'r neilldu, i *wylo* o gariad ato pan ei gwelodd, er ei fod yn cael eistedd yn y lle isaf. Dichon fod ei ymysgaroedd yn cynhesu ato fel mab ei fam ei hun, er ei fod yn gosod Reuben anwadal, a Simeon, a Lefi, sydd âg offer creulondeb ganddynt, i eistedd yn uwch i fyny nag ef. Y mae gan y gŵr ddyben yn y peth, ond y mae ychydig yn rhy gynar iddo ei egluro. Y mae rhai o blant Duw yn dywedyd, "Y mae fy nhad wedi digio wrthyf; y mae yn fy ngosod ar ben *isaf* y ford; y mae pob un o'm brodyr yn cael eistedd yn uwch i fyny nâ mi." Nid felly; nid yw hyn brawf o anfoddlonrwydd. Feallai mai Benjamin wyt er y cwbl, ac yn nes at ei feddwl nag un o honynt. Pa ham y mae Reuben anwadal, a Simeon greulon, a phlant y llawforwynion, ie, pawb o honynt yn cael eistedd yn uwch i fyny nâ mi? Y mae gan Dduw ddyben yn hyn; ond y mae ychydig yn rhy gynar i'w fynegi i ti eto. Y mae ei ffordd heddyw yn y môr; ond pan gwelo Duw yn dda ei ddatguddio, bydd y newydd yn hyfryd. Bydd ei ffordd y pryd hwnw yn y cysegr. Wedi eu gosod i eistedd mewn trefn ger ei fron, wele y gŵr yn cymeryd y dysglau, ac yn eu gosod ger bron ei frodyr, ac yn rhoddi ar ddysgl pob un ddigon i ddiwallu ei gylla; ond yr oedd saig Benjamin bum rhan yn fwy nâ seigiau yr un o honynt oll. Y mae pob un o blant Duw yn y byd, â chymaint o ddysglaid o ofidiau o'i flaen ag a fedr cylla ei brofiad gynwys; ond y mae gofid ambell un bum cymaint a

gofid yr un oll o'i frodyr. Un o deulu y dysgleidiau pumplyg ydoedd Asaph. Y mae ein Duw yn hyn yn gwneyd yr hyn nis gallai Joseph, sef rhoddi archwaeth dda ar gyfer y ddysglaid fawr. Wedi i Joseph roddi y ddysglaid fawr o flaen Benjamin, nis gallai roddi archwaeth bumplyg ar ei chyfer. Nis gwn a adawodd y lleill o'i frodyr weddill; mwyaf tebygol iddynt adael, oblegid dull y gwledydd hyny oedd, gosod yn helaeth ger bron gwesteion; ond diddadl yw, i Benjamin adael llawer o weddill; ond yr hwn y mae Duw yn rhoddi y ddysglaid fwyaf o'i flaen, sydd y rhan amlaf yn gadael y gweddill lleiaf, oblegid y mae yn rhoddi hefyd archwaeth ati. Yr hwn sydd a'i ofidiau drymaf, sydd, y rhan amlaf, yn grwgnach ac yn terfysgu leiaf yn eu gwyneb; oblegid y mae Duw yn rhoddi gras mawr ar eu cyfer, ac felly yn gwneyd yn nghyda'r demtasiwn, ddiangfa hefyd fel y gallom ei dwyn, 1 Cor. 10. 13. Bu ambell un o honom gyda'n brawd Paul, (2 Cor. 12. 8, 9,) yn achwyn ar y ddysglaid, ac yn gwaeddi, Llai o ddysglaid, fy Nhada: Nage nage, ebe yntau, ond ti gai well archwaeth ar ei chyfer. Digon i ti fy ngras i, canys fy nerth i a berffeithir mewn gwendid—Gofid mawr.—Ffordd yn y môr.—Gras mawr oddi tano.—Ffordd yn y cysegr.

Y mae y darpar hwn o eiddo Duw, er ei fod yn annirnadwy i reswm, i'w weled yn eglur o'n hamgylch yn feunyddiol, hyd yn oed yn holl amgylchiadau y bywyd hwn. Pe meddyliem am amgylchiadau teuluaid, gwel-
em ddau deulu yn yr un gymydogath, un yn ddau, neu dri o nifer, a'r llall yn saith neu wyth; a'r ddau yn gydradd mewn cyflog, diwydrwydd a chynildeb; ac er hyny, heb ddim yn weddill i'r teulu bychan, na dim yn eisieu i'r teulu mawr, ond fel yr Israeliaid wrth gasglu manna, (Exod. 16. 17, 18) yn casglu bob un yn ol ei fwyta. Pryd arall, gwelwn gystudd neu ddamwain, yn rhoddi attalla ar lwybr cyffredin bywioliaeth ambell deulu, y rhai y byddai yn brin ac yn gyfyng arnynt o'r

blaen, ond ar ol attal y ffrydiau arferol, yn cael digon; pryd arall gwelwn deulu o weddw ac amddifaid, yn byw mor gysurus ar ol colli pen y teulu, ag yr arferent fod o'r blaen, yn nghyda llawws o'r cyffelyb a ellid nodi, nad oes genym ni un rheswm i'w roddi trostynt, ond cydnabod llaw Duw ynddynt. Ar yr un pryd, pan esgeulusa teulu eu dyledswydd gyda'u pethau tymhorol, trwy ddiogi, gwastraff, neu ryfyg, cânt eu gadael i warth neu eisieu, fel canlyniad naturiol a phrofiadol o'u hesgeulusdod.

Sylwnn 3. Ymddengys fod Asaph o dymher naturiol dwymn a byrbwyll. Y mae hyn yn amlwg mewn amryw bethau yn ei Psalmiau; ond yn benaf yn y dysgrifiad o'i brofiad. Pan byddai dan y tonau, ni chawn nemawr yn soddi cyn ddyfned ag ef; ond pan gaffai adnewyddiad nerth i'w gyfodi uwch law y don, nid llawer gawn yn bloeddio buddugoliaeth mor groyw ag ef. Felly y mae y rhai o dymher dwymn, yn gyffredin, naill ai isel iawn, ai uchel iawn; a rhaid i'r cyfryw wrth lawer o ras i'w cadw ar hyd *canol* llwybrau barn. Y mae yn deilwng o'n sylw yn y fan yma, nad yw gras yn cyfnewid y dymher, er ei fod yn ei lywodraethu. Peth perthynol i ran ddaearol dyn yw ei dymher. Gallwn ganfod gwahanol dymherau yn yr anifeiliaid. Gan hyny, y dyn twymn ei dymherau cyn cael gras, a fydd yn dwymn ei dymher ar ol cael gras; ond bydd gras yn llywodraethu y gwres sydd yn ei dymher i weithredu mewn sel tros ogoniant Duw; a'r dyn araf ei dymher cyn cael gras, araf a fydd drachefn; ond llywodraetha gras ei arafwch naturiol i fod o ddefnydd gydag achos ei Arglwydd. Ymddengys fod dynion o dymher dwymn, yn enwedig os byddant yn ddynion duwiol, yn gyffredin, yn amlach a dwysach eu profedigaethau nag ereill. Y mae llaw gan y diafol yn hyn; ond y mae llaw gan Dduw ynddo hefyd; ac y mae ffordd Duw yn croesi ffordd y diafol. Gwyr y diafol am gynifer o honynt ag ydynt yn credu yn Nghrist, na chaiff ef hwynt i usiern wedi marw, am

hyny y mae yn ddiwyd i'w poeni tra byddont byw; a'r ffordd y mae yn dwyn ei amcan i ben yw, eu dyrysu yn y man y maent yn wan, sef yn llywodraeth eu hysbryd; ac felly y mae yn dwyn annghysur i'w profiadau. Gŵyr fod ganddynt lawer o bylor yn eu tai, am hyny, rhyw bicellau *tanllyd* y mae yn daflu atynt. Fe allai mai *gwreichionen* a yr ysbryd ambell un yn fflam. Dim ond i'r gŵr yn y bore ganfod i'r gwas fod yn esgeulus o ryw beth yr hwyr o'r blaen, y mae ei ysbryd yn terfysgu a'i agwedd yn afrywiogi; ond erbyn myned at yr addoliad teuluaid, y mae cwmwl ar ei brofiad. Dim ond i'r wraig gael gair salw gan ei chymydoges, collodd bob llywodraeth ar ei thymher a'i hysbryd; ond erbyn myned at y sacrament ar y Sabboth, yr oedd draen yn ei chydwybod. Gan hyny, pan welo y gelyn fod *gwreichionen* yn gyru y tŷ yn fflam, teiſt yno *belenau* o dân; o ba herwydd, dylai y rhai sydd â llawer o bylor yn eu tai, ofalu rhag y tân. Y mae ein gwrthwynebwr diafol fel llew rhuadwy, yn rhodio oddi *amgylch*. Dywedir fod y rhai a arferant y gelfyddyd ddu, yn gwneyd cylch i gadw yr ellyllon o'r tu allan iddo, a hwythau yn gweithredu o'r tu mewn. Y mae gan y credadyn ynte, gylch i gadw yr ellyllon allan, ac yntau yn ddiogel o mewn; ond nid cylch o wyniau ar y llawr, eithr llwybr ei wyliadwriaeth a'i ddyledswydd; ac oddi am y cylch hwnw y mae y gwrthwynebwr yn rhodio i chwilio bwlech ynddo, fel anifail barus yn myned o'r naill ben i'r cae i'r pen arall iddo, i chwilio man gwan neu fwlech yn y berth iddo fyned y ffordd hono i'r ŷd; ond—nid yw hyn yn cymeryd lle heb fod llaw gan Dduw ynddo. Y mae yn wir fod yma fôr na fedrwn ni ei olrhain; ond y mae y cwbl er lles yn ol rheol y cysegr. Dyben y diafol yw ein drygu a'n poeni, ond dyben Duw yw ein dysgu. Y mae pob ysgolfeistr ag sydd yn ofalus am gynydd dysg yr ysgolorion, yn cadw yr ysgolor yn y wers y mae yn tethu ddysgu yn hwy nag yn un wers arall. Y wers ddiiflasaf yn yr holl lyfr ganddo yw, a dymunai fyned

at wersi ereill, ydynt fwy yn mlaen; ond nid oes ond un ffordd i hyny, sef trwy ddysgu y wers hono yn dda; ac ynddi rhaid bod nes ei dysgu. Y wers y mae y rhai yr wyf yn son am danynt yn fwyaf penglogaidd ynddi yw, llywodraeth ar eu hysbrydoedd, ac ymostyngiad tan law Duw; am hyny rhaid eu bod yn llyfr profedigaeth nes ei dysgu. Y wers fwyaf diflas genym yw, a charem yn fawr fyned at wersi ereill, ydynt uwch a melysach, i ddysgug wersi ffydd, cariad, llawenydd, &c. eithr nid oes ond un ffordd i gyraedd hyn; sef trwy ddysgu hon yn dda. “Ymddarostyngwch, gan hyny, dan alluog law Duw, fel y’ch dyrchafer mewn amser cyfaddas.” Mae chwedl y dderwen a’r frwynen yn dysgu hyn i ni. Pan oedd y llif wedi diwreiddio y dderwen, ac yn ei dwyn ymaith, ac ar yr un pryd yn methu diwreiddio y frwynen, gofynodd y dderwen i’r frwynen, Pa fodd y gall hyn fod? yr oeddwn i yn gryfach o lawer nâ thydi, a’m gwreiddiau yn mhellach yn y ddaear nâ’r eiddot ti, ac eto fe’m torwyd ymaith, pan wyt tithau, er gwaned wyt, yn sefyll yn yr un llif heb dy dori. Nid oes un dîrgelwch yn hyny, ebe’r frwynen, oblegid pan ddaeth y llif i ruthro arnat ti, sefaist yn ystiff yn ei erbyn, am hyny fe’th dorodd ymaith; ond pan ruthrodd arnaf finau, plygais iddo fyned troswyf, am hyny cefais aros; ac nid hyny yn unig, ond yr oeddwn wedi fy ngorchuddio â llwch o’r blaen, ond yn awr yr wyf yn cael fy ngolchi. Os ydym ninau am gael ein golchi yn ein profedigaethau, ac nid ein rhwygo a’n dryllio, plygwn.—Y lliteiriant yn rhuthro ar y credadyn.—Ffordd yn y môr —Y credadyn yn cael ei olchi ynddo.—Ffordd yn y cysegr.

Sylwnn 4. Y mae yn ymddangos mai wedi i’r ystorm fyned trosodd, yr ysgrifenodd Asaph y pethau hyn. Ni roddodd farn ar ei dywydd pan oedd ynddo; ond wedi dyfod allan o hono, edrychodd yn ol ar y dyffryn dû profedigaethus yr aeth trwyddo, ac ysgrifenodd ei brofiad fel na ddigalonem ninau. Doethineb yn mhob dyn yw peidio barnu ei dywydd *tra byddo ynddo*. “Ni welir

un cerydd dros yr amser presenol yn hyfryd, eithr yn anhyfryd :” ac y mae anhyfrydwch y cerydd, tra byddo un tano, yn cyfodi niwl dros y meddwl, ac yn dwyn anhwylysdod i'r teimlad, nes anaddasu yr ysbryd i roddi barn arno ; “ ond wedi hynny,” pan ddygo “ heddychol ffrwyth cyfiawnder,” (Heb. 12. 11,) bydd y meddwl yn fwy diderfysg, a'r ysbryd yn fwy gwastad ; a'r ffrwyth hefyd wedi addfedu, fel y gellir edrych yn ol arno, a gweled llaw Duw ynddo, a gweled yr oll yn deilwng i'r cysegr.

Sylwnn 5. Nid amlygwyd i ni pa beth oedd y tywydd neillduol a flinai Asaph pan ysgrifenodd y Psalm hon ; pa un ai rhyw dywydd oedd yn gwasgu arno ef ei hun, neu dywydd yr eglwys, oedd yn peri iddo gwyno. Ond, er nad yw ei dywydd wedi ei ddysgrifio, y mae ei *brofiad* yn ei dywydd wedi ei roddi i ni, fel y caem ninau arfogaeth yn ein tywydd. Cynghor yr apostol yw, “ A oes neb yn eich plith mewn adfyd ? gweddied,” Iago 5. 13. A'r gorchwyl yr ymaflodd Asaph ynddo yn ei adfyd, oedd gweddio, adn. 1, 2. Dealla y dysgedig *Ainsworth* wrth yr ymadrodd, “ Fy archoll a redodd liw nos ac ni pheidiodd,” ei fod, yn lle gorphwys, yn estyn ei ddwyllaw liw nos mewn gweddi gyda dagrau. Y mae llawer un, fel Asaph, yn gorfod colli ei gysgu i weddio o herwydd ei dywydd ; ac efallai, ar ol gweddio drwy'r nos, yn ei chael cyn dywyllled erbyn goleuo y bore, ag yn y cyfnos. Ton ar don yn curo, a'r meddwl yn ymollwng danynt, a Duw yn oedi yr ymwared. Fe ddichon fod eisiau y tywydd i'n trin ; mai ychydig o'n cwsg ydym yn golli i weddio. Os bydd rhyw orchwyl bydol ac eisieu ei gyflawni, rhoddwn y nos ato yn lle cysgu, cyn y caffo fod ar ol ; ond cysgwn yn dawel bob nos, o un Nadolig i'r llall, heb golli haner awr ar ein cwsg i ymdrech â Duw. Rhaid, gan hynny, i ni wrth dywydd. Ond os yw ein tywydd yn ein gyru at orsedd gras, er dyfined y dyfroedd, y mae y ffordd yn y cysegr.

Yr oedd tywydd y gŵr hwn mor ddwys, fel nad allai

oddef i feddwl am gysur; a phan feddyliai, yr oedd y moddion a arferent ei gysuro, yn awr yn chwanegu ei ofid, "Fy enaid a wrthododd ei ddyddanu," fel cylla y claf, o herwydd ei wendid yn gwrthod y bwyd; felly yr oedd ei brofiad yntau, o herwydd pwys ei dywydd yn gwrthod y moddion. "Cofiais Dduw, ac y'm cythryblwyd; cwynais a therfysgwyd fy ysbryd." Yr oedd cofio Duw yn arfer ei gysuro, a chwyno yn arfer esmwythâu ar ei ysbryd. Y mae llawer un yn ei dywydd, pan fyddo wrtho ei hunan yn mron gwallgofi; ond pan gaffo afael mewn ffrynd, ac adrodd ei dywydd wrtho, esmwythâ radd ar ei ysbryd; ond dyma wr ag yr oedd ei waith yn adrodd ei gwyn wrth Dduw yn y dirgel, a thrachefn wrth ei frodyr, yn chwanegu ei drallod. Yr oedd y ffordd mewn môr dwfn. Y mae yr ymadrodd yn adn. 4, "Synodd arnaf fel nad allwn lafari," yn dangos eithafoedd tristwch. Y man pellaf, y mae yn debyg yr â tristwch cyn anmharu y cyfansoddiad, yw taflu yr hwn fyddo tano i agwedd o syndod, fel na allo nac wylo na chwyno, na llefaru, &c. Y tristwch dystaw yw y trymaf. Pan oedd y tywydd oddi allan fel hyn yn ei guro, rhuthrodd y gelyn ar ei enaid mewn rhyferthwy o anymddiried yn nhrugaredd Duw, adn. 7, 8, 9. Ni roddodd derfyn arni fel Cain, ond amheuodd yn ei chylch, gan ddechreu ymholi, A ydoedd wedi dar fod? Yr oedd blaen ei droed yn ymyl trothwy drws anobaith. Nid oedd ond cam rhyngddo a soddi mewn anobaith, a rhoddi tersyn ar ddwyfol drugaredd. Yr oedd y ffordd y pryd hwn yn yr eigion mawr, tu hwnt i reswm allu ei phlymio. Pan oedd yn y cyfyngder hwn, anfonodd Duw o'i gysegr, ac a'i cymerodd o ddyfroedd mawrion, trwy roddi nerth iddo i ymwroli yn erbyn anghredinieth, ac i rwyfo trwy y tonau tua'r cysegr. Y mae yn cael tro ar ei dywydd yn adn. 10, "A dywedais, Dyma fy ngwendid; eto cofiaf flynnyddoedd deheulaw y Goruchaf." Dyma fy ngwendid, h. y. Dyma'r baich sydd yn gwasgu arnaf fi. Y mae pob un yn dueddol i feddwl

mai ei fraich *ef* ydyw y trymaf. Meddylia llawer un, pe cai newid dwy groes â'i frawd, y llethai ei frawd dan ei groes ef, ond na theimla ef groes ei frawd mwy nâ gwelltyn; ond hwyrach, pe cai hyny, fod croes ei frawd cyn drymed a chyn arwed a'i groes yntau; ond ei groes *ei hun* sydd yn dolurio ei ysgwydd ef; am hyny meddylia mai hi yw y drymaf. Cofio hyn ddechreuodd arafu ysbryd Asaph. Y mae *Ainsworth* yn rhoddi golwg arall ar y geiriau, trwy eu darllen fel hyn, Dyma sydd yn fy ngweyd i yn glaf; deheulaw y Goruchaf yn cyfnewid. [Gwel *Ainsworth's Anotation* ar y lle.] Wrth *ddeheulaw y Goruchaf*, yn y fan hyn, y mae i ni ddeall, ei ragluniaeth. A thyna oedd man gwan Asaph: methu dal, pan byddai pethau rhagluniaeth yn cyfnewid er gwaeth. Nid yr un man y mae annghrediniaeth yn ymosod ar bob un. Mae yn ymosod ar rai, trwy ddywedyd, Nad etholwyd hwynt mewn arfaeth dragywyddol; ac am hyny y maent yn ymboeni yn ofer, i geisio tori arch Duw, i gael gafael yn llyfr yr arfaeth: ond nid oedd Asaph yn dyrysu dim gyda hyn, (Psalm 80. 17;) er hyny, yr oedd ganddo yntau ei fan gwan. Y mae yn ymosod ar ereill, trwy ddywedyd am y cysur a gafwyd yn yr oedfaon yr amser a aeth heibio, mai fflam ar eu tymherau oedd, ac nid gwir gymdeithas â Duw, o herwydd fod y profiad hwnw wedi ei golli yn bresenol: ond ni ddyrysodd Asaph yna chwaith; eithr yn dymuno yr un peth drachefn, (Psalm 74. 1, 2;) er hyny, nid oedd yntau yn gryf yn y cwbl. Y mae yn ymosod ar ereill, trwy amheuaeth am wirionedd eu crefydd, a'u dychrynu âg arswyd angeu, a barn, a byd tragywyddol; ac felly eu cadw mewn caethiwed dros eu holl fywyd, gan ofn marwolaeth; ond nid oedd Asaph yn dyrysu dim gyda hyn chwaith. Yr oedd yn ddiysgog am arweiniad ar ei daith, a gogoniant yn y diwedd, (Psalm 73. 23, 24, 25;) er hyny yr oedd ganddo yntau ei fan gwan. Dyma fy ngwendid. Ac fe ryfeddai un fod gŵr oedd mor *gadarn* am ei grefydd, a'i fater tragywyddol

mor *wan* lle yr oedd yn wan. Y man yr oedd Asaph yn wan oedd, pan fyddai gwynt rhagluniaeth yn chwythu yn wrthwynebol iddo; gwel Ps. 73. Bu agos iddo yno wadu ei grefydd o herwydd hyn, adn. 13, 14. Nid o herwydd un amheuaeth am grefydd y bu hyn, ond gweled ei gymydog yn llwyddo yn y byd, ac yntau yn aflwyddo. Dichon fod llawer un yn teimlo yr un dolur ag ef; er eu bod yn benderfynol fod eu crefydd yn dda, eto pan welont y farchnad yn isel, y cnwd yn ysgafn, yr anifeiliaid yn meirw, a'r tymhor yn ddrwg, &c. y maent yn meddwl yr ânt i warth. Pan welont y gwaith yn brin, y gyflog yn isel, y bwyd yn ddrud, a'r teulu yn lluosog, y maent yn meddwl mai yn ngweithdy yr undeb y byddant. Er pwyso ar addewid Duw am eu mater tra-gywyddol, y maent yn rhy wan i bwysu ar ei addewid am eu pethau tymhorol. Y cynghor wyf yn ei roddi i'r cyfryw yw, pan y byddo tonau y môr yn eich terfysgu, rhedwch i gysegr Duw; y mae yno ddigon i'ch tawelu.

Y man y dystawodd Asaph ei annghrediniaeth oedd, 1. Wrth fyfyrion ar weithredoedd Duw. 2. Wrth chwedleua am danynt, adn. 12. Yr oedd arfer moddion yn adn. 3, wedi methu ateb y dyben; er hynny wele ef yn arfer y moddion drachefn yn adn. 12, 13. Mae gras yn ymafael yn ddiymollwng, er cael ei guro gan y stormydd. Dylem ninau goffa y gwaredigaethau a gawsom, i'n nerthu pan mewn tywydd drachefn, a *chofnodi* pethau hynod er cysur i'r oes sy'n cyfodi. Y pethau y chwedleuodd Asaph am danynt, oeddent yr hen ystoriau cynefin, y rhai y gwyddai y rhan amlaf o'r plant am danynt, am y gwaredigaethau o'r Aipht, trwy yr anialwch, &c. ond er mor gynefin oedd â'r hanes, bu chwedleua am dani y tro hwn, yn laeth a mêl i'w enaid yn ei brofedigaeth. Nid oes eisieu arnom ninau gael pethau dysgedig a dyeithr, yn destynau chwedleua, tuag at gael cysur. Y mae adrodd yr hen ystoriau am drefn a gweithredoedd Duw, y rhai y mae y *plant bychain* yn eu gwybod, wedi bod

yn foddion i ddirwyn llawer enaid hebulous o'r dyfnder.

Yn yr holl bethau hyn, gwelodd Asaph ffordd Duw yn y cysegr; h. y. Ffordd ei ragluniaeth mewn sant-eiddrwydd. Gwelodd uniondeb a mawredd dwyfol wedi ei argraffu ar bob peth. Gwelodd hi hefyd yn y môr; h. y. deallodd fod gan Dduw yn ei ragluniaeth, ddyfn-deroedd o ddybenion doeth, yn cael eu cuddio o'n golwg ni, fel nas gallwn eu dirnad, mwy nâ gweled ol yn y dyfroedd, lle y daeth Israel trwy y môr coch.

Wedi gwneyd y sylwadau cyffredinol hyn, a dal y testynau a hwythau yn wyneb eu gilydd, y mac yn ymddangos yn amlwg mai athrawiaeth y testynau yw, bod Duw yn egluro ei uniondeb, ei fawredd, a'i ddoethineb, mewn gofal neillduol am ei bobl, yn holl droion rhagluniaeth.

Sylwnn yma ar ddau beth.

I. Y DARLUNIAD A RYDD Y TESTYNAU O RAGLUNIAETH DUW.

II. BOD POB PETH YN CAEL EU LLYWODRAETHU GAN DDUW ER LLES EI BOBL, AC MEWN GOFAL NEILLDUOL AM DANYNT, ER EI FOD YN CUDDIO EI DDYBEN HYD DYMHOR PRIODOL,

I. Y DARLUNIAD A RYDD Y TESTYN O RAGLUNIAETH DUW, mewn dau beth; yn 1. Yn yr enwau a roddwyd arni. 2. Yn y lleoedd y gwelwyd hi.

Yn 1. Yr enwau a roddwyd arni,—*Ffordd a Llwybrau* Duw. Mae yr enwau hyn yn briodol ar holl orchwyl Duw, mewn creedigaeth, rhagluniaeth, ac iachawdwr-iaeth; ond yn y fan yma, rhagluniaeth yn benaf a feddylir. Yn briodol y gelwir gorchwyl Duw yn y peth hwn yn ffordd a llwybrau;

1. *O herwydd ei phalmantu ganddo mewn brriad tragywyddol*; "canys efe a gyflawna yr hyn a osodwyd i mi; ac y mae ganddo lawer o'r fath bethau," Job 31. 14. Yn y pethau mwyaf dyeithr a dyrys a gyfarfyddont â ni, y mae efe wedi eu gosod, eu trefnu, a'u par-

otoi, fel gŵr boneddig yn palmantu ffordd at ei balas. Y peth dyeithriaſ a mwyaf dyrſ a gymerodd le erioed mewn rhagluniaeth oedd, lladd y Messiah; ond yr hyn a ragluniodd llaw a chynghor Duw i'w wneuthur, a gyflawnodd efe fel hyn, Act. 4. 27, 28. Er holl wrthnysigrwydd Pharaoh, yr oedd gan Dduw ddyben penodol a bwriad neillduol wrth ei gyfodi, Exod. 9. 16. Yr holl ddifrod a wnaethpwyd gan y Babiloniaid, ac a wnaethpwyd drachefn ar Babilon, yr oedd bwriad a llaw Duw ynddynt oll; ac efe oedd yn eu dwyn i ben yn eu *gwir amser*, (Jer. 27. 7,) yn rhoi y Caldeaid yn fflangell dost ar yr holl genedloedd, am eu pechodau; a'r Mediaid ac ereill yn fflangell ddidrugaredd arnynt hwythau am hyny drachefn, â'i law ei hun yn lân trwyddynt oll. O! ddyfnder! Y mae ganddo lawer o'r fath bethau, y rhai nad allwn ni eu deall, tra byddom yma. Y mae rhai yn barnu fod Job yn meddwl wrth yr ymadrodd, "Y mae ganddo lawer o'r fath bethau," fod mwy o dywydd ar ol iddo nâ'r tywydd yr aeth trwyddo; yr oedd wedi myned trwy dywydd garw, ond yr oedd *llawer* ar ol. Dichon fod grym ei ofnau, a gwendid ei ffydd, yn peri iddo ar y pryd hwnw feddwl felly. Beth bynag am hyny, y mae yn amlwg mai felly mae i deulu Duw, yn y rhan amlaf; y mae eu dydd yn gerwino fel y mae yn prydnewnu; felly yr oedd cyfran Pedr, (Ioan 21. 18,) yr oedd ei daith yn arwach wedi iddo fyned yn hen, nag oedd pan yn ieuange. Mae ambell un wrth edrych ar y tywydd yr aeth eisioes trwyddo, yn dywedyd na chymerai yr holl fyd am fyned yn ol ugain mlynedd, i'w hail ddechreu, pe byddai yn bosibl i hyny gymeryd lle, o herwydd iddo gael y ffordd mor arw; ond fe allai fod ugain mlynedd ereill ganddo eto cyn marw, a bod yr ugain nesaf hefyd yn waeth o lawer nâ'r rhai a aethant heibio. Mae y gwan wrth feddwl hyny, yn meddwl y derfydd am dano, oblegid nad oedd ganddo ond prin ddigon o nerth i rwyfo y tonau a'u cyfarfuant eisioes: ond ped ystyrier yn gywir am yr hyn a aeth drosodd, yr

oedd hyny yn fwy o lawer nag allasai efe ddal. Ni buasai yn aros hyd y dydd hwn, oni buasai ei fod fel Paul, (Act. 26. 22,) wedi cael help gan Dduw; ac os yw y ffordd i erwino fel y mae yn tynu tua'r terfyn, fe fedr Duw wneyd ág ef, fel y gwna y gôf a'r march ar amser rhew, sef cymhwyso y pedolau at y rhew. "Haiarn a phres fydd dan dy esgid di: megys dy ddydd y bydd dy nerth." Ni newid Duw ei ffordd; ond os ydyw y ffordd yn arw, y mae yn addaw rhoddi colion dan ei pedolau. Mae pob awel sydd yn chwythu ar bob un, yn dyfod o ddwrn Duw. Pob croes, pob profedigaeth, a phob trallod, a gyferfydd â phawb, yn gystal a phob cysur a fwynheir gan bob dyn, mewn amser ac am byth; y maent oll yn dyfod ar hyd ffordd balmantedig; ac y mae wedi cymhwyso ffordd i'w ddigofaint, Psalm 78. 50. Yr wyf, wrth ysgrifenu hyn, yn ystyried fod yr athrawiaeth hon yn debyg o rwystro llawer o'r cyfryw rai ag ydynt â gafael gref yn y bregeth hono, (Gen. 3. 5,) "Y byddwch megys duwiau, yn gwybod da a drwg;" ac oddi ar yr afael hono, na fynant dderbyn dim o gynghor Duw, os na allant hwy ei fesur â rhesymau athronyddol: a diau y gellir codi gofynion anorphen oddi ar hyn, fel pob peth arall; ond tra y mae y dystiolaeth yn eglur yn y gair; digon i'w hateb oll, er na fedrwn eu dirnad, yw ateb Elihu i Job, (pen. 33. 12,) "Mai mwy yw Duw na dyn." Gan hyny, nid wrth ein meddwl ni y bydd, ond efe a'i tâl, pa un bynag a wnelom ni ai gwrthod ai dewis; am hyny, gwell i ni ddywedyd yr hyn a wyddom (Job 34. 33) am ei orchwyl ef, nac amcanu gosod dirnadiaeth ddynol ar bethau ydynt yn y dyfroedd mawrion. Nid oes er hyny yn hyn, ddim lle i ryfyg; oblegid y mae anghysur gwirioneddol y cyfryw droion, yn tarddu yn unig oddi ar ein bod ni, i *ddybenion pechadurus*, yn *offerynol* i ddwyn y pethau arnom ein hunain.

2. *O herwydd nad oes rhwystr iddo i ddwyn ei waith i ben*, Ecay 27. 4; Dan. 4. 35. Mae y pethau

ydynt fynyddau mawrion o'n blaen ni, yn myned yn wastadedd o flaen Duw. Pan arweinio Duw ei bobl i'r bylchau cyfyngaf, nid oes un anhawsder iddo ef eu gwaredu drachefn. Y mae y cwbl mor rydd a rhwydd iddo ef, ag ydyw y brif ffordd. Y mae llawer o'i bobl yn eu cyfyngderau yn gwylltu fel Israel wrth y môr, ac yn meddwl eu bod yn gauedig o bob parth, a'i bod yn annichonadwy iddynt ddyfod o'r cyfyngder, heb ymddyrsu, neu gael niwed; ond pan ddel Duw i'w gwaredu, gwna y môr yn brif ffordd.

3. *O herwydd ei bod yn gyfiawn i Dduw wneyd fel y mae yn gwneyd, a gwneyd ei cwylllys a'i gynghor y pryd y myno.* Y mae mor gyfiawn i'r tlawd deithio y ffordd ag yw i'r cyfoethog; ac y mae mor gyfiawn teithio y ffordd i'r dref ag yw o'r dref, yn yr hwyr yn gystal a'r bore; felly "cyfiawn yw yr Arglwydd yn ei holl ffyrdd, a santaidd yn ei holl weithredoedd," Psalm 145. 17. Dichon fod yr offerynau yn ymddwyn yn anghyfiawn; ond, a ydyw Duw yn anghyfiawn trwyddynt? "Na atto Duw; canys wrth hyny, pa fodd y barna Duw y byd?" Rhuf. 3. 6. Dywed llawer un am ei gymydog, Nid oeddwn yn haeddu hyna oddi ar ei law ef. Dichon nad oedd: ond, ai ni haeddodd arwach na hyna oddi ar law Duw? Dywed ereill eu bod yn foddlon cymeryd eu trin gan *Dduw*; ond na fedrent oddef eu trin gan *ddynion*, mai dynion sydd yn eu gorthrymu, ac am hyny y maent yn terfysgu: ond y mae y cyfryw yn fyr o gredu y gwirionedd sydd yn dangos nad yw dynion, pan arwaf, ond offerynau yn llaw Duw, (Ps. 17. 13, 14,) ac heb adnabod eu calonau eu hunain, y rhai a wingent yn erbyn yr offerynau, oddi ar elyniaeth i Dduw. Dywedant, nad ydynt yn grwnach yn erbyn Duw, ond mai anfoddloni wrth y dynion a wnant gam a hwynt y maent. Da fyddai i'r rhai hyny edrych ar y *ei* yn cael ei guro; se allai nad yw y *ei* yn cnoi *llaw* ei feistr, ond y mae yn cnoi y *wialen*. Rheswm am beidio cnoi y llaw yw, fod hyd y

wialen rhyngddo a hi : y mae yn ymddangos mai cnoi yw ei anian ef, a'i fod yn cnoi yr hyn sydd yn cyffwrdd âg ef; am hyny, pe trina i ei feistr ef â'i *lan*, yr un fath yr ymddygai ati ag y mae yn ymddwyn at y *wialen*. Os na bydd y ci yn cnoi, bydd yn debyg o ddynoethi ei ddannedd a chwyrnu; ac os na wna hyny, bydd ar y gore yn udo. Ond, a welwyd *dafad* erioed yn ymddwyn felly? hyd yn oed dan gyllel y cigydd, yn *fud* y mae y ddafad, (Act. 8. 32) heb na chnoi na dynoethi dannedd, na chwyrnu, nac udo. Pan mae dyn yn terfysgu a rhyfela yn erbyn yr offeryn, cnoi y wialen y mae; yr un fath y terfysgai yn erbyn Duw, pe trina i ef heb yr offeryn. Camp ci. Os na fydd yn terfysgu a rhyfela, bydd yn anfoddloni a grwnach. Dynoethi dannedd a chwyrnu yw hyny. Camp ci, eto—Nid oes *achos* grwnach yn uffern, oblegid ni bydd neb yn cael cam yno; ac ni ddylai neb rwnach nes y caffo gam. Os na bydd yn grwnach ac anfoddloni, odid na wna ymollwng a llwfrhâu. Udo yw hyn. Camp ci drachefn. Ond y mae defaid Iesu yn yr olwg ar uniondeb, santeiddrwydd, a mawredd Duw, yn ei ragluniaeth, yn “gorfoleddu mewn gorthrymderau.”

4. *Ffordd neillduedig* (private road) *yw*: nid cyfiawn i neb fyned ar hyd-ddi heb genad ei pherchen; amcanodd llawer ei chael yn ol eu meddwl eu hunain; ond ni bu neb ar ei enill o'r amcan hwnw. “Pwy a ymgaledodd yn ei erbyn ef, ac a lwyddodd;” mae llawer wedi ymgaledu, ond nid oes neb wedi *llwyddo*.

Darfu i fagad o wŷr calonog, ryw dro, gytuno i fyned yn haid o Siartiaid, ac amcanu attal y gŵr i gael ei feddwl ar ei ffordd ei hun; ond buasai yn well iddynt beidio. Nid Siartiaid swydd Fynwy wyf yn feddwl, ond rhai o'r un ysbryd a'r un egwyddorion, a fuont yn y byd o'u blaen. Y mae efe yn meddwl, meddant, ein gwasgaru ar hyd wyneb yr holl ddacar, ond nid yw hyny yn cydfyned â'n golygiadau ni; am hyny, ni chwymerwn ni ein gwasgaru. Moesweh, adeiladwn ddinas yn y

gwastadedd bras yma, yn Sinar, a thŵr, a'i nen cyfuweli a'i orsedd yntau, "hyd y nefoedd." Ni a fynwn ddynion yn gydradd â Duw. Os yw ef yn meddwl llywodraethu, llywodraethed uwchlaw y sêr, yn rhyw le tua'r nefoedd; ninau a lywodraethwn ar y ddaear, ac a wnawn i ni *enn*, rhag ein gwasgaru ar hyd wyneb yr holl ddaear, Gen. 11. 4. Pan oeddent gyda'r gorchwyl o gymeryd ffordd rhagluniaeth at eu mympwy eu hunain, edrychodd ei pherchen arnynt—disgynodd atynt—rhwymodd hwynt mewn cadwynau, a'u plant ar eu hol; ac ni chânt ddysod yn rhydd hyd y bore y bydder yn eu casglu o flaen y barnwr. Y mae yn debyg na symudir cymysgedd Babel oddi ar blant dynion, hyd fore y farn; ac yna gollyngir y gadwyn yn rhydd. Y mae llawer o ddadlu, pa un oedd iaith wreiddiol y byd; ond nid rhaid trafferthu gymaint i chwilio, oblegid cawn ei siarad yn mhen gronyn bach, a byddwn oll yn deall ein gilydd y pryd hwnw; ond hyd hyny bydd y gadwyn andanom, o herwydd gwrthwynebu ffordd rhagluniaeth. Pan welom ryw un o wahanol iaith i ni, cofiwn mai rhyfela yn erbyn rhagluniaeth a'i achosodd. Y mae llawer yn mhob oes, wedi tynu arnynt eu hunain farnau, na symudir mo honynt hyd angeu, wrth ryfela â rhagluniaeth Duw.

Dro arall, darfu i ŵr boneddig, a'r *myaf* o holl foneddigion gwlad y llawr yn yr oes hono, (Dan. 2. 38,) amcanu myned ar hyd y ffordd heb dalu toll; ond ni lwyddodd iddo.. "Y dref ardderchog yma, sef Babilon fawr," eb efe, "myfi a'i hadeiladodd yn frenindŷ." Tâl y doll i'w pherchen. Pwy roddodd nerth i ti i adeiladu? "Nis gwnaf," medd yntau; "ni welais neb teilyngach o doll nâ mi fy hun." "Yn nghryfdir *fy* nerth." Dyro y gogoniant i Dduw.. "Na roddaf; ond cadwaf y doll yn fy llawgell; oblegid ni welais neb ag y carwn iddo gael mwy o ogoniant nâ mi fy hun." "Er gogoniant fy mawrhydi." Wrth ei weled mor ddigywilydd, ymaflodd perchen y ffordd ynddo, ac a'i halltudiodd i wlad

yr anifeiliaid tros saith tymhor, fel y dysgai well ymddygiad, Dan. 4. 30—32. Y mae llawer un ar ei ol ef, wedi cael talu dirwy drom am omedd y gogoniant i Dduw wrth dderbyn o'i roddion. Pan oedd y gweithfeydd yn myned yn mlaen yn hwylus—digon o waith i bawb, a chyslog da am weithio, yr oedd gwastraff, balchder, a rhyfyg, yn myned ar gynydd i raddau dychrynlyd, nes oedd dynion Duw yn gorfod gweddio am ryw attalfa ar y rhwysg. Pan oeddem yn cael felly, fwy o gysuron y ddaear, na nemawr ddosparth yn yr holl wlad, yn lle rhoddi y mawl a'r gogoniant i Dduw, yn amser ein llwyddiant, codasom ein sodlau yn ei erbyn; gwastraffasom ei roddion mewn meddwdod, cyfeddach, a diota; mewn bwydydd moethus a chostus; mewn dull gwastraffus o drin bwydydd; mewn gwisgoedd balch a choegaidd; mewn gwastraff ar amser, trwy ei dreulio, nid yn unig i rodiana, ond hefyd i ddylun cyfarfodydd llygredig a phechadurus, ac i borthi blys a chwantau annuwiol: dirmygasom Dduw, trwy regfeydd, halogi y Sabboth, dirmygu ac esgeuluso moddion gras, gwawdio y gymdeithas ddirwestol, cablu urddas, &c. Pa ryfedd, gan hyny, i'r hin gysnewid arnom? Pa ryfedd i Dduw ymweled â ni â'r gwasgfeuon hyn? Pan oedd pethau yn llwyddiannus, yr oedd yn annichonadwy ein boddloni. Pa ryfedd, gan hyny, i Dduw ddangos gwerth ei drugareddau, trwy ddwyn miloedd o'r cyfryw i deimlo gwasgfa a newyn? Byddai yn dda gan lawer yn awr, gael y pethau yr oeddent yn ffroeni arnynt y pryd hwnw. Byddai yn werthfawr gan lawer teulu newynog yn awr, gael *rhan* o'r hyn ddarfu iddynt ei wastraffu y pryd hwnw; y rhai, y pryd hwnw, a ddirmygent y pethau goreu yn y masnachdai, fel pethau rhy wael iddynt hwy; yn awr a dderbynient bethau mwy cyffredin, pe gallent eu cael. Pa beth ydyw hyn ond gorfod talu dirwy am beidio rhoddi y gogoniant i Dduw? Y mae fod dynion yn *offerynol* i dynu y gwasgfeuon hyn, yn hollol gydweddu â goruwch-lywodraeth Duw

ynddynt. Darfu i Nebuchodonozor ddysgu y wers, yn ei ddarostyngiad. Y peth cyntaf a wnaeth wedi idd ei synwyr a'i wybodaeth ddychwelyd ato, oedd gogoneddu a moliannu brenin y nefoedd, am ei lywodraeth, Dan. 4. 34—37. Ac os na ddysgwn ninau ymostwng a chyd-nabod cyfiawn law Duw yn y gwasgfeuon hyn, a rhoddi y gogoniant iddo, y mae achos i ofni y cystuddir ni yn ddwysach eto; oblegid myn Duw i ni wybod mai ei eiddo ef yw ffordd rhagluniaeth.

Dro arall, darfu i un o'r plant fyned at orchwyl heb ofyn cenad ei dad. Plentyn hynod ydoedd. Yr oedd cyfraith y wlad yn gofyn ei foddi; ond trefnodd Duw i ferch y brenin dalu i'w fam am fagu ei phlentyn ei hun, yr hon, tebygwyf, a fuasai yn foddlon i roddi cymaint ag oedd ar ei helw am gael ei fagu. Nid oedd anhawdder i gytuno yn yr amgylchiad hwnw. Pan oedd yn ddeugain mlwydd oed, (yr oedd yn ddigon hen i wybod pa beth oedd yn ei wneyd,) teimlodd ei waed yn cynhesu at ei frodyr, y rhai oeddent yn maes y priddfeini; oblegid yr oedd Moses yn tybied fod ei frodyr yn deall fod Duw yn rhoddi ymwared iddynt trwy ei law ef, Act. 7. 23—25. Yr oedd Duw wedi ordeinio Moses idd eu gwaredu, ac yntau a chwant ar ei galon eu gwaredu; ond er eu bod ill dau o'r un feddwl, mor bell a hyna, gan iddo fyned at y gorchwyl heb ofyn i'w dad, a ddaeth yr *awr* i'w gwaredu, gorfu iddo fyned i'r ysgol i wlad Midian, ddeugain mlynedd, i ddysgu ymddwyn yn well. Y mae yn ddichonadwy i ni ddigio Duw, a thynu gofid i ni ein hunain, wrth geisio gwneyd daioni yn anamserol. Y mae llawer un, oddi ar sel tros ogoniant Duw, a chariad at eneidiau dynion, wedi tynu y ffrwyth yn *anaddfed*, a chael dincod ar eu dannedd tros weddill eu hoes. Nid oes modd i ni ymlwybro yn ddiberygl yn hyn, heb gael ein harwain gan yr Ysbryd Glân; oblegid eiddo yr Arglwydd ei ffordd, a myn i bawb gydnabod ei lywodraeth ar bob peth.

Yn 2. Y lleoedd y gwelwyd hi. 1. Yn y cysegr, yn

dangos mawredd Duw, &c. 2. Yn y môr, yn dangos doethineb Duw, &c. Ond maddeua y darllenwydd i mi am drin yr olaf yn mlaenaf, a'r blaenaf yn olaf, gan fod hynny yn hwylusdod i mi.

1. Ffordd yn y môr.

(1.) Yn y môr coch. Cyfeiriad sydd yma at y waredigaeth a gawsant, pan oedd pob rheswm dynol yn anabl gweled diangfa. Sonia yr Ysgrythyrau yn aml am y waredigaeth hono, pan y maent yn dangos mawredd Duw, a'i nerth yn amddiffyn ei bobl, Esay 43. 16. Pan aeth Duw a'i bobl i làn y môr, agorodd y môr y porth iddynt gael ffordd i fyned trwodd; ond pan amcanodd Pharaoh i fyned ar eu hol, cauwyd y porth yn erbyn ei wyneb, nes eu taflu dros ei gerbyd i ddystryw; a mwyaf tebygol nad egyr y môr coch ei borth mwy hyd ddiwedd amser, os na bydd ar Dduw eisieu myned â rhai o'i bobl y ffordd hono eto.

(2.) Yn y môr. Mewn cystuddiau a thrallodion. Gelwir treialon y bywyd hwn yn yr Ysgrythyrau wrth enwau fel hyn—Dyfroedd, Ffrwd, Dyfroedd chwyddedig, Psalm 124. 4, 5; Afonydd, Esay 18. 2; Llawer o ddyfroedd yn gorchuddio, Job 22. 11; Dyfroedd mawrion, Psalm 144. 7; Dyfnder, Psalm 130. 1; Dyfnder dyfroedd, &c. Psalm 69. 2, 14, 15; Tonau, Llfeiriant, a Dyfnder, yn galw ar ddyfnder, Psalm 42. 7; a hwnnw yw y mwyaf anhawdd myned trwyddo—un brofedigaeth yn galw ar y llall, fel haid o wylliaid yn yr anialwch, neu yspeilwyr mewn lle annghyfanedd; os gwel un o honynt wr yn myned heibio, a meddwl fod trysor yn ei gylch, chwibana trwy ei fysedd i alw y lleill ato i'w yspeilio. Felly, rhyw un brofedigaeth gyfarfu gyntaf â'r profedigaethus; ond Gad oedd ei henw. Yr oedd tyrfa wrth ei sodlau, (Gen. 30. 11,) chwibanodd ar y lleill; a daeth cafod o honynt ar ol eu gilydd, nes iddynt agos lethu ysbryd yr hwn oedd tanynt. Fel hynny y daethant at Job: nid cenad yn mhob mis oedd yn dwyn y newyddion drwg iddo; ond pan y byddai

un y llefaru, yr oedd un arall yn dyfod. Y mae gan Dduw ffordd yn y dyfnderoedd hyny; a'i ffordd ef yw y ffordd allan o'r pair haiarn; a bydd ef ei hun yn arwain ei rai gwaredig. "Pan elych trwy y dyfroedd, myfi a fyddaf gyda thi, a thrwy yr afonydd, fel na lifont drosot," Esay 43. 2. Dymunem ni gael pontydd i fyned dros yr afonydd, a badau i nosio wyneb y dyfroedd, "ond cynghor yr Arglwydd, hwnw a saif;" gan hyny, rhaid bod yn y dyfroedd hyd yr ên; a phan byddo awelon yn chwythu, megys y cyfyngderau presenol, bydd y tonau yn golchi tros ein penau, a'r naill dôn yn dilyn y llall, nes y byddont agos a myned a'n hanadl, er hyny ni chawn ein gadael i foddi; oblegid ffordd Duw ydyw, a bydd yntau yn gofalu am danom ar hyd-ddi.

(3.) Yn y môr oblegid fod llwybrau Duw yn mhrofedigaethau ei bobl, yn *ddirgelaid* yn nghanol ffrwd pethau cyhoeddus y byd; a'i *ddyben* trwyddynt, yn cael ei *guddio* hyd ei amser penodol ef. Y mae llawer o brofedigaethau y saint na chânt weled eu dyben, nes y byddont yn ngoleu y byd tragwyddol yn edrych yn ol arnynt; ac yna,

" O fryniau Caersalem ceir gweled
Holl daith yr anialwch i gyd."

Ond y mae rhai yn cael edrych yn ol, o ben bryniau is nâ bryniau Caersalem i weled *rhan* o daith yr anialwch, ac yn cael ernes o'r nefoedd yn yr olygfa. Cyn belled ag y dadguddia Duw i'w bobl yr ochr hon i'r bedd, *ddyben* i'w profedigaethau, y mae yn rhoddi iddynt ernes o'r wledd a gânt wrth weled yr oll âg, un golwg yn y byd tragwyddol. Cafodd hen Jacob hyn. Meddyliodd Duw gadw Jacob a'i deulu yn fyw yn amser y newyn, ond cymerodd ffordd y môr at hyny. Yr wyf yn meddwl na buasai mesur o yd yn cael ei ddarpar yn ystordai yr Aipht, oni buasai i'r teulu oedd gan Dduw yn Nghanaan, a hen gyfammod rhyngddo ef a hwynt:

ond yn nghysgod teulu Jacob, cafodd miloedd o Aipht-iaid a Chanaaneaid fwyd yn amser y newyn. Byddai yn dda i'r rhai sydd yn dirmygu duwiolion, feddwl eu bod yn gysgod iddynt hwy rhag llawer cawad farwol, er na chanfyddir hyny yn bresenol gan ffrwd pethau ereill. Y man y dechreuodd y ffordd fyned i'r môr gyda Jacob yn hyn, oedd yn ngwneuthuriad y siaced fraith. Byddai yn dda i ni, y rhai ydym yn magu plant, gymeryd gwers oddi wrth Jacob yn hyn, a gofalu rhag dyrchafu un o'r plant heibio y lleill; oblegid y tuedda i fagu cenfigen yn y teulu. Ar ddyddgwaith anfonwyd y llanc oddi cartref, wedi ei drwsio â'i ddillad goreu,—y siaced fraith; ond ni ddychwelodd; eithr collwyd ef yn y siaced hono a wnaed i'w anrhydeddu uwch law ei frodyr. Yn mhen amser, wele y siaced yn cael ei dwyn adref, wedi ei throchi mewn gwaed. Dyma donau y môr yn rhuo, ac yn curo ar ysbryd Jacob, ac yntau yn rhwygo ei ddillad, yn galaru, ac yn dywedyd y disgynai i'r beddrod at ei fab, (Gen. 37. 31—35;) ond yr oedd yn camsyniad yn hyn, canys yr oedd i gael ei weled eil-waith; er hyny, yr oedd y ffordd yn y môr y pryd hwnw. Wedi hyny, wele newyn yn y wlad, a Jacob yn gorchymyn i ddeg o'i feibion i fyned i'r Aipht i brynu yd, a gadael Benjamin adref gydag ef; a hwythau, er cyndyned yr arferent fod, yn myned; oblegid yr oedd meistr caled, sef newyn, yn eu gyru; ond yn cael eu rhoddi yn ngharchar dridiau, a Simeon yn cael ei gadw yn wystl drachefn, Gen. 42. 17. Maddeued y darllenydd fy nychymyg.—Dychymygaf fod Jacob y tridiau hyny yn myned yn aml ar bwys ei ffon i ddrws y babell ac yn edrych tua ffordd yr Aipht: ond un prydawn, wele un o'r llanciau yn rhedeg i'r babell, ac yn dywedyd, Meistr, mae y bechgyn yn dyfod; ac yna wele yr hen wr yn ymunawnu, ac yn myned ar bwys ei ffon tua'r drws, ac yn eu rhiifo; a chan na welai ond naw, yn gofyn, Pa le mae Simeon? a hwythau yn bur ddigalon yn ateb, Yn y carchar yn yr Aipht. Yn y carchar! Pa ddrwg

a wnaeth? Ni wnaeth un drwg; paid di a therfysgu, nyni a'i cawn yn rhydd eto. Y gŵr sydd yn llywydd ar y wlad a lefarodd wrthym yn arw, gan ein cymeryd fel yspiwyd, ac a gadwodd Simeon yn *wystl*, nes y dygem iddo brawf mai gwŷr cywir ydym. Os felly, ebe Jacob, nid yw yn ddywyll iawn arnom eto, oblegid hen deulu parchus, o gymeriad uchel, ers oesoedd, yw ein teulu ni. Cawn gan bawb yn mhob lle roddi eu henwau wrth ein deiseb, ond gwŷr Sichem: atolwg, pa brawf y mae y gŵr boneddig yn ofyn? Dim, meddant hwythau, ond cael Benjamin i waered, iddo ef gael gosod ei lygaid arno. Benjamin i waered! Pa beth wna Benjamin? Pa fodd y gwybu am Benjamin? Pa ham y drygasoch fi trwy ddywedyd fod i chwi frawd eto? Meddylwn, meddant hwythau, fod y gŵr yn deall dewiniaeth, neu ryw beth; oblegid yr oedd yn holi ein pethau ni, fel pe magesid ef yn yr un tŷ a ni; gan hyny, dywedyd yr holl wirionedd yn eglur oedd oreu, Gen. 43. 6, 7. Ni chaiff Benjamin fyned i waered. Ni chaiff Simeon yntau ddyfod yn rhydd. Dyna y ffordd yn yr eigion mawr, heb neb ond Duw yn ei gweled. Pan aeth yn brin arnynt drachefn, dywedodd Jacob, Ewch eilwaith i waered. Ni waeth i ni farw o newyn yma, na chael ein crogi yno; oblegid cyfraith y gwledydd yw crogi ysbwyd; a dywedodd y gŵr, Nac edrychwch yn fy wyneb, oni bydd eich brawd ieuangaf gyda chwi. Dywedai yntau, Joseph nid yw fyw, Simeon nid yw fyw, a Benjamin a ddygech ymaith; y mae yn hawdd i mi roddi barn am y ffordd. Yn fy erbyn i y mae hyn oll. Nage, Jacob, ond y mae pob cam o honi o'th du; y mae Joseph yn fyw, a dychwel Benjamin yn iach; er hyny, y mae dan y dwfr heddyw, a'r dwfr hwnw yn ddwfn. Ond erbyn bod y cerbydau yn olwynaw o gwmpas ei babell, gwelodd ei bod trwy yr holl ddyfn-deroeddd,—yn eithaf y cysegr; a gwaeddodd allan, Digon. Gwelodd law Duw yn yr holl droion dyrys, a chafodd gysur i'w enaid.

2. Yn y cysegr.

(1.) Yn Sinai. Cyfeirir yma at roddiad y gyfraith ar Sinai. Gelwir Sinai, y cysegr, Psalm 68. 17, 24.

(2.) Y mae holl bethau rhagluniaeth wedi eu neillduo i wasanaeth a gogoniant Duw, yr un fath ag yr oedd llestri y deml yn santaidd. Yn y dyfroedd dyfnaf, a'r treialon llymaf, yn gystal ag yn y cysuron helaethaf, "Ffordd santaidd y gelwir hi." Prin y gallesid meddwl hyny, pan oedd "dwylaw anwir," yn trin "Arglwydd y gogonant;" a phrin y gwel llawer credadyn hyn, pan y mae yn cael ei orthrymu gan law yr annuwïol; ond y mae llaw Duw ynddynt oll, yn ddigon glân i'w gysegr. Mae cysuron rhagluniaeth wedi eu rhoddi i ni, i ogoneddu Duw. Pwy bynag y rhoddodd Duw iddo *gyfoeth*, dylai "anrhydeddu yr Arglwydd â'i gyfoeth, ac â'r peth penaf o'i holl ffrwyth," (Diar. 3. 9,) a phwy bynag ni wnel hyn, bydd yn euog o gamwedd Belsassar, sef myned â llestri y cysegr i'w wledd ei hun. Mae y rhai y rhoddodd Duw iddynt sefyllfaoedd cysurus, yn gyffredin, yn fwy esgeulus yn hyn nâ'r tlodion; ceir gweled llawer dyn tlawd yn rhoddi o'i angen at gynnal achos yr Arglwydd, pan y bydd y tŷ, efallai, yn brin o enllyn, a'r teulu yn llwm o ddillad; a'i gymydog cyfoethog mor benodol a neb yn nhŷ Dduw, yn rhoddi ond yr hyn oedd weddill ganddo, ac er hyny cael ei glodfori gan ddynion. Os rhydd gŵr galluog yn y byd ddeg punt at achos Duw, clodforir ef trwy y gymydog-aeth, pan y mae y tlawd, sydd yn preswyllo yn ei ymyl, yn rhoddi deg cymaint wrth roddi chwe cheiniog, heb neb yn gwneyd sylw o hono. "Fy mrodyr, ni ddylai y pethau hyn fod felly." Y mae rhai cyfoethogion parchus yn ein mysg, y rhai ydynt yn cyfranu yn ol y modd y llwyddodd Duw hwynt; ond ychydig ydyw y rhai hyny. Y mae y rhan amlaf yn cymharu eu rhoddion âg eiddo y tlodion, yn lle eu cymharu â'r hyn gyfranodd Duw iddynt; ac am hyny, os cadwant ychydig o flaen y tlodion yn eu rhoddion, tybiant eu hunain yn

grefyddwyr gwych, pan y maent yn gysegr-ladron yn nghyfrif Duw, y rhai ydynt berchenogion tiroedd, neu gannoedd, neu efallai, filoedd o arian, a welir yn marchogaeth eu meirch porthiannus, eu celloedd yn llawnion, eu tai yn drefnus, eu dodrefn yn gostus ac yn loeyw; yn rhoddi ysgol dda, gwisgoedd gwychion, a sefyllfa-oedd cysurus i'w plant; ond pan gyfranant offrwm i Dduw, ychydig fydd heibio i offrwm y tlawd. Y mae yn rhyfedd na bai y darn llaw yn ysgrifenu TECEL uwch eu penau. Ychydig o gyfoethogion sydd yn rhoddi nes byddo eu hamgylchiadau yn teimlo. Y rhai y cyfranodd Duw iddynt wybodaeth, dawn, hamdden i deithio gyda'r achos, neu rhyw gyfle i wneyd rhywbeth drosto, dylent gofio mai llestri cysegr ydynt, a gochelyd eu camddefnyddio. O'r tu arall, y rhai ydynt yn cael tlodi, cystuddiau, profedigaethau, helbulon, &c. dylent ogoneddu Duw ynddynt oll; oblegid y mae ffordd rhagluniaeth fel llestri y deml, oll at ei wasanaeth ef.

3. *Y mae holl ffordd rhagluniaeth yn ol tystiolaeth y cysegr, sef y gair santaid.* "Tân a chenllysg, eira a tharth, gwynt ystormus, yn gwneuthur ei air ef," Psalm 148. 8. Nid yn unig y maent yn cyflawni gorchymynion a gosodiad Duw, ond hefyd yn dwyn i ben yr hyn a dystiolaethodd efe yn ei air. Tystiolaethodd fod trysorau yr eira a'r cenllysg, wedi eu cadw ganddo hyd ddydd cyfyngder, ymladd, a rhyfel, (Job 38. 22, 23;) gan hyny, pan oedd Duw yn bwrw y ceryg cenllysg o'r nefoedd ar yr Amoriaid, (Jos. 10. 11,) yr oedd yn gwneyd yn ol y dystiolaeth. Pan y byddo "cenllysg a tân wedi eu cymysgu â gwaed," yn cael eu bwrw i'r ddaear, a'r "cenllysg mawr fel talentau," yn syrthio o'r nef ar ddynion, (Dad. 8. 7, a 17. 21,) byddant oll yn ol tystiolaeth y gair. Y mae pob peth rhagluniaethol wedi eu cyfrododdu â dwysol dystiolaethau. Yr oedd holl gysuron a gwaredigaethau plant Israel yn cyfateb i'r addewidion. Rhoddodd yr Arglwydd lonyddwch iddynt yn ol yr hyn oll a dyngasai i'w tadau; ac ni

phallodd dim o'r holl bethau da a lafarasai efe wrthynt; daeth y cwbl i ben, Jos. 24. 44, 45, Yr holl farnau hefyd, â pha rai y cospodd efe hwynt, yr oeddent yn cyfateb i'r bygythion. Cyflawni ei eiriau yr oedd Duw wrth dywallt ei soriant arnynt, Dan. 9. 12, 13. Felly hefyd y mae holl droion rhagluniaeth yn y dyddiau hyn, yn ol tystiolaeth gair Duw. Y gwasgfeuon a'r gofidiau, â pha rai y mae yr Arglwydd yn ceryddu plant dynion o herwydd eu pechodau, ydynt oll yn cyfateb i'r hyn y mae y gair yn dystio. Gan hyny, pan yr ydym yn methu canfod nemawr o'r ffordd, gan ddyfnder y dwfr sydd yn ei gorchuddio, y mae genym y darlun (*map*) o honi yn ein hymyl, yn y ddwyfol dystiolaeth yn llyfr y cysegr; a gallwn weled y ffordd yn y darlun, pan y byddom yn methu gweled y ffordd ei hun gan ddyfnder y dyfroedd. Y mae trigolion y rhanau tywyllaf o'n gwlad yn rhoddi llawer o goel i dynged-draethwyr, (*fortune-tellers*). Y mae hyn yn bechadurus, ac y mae yn bechadurus ynddynt hwythau gymeryd arnynt ddywedyd tynged; oblegid nis gwyddant dynged neb, ac nid yw eu hamcan ond twyllo ffyliaid; ond y mae genym yn ein hymyl draethwr didwyll a sier, o'r hyn a ddygwydd i ni; ac os ydym am wybod ein tynged, chwiliwn air Duw, a chawn ddarluniad o honi yno. Y mae llawer yn darllen eu tynged eu hunain, ond dychymyg, ac nid gair Duw yw eu rheol; ac felly y maent yn cael eu siomi. Fel hyn eu darllenasant, "Meddwl yfory daw gorfoledd:" ond erbyn i yfory wawrio, "Y tristwch mwyaf erioed" a ddaeth. Yr oeddent yn "disgwyl pethau gwych i ddyfod," ond "croes i hyny maent yn dyfod." Y mae y tyddynwr yn edrych ar y blynyddoedd gwasgedig a gafodd, ac yn gweled rhyw flwyddyn argoelion mwy gobeithiol, yn gwenieithio iddo ei hun, fod cnwd da ar y meusydd, a'r anifeiliaid yn ymddangos yn llwyddiannus; ac ond iddo gael hamdden i fyned â'i eiddo i'r farchnad, y daw a'i ben uwch law y blinderau; ond ped edrychai i'r darlun, gwelai mai tystiol-

aeth y gair yw, “Dyn a aned i flinder.” Wele, dyna ei dynged, er iddo ymwenieithio. Y mae ambell i ben teulu, ar ol magu tŷaid o blant, yn dywedyd, Yr wyf wedi gorfod ymdrech y galed ers deg neu bymtheg mlynedd, pan oedd saith neu wyth yn treulio, a neb ond fy hun yn enill; y mae yn rhyfedd i mi allu cael tamaid iddynt, ac ychydig am danynt, wrth eu magu: ond yn awr y mae y plant henaf yn dechreu fy helpio, a daw y rhai ieuangaf yn fuan; ac yna yr wyf yn disgwyl y caf lai o wasgfa a gorthrymder dros ddyddiau fy oes. Y mae y siarad yna eto yn groes i'r dystiolaeth. Ped edrychai i'r dystiolaeth, gwelai mai darlun y ffordd yw, “Yn y byd gorthrymder a gewch.” Dyna ei dynged, er cael y plant wedi eu magu. Pe chwiliem ni am ein tynged yn ngoleu y darlun, ac nid yn ngoleu dychymyg, byddai ein siomedigaeth yn llai wrth gyfarfod â thrallodion. Nid oes un tywydd wedi cyfarfod y cerdadyn o'r mynydd y credodd yn Nghrist hyd yr awr hon, na chafodd, os chwiliodd y gair, rywgyfran o'r gwirionedd yn cyfateb yn hollol i'w dywydd ef, fel pe buasai wedi ei roddi yno er ei fwyn ef. Ac yn ddiau, er ei fwyn ef y rhoddwyd y cyfryw ymadrodd yn y Beibl. Mae ganddo gystal hawl ynddo ag a fu erioed gan Paul a Phedr; gan hyny, ymaflod ynddo, a gwnaed ddefnydd o hono er ei gysur. Mae yn y gair ddefnydd cysur i blant Duw yn wyneb pob trallodion, Psalm 119. 62. Y maent yn yfed o gysuron ysbrydol cyfammod heddd Duw yn addewidion y gair, pan y mae y gwasgfeuon allanol trymaf yn pwyso arnynt. Maent trwy ymgynghori â'r gair, yn gweled dysgrifiad o'r holl ffordd, a'i bod, trwy yr holl donau a'r troion dyrys, yn terfynu mewn heddd.

(4.) *Pan byddo goleu ysbrydol oddi wrth Ddum yn cael ei roddi i'r enaid, yn unig, y canfyddwn feddwl Duw yn y dystiolaeth.* Felly, er cael darlun y ffordd yn nhystiolaeth y cysegr, ni allwn ddefnyddio y darlun heb oleu y cysegr, i lewyrchu arno. Y mae y dynion duwiolaf yn dyrysu yn hyn; er cael y gair yn

eu dwylaw, y maent yn amddifad o'r canfyddiad neillduol o'u trallodion hwy yn y dystiolaeth, tra y byddont heb y goleu neillduol ar y gair. Bu Asaph agos a dyrysus ac ymwrthod â'i grefydd, a dywedyd, fod yn well bod hebddi, o eisieu y goleu hwn. Wrth edrych ar yr annuwiol yn llwyddo, ac yntau yn cael ei faeddu, dywedodd, "Yn ddiau yn ofer y glanheais fy nghalon, ac y golchais fy nwylaw mewn diniweidrwydd," Ps. 73. 13. Wrth lanhâu y galon, y mae i ni ddeall yn y fan hon, bod yn grefyddol tuag at Dduw, ac yn gydwybodol gyda'i achos. Wrth olchi y dwylaw mewn diniweidrwydd, bod yn onest a dihoced tuag at ddynion. Gwaith ofer, ebe fe, yw y ddau. Wele y gŵr boneddig acw; nid oes na gras na gweddi yn ei dŷ ar hyd y flwyddyn, ond tyngu, a rhegu, a melldithio Duw a dynion, ac arfer pob iaith annuwiol, a gweithredoedd pechadurus; ac nid oes neb o'r teulu yn myned i un lle i addoliad cyhoeddus Duw, ar nac wythnos na Sabboth, trwy y blynyddau; a threuliant eu Sabbothau i yru yn mlaen eu masnach, neu eu hoferedd; ac eto efe sydd yn llwyddo; a minau, er gweddio ar Dduw yn y dirgel, ei addoli gyda'm teulu, colli llawer awr ar fy ngorchwyl i fyned i addoliad cyhoeddus, ymdrechu am y moddion cyhoeddus ar y Sabboth, a gofalu am achos Duw yn ei ranau allanol,— y mae y cwbl o olwynion rhagluniaeth yn troi yn fy erbyn bob cam o'm taith. Gwaith ofer yw i mi lanhâu fy nghalon, gan gadw cydwybod ddirwystr tuag at Dduw a'i achos. Yn ofer hefyd y golchais fy nwylaw mewn diniweidrwydd; aeth fy nghymydog annuwiol a'r anifail a'r anaf arno i'r ffair, ac a'i gwerthodd fel un dianaf; a dywedodd am dano ei fod flwyddyn yn ieuangach nag oedd; ac fel hyny twyllodd ryw ffol i roddi, efallai, dri chymaint ag a dalai am dano: yn y modd hwnw efe a gafodd fodd i dalu ei rent. Dangosais inau yn onest fy eiddo fel yr ydoedd; a dyma fi heddyw yn y gofid nas gwn pa le i droi. Pe buaswn yn ddigon caled a hocedus i wneyd fel y gwnaeth efe, buaswn allan o'r gofid hwn

yn awr. Gwaith ofer oedd i mi olchi fy nwyllaw mewn diniweidrwydd. Fel hyn y gofidiwyd calon y gŵr duwiol, ac y'i pigwyd yn ei arenau; ond pan aeth i gysegr Duw, a chael goleu oddi wrth Dduw yn ei gysegr, deallodd y ffordd, Psalm 73. 17. Nid oedd dim a roddai esboniad ar beth mor dywyll, nes cael goleu o'r nef; ac yn ei gysegr, sef yn ymarferiad ac ordinhadau ei dŷ, y gwelodd yr Arglwydd yn dda i roddi hyny. Y mae llawer o honom, yn ein cyfyngderau, wedi bod yn rhoddi yr ychydig synwyr a gawsom, ar waith hyd ei eithafafodd, i geisio deall y ffordd, ac wedi ymgynghori â'r cyfeillion, a chwilio meddyliau yr ysgrifenyddwyr duwiolaf; ond yr oedd y cwbl yn aros cyn dywyllled a'r fagddu; yr oeddem yn methu gweled un drem i'w throion; er hyny, wedi y cwbl, pum mynyd o gymdeithas â Duw mewn gweddi, neu mewn oedfa, a wasgarai yr holl gaddug, nes gweled yr oll yn oleu, heb un dyrswch yn y troion dyeithr. Y mae gan lawer achos diolch am ambell lewyrchiad o oleuni o'r nef gyda phethau yr Arglwydd, nes rhoddi digon o esboniad ar y troion tywyllaf i'n nerthu i fendithio Duw, a gorfoleddu yn nghanol gorthrymderau.

(2.) *Er mwyn anrhydedd y cysegr, sef gogoniant Duw a lles ei bobl, y mae holl oruchwyliaeth rhag-luniaeth yn cael ei gweinyddu.* “Pob peth a grewyd trwyddo ef, ac erddo ef;” ac “ni a wyddom fod pob peth yn cydweithio er daioni i'r rhai sydd yn caru Duw.” Dyben eithaf Duw yn mhob peth y mae yn ei wneyd yw, gogoniant ei enw yn iachawdwriaeth ei eglwys; gan hyny, pan gasglo adref nifer ei etholedigion, ni bydd y byd yn ei olwg yn ddigon o werth i'w lywodraethu, ond fe'i rhydd ar dân; eithr tra byddo ganddo gysegr yn y byd, fe wna i bob olwyn wasanaethu cynifer o beiriannau, i adeiladu Seion. Caiff yr Aiphtiaid orthrymu plant Duw, er mwyn eu haddfedu i ymadael â hi. Caiff y Babiloniaid eu caethiwo, i'w puro oddi wrth eilunaddoliaeth. Caiff Augustus Cæsar drethu yr holl

fyd, er mwyn cael Mair i Bethlehem i eni yr Iesu. Caiff y Rhufeiniaid rhyfela â'r hen Gymru, er mwyn cael yr efengyl i Brydain. Caiff yr Iuddewon eu gwrthod, er mwyn impio y cenedloedd yn yr eglwys, a'u hadferyd drachefn, er mwyn bod yn fywyd o feirw i grefydd yn y byd. Caiff Paul swmbwl yn ei gnawd, fel na'i tra dyrchafer. Caiff plant Duw ofid yn y byd, er mwyn diddyfnu eu serch oddi wrth y creadur. O! ddyfnder!

(6.) *Y mae llawer o droion rhagluniaeth fel clud y cysegr, i'w dwyn heb edrych arnynt*, Yr oedd y baich hwnw yn perthynu i deulu y Cohathiaid. Yr oedd meibion Gerson a Merari yn cael y mên i a'r ych-ain, y rhai a roddasid yn offrwm gan y tywysogion i ddwyn y clud a roddasid iddynt; eithr *nid pethau y cysegr* oedd eu clud hwy; ond yr oedd raid i feibion Cohath ddwyn eu clud ar eu hysgwyddau, Num. 7. 3—9. Ni chânt gynorthwy na thywysog, na men, nac ŷch; ond hwy, er hyny, oeddent yn cael y ffraint o ddwyn pethau y cysegr. Gallasai anian lygredig wingo, a gofyn Pa ham yr wyf fi yn gorfod dwyn fy maich ar fy *ysgwydd*, pan mae fy mrodyr yn cael rhoddi eu beichiau mewn *meni*? Ond yr oedd y ffraint, pan ei gwelont, o gael dwyn y *cysegr*, yn ddigon i rododi taw ar yr anfoddlonrwydd. Pan yr ydym ninau yn edrych o'n cwrpas, yr ydym yn gweled llawer o'n cymydogion yn cael taflu eu beichiau i ryw le oddi wrthynt, neu yn cael rhyw ffordd i osgoi heb eu dwyn, neu ryw ffrwd o ddi-walliant yn dyfod o ryw le, a ninau a'n gwarau yn crymu tan ein beichiau, yn orthrymedig, a'n dagrau ar ein gruddiau, heb neb yn ein cysuro—yn ymgreinio tan eu pwwysau; ond os yw hyny er gogoniant Duw, fel y gogonedder Mab Duw trwy hyny, (Ioan 11. 4,) y mae yn ddigon o reswm i fod yn dawel ac amyneddgar tano.

Yr oedd meibion Cohath yn y fath amgylchiad hefyd gyda'u clud, fel yr oedd raid ei ddwyn heb *gyffwrdd* â'r pethau cysegredig, nac *edrych* arnynt. Yr oedd Aaron a'i feibion i orchuddio y cwbl, cyn y deuent i'r golwg,

rhag iddynt farw; a phan nesaent i ddwyn eu clud, yr oedd Aaron a'i feibion i fyned i mewn gyda hwynt, a'u gosod bawb ar ei wasanaeth ac ar ei glud, ac ni feiddient gyffwrdd â dim ond y drosol, nac edrych pa beth oedd arni, ond ei rhoddi ar eu hysgwyddau a'i dwyn, Num. 4. 15, 18, 19, 20. Felly y mae llawer o droion rhagluniaeth wedi eu gorchuddio gan Dduw yn y cyfryw fodd nad yw yn gyfreithlawn i ni ymholi am eu dyben, a llawer gwasgfa yn cael ei rhoddi arnom na ddylem roddi ein bysedd i geisio ei throi oddi wrthym; ond ein nerth yw aros yn llonydd, gan gyflawni ein gwasanaeth yn y man y gosododd efe nyni, a dwyn y baich a roddwyd ar ein trosol heb ymholi dim yn ei gylch. Pan orchymynodd yr Iesu i Pedr ei ganlyn, dechreuodd yntau *ymholi*, gan ofyn i'r Iesu, "Ond pa beth a wna hwn?" Yr ateb a gafodd oedd, "Beth yw hyny i ti, canlyn di fyfi?" Ioan 21. 19—22. Mae ynom ninau ormod o'r ysbryd oedd yn Mhedr, i ofyn, Ond pa beth a wna hwn? am bob peth a'n cyfarfyddo; ond y mae y gofyniad ei hun yn drosedd, oblegid beth yw hyny i ni; gwneled hwn y peth a wnelo. Dwyn ein baich, a chanlyn yr Iesu yw ein gwasanaeth ni, deued y gwynt o'r lle y delo, ac eled i'r lle yr elo. Na ofynwn ofynion anmhriodol am bethau Duw; ond gofalwn am ein gwasanaeth, er fod ein baich wedi ei orchuddio â llen. Gormod eofndra ar yr hyn oedd Duw wedi ei ddirgelu oedd y pechod y collodd gwŷr Bethsemes eu bywydau o'i herwydd, 1 Sam. 6. 19. Nid wyf yn ameu nad ydym ninau yn rhy hyfion yn ein geiriau am ragluniaeth Duw, hyd yn oed pan y byddom o flaen gorsedd ei ras. Ymadrodd cyffredin mewn gweddi gyda'r claf yw, "Cofia yr hwn sydd tan dy *geryddol* law," heb ystyried fod cystuddiau i lawer o ddybenion heb law ceryddu, ac mai anaml yr ydym ni yn cael gwybod pa beth yw y dyben. Yr wyf yn ystyried wrth ddywedyd hyn, fod trallodion a chystuddiau yn gyffredinol, yn cael eu galw yn rhai manau yn

yr Ysgrythyr, wrth yr enw penodol o *gerydd*; a thra byddo yr hwn a dderbynio y cyfryw ymadrodd, yn ei ystyried yn y goleu hwnw, nis gallwn feddwl yn briodol fod gormod eofndra ynddi, oblegid iaith yr Ysgrythyr ydyw; ond yr wyf yn llefaru am gerydd yn bresenol, yn ol yr ystyr a feddylia y werin yn gyffredin; sef gwialen, neu nod o anfoddlonrwydd Duw am bechodau penodol. Diau mai rhyfyg ac eofndra pechadurus ar Dduw, fyddai defnyddio yr ymadrodd yn yr ystyr hwn uwch ben neb, mewn unrhyw amgylchiad, oddi eithr fod genym ryw beth amlwg iawn yn yr amgylchiad hwnw, i brofi mai felly y mae. Ond y mae y geiriau hyfion a ddefnyddiwn yn ein hymddyddanion cyffredin, ac wrth wneyd sylw ar ryw amgylchiadau neillduol, yn myned lawer yn mhellach. Y mae yn ddigon i resynu meddwl ystyriol, wrth wrando ar yr hyfdra a gymer dynion, yn y dyddiau hyn, ar ragluniaeth yr Arglwydd. Cymerasant arnynt eu bod yn deall yr achos, y llwybrau, a'r dyben, yn mhob amgylchiad; a'u bod hefyd yn deall y ffordd i ysgafnhâu y beichiau, a bod y ffordd hono yn nwylaw plant dynion. Y mae hyn yn ddiau yn syllu yn annghyfreithlon ar gysegr Duw. Gan hyny, da fyddai i ni fod yn wyliadwrus yn ein geiriau am ei waith ef, a'i ddybenion, oblegid "nid yw efe yn rhoddi cyfrif am ddim o'i waith." Y pethau tywyll a gymerant le yn ein byd yn y dyddiau hyn, nid oes neb ond Duw yn eu deall: gan hyny, ein lle ni yw dwyn y baich, fel meibion Cohath, heb edrych tan y llen, er fod ein hysgwydd yn teimlo, oblegid y gofala Duw am fod y cwbl yn deilwng i'w gysegr, a chawn ninau dragywyddoldeb digon hir i orphwys ar ol rhoddi ein baich i lawr.

II. BOD POB PETH YN CAEL EU LLYWODRAETHU GAN DDUW ER LLES EI BOBL, AC MEWN GOFAL NEILLDUOL AM DANYNT, ER EI FOD YN CUDDIO EI DDYBEN HYD DYMHOR PRIODOL.

Y mae genym gyflawnder mawr o brofion fod sylw neillduol yr Arglwydd ar ei bobl, pa ffordd bynag y byddo yn troi olwyn ei ragluniaeth.

1. *Y mae wedi gwrthweithredu deddfau natur i'r dyben hwn.* Cyn y caffai teulu y cysegr eu cadw yn y pair haiarn, yn hwy nâ'r amser terfynedig, holltai Duw y môr iddynt fyned trwodd, ac a'i cauai ar eu hol i foddi eu gelynion; gwnai y dyfroedd yn fur iddynt o'r tu deheu ac o'r tu aswy, a hyny pan oedd y gwynt yn gryf a'r tonau yn rho, Exod. 14. 21; Es. 51. 15. Cyn y caffai farw o newyn, mewn anialwch mawr ac ofnadwy, gwnai Duw i'r wybrenau ddwyn bara iddynt, a chaent ef yn ffres yn feunyddiol. Llwybr deddf anian i rododi bara yw, o'r ddaear trwy lafurwaith dyn;—"Y ddaearen o honi y daw bara;" ond mewn anialwch diffaith, dygai Duw fara o'r wybrenau trwy drefniad angylion; ac am hyny y gelwir y manna yn "fara angylion," Psalm 78. 23—25. Cyn y caffent drengu o syched mewn anialwch poeth a thywodlyd, gwnai Duw i graig o gallestr ddwyn iddynt ffrydiau o ddwfr. Dywed Moses a'r Psalmydd am y graig yn Horeb, mai callestr oedd, Deut. 8. 15; Ps. 114. 8. Y peth mwyaf naturiol i gallestr, wrth ei daro, yw *tanio*; a phe gorchymynasai Duw ddwyn fflamiau o dân o'r graig i ddifa y genedl am duchan, buasai yn fwy naturiol i'r graig ei rododi, nâ rhoddi dwfr; ond wele ddwyfol allu, mewn gofal am bobl ei gyfammod, yn peri i graig o geryg tân, wrth ei tharo, ddwyn afonydd o ddwfr i ddisychedu cenedl wrthnysig; o herwydd ei fod yn cofio ei air santaidd âg Abraham ei was, Psalm 105. 41, 42. Y mae Paul yn dywedyd am y graig hono, ei bod yn *Grist*, 1 Cor. 10. 4. A phe buasai y driniaeth arw fu ar Fab Duw, yn dwyn tân i ddifa pechaduriaid, buasai yn llai rhyfeddod, nag iddi fod yn ffordd i ddwfr y bywyd i redeg yn afonydd o ras, i fod yn ymgeledd tragywyddol i rai annheilwng. Cyn y methent hwy fyned i mewn i wlad yr addewid, gwnai Duw i'r afon redeg i fyny, yn lle i waered, "Tithau Iorddonen, pa ham y troaist yn ol?" Y mae yn debyg mai yn y man y sangodd traed yr offeiriaid yn nghwr y dyfroedd, yr holltodd yr Iorddonen, ac i'r dwfr oedd

uwchlaw iddynt redeg yn ei ol, a hyny pan oedd llif nerthol, gan doddiant eira ar y mynyddoedd, yn peri i'r Iorddonen lanw dros ei holl geulanau. Rhedodd y llifeiriant mawr hyny yn ol, yn ngwrthwyneb i'r llifeiriant oedd yn disgyn oddi uchod, nes oedd y dyfroedd yn chwyddo i fyny yn gribarth uchel fel cefn mynydd uwch law iddynt, yn mhell iawn oddi wrth y ddinas Adam, yr hon oedd o ystlys Saretan, (Jos. 3. 15, 16,) a'r dwfr oedd is law iddynt, yn rhedeg i'w ffordd, i tôr y rhos. Cyn y methent ddial ar eu gelynion, gwnai Duw i'r haul a'r lleuad sefyll. Cyn y caent eu dyfetha, gwnai Duw i'r tân beidio a llosgi, a'r llewod rheibus a newynog beidio llarpio. Pwy ond Duw a allasai wneyd hyn? A chan ei fod wedi gwneyd lluwys o bethau tebyg, mae yn ewyllysio i ni wybod fod ei sylw ar, a'i ofal am ei bobl, pa ffordd bynag y byddo yn troi yr olwynion. Pan oedd Pharaoh yn bwrw plant yr Israeliaid i'r afon, yr oedd y ffordd yn y môr : ond pan oedd Duw yn ysgytio Pharaoh a'i lu yn y môr, ac Israel yn canu yr ochr draw, yr oedd goleu cysegr arni. Pan oedd toes yr Aipht yn darfod, a'r gynulleidfa yn yr anialwch, yr oedd y ffordd yn y môr : ond pan oedd yr wybrenau yn gwlawio bara, yr oedd goleu cysegr arni.

2. *Y mae yn peri, weithiau, i luaws o bethau naturiol gydweithredu, a chyd-dueddu, fel pe byddai gytundeb rhyngddynt, i ddwyn i ben ei fwriad ef.* Mewn rhai amgylchiadau, mae y gweithrediadau hyny, i olwg rheswm, yn troi yn hollol wrthwyneb i'r amcan a ddygir i ben ; ond y mae rhyw dro annysgwyliadwy yn y diwedd, yn troi yr oll i ateb y dyben. Weithiau, gellid meddwl fod y cwbl wedi cytuno i dori calon un o blant Duw, ond erbyn i'r olwyn droi o gwmpas, y mae y tro annysgwyliadwy yn dangos mai cytuno i'w ddyrchafu i'r cerbyd yr oeddent. Pryd arall, gellid meddwl fod yr oll mewn cyngair i roddi digon o awdurdod a gallu i un o elynion penaf pobl yr Arglwydd, fel y byddai sicr o'u dyfetha ; ond erbyn i'r cwbl gael ei le, yr oedd Duw

yn dangos mai cydweithredu i'w grogi yr oeddent. Pwy a ddarllen hanes Joseph, a sylwi arni, na wel fod deg neu ddeuddeg o amgylchiadau annymunol i reswm wedi ei gyfarfod ; y rhai, pe buasai *un* o honynt heb gymeryd lle, y buasai yn attal y ffordd iddo fod yn llywydd yr Aipht, er annhebyced yr oeddent yn ymddangos. Pan oedd Joseph yn cael ei gasâu gan ei frodyr, yr oedd y ffordd yn y môr : ond pan oedd ei frodyr yn ymgrymu iddo, yr oedd goleu cysegr arni. Joseph yn gaethwas, —ffordd yn y môr : ond Joseph yn llywydd, —ffordd yn y cysegr.

Pan ddarllenom hanes Haman, gwelwn o'r tu arall lawer o bethau i olwg rheswm, fel pe buasent mewn cyngrair i'w anrhydeddu. Yr oedd wedi enill ewylllys da y brenin, fel y cai wneyd fel y mynai ganddo. Yr oedd ei gyfoeth yn fawr, a'i gyfeillion yn llawer, (fel y mae llawer o gyfeillion o'r fath ag ydynt, gan bob un ag y byddo rhyw beth ar ei law,) ond cyfeillion haf oeddent ; ni ddaeth neb o honynt i ddadleu trosto pan soniwyd am ei grogi. Ac, i goroni y cwbl, nid oedd Esther y frenines, wedi gwahodd neb gyda'r brenin i'r wledd, ond Haman. Yr oedd pawb a phob peth yn cytuno i'w ddyrchafu ond yr luddew, yr hwn oedd yn y porth, yn gomedd ei addoli, (y mae yn debyg, mai math o addoliad oedd yr ymostyngiad a ofynai Haman, yr hyn ni roddai Mordecai ond i Dduw). Meddyliai nad oedd eisieu ond cyfarch y brenin i gael crogi hwnw ; ac am hyny, parotôdd y crogbren yn mlaen llaw. Ond y mae yn beth nodedig fod seiri Haman yn gwneyd y crogbren, ac ysgrifenyddion y brenin yn darllen y croniclelau ar yr un oriau. Wedi i Haman fyned adref yn yr hwyr, y meddylwyd ac y cynghorwyd am grogi Mordecai ; ac yr oedd eisieu bod y crogbren yn barod erbyn bore dranoeth ; gan hyny, yn y nos y gwnaethpwyd ef. Ond yr oedd olwyn arall gan Dduw yn troi yn nhŷ y brenin, a thrydedd olwyn yn troi yn nhŷ Esther ; ac erbyn i Dduw roddi cocos yr holl olwynion i ymaflyd

yn eu gilydd, dirwynasant Haman i'r crogbren yn groes i ddysgwyliad y rhan amlaf. Nis gallasai yr holl amgylchiadau gydweithredu i'r un dyben, heb fod rhyw un uwch law iddynt oll yn eu llywio, mwy nag y gall y fwyall, y llif, a'r cynion, gerfio y pren heb ryw law yn eu defnyddio. Pan oedd Haman yn adeiladu y crogbren, yr oedd y ffordd yn y môr; ond pan yr oedd efe ei hun yn crogi arno, yr oedd goleu cysegr arni. Pan oedd llythyrau cyntaf Ahasferus yn myned allan, yn gorchymyn dyfetha yr Iuddewon, yr oedd y ffordd yn y môr; ond pan oedd yr ail lythyrau yn myned allan, yn rhoddi cenad iddynt amddiffyn eu hunain, yr oedd goleu cysegr arni. Pan oedd Mordecai yn gwisgo sachlen, a dinas Susan yn drist, yr oedd y ffordd yn y môr; ond pan oedd Mordecai yn y wisg anrhydeddus, a dinas Susan yn llawenychu, yr oedd goleu cysegr arni.

Nid rhaid i ni fyned yn mhell i weled y gweithrediad hwn o eiddo rhagluniaeth Duw. Gallwn weled o'n cwmpas, yn amgylchiadau llawer o'n cymydogion, y rhan fwyaf o bethau yn cyd-dueddu yr un ffordd; a gallwn fod yn sicr nad yw felly heb fod llaw neillduol gan Dduw yno, er ei bod yn rhy gynar i ni eto weled y dyben. Ceir gweled ambell un yn ymdrechgar a diwyd gyda ei fasnach, yn cynyg at y naill beth ac yn llafurio gyda pheth arall, a llaw rhagluniaeth yn ei wrthwynebu gyda phob peth, fel nad oes dim yn llwyddo iddo. Pan y byddo yr holl olwynion hyn yn troi yn wrthwynebu iddo, chwanega ei gyfeillion at hynny, eu gwg a'u hansirioldeb. Y mae yn debygol fod llawer o blant Duw yn cael eu gwaedu gan eu brodyr yn y peth hwn; ac wedi myned i'w beddau tan eu creithiau. Pan oedd llaw rhagluniaeth yn eu herbyn, yr oedd eu brodyr, fe allai, mewn gweithrediadau eglwysig, fel plant Edom, yn ninystyr Jerusalem, yn gwaeddi, Dynoethwch, dynoethwch hi, hyd ei sylfaen, (Ps. 137. 7,) pan y dylasent gydymdeimlo â hwy, eu cysuro, a'u cynorthwyo; a'r rhai mwyaf anmhrofiadol o gyfyngderau a thywydd ei hunain, a

welir fynychaf yn esgyn i'r orsedd i ddefnyddio y wialen. "Fy mrodyr, ni ddylai y pethau hyn fod felly." Yn nglyn â'r pethau hyn oll, ceir gweled yr Arglwydd ei hun yn cuddio ei wyneb ar yr un tymhor oddi wrth eu profiadau, heb fod dim o'r holl bethau hyn yn *gerydd*, yn ei ystyr priodol, o herwydd unrhyw feiau neillduol. Felly y bu gyda Job. Daeth cawod o wrthwynebiadau amgylchiadol ar ei ben ar unwaith, a chafodd gystudd trwm; estynodd ei gyfeillion, er eu bod yn ddynion duwiol, eu mesurau yn angharedig arno, a chuddiodd Duw ei wyneb oddi wrth ei brofiad, pryd nad oedd anfoddlonrwydd na gwg y nefoedd, mewn un modd arno. Nid wyf, wrth ddywedyd hyn yn golygu y rhai ydynt trwy wastraff, &c., yn dwyn cyfyngderau arnynt eu hunain; eto hyd yn oed pan y byddo fel hynny y mae y gwirionedd yn dangos y dylem gydymdeimlo â, a thos-turio wrth y rhai hynny hefyd, ie, hyd yn oed pan y byddont tan nodau amlwg o farn oddi wrth Dduw: oblegid er i Dduw dywallt ei lid ar Jerusalem, cospodd yn ofnadwy bawb o'i chymydogion a fuont yn chwerw wrthi. Pan y mae ef ei hun yn taro ei bobl, nid yw foddlon i neb arall eu taro. Nid yw y tosturi a'r cydymdeimlad hwnnw i wasgu ar anrhydedd achos ac enw yr Arglwydd Iesu; ond dylai fod bob amser y cyfryw ag sy'n gweddu i ysbryd yr efengyl. Pryd arall y gwelwn holl olwynion rhagluniaeth yn cyd-droi er cysur rhai ereill. Pa beth bynag yr ymaflont ynddo, llwydda yn eu dwylaw, fel eiddo Potiphar, pan oedd Joseph yn olygwr arnynt, (Gen. 39. 5,) neu dŷ Obed-Edom tra bu yr arch ynddo, (2 Sam. 6. 11,) ac ar yr un pryd yn cael wyneb ei gyfeillion, a chymdeithas ei Dduw, fel pe buasai pob peth wedi cytuno i'w ddyddanu. Yn yr holl amgylchiadau hyn, y mae yn amlwg fod gan yr Arglwydd lywodraeth fanol ar bob peth, a bod ganddo ofal penodol am ei bobl wrth drefnu pob peth; er na fedrwn ni yr awr hon ddeall pa wedd y mae yn peri iddynt wneyd lles i'w eiddo.

3. Mae y pethau *cryfaf* pan y byddont yn *gwrthwyn-e*bu teulu Duw, yn *methu*; a'r pethau *gwanaf*, pan y byddont *o'u tu*, yn *gorchfygu*. "Ni lwydda un offer-yn a lunier i'th erbyn, a thi a wnai yn euog bob tafod a gyfoda i'th erbyn mewn barn," Esay 54. 17. Yr ymherodraeth gryfaf yn yr holl fyd, y tymhor oedd plant Israel yn yr Aipht, oedd ymherodraeth yr Aipht: yr oeddent hwythau y pryd hwnw yn weiniaid a diamddiffyn. Bu holl rym yr ymherodraeth hono yn ceisio eu dyfetha; ond pa fwyaf y gorthryment hwynt, mwyaf y cynyddent, Exod. 1. 12, 21. Yr oedd yn annichonadwy iddynt ddyfetha y rhai oedd Duw yn amddiffyn. Darfu i frenin Assyria ddyrchafu ei lef, a chodi yn uchel ei lygaid, gan feddwl dinystrio Jerusalem; ond yr oedd gan Dduw fach i'w rod-di yn ei ffroen, a ffrwyn i'w rhoddi yn ei weflau, i'w ddychwelyd ar hyd yr un ffordd ag y daethai, 2 Bren. 19. 28. Bu breninoedd Juda, ei thywysogion, ei hoffeiriaid, a phobl y tir, yn rhyfela yn erbyn Jeremia y prophwyd; ond yr oedd Duw wedi ei rod-di yn y ddinas gaerog, yn golofn haiarn, ac yn fur pres. fel nad oeddent oll yn gallu ei orchfygu, Jer. 1. 18, 19. Yr oedd dysgyblion Crist i gael eu herlid, eu traddodi i'r synagogau ac i garcharau; eu dwyn ger bron breninoedd a llywodraethwyr; eu bradychu gan rieni, ceraint, a chyfeillion, a'u casâu gan bawb er mwyn enw Iesu; ond yr oedd Ysbryd Crist yn rhoddi iddynt yn yr awr hono, enau a doethineb, yr hon nis gallasai eu holl wrthwynebwyr, na dywedyd yn ei herbyn na'i gwrthsefyll, Luc 21. 12—17. Bu holl nerth y byd a phyrth uffern gyda hyny yn ceisio dyfetha eglwys Crist o'r byd; ond y mae yn fyw heddyw; "a phyrth uffern nis gorchfygant hi." Nid dynion diawdurdod a dinerth fu yn erlid achos Iesu, ond *breninoedd* y ddaear oeddent yn ymosod, a'r *penaethiaid*; a hyny nid mewn ias fyrbwyll, ond trwy *ymgyngghori yn nghyd*, am y llwybr tebycaf o lwyddo; ond yr oedd gan Dduw ei frenin ar Seion, a gwialen haiarn atynt

hwythau, Psalm 2. 2—9. Y môr o waed a dywalltodd Rhufain baganaidd, pan ddefnyddiodd ei hymerawdwyr eu holl nerth a'u dyfais yn erbyn yr eglwys; er hyny yr oedd y rhai a brynwyd oddi wrth ddynion, yn gallu sefyll gyda'r Oen ar fynydd Seion, Dat. 14. 1—5. Bu holl nerth a dyfais Rhufain babaid yn tywallt gwaed y saint nes meddwi arno, (Dat. 17. 6;) er hyny yr oedd priodasferch yr Oen wedi ei thrwsio yn ei thlysau. Pan oedd yr erlidigaethau creulonafr ar eglwys Crist, yr oedd hi yn blodeuo. Pe buasai haner cymaint o allu yn cael ei ddefnyddio yn erbyn rhyw bobl ereill, buasent wedi eu llyngcu. Y mae ymherodraethau cryfion wedi eu dynystrio a'u llyngcu y naill gan y llall; ond y mae eglwys Crist, er gwaned ydyw, ac er cryfed ei gelynion, yn aros ac yn blodeuo. Dengys hyn yn amlwg lywodraeth Duw ar bob peth, a'i ofal neillduol am ei bobl.

Y mae y pethau gwanaf a distadlaff, yn ateb y dyben ac yn gorchfygu, pan y byddont o blaid pobl Dduw. Dim ond gwialen o'u plaid, yn ddigon (fel offeryn) i holhti môr, Exod. 14. 16. Dim ond cyrn hyrddod yn ddigon i dynu caerâu dinas i lawr, Jos. 6. 5. Dim ond haid o gacwn yn ddigon i yru breninoedd yr Amoriaid allan, heb i feibion Israel ddefnyddio na chleddyf na bwa, Jos. 24. 12. Dim ond Gedeon a'i dri chan gŵr, yn drech nâ'r Midianiaid a'r Amaleciaid, y rhai oeddent fel locustiaid o amlra, a'u camelod heb rifedi fel y tywod sydd ar fin y môr, o amlra, Barn. 7. 12—14. Dim ond Jonathan a chludydd ei arfau, yn ddigon i daro gwersyll y Philistiaid, 1 Sam. 14. 13. Dim ond Dafydd bach yn llanc a'i ffon dafl a chareg, yn ddigon i gwympto Goliath fawr a'i arfogaeth bres a haiarn, ac yn rhyfelwr o'i febyd, 1 Sam. Pen. 17. Nid pobl ddysgedig, ond ychydig o bysgodwyr, (gan mwyaf,) yn myned i droi byd. Y rhai hyny, nid yn dorf yn nghyd yn gymhorth i'w gilydd, ond yn wasgaredig, y ffordd debycaf i ddiffodd y tân, ac er hyny y gair yn llwyddo yn ddirfawr. Nid llawer o'r cyfoethogion sydd eto gydag

achos yr efengyl ; ond er mai yn mysg y tlodion, yn benaf y mae, nid oes dim sicrach o lwydd. Nid y rhai â'r doniau addurnedigaf, a'r cymhwysderau mwyaf, sydd yn ei phregethu, ond ffol bethau y byd, ysgubion y byd, a sorod pob dim, pethau distadl a dirmygus y byd, llestri pridd, a'r rhai garwaf o'r rhai hyny ; pe amgen, ni welsid rhai o honom ni yn ei phregethu ; ond trwy wneuthur defnydd o offerynnau gweiniaid a gwaelion, y mae godigawgrwydd y gallu o Dduw, ac nid o honom ni. O ryfedd lywodraeth !

4. Y mae pethau o *bwys mawr*, a *gwardigaethau neillduol* i bobl Dduw, yn cael eu dwyn oddi amgylch trwy bethau ag ydynt yn *ddamweiniol* yn eu hamgylchiadau. Beth arall ond damwain oedd i'r Ismaeliaid ddyfod heibio pan oedd Joseph yn y pydew, (Gen. 37. 25;) nis gallwn feddwl eu bod yn myned heibio bob diwrnod. Beth ond damwain oedd i ferch Pharaoh ddyfod ar y pryd, ac i'r fan yr oedd Moses yn y cawell ? Exod. 2. 5. Yr oedd dyfodiad Dafydd i'r gwersyll, ar y pryd yr oedd y gŵr oedd yn sefyll rhwng y ddeu-lu yn ymddangos yn hollol ddamweiniol, ond o ganlyniadau mawrion, 1 Sam. 17. 23. Yr oedd dyfodiad y wraig o Samaria at y ffynnon, pan oedd yr Iesu yn eistedd yno yn ddamweiniol ond o ganlyniad tragwyddol. Nis gallwn weled â'r olwg oddi allan yn ngharchariad Paul a Silas yn Philippi, ond rhes o ddamweiniau ; ond yr oedd Duw yn eu dirwyn oll i un dyben, sef achub ceidwad y carchar. Y mae yn debyg nad elai y gŵr hwnw i'r oedfa i wrando Paul yn pregethu ; gan hyny yr oedd yn rhaid gyru Paul ato ef iddo gael pregethu ; ac wedi i'r gorchwyl gael ei gyflawni, cawsant fynydd allan o'r carchar dranoeth, ac ymadael â'r ddinas hefyd, Act. pen. 16. Yn llongddrylliad Paul yn Melita yr oedd yn gynwysedig amryw ddamweiniau, a bys Duw ynddynt oll, a'r ffrwyth yn lles i eneidiau. Pan oedd Augustine yn myned tua rhyw dref i bregethu, camgymerodd ei arweinydd y ffordd, ac wrth hyny cafodd ei waredu rhag

Donatist, yr hwn yn gwybod am ei ddyfodiad, oedd yn gwylio y ffordd i'w ladd. Pan oedd y diweddar Barch. T. Charles, o'r Bala yn myned i Liverpool, rhoddwyd ei *fag* mewn cwch nad oedd efe wedi bwriadu myned iddo, felly eu gwaredwyd rhag boddi, oblegid soddodd y cwch, yr hwn yr oedd efe wedi bwriadu myned ynddo. Pan oedd y diweddar Barch. Hopkin Bevan, o swydd Forganwg, yn myned o gymdeithasfa Pontypool i Llundain, dechreuodd y ffordd o'r dref tua'r Cas'newydd, gyda chyfeillion o Bristol a ddaethant yno, gan feddwl myned gyda hwy y noson hono i Bristol; ond wedi myned tua dwy filltir o Bontypool, cofiodd fod ei *fag* ar ol; gyrodd yn ei ol i'w gyrchu, gan feddwl eilwaith oddiweddyd y cyfeillion hyny, y rhai oeddent ar draed; ond yr eilwaith camgymerodd y ffordd, er ei fod yn arfer a myned y ffordd hono, ac aeth amryw filldiroedd ar hyd ffordd Brynbyga; oblegid yr ymdroi hyny, cychwynodd y llestr o'r Cas'newydd cyn iddo ef allu dyfod, a soddodd cyn cyraedd Bristol; ac achubwyd ei fywyd yntau trwy y cyfryw ddamwain. Llauer o'r cyffelyb a ellid enwi, ie, o bosibl, rai yn nes adref, y rhai ydynt golofnau o ofal a llywodraeth Duw, yn holl ysgogiadau ei greaduriaid.

5. Y mae llauer o waredigaethau pobl yr Arglwydd ar ryw *adeg nodedig*, y rhai, pe buasent ychydig yn gynt, nis gallasid gweled llaw Duw cyn amlyced ynddynt; a phe buasent ychydig yn ddiweddarach, buasai yn rhy ddiweddar. Pan oedd Ismael yn mron marw o syched y dangoswyd y pydew i Agar, Gen 21. 15, 19. Pan oedd Abraham a'r gyllell yn ei law i ladd ei fab, y galwodd angel yr Arglwydd arno, Gen. 22. 10—13. Pe cawsai y wybodaeth yn gynt, a gweled yr hwrdd pan ddaeth i'r fan, ni buasai y waredigaeth mor hynod; a phe buasai yr angel ychydig fynyddau yn hwy cyn galw, buasai Isaac wedi ei waedu. Pan oedd Pharaoh yn ymyl, yr holltwyd y môr, (Exod. pen. 14,) pe buasai y môr yn agored pan aeth Israel i'w olwg, ni

buasai y waredigaeth mor hynod ; a thebygol na buasai y clodforedd ychwaith cyfuwch ; a phe buasai y môr ddiwrnod yn hwy cyn holhti, buasai Pharaoh wedi eu goddiweddyd. Pan oedd Saul a'i wŷr yn amgylchynu Dafydd a'i wŷr i'w dala hwynt, y daeth y genad at Saul, yn hyspysu iddo fod y Philistiaid wedi dyfod i'r wlad, 1 Sam. 23, 26—28. Pan oedd Haman yn myned i ofyn cenad am grogi Mordecai, y dywedodd y brenin am ei anrhydeddu, Esther, Pen. 6. Pan oedd y gelynion ar ymosod, ganol nos, ar brotestaniaid Baziers, darfu i dabyrddwr (*drummer*) wedi meddwi, ganu cloch alarwm y dref, nes eu dihuno mewn pryd i ffoi. Pan oedd y gwas hwnw i Grist, Du Moulin, wedi ymwithio i ffwrn rhag ei erlidwyr gwaedlyd, darfu i'r pryf copyn daenu ei we tros enau y ffwrn, fel na thybiodd neb ei fod yno, ac felly ei gwareddwyd. Ar yr un amser pan oedd gwas arall i Grist yn ymguddio, lle ni wyddai neb o'i gyfeillion, ac nas gallai anturio dyfod oddi yno tros amryw ddyddiau, deuai iar i'w ymyl unwaith bob dydd i ddodwy wy ; ac felly, cynaliwyd ei fywyd âg wy y dydd, nes cael gwaredigaeth. Pan oedd y Dr. Tate a'i wraig, a'u maban, yn yr Iwerddon, wedi gorfod ffoi am eu heinioes, mewn coed, yn y nos, eisteddai y fam i orphwys ar graig yno gyda'r plentyn, yr hwn oedd agos trengu o eisieu ; ac wrth hyny tarawodd ei llaw ar botel o laeth, oedd rhyw un wedi adael yn annghof yno ; ac felly achubwyd ei einioes. Adwaen amryw ag yr agorodd Duw ddrws ymwared iddynt yn annysgwyliadwy, pan oedd cyfyngder, gwasgfa, tloidi, &c. wedi cau rhyngddynt a phob golwg resymol am ymwared, pa rai o bosibl na byddai yn weddus yn bresenol eu hadrodd ; ond ni fedraf fyned heibio heb goffa am y noswaith flin hono, sef Tachwedd 3, 1839, pan gyfododd y Siartiaid yn erbyn Duw a dynion. Gwnaeth yr Arglwydd waredigaethau mawrion a hynod mewn amryw leoedd, y noson hono. Mewn un lle, ymgynullasant ger llaw addoldy, pan oeddid yn dechreu yr oedfa, gyda bwriad

o ddyfod i mewn i beri i'r rhai oedd yno yn addoli, i ymgysylltu â hwy; ond ymrysonasant â'u gilydd cyn dyfod i mewn, a gwasgarasant. Mewn lle arall, ymgynullasant at ddrws addoldy, lle yr oeddid yn cynal cyfarfod gweddi; ond wedi myned at y drws, nis gallent ymdeimlo a myned i mewn ar amser y cyfarfod; gan hyny, arosodd bagad o honynt tan eu harfau, ger llaw y drws, i ddal y rhai oeddent yno pan fyddent yn dyfod allan; ond cyn gynted ag y cyfodwyd eliced y drws i'w agor, cawsant eu taro â rhyw fraw a syndod, fel na allent syflyd nes oedd pawb ag oeddent yn yr addoliad wedi ymadael; ac yna aethant ar ol eu cyd-derfysgwyr. Mewn lle arall, daethant yn nhrymder y nos at dŷ capel ar ochr y ffordd, lle yr oedd brawd dyeithr o sir Aberteifi, yn lletya, wedi bod yn llefaru yn y capel hwnw yn yr hwyr; amcanodd un o honynt fyned i'r llofft i beri i'r gŵr dyeithr gyfodi a dyfod gyda hwynt; ond pan oedd ar y grisiau, syrthiodd mewn llewyg; a bu yn gorwedd fel un marw ar y grisiau gyferbyn a'r drws dros amryw oriau, nes oedd yr holl dorf wedi myned heibio; a phob un a ddeuai i mewn trwy y drws a droai yn ei ol wrth ei weled; ond wedi i bawb fyned heibio, dadebrodd, ac aeth ar eu hol; ac felly cafodd ein brawd orphwys, a chafodd y teulu eu hamddiffyn. Bwriadwyd dinystrio amryw gapeli, ond dyryswyd y bwriadau hyny. Penodwyd ar amryw bersonau i'w lladd, ond amddiffynwyd hwynt gan Dduw. Dyryswyd eu byddinoedd hefyd gan erwindeb anarferol yr hin y noson hono, fel y methasant ddyfod o amryw leoedd i gyfarfod eu gilydd erbyn yr amser apwyntiedig; ac felly methasant gyraedd y dref cyn dydd, fel y bwriadasant. Gorchfygwyd a gyrwyd ar ffo eu haml filoedd, gan lai nâ 30 o filwyr, a'r rhai hyny yn ieuainge ac anmhrofiadwy, gan mwyaf, tan 23 mlwydd oed. Pwy fedr edrych ar yr amgylchiadau hyn heb weled llaw Duw ynddynt? Pwy fedr sylwi arnynt heb weled lle i droi mewn cyfyngder? A phwy ond yr ynfyd a ryfela yn erbyn rhagluniaeth Duw?

6. *Y mae llawer o waredigaethau pobl Dduw*

mewn atebiad penodol i weddi. Mewn atebiad i weddi y cafodd Jacob y fendith, (Gen. 32. 9—12, 24—30;) y gwaredwyd Israel o'r Aipht, (Exod. 2. 23—25;) yr holltwyd y môr, (Exod. 14. 15, 16;) y pereiddiwyd dyfroedd Marah, (Exod. 15. 25;) y cafwyd dwfr o'r graig, (Exod. 17. 4—6;) y cafwyd arbediad, maddeuant, ac arweiniad i Israel ar ol iddynt wneuthur y llo, (Exod. 32. 11—14, a 33. 14—23;) y diffoddwyd y tân yn Taberah, (Num. 11. 2;) y rhoddwyd yr ysbryd oedd ar Moses ar y deg a thriugain henuriaid, (Num. 11. 11—17;) y maddeuwyd annghrediniaeth Israel yn Cades, (Num. 14. 13—20;) y dyfethwyd Corah a'i gynulleidfa, (Num. 16. 15;) y dyrchafwyd y sarff bres, (Num. 21. 7, 9;) y gosodwyd Josuah yn arweinydd i Israel, (Num. 27. 15—23;) y safodd yr haul a'r lleuad, (Jos. 10. 12—14,) y cafodd Israel lawer gwaredigaeth yn nyddiau eu barnwyr; y cafodd Hannah esgor ar Samuel, (1 Sam. pen. 1;) y gorchfygodd Samuel y Philistiaid yn Ebenezer, (1 Sam. 7. 5—12;) y trowyd cynghor Ahitophel yn ffolineb, (2 Sam. 15. 31;) y gorchfygodd Abiah Jeroboam, (2 Cron. 13. 14, 15;) y gorchfygodd Asa yr Ethiopiaid, (2 Cron. 14. 11, 12;) y gorchfygodd Jehosaphat y Moabiaid, (2 Cron. pen. 20;) y iachâwyd Hezeciah o'i glefyd, (1 Bren. 20. 1—7;) y gwaredwyd Manasseh o gaethiwed, (2 Cron. 33. 12, 13;) y gwaredwyd Israel o Babilon, (Dan. pen. 9;) y gwaredwyd Pedr o'r carchar, (Act. pen. 12.) A pha beth a ddywedaf, canys yr amser a ballai i mi fynegu am Abraham, am Isaac, am Gedeon, am Jephtha, am Samson, am Jabes, am Solomon, am Josiah, am Ezra, am Nehemiah, am yr holl brophwydi, am Zecharias yr archoffeiriad, am Anna y brophwydes, am Simeon yr henafigwr, am y deillion a'r gwahangleifion, a'r rhai trallodedig a ddaethant at Grist am iechyd, am Paul hefyd, a'r holl apostolion. Y rhai trwy weddi a gawsant waredigaethau, a dderbyniasant gysuron, a gawsant gymdeithas â Duw, a nerthwyd mewn profedigaethau, a wnaed yn gryfion yn erbyn pechod, a gauasant safnau

RHAGY MADRODD.

Y mae yr hyn a ganlyn yn Sylwedd yr hyn a draddodwyd mewn amryw bregethau.

Yr hyn a'm cymhellodd i'w gyhoeddi, oedd y ddau beth hyn; sef, yn gyntaf, na welais grynodeb o hono o waith neb yn yr Iaith Gymraeg; ac yn ail, am fod llawer o frodyr cyfrisol wedi clywed yr ymdriniad yn gyhoedd, yn dymuno ei weled yn argraffedig.

Wedi dangos yr ysgrif i rai brodyr deallus, a gosyn caniatad oddiwrth Gyfarfod Misol y Sir i'w argraffu, yr wyf yn ei anturio i'r wasg, gan obeithio y bydd er lleshad i'r cyffredin, ac yn enwedig i athrawon a phlant yr Ysgol Sabbothol.

Yr eiddoch, &c.

EVAN EVANS.

Ionawr 11eg, 1833.

Y CYFAMMOD GWEITHREDOEDD.

~~~~~
RHUFEINIAID 5. 12.

“ Am hyny, megys trwy un dyn y daeth pechod i'r byd, a marwolaeth trwy bechod ; ac felly yr aeth marwolaeth ar bob dyn, yn gymaint a phechu o bawb.”

Y MAE yr athrawiaeth sydd yn dadgan pechod gwreiddiol, yn athrawiaeth angenrheidiol i'w chredu ; ond ar yr un pryd, y mae llawer o rai sydd heb eu rhyddhau oddiwrtho yn ei hanguhreu.

Y mae yr apostol, o dan gyfarwyddyd yr Ysbryd Glan, yn dechreu y bennod hon gan ddangos y rhagorfreintiau sydd yn nglyn â, a'r ffrwythau sydd trwy, gyfiawnhad trwy fydd, sef, heddwch tuag at Dduw,—dyfodfa trwy fydd i'r gras hwn,—sefyll ynddo—gorfoleddu dan obaith gogoniant Duw,—dyoddefgarwch mewn cystudd,—profiad trwy ddyoddefgarwch,—a gobaith trwy brofiad ; a hyny i gyd am fod cariad Duw wedi ei dywallt yn y galon.

Yna y mae yn myned yn mlaen gan ddangos rhagoriaeth cariad Crist at bechadur, ar bob cariad gan ddynion at eu gilydd, adn. 7, 8. Y mae yn beth cyffredin i ddynion garu eu cyfeillion, ond fe garodd Crist ei elynion. Pan y mae cariad dynion gryfaf, braid y rhoddant eu heinioes dros y *da* ; ond fe garodd Crist nes rhoddi ei einioes dros *bechaduriaid*. Y peth nesaf yr ymdrinia yr apostol âg ef yw, sicrwydd achubiaeth dragywyddol y saint, yr hyn y mae yn brofi oddiwrth gyfiawnhad eu personau trwy

waed Crist, adn. 9, 10. Os rhoddodd ei waed i'w prynu, diau na âd werth ei waed i fyned ar goll, ond bydd byw i eiriol, nes gwel o lafur ei enaid, a chael ei ddiwallu. Y mae yr oll o drefn Duw i achub, yn rhyfedd; ond gallwn feddwl wrth ddull yr apostol yn ymresymu yn yr adnodau hyn, fod madden pechodau, a chyfiawnhau personau, y rhai a achubir, yn beth mwy rhyfedd na'u sancteiddio a'u gogoneddu. Y peth nesaf yw dangos y modd y mae y rhai hyny o'r saint, sydd yn gadarn yn y ffydd, yn myned i lygad flynnon cysur, sef daioni a graslonrwydd natur Duw, i gael ambell ddracht o gysur, adn. 11. "Ac nid hyny yn unig, eithr gorfoleddu yr ydym hefyd yn Nuw." Fe ddichon y gwanaf yn y ffydd orfoleddu, a llawenhau yn nhrefn Duw, ac yn addewidion Duw; ond yr hwn sydd yn cael mwynbad helaeth o Dduw, y mae y fath syched ynddo am Dduw, fel y mae yn ymestyn i sugno cysur a gorfoledd, o hanfod rasol y Duwdod, yn y modd ag y mae graslonrwydd ei natur yn cael ei gyfranu trwy y cymmod a wnaed gan Grist. Yna y mae geiriau y testun yn dyfod i mewn, yn mha rai y mae yr apostol yn dangos y modd y daeth pechod a marwolaeth gyntaf i'r byd; sef, trwy drosedd cyntaf y dyn cyntaf. Ac oddi yma hyd ddiwedd y bennod, y mae yn gosod Adda a Christ yn gyferbyniol i'w gilydd; gan ddangos fod y gras a ddaeth trwy Grist, yn helaethach na'r trueni a ddaeth trwy Adda.

"Am hyny;" yr *hyny* yma, yw y ffordd i "heddychu gelynion â Duw, trwy farwolaeth ei Fab," adn. 10. "Megys;" dyma gydmariaeth, sef cydmaru Adda a Christ, yn nghyd â'r trueni a ddaeth trwy y naill, a'r gras a ddaeth trwy y

llall. Nid oes ond un aden o'r gydmariaeth, sef Adda a'i drueni, yn cael ei henwi yn y testyn: y mae yr aden arall, sef Crist a'i ras, yn dyfod i mewn yn aam. 18, 19. "Trwy un dyn," sef, Adda, "y daeth pechod;" sef y pechod yn yr hwn, ac o herwydd yr hwn, y daeth melldith ar yr holl ddaear; yr hwn bechod oedd bwyta ffrwyth y pren. "I'r byd," sef i afael yr holl ddynoliaeth. "A marwolaeth," y gyflog fygythiedig yn y cyfammod gweithredoedd. "Trwy bechod," yr un dyn hwnw. "Ac felly," gan ei fod ef yn ben cyhoedd, a'i drosedd cyntaf wedi dwyn pechod ar yr holl hil ddynol, "Yr aeth marwolaeth ar bob dyn," ar bob rhyw ddyn, ac ar bob math o ddyn; h. y. ar bawb. "Yn gymaint a phechu o bawb." Y mae rhai yn darllen y geiriau yma, fel hyn, *yn yr hwn y pechodd pawb*: sef yn Adda. Y mae y dull yma o'i ddarllen, yn profi yn amlwg fod Adda yn ben cyffredinol ei holl had, a'u bod oll wedi syrthio, pan syrthiodd ynteu.

Y mae tri pheth i'w gweled yn y testyn, sef: 1. Tad. 2. Plant. 3. Etifeddiaeth. Y tad anedwydd y sonir am dano yma, yw Adda; dyma yr "un dyn." Y plant anghysurus y sonir am danynt yma, yw yr holl hil ddynol; dyma'r "pob dyn." Yr etifeddiaeth druenus, a haeddodd, neu a bwrcasodd y tad hwn, iddo ei hun a'i blant, yw pechod a marwolaeth.

Yr hyn a welwn yma fel mater, yw, *Bod yr Adda cyntaf wedi agor yr adwy, i bechod gymeryd gafael ar yr holl ddynoliaeth, ac wedi haeddu marwolaeth iddo ei hun, a'i holl had.* Cyn y gallo pawb fod wedi pechu mewn un, ac un wedi haeddu marwolaeth i bawb; rhaid fod yr un

hwnw yn sefyll lle pawb ; mae hyn yn ein harwain yn uniongyrchol, at y *Cyfammod* hwnw a wnaeth Duw ag Adda, yn Eden ; yr hwn a elwir gan rai, y *Cyfammod* Gweithredoedd, o herwydd ei *ammod* : a chan eraill, *Cyfammod* Bywyd, o herwydd ei *addewid*.

Y mae geiriau y testyn yn dangos mor amlwg ag unrhyw eiriau o fewn cloriau y memrwn sanctaidd, yr hyn yw y *Cyfammod* hwn, yn ei natur, ac yn ei ganlyniadau : am hyny, tuag at gael golwg ar amcan y geiriau, ac hefyd ar sefyllta druenus dyn wrth natur, ni a wnawn rai sylwiadau ar y *Cyfammod* hwnw, dan yr hwn y mae pawb nes cael ei symud trwy ras. Sylwn,

I. Ar y *Cyfammod* ei hun, yn yr hyn ydyw.

II. Ar yr hyn sydd wedi canlyn y gwneuthuriad o hono.

1. *Y Cyfammod yn yr hyn yw.* *Cyfammod* yw *cytundeb* rhwng dwy neu ragor o bleidiau ; yn yr hwn y mae y pleidiau ymgysymmodol yn ymrwymo i'w gilydd. Yma y mae dau beth yn dyfod i mewn, ag sydd yn angenrheidiol i sylwi arnynt ; sef, yn 1. Pleidiau y *Cyfammod* ; ac yn 2. Ei ranau.

Yn 1. Pleidiau y *Cyfammod* hwn. Y mae y rhai hyn yn ddwy ; sef, nef, a daear ; y ddaear yn ymrwymo i usyddhau, a'r nef yn ymrwymo i wobrwyo.

1. Y blaid fu a'r llaw flaenaf, yn y cyfammod, a dynodd y cynllun, ac a'i gosododd ger bron y blaid arall, oedd y *Nef*. Y *cyfammodur* o du y nef, oedd Duw, yn Dad, Mab, ac Ysbryd Glân ; fel crewr, cynaliwr, a llywodraethwr dyn ; " A'r Arglwydd Dduw a orchymynodd i'r dyn," Gen. 2. 16. Ni welodd Duw yn dda

wneyd cyfammod am fywyd tragwyddol âg un creadur ar y ddaear, ond dyn yn unig. Nis gwyddom pa fodd y mae rhyngddo a'r creaduriaid a grewyd yn y nesoedd, ac ni pherthyn i ni wybod ychwaith; ond o herwydd na wnaeth efe gyfammod o'r natur yma â neb o greaduriaid y ddaear ond dyn yn unig, y mae yn eu troi i'w llwch drachefn; fel nad ydynt yn greaduriaid i fod *byth*; ond am *ddyn*, o herwydd y cyfammod hwn, yr hwn a wnaeth Duw âg ef, y mae Duw wedi rhoddi ei hun dan rwymau cyfammod i gynnal y creadur o ddyn, yn greadur i fod *byth*, i dderbyn naill ai gwobrwy dragwyddol am ufydd-dod, neu wae dragwyddol am anufydd-dod.

Diau y gallasai Duw lywodraethu ei ddyn, wrth ddeddf yn unig, heb ei rhoddi yn ammod bywyd mewn cyfammod; ond o herwydd daioni ei hanfod, fe welodd yn dda egluro ei ogoniant trwy gymeryd ei ddyn i rwymyn cymdeithas, mewn cyfammod. Ac yn hyn yma fe eglurodd Duw belyderau mynegol o'i ogoniant ei hun mewn llawer o bethau, na buasai yn cael cyfleu i'w hegluro, heb wneyd y cyfammod. Ni a enwn rai o honynt. Fe eglurodd,

(1.) Anfeidrol *ymddarostyngiad*, yn gofyn gan ei greadur mewn ffordd o *ammod*, yr ufydd-dod hwnw, yr hwn a allasai ei ofyn mewn ffordd o *ddyled*; wedi i'r Creawdwr lunio rhan o bridd y ddaear ar lun corph dyn, ac anadlu anadl einioes yn ei ffiroenau, yn myned i *gyfammod* ag ef. Yn hyn yr oedd y Jehofah fel pe buasai yn cyfodi oddiar ei orsedd, ac yn ymgrymu i waith ei ddwyllaw.

(2.) Anfeidrol *ddaioni* a *gras*: wedi creu y

dyn yn dda, yn selio iddo mewn cyfammod, ar yr ammodau esmwythaf, ac yn y llwybr byraf a hawddaf ei gyflawni, yr holl ddaioni sydd mewn bywyd naturiol, ysbrydol, a thragywyddol. Yn hyn yr oedd daioni yr addewid yn gwrthbwysu, i raddau annhraethol, wir haeddiant yr ammod. Nid oedd yr ufydd-dod, er ei gyflawni, o ran gwerth, yn gwir haeddu *dim*; canys yr oedd oll yn ddyledus ar ddyn fel creadur, i'w Greawdwr; ac wedi y gwnelai y cwbl a orchymynwyd iddo, gwas anfuddiol fuasai; canys yr hyn a ddylasid ei wneuthur a wnelasid. Er hyny, er nad oedd yr ufydd-dod o ran gwir haeddiant, yn haeddu dim daioni yn wobwr am dano; etto fe welodd Duw yn dda i rwymo mewn cyfammod holl ddaioni yr addewid yn wobwr i ddyn am yr ufydd-dod. Ac yn hyn yr ymddengys fod llonaid y cyfammod gweithredoedd o *ras*, er nad oedd ynddo un mymryn o drugaredd faddeuol. Y mae hyn yn dangos mai cyfammod *anghyfartal* oedd y Cyfammod Gweithredoedd; hyny yw, fod y naill ben iddo yn drymach na'r llall, sef, yr addewid yn drymach na'r ammod; ac yr oedd hyn yn gweddu iddo, yn gymaint a bod y naill blaid ynddo yn uwch na'r llall; sef, Duw yn uwch na'r dyn. Ond cyfammod *cyfartal* yw y Cyfammod Gras; h- y. fod ei ammod a'i addewid yn ogyfuwch mewn gwerth; ac y mae hyn yn gweddu i'r Cyfammod Gras, yn gymaint a bod ei bleidiau, sef y Tad a'r Mab yn ogyfuwch mewn mawredd.

(3.) Anfeidrol *awdurdod*, yn gosod deddf a chyfammod, yn ol ei feddwl a'i ewyllys ei hun, ac yn selio bywyd i'w creadur, yn y llwybr, ac ar yr ammodau ag oedd ef yn weled oreu i'r

creadur. Dengys hyn mai cyfammod *deiddfol* oedd y Cyfammod Gweithredoedd; h. y. fod y pen cyfammodwr o du y nef, ac awdurdod ganddo i'w osod fel *deddf*, ar y pen cyfammodwr o du y ddaear, a'i rwymo i gydsynio â'r ammod; ond cyfammod rhydd o'r ddau tu yw y Cyfammod Gras. Ni ddarfu i'r Tad oddiar awdurdod i rwymo y Mab i dderbyn y cynnygiad, heb i'r Mab ei hun, o foddlonrwydd ei ewyllys, ymroddi iddo.

(4.) Anfeidrol *gyfiawnder*, yn bygwth y trosedd o hono â marwolaeth, yn yr ystyr helaethaf, o herwydd troseddu y ddeddf buraf.

(5.) Anfeidrol *ddoethineb*, wedi creu y dyn yn greadur rhesymol, yn ymddwyn tuag atto yn y modd addasaf i'w natur resymol, gan osod gerei fron addewid a bygythiad, fel y byddai arswyd y naill, a gobaith y llall, yn ei annog i gyflawni ei ufydd-dod yn ewyllysgar.

2. Y blaid dderbyniodd y cynnyg, ac a gydsyniodd âg ef, oedd y *ddaear*. Y *cyfammodwr* o du y ddaear oedd dyn, ac nid rhyw ddyn, ond y dyn cyntaf, sef Adda; ac yn y cytundeb hwnw, rhaid i ni ystyried Adda yn sefyll mewn sefyllfa driphlyg: y ddau blyg cyntaf yn ei gymhwyso i'r olaf.

(1.) Fel dyn rhesymol, wedi ei greu ar ddelw Duw, a gallu digonol ganddo, i *gredu** yr hyn oll a welai Duw yn dda *eglurow*, ac i *wneuthur* yr hyn oll a welai Duw yn dda ei *orchymyn*.

(2.) Fel gwreiddyn neu dad naturiol ei holl

* Tebygaf fod rhy fach o sylw genym wrth ymdrin â gallu Adda cyn y cwmp; ar y gallu oedd ganddo i *gredu* yn gystal â *gwneuthur*; a'n bod o herwydd hyny, yn anystyriel o bwys ei anghrediniaeth yn y trosedd.

hiliogaeth; dyn, a phob dyn arall yn grëedig ynddo; ac yr oedd hyn yn ei wneyd yn addasach na neb arall, i drydydd plyg o sefyllfa; sef,

(3.) Pen-cyfammodwr, neu gynddrychiolwr mewn cyfammod, i'w holl had naturiol; felly yr oedd yr holl ymwneyd fu gan Dduw âg Adda yn nhrefn y cyfammod hwnw, cyn i Adda syrthio, yn ymwneyd âg ef, ac a'i holl had ynddo; ond wedi i Adda syrthio, yr oedd yn peidio bod yn ben-cyfammodwr mwy; ac felly nid ces un o bechodau Adda, ond ei bechod cyntaf yn unig, yn cael ei gyfrif i ni.

Fod Adda yn ben-cyfammodwr sydd amlwg. Y mae tystiolaeth y gair am ganlyniad y trosedd yn dangos hyn: "Pawb wedi meirw yn Adda;" "camwedd un dyn yn dwyn barn ar bob dyn i gondemniad;" "llawer yn cael eu gwneud yn bechaduriaid trwy anufydd-dod un." Y mae y cyferbyniad a'r cyflfelybrwydd a ddangosir rhwng Adda a Christ, yr hwn yw pen y Cyfammod Newydd, yn profi yr un peth, megys marwol-aeth trwy un, a bywyd trwy'r llall; condemnïad trwy un, a chyfiawnhad trwy y llall; un yn enaid byw, a'r llall yn ysbryd yn bywhau. Y mae Adda ei hun hefyd, wrth roddi enw ar ei wraig, fel pe byddai yn lled addef ei fod yn deall hyn. Wedi y cwmp, ac wedi cael yr addewid, y rhoddodd Adda enw ar ei wraig, ac nid cyn y cwmp, fel ar y creaduriaid ereill; a'r rheswm am ei galw yn Efa yw, oblegid mai hi oedd fam pob dyn byw; pe mam naturiol pob dyn byw fuasai yr ystyr, tebygol y cawsai ei henw cyn y cwmp, fel y creaduriaid eraill, pan oedd y dyn addasaf i roddi enw arni. Gallwn ddychymygu oddiwrth yr amgylchiad ei fod yn

ymresymu yn debyg i fel y canlyn: “Pan oeddwn i yn byw mewn ufudd-dod i reol y Cyfammod, yr oeddwn yn dad pob dyn byw; yn byw, a'm holl had yn byw ynof; ond yn awr trwy y trosedd, wele fi wedi marw, a'm holl had wedi meirw ynof, fel nad wyf mwyach yn dad neb byw, ond yn hytrach yn dad pob dyn marw; er hyny wele dresn wedi ei dadguddio yn yr addewid o'r had, i lawer o'r rhai sydd wedi meirw ynof fi, i gael bywyd tragwyddol trwyddo ef; er hyny nid i mi y gwr, ond i ti y wraig, y rhoddwyd yr addewid; o ganlyniad nid wyf fi yn deilwng o'r enw, ti gai di fod yn Efa, am mai ti wyt fam, nid pobdyn, ond pob dyn *byw*, canys o honot ti y mae yr had yr hwn sydd i roddi y bywyd.

Yn 2. Rhanau y Cyfammod. Y mae yn mhob cyfammod, cyn y gallo fod yn gyfammod, ddwy ran hanfodol; sef ammod ac addewid; a hyny sydd yn ei wneyd yn gyfammod: fe chwanegir weithiau mewn cyfammodau, ranau achlysurol; megys pan fyddo un, neu bob un o'r pleidiau yn agored i syrthio oddiwrth y cytundeb, fe roddir bygythiad ynddo; ac o herwydd fod y blaid o du y ddaear, (sef Adda) yn y cyfammod hwn, mewn possiblwydd i syrthio oddiwrth y cytundeb, fe roddwyd bygythiad yn y Cyfammod Gweithredoedd; ond o herwydd ei bod yn amhosibl byth, i un o'r pleidiau yn y Cyfammod Gras i syrthio oddiwrth y cytundeb, nid oes un bygythiad yn y Cyfammod Gras. Gan hyny, rhanau y Cyfammod Gweithredoedd, yw, yn 1. Ammod. 2. Addewid. 3. Bygythiad.

1. Ammod y Cyfammod hwn, neu yr ammod bywyd ynddo, yw yr hyn oedd y blaid o du y ddaear yn ymrwymo i'w gyflawni tu ag at gael

hawl yn yr addewid a roddwyd gan y blaidd o du y nef; cynnwysiad yr hyn yw, cydffurfiad perffaith â holl gyfraith y Cyfammod. Y mae Rheol, Sylwedd, a Dull yr Ufydd-dod, neu'r Cydffurfiad hwn, yn galw am ein sylw.

Yn 1. Rheol yr ufydd-dod oedd deddf y Cyfammod. Yr oedd hon yn ddau-blyg, sef Deddf foesol Duw wedi ei rhoddi yn natur y dyn, a Gorchymyn pendant.

(1.) Am ddeddf naturiol y Cyfammod, y mae yn amlwg am dani, mai deddf foesol Duw ydyw, yr hon sydd gopi o'i ddelw: sylwedd yr hon a gyhoeddwyd ganddo wedi hyny mewn deg o bynciau, ar fynydd Sinai. Y mae yn wir nad oes dim son yn yr ail o Gen. am y ddeddf hon yn y Cyfammod, er hyny y mae lleoedd ereill o'r ysgrythyr yn ei goffau yn bendant. Ni chawn enwi yn bresennol ond un adnod, sef Gal. 3. 12, "A'r ddeddf," sef deddf foesol Duw, "nid yw o ffydd;" h. y. nid trwy weithrediad ffydd ynddi, a hyny yn unig; eithr ufydd-dod perffaith iddi, y cair bywyd; "eithr y dyn a wna y pethau hyny," dyna ammod, "a fydd byw ynddynt," dyna addewid; felly y mae yn y geiriau ammod ac addewid, rhanau hanfodol cyfammod, a'r ddeddf, wedi ei chydwanu â hwynt. Dylid sylwi, fod y ddeddf hon, yr hon sydd gyfiawn, sanctaidd, a da, yn tarddu o gyfiawnder, sancteiddrwydd, a daioni Jehofah; ond nid hyny oedd yn ei gwneud yn ammod bywyd i ddyn. Ac ei bod wedi ei rhoddi yn reddf yn nghalon dyn yn ei greadigaeth, yr hyn a ddangosir pan ddywedir iddo "gael ei greu ar ddelw Duw," ac i Dduw greu dyn yn uniawn;" ond nid hyn etto oedd yn ei gwneyd yn ammod bywyd i ddyn; ond fe

roddodd Duw y ddeddf hon oddiar ei ewylllys ben-arglwyddiaethol, yn ammod bywyd mewn cyfammod, i ddyn ryw gymaint o amser *wedi* ei greu.

Pa faint o amser a aeth heibio wedi creu y dyn, cyn gwneyd y cyfammod âg ef, nis gellir yn benderfynol ddywedyd; ond fe allai y goddefid i ni roddi ein barn ar hyny. Y mae rhai yn dywedyd i'r dyn syrthio y dydd y crewyd ef; os felly, yr oedd y creu, gwneyd cyfammod, a'r syrthio, wedi cymeryd lle yn yr un dydd; ond nid yw y farn uchod, yn fy nhyb i, yn ymddangos yn wir: barnu yr ydwyf fi nad oedd *melldith* Duw wedi ei chyhoeddi ar y ddaear, pan y *bendithiodd* y seithfed dydd. Dywedir hefyd yn Gen. 2. 3, i'r Arglwydd nid yn unig fendigo y dydd hwnw, ond hefyd ei *sancteiddio* ef; ac wrth sancteiddio yn y lle yma, fel mewn lleoedd eraill, y byddaf fi yn meddwl, neillduo i Dduw trwy ryw waith neillduol, moesol a sanctaidd yn ei natur; ac yn dwyn perthynas â chyflwr dyn, a'i sefyllfa ysbrydol ger bron Duw; dyma yw gwaith y Sabbath, er hyny hyd y pryd hwn. Y mae chwech diwrnod yr wythnos yn cael eu defnyddio yn benaf at y pethau sydd yn dwyn perthynas â chysuron y corph, a sefyllfa dyn yn y byd; ond y Sabbath yn benaf at y pethau sydd yn dwyn perthynas â chysuron yr enaid, a'r sefyllfa ysbrydol ger bron Duw: ond pa beth oedd y gwaith neillduol, moesol, a sanctaidd, ac yn dwyn perthynas â sefyllfa ysbrydol dyn ger bron Duw, trwy wneuthur pa un y cysegrwyd y Sabbath i fod yn sanctaidd i Dduw, os nid gwneud y Cyfammod oedd? barned y darlennydd. Pa fodd bynag am hyna, fe chwanegwyd yn y gwneuth-

uriad o hono, at yr hyn oedd yn reddf yn nghalon dyn, addewid o fywyd am ei gadw, a bygythiad o farwolaeth am ei droseddu; ac fel hyn y rhoddwyd yr un ddeddf, ag a oedd yn rheol natur i ddyn i ufyddhau i Dduw, fel ei Arglwydd, yn rheol cyfammmod iddo gymdeithasu âg ef fel ei gyfaill.

(2.) Am y gorchymyn pendant, amlwg yw, mai y gwaharddiad i fwyta o ffrwyth y pren, oedd. Y mae yn deilwng o'n hystyriaeth ar y mater yma, 1. Nad oedd y gorchymyn hwn â'i wreiddyn yn natur foesol Duw, ond yn hytrach wedi gwreiddio yn ei benarglwyddiaethol ewylllys. Nid am fod un drwg yn y pren hwnw, mwy na'r lleill, y gwaharddwyd ef, ond o herwydd i Dduw ewylllysio felly, am hyny, ni ddylasai y dyn gymeryd o hono. 2. Bod yr holl ddeddf foesol wedi ei chydblethu yn y gorchymyn pendant, fel y gallasai y dyn, trwy ufyddhau i hwn, anrhydeddu yr holl ddeddf, trwy ddangos y parch mwyaf i Dduw yn ol y llech gyntaf; a'r parch dyledus iddo ei hun a'i had, yn ol yr ail lech. 3. Bod natur y ddeddf foesol yn rhwymo dyn i ufyddhau i'r gorchymyn pendant.

Yn 2. Sylwedd yr ufydd-dod oedd cyd-flurfiad mewn natur a buchedd â'r holl ddeddf. Cydflurfiad natur â'r ddeddf oedd cadw a pharhau y sancteiddrwydd gwreiddiol a osododd Duw arno yn ei greadigaeth. Cydflurfiad buchedd â hi, oedd cyflawni perffaith ufydd-dod gweithredol mewn egwyddor, meddwl, gair, a gweithred, yn yr oll ag oedd deddf y cyfammmod yn ei ofyn.

Yn 3. Dull yr ufydd-dod.

(1.) Rhaid iddo fod yn *berffaith*; a'r per-

ffleithrwydd hwnw yn berffleithrwydd mewn egwyddor, rhanau, a graddau, 1. Rhaid iddo o ran yr egwyddor, darddu oddiar gariad digymysg at Dduw, fel gwrthddrych blaenaf ei serch, ac oddiar gariad dyledus atto ei hun a'i hiliogaeth; a chan fod dyn dan y cwmp, wrth natur, yn ymddifad o'r egwyddor berffaith hon, yn wreiddyn ei holl ufydd-dod, y mae, o ganlyniad, y ffordd i fywyd yn y fan yna, ar lwybr yr hen Gyfammod, wedi ei chau yn ei erbyn am byth: rhaid cael bywyd o ryw le arall, neu fod hebdo. 2. O ran rhanau, rhaid iddo fod cyn lletted â'r ddeddf, a chyn lletted â'r dyn; nid rhan o'r dyn i ufyddhau, heb yr oll o'r dyn; nid y corph heb yr enaid, na'r enaid heb y corph, ac nid rhan o alluoedd, neu rai o aelodau y corph, (pe bai bosibl hefyd i'r cyfryw bethau fod) heb yr oll, ond yr holl ddyn, yn yr holl agydyw. Nid ufydd-dod gan yr oll o'r dyn ychwaith i rai pynciau o'r ddeddf, heb i'r holl bynciau gael anrhydedd; ond deddf gyfan i gael anrhydedd gan ddyn cyfan, yn ol y gosodiad. 3. O ran graddau rhaid iddo gyrhaedd y perffleithrwydd mwyaf yn yr oll; nid yn unig pob peth gofynedig i gael ei gyflawni, ond hefyd y pob peth hyny i gael ei addurno â'r graddau uchaf o berffleithrwydd. Gan hyny, yn gymaint ag nad yw y dyn, fel y mae yn ei gyflwr syrthiedig, yn rhoddi cymaint ag un rhan o hono ei hun, i ufyddhau i un pen o'r ddeddf, gydag un gradd o berffleithrwydd, chwaithach yr oll o hono, i'r oll o'r ddeddf, yn y perffleithrwydd mwyaf; o ganlyniad, y mae y ffordd i fywyd trwy yr hen Gyfammod, yn y pethau yma hefyd, wedi ei chau am byth; rhaid cael bywyd o le

arall, neu farw yn dragywyddol. Cyfraith dra eang!!

(2.) Rhaid iddo fod yn bersonol, gan Adda ei hun, ac nid arall. Nid oedd newid personau yn y Cyfammod hwn, ond Adda ei hun fel person cyhoedd, i gyflawnu usydd-dod, i deilyngu hawl i fywyd, iddo ei hun, a'i holl had.

(3.) Rhaid i'r usydd-dod hwn barhau dros amser ei brawf, nes ei roddi mewn llawn fwynhad o'r wobr. Pa faint o hyd oedd yr amser hwnw i fod, nid ydym yn gwybod; ond amlwg yw mai amser terfynedig a phennodol oedd; a hyny a welir yn seliau y Cyfammod, oblegyd mai peth i'w dattod mewn amser yw sel, ac nid i fod yn gauad dros byth; a chyn gynted ag yr agorid y sel, yr oedd y peth seliedig i ddyfod i'r meddiant; dwy sel oedd iddo, sef y ddau bren yn nghanol yr ardd; y naill yn selio bywyd, a'r llall farwolaeth; ond bu y dyn mor annedwydd a dattod sel y farwolaeth, a chyn gynted ag y dattododd efe hi, ymaflodd marwolaeth ynddo; ond pe buasai yn nesu yn gyntaf at sel y bywyd, a hyny yn amser nodedig Duw, buasai y bywyd tragywyddol yn dyfod i'w feddiant ar agoriad y sel, ac yntau yn cael ei symud o'i sefyllfa o brawf.

2. Addewid y cyfammod oedd, yr hyn oedd Duw yn addaw i Adda a'i had, ar yr ystyriaeth i Adda gyflawni yr ammod.

Swm yr addewid oedd *bywyd*, yn yr ystyr helaethaf. Y mae natur yr ammod a'r bygythiad, yn profi yn eglur fod yno hesyd addewid, ac nid hyny yn unig, ond y mae hesyd ysgrythyrau pendant ar y mater, er nad oes son pendant amdano yn yr ail o Genesis. Gwelir hyny yn

Rhuf. 7. 10. "A'r gorchymyn," beth am dano? "yr hwn oedd i fywyd;" a Gal. 3. 12 Y dyn a wnel y pethau hyn," beth fydd iddo? "a fydd byw ynddynt."

Yr oedd yr addewid hon yn addewid o fywyd triphlyg, sef parhad o'r bywyd daublyg oedd ganddo, a chwanegiad o drydydd iddo, yn amser nodedig Duw.

(1.) Parhad o'i fywyd naturiol: yr oedd hwn yn gynnwysedig yn undeb y corph a'r enaid â'u gilydd, yn nghyd â chyfranogiad o gysuron rhagluniaeth i ddiwallu angenion naturiol y corph, ac i weini cysur iddo.

(2.) Parhad ei fywyd ysbrydol. Yr oedd y bywyd hwn yn gynnwysedig mewn tri o bethau; sef, yn [1.] Delw Duw arno yn ei greadigaeth. Dyma oedd ei ogoniant. [2.] Heddwch Duw i'w berson. Dyma oedd ei ddiogelwch. [3.] Cymdeithas Duw i'w enaid. Dyma oedd ei ddyddanwch.

(3.) Chwanegiad o fywyd tragywyddol iddo pan orphenai ei sefyllfa o brawf. Yr oedd hwn i fod yn gynnwysedig mewn tragywyddol fwynhad o Dduw, yn ei bresennoldeb dilen byth, neu mewn geiriau eraill, Bywyd tragywyddol yn y nefoedd, yn addewid y Cyfammod Gweithred-oedd. Nid rhaid treulio amser i brofi y ddau gyntaf, ond byddai dau neu dri o resymau i brofi yr olaf, yn fuddiol.

[1.] Os oedd marwolaeth dragywyddol yn y bygythiad, y mae cysondeb pethau yn gofyn fod bywyd tragywyddol yn yr addewid. [2.] Y mae fod pren y bywyd yn sel yn y Cyfammod, yn profi fod rhyw fywyd dan sel, nad oedd mewn mwynhad; ond yr oedd bywyd naturiol ac ys-

brydol mewn mwynhad: yna rhaid mai bywyd tragywyddol oedd dan y sel. [3.] Y mae dywediad pendant yr ysgrythyr yn profi hynny: pan oedd Crist yn pregethu yr Hen Gyfammod i'r gwr ieuanc a ddaeth atto, i ymofyn am flordd i'r nesoedd trwy *wneyd*, fel y gwelir yn Mat. 19. 16, 17, tystiodd hyn. Pan olynodd y gwr ieuanc iddo, "Pa beth da a wnaif fel yr etiteddwyf fywyd tragywyddol." Attebodd Crist ef, "Os wyt am fyned i mewn i'r bywyd, (sef bywyd tragywyddol) cadw'r gorchymynion." Y mae y bywyd hwn yr un o ran *natur* a'r bywyd tragywyddol yn y Cyfammod Gras, yr hwn y mae y saint yn ei gael trwy Grist. Mwynhad o Dduw fuasai y naill, a mwynhad o Dduw fydd y llall; er hynny nid ydym yn cymysgu y ddau gyfammod wrth ddywedyd felly; canys er fod y bywyd addewedig yn y Cyfammod Gweithredoedd, yr un o ran *natur* a'r bywyd yn y Cyfammod Gras; y mae, er hynny, yn is o ran *graddau*, ar lawer golygiad, o herwydd,

(1.) Pe cawsai fyned i'r nesoedd trwy yr Hen Gyfammod, buasai yr hawl iddi wedi ei sylfaenu yn gadarn, ond yn ufydd-dod dyn; eithr yn y Cyfammod Gras, y mae yn gadarnach, gan ei bod yn ufydd-dod âg angen y Duw-ddyn.

(2.) Pe cawsem fyned i'r nesoedd trwy yr Hen Gyfammod, cawsem weled rhyfeddodau yno, na ddaeth i galon dyn erioed fod eu bath yn ngwlad goleuni; er hynny ni cawsem weled y rhyfeddod fydd yn ddigrifwch penaf y saint yno, sef Duw mewn undeb â natur dyn.

(3.) Pe cawsem fyned i'r nesoedd trwy yr Hen Gyfammod, cawsem delyn euraidd, â'r hon y buasem yn canu i Dduw byth; ond buasai y

tant melusaf ynddi, o lawer, yn eisieu am byth; sef, "Ac a'n golchodd ni oddiwrth ein pechodau yn ei waed ei hun."

(4.) Trwy yr Hen Gyfammod buasem ger bron gorsedd Duw, fel gweision Mab Duw; ond nid fel brodyr iddo: yn mwynhau etifeddiaeth deg; ond nid yn gyd-etifeddion â Christ.

(5) Cawsem ein gwisgo mewn cyfiawnderpur difrychau; ond gwaith dyn fuasai, ac nid gwaith y Cyfryngwr.

(6.) Pe cawsem fyned yno trwy yr Hen Gyfammod, ni buasai gwledd y nesoedd wedi ei melysu â gorthrymderau y ddaear: bydd yr orphwysfa yn felysach o lawer, wedi dyfod trwy y tywydd, gan fod y cystudd byr ac ysgafn, yn gweithredu tragwyddol bwys gogoniant.

3. Bygythiad y cyfammod oedd, yr hyn oedd Duw yn ei osod yn gospedigaeth ar ddyn, os troseddai; a hyny oedd *marwolaeth*, yn yr ystyr helaethaf; yr hwn sydd yn gynnwysedig yn y gair, "Gan farw, ti a fyddi farw."

Y mae y farwolaeth hon yn driphlyg; sef,

(1.) Marwolaeth naturiol, yr hon sydd yn cynnwys dau beth: 1. Marwoldeb, neu hadau llygredigaeth yn ymaflyd yn y corph: fel hyn y bu dyn farw, yn naturiol, *yn y dydd* y bwytaodd o ffrwyth y pren; oblegid gorphen marw y mae dynion pan y mae yr enaid yn ymado â'r corph; felly fe ddechreuodd Adda farw yn y dydd y troseddodd, er na orphenodd farw hyd gannoedd o flynyddoedd gwedi hyny. 2. Hollol ysgariad yr enaid yn angu, pan y mae y babell yn cael ei dattod. O bosibl fod y bygythiad wedi

ei gyflawni yn llythyrenol yn y golygiad hwn, yn marwolaeth yr aberth a aberthwyd yn Eden, yr hyn a gymerodd le yn y dydd hwnw.

(2.) Marwolaeth ysbrydol mewn ymadawiad oddiwrth Dduw; yr hyn sydd yn cynnwys tî o bethau. 1. Colli delw Duw oddiar ei natur; felly yr ymddifadwyd ef o'i sancteiddrwydd. 2. Colli heddwch Duw oddiar ei berson; felly yr ymddifadwyd ef o'i gyflawnder. 3. Colli cymdeithas Duw i'w enaid; felly yr ymddifadwyd ef o'i gysur. Fe gymerodd y pethau hyn oll le yn y *dydd* y bwytaodd.

(3.) Marwolaeth dragywyddol yn uffern yr hon sydd yn cynnwys dau beth; sef, y golled a'r poenau, neu, 1. Cael eu hollol ymddifadu o bob cysur i gorph ac enaid. Y mae hyn yn y gair, "Ewch oddiwrthyf." 2. Teimlad arswydus o lid Duw, yn arteithio enaid a chorph byth. Y mae hyn yn y gair, "I'r tân tragywyddol." Fe gymerodd y pethau hyn le mewn ihan, yn y *dydd* y bwytaodd; oblegid ernes o'r ymddifadrwydd o bob cysur yn uffern, oedd, fod y dyn yn canfod ei fod yn noeth; ac ernes o ddychrynleydd ac arteithiau uffern, oedd, ei fod yn ddychrynedig, yn ffoi o wydd yr Arglwydd Dduw, i ymguddio yn mysg prenïau yr ardd.

II. Yr hyn sydd yn canlyn y gwneuthuriad o hono.

Rhaid sylwi yma ar amryw bethau, sef, 1. Y tresedd o hono. 2. Perthynas hynny â ni. 3. Crym ac awdurdod y Cyfammod. 4. Trueni y rhai sydd oddi dano. 5. Y duedd sydd yn rhawb i aros dano. 6. Y myn Duw welod y Cyfammod hwn byth yn ogoneddus.

Yn I. Bod y pen-cyfammodwr o du y ddaear wedi tori y Cyfammod hwn. Nid oes eisïau

dim i brofi bod hyn yn wir, ond yn unig edrych ar agweld naturiol, ac agwedd foesol, holl drigolion y byd.

Y modd y troseddwyd ef, oedd, trwy i'r dyn fwyta o firwyth y pren, am yr hwn y dywedasai Duw, "Na fwyta o hono," Gen. 3. 6. Sylwn ar y mater yma,

1. Bod y trosedd hwn yn cynnwys llawer o bechodau, wedi eu cyd-grynhai yn un llwyth; megys, [1.] Anghrediniaeth. Nid yn unig fe roddodd fwy o gred i'r sarph nac i Dduw, ond hefyd, fe gyfrifodd Dduw yn gelwyddog, wrth gredu y sarph [2.] Anfoddlonrwydd yn nglyn wrth anniolchgarwch. Wedi cael pob peth angenrheidiol i helaethrwydd mawr; yn lle bod yn foëdlon ar hyny, ac yn ddiolchgar am dano, estynodd ei law at yr hyn oedd yn groes i'r gorchymyn. [3.] Balchder o'r mwyaf. Wedi iddo gael ei osod mewn lle gwych, ac yn arglwydd ar yr holl ddaear; ni wnai hyny ddim o'r tro iddo, heb fod megys Duw ei hun. [4.] Mwrdd-dra o'r helaethaf; sef, dinystrio ei hun a'i holl hiliogaeth; yn nghyd â llawer o'r cyffelyb bethau.

2. Yr oedd y trosedd hwn yn drosedd o bob gorchymyn yn y gyfraith foesol, (1.) Ceisiodd ei wneyd ei hun yn dduw yn lle Duw, yn groes i'r gorchymyn cyntaf. (2.) Meddylodd am am Dduw, mai un meidrol, tebyg iddo ei hun, ydoedd; a bod yn bosibl iddo ei hun, yr hwn nad oedd ond creadur, i gyrhaedd cyfuwch â'i Greawdwr; ac felly y troseddodd yr ail. (3.) Cyfrifodd orchymyn Duw, yr hwn oedd yn brawf o'i fawredd, a gogoniant ei enw, yn orchymyn ofer a diles; ac felly y troseddodd y trydydd.

(4.) Diystyrododd yr orphwysfa addewedig yn addewid y Cyfammod, yn nghyd â diystyru yr holl Gyfammod, yr hwn, y mae yn debyg, a wnawd ar y seithfed dydd; ac felly y troseddodd y pedwarydd. (5.) Anusyddhaodd i'w Dad nefol; ac felly y troseddodd y pumed. (6.) Dinystriodd ei hun, a'i holl had; ac felly y troseddodd y chweched. (7.) Ymollyngodd gyda ei flys cnawdol at firwyth y pren; ac felly y troseddodd y seithfed. (8.) Lladratodd yn bechadurus y peth nad oedd gyfreithlon iddo ei gael; ac felly y troseddodd yr wythted. (9.) Rhoddodd y celwydd i Dduw, trwy gredu y y sarph; ac felly y troseddodd y nawfed. (10.) Chwenychodd yn bechadurus yr hyn nad oedd Duw wedi ei roddi yn ei feddiant; ac felly y troseddodd y degfed. Ac fel hyn, trwy ballo mewn un pwnc, sef, anusyddhau i'r gorchymyn pendant, bu yn cuog o'r cwbl, sef o'r holl ddeddf foesol.

3. Yr oedd llawer o bethau yn amgylchiadau y trosedd hwn, yn argraffu dwysder mawr iawn arno, ac yn ei wneyd yn waeth nag un pechod a gyflawnwyd, neu a gyflawnir ar ei ol. Rhai o'r cyfryw yw y pethau canlynol:—1. Sefyllfa yr hwn a droseddodd—dyn mewn sefyllfa o ddedwyddwch, a delw ei Dduw yn greadigol arno. 2. Nifer y rhai oedd yn cael eu drygu trwy y trosedd—dim llai na phob dyn. 3. Leied o werth oedd y peth chwenychwyd—dim ond firwyth y pren. Wrth ystyried hyn, nid yw mor rhytedd fod mintai o yspeilwyr yn myned â bywyd un dyn, os bydd swm fawr o arian ganddo, gan i Adda fyned a bywyd *pob* dyn, er mwyn y firwyth gwaharddedig. Fe werthodd Esau ei enedigaeth-fraint am un saig o fwyd,

pan yn ddiffygiol gan newyn; ond fe werthodd Adda y nesoedd am un ffrwyth, pan yr oedd yn mhllith llawnder. 4. Y lle y troseddodd—yn ngardd yr Arglwydd. 5. Bod y trosedd, nid yn unig yn dori cyfraith, ond hefyd yn dori *Cyfammod*. Nid yn unig yn droseddu rheol, ond hefyd yn dori *cytundeb*. Nid yn unig yn ddiystyru deddf fel deddf, ond hefyd ei diystyru fel *ammod bywyd*. Y mae y peth hwn yn argraffu dwysder ar y trosedd yma, ac yn ei wneyd yn ganmil mwy ei bwys nag un trosedd arall.

Yn 2. Bod y trosedd hwn yn dwyn perthynas â phob dyn; fel y gwelir yn y rhan olaf o'r testun; "yn gymaint a phechu o bawb;" (ymyl y ddalen, "yn yr hwn y pechodd pawb.") Y mae y trosedd hwn yn ei holl berthynasau a'i ranau, yn eiddo i ni—mae y bai o hono yn fai i ni,—y mae'r euogrwydd o hono yn euogrwydd i ni;—y mae'r halogedigaeath a ddaeth trwyddo wedi anurddo ein holl natur ni. Y mae felly yn nghyfrif y gyfraith, gan hyny ni symudir mo hono heb ei boddioni.

Y mae hyn yn tarddu oddiwrth ein perthynas ddau-blyg ni âg Adda, sef ein perthynas âg ef fel ein pen mewn cyfammod, a'n perthynas âg ef fel ein gwreiddyn naturiol.

Oddiar ein perthynas âg ef fel ein pen mewn cyfammod, y cafodd euogrwydd ei drosedd cyntaf ei gyfrif i ni; ac oddiar ein perthynas âg ef fel ein gwreiddyn naturiol y darfu i ni gyfranogi o lygredigaeth ei natur.* Ac fel hyn y taillwyd

* Noda, er fod llygredigaeth gwreiddiol, fel mae yn felldith, a rhan o'r gosp am y trosedd, yn dyfod trwy ein perthynas ag Adda fel pen; etto, o ran y cyfranogiad o hono i'n natur, y mae yn dyfod oddiar ein perthynas ag ef fel ein tad, "Canys pwy a ddyru beth glan allan o beth aflau?"

euogrwydd ar ein personau, a budreddi ar ein natur. Dengys yr Ysgrythyr fod pawb dan y felldith. Y mae barn marwolaeth wedi ei chyhoeddi ar bawb, Eph. 2. 3. Y mae pawb wrth natur dan awdurdod marwolaeth ysbrydol. Y mae agwedd y byd yn profi y llygriad cyffredinol.

Yn 3. Er fod y cyfammod hwn wedi ei dros-eddu, etto ni chafodd ei ddiddymu. Y mae deddf Duw, fel y mae yn sefyll ynddo, yn ammod bywyd, ac yn rheol cosp, yn gofyn yn awr yn gystal ag erioed; ie, meddaf, bydd y ddeddf hon byth yn tarddu o orsedd Duw gydag awdurdodol nerth, i ofyn gan y damnedigion yn nhân uffern, i garu Duw â'u holl galon, a'u cymydog fel hwy eu hunain, ac mewn diffyg o hyny yn eu dyrnodio i dragywyddoldeb.

Y mae y ddeddf hon yn gofyn gan y rhai sydd dani gymaint, ie, meddaf, fwy nag oedd yn ofyn gan Adda cyn iddo syrthio. Nid oedd yn gofyn ganddo ef ond cydffurfiad â hi mewn natur ac mewn buchedd; ond y mae yn gofyn genym ni, gyda hyny, i ddwyoddef ei dialeddol felldithion, hyd at foddlonrwydd tragywyddol i anrhydedd ei gofynion.

Y mae gan y ddeddf hon, fel y mae yn sefyll yn y cyfammod hwn, awdurdod pum-plyg ar ddynion. 1. Awdurdod i ofyn ufydd-dod, a hyny hyd yn nod pryd nad yw ei melldith yn caniatâu dim nerth ysbrydol iddynt i'w gyflawni. Dyma iaith y ddeddf;—"Y dyn a wnel y pethau hyn." 2. Awdurdod i attal oddiwrthynt bob sylweddol gysur a dedwyddwch, a phob gobaith am dano, heb yn gyntaf i'w gofynion gael eu cyflawni; ffrwyth o hyn yw y gosidiau tymhorol sydd yn cyfarfod â phob dyn. 3.

Awdurdod i ddal ei gafael, na ollwng hi ddim, o'r rhai sydd dan ei gafael, er dim, na neb, heb gael ei holl ofynion. 4. Awdurdod i adfywio pechod; a thrwy ei melldith, i argraffu caledwch barnol ar galonau y rhai hyny o ddynion a fathro Fab Duw, a farno yn aflan waed y cyfammmod, ac a ddifenwo ysbryd y gras; ac felly y mae yn cymhwyso y cyfryw i golledigaeth, fel y mae dydd eu gras yn darfod, cyn darfyddo dydd eu bywyd, a hwythau mor sicr o uisern wedi marw, a phe baent yn uisern yr awr hon. 5. Awdurdod i gau dan lid Duw, ar ol angeu, eneidiau, ac ar ol yr adgyfodiad, gyrff ac eneidiau pawb a fyddo byw a marw heb gael adnabyddiaeth o Grist fel Gwardedwr.

Yn 4. Bod pawb sydd dan y cyfammmod hwn dan felldith, a hyny cyhyd ag y byddant dano, Gal. 3. 10. 1. Y maent yn felldigedig yn y bywyd hwn. Y fynydd y maent yn cael eu llurfio yn y groth, y mae y felldith fel yn ymruthro arnynt, ac yn eu llwytho â'i phwysau ofnadwy, ac yn eu dilyn yn eu bywyd, yn felldith ar eu heneidiau—ar eu cyrph—ar eu personau—ac ar eu holl berthynasolachosion.

(1.) Y maent yn felldigedig yn eu heneidiau; a chan fod yr enaid yn fellligedig, y mae yn cael, 1. Ei ysgar oddiwrth bob cymdeithas â Duw, a'i wneyd yn ddarostyngedig i lywodraeth satan a phechod. 2. Y mae angeu ysbrydol yn ymborthi ar yr enaid, ac yn ei ymddifadu o bob heddwch ac hawddgarwch, fel nad oes na gwybodaeth, na chyfiawnder, na sancteiddrwydd yn cael lletya o'i fewn. 3. Y mae holl alluoedd yr enaid yn cael eu halogi. Mae'r deall yn felldigedig, y mae yn dywyll—y mae'r felllith ar yr

ewyllys, mae yn gyndyn—mae'r felldith ar y serch, y mae yn casâu Duw,—y mae y felldith ar y gydwybod, y mae yn anystyriol,—y mae y felldith ar y côf, y mae yn llygredig. Yn y tri golygiad uchod yraeth natur Adda yn llygredig, y mynyd y pechodd, ac y mae natur pawb yn myned, y mynyd y maent yn cael eu ffurfio. 4. Y mae yn cael ei gau mewn anghrediniaeth fel mewn carchar, yn y fath fodd fel y mae yn caru y tywyllwch yn fwy na'r goleuni, fel nad oes ynddo un duedd i ddyfod yn rhydd; ac os y gwna ymwneyd â'r moddion a drefnodd Duw i'w ryddhau, nid yw hynny ond ei sierhau yn y carchar; os â i wrando yr efengyl, bydd yn arogl marwolaeth iddo; os gweddïa, bydd ei weddi yn fflaidd gan Dduw. 5. Mae yr enaid fel wedi ei gladdu mewn pechod, yn myned yn fwy pechadurus: "Eu calon anneallus hwy a dywyllwyd." Calon anneallus oedd ar y dechreu, ond wrth fyw mewn pechod, aeth y galon anneallus yn dywyllach nag o'r blaen. 6. I'w gospi yn gyfiawn am hynny, y mae Duw yn tywallt barnau ysbrydol arno, y rhai, er eu bod yn farnau ofnadwy, ydynt yn y rhan amlaf yn annheimpladwy ganddo tra yn y byd hwn. I'w gospi am beidio cadw Duw yn ei wybodaeth, y mae Duw yn ei roddi i fynu i feddyliau anghymmeradwy; i'w gospi am ddiystyru y goleuni, y mae Duw yn ei roddi i dywyllwch barnol;—i'w gospi am anghredu y gwir, y mae yn anfon arno amryfusedd cadarn i gredu celwydd.

(2.) Y maent yn felldigeoig yn eu cyrph;—y mae'r corph yn ddarostyngedig i boenau, i glefydau, i anharddwch, i e, i angau ei hun. Y mae melldith iddo yn y ddaear y mae yn sefyll arni—

yn yr awyr y mae yn anadlu ynddi—yn yr ym-borth y mae yn fwyta—yn y dwfr y mae yn yfed—ac yn y dillad y mae yn wisgo. Y mae mewn perygl oddiwrth ddwfr—oddiwrth dân—oddiwrth anifeiliaid—oddiwrth ddynion—oddiwrth gyth-reuliaid—oddiwrth angelion—oddiwrth newyn—oddiwrth heintiau—oddiwrth glefydau—oddiwrth ddamweiniau o bob math—ac oddiwrth boenau o bob natur, Lef. 26. 14—29. Y mae tueddiadau llygredig y corph yn gwneyd y corph ei hun yn llestr i anmharch, a holl aelodau y corph yn arfau i anghyfiawnder. Y mae ei draed yn felldigedig; maent yn rhedeg i ddrygioni;—mae ei lygaid yn felldigedig, maent yn edrych ar wagedd; mae ei dafod yn felldigedig, y mae yn gosod troell naturiaeth yn flam, ac wedi ei osod yn flam gan uffern.

(3.) Y maent yn felldigedig yn eu personau;—y mae y corph a'r enaid mewn cadwynau gan satan a phechod;—y mae tueddiadau llygredig yr enaid yn fagl i'r corph, ac yn achlysur iddo bechu, a nwydau llygredig y corph yn fagl i'r enaid, ac yn achlysur iddo bechu. Y mae condemnïad y gyfraith yn aros ar eu personau, ac yn eu rhwymo i gosp dragywyddol.

(4.) Y maent yn felldigedig yn mhob peth ag sydd yn dwyn unrhyw berthynas â hwynt. Y maent yn felldigedig yn eu coelbren o hawddfyd neu adfyd yn y byd; y mae y naill a'r llall, fel y gwlaw a'r gwres ar bren marw, yn ei bydru a'i grino. Y maent yn felldigedig yn eu holl roddion rhagluniaethol. Os cânt helaethrwydd deall, hyawdledd ymadrodd, ymddygiad serchiadol, neu lendid corph, ymfawrygent trwy y pethau hyny, yn erbyn Duw;—os cânt lwyddiant bydol,

anghofiant y rhoddwr—gwastraffant ei roddion, neu gwnant ddefnydd o honynt i gynal teyrnas satan, ac i borthi eu chwantau eu hunain. Y maent yn felldigedig yn eu cyfeillion a'u perthynasau naturiol; y gwr yn rhoddi ammharch i'r wraig, y wraig yn anufydd i'w gwr; y rhieni yn cyffroi y plant, a'r plant yn gyndyn i'w rhieni; y meistradoedd yn gorthrymu y gwasanaethwyr, a'r gwasanaethwyr yn colledu eu meistradoedd; a phawb yn temptio eu gilydd mewn mesur mwy neu lai, i bechu yn erbyn Duw.

2. Y maent yn felldigedig yn eu hangeu. Pan rifer eu dyddiau i ben, y mae y felldith yn eu gyru i wydd Duw. Y mae gweinyddiad angu yn ffrwyth melldith yr Hen Gyfammod i'r annuwiol, ond yn addewid y Cyfammod Gras i'r saint; er hyny iddynt hwythau yn yr un gell ar wialen.—Y mae angau yn arswydus i'r annuwiol, wedi ei arfogi â'i golyn gwenwynig—yn rhoddi terfyn ar ei holl gysuron—yn cau drws trugaredd yn ei erbyn am byth—yn fynedfa iddo i boenau a gwae tragywyddol—yn rhoddi ei gorph i lygredigaeth—a chyn y byddo y corph wedi ei gladdu yn y bedd, bydd yr enaid wedi ei gladdu yn uffern; a chan fod y corph yn y bedd, a'r enaid yn uffern, yn nghafael y felldith, rhaid iddynt ddyfod i fynu boreu yr adgyfodiad, i fod, yn

3. Yn felldigedig yn y farn; “Eu tegwch a dderfydd yn y bedd.” Y mae rhyw rinwedd i'w gael yn y byd hwn yn y dyn mwyaf ei annuwioldeb, a lleiaf ei gymwynasgarwch; ond pan ddelo yr annuwiolion i fynu o'u beddau, byddant wedi eu hymddifadu mor llwyr o'r rhinweddau dynol hyny, fel y byddant ar ddelw satan yn

hollol. Bydd golwg y Barnwr yn creu ynddynt arteithiau ofnadwy, fel y dymuent gael eu llethu gan greigiau a mynyddoedd yn hytrach na dyfod i'w wydd; er hyny trwy weinidogaeth yr angelion fel medelwyr y cynhauaf, cânt eu casglu a'u rhwymo, a'u dwyn o flaen gorsedd danllyd y Barnwr, i dderbyn cyhoeddiad y farn dragywyddol.

4. Byddant yn felldigedig i dragywyddoldeb. Yno y cânt win y digofaint heb gymysg o gysuron—sanctei'drwydd tanllyd Duw yn ymegluro, mewn tywalltiad o ddinystr dragywyddol oddi ger bron yr Arglwydd—cydwybod wedi ei deffroi oddi fewn, yn colliâu eu pechodau a gyflawnwyd, yr efengyl ddiystyrwyd, yr oedfaon a esgeuluswyd, y gras a'r maddeuant a wrthodwyd, a'r nefoedd a gollwyd;—golwg ar gymydogion, cyfeillion, a pherthynasau, a fuwyd yn cydbechu â hwynt, yn chwanegu yr arteithiau—presennoldeb cythreuliaid yn eu dychrynu—a thragywyddoldeb diddiwedd yn rhoddi clo ar bob gobaith am ymwared.

Yn 5. Er fod sefyllfa dyn o dan y Cyfammod hwn mor druenus, etto y mae dymuniad yn mhob dyn byw i aros oddi tano. Y mae y dymuniad hwn yn orseddol yn enaid pawb sydd heb ei ail-eni; ac y mae fel un o aelodau yr hen ddyn, yn fyw yn nghalon y dyn mwyaf duwiol, tra y byddo yn y byd hwn; ac mor belled ag y mae yr ysbryd deddfol hwn yn llwyddo, y mae dymuniad yn mhawb i aros o dan yr Hen Gyfammod. Y mae hyn yn tarddu oddiar y tri pheth canlynol:—

(1.) Anwybodaeth dyn; “A hwy heb wybod cyfiawnder Duw, yn ceisio gosod cyfiawnder eu

hunain." Pe tynai Ysbryd Duw y llen oddiar y meddwl, fel y gwelai dyn eangder y gyfraith, manylrwydd gofynion cyfiawnder, yn nghyd â'i anallu yntau i gyflawni; darfyddai am byth arno geisio gosod ei gyfiawnder ei hun; er hyny soddai yn y fan mewn pydew o anobaith, os na ddadguddid iddo y ffordd i ddianc.

(2.) Balchder dyn. Credodd bregeth y sarph, "Y byddwch megys duwiau;" am hyny y mae yn tybied ei hun yn oludog heb eisiau dim, a threfn Duw am ei fywyd yn ei ddiosg, i ddysfod yn llwm a thlawd, i dderbyn trugaredd yn rhâd, ac yntau fel gwr goludog, yr hwn y byddai yn well ganddo brynu na chardota, oddiar ei falchder yn ceisio gwneyd Duw yn ddyledwr iddo ef am ei waith, yn lle efe yn ddyledwr i Dduw am ei râs.

(3.) Gelyniaeth yn erbyn Duw. Er yr ymadawiad yn Eden, y mae dyn yn elyn i Dduw, ac o ganlyniad y mae gelyniaeth ynddo i bob amlygiad o ogoniant Duw. Yr amlygiad mwyaf gogoneddus o Dduw yn yr hyn y mae yn egluro ei holl natur a'i fwriadau, yw trefn iachawdwr-iaeth pechadur; a chan ei bod yn egluro Duw, ni fyn dyn ddim o honi. Gan ei fod yn casâu Duw, y mae yn ymrwrthod â'i drefn. Gan ei fod yn casâu y rhoddwr, y mae yn gwrthod y rhodd. Gan ei fod mewn gelyniaeth at y cymwynaswr, ni wna dderbyn y gymwynas. Duw ddinystrio y gelyniaeth, ac a achubo y gelyn.

Yn 6. Y myn Duw weled y Cyfammod hwn byth yn ogoneddus. Ni wnaeth Duw ddim erioed nad oedd ganddo ryw ddyben neillduol ynddo; ac ni amcanodd un dyben na fynai efe ei gyflawni. Dyben Duw yn y Cyfammod hwn

oedd egluro ei ogoniant mewn ymwneyd â dyn ; am hyny fe fyn ei weled yn ogoneddus yn ei ymwneyd â phob dyn.

1. Yn namnedigaeth yr annuwiolion.

(1.) Caiff ammod y cyfammod ei ogoneddu ; yr un ddeddf ag oedd yn rheol ufydd-dod i ddyn, fydd i Dduw yn rheol i goshi. Y gyfraith, yr hon y diystyrwyd ei hawdurdod, ddengys i dragwyddoldeb, bwys ei melldithion ;—cariad digymysg yn yr egwyddor, oedd yr ammod ; gwin digofaint digymysg yn y cwpan, fydd y gosp ;—ufydd-dod yr holl ddyn, a phob rhan o'r dyn, oedd yn yr ammod : dyoddefiadau yr holl ddyn, gorph ac enaid ; ie, holl aelodau y corph, a holl alluoedd yr enaid, fydd y gosp ;—parch i bob pwnc o'r ddeddf oedd yr ammod ; melldith yr holl ddeddf fydd y gosp.

(2) Caiff addewid y Cyfammod ei gogoneddu. Ymrwymodd Duw i gynnal dyn yn greadur i fod byth ; efe a'i cynnal â'r naill law, i'w ddyrnodio â'r llall ; cynnal ef â braich ei allu, i'w ddyrnedio â braich ei lid ;—egluro trwy y ddeddf ei ddaioni i ddyn ;—yr oedd Duw yn yr addewid ; ond eglura trwy y ddeddf ei ddaioniddo ei hun, yn y gosp.—Ond yn benaf yn y golled o honi, yr eglurir gogoniant yr addewid ; addewid gyflawn a roddwyd ; colled hollol o honi fydd. Nid yw daioni ei addewid mor ddiwerth yn ngolwg Duw ag y rhydd ef y diseryn lleiaf o hono i'r hwn a'i sathrodd ; corph ac enaid mewn undeb â'u gilydd i fod yn gysur y naill i'r llall, oedd yn yr addewid ; ail-uno corph ac enaid yn yr adgyfodiad, i fod yn anghysur byth y naill i'r llall, fydd yn y gosp ; delw Duw, mewn gwybodaeth, cyfiawnder a sancteidd-

rwydd, oedd yn yr addewid; delw satan mewn tywyllwch, euogrwydd, ac aflendid, yn y gosp;—tragywyddol fwynhad o ras Duw mewn nefoedd oedd yn yr addewid; ond tragwyddol ddyoddefiad o ddigofaint Duw mewn uffern, fydd yn y gosp.

(3.) Caiff bygythiad y Cyfammod ei ogoneddu. Dylwyd y gair marw yn y bygythiad; ail farwolaeth fydd y gosp;—tosedd yn erbyn Duw anfeidrol mewn mawredd oedd y trosedd; cosp yn annherfynol yn ei pharhad ddyoddefir. Nid â un iod o'r bygythiad i'r llawr.

2. Gogoneddir y Cyfammod hwn yn achubiaeth y saint trwy y Cyfammod Gras. Er nad yr un Cyfammod yw y Cyfammod hwn a'r Cyfammod Gras, etto y mae perthynas agos rhyngddynt; o ganlyniad y mae y naill yn cael anrhydedd yn nghyflawniad y llall. Y mae ammod a bygythiad y Cyfammod Gweithredoedd, wedi eu cysylltu a'u cyflawni, yn ammod y Cyfammod Gras; a'i addewid, yn addewid y Cyfammod Gras; ei ammod a'i fygythiad oedd ufydd-dod a marwolaeth; anrhydeddwyd hyny yn ufydd-dod ac anghen Crist; ei addewid oedd bywyd, anrhydeddwyd hyny yn y bywyd ysbrydol a thragywyddol, y mae y saint yn ei gael yn a thrwy Grist. Cafodd y ddeddf, rheol yr ufydd-dod, fwy o anrhydedd yn Nghrist, nag a gawsai yn Adda; ufydd-dod person dynol gawsai ganddo ef, ond cafodd ufydd-dod person dwysol gan Grist. Cafodd y bygythiad fwy o anrhydedd yn Nghrist nag a gaiff yn nenedigaeth yr annuwiol; er iddynt hwy farw byth dan lid Duw, bydd y bygythiad, "Gan farw ti a fyddi farw," heb gael ei hollol gyflawni arnynt,

gan na welant byth ben draw y farwolaeth ; ond cafodd y hygythiad ei hollol gyflawni yn Nghrist. Gwelodd ef ben draw y bygythiad ; daeth trwy yr holl farwolaeth i fyw drachefn.—Caiff daioni Duw mewn addewid o fywyd, fwy o anrhydedd yn mywyd tragwyddol y saint, oblegyd cânt ef yn helaethach.

Sylwer yn mhellach,—Er fod y Cyfammod Gweithredoedd wedi ei ogoneddu yn y Cyfammod Gras ; er hyny nid dan y Cyfammod Gweithredoedd, nac i'w gyflawni, y daeth Mab Duw, ond dan y felldith ddyledus i'w bobl oedd dano ; ac i gyflawni Cyfammod gogoneddusach a chadarnach.

Terfynaf, gan ofyn i'r darllenydd, A welaist ti dy sefyllfa arswydus dan y Cyfammod hwn, a phwys gofynion deddf Duw, nes colli dy fywyd yn ei hwyneb, a ffoi at Gyfryngwr am ddiangfa ? Ysbryd Duw a'i dangoso, a bendithied y sylwadau hyn i'r dyben, yn Nghrist. Amen.

SYLWADAU CHWANEGOL.

Y MAE yn briodol dywedyd fod cwmp dyn wedi cymeryd lle trwy hudoliaeth Satan, trwy anystyriaeth y dyn, a thrwy oddefiad neu fwriad caniatool Duw.

Pan ddywedwn fod perthynas rhwng ewyllys Duw a chwmp dyn, nid ydym yn golygu i Dduw roddi ynddo un duedd ddrwg, (Iago 1. 3; 1 Ioan 2. 16,) na thynu oddiwrtho un gallu naturiol, na moesol, at ddaioni; ond 1. Goddef i Satan ei demptio. Felly mae annogaeth Dafydd i rifo y bobl yn cael ei briodoli i Dduw mewn un lle, ac i Satan mewn lle arall, (2 Sam. 24. 1; 1 Cron. 21. 1,) am fod gan Dduw ddyben ynddo; a'i fod yn ei gyflawni trwy offerynoldeb Satan. 2. Gadael dyn i ryddid a chyfnewidioldeb ei ewyllys trwy beidio estyn iddo yn awr y brofedigaeth, gras attaliol yn chwanegiad at ei nerth creadigol.

Ni chymerodd hyn le chwaith trwy *oddefiad* Duw yn unig, heb ei fwriad a'i arfaeth, fel yr eglurai trwy hyny ogoniant ei allu, ei gyflawnder, a'i drugaredd. Gan ei fod yn gallu dwyn da allan o ddrwg, trefnodd mewn anfeidrol ddoethineb y cyfammed gweithredoedd a'i holl ganlyniadau er egluro gogoniant ei drugaredd yn y rhai a achubir trwy Grist, a gogoniant ei gyflawnder yn y rhai a ddinystir am eu pechodau, (Rhuf. 9. 11—23, a 11. 30—36,) etto heb wneyd cam a neb, gan nad yw yn rhwym i neb. (Gwel *Usher Sum*, &c. p. 128.

Ond i ddeall perthynas cyngor Duw a chwmp dyn; y mae yn rhaid yn gyntaf, ystyried perthynas *gwybodaeth* Duw a'i gyngor neu ei ewyllys, (oblegid yr un yw ewyllys a chynghor Duw.) Y mae dyn yn cyrchu ei wybodaeth oddiwrth wrthddrychau oddiallan iddo ei hun trwy weled, clywed, ymddiried i dystiolaeth un arall, dysgeidiaeth, &c.; ond y mae yr hollwybodaeth hon yn cael ei chyrchu ganddo o ryw le y tu allan

iddo ei hun ; ond byddai yn gabledl meddwl mai fel hyny y mae Duw yn gwybod. Mae dyn hefyd yn gwybod pethau wrth ddal sylw ar y pethau ; mae hon etto o'r tu allan iddo, ac am hyny yn annheilwng i Dduw. Mae dyn yn gwybod pethau ereill wrth wybod ei ddeddfau, megys y gwyr y llysg y tan wellt, am mai dyna ei ddeddf ; ond ni bu llaw gan y dyn i roddi y ddeddf hono i'r tan ; y mae y wybodaeth yma drachefn o'r tu allan iddo, ac am hyny yn annheilwng i Dduw. Yr unig wybodaeth o eiddo dyn ag y cawn ynddi ryw radd o ddelw gwybodaeth Duw yw ei wybodaeth am bethau i ddylfod, trwy ei waith yn bwriadu gwneyd y cyfryw bethau ; megys y gwyr yr adeiladydd pa fath dy a adeiladau, am ei fod wedi tynu ei gynllun ac yn bwriadu gweithio wrth y cynllun ; ond eilwaith, y mae llawer o bethau oddi allan iddo yn effeithio ar ei gynllun ef, oblegid rhaid iddo ystyried, wrth ei dynu, sefyllfa'r lle, natur y defnyddiau, a'i allu ynte i orphen y gwaith, &c., fel nad yw na'i wybodaeth o'r peth, na'i gynllun ychwaith yn annibynol ; y mae hyna etto yn annheilwng i Dduw, oblegid y mae efe yn berffaith annibynol yn ei wybodaeth a'i gynghor ; gan hyny mae yn gwybod oddiar ei gynghor yn unig heb fod *dim* oddi allan iddo yn effeithio mewn un modd arno. Pe meddylïem, gan hyny, i Dduw arfaethu achub oddiar ragwybodaeth am gwmp dyn, heb fod llaw gan ei ewyllys ynddo, ceisiem osod cwmp dyn i *effeithio* ar gynghor Duw, ac felly cabled ei *annibyniaeth* ; a phe meddylïem fod Duw yn rhagweled cwmp dyn, heb fod *achos* y rhagwelediad hwnw yn nghyngor Duw ei hun, cabled ei annibyniaeth yn hyny hefyd.

I ddeall yn mha ddull y mae cynghor Duw yn dwyn perthynas a chwmp dyn, y mae yn anghenrheidiol ystyried pa sawl peth sydd mewn pechod. Y mae ynddo,—1. Y weithred. 2. Camwedd neu anuniondeb y weithred yn yr hyn y mae yn gwyro oddiwrth ddeddf Duw. 3. Euogrwydd y gwyrni yn yr hyn y mae y troseddwr dan rwyman cyfraith i gosp.

1. Mor bell ac y mae pechod yn weithred; y mae Duw yn ei ewyllysio, oblegid efe sydd yn cynnal y creadur pan yn ei chyflawni, ac y mae ganddo ddybenion ereill mewn canlyniad iddi. Act. 17. 28; Rhuf. 9. 17, a 11. 32.

2. Mor bell ag y mae amburedd, gwyrni, gelyniaeth, dybenion drwg, &c., gan y pechadur yn y weithred, nid yw, ac nid all Duw ei ewyllysio. 1 Ioan 2. 16.

3. Mor bell ag y mae enogrwydd mewn pechod, y mae Duw yn ei ewyllysio, oblegid ei gyfiawnder a'i rhwymodd ynghyd. Rhuf. 6. 23.

I Dduw oddef pechod i gymeryd lle a welir yn Ps. 81. 11, 12. Bod y goddefiad hwnw yn cael ei gynnwys yn ei ewyllys, a welir yn Rhuf. 9. 19; Esa. 46. 10.

Wrth ystyried perthynas ewyllys Duw a chwmp dyn, dylem ar y naill law wyllo rhag gwneyd Duw yn awdwr y gwyrni oedd ynddo, ac ar y llaw arall, rhag rhoddi cwmwl ar *anymdibyniaeth* ei wybodaeth.

1. Y mae Duw yn ewyllysio gogoneddu ei enw. 2. Y mae yn ewyllysio y llwybr a gymer i'w ogoneddu; gan hyny pan y mae yn casâu gwyrni y pechod, y mae yn ewyllysio y ffordd trwyddo i ogoneddu ei enw.

Yr oedd gras a thrugaredd yn y dosbarth hwn o gyughor Duw, oblegid dyma'r ffordd a gymerodd i ddangos yr egluriadau amlycaf o'i ras.

Cuddia Duw fwriadau grasol
Yn y pethau mwyaf blin,
Holl ddyfnderoedd doeth ei drefniant,
Dry'r gogoniant iddo 'i hun.
Llywia 'r cwmp a phethau dyrys,
I egluro 'r cyfoeth mawr;
Ei ewyllys wna 'n ddifrychan,
Yn holl ddrygau plant y llawr.

353277

BT

120

08719

Owen, J.

Traethawd am yr Ysbryd
Glan

353277

BT

120

08719

GRADUATE THEOLOGICAL UNION LIBRARY

BERKELEY, CA 94709

GTU Library

BT120 .O8719

Owen, John/Traethawd am yr Ysbryd Glan

3 2400 00035 5390

G

